

అయోధ్యదశిష

3

వ నా ప థి వి జ్ఞా నాంత గ్గ త

ఘోష ధయోగ విజ్ఞానము

పంపాదకుని:

అయోధ్యోద్ధారక

భీషగ్రాస్, డా॥ ఆచంటలక్ష్మీనరసింహ

బి. ఏ. యం; బి. డి. సి. యం.

1947

అయ్యవారి

3

ప నా వ ధి వి జ్ఞా నాంత గ్గ త

కౌ ప ధ యో గ వి జ్ఞా న ము

పం పా చ తు లు

అ యు క్తే వో ధా ర క

భీషగ్రాహ, డా|| అచంటలయ్యపేరే,

బి. ఏ. యం; బి. డి. సి. యం.

మ ద్రి : మ :

శ్రీ కృష్ణాంతరీ మహాత్మకాల
భిషగ్రత్న డా॥ ఆచంట లక్ష్మీపతి,
ఓ. ఏ., యం. బి. ఓ సి. యం.

సర్ది : మ :

పరిపాదకుల పేర - సర్కసు మైదానము,
గవర్నరుపేట, బెజవాడకు వ్రాయవలెను.

భూమిక.

“బహుశ్యు బహుగుణం సంపన్నం యోగ్యమావధం”

అని ఆయుర్వేద తత్వకారులు ద్రవ్యసంపత్తును గురించి చెరిగి యున్నార. అనేక గుణములు గలిగి యుండునట్లు వలంబిధములుగ గల్పించుట కనువైనట్టి ద్రవ్యమే యావధార్థమువయోగిగచుటకు యోగ్యమైనదని సైమాత్యమును బట్టి తెలియుగలదు. ఈ సిద్ధాంతముతోనే మన తంత్రీగ్రంథల ద్రవ్యములకు వ్యాధి సామాన్యమున తత్త్వసంపాదకముననున నుపగునట్లు చూర్ణ-అపక-ఆదివృత్తిల-ఘృత-లేహాది యావశ్యకముల ననేకముగా చెరిగి యుండిరి.

ఇట్టి కల్పనాత్మకమగు ద్రవ్యసాధనముతో వైద్యుడే వ్యాధినిన యుక్తి యుక్తము జరిగి పుంపుడునగును ఇత్యది వైద్యుని హస్తమున లేకనపుడు అతడెంత బుద్ధికుశలత గలిగియున్నను పిశిత్ నిష్పలమగును. ఇదియునుగాక వ్యాధి నిర్మూలనమునకు చూపాధనమును నీ యావధమును పురి బ్రద్యునును పృథుయుగ సిద్ధము చేసికొనినచో వట్టి కార్యకలాపమున నాతడెంత కీర్తి గడించునో వేరేగ జెప్పవలెనా ?

వనావధివిజ్ఞానమున ప్రతి ద్రవ్యమును అందలి తత్వభేదమున, తత్ప్రయోగ విజ్ఞానమునకును అనుగునట్లు ననేక విశేషాకములతో నేను విపులముగ వివరించి యున్నాను. అయితే ఈ నావివరింపములో ద్రవ్యముయొక్క సమస్త (Compound) ప్రయోగవిజ్ఞానమునకై చెలువబడిన ఔషధయోగములకు విర్మాణ విధాన వివరణము నా గ్రంథమున గంధబాహుళ్యభీతిచే గావించక, శేషలము వాని ప్రయోగవిధానములను, మాత్రాప్రయోజనములను మాత్రమే వివరించి యుంటిని.

ఆ యోగములెల్ల ననేక యుద్గ్రంథములనుండి సేకరింప, యందుదహరించబడినది. ఈ గ్రంథములెల్ల తన్నిర్మాణవిజ్ఞానమునకై పరిశీలించుట ఆయుర్వేద శిక్షాపాఠకులకు ప్రయోగకరమగును గాన తత్సాక్షాత్కార్య

భూమిక.

“బహుశ్యుః బహుగుణం సంపన్నః యోగ్యమానధం||”

అని ఆయుర్వేద తత్వకారులు ద్రవ్యసంపత్తును గురించి చెలిపి యున్నారు. అనేక గుణములు గలిగి యుండునట్లు వలంబిధములుగ గల్పించుట కనువైనట్టి ద్రవ్యమే యావధార్థమువయోగిగచుటకు యోగ్యమైనదని సైమాత్యమును బట్టి తెలియుగలదు. ఈ సిద్ధాంతముతోనే మన తంత్రీగ్రంథల ద్రవ్యములకు వ్యాధి సామాన్యమున తత్త్వసంపాదకముననున నుపగునట్లు చూర్ణ-అపక-ఆదివృత్తిల-ఘృత-లేహాది యావశ్యకముల ననేకముగా చెలిపి యుండిరి.

ఇట్టి కల్పనాత్మకమగు ద్రవ్యసాధనముతో వైద్యుడే వ్యాధినిన యుక్తి యుక్తముగా జేసి పుష్కరమువలెను ఇత్యది వైద్యుని హస్తమున లేకనైనను అతడెంత బుద్ధికుశలత గలిగియున్నను వికల్ప నిష్పలముగను. ఇదియునుగాక వ్యాధి నిర్మూలనమునకు చూచుసాధనముగ నీ యావధమును పూర్తి ప్రద్యుతును వ్యయముగ సిద్ధము జేసికొనినచో నట్టి కార్యకలాపమున నాతడెంత కీర్తి గడించునో వేరేగ జెప్పవలెనా?

వనావధివిజ్ఞానమున ప్రతి ద్రవ్యమును అందలి తత్వభోధకును, తత్ప్రయోగ విజ్ఞానమునకును అనుగునట్లు ననేక విశేషాగములతో నేను విపులముగ వివరించి యున్నాను. అయితే ఈ నావివరింపములో ద్రవ్యముయొక్క సమస్త (Compound) ప్రయోగవిజ్ఞానమునకై చెలువబడిన ఔషధయోగములకు విర్మాణ విధాన వివరణము నా గ్రంథమున గంధబాహుళ్యభరితచే గావించక, శేషలము వాని ప్రయోగవిధానములను, మాత్రాప్రయోజనములను మాత్రమే వివరించి యుంటిని.

ఆ యోగములెల్ల ననేక యుద్గ్రంథములనుండి సేకరింప, యందుదహరించబడినది. ఈ గ్రంథములనెల్ల తన్నిర్మాణవిజ్ఞానమునకై పరిశీలించుట ఆయుర్వేద శిక్షాపాఠకులకు ప్రయోజకరమగును గాన తత్సాక్షాత్కార్య

సంపాదకీయ పీఠిక

పనాపథ విజ్ఞానమునందు ప్రతి ద్రవ్యముక్రిందను అనేక యోగములు ఆ యా గ్రంథములనుండి సంగ్రహింపబడి యున్నవి. ఆ యా పనాపథయోగములను సిద్ధముచేసుకొను విధానములు గ్రంథవిస్తరభీతిచే అక్కడ వివరించి యుండలేదు. కావున ప్రత్యేకగ్రంథముగా ప్రచురించి యున్నాము.

ఆంధ్ర ఆయుర్వేదపారమసి ఔషధయోగములనియు, నూరు మూలికలనియు, ఔషధయోగశతకము అనియు, ఇది వరకు రచియింపబడిన గ్రంథములలోని యోగములందలి ముఖ్యవిషయములన్నిటిని ఈ గ్రంథమునందు చేర్చి యున్నాము.

ఇందలి యోగములను తయారుచేయు విధానము సాధ్యమైనంతవరకు స్వయముగ చేసి చూచినవాటినే వ్రాసి యున్నాము.

ఈ గ్రంథమును ప్రతి గ్రామవైద్యును ఉపయోగించుకొనునటు నులభశైలిని ప్రచురించి యున్నాము.

ఈ గ్రంథరచనయందు నాకు మిక్కిలి సహాయపడిన శ్రీ ఆయుర్వేదాచార్య ఇంద్రకాంతి వేంకటేశ్వరశర్మగారికి నేను మిక్కిలి కృతజ్ఞుడను.

బె జ వా డ ,

6-2-47.

}

ఆ చంటల క్షీ ప తి,

సంపాదకుడు.

2. అంశోలవటకము

సోమం పులంబం మూలస్య పాతాం దాన్వీం చ తత్సమాం |
 పిష్ట్యా రంకలతోయేన వటకా నక్ష సన్నితాః ||
 చామూశుస్కంశ్చ తాకా కుర్యా త్తే శ్నేకం తంశులాంబునా |
 పేషయిత్వా పద్దద్యా త్తే వానాయ గదిసే భివక్.....||
 (ప్ర-మ-అతీసార.)

ఉష్ణగు సట్ట 1 పుము, చిహ్నాద్వి 1 పలము, నూనెపసుపు 1 పలము
 పుటుల గంహించి, పిటిని మెత్తగా వండి వస్త్రాగాభితమజేసి, ఆ పూర్ణ
 ములు భివ్యమువందుచి రెండుపుకగుతో మూడు దినములు చక్కగా
 మర్దించవలెను. పిట్టలు నాపెరుసును ఒక్కొక్క కులము సరిమితి గలిగినట్టి
 పటకములుగా జేసి ఏద నాపెరువలెను. పిటిని బియ్యపుకగుతో గలిపి
 రెండుక్కొక్క పటకమున సేవించవలెను. ఇందులన రక్తాతిశాయము శమింపును.

ప్ర. అగర, అగరకలె.

3. అగర్వాదితైలము

గ—అగరం వృత్త తగర పత్ర సలవ తైలేయ ధన్యయక హానీలుకా
 సోజేయక తేనుకైలా వరా వరాంగ దల పుర తమాలపత్ర భూతిక గోహివ
 సరిత సల్లకీ దేవదా ర్హస్మిమంధ బిల్వ బిల్వనాక కాశ్మ్య పాటూ పుంగునా
 వృక్షీర కంబకా బృహతీ కాలిపనీ పుష్పిపత్రి మావపనీ ముదననీ గోక్షుగ
 కై రంధ బోహంజనక వరుణార్క చిరిచిల్వ తిల్వక శత పుష్కరమాల గ శీ
 ఉరుబూక పత్రూర అక్షివాక్యంతక శిగ్రూ మామలంగ పీలుక మూలక గడ్డి
 పేలుపనీ తిలపనీ మేషపు గీ హి సా? చక్షురై రావతక భల్లూతకా స్పృత
 కాండీరాత్న జకషీ కా కంబ ధన్యకాజమోద పృథ్వీకా సులుఖ సుస
 చులేక కాలమాలక పర్ణావ క్షవక పణిజక ఘస్త్యుణ శృంగబేర విప్పలీ
 సర పాశ్మంధా రాష్ట్రా రుహా గోహా వచా బలాతిబలా గుమాచీ శతపుష్పా
 తితపనీ చాల్వీ గంధనామలీ శ్మతా బిల్వతన్నతీ చిత్రకాధ్వ డామ
 చాంగే శిల బరగ తులుత్త నానాణా మేవంధానా నాశ్మసం వోష
 ఎర్యాణా మగ లాభ మాషదా నా? సామనా కారరేకో, తేన కశ్మయే?

కగంజఫలాద్యంజనము	108
చందనాదివర్తి	212
తాలజటాద్యంజనము	243
సారీశేఖాంజనము	289
పాటలాదదింజనము	315
బిల్వాంజనము	345
బృహత్పాదవర్తి	348
మహాసారీశేఖాంజనము	289
మేషశృంగ్యాదివర్తి	383
రక్తచందనాదివర్తి	214
వశపత్యాదివర్తి	415
హాతక్యాదివర్తి	478
హరణుకాద్యంజనము	390

క మాయములు

అవృతాదికమాయము	192
అశ్వత్థాది కమాయము	26
డిటో (రెండవది)	26
డిటో (మూడవది)	26
అసనాదికావ్యము	29
అమలక్యాది గావ్యము	48
అమాశి క్యాది కావ్యము	55
అగస్త్యపంచక కమాయము	57
అగస్త్యాదిక మాయము	56
అగస్త్యకులస్యాదికావ్యము	262
ఉదుంబరాది క మాయము	80
ఉశీరాదిక మాయము	84
విరండద్యావళకావ్యము	93
వీరందాదికావ్యము	93
వీరాదిక మాయము	90

ఏలాదిమంథము	91
కంబికార్యాదిక మాయము	351
కట్ఫలాదిక మాయము	95
కట్ఫలాదిపానము	97
కటుకాదిక మాయము	95
కదంబాదిక మాయము	99
కపిశనిర్యాపాదిక మాయము	100
కల్పిగాదిక మాయము	140
కాః జంఘాదికావ్యము	119
కాకోదుంబరాదిక మాయము	80
కాకోర్థ్యాదికావ్యము	121
కాకోర్థ్యాది గావ్యము	121
కాదీవాదిక మాయము	238
కాసనిర్యాదిక మాయము	126
కటక పుటపాకము	136
కటాక్షిగము	137
కుటకాదికావ్యము	138
కుంజావృక్షకావ్యము	139
కుశీరాదిక మాయము	449
కే. గాదిక మాయము	285
ఖదిగావృక్ష క మాయము	167
ఖద్గిరాదికావ్యము	355
ఖనావృక్షకీరక మాయము	375
చి. చాదిక మాయము	259
భూకపల్లవాదికావ్యము	44
చింత్యాదిక మాయము	226
జీవకాదిగము (క మాయము)	233
త్రాయస్త్యాదిక మాయము	249
త్రాయమానాది గావ్యము	250

వాస్తాది (నీలవై రేయక)	
క పాఠము	463
వాస్తాదిక పాఠము	274
వాస్తాదిపాఠిక పాఠము	272
మూలభాగిత్వాధము	101
మూలవాదిత్వాధము	296
వేదవాదిత్వాధము	279
ధాత్యాదిక పాఠము	51
ధాత్యపింఛక పాఠము	284
ధాత్యపింఛక పాఠము	285
నలాదిత్వాధము	149
నలమూలాది క పాఠము	149
స్వగోళిధాదిక పాఠము	411
నామవాదిత్వాధము	390
నాగవాదిక పాఠము	64
పంచతిక్తక పాఠము	94, 126
పటోలాదిక పాఠము	217
పద్మకాదిగణ పాఠము	298
పద్మకాదిక పాఠము	301
పరూపకాదిక పాఠము	299
పాటలాభిప్రదిత్వాధము	314
పాతాదిక పాఠము	317
పాతాదిక పాఠము	317
పీఠవాదిక పాఠము	326
ప్రియంగవాదిక పాఠము	332
పునర్నవాక పాఠము	452
విల్వాదిక పాఠము	347
బృహత్కీర్తిలాదిక పాఠము	36
బృహత్కీర్తిలాదిక పాఠము	352
బృహద్వాస్తాదిక పాఠము	352

బృహద్వాస్తాదిక పాఠము	40
భారంగ్యాదిక పాఠము	352
భూనిలబాద్ధిపాదకాంగ	
కాఠము	130
మంజుష్ఠిపాదక పాఠము	362
మందపర్వాదిక పాఠము	373
మందపర్వాదిక పాఠము	374
ముసల్యాదిక పాఠము	374
ముసల్యాదిక పాఠము	376
ముసల్యాదిక పాఠము	383
మృద్వికాదిక పాఠము	273
యోషపటోలాదిక పాఠము	384
రాస్తాదిక పాఠము	394
రెండవరొధాదిక పాఠము	405
రొధాదిక పాఠము	405
లోధాదిక పాఠము	404
నటపర్వాదిక పాఠము	413
వాస్తాదిక పాఠము	41
విదార్యాదిక పాఠము	420
విభీకవాదిక పాఠము	427
విభీకవాదిక పాఠము	428
విష్ణుకాంతాదిక పాఠము	430
వీణాపర్వాదిక పాఠము	431
శత్రుపర్వాదిక పాఠము	432
కాలిపర్వాదిక పాఠము	431
కేళిపర్వాధము	434
సప్తపర్వాదిక పాఠము	437
శాలవాదిక పాఠము	439
శీతవాదిక పాఠము	441
మృగాదిక పాఠము	442

శాశ్వతాదిగణక పాఠము	466
హీరేరాదిక పాఠము	482
హీరేరాదికాంధము	482
హీరేరాదియోగము	

(క పాఠము) 480

గుణములు - మాత్రము -

మోదకములు - వటకములు

అంజోలాదివటకము	2
అగ్నికుమారమోదకము	114
అజమోదాపటకము	365
అభయాదిమోదకము	475
అభయాపటి	471
అమృతగుణము	175
అమృతాదిమంధూరము	196
అరకాదిపటి	261
అరిష్టక ఫలాదిపటి	10
అపలుకాదిపటి	415
అశ్వగంధాదిత్రయోదశాంగములు	15
అశోకరసశ్రిమాపటి	14
అశోకాదిపటి	15
అథాగుణము	170
ఇంద్రవాహనీకాదిగుణము	66
ఇంద్రవాహనీకాదియోగము	65
ఇష్టాపరీవాహనము	11
ఏలాదిగుణము	95
కటుకాదిలహము	85
కాటుకాంబూద్వాతము	12
కర్పూరాదిపము	110
కర్పూరాదిగుణములు	140

కాంచనగుణము	125
కాంచనకాంబూము	122
కేరిమందరకము	301
కటకాదిరసశ్రియము	186
కటకాదిగుణము	183
కమరీపటి	141
కంకుమాదిపటి	154
కృష్ణాదిమోదకము	326
కైశోరగుణము	175
ఖదిరాదిగుణము	164
గుణమువటకము (అదిత్యపాక)	184
గుణశివులి	67
గుణమంధూరము	70
గుణాదిపటి	71
గుణావృకము (పటిక)	71
గుణావృద్ధిలోహము	198
గోక్షరాదిగుణము	202
తందవాదిలహము	215
చంద్రాపటి	418
చిత్రకాదిగుణము	219
చాతీఫలరసము	231
చాతీఫలాదిపటి	233
చేరకాదిమోదకము	111, 236
చేరకాదియోగగుణము	179
చాలిపాదిమోదకము	247
చాలిపాదివటకము	245
చెరయకాదికాంధము	434
చింతిపిమంధూరము	256
చిరఫలాగుణము	187
చిర్యకాదిమోదకము	254

తువరాసేవటకము	262	లక్ష్మణాశాసనము	402
తూర్పుపాదిగుగులు	188	లక్ష్మణగుగులు	189
దశాంగగుగులు	189	వాతారిగుగులు	92
దాడిమాదిగుటిక	269	వార్తాప గుటిక	350
ద్రాక్షాదిగుటిక	274	విజ-గాదిగుటిక	425
దాశీరహము	49	విడం గాదిలోహము	423
నవక గుగులు	183	విదార్యాదివృష్టగుటిక	425
నవకార్క గుగులు	189	విభీక కాదిగుటిక	427
పునర్వ వాగుగులు	185	శతమూల్యాదిలోహము	434
పునర్వ వాదిగుగులు	453	శతావరీమండూరము	434
పునర్వ వామండూరము	451	శరపుంఖమూలాదిఖాద్యము	
పిల్వాదిగుటిక	457	(వటము)	439
బృహద్రాక్షాపరిమోదకము	436	శగమూలాదిబృంహాగుటిక	147
బృహద్రాక్షాపరిమోదకము	461	శారిరాదికాశాసనము	157
బృహద్రాక్షాపరిమోదకము 112, 236		శారిరాదిపటి	159
బృహద్రాక్షాపరిమోదకము	180	శివామోదకము	473
బృహతరతావరీమండూరము	435	న ప్రవింశతి గుగులు	177
భృంగ రాజాదిగుటిక	360	సహంగ గుగులు	178
మడినఫలాదిపరి	361	సమర్క రాగుగులు	186
మహారసోపపిండము	401	స్వల్పనూరణ మోదకము	462
మహాకాషఢాదిగుటిక	61	సహకాపటి	42
మ దాగ్గివటకము	372	స్వామింభవగుగులు	172
ము సకాదిపటి	375	సోమపాదిపరి	9
మేఘ మోదకము	380	సిద్ధార కాదిగుటిక	457
యోగ రాజగుగులు	179	సిగపాదగుగులు	182
రసాభగగుగులు	173	సింహస్యాదిపటి	35, 109
రసోపపిండము	400	హింగాదిగుటిక	476
రెండవకాశీఫలాదిపటక	234	మృత ములు	
లవంగాదిపటి	395	అర్జునాభ్రము	68
లవంగాదిమోదకము	395	అరువాదిభృకము	

అశ్వగంధాఘృతము	17
అశ్వగంధాదిఘృతము	20
అశోకఘృతము	12
అమృతమాలాదిఘృతము	44
ఇరిమేదాదిఘృతము	189
ఏలూరిఘృతము	88
కంటకాఘృతము	348
కరిలకాఘృతము	117
కర్కాశాఘృతము	98
కలవాదిఘృతము	107
కలనాదిఘృతము	441
కాశాచూర్ణాఘృతము	120
కాశాచూర్ణాఘృతము	121
కాశాచూర్ణాఘృతము	125
కాశాచూర్ణాఘృతము	126
కాశాచూర్ణాఘృతము	152
కాశాచూర్ణాఘృతము	138
కాశాచూర్ణాఘృతము	143
కాశాచూర్ణాఘృతము	143
కాశాచూర్ణాఘృతము	156
కాశాచూర్ణాఘృతము	355
కాశాచూర్ణాఘృతము	190
గోధూమాదిఘృతము	199
గోధూమాదిఘృతము	201
చందనాదిఘృతము	207
చందనాదిఘృతము	330
చాంగేఠిఘృతము	215
చిత్రకాదిఘృతము	219
చందనాదిఘృతము	227

జటిలాదిమహాదైవాదికఘృతము	223
జాత్యాదిఘృతము	228
జీమాకాదిఘృతము	281
జీరకఘృతము	236
జీవరభకఘృతము	239
జీవరభకాది వృష్యఘృతము	283
జీవకాదిఘృతము	238
జీవన్యాదిఘృతము	241
తెండులీయఘృతము	369
తాళియాదాదిఘృతము	249
తాలీనాదిఘృతము	246
తిక్తంబాదిఘృతము	204
తిలకఘృతము	405
తిక్తపతాదిఘృతము	257
వాడిమాదిఘృతము	264
వాంత్వాదిఘృతము	270
దూగికాదిఘృతము	483
దుర్గికాదిఘృతము	495
ధనాదిఘృతము	282
ధాత్యాదిఘృతము	54
ధాత్యాదిఘృతము	50
స్వగోళాదిఘృతము	412
నాగిలాఘృతము	337
నాగరఘృతము	60
నారికేళఘృతము	291
నింబాదిఘృతము	292
నీలన్యాదిఘృతము	296
నారికేళఘృతము	291

పంచతి క్తఘృతగుర్గులు	176
పంచారవిందఘృతము	103
పటోలాదిఘృతము	218
పరూషకాదిఘృతము	299
పాతాదిఘృతము	318
పిష్పల్యాదిఘృతము	321
పిఠ్యాలాదిఘృతము	330
పునగ్నవాదిఘృతము	454
పితాదిఘృతము	335
బిష్పిష్పిఘృతము	341
బీజపూరాదిఘృతము	367
బ్యూహత్ శ్వానాఘృతము	258
బృహదశ్లేగింధాఘృతము	18
బృహద్దాడిమాదిఘృతము	267
బృహచ్చతాపరీఘృతము	433
భూనింబాదిఘృతము	131
భృంగరాజఘృతము	359
మంజిష్ఠాదిఘృతము	365
మధుకాదిఘృతము	336
మరిచ్చాదిఘృతము	363
మహాభిడిఘృతము	163
మహాదాడిమాదిఘృతము	266
మహాహోహితకఘృతము	392
మాలత్యాదిఘృతము	230
మాషాదివాటికఘృతము	370
మాంసాదిఘృతము	224
మాంసాదిఘృతము	377
మాంసాదిఘృతము	389
రెండవకంటకాఘృతము	351

రెండవకంటకాఘృతము	144
రెండవకుంకుమాదిఘృతము	154
రెండవచాంగేరిఘృతము	216
రెండవదాడిమాదిఘృతము	296
రోహిత్యాదిఘృతము	94
రోహిత్యకఘృతము	391
లకునాదిఘృతము	339
నచాదిఘృతము	406
నరుణాదిఘృతము	414
నిదాంగఘృతము	424
పుషపాఘృతము	32
శతపుష్పాద్విఘృతము	431
శతావరీఘృతము	434
శ్వదంష్ట్రాదిఘృతము	202
శాలిలీఘృతము	442
శాపకాదిఘృతము	414
శిఖరీఘృతము	30
శివీషాద్యమృతఘృతము	445
కుంఠాదిఘృతము	62
కుంఠిఘృతము	64
శృంగార్వాదిఘృతము	443
శృంగీగుడిఘృతము	446
శ్రీయస్నాదిఘృతము	324
సహచరఘృతము	444
సిద్ధాంతకఘృతము	450
సుమసాదిఘృతము	260
హరితకీఘృతము	470
హిరణ్మయఘృతము	473
మూర్ఖమూర్ఖము	
ఆంకోలాదిమూర్ఖము	1

అతివిషాదిచూర్ణము	5
అమృతేతనాదిచూర్ణము	6
అమృతాదిచూర్ణము	252
అలంబుషాదిచూర్ణము	394
అనిపత్తికరచూర్ణము	259
అశ్వగంధాదిచూర్ణము	21
అశ్వత్థబీజాదిచూర్ణము	27
అకారకరభాదిచూర్ణము	31
అఖుర్యోదిచూర్ణము	31
అమలక్యాదిచూర్ణము	48
అమృతకాదిచూర్ణము	55
ఇంద్రవాహణికాదిచూర్ణము	65
ఇంద్రవాహణ్యాదిచూర్ణము	66
ఉత్పలపట్కలయోగము	
(చూర్ణము)	104
వీలాదిచూర్ణము	91
కంపిలకాదిచూర్ణము	117
కకుభాదిచూర్ణము	6
కపిథావృక్షచూర్ణము	99
కరంజుపండుము	108
కర్కటాదిచూర్ణము	449
కర్పూరాదిచూర్ణము	115
కాకజంఘాదిచూర్ణము	118
కింకుకాదిగణము (చూర్ణము)	302
కుషాదిచూర్ణము	151
కుళిలాదిచూర్ణము	334
కుడిరసారాదిచూర్ణము	167
కుంజారాదిచూర్ణము	355
గుణ్యల్యాదిలేపచూర్ణము	185
గుగ్గులు మరీచాదిలేపచూర్ణము	362

గోజహ్వాదిచూర్ణము	119
గోక్షురాదిచూర్ణము	205
గుండసాదిచూర్ణము	209
జాతీధలాదిచూర్ణము	110
జెటో (లఘు)	232
జీరకాద్యచూర్ణము	235
జీవన్వాదిచూర్ణము	241
తృపువనీజాదిచూర్ణము	248
తాలీసాదిచూర్ణము	244
తనికాదిచూర్ణము	250
తిలమూలాదిచూర్ణము	252
తృప్త్యాదిచూర్ణము	84
చాడిమామిడిచూర్ణము	263
చేపదారాన్నిడిక్షాము	277
ధవాదిచూర్ణము	282
ధాతక్యాదిచూర్ణము	283
ఘృగోధాదిచూర్ణము	413
వాగరాద్యచూర్ణము	62
వాగవల్క్యాదిచూర్ణము	247
పంచనింబచూర్ణము	293
పంచనింబాదిచూర్ణము	292
పటోలాదిచూర్ణము	217
పథ్యోదిచూర్ణము	470
పాతానిచూర్ణము	316
పాతావ్యచూర్ణము	317
పాకీకయవానికాదిచూర్ణము	385
పిప్పల్యాద్యచూర్ణము	325
పిప్పల్యాదిక్షౌరము	322
పిప్పలీమూలాదిచూర్ణము	323
ప్రియంగ్వాదిచూర్ణము	331

పుష్కాసుగ చూర్ణము	315
పూర్ణకరంజచూర్ణము	106
విల్వదిచూర్ణము	345
బృహజాతీఫలాదిచూర్ణము	288
బృహత్స్పృగచరింబచూర్ణము	298
బృహత్పండాదిచూర్ణము	396
భాస్కరలవణము (పిప్పిల్యాది)	327
భూనింబాదిచూర్ణము	127
భృంగరాజాదిచూర్ణము	359
వదనాదిచూర్ణము	360
మరిచాదిచూర్ణము	362
మాతులుంగాదిచూర్ణము	367
మొసలికందాదిచూర్ణము	375
మూర్ఖాదిచూర్ణము	377
మృద్వీకాదిచూర్ణము	270
యవాస్యాదిచూర్ణము	384
రెండవ అశ్వగంధాదిచూర్ణము	24
రెండవకంపిలకాదిచూర్ణము	117
రెండవపండ్సాదిచూర్ణము	213
రెండవ జీవన్మాదిచూర్ణము	242
రేణుకాదిచూర్ణము	391
రోహితకాదిచూర్ణము	393
లజ్జాల్వాదిచూర్ణము	394
వచాదిచూర్ణము	407
వాతుచూర్ణము	416
డిటో (రెండవది)	419
విడంగాదిచూర్ణము	425
విభీతకాదిచూర్ణము	429
వృద్ధదారుకసమచూర్ణము	430
శిరీషబీజాదిచూర్ణము	446
శ్రీఖండాదిచూర్ణము	209

శ్రీవాసాదిచూర్ణము	280
శ్రీవేష్టకాదిచూర్ణము	279
శుంథ్యాదిచూర్ణము	60
శ్వేతైకాదాదిచూర్ణము	93
సర్పపాదిమామము (చూర్ణము)	459
స్వల్పలవంగాదిచూర్ణము	396
సీతాఫలాదిచూర్ణము	77
సిద్ధకాల్మలీకల్పము (చూర్ణము)	443
సుదర్శనచూర్ణము	129
సురదారులకచూర్ణము	280
హింగాస్వచ్ఛకచూర్ణము	477
హింగాస్వాదిచూర్ణము	477
హింగాస్వాదిక్షరము	478

తైలములు

అగర్వాదితైలము	2
అపామర్గక్షరతైలము	29
అపామర్గతైలము	30
అమృతాదితైలము	191
అమృతామలకతైలము	197
అశ్వగంధాతైలము	23
అశ్వగంధాబలాలాక్షాదితైలము	22
అష్టదశ శృంగిళిసారినీ	
తైలము	309
ఆరగ్యధాదితైలము	55
ఇరిమేదాదితైలము	168
ఉదుంబరతైలము	79
ఉపాదకాదితైలము	81
ఉశీరాదితైలము	83
ఏకాదశశృంగిళిసారినీ	
తైలము	307

ఏలూదితెలము	86	దార్వాద్దితెలము	467
కటుకుంబీతెలము	11	ద్రాక్షాదితెలము	276
కరంజాదితెలము	109	దూర్వాదితెలము	295
కర్పూరాదితెలము	115	ధనాదితెలము	281
కాకమాచ్యాదితెలము	120	థాళక్యాదితెలము	283
కాంబుపతెలము	124	నాగబలాతెలము	340
కార్పాసాస్త్యాదితెలము	124	నిర్గుండ్యాదితెలము	458
కీరాతాదితెలము	127	నికాద్యతెలము	486
కుంకుమాదితెలము	152	నీలికాదితెలము	297
కుబ్జప్రసారిణీతెలము	305	పలంకపాదితెలము	183
కుకాదితెలము	147	చీరసారిణీతెలము	302
కుపాదితెలము	150	పాకాదితెలము	318
కేకీతెలము	161	పిప్పల్యాద్యతెలము	325
కేకాదితెలము	160	పిమ్మంఘ్యాదితెలము	331
గంధర్వహస్తకతెలము	94	పునర్నవాప్తకతెలము	452
గంధర్వహస్తాదితెలము	91	బలాతెలము	336
గోజిహ్వదితెలము	199	విల్వతెలము	344
చందనాదితెలము	212	విల్వాదితెలము	343
జంబూదితెలము	227	బృహత్కిరాతాదితెలము	128
జ్యోతిష్కత్యాదితెలము	242	బృహద్గుదూచీతెలము	194
తండులీయాదితెలము	359	బృహత్పక్షాదితెలము	240
తగరాదితెలము	240	బృహద్ధాతీతెలము	52
తగ్గిప్రసాదితెలము	247	బృహత్పంచారతెలము	225
తాలీసాదితెలము	246	బృహత్సరిచాద్యతెలము	364
తిగింటకాదితెలము	201	బృహత్సాక్షతెలము	371
తిక్తకోకాకత్యాదితెలము	162	బృహత్ కుష్మమాలాది	
తిక్తేక్షుకుతెలము	10	తెలము	379
తిప్పకాదితెలము	256	బృహత్సోమరాశీతెలము	417
తిగ్గిరిప్రసారిణీతెలము	304	భృంగరాజతెలము	358
దాదిమాదితెలము	265	భృంగములకతెలము	53

మంజుషాదితైము	365
మధ్యమగుడూచీతైలము	193
మధుపరీతైలము (శతపాక)	386
మరిచాద్యతైలము	363
శ్రీపరీతైలము	125
సప్తచ్ఛదాదితైలము	456
సప్తశతికప్రసారిణీతైలము	306
స్వల్పగుడూచీతైలము	193
స్వల్పమాషతైలము	372
సహచరాదితైలము	462
సూర్యావర్తాదిబృహత్కిణీ తైలము	450
సూర్యావర్తాది మహానీల తైలము	459
సోమరాజీతైలము	417
హంసపాదీతైలము	475
హింగాద్దితైలము	479
హింగుతిగుణతైలము	478
హీరభేరాదితైలము	481

పానకము

జంభీరాదిపానకము	226
తింత్రిడిపానకము	253
బాడిమాదిపానకము	270
మాతులుంగరసాయనము	368

లేపములు

అజగంధాదిలేపము	4
అశ్వత్థాక్షరలేపము	25
అశ్వత్థాదిలేపము	25
అమృతాదిలేపము	45

ఉపాదకాదిలేపము	81
కరంజాదిలేపము	107
కర్పూరాదిలేపము	116
కాకజంఘాదిలేపము	118
కార్పాసివత్సాదిలేపము	124
కుళుతాదిలేపము	144
చక్రమర్దాదిలేపము	205
జాతీఫలాదిలేపము	235
తిలాక్షకలేపము	251
తువరకాదిలేపము	263
దేవదాళ్యాదిలేపము	281
నలాదిలేపము	149
నింబవత్సాదిలేపము	294
నిచులాదిలేపము	430
పముస్యాదిలేపము	483
పలాకాదిలేపము	302
పూతీకాదిలేపము	106
బహువారాదిలేపము	450
భూరగంధ్యాదిలేపము	357
మదనఫలాదిలేపము	360
రెండవ అజగంధాదిలేపము	5
మూడవ అజగంధాదిలేపము	5
పంధ్యాకర్కటకాదిలేపము	123
వాసుచ్యాదిలేపము	416
వాయస్యాదిలేపము	120
వికంకతాదిలేపము	335
శణాదిలేపము	431
శారిబాదిలేపము	160
శిగుత్వాదిలేపము	444
సరకాదిలేపము	280

లేవ్యాములు-రసాయనములు

అగ స్త్యహరీతః	469
అశ్వగంధరసాయనము	18
అశ్వగంధాదిలేవ్యాము	24
అసనఖదిరాదిరసాయనము	27
అమలకావలేవ్యాము	47
అర్ద్రక మాతులుంగాదిలేవ్యాము	59
అర్ద్రకరసాయనము	57
కంటకారీలేవ్యాము	349
కంసహరీతః	467
కృముకాదిరసాయనము	334
కుటుబావలేవ్యాము	132
కుటుబాష్టకావలేవ్యాము	139
కుకావలేవ్యాము	145
కుశుత్థగుడము	144
కూష్మాండక రసాయనము	155
కూష్మాండగుడక క్ష్యాణకము	156
ఖండకాద్యవలేవ్యాము	72
ఖండకూష్మాండావలేవ్యాము	74
ఖండపిప్పలి	75
ఖండకుంఠి	76
ఖిందామృకము	43-76
ఖిందామలక	51-76
ఖిందార్ద్రక లేవ్యాము	58
ఖిందూరాదిరసాయనము	356
ఖిందూరాదిలేవ్యాము	354
గుడకూష్మాండకము	66
గుడభల్లతము	69
వ్యవసపాకము	45
చిత్తకహరీతః	221-472

చిత్తకాదిలేవ్యాము	
చిత్తమూలాదిలేవ్యాము	
తిలాదియోగము (లేవ్యాన	
తిలాదిలేవ్యాము	
త్రిప్పలేవ్యాము	
దాక్షిణ్యదిపాకము	
దాక్షిణ్యదిలేవ్యాము	
ద్విమేదాదిలేవ్యాము	
దేవదార్వాదిలేవ్యాము	
ధాతక్యాదిలేవ్యాము	
ధాన్యక లేవ్యాము	
న్యగోధాదిలేవ్యాము	
నారికేళఖండము	
నారికేళామృతము	
నారికేళరసాయనము	
పద్మకాదిలేవ్యాము	
పారిభద్రావలేవ్యాము	
పారిభద్రాదిహరిద్రాఖిం	
పునర్నవాదిలేవ్యాము	
పూగ ఖండము	
జబ్బూల్వాదిలేవ్యాము	
విల్వాదిలేవ్యాము	
ఘృహాతుటబావలేవ్యాము	
బృహద్గోతురాదిలేవ్యాము	
బృహన్నారికేళఖండము	
బృహత్పిప్పలిఖండము	
బృహద్వాసావలేవ్యాము	
భాజీకగుడము	
మధుకాద్యవలేవ్యాము	
మధున్నహిరసాయనము	

220			
221	సుహరించాదిలేహ్యము	255	విదంగసారాదిలేహ్యము
251	మహాభరంగ్యాదిరహితము	409	(మాణిఫెద్యగ్రహము) 429
251	మేళిపాకము	581	విభీతకావలేహ్యము 223
259	అభయించాదిలేహ్యము	254	శంఖచక్రీరసాయనము 440
275	వచాద్యవలేహ్యము	407	శర్కరాలేహ్యము 77
271	వరాహాదిలేహ్యము	398	కుంఠిభండము 52
382	వాసాభిండము	33	సాలసారాదిలేహ్యము 8
276	వాసాకూహ్లాండభిండము	32	సింహాసనాదిలేహ్యము 77
284	వ్యాపీహరికే	350	సుకుమారసాయనము 451
285	విదంగావలేహ్యము	420	పౌభాగ్యకుంఠి 53
411			మాణిఫెద్యగ్రహము 472
286			
288			
290			
298			
320			

19_465

453

333

170

346

134

203

286

324

34

353

387

403

ఆయుర్వేద శిక్ష

(A Text-Book of Ayurveda)

ద్వితీయ సంపుటము

ఔషధస్థానము

ఔషధయోగవిజ్ఞానము

(1) అంశాల, ఊడుగుచెట్లు.

1. అంశాలాదిచూర్ణము

శ్లో॥ అంశాలస్య పలాంశ్చ తిగుతై ర్మృతైశ్చహ |
తథా లిప్యోచ్చ తచ్ఛర్ణం మధునా.....

(బ-రా-శ్లోపస్య.)

ఊడుగుపట్ట 8 పలములు, మిరియాలు 24 పలములు ఇటుల గ్రహించి యీరెండింటిని మెత్తిగాదంచి, వస్త్రగాళితము చేయవలెను. ఇయ్యది అంశాలాది చూర్ణ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ కులము మోతాదు చొప్పున దేనెతో గలిపి నేవించవలెను. ఇందువలన శ్వాసరోగము శమించును.

N. B:—ఈ గ్రంథమున చాలి యోగమునకు నీదము క్షయవిదానము సాధ్యమైనంతవరకు సంపూర్ణముగానే వివరించబడును. అట్టి ముక్క ఎక్కడైన అట్టి వివరణము విడువబడినచో నట్టిద విని నాటితో సమానము నుండు ఇతరయోగములందలి వివరణమును బట్టి నిర్ణయించుకొని పాఠమున గోరుచున్నాము.

2. అంకోలవటుకము

శ్లో॥ చలనుంకోల మూలవృక్ష వాతాం దాన్వీం చ తత్సమాం
 వీప్స్వ తంకులతోయేన పటకా నక్ష సమ్మితాః ॥
 భాయాశుష్కాశ్చ తాక్షా కుర్యాత్తే శ్లేష్మకం తండులాంబుః
 పేషయిత్వా వృద్ధద్వాత్తే వానాయ గదిశే భిషక్.....॥
 (చర-మ-అతీసా)

ఉష్ణాగపట్ట 1 పలము, చిరుశొద్ధి 1 పలము, మృనుశునువు 1 ప
 ఇటుల గలిపించి, పీటిని మెత్తగా నంది వస్త్రాగ్రాంతముజేసి, ఆ గ
 ములు ఖల్వమువందుచి వియ్యువుఃకుగుతో మూడు దినములు చక్క
 మర్దిగచపలెను. పిమ్మట నానీపునును నిక్కొక్క తులము పరిమితి గలిగి
 పటకములుగా జేసి ఏడ నానీబెట్టవలెను. పీడిని వియ్యువుఃకుగుతో గ
 రెయ్యుకొక్క పటకమునే నేవించవలెను. ఇందువలన రక్తాతిసారము శమిం

జ. అగర్, అగర్బాటై.

3. అగర్బాడిస్తైలము

గ—అగరు వృక్ష తగర పత్ర సలద శైలేయ ధ్యానుక హోణు
 సోజేయక శ్లేషికైలా వరా వరాంగ దల పుర తమాలవత్ర భూతిక గోసి
 సరళ నల్లజీ దేవదార్వగ్నిమంథ బిల్వ శ్లోనాక కాశ్మ్యోస్థ పాటూ పుష్ప
 వృక్షీర కింబకాదీ బృహతీ కాలిపర్ణి పృష్ఠిపర్ణి మావపర్ణి ముదపర్ణి గోశ
 కై రంధ్ర శోభాంజనక వరుణార్క చిడిబిల్వ తిల్వక శక్ పుష్కరమూల గ
 షోరుబూక పత్తూర అక్షివాక్సంతక శిగురి మాకులుంగ పీలుక మూలః
 వీలుపర్ణి తిలపర్ణి మేషబ్ధి గీ హి. పాశ్చి దస్తకైరావతక భల్లాతకా సో
 కాండీరాత్న జిక్షి క కాంబ ధాన్యకాజమోద పృథ్వీకా సుమఖ సు
 మతేరిక కాలమాలక వర్ణావక్షుక భణిజక ధూస్త్రుణ శృంగపేర విభ
 సర పాశ్యగంధా రాన్నా రహా శోహా వేచా బలాతిబలా గుమాచీ శశపున
 తితేవర్ణి నాకురీ గంధనాకురీ శ్లేషా జ్యోతిస్సూత్రీ చిత్రీకాగ్ధ్యం దా
 చాంగోగీ తిల బదగ వలుతే మాపాణా మేమంధానా నుశ్లేసాం గా
 పుర్యాణాం ముగలాభ మూషిధానాం స హయా కారయేత్, తేన కిష్కయే

తేజామేవచ కిల్బేన నురా సౌవీరక తుపోదక మైశ్వర్యకంఠికి వధి నందా-
నాల కల్పరహితీ వినితేన తైలపాత్రం విపాచయత్ సేన సమోక్షేన ప్రేషేన
ఉష్ణాభిప్రాయం జ్వరత మభ్యంజాయత్ ||

(క-జ్వరం.)

కృష్ణాగ్ర, చంద్రగల్పకోష్ఠ, గంధితగరము, పత్తిము, వజ్రపేరు,
రాతిపువ్వు, కామంచివేరు, రేణుకలు, మాచివత్రి, కచోదము, ఎలము, తింఘల
ములు, లవంగపట్ట, గుగ్గిలము, ఆకుపత్రి, కాయఫలచెక్క, నుగ-ధత్తము,
(వట్టివేరుభేదము), సుశబేషవాయు, ఆండుగుచెట్టు, దేవదారు, నెల్లెచెట్టు,
మారేడు, పెద్దమోను, పెగుయ్యగు, పాచి, తిలకేడు, కేలకొండచెట్టు,
వాకుడు, పెద్దమలక, మయ్యకపొన్న, కొలపొన్న, అహోమినుము, అహవి
పెసర, వల్లెరు, అమృతపుచెట్టు, మునగ, తిలిమిరి, జలేకు, నెక్క, ఎర్ర
లాద్దుగ, పెద్దకచోరము, పుష్కరమాలము, గండీము, (ముహూభేదము),
తైలముదపుచెట్టు, ఎర్రపండును, గోలమీడి, అరచెట్టు, తెలుసునగ, మాచీ
ఫలము, వరగోగు, మూలకపర్తి, (అనుభవకేషము), తైలముదము, చాగ,
దుష్పపుత్రీగ, జటామాంసి, వెల్ల, తులసి, నల్లజీడి, విష్ణుకాంత, ఉష్ణ
రేణు, పుత్రజీవము, చిరుబొద్ది, కాయగ, ధన్యాలు, ఒములు, పెద్దచెక్కెర,
(సోపు), తైలతులసి, నల్లతులసి, గగ్గో, నల్లగగ్గెర, భూతులసి, దుబ్బిజు,
మరువము, సౌగంధికామూలము, కుంకి, సింపుళ్లు, అవాలు, పెక్కెరుగడ్డ,
సన్నరాష్ట్రము, గరికె, పెద్దగరికె, వస, చిట్టాముట్టి, అతిల, తిప్పతీగ,
సదాపనిత్తులు, కీరవల్లి, (దుర్వావిశేషము), దుంపరాష్ట్రము, గంధనాపలి,
(రాష్ట్రావిశేషము), తెగడ, మాలగింగిని, చిత్రమూలము, మాలగొండచెట్టులు,
పులిచింత, నువ్వులు, రేగ, తలవలు, మినుములు ఈ మొదలగు ఉష్ణవైశ్య
ద్రవ్యములలో లభించి నన్నింటిని సమాంశములుగా ఆయా ద్రవ్యములయొక్క
గాయ్రోయోక పరిభాషను ఒట్టి గ్రహించి, వేయగొట్టి యీ మొత్తమునకు
వదియారు భాగములు అనగా 16 వర్గముల జలమును జేర్చి నాళక భాగము
మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునకు
సమముగా తిలతైలమును, నూర యను మద్యమును, సౌవీరక మను మద్యమును,
తుపోదకమును, మైశ్వర్యక మను మద్యమును, మేదకము (సురామద్యములో
మిక్కిలి చిక్కని భాగము)ను, పెరుగుమీద ర్చన, అనుభవమును, తిల
మును గ్రహించి వీటి నన్నింటి నొక పాత్రయందు వోసి, అందు

కషాయమునకు చెల్లించు దీర్ఘకాలమును (వీని మొత్తములలో నాల్గవభాగము
పై విధముగనే గ్రహించి మొత్తగా మార్చింది, యీ
మార్పును పాల్గొన్నవలె నూరి పుద్దచేసి కలుపవలెను. వీచుట
నీ పాత్రను పొయ్యిమీద నుంచి కలియబెట్టుచు సన్నని మంటతో తైలపాక
మును కేసి పడియగట్టవలెను. ఇట్లుగిది అగ్రాన్ని తైలమని చెప్పబడును.
దీనిని గోరువెచ్చుకేసి పుష్కలగల స్వేదీతులకు అభ్యంగనము జేయవలెను.

(3) అగ్నిరూప, నెలై చెట్టు (తిక్కెల).

అప్పుడు ౪ విశమాలములలో చేరియున్నది.

(4) అజిందా, వాయిం (విం) ట.

4. అ జ గ ం థా ది లే ప ము

శ్లో॥ శ్లేషోజగంధాదివిషా వికల్పా నవిషాదీకాః ।

సంజాలాబా శుకాహ్వశ్చ చురకక్షార కర్మికాః ।

(వా-శి-మఖిరోగ.)

వాంఛింబ (సమాలహ), అతివన, పాతిమః, మవిదక, సునివెందివేరు,
అనిబవేరి, దిరిశవేరి, వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి మొత్తగా మార్చింది,
యామామ్మను మెదుగక్షా జలముతో * వెన్నవలె నూరి లేపనము జేయ
వలెను. పండువన కళశ గలగండ శమించును.

* మోదుగచెట్టును సమాలముగా గ్రహించి ముక్కలు ముక్కలుగా
గరికి యొడబెట్టవలెను. వీటి నొక భాగములో వైది దానిని పొయ్యిమీద
పండి యా ముక్క లగ్నివర్ణము చాల్చువరకు గాఢాన్ని చే వాకము జేయ
వలెను. పాంగశతలమున నామోడిదను గ్రహించి పదియారు భాగముల జలము
నందు గలిపి యొకదిన ములులనే యుంచినచో పెండలి క్షౌగ చూ జలమునందు
వలయును. దైతి తేలిక జలమును వాల్చన పంట మిగులువరకు గాదిన నది
మోదుగ చురకకును.

5. రెండవ అజగంధాది లేపము

శ్లో॥ అజాశ్యగంధా సరళాఽధికాళా పైకేకా చావ్యథ వాజశ్యుగీ ;
గోమూత్రపిష్టాఽపీతః ప్రజేవో మాన్యా ద్విసర్పం కఫజం సుశ్రుణం॥
(గ-ని-విసర్పం.)

వాయుంట (సమూలము), పెన్నేరుగడ్డ, జేవదారు, కిక్కిగరు, చిరు
దున్నుపుబీగ వీటిని సమాంశములుగా గ్రహించి, గోమూత్రముతో
స్త్రాగా నూరి లేపనము చేయవలెను. ఇందువలన కఫజనస్పృశ శమించును.

6. మూడవ అజగంధాది లేపము

శ్లో॥ అజగంధాశ్యగంధా చ కాలా సరళయా సహ,
కంపిల్లకాచ శృంగీచ పరిలేపః శ్లేష్మశోఘః॥
(వై-చిం-వర్ణః.)

వాయుంట (సమూలము), పెన్నేరుగడ్డ, కృష్ణగరు, జేవదారు, కంపిల్ల
ము, కర్కాటకశృంగి యీ ద్వివ్యములను సమాంశములుగా గ్రహించి జల
ంతో మిద్రగ నూరి వర్ణశోఘను పట్టు చేయవలెను.

1) అతినీ, అశచెట్టు.

దీనిని గురించి ప్రత్యేకముగా యోగములు లేవు.

2) అతివిషా, అతివస.

7. అతివిషాది మార్గము

శ్లో॥ మధునాతివిషా శృంగీ విష్ణురీ శ్లేశాయ చ్చిశ్రుం॥
(వా-శ-బాలశోగం.)

అతివస, కర్కాటకశృంగి, విష్ణుశృంగి వీటిని సమాంశములుగా గ్రహించి
స్త్రాగా మార్చించి వస్త్రగాభిక్షముజేసి దీనివలన మోతాదు చొప్పున
వెంటో గలిపి నేవించవలెను. ఇందువలన బాయనకు విచ్చు కాసము, జ్వరము,
ది ఇది శమించును.

(7) ఆప్తవేతన, పుల్లహఃపృశ్నేయైః.

8. ఆప్తవేతనాది చూర్ణము

శ్లో॥ ఉన్నామై వేతన కటుత్కాయ తింతిడీకం ।
తానీ జీరక తుగా దహనై స్సమాంతైః ।
చూర్ణః సుషపముదితః తిగ్మగంధిముక్తం ।
వైస్వర్ణ్య పీనస కఫారుచిషా పశ్యంతం ॥

(నై-చిం-స్వర

చవ్యము, పుల్లపర్పిల్లి, శూరి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, చింతి (గింజలు, ఈనెలు తీసివేయబడినట్టిది), తాలిసపత్రి, జీలకర్ర, వెదురు చిత్రిమూలము, అపంగపట్ట, అశుపత్రి, ఏలకులు వీటిని సమాంశము గంపించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రముగాలితముజేసి, $\frac{1}{4}$ కులము మోచొప్పిన లెల్లముతో గలిపి నేవించవలెను. ఇది ఆప్తవేతనాది చూర్ణమనగావలెను. ఇందువలన స్వగ్ధేదము, పీనసము, అరుచి కమించును.

(8) అరుచి, పిష్టికైయై.

9. అరుచి న ఘృతము

శ్లో॥ వార్ధన్య కల్కస్యైవ సిద్ధం శస్త్రఘృతం స్వప్నదామయే
(శై, ర, హృదో

మద్దికైక్కి స్వర్ణసింహ 4 భాగామలు, మద్దికైక్కి కల్కము 1 భాగామలు 1 బాగము అయిల గలిపించి, మంధాగ్నితో ఘృతపాకమును వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పిన నేవించవలెను. హృదోగ్ధము కమించును.

10. క కు భాది చూర్ణము

శ్లో॥ కక్షభక్తృ వచా రాస్నా బలా వాగబలా భయా ।
కక్ ప్రప్క్రరమూలంచ విప్పలీ విశ్వభేషజం ॥
సర్వా శ్మశ్మతాని సంహర్ష్య సర్పిషా కాణ మాశ్రియా ।
భక్షయేత్ త్పితృతరుత్థాయ సర్వవృద్ధోగకాంతయ ॥

(శై, ర, హృదో

మద్విచేక్కి, పర, సన్న రాష్ట్రము, బల, నాగబల, కరకామ్యము, కల్యాణము, ప్రహ్లాదమూలము, వీరపుష్ప, కుంకి యీ ద్రవ్యములను సమాశ్రయించి మెత్తగా చూచింది వస్త్రగాలితము చేసి పుట్టు మోకాడు చొప్పున నేలతో చేర్చి నేపించవలెను. ఇందువలన హృదయము శుభించును.

11. అష్టాదశోధ్యాయము

శ్లో॥ వాల్మీకిః పరః సన్న రాష్ట్రము, బల, నాగబల, కరకామ్యము, కల్యాణము, ప్రహ్లాదమూలము, వీరపుష్ప, కుంకి యీ ద్రవ్యములను సమాశ్రయించి మెత్తగా చూచింది వస్త్రగాలితము చేసి పుట్టు మోకాడు చొప్పున నేలతో చేర్చి నేపించవలెను. ఇందువలన హృదయము శుభించును.

మద్విచేక్కి- 100 వలములు గలిగింది మెత్తగా నలియగొట్టవలెను. అందు 50 వలములు, ఇచ్చపువ్వు 20 వలములు మిగిలినవి 5 వలములు 50 వలములు వేసి 4 పుస్తములు మిగులు వారు కావలెను. నాగశిల 50 వలములు వేసి, యది తడియునటుల కుదమైన హస్తముతో బాగుగా తిరిగి, యా భాండము నొక కరావముచే గట్టి, దృఢముగ సంధిబంధనము చేసి గాలి తగులని పొడేకమున దాని నొక చూస చుట్టినచే యుంచవలెను. దిమ్మట నా భాండమునందలి యూర్ధ్వభాగమున తేలియుండు ఆరెపువ్వు మున్నగు వారిని పొలుత పరిశుద్ధమైన హస్తముతో పొలుచి యా ప్రవయోగము పాతమునకి జాగ్రత్తగా వడియగట్టవలెను. ఇటుల పుష్పము చేయబడినదిని అరుణాశ్వు మనబడును. * దీనిని 1 బ్రాహ్మ మోకాడు చొప్పున నేపించవలెను. ఇందువలన హృదయము, ప్రశస్తితో ముగి శుభించును

ఈ విధానముచే ఈ గర్భిణియునందు వాగ్దానము నుచు అనుష్ఠించుచును అనుగ్రహపవలెను.

12. అష్టనాదిఘృతము

శ్లో॥ అయః పూర్వం నింబైః సవనాదీవృక్ష రాస్నా స మ జ్జిష్యే॥

భల్లాతికాగరు ఘృతైః సగదానలచందనోశ్లేః॥

గోక్షురక సోమపత్రైః నవపటోలై ర్దక్షిణాయా త్రిఫలః॥

అశ్మంతకాయసాభ్యాగ్ని దీప్యము క్షేప చైవ లోభ్యేణ॥

మంజస్తాతివిషాభ్యాం కల్పకపాయః.....॥

.....మేహా పితృకృతే సావయే త్వర్షిః॥

(భా, పృ, పృమేహ.)

మద్దిచెక్క, చేదుపొట్ట, చేపపట్ట, వసవము, సన్నరాష్ట్రము, మంజిష్ఠ, పల్లజీడిగంజలు, కృష్ణాగ్రుణ్ణము నలు, చంగల్వకోళ్లు, చిత్రమూలము, మంచి గంధము, వట్టిచేరు, పనేరు, చంద్రసారము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, వలియగొట్టి 16 భాగముల జలమునందు వేసి, నాలువవంతు మిగులువరకు గాచి వడియగొట్టవలెను. ఈ కషాయమునకు నాలువభాగ ముండునట్లు ఘృతము నందు జేర్చవలెను. మరియు, చేదుపొట్ట, పసపు, త్రిఫలములు, ఆరెచెక్క, మద్ది చెక్క, ఓమము, లొమ్మక పట్ట, మంజిష్ఠ, అతివసు ఆను నీద్రావ్యముల మొత్తము ఘృతములో నాలుగంతులమునంత పృమాణమున గ్రహించి మెత్తగా జల ముతో వెన్నపడె చూచి, పై దానియందు కల్పముగా జేర్చవలెను. పిమ్మట దిబ్బితో కలియకొట్టుచు చందాన్ని ఘృతపాకము చేసి వడియగొట్టి 1 తులము మోతాదు చొప్పున కేంఠవలెను దీనిచే పితృజ పృమేహములు శమించును.

13. సాలసారాది లేహ్యము.

శ్లో॥ సాలసారాదిచర్దిన్య క్వాదేతు ఘవతాం గతే॥

దక్షిణ సోమపాకాస్తై లేహ తామగ్నజఙ్గిపేత్॥

ఘనీభూత చుష్కరం పాశ్చ్య మేహకౌ వ్యపోహతి॥

(దై, ౪, పృమేహ.)

సాలసారాదిచ్చ ౪ రద్యములను వలియగొట్టి 16 భాగముల జలము నందు వేసి నాలుగంతుల మిగులువరకు గాచి వడియగొట్టవలెను. ఈ కషాయము

* సాలసారాదియము — జౌషధవిజ్ఞానమును మొదటిభాగమున నాటిన అధ్యాయమునందలి సుహృతోక్తగణములను చూడుము.

మును తిరిగి తేనెవలె చిక్కపడువగకు గాచి నివృత్తైనుండి క్రిందకు దింపవలెను. నాగదస్త్రీమూలము, లాద్దుగపట్ట, కరిక్కాయ, కాస్తలోహాశ్మము, తామ్రశస్త్రము, వీనిని పై రసక్రియలో పదునాకవభాగ ముండునట్లు ప్రత్యేక పరిశోధన మగుగొప్పించి, అందు భిస్మములను విడిచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాభితము చేసి, యీ చూర్ణమును, భిస్మములను పైదాళలో గలిపి ద్రవ్యితో లేవ్యమును వలె బాగుగా గలియజేయవలెను. ఇట్లు సిద్ధము జేయబడినది సాలసారాదిలేవ్యము (రసకోయ) అని వ్యవహరింపబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున వేయించవలెను. దీనిచే శ్రమేహములు శమించును.

14. సాలమజ్జాది వర్తి.

శ్లో॥ సాలరాజాద నైరండసా రైంగుద మధూకజాః ।

మజానో గుగులుభ్యు మ్మాసీ కాలానుసారిణః ॥

శ్రీసరి రస శైలేయ మధూచ్ఛిప్తాని చానాకేత్ ।

తత్సర్వం నుకృతం చూర్ణం స్నేహేనాలోద్యయ్యక్తితః ॥

టింటూకపుస్తం సత్తదగ్గ మతిమాకలేన లేపయేత్ ।

ఏష నర్వసరే ధూగూ పశసః స్నేహిలో మతః ॥

(ను, కుంభకోగః)

నల్లమద్ది, పాలచెట్టు, అయిదపుచెట్టు, చూరక, గాచిచెట్టు, ఇప్పచెట్టు, వీటియొక్క గింజలలోని పప్పులు, గుగ్గిలము, కావంచీజేరు, జటామాంబి, కృష్ణాగరు, దేవదారునిర్యాసము, రాలనిర్యాసము (తెల్లగుగ్గలు అని వ్యవహరింపబడునది), రాతిపువ్వు, మైనము వీనిని సమాంశములుగా గొప్పించి, మైనము దప్ప మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాభితము చేసి యీ చూర్ణమును, మైనమును గలిపి రాతిపై నుంచి అందు కొద్దిగ తైలము చేర్చి ముద్దగా నూరవలెను. పెద్దమానిను చెట్టుయొక్క పత్రనాళమును పచ్చిదిగా నుండు దానిని గొప్పించి, దానికి తొలుత తేనెపూసి, దానిపై వై పిష్టమును వర్తివలె దిశసరిగా లేపనము చేసి నీడయం దార్చెట్టవలెను. అనిన పిష్టము నామధ్య నుండు పత్రనాళమును తీసివేయవలెను. ఇదియ సాలమజ్జాదివర్తి యనబడును. ధూమపానవిధి ననుసరించి యీ వర్తితో ధూమపానమును జేయవలెను. ఇందువలన కఫమారుతజ ముఖిరోగములు శమించును.

15. సాలసారాది క్వాధము.

(సు.నూ.-ఆ 38)

సాలసారాదిగణమున జెప్పబడిన దగ్గి వ్యములను సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి, అందుకు పదియారు భాగములుండు జలములో వేసి, యెనిమిదవ భాగము మిగులువరకు గాచి, వడియగట్టవలెను. ఈ కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున దింపవగును. దీనిచే కుష్ఠము, చర్మమేహము, పాండు, కఫము, మేదస్సు శమించును.

9. అరిష్టకః, కుంకుడుచెట్టు

16. అరిష్టకఫలాదివర్తి.

(వై, చిం, వివ.)

కుంకుడుపండు 1 భాగము, మర్రింగవిత్తులు 4 భాగములు, మిరియాలు 1½ భాగము, వీనిని నిమ్మపండ్లరసముతో మర్చించి కణికలుచేసి యారబెట్టవలెను. ఈ కణికను నిమ్మపండ్లరసముతో సరుగదీసి యాగంధమును యథోక్తవిధిని నేత్రముల కంజనము చేయవలెను. దీనిచే సర్పవిషము శమించును.

10. అలాబూః, ఆనపకాయ (లేక) సారకాయ

17. తిక్తేక్ష్వోకు తైలము

శ్లో॥ తిక్తాలాబుకవీజం ద్వే తులే రోచనా హరిదేర్ ద్వే।
బృహత్తిఫల మేరండుః సవిశాల శ్చిత్రికోమూర్వా ॥
కాసీన హింగు శిగుర్ త్యూషణ సురదారు తుంబురు విడంగం।
లాంగలకం వటజత్వక్ కటుకాఖ్యా రోహిణీచైవ ॥
సర్వపతైలం కల్నై రైతైః మూలేర్ చతుర్థణేపాధ్యం ॥

(చ, కుష్ఠ.)

చేదుఆనపగింజలు, మైలతుత్తము, పాలతుత్తము, గోరోచనము, పసపురి మూర్చినుషసపు, పెద్దములకకాయలు, అముదపువేరు, చేదుపుచ్చకాయలు, చిత్రి మూలము, చాగదుంప, అన్నభేది, ఇంగువ, మునగవేరు, త్రికటుకములు, చేచదారు, భనియాలు, వాయువిడంగములు, పొత్తిదుంప, కొడిశపాల్పచెక్క,

కటుకరోహిణి అను నీ దృశ్యములను మొత్తము తైలములో నాలపభాగముంగూనంత పృమాణమున గొప్పించి మెత్తగా కల్కమువలె గోమాత్రముతో సూరపలెను. అపనూనె 1 భాగము, గోమాత్రము 4 భాగములు ఒక పాత్రలో బోసి అందు పై కల్కమును జేర్చి తైలపాక విధానమున బాకము చేసి వడియగటవలెను ఇదియ తిక్త్యాకుతైల మనఁడును. దీనితో అశ్యుంజనము చేయవలెను. ఇందువలన కండు, కృష్ణము శమించును.

18. కటుతుంబీతైలము

శ్లో॥ విడంగ తూర సింధూత్ర రాస్నాగ్నివ్యోష దాదుభిః ।

కటు తుంబీఫలరసే కటుతైలం వివాచితం ॥

(శైవజ్య, ౮, గలగండ.)

చేదుసారకాయ స్వరసము 4 భాగములు, అపనూనె 1 భాగము, వాయువిడంగములు, యవతూరము, సైంధవలవణము, సన్నరాప్తము, చిత్రమాలము, త్రికటుకములు, దేవదారు ఈ దృశ్యముల కల్కము 1 భాగము వీని నొకటిగా గలిపి, తైలపాకవిధానమున బాకము చేసి వడియగటవలెను. దీనితో నశ్యము చేసిన గలగండ శమించును

19. ఇత్యోసుబీజాదివర్తి

శ్లో॥ ఇత్యోసుబీజ దస్తీచ కలా గుడ మదనమాల యష్టాష్టైష్టాః ।

సన్నుక్తక్షౌరై ర్వర్తి ర్యోనిగతా కుసుమసంజననీ ॥

(శైవజ్య, ౮, యోనిరోగ.)

చేదుఆనపగింజలు, నాగదస్తీమాలము, కరక్కాయ, బెల్లము, మర్రిగజేరు, మధుయష్టి, వీటిని సమాంశములుగ గొప్పించి, అందు గుడమును పడచి మిగిలిన దృశ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి పుస్త్రుగాభితము చేయవలెను. పిమ్మట ఏ చూరమును ఖల్వములో నుంచి, యందు బెల్లమును జేర్చి బాగుగా కలియనూరవలెను. తిరిగి యీ పిష్టమును జెముడుపాలతో జక్కగా నూనవర్తిగా జేయవలెను. దీనిని యోనియందు ధరించినచో నాస్తకపృష్ఠైయగును.

20. కలుతుంబ్యాన్యవర్తి

శ్లో॥ కలుతుంబ్యాన్యవర్తిస్తథా దన్త్యాః శక్తృః కుక్కుటస్యచ ।
 ముల్లాన్యోక్త్యాగంధాయాః చిత్రకస్యచ యత్నతః ॥
 మూః పుష్పాః కృతం చూర్ణం అర్కక్షీరేణ భావయేత్ ।
 స్ఫుటీకైః తేణ చా సమ్యక్ వారిణా పరిషేషయేత్ ।
 వస్త్రవర్తి బుధస్తేన సమాలిప్య నమస్తతః ।
 గుణే వినిక్షిపేత్ యత్నాత్ పార్శ్వః సాయంచ బుద్ధిమాన్ ॥
 (గ, ని, అర్క.)

చేదులపచేగు, నాగదస్త్రీమూలము, శోడిమలము, నేలతాడిగడ్డలు, పెన్నేరుగడ్డ, చితి-మూలము వీనిని సమాంశములుగా గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి, ఫిల్లమునగుంచి యందు కొంచెము కొంచెముగా జిల్లేడుపాలను గాని, జెముడుపాలను గాని, జలమును గాని చేర్చుచు జక్కగా నూరవలెను. మిక్కిలి నా పిష్టము నొక వస్త్రపుండుమునకు బూసి దానిని వర్తివలె బుట్టబెట్ట వలెను. ఈ వర్తిని గుడుమునందు ధరించినచో అశోకాశోగము శమించును.

11. అశోక, అశోకపుష్పము

21. అశోకఘృతము

శ్లో॥ అశోక పల్మలపృష్ఠం తోయాధక విపాచితం ।
 పాదస్తేన ఘృతపృష్ఠం జీరకత్వాభసంయుతం ॥
 తండులాంబుత్వజాక్షీరం ఘృతతుల్యం పరిదాపయేత్,
 తద్దైవ కేశరాజస్య పృష్ఠమేకం భివగ్వరః ॥
 జీషనీయైః ప్రియాశైస్త పరూషైః సరసాంజనైః ।
 యష్టాన్యోక్త్యా శోకమూలంచ మృద్ధ్వీకాచ శతావరీ ॥
 తండులియకమూలంచ కల్లై కేళిః పల్లవైః ।
 శ్మశరానాః పల్లవస్త్వీ సిద్ధశీలే పరిదాపయేత్ ॥
 దేయమేత త్వరం శర్పిః విష్ణునా పణిర్తితం ॥

(శైవజ్య, ర, పృథర.)

అశోకపట్ట నొక పగ్గన పరిమితిని గ్రహించి, చిన్న చిన్న ముక్కలుగా నరికి మెత్తగా నలియగొట్టవలెను. పిమ్మట దీనిని 4 పగ్గనముల పరిమితిగల జలమునందు వేకి నాల్గవభాగము మిగులువరకు గాచి వడ్డియగట్టి, అం దొక పగ్గన పరిమితిని ఘృతమును జేర్చవలెను. మరియు నిందు పై పరిమితిగ నిద్దము చేయబడిన జీరక క సాయము నొకపగ్గనమును, బియ్యపుకడుగు నొకపగ్గనమును, మేకపాల నొక పగ్గనమును, గుంటకలగరాపరసము నొకపగ్గనమును జేర్చవలెను. తరువాత 5 పాత్రను పాయియిద నుంచి అందు జీవనీయగణ ద్రవ్యములు * క్షీపలము (ప్ర)త్యేకముగ), చారపప్పు క్షీపలము, చిట్టితపండ్లు క్షీపలము, రసాంజ నము క్షీపలము, నుధుయష్టి క్షీపలము, అశోకమూలము క్షీపలము, దాగ్నిక్షీ పలము, పిల్లిపీసగడ్డ క్షీపలము, చిర్రికూర క్షేళు క్షీపలము ఇటుల వీటినన్నింటిని గ్రహించి జలముతో చెన్నవలె మెత్తగా నూరి ముద్దచేసి కలుపవలెను. దీని నంతకు దిద్వితో మెల్లగా కలుపుచు నన్నని మంటతో ఘృతపాకమును జేసి తే రొక పాత్రలోనికి వడ్డియకట్లు కొనవలెను. ఈ ఘృతము చల్లబడిన పిమ్మట చక్కర రి పలములు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి అందు జేర్చి యీ రెండును బాగుగా గలియునట్లు పరిశుభ్రమైన కవ్వముతో తగు రీతిని మధించి ఒక తులము మోతాదు చొప్పున సమస్త పదార్థములందును సేవించవలెను. మరియు నిందువలన ఖడ్గీశూల, కటిశూల, యోనిశూల, అగ్నిమాంధ్యము, అరుచి, పాండు, కార్మ్యము, క్వాస, కాస, కామిల అనునవి గూడ శమించును.

22. అ శో కా రి ష్ట ము.

శ్లో॥ అశోకస్య తులా మేకాం చతుర్దోణే జలేపచేత్ ।

వాదశేషే రసే పూతే కితే పలకతద్వయం ॥

దద్యాత్ గుడస్య ధాతక్యః పలయోజకం మతం ।

అజాజీం మస్తకం శుంఠీం దాయ్యత్ప్వల ఫలత్రికం ॥

అమాస్తి జీరకం వాసాం శందనంచ వినిక్షిపేత్ ।

చూర్ణయత్వా పలాంశేన తతో భాండే నిధాపయేత్ ॥

మానాదూ ధ్వితచ పీత్రైవ మస్యగర్భరూపాం జయేత్ ।

.....అశోకారిష్టసంజ్ఞకః ॥ (ఛైర, పృథర)

* జీవనీయగణము — బౌద్ధసానము ముక్క మొదటి భాగమును బౌద్ధ విజ్ఞానమున ర్చన అభ్యాయమును జూచుము.

అశోక పట్టను 100 పలములు గఱపించి, చిన్న చిన్న ముక్కలుగా నరికి, మెత్తగా నలియగొట్టి 64 పృస్థముల జలమునందు వేసి, నాల్గవభాగము మిగులువరకును గాచి వడియగట్టవలెను. ఈ కషాయము నొక భాండమునందు బోసి, అందు, జెల్లము 200 పలములు చేర్చి బాగుగా కలుపవలెను. పిమ్మట నందు ఆరెవువ్వు 16 పలములును, నలజీలకర్ర 1 పలము, తుంగముసల్లు 1 పలము, శొంఠి 1 పలము, చూనపసుపు 1 పలము, నల్లకలువదుంప 1 పలము, త్రిఫలములు 1 పలము, (పౌల్నీకముగ), మామిడిజీడి 1 పలము, జీలకర్ర 1 పలము, అడవనరపువేరు, 1 పలము, మంచిగంధపుచెక్క 1 పలము ఇటుల వీనిని గఱపించి మెత్తగా చూర్ణించినట్టి చూర్ణమును క్షేప్తి, అన్నింటిని బాగుగా కలిపి, యీ భాండము యొక్క ముఖమును శరావముచే బంధించి, యొక మాన మటులనే యంచవలెను. పిమ్మట యథోక్త విధానమున వడియ గట్టి భిద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది అశోకాశ్రిష్ట మనబడును. దీనిని 1 ఔన్ను మోతాదున సమస్త పృదరములందు సేవించవలెను.

మరియు, జ్వరము, రక్తసిత్తము, అర్శస్సు, అగ్నిమాంద్యము, అరుచి, ప్రమేహము, శోఫయు గూడ దీనివలన శమించును.

23. అ శో క ర స క్రి యా వ టి

(అం, ఆ, షా, ఔ, యో.)

అశోకపట్ట 16 పలములు గఱపించి, మెత్తగా నలియగొట్టి, దీనిని 256 పలముల జలమునందు వేసి, రెవ వంతు మిగులునట్లు గాచవలెను. పిమ్మట దానిని వడియగట్టి చిక్కవడునట్లు తిరిగి కావవలెను. అశోకపట్ట $1\frac{1}{2}$ పలము గఱపించి, మెత్తగా దంచి, వస్త్రకాళితము చేసి ఈ చూర్ణమును పై దానిలో గలిపి, పొయ్యిమీదకుండి యీ పాత్రను నీర్విందు దింపి యాచెట్టవలెను. కొంచెము వేడిగా నున్నప్పుడు చేతితో తాకినచో నయ్యది మృదువుగా వోచును. అట్టి రమయమున ఆ శిష్టమును 5 గ్రైసుల చొప్పున మాత్రలు చేసి యాచెట్టవలెను. ఇయ్యది యశోక రక్తక్రియావటి యని చెప్పబడును. దీనిని ఉదయ సాయంత్రములందు రమస్త పృదరములవలన వియ్యపుకడుగుతో సేవించవలెను.

24. అ శో కా ది వ టి

(అం, ఆ, షా, ఔ, యో.)

పై విధముగ సిద్ధము చేయబడిన అశోకరసక్రియ 40 భాగములు కాసీన సింహారము 10 భాగములు ఇటుల గ్రహించి, వీటిని ఖల్వమునం దుంచి హంసోదకముతో గాని, ఆరెచెక్క స్వరసముతో గాని చక్కగా మర్చించి 5 గ్రాసుల చొప్పున మాత్రులుచేసి యారబెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది యశోకాపటి యనబడును. దీనిని గూడ పైని జెప్పిన వ్యాధులలో పై విధముగనే నేవించవలెను.

(12) అశ్వగంధా, పెన్నేరు (గడ్డ).

25. అశ్వగంధాది త్రయోదశాంగ గుర్తులు

శ్లో॥ అశ్వగంధాహపుషా గుహూచీ శతావరీ గోక్షుర వృద్ధదారుకం॥
రాస్నా శతావ్యస శతీయమాసీ సనాగరాశ్చేతి సమైశ్వ చూర్ణం॥
తుల్యం భవేత్కౌశిక మత్ర మధ్యే జేయంతథా సర్పిరత్యోరభాగం॥
అస్యాక్షమాత్రం తద్ధనంప్రయోగాత్ కృత్వాసుపావం సురయాధ
యూషేః ॥

మద్యేనవా కోష్ణజలేనవాదధ క్షీరేణవా మాంసరసేనవాసీ ।

.....త్రయోదశాంగం ప్రపదన్తి తద్విజ్ఞాః ॥

(చ, ద, వాత.)

పెన్నేరు, బోడతరము, తిప్పతీగె, పిల్లిపీచరగడ్డ, సల్లేరుకాయలు, వృద్ధదారు, సన్నరాష్ట్రము, శతపుష్పి, కచోరాలు, ఓసుము, శుంథి ఈ ద్రవ్యము లను సమాంశములుగా గ్రహించి, మెత్తగా దంచి వస్త్రముగాలితము చేయ నలెను. పిమ్మట నీ మార్జమునకు సమముగా శుద్ధి చేయబడిన మహిసాక్షి గుగ్గిలము * ను, గుగ్గిలములలో సగ భాగము ఘృతమును గ్రహించవలెను. గుగ్గిలమును ఖల్వమునం దుంచి కొంచెము కొంచెముగా ఘృతమును చేర్చుచు మర్చించవలెను. ఘృతసంయోగమును గుగ్గిలము బాగుగా విడిచి యునట్లు తెలిసి కొని, అందుపై మార్జమును కొంచెము కొంచెముగా చేర్చుచు జిగురు

* గుగులు శోధనవిధానము—దేశభక్తానామముయొక్క మూడవ భాగ మగు వనాపధ విజ్ఞానమున 46వ పుటను జూచుము.

కలియనూరవలెను విమ్మట దీని నొక ముద్దగా జేసి భద్రపరిచవలెను. ఇయ్యది యశ్వగంధాది త్రియోవశాం గుగ్గులనబడును. దీని నొక కరము చొప్పున పుత్తి నిత్యము నూ యను మద్య విశేషముతో గాని, యాష్ఠిముతో గాని, మద్యముతో గాని, గోరువెచ్చని జలముతో గా, పాలతో గాని, మాంస రసముతో గాని నేవించవలెను. దీనిచే కటిగ్రహము, గృధ్రగ్రీవాతము, హను శ్లంఘము, కుష్టుము, హృస్కోగము, యోనిరోగమును శమించును. భగ్నాస్థి సంధానమగును.

26. అశ్వగంధా రిప్తము

శ్లో॥ తులారం చాశ్వగంధాయాః ముసల్యాః పలవింశతిః ।
మంజిష్ఠాయా హాతక్యా రజనీర్నర్మధుకస్యచ ।
రాస్నా విదాః పార్థానాం ముస్తక తిన్దుతో రపి ।
భాగాక్ దశ పలాక్ దద్యా దనన్తాశ్చామయో స్తథా ॥
చందనద్వితయస్యాపి పచాయా శ్చిత్రకస్యచ ।
భాగా నష్టపలాక్ తుజ్జా నష్టద్రోణేంభసః పచేత్ ॥
ద్యౌగోశేషే కషాయేఽస్మిక్ పూతే శితే పగదాపయేత్ ।
ధాతక్యాః పాచకాః ౧౦ మాక్షికస్య తులార్యయం ।
వ్యోషస్య ద్విపల చాపి త్రిజాతక చతుఃపలం ।
చతుఃపలం ప్రియం గోశ్చ ద్విపలం నాగశేవరం ॥
మాసాదూర్ధ్వం పిబే దేనం పలార్ధశరిమాణతః
.....అశ్వగంధాద్యరిప్తే ఽయం పీతో హన్యాద్దనంశయః॥

(శై, ర, మూర్ఖ.)

పెన్నేరు 50 పలములు, నేలతాడిగడ్డలు 20 పలములు, మంజిష్ఠ 10 పలములు, కంక్వాచులు 10 పలములు, పసుపు 10 పలములు, చూనపసుపు 10 పలములు, యాష్ఠిమధుకము 10 పలములు, సన్నరాష్ట్రము 10 పలములు, నేలగుమ్మడి 10 పలములు, మద్దిచెక్క 10 పలములు, తుంగము సలు 10 పలములు తెల్లతెగడ 10 పలములు, ఆనందామాలము (సుగంధపాలవిశేషము) 8 పలములు, నల్లతెగడ 5 పలములు, మంజిశంకము 8 పలములు, ఎర్రచందనము 8 పలములు, వన 8 పలములు, చిత్రమూలము 8 పలములు, ఇటుల గ్రహించి యా ద్రోవ్యముల నన్నిం

టిని మెత్తగా నలియగొట్టి 128 పృష్ఠముల జలమునందువేసి యెనిమిదవ భాగము మిగులువరకు (16 పృష్ఠములు) గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయము నొక భాండమునందు వోసి, అందు తేనె 300 పలములు చేర్చి బాగుగా కలుపవలెను. పిమ్మట త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ) 2 పలములు, త్రిజాతకములు (అవంగపట్టి, ఏలకులు, ఆపవత్రి) 4 పలములు, ప్రేంభిణతృప్త 4 పలములు, నాగకేసరము 2 పలములు ఇటుల నీ దివిష్టములను మెత్తగా దంచి యా భాండమునందు జేర్చవలెను. అటుపిమ్మట ఆరెపువ్వు 15 పలములు చేర్చి అన్నియు సమముగ కలియింపలు పరిశుభ్రమైన వాస్తమతో కలియగలిగి యభక్తి విధానమున భాండముఖమును బాధించి యొక మాస మటులకే యుంచవలెను. తరువాత దీనిని వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి భద్రపరచవలెను. ఇయ్యైన యశ్వగంధారితృ మనబడును. దీనిని ఒక జొన్న మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను దీని వలన మూర్ఛ, అపస్మాగము, శోష, ఉన్మాదము, కార్మ్యము, అగ్నిమృగ, అగ్నిహింద్యము, వాతరోగము శమించును.

27. అ శ్వ గం ధా ఘృ త ము

శ్లో॥ అశ్వగంధావలకతం శుభదేశే సముత్థితం ।

పుణ్యేనహని సముద్భుత్య సాధయేత్ శత్రుచార్జితం ॥

దోణేనంభసి పచేత్తావ ద్యావ త్పాదావశేషిణం ।

జలదోణద్వయే ఛాగమాంసా త్వలశతన్వయం ॥

పక్షైకాహేన కర్తవ్యః క్వాథః పాదావశేషితః ।

సర్వీపగ్నిం పచేత్త్రేన గవ్యం క్షీరం చతుర్థం ॥

కల్కాని శత్రుసిహని కర మాత్యాణి యోగయేత్ ।

కాశోభిద్యయ మృద్విక్వా ద్యేమేదే చాధవేషకం ॥

స్వయంగుప్తా ఋషభకా వేలా మధుఃమేఘః ।

ఋద్ధి వృద్ధీ ముద్గపదో జీరన్తీ చపలా పలా ।

సారాయణీ పిదాచే చిచ్ఛా సమ్యగ్విహితే ॥

సిత చతుష్పలం శీలేక్షితే స్వధుఃఫలాత్మకం ॥

తేఢ్వా కర్షం పయస్వితం శీతం వామపిచేజలం ।

.....ఏతన్నిర్మిత మశ్వభ్యా మశ్వగంధాఘృత-మహితే.

(భృ, 2, ధృజభింగ.)

పెళ్ళేరు 10 పలములు గలిగించి మెల్లగా నలియగొట్టి 16 వర్షముల జలమునందు చేసి నాలవనంతు మిగులువఱకు ౨ వడియగొట్టి అకషాయము నొక పాత్రలో నోసి యుంచవలెను. మేకమాంసము 200 పలములు గలిగించి 32 వర్షముల జలమునందు చేసి నాలవ భాగము మిగులువఱకు కాచి వడియగొట్టి యీ ౩ షాయమును నై యశ్వగంధ కషాయములతో జేర్చవలెను. పిచ్చుట నందు ఒక పర్వము ఘృతమును, నాలుగు వర్షములు అవృపాలను జేర్చవలెను. కాశోళి, క్షీరకాశోళి, దాగ్ధ, మేద, మహామేద, జీవకము, దూలగండి విత్తులు, ఋషభకము, ఏలకులు, యష్టిమధుకము, ఋద్ధి, వృద్ధి, అడవి పెసర, (ఋషా: ౧౦, వాగడ, కగక్కాయలు, చిట్టముట్టి, పిల్లిపిసరగడ్డ, నేల గుమ్మికి యీ ద్రవ్యముల నొక్కొక్క తులము చొప్పున గలిపించి జలముతో మెల్లగా చూరి పె పాత్రలో జేర్చవలెను. పిచ్చుట నా పాత్రను బొయ్యిమీదనుంచి దిగింతో కలియజెట్టుచు సన్నని మంటితో ఘృతాకమును చేసి వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టవలెను. ఇది బాగుగా చలబడిన పిచ్చుట నందు నాలుగు పలములు చక్కెర చూర్ణమును, 8 పలములు తేనెను జేర్చి యివి యన్నియు బాగుగా కలియునట్లు కవ్వముతో చిలికి భద్రగ్రహవలెను. ఇట్లుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది యశ్వగంధాఘృతముని వ్యవహరింపబడును. దీని నొక తులము చొప్పున కాచి చల్లార్చిన అవృపాలతో గాని, శీతలాదకముతో గాని పగిలి నిత్యము నేవించవలెను. ఇందులకు ధాతువులను పుష్టి, తేజస్సు, బలము, ఆయుర్వృద్ధి, శుక్రవృద్ధియు గలుగును. వాధ్యాత్వము నశించును.

28. బృహదశ్వగంధాఘృతము

(తై, ర. వాజేకిరణము.)

Note :—ఈ యోగమునకును, పైని చెలిపిన అశ్వగంధాఘృతయోగము నకును, ద్రవ్యగ్రహణములో గాని, నిర్మాణసిద్ధాంతములో గాని, సేవవిధిలో గాని, పరికృతిలో గాని యెట్టివిభేదమును గ్రంథ యనందు గానరాదు. అందుచే నీ రెండింటి నొకే యోగముగా చెలియవలెను.

29. అశ్వగంధ రసాయనము

నోట్ : పరిమళం వింక తగ్గ శ్వగంధం నూర్చుచూర్చుతు కామెక్.

శోణాద్వయం గవాక్షిరం శోణ్యతం పోషమాత్మకం !!

సర్వ మేకీకృతం పాత్రే శనై గ్మృద్గ్మి నా పతేత్ ;
 చిక్చికా పక్వ మాయాతి సీతా దళవలం తథా ;
 చాతురాజక ధాన్యాకం బాంక్షా భిక్షూర చందనం ;
 జాతీభం శతీ గ్రింధి స్తుగాక్షీరీ కటుర్యయం ;
 హీరేణం దేవకుసుమా గంధకం చ వ్యచిత్రేణం ;
 పృల్లేకం కర్ష మాతంతు ఘృతార్ధం మాక్షికం శీషేత్ ;
 శీతిభూతం విధానవ్యం ధాన్యే పక్షం తదైవత ;
 సాయం పౌత్రకృతేత జ్ఞాత్వా చాగ్నిజలం నః ;
భాషితం కామదేవేన వ్యాశ్వగంధ రసాయనం

(తై, చిం, క్షయ.)

పెన్నెరు 20 పలములు గలిపించి, మెత్తగా నంచి వస్త్రాభిరము చేయవలెను. ఒక పాత్రయందు రెడి చీసములు ఆవుపాలు వాసి, అం దో జీసము గోఘృతమును, పై చూర్ణమును చేర్చి దర్శితో బాగోత్తగా కలుపుచు గ్మృద్గ్మితో నయ్యది చిక్చికావకుమకును వాసము చేయవలెను. కిక్చికా 10 పలములు చక్కెర నందు చేర్చవలెను. అవంగపట్టు, వీలపలు, ఆదపత్రి, నాగకేసరములు, ధనియాలు, దాగిత, భుజూపుకాయలు, మంచిగంధము, జాజికాయలు, కిచోరాలు, గంధితగము, చెరురుప్ప, తుతి, పిప్పల్లి, మిరియాలు తరుచేరు, అవంగము, మోడి, చప్పలు, చిత్రమూలము విచి నొక్కొక్క తులము చొప్పున గలిపించి, మెత్తగా నంచి, వస్త్రాభిరము చేసి యీ చూర్ణమును గూడ పె దానిలో చేర్చవలెను. పిమ్మట పిటి నర్మిం టిని చక్కగా గలియ గలుపుదు లేహ్యపాకము వస్తువరకు వాకము చేసి యా పాత్రను పొయ్యిమీద నుండి కిర్కిదకు దింపి చల్లబడవలెను. తన చూరము వేడిగా నుండనప్పుడు క్షౌద్రము లేవెనుజేర్చి తిరిగి బాగుగా కలిపి యా లేహ్యమును వే రొక పాత్రలోనికి గలిపించవలెను. పిమ్మట నీ పాత్రను బాగోత్తగా మూసి, ధాన్యరాశియందు ఒక పక్షము దినములు కప్పి యుంచవలెను. ఈ విధముగా సిద్ధము చేయబడినట్టిది యశ్వగంధరసాయన వాసవము. దీని ఉదయ సాయంత్రములందు బాకరాగ్నిజలము ననునరించి యొక తులము మోతాదు చొప్పున నేదించవలెను. ఇందువలన క్షయము, కక్షకీర్తము, ఆక్ష్మ పిత్తమును, కామిల, పాంశు, ఆస్తిగతజ్వరము, శ్రరాణజ్వరము కమించును. పుగుల చ సాయనము.

30. అశ్వగంధాది ఘృతము

శ్లో॥ అశ్వగంధా శతవలం బలా గోక్షురకస్యచ ,
 పునర్నవాయాః మూలానాం పలాని దశ కల్పయేత్ ॥
 శతావర్యా విదార్యాశ్చ గుడూచ్యా యశమాషయోః ,
 మట్టలూనిచ కంచానాం పృథక్ లేహం సమాహరేత్ ॥
 వత్తింశ స్థానికే తోయే వడంశపరిశేషితే ।
 పచేత్త్రిమాసికా సర్పిః పయసా ద్విగుణేషచ ॥
 పిష్ట్య కల్కానిమా౯ దద్యాత్కార్షి కాంశ్చ పృథక్ పృథక్ ।
 తిబాతకం తిక్తటుకం రాన్నాయా మధుకస్యచ ॥
 సమం గో శీరయోశ్చాపి క్షీరశుక్రాజమోదయోః ।
 దీప్యకస్యచ మృద్వీకా మంజిష్ఠా రామకస్యచ ॥
 వనోత్పలై స్తథా సమ్యక్ శనై గ్మృశ్యన్నినా పచేత్ ।
 ఘృతం గుడేన నిగ్మధ్య ఘృతాశ్చ నిధావయేత్ ॥
 మాసం ధాన్యే స్థితం పీత్వా మహావ్యాధి ర్విముచ్యతే ॥

(వై, చిం, క్షయ.)

పెన్నేరు 100 పలములు, చిట్టాముట్టి 10 పలములు, పలేరుకాయలు 10 పలములు, గలేరుకేళ్లు 10 పలములు, పిల్లిపీచరగడ్డలు 6 పలములు, నేల గుమ్మడిగడ్డ 6 పలములు, తిప్పతీగ 6 పలములు, యవలు 6 పలములు, మినుములు 6 పలములు ఇటుల గ్రహించి, వీని నెల్ల మెత్తగా దంచి 18 ప్రస్థముల జలమునందు వేసి యావవంతు మిగులునట్లు కషాయము గాచి వడియొగట్టవలెను. అందు $1\frac{1}{2}$ ప్రస్థము ఘృతమును, 3 వసములు పాలను జేర్చి పలెను. పిమ్మట లవంగపట్ట, విలకులు, ఆకుపత్తి, శుంఠి, సిప్పళ్లు, మిరియాలు, నన్నరాట్టము, యష్టిసుధుకము, లజాళు, వట్టివేరు, నేలగుమ్మలము, ఓరుము, శీలకర్పూ, దాగిక్ష, మంజిష్ఠ, పొంగించిన ఇదిగువ వీటిని ఒక్కొక్క మలము చొప్పున గ్రహించి జలముతో మెత్తగా నూరి పై వాటితో జేర్చవలెను. తరువాత నీ వ్యాధిగు పొయ్యిమీద నుంచి దర్బితో గరియైట్టెడు పిడకనిస్సూచచే ఘృతపాకము చేసి వడియొగట్టవలెను. పిడిప నా ఘృతమునందు $\frac{3}{4}$ ప్రస్థము గుడమును కేర్చి పుది బాగుగా గిలీయునట్లు మధించి, దీనిని బాగ్రత్తిగా

ధాన్యరాశియు దొక మాసము తూసి యుంచవలెను, ఇటుల నివసించి యశ్వగంధాది ఘృత మనబడును. దీని జొక తులము మోరాదు పోషక సేవించవలెను. దీని పలన త్వము, తోలుస్తంభము, రక్తికలుపు, పురాణ గర్భము, దాహము, విపర్శము, వలీవలితములు, వ్యర్థభంగము లగు కలగించును.

31. అశ్వగంధాదిచూర్ణము

శ్లో॥ అశ్వగంధా దశపలా తదర్థం నాగరావీర్యం,
తదర్థం కణసుయుక్తం ముచించ తదవళం !
చాతురాతం వరాంగంజ భాజీణ తాలీపత్రాకం :
కచోరా జాజి కైటవ్యం మాంసీకం కాలముర్తకం :
రాస్నా కలుకరోహిణ్యా తేవస్త్రీ పవకం తిల :
ప్రాయఃకర్ష వితం చూర్ణం చూర్ణేన సమశ్చరా
ప్రాయశాతే త్విదఃచూర్ణం జలేనోష్ణేన సేవయతే !
నాశిత్రీత్రయేచైవ హృద్యే గోఘృతసంయుతం .
శేష్మత్యయే మేద్యాయుకం చవనీలేప మేహజితే !
శిరోధిముఖాపిత్తాలే గోక్షేరేణ సమర్పితం.....
అనుపాసపశేషేణ పృథోగ హారం పరం :

(తై. వి. ప. మ.)

పెన్నెరు 10 పలములు, కుంతి రీ పలములు, శిష్మపుష్పి పలములు, మిరియాలు 1½ పలము, లవంగము, ఏలకులు, అకుందక, నాగకంబూరు, పంగము, గంటభాగంగి, తాల్పిపత్రి, కచోరాలు, పెద్దపొంగి, చాతురాతం పలము, జూహూసి, తక్కోలము, కుంగమునలు, కచ్చిరాలము, కచోహిణి, కాల్పి, కంగలగోళు, ఐవి పుష్పకము, కైటవ్యం పలము, రాస్నా ౧౧ పలము, మెత్తగామల, వ్యస్త్రాకాళితము చేయి, చాతురాతం పలముగా చక్కెర మొగ్గమును గుహించి ఈ మెదలిన కలగించవలెను. ఇప్పుడు యశ్వగంధాదిచూర్ణ మునబడును. దీని తులము మోరాదు పోషక సేవించవలెను. దీని యుదయమున శేషింపును. యాచి వ్యాధిని దీని శేష సేవయె. హరియూ వాతాది వ్యాధిని సేవయె. సమ్యక్తో గాని, అప్రమేయ్యతో గాని సేవించవలెను. దీని యుదయమున శేషింపును.

తేనెతో నేవించవలెను. పండుకాయనందు వెన్నతో నేవించవలెను. కొం
భిను, పీత్రవికాగము వీనియందు ఆవుపాలతో నేవించవలెను. ఇటుల అను
పాన భేదములతో దీనిని నేవించిన యెడల సమస్త వ్యాధులును శమించును.

౩2. అశ్వగంధా బలా లాక్షాది తైలము

శ్లో॥ అశ్వగంధా బలా లాక్షా పంసం పృసం పృథక్ పృథక్ ।
జలద్యోనే వివక్తవ్యం చతుర్భాగావశేషితం ॥
తైలం త్రిమాసకం వద్యాత్ త్రైవిష్ణుస్త చతుర్దశా ॥
అశ్వగంధా బలా రాస్నా కాంతికుషా బచందనం ॥
నికా తిక్తా శతావర్షచ లాక్షా మూర్ధ్వా సమూలకం ।
సుగదారు సుమంజషా మధుకోకిర శారిబా ॥
భాజీకా పుష్కలగమూలంచ సరశాగ్గంధికం తథా ।
సమభాగాని సర్వాణి క్షీరకృత్య ప్రదాపయేత్ ॥
.....ఏతదభ్యజనే శ్రేష్ఠం క్షయవ్యాధి హరం పరం ।
అశ్వగంధా బలా లాక్షాతైలం విశ్వహితాయన ॥
(వై, చిం, క్షయ.)

పెన్నేను 1 పృసము, చిటూముటి 1 పృసము, లక్క 1 పృసము ఇటుల
గలిపించి పృత్యేక పృత్యేకముగ 16 పృసముల జలమునందు వేసి నాలుక
భాగముమిగులువగకు కషాయము * లనుగాంచి వడియొట్టవలెను. పిమ్మటవేరొక
పాత్రయందు ఒకటిన్నర పృసము తిలతైలమును బోసి, అందు అశ్వ
గంధా హయమును తొలుత గలిపి, యా పాత్రను పొయ్యిమీద నుంచి చుక్క
గ్నితో గాక సాయము మిగిలిపోవు వగతును కాచవలెను. పిమ్మట బలాకషాయ
మును జేర్చి వై విధముగ నే కాచవలెను. ఇదే విధముగ లాక్షాకషాయమున

* లాక్షాకషాయవిధానము—పృశ సమైన లక్కను కొద్దిగా నలియ
గొట్టి దీని నొక గుడ్డలో మూటగట్టి దీనియంతటి విధానమున పాత్రలో
నమర్చి, ఉక్తపరిమితిని జలమును దీని పయమితికాలము వాసము చేసి
అందుండి లాక్షాకషయా జలమును గలియించును. దీనినే లాక్షాకషాయముగా
నుపయోగించవలెను.

పాకము చేయవలెను. వీనికి పిమ్మట పెరుగుమీడి లేబరి ప్రిఫర్ము లందు
పెన్నేరు ఒకటిన్నర తులము, చిట్టాముట్టి ఒకటిన్నర తులము, సన్న
పప్పు ఒకటిన్నర తులము, రేణుకలు ఒకటిన్నర తులము, చంగల్గుతోష్ట
ఒకటిన్నర తులము, తుంగముస్తలు ఒకటిన్నర తులము, మంచినీటింధము
ఒకటిన్నర తులము, పువ్వు ఒకటిన్నర తులము, కటుకరొవ్వాడి ఒకటిన్నర
తులము, శతభుష్టి ఒకటిన్నర తులము, లక్క ఒకటిన్నర తులము, చాగ
మంప ఒకటిన్నర తులము, ముళ్ళంగిదుంప ఒకటిన్నర తులము. దేనకాకు
ఒకటిన్నర తులము, ముజ్జిష్ట ఒకటిన్నర తులము, యుష్టిసుధంకము ఒకటిన్నర
తులము, ఎట్టికేడు ఒకటిన్నర తులము, ముగంధినాల ఒకటిన్నర తులము,
గుంటుభారంగి ఒకటిన్నర తులము, పుష్కరమాలము ఒకటిన్నర తులము,
పుష్పదారు ఒకటిన్నర తులము, మోడి ఒకటిన్నర తులము, ఇటువంటివన్న
అన్నియుగలించి, మెత్తగా దంచి జలముతో చెప్పవలె నూరి దీరిన గూడ
పానీయము చేర్చవలెను. పిమ్మట దర్బితో మెల్ల మెల్లగా కలుపుచు తైల
రూపము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది శుశ్వాగంధాబలాలుగలది తైల
రూపమై వ్యవహరింప బడును. దీనిని తయము, జ్వరము, మున్నగు వ్యాధులందు
అభ్యుపేక్షము చేయవలెను. మరియు నిందువలన శోఫ, కాస, శ్వాస, పిండభగ్న,
అశుశ్ణాసము, దాహము గూడ శమిండును.

33. అశ్వగంధాతైలము

శో. శతం పక్త్యా శ్వగంధాయః జలవోజేఽంశ కేషికం ।
విశాగ్య వివచేత్ తైలం క్షీరం దత్వా చమత్కరం ।
కల్కైర్గుణాల కాబూక విస కింజల్క చూరతీ ।
పుష్పైః స్రీజేర మధుక కారిబా పద్మకేసరైః ॥
మేదా పునర్నవా దాగ్నా మజిష్ఠా బృహతీ ద్ధస్తయైః ।
ఏలైలవాలు తిగ్గలా ముస్త చందక పద్మకైః ॥
పక్వం రక్తాశ్రియం వాతం రక్తపిత్త మప్యగ్రహః ।
.....పావాత్మ్యం గాయవాచకైః ॥

(చ, ద, వాతాశ్రితం.)

వెన్నెరు 100 పలములు గ్రహించి మెత్తగా దంచి, 16 పరిస్థుల జలమునందు తేసి, నాలువ భాగము మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిదప నా కషాయమున నొక పరిస్థము తిలతైలమును, నాలుగు ప్రస్థము లావుపాలము చేర్చవలెను. పిచ్చులు, తామరకాయ, తామరదుంప, తామరతూడు, తామర పుచ్చాసి, మాలతీశుష్పము, కుసుమేరు, యష్టిమధుకము, సుగంధిపాల, పద్మ కేసరము, మేద, తైల్ల, కిరేరు, దాక్షిణ్య, మంజిష్ఠ, పెద్దములక, వాకుడుజేరు, ఎలకులు, హుళ్యకులుడంగ, కరక్కాలు, తాళికాయలు, ఉసిరికకాయలు, తుంగముగ్గలు, ముగంధిము, పచ్చికాత్తము వీటి నొక్కొక్క తులము చొప్పున గ్రహించి, జలముతో మెత్తగా నూరి పై వాటిలో చేర్చవలెను. అటుపిమ్మట నా పాత్రను పొయ్యిమీద నుంచి పుద్దగిల్చితో తైలపాకమునా జేసి ఒడియగట్టవలెను. ఇయ్యది యశ్వగంధాతైలమని చెప్పబడును. దీనిని పాన, ఆభ్యంగి, అనువానపి రూపముగ రక్తాశ్శితవాత, రక్తిపిత్తాది వ్యాధిలలో నుపయోగించవలెను.

24. రెండవ అశ్వగంధాది చూర్ణము

(అం, ఆ, ఘ, ఙ, యో.)

వెన్నెరు, నేలగుమ్మడు, సుగంధిపాల, తైల్లతైలకగం, ఫిరంగి చెక్క వీటిని సమభాగములగ గ్రహించి మెత్తగా దంచి సప్రకాశితము చేయవలెను. ఈ చూర్ణమును, 15 మొదలు కిరి గ్రాములవరకు గోరునెచ్చగా ను చూచి అప్రవాలతో (చక్కెరచేర్చి) నేవించవలెను. ధాతువుద్ధి, బలము గలుగును. కాతము కడుగును. క్షయ వ్యాధులలో హితమగును. ఫిరంగిరంగమున బోగొట్టెను.

25. అశ్వగంధాది తేహ్యము

(అం, ఆ, ఘ, ఙ, యో.)

అశ్వగంధాదిచూర్ణము (పైకి చెప్పిన విధముగా చేయబడినది) 2 కిలెం, పిచ్చులు 1 కిలెం, నెత్తన 4 కిలెం, దాక్షిణ్యము 40 తులములు, ఎలకులు 6 తులములు. లేక తాళికాయలు ఇయల గ్రహించవలెను. పొయ్యి చుక్కరిన వాకిము చేసి తుంతుపాకములో దింపి జల్లగొల్పవలెను. పిమ్మట నా వాకిము నెలలను బాగుగా కలిపి, అందు అశ్వగంధాది చూర్ణమును,

హృత్పశ్యలోని గింజలను తొలగించి మెత్తగా నూన మదన, మెత్తగా పంచి వస్త్రగాభితము చేసిన ఎలకల చూరమును, జేర్చి అప్పించి బాగుగా కలియగలవలయును. నీమ్మల తేనెను జేర్చి చుట్టుముడి కలియగలిగియుచువలయును. ఇది తొలుత పలుచగా నున్నటుల గాఢమున కొంతకాల మైన పిమ్మట గట్టిపడును. ఇటుల క్రియ నయబడనట్టిని య్వంధాదిశేష్టమునబడును. దీనిని అరతులము మొదలు ఒక తులము వరకు మోతాదు చొప్పున పాత్రః సాయంకాలాదులందు నేవించి గోరువెచ్చని ఆవులమున పీచుకొనవలయును. ఫిరంగరోగములు తమించును. బలము గలుగును. వాతరోగములు, ఆశ్మగ్గము తమించును. క్షతుడై గలుగును. చిన్న పిల్లలకు గూడ హితముగును.

(13) అశ్వత్థ, రావిచెట్టు.

36. అశ్వత్థాది లేపము

శ్లో॥దహనజం లేపాన్నిహన్తి చణం ।

అశ్వత్థస్త్వ క్షికుష్క వల్కలకృతం చూర్ణం తథాగుగ్ధలోః ॥

(తై, ర, సద్యోవృణ్)

రావిపట్టు (ఎండినది)ను గొప్పించి, మెత్తగా పంచి వస్త్రగాభితము చేయవలయును. ఈ చూర్ణముతో సహనముగ గుగ్గులు చూర్ణమును గొప్పించి యీ రెండింటి నొకటిగా జేర్చి అందు కొద్దిగా ఘృతమును గలిపి చక్కగా మర్చించి ముద్దగా జేయవలయును. దీనిని అగ్నిదగ్గ పంజరములకు లేపనము చేయవలయును.

37. అ శ్లో త్త యో ర లే ప ము

శ్లో॥ ఆశ్వత్థం కృష్ణం నిమలం గవాం దిన్తంచ దాహయేత్ ।

ఏరాహ మిన్ద్ర సంపుక్తం భస్మహ వైద్యవశీ వృణాక్ ॥

(తై, ర, గలగంధాన్)

రావిచెక్క, నీల్లవృద్ధులిచెక్క. గోదంతము వీటిని సహజములుగా గొప్పించి, యీ బాహుల వేసి, యీ బాహు ముఖమును కరావముచే గట్టి,

ద్విగుణముగా లోచనార్థమును గలిపి ఖల్వమునకు ముగగుగా కలియనూరవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కలుకాదిలోహ మనబడును. దీనిని రీ యలల మోతాదు చొప్పున వాడతే సేవించవలెను. దీనివలన శోఘరోగము శమించును.

(35) కట్ఫలము, కాయఫలచెక్క.

141 కట్ఫలము కమాయము

శ్లో॥ కట్ఫలం కర్మణా హస్తం ముస్తగ భావ్యం వచా భయే ।

శుంఠీం పర్వటకం భృంగీం సురాహ్వంచ శృతం జలే ॥

మధు హింగు యుతం చేయగ కాసే వాత కఫాత్మకే ,

కంఠరోగే ముఖే హాసే శ్వాస హిక్మా జ్వరేషుచ ॥

(చ-కాస)

కాయఫలచెక్క, కామందిగడ్డిచేగు, గంటుభాంగి, తుంగముస్తలు, ధనియాలు, వస, కర్కాయలు, శుంఠీ, పర్వటకము, కర్కాటకశృంగి, గోపదారు దీనిని సమాంశములగు గుహించి, కమాయవిధి ననుసరించి కమాయము కావలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొంచెము తేనెను, భరిత హింగు మార్గమున చేర్చుట సేవించవలెను. ఇందువలన వాత కఫజ కాస, కంఠరోగము, ముఖరోగ, శ్వాస, హిక్మా, జ్వరము ఇవి శమించును.

142. బ్రహ్మత్కట్ఫలాది కమాయము

శ్లో॥ కట్ఫలా బ్ల వచా వాతా పుష్కరా జాజి సర్పతైః ।

భృంగీ కలింగ ధాన్యాకం శరీ భృంగ కణాహ్వయం ॥

తిక్తా భూసుంబు కైరాతం భాగ్ని రామకరిం బలా ,

దశమూలీ కణామూలం నిర్వాధ్య క్షృభ ముత్తమం ॥

హింగ్వర్ధిక గసోపేతం సన్ని వాత వినాశనం ॥

... .. ॥

(తై-ర-జ్వరం.)

కాయఫలచెక్క, తుంగముస్తలు, వస, చిరుబొడ్డి, పుష్కరమూలము, నల్లజీలకర్ర, పర్వటకము, కర్కాటకశృంగి, కొడిశపాలవిత్తులు, ధనియాలు, కచోరాలు, గుంటకలగర, పిప్పళ్ళు, కటుకరోహిణి, కగక్కాలు, కురువేళ్ళు,

ద్విగుణముగా లోచనార్థమును గలిపి ఖల్వమునకు ముగగుగా కలియనూరవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కుంభాదితాహ మనబడును. దీనిని ర్థ యవల మోతాదు చోష్ఠస వాలతో సేవించవలెను. దీనివలన శోభనోగము శమించును.

(35) కట్ఫలః, కాయఫలచెక్క.

141 కట్ఫలార్థ కమాయము

శ్లో॥ కట్ఫలం కర్మణా హస్తం ముస్తం ధాన్యం వచా భయే ।

శుంఠీం పర్పటకం భృంగీం సురాహ్వంచ శృతం జలే ॥

మధు హింగు యుతం చేయగ కాసే వాత కఫాత్మకే ।

కంఠరోగే ముఖే హాసే శ్వాస హిక్మా జ్వరేషుచ ॥

(చ-కాస)

కాయఫలచెక్క, కామందిగడ్డిచేగు, గంటుభాంగి, తుంగముస్తలు, ధనియాలు, వస, కర్కాయలు, శుంఠీ, పర్పటకము, కర్కాటకశృంగి, గోపదారు దీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, కమాయవిధి ననుసరించి కమాయము కావలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చోష్ఠస వాలించుము తేనెను, భరిత హింగు మార్గమును చేర్చును సేవించవలెను. ఇందువలన వాత కఫజ కాస, కంఠరోగము, ముఖరోగ, శ్వాస, హిక్మా, జ్వరము ఇవి శమించును.

142. బ్రహ్మత్కట్ఫలాది కమాయము

శ్లో॥ కట్ఫలా బ్ల వచా వాతా పుష్కరా జాజి సర్పతైః ।

భృంగీ కలింగ ధాన్యాకం శరీ భృంగ కణాహ్వయం ॥

తిక్తా భూసుంబు కైరాతం భాగ్ని రామకం బలా ।

దశమూలీ కణామూలం నిర్వాధ్య క్షృభ ముత్తమం ॥

హింగ్వర్ధిక గసోపేతం సన్ని వాత వినాశనం ॥

... .. ॥

(తై-ర-జ్వర.)

కాయఫలచెక్క, తుంగముస్తలు, వస, చిరుబొడ్డి, పుష్కరమూలము, నల్లజీలకర్ర, పర్పటకము, కర్కాటకశృంగి, కొడిశపాలవిత్తులు, ధనియాలు, కచోరాలు, గుంటకలగర, పిప్పళ్ళు, కటుకరోహిణి, కగక్కాలు, కురువేళ్ళు,

ద్విగుణముగా లోచనార్థమును గలిపి ఖల్వమునకు ముగగుగా కలియనూరవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కుంభాదితాహ మనబడును. దీనిని ర్థ యవల మోతాదు చోష్ఠస వాలతో సేవించవలెను. దీనివలన శోభనోగము శమించును.

(35) కట్ఫలః, కాయఫలచెక్క.

141 కట్ఫలార్థ కమాయము

శ్లో॥ కట్ఫలం కర్మణా హస్తం ముస్తం ధాన్యం వచా భయే ।

శుంఠీం పర్పటకం భృంగీం సురాహ్వంచ శృతం జలే ॥

మధు హింగు యుతం చేయగ కాసే వాత కఫాత్మకే ,

కంఠరోగే ముఖే హస్తే శ్వాస హిక్మా జ్వరేషుచ ॥

(చ-కాస)

కాయఫలచెక్క, కామందిగడ్డిచేగు, గంటుభాంగి, తుంగముస్తలు, ధనియాలు, వస, కర్కాయలు, శుంఠీ, పర్పటకము, కర్కాటకశృంగి, గోపదారు దీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, కమాయవిధి ననుసరించి కమాయము కావలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చోష్ఠస వాలించుము తేనెను, భరిత హింగు మార్గమును చేర్చును సేవించవలెను. ఇందువలన వాత కఫజ కాస, కంఠరోగము, ముఖరోగ, శ్వాస, హిక్మా, జ్వరము ఇవి శమించును.

142. బ్రహ్మత్కట్ఫలాది కమాయము

శ్లో॥ కట్ఫలా బ్ల వచా వాతా పుష్కరా జాజి సర్పతైః ।

భృంగీ కలింగ ధాన్యాకం శరీ భృంగ కణాహ్వయం ॥

తిక్తా భూసుంబు కైరాతం భాగ్ని రామకం బలా ,

దశమూలీ కణామూలం నిర్వాధ్య క్షృభ ముత్తమం ॥

హింగ్వర్ధిక గస్తోపేతం సన్ని వాత వినాశనం ॥

... .. ॥

(తై-ర-జ్వర.)

కాయఫలచెక్క, తుంగముస్తలు, వస, చిరుబొడ్డి, పుష్కరమూలము, నల్లజీలకర్ర, పర్పటకము, కర్కాటకశృంగి, కొడిశపాలవిత్తులు, ధనియాలు, కచోరాలు, గుంటకలగర, పిప్పళ్ళు, కటుకరోహిణి, కగక్కాలు, కురువేళ్ళు,

యగుచుకొనవలెను. ఇట్లు నిద్రను చేయుచుండి భీష్మకారిష మనుటను. దీనిని ఒక బొగ్గు మోతాదు చొప్పున నేరించవలెను. దీని వలన గర్భిణి, పాంశు, అర్బుషు, శోష, గుల్మము, మూత్రకృచ్ఛము, అక్మరి, ప్రమేహము, కామిల, నన్ని వాతము ఇవి శమించును.

44. అసనాది క్షౌధ్రము

(నా సూ. అ. 15.)

అసనాదిగణోక్తములగు ద్రావ్యములను * సమభాగములుగ గ్రహించి మేత్తగా కలియబెట్టి 16 భాగముల జలమునందు జ్లేరి 8 వ భాగము మిగులు వరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున : పుష్పద్రి, శ్రిత్రేయ, పృమేహము మున్నగు వ్యాధులలో నేరించవలెను. సురియ, దీనిచే క్రిమికొగము, పాంశు, మేనోష్పద్రి గూడ శమించును.

(15) అపారూర్ణ, ఉత్తరేణి.

45. అపారూర్ణతైలము

శ్లో॥ మూర్ధ్న త్వా జలేన చ తత్కృతకల్పేన సాధితం తైలం ।

అపహరతి కర్ణనాదం బాధిర్యంచాపి పురఃకఠః ॥

(తై. ర. కర్ణకోగ.)

ఉత్తరేణిక్షౌణ్డజలము * 4 భాగములు, తైలతైలము (లేక) సర్పప తైలము 1 భాగము, ఉత్తరేణి త్వాగము (నాగుగా కొట్టబడిన ఉత్తరేణి యొక్క బూడిద) $\frac{1}{4}$ భాగము ఇట్లు గ్రహించి దీని వన్నిటిని ఏకమునని న్నవర్ణమితో తైలవాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇందుని అపారూర్ణతైల తైలమనబడును. దీనిని కర్ణనాదము బాధిర్యము మున్నగు వ్యాధులలో కర్ణము నందు పూరించవలెను.

* అసనాదిగణము - బొవధ స్కంధముననుసరించి మొదటిభాగముగ బొవధ విజ్ఞానమున వాగ్భటకగణములలో జూచుము.

† ఉత్తరేణియొక్క తైలజలవిధానము అర్చనాధాది లేపనముననుసరించి వాగ్భటకగణము వలననే యని తెలియవలయును.

46. శి ఖ రీ ఘృ త ము

శ్లో॥ శిఖరీ స్వరశేనైవ కల్కాత్ దత్వాత దాడిమం ।
 ఘృత మేతద్ద్యయం శృంగీం శరీర మమృతం వచాం ॥
 పాణిభిర్ద్రవ్య చందనం తగరం మురాం ।
 శిఖరీ సర్పి స్తైలలిలం మందమం దేవ వహ్నినా ॥
 ఘృత మేతద్ద హస్తాశు నిఖిలాత్ విషజాత్ గదాత్ ॥
 (భై-ర-విష.)

ఉత్తరేశి సమాలముగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి యందుండి స్వరమును గ్రహించవలెను. దీనియందు నాలవనంతు ఘృతమును, దాడిమి, శివర్ప, చంద్రాకోకు, చిన్న యేలపలు, పెద్ద యేలపలు, కర్పూటక శృంగి, పాణిభీజము, అతివన, వన, చిట్టికపాడు, బాడిద చెక్క, మగచిగంధము, శంఖిశంఖము, ముత్యము సుగంధ ద్రవ్యము వీటి యన్నింటియొక్క మేళము ఘృతములో నాలవ భాగ మంకునట్లు గ్రహించి, ఉత్తరేశి స్వరముతో మెత్తగా చూచి, యీ కల్కమును చేర్చి, మృద్వగ్నితో మెల్ల మెల్లగా రక్తితో కలుపుచు ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది శిఖరీఘృతో వనజము. దీనిని 1 నులము మోతాదు చొప్పున సేవింపవలయును. దీనిని స్వరములు, పన్నపాతజ్వరము, విషమజ్వరమును కమించును.

47. అపామార్గ తైలము

శ్లో॥ అపామార్గ ఫలవ్యోవ నిశా త్వరక రానుతే ।
 వనిదం చ శృతే మాత్రే తైలం నశ్యం క్రిమిం జయేత్ ॥
 (చ-ద-శిరోరోగ.)

ఉత్తరేశిజములు రెండున్నరతులములు, శుంఠి రెండున్నర తులములు, కిన్నెర రెండున్నర తులములు, మిరియాలు రెండున్నర తులములు, పసుపు రెండున్నర తులములు, యవత్వరము రెండున్నర తులములు, ఇంగువ రెండున్నర తులములు, వాయువిడంగాలు రెండున్నర తులములు ఇట్లు గ్రహించి శిఖరీ నులముతో మెత్తగా చూచి ముద్ద చేయవలయును. ఒక పాళియందు మాత్రము 5 పద్ధములు, తిలతైలము 1 పద్ధమును చేర్చి మృద్వగ్ని నుద్దించుచు చూచి అమృత కలిపి మృద్వగ్నితో తైలపాకము చేసి వడియగట్ట

పలయును. ఈ పలము అపామర్గతల మనబడును. దీనిని క్రిమికణోవ్యాధి యందు నశ్యమునకై ఉపయోగించ వలయును.

(17) అకారకగిధి, అక్కలకర్ర.

అకారకరభాది చూర్ణము

శ్లో॥ అకార కరభి శృంగీలం సంతుమం కణా ।

బాశీఫలం లవంగంచ చాదిసం చేతికారి కాః ॥

యాదా నిమం ప్రతిక పర్యా దహాఫీవరి హాస్త్రితం ।

సగ్గ మేక్షితం చూర్ణం మామైరిం మధునా లిహాన్ ॥

..... సేవేత నిః కౌముకా ॥

(కాజ్జాను-అ టి.)

అక్కలకర్ర 1 తులము, శుంఠి 1 తులము, తిక్కిలాల 1 తులము, బాశీఫలము 1 తులము, పిప్పిళ్ళ 1 తులము, బాదామి 1 తులము, అవగధి 1 తులము, నాందిగంధము 1 తులము, నల్లమడుగు 1 తులము, ఇసుక 1 తులము, వీటి నన్నింటిని విఘ్రాతముగ నుంచి విస్త్రుతాభిరము చేయవలయును. దీనిని నీరును సేయుచున్నట్టిది గూరకరగిధి యాదాని వర్ణరూపింబును. దీనిని 1 తులము మానాదు చొప్పున జీసెతో గలిపి రాత్రికాలమున సేవించి చరియును. దీనిచే శుక్ర స్తంభినియు, వాతీకరణమును తగును.

(17) అఖిలరూపి, పాలుక పడవూరు.

49. అఖిలరూపి చూర్ణము

శ్లో॥ అఖిలరూపి చూర్ణం విష్ణు విష్ణురేవచ హానకారి ॥

భిక్షానా సోమికం చానపిబీ శృంగీలం హానకారి ॥

(సోమికపురి.)

పాలకడలి, పాలపిండు మొదలైనవి నూరి తగ్గించి నీరునూరియు దులుగుచు నీటి నీరు ముదము రుక్మమును పోసి చేతితో భిక్షానా చేయవలయు. దీనిని నీరుచే మోరించి, యా మానమున 1 తులము మానమున విష్ణు విష్ణురూపముతో క్రిమికణమున సేవించవలయు.

(18) అఖిలరూపి, అక్షయపుష్పము.

50. వృష ఘృతము

శ్లో॥ సమూల మస్తకం క్షుణ్ణం వృష మృషసశ్చైకంభవే ।
పక్వాప్టంశావశేషేణ ఘృతం తేన విపాకయేత్ ॥
శ్రుష్టగర్భాచ తిష్ఠేతిం నక్షేద్యం పిత్తనాశకం ।
..... నాశయేత్ ॥

అడవికి చెట్టుయొక్క వేళ్ళను, చిగుర్లను, 1 పృష్ఠ పువ్వులను గ్రహించి, మెత్తగా నీయగొట్టి 8 పృష్ఠముల జలములో వేసి 1 పృష్ఠ మిగులువరకు కషాయము గాచవలెను. సిమ్మట దీనిని ఎడి నూటి 1 పృష్ఠము ఘృతమును, అడ్డగవు పువ్వులను 4 పలములు మెత్తగా నూ మద్దచీ, యీ మద్దను చేర్చి మృద్భగ్నితో ఘృతపాకము గావించి ఎడిన గట్టవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట ఘృతమునకు నాలవధాగి ముగ్ధానా శేనను చేర్చి ఈ రెండింటిని బాగుగా కలియగలిపి యుంచుతను. ఇది వృషఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులయు మంతాదు చొప్పున 2 కిరీటాక్షరము నేవించవలెను మరియు దీని పలన నిర్లజగుల్లము, జ్వరము, శ్మి, పిత్తాచూర్ణము, కావల, తిమిరము, శ్మి, విష్ణుము, స్పృశంగము శమియము.

51. వాసాకూష్మాండ ఖండము

శ్లో॥ పంచాక్షు పలం గాంహ్యం కూష్మాండాత్ పంస ముద్భవేత్ ।
గాంహ్యం పలశతం ఖండం నాసా క్వాథాథాక పచేత్ ॥
ముస్తా దాతీర్ణ కుభా భాజీ త్రినుగంధా శ్చ కాటకైః ।
విలేయ కశ్యగాన్యాః మరియు శ్చపలాంశికైః ॥
పిష్టతీకుడనగచైః మధునోఽపి ప్రదాపయేత్..... ॥

(కూష్మాండము)

బూడిదగుమ్మడికాయలోని కండను (పైనుండు తోలును, బాగులను కీడములతో నూడి మెత్తని భాగమును తొలగించగా మిగిలిన భాగము) 50 పలములు గ్రహించి దానిని సన్నముగా నూరి జలంశమును నిర్లజముగా తొలగించవలెను. పిమ్మట నావెము, శ్మి, పిత్తాచూర్ణము, కావల, తిమిరము, శ్మి, విష్ణుము, స్పృశంగము శమియము.

దుంది, అందు 1 శ్లోకము ఘృతమును చేర్చి దోరగా భర్జన చేయవలెను. చేరోక పాత్రయందు అడ్డగవు కిషాయము (సమూలముగా గ్రహించి యధోక్త విధానమున సిద్ధము చేయబడినట్టిది) 4 శ్లోకములు వాని అర్చన 100 పలములు ఖండాశర్కరను చేర్చి లేహ్యపాకవిధి ననుసరించి పాకము చేయవలెను. పాకము సిద్ధమైన పిమ్మట నందు భర్జిత. కూష్మాండపిష్టమును, తుంగ నుస్తలు 1 తులము, ఉసిరికబిలుపు 1 తులము, వంశకోచన 1 తులము, గంటుభౌరంగి, 1 తులము, లవంగపట్ట 1 తులము, ఏలకులు 1 తులము, ఆకు చత్రి 1 తులము, కూకురుబుడమ (సమూలము) 1 పలము, కుంతి 1 పలము, ధనియాలు 1 పలము, మిరియాలు 1 పలము, పిప్పల్లు 4 పలములు వీని నెల్ల మెత్తగా కంచి వస్త్రస్థాగ్నితము చేసి, ఈ దూర్ణమును చేర్చి, యా వాల్మీకిని పొయ్యిమీదనుండి క్షౌర్యంబు సొంతి దర్శితో నిర్మింజిని చక్కగా కలియగలపవలెను. అది చల్లబడిన పిమ్మట నందు 4 పలములు లేనెను జేర్చి మరియొకసారి దర్శితో కిరీయగజీపి విద్యరూచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది వాసా కూష్మాండాఖ దేవని వ్యవహరింపవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీనివలన కాసులు, క్వాస, క్షయము, హిక్కు, రక్తపిత్తము, హలీమకము, హృద్రోగము, అమలితము, పీసము ఇవి శమించును.

52. వా సా ఖం డ ము

100|| తులూ మాదాయ వాసాయాః పచే ద్దక్షిణశే జలే ||

లేన పాదానశేషేణ పాచయే దాథకం ఖిపక్ ||

చూర్ణానా మధిగూఢాంచ ఖండా చుష్కద్ధకతం స్మరేత్ ||

ద్విపలం పిప్పలీ చూర్ణాత్ సిద్ధిశీలేచ మక్షికాత్ ||

కుడవం చలమానంతు చాతుర్థతం సుచూరితం ||

క్షీప్త్వా విలాడితం ఖాదేత్ రక్తపిత్తీ.....ప్రసీడితః ||

(శై-రక్త-పిత్త.)

అష్టశకము (సమూలము) 100 పలములు గ్రహించి మెత్తగా నలియ గొట్టి, 6 భాగముల బలమునందు చేర్చి నాల్గవభాగము మిగులువరకు కిషాయము గాచి విడియట్టవలెను. పిమ్మట నీ కిషాయమున 100 పలములు పరిశుద్ధ ముగ్ధపింఛంబుకొనినను చేర్చి లేహ్యపాకవిధి ననుసరించి పాకము చేయవలెను.

నాగనాగి పట్టణ పట్టణము 4 పట్టణముల కరిక్కాయల మార్గమును,
... మార్గమును జేర్చి బాగుగా కలిపి యా వాతావరణ పరిస్థితిని
మెరుగుపరిచి కలెక్షన్ విధిపరచెను. అది చల్లబడిన పట్టణము 4 పట్టణములు
... పట్టణము 1 పట్టణము, ఏలూరు, 1 పట్టణము, అమరావతి 1 పట్టణము, నాగ
... పట్టణము 1 పట్టణము, ఇటుల గలగొందిన ద్రవ్యముల మార్గమును జేర్చి, మరి
... పట్టణము నా రేమ్యమును చక్కగా కలిపి భద్రపరచవలెను.
... పట్టణము నానావిధ మనవిధము. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున రక్త
... పట్టణము, కావ, కావ, రాజమున్న, పొరుగుతము మున్నగు పాఠ్యధులయందు
... పట్టణము.

పేరి. బృహద్రాసావలేహ్యము

॥ ధర్మ మృదాంగ వాసానాః జలద్రోణే విపాచయేత్ ।

మనస్సు - తనకింకా ఉండం శతవలం న్యసేత్.

కడై పుల్లన్నా పమ్మన్ సిదే తత్ర ప్పదాపయేత్.

4. కట్టల పనులను చూస్తూ ఉండటం మునుపటి వలె.

మం కవిత్వం స్వేదనం కృష్ణదేవరాయం ।

శిశుత్వా శిశుమూలం చవ్యం కటుకశాపాణి !

నీనా తానీన శబ్దాకం మహిమ్యకంచ ద్వికార్తికం ||

మహాత్మా గాంధీ తన కంటే చురుకుగా ఉన్నాడు ।

అశ్వ మాతాం కరో శ్రద్ధా తోయ ముష్టం విచేదను ||

• 1426099 రామయజ్ఞుని దుష్పాధ్యే

.....**జ్ఞా** **విముక్తేనా ఉత్తమః॥**

(భైర-రాజయత్న)

100 పలములు గగ్గరించి మెత్తగా నలియు
 నునునమవడి, వాల్దభాగము మిగులువరకు కపాయము
 కలది. పిమ్మట కపాయమున 100 చలములు ఖండకగ్గర
 పోయి పాకము చేయవలెను. పాకము పిదమెవలయు తెలిసి
 పిమ్మట మిగిలినది క్రిందకు దింపి అందు కుంగి 2 చలములు,
 మిగిలినవి 2 కు, అవంగపట్టు 2 కు, ఎలకులు 2 కు,

అకుపత్రి 2తు, కాయపలచెక్క 2తు, తుండుము స్తములు, 2తు, చంగల్వకోమ 2తు, కంపిల్లము 2తు, తెల్లజీలకర్ర 2తు, నల్లజీలకర్ర 2తు, తిమ్మత్తు 2తు, మోడి 2తు, చన్నము 2తు, కటుకరోహణి 2తు, కరక్కాయలు 2తు, తాలిసపత్రి 2తు, భనియాలు, 2తు, పీనిని నెలమెత్తగాచూర్చించి వస్త్రగాభితము చేసి చేర్చవలెను ఈ రెండిటిని బాగుగా కలిపి యది చల్లబడినపిమ్మట 8 పలములు తేనెను జేర్చి మరియొకసారి కలియగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది బృహద్రాసావలేహ్యమనబడును. దీనిని 1 తు, మోతాదు చొప్పున రాజయత్నము, అనాహము, స్వరభంగము, కాస, అగ్నిమాంద్యము, వ్యాధోగము, ఊర్జిత్యము, మూతౌక్చ్యము, రక్తపితృము, క్వాస, జ్వరము, ప్రీతావృద్ధి, అమృతము, ఛర్ది, మున్నగు వ్యాధులలో నేవించవలెను.

54. సింహాస్మాదివటి

శ్లో॥ వాసాదళరసై ర్జాతౌ మద్యై రేహ్యైః పలౌన్దితః ।
కర్షోలర్కములయాద్ధస్య ఘణిషేనశ్చ తన్మితః ॥
తదిర్థం ఘనసాస్య స్కం సమ్మిశ్ర్య మర్దయేత్ ।
ద్విగుంజాం వా త్రిగుంజాం వా పటికాం కారయేత్ తతః ।
సింహాస్మాది వటినామ సేవ్యాచ మధునా సహ ॥

.....॥

(భై, ర, కాస)

యథోక్తవిధానముగ కాచి పడియగట్టిన అడ్డసరపాకుల కషాయమును తిరిగి రసక్రియా పాకము చేసి చల్లార బెట్టవలెను. ఈ రసక్రియ 1 పలము, జలేడువేరుపై నుండు త్వక్కుయొక్క చూర్ణము 1 పలము, నల్లమందు 1తు, పచ్చకర్పూరము 1 తులము, ఇటుల గ్రహించి వీటినిన్నిటిని ఖల్లమునందుంచి బాగుగా కలియనూరవలెను. పిమ్మట నాపిష్టమును రెండుగుంజలపరిమితిగాని, మూడుగుంజల పరిమితిగాని, మాత్రము చేయవలెను. ఇయ్యది సింహాస్మాదివటి యని వ్యవహరింపబడును. ఒక్కొక్కమాత్రా చొప్పున తేనెతోగలిపి నేవించవలెను. ఇందువలన ఉర్జిత్యము, క్వాస, రక్తపితృము, గళరోగము, రక్తాతిసారము, యత్న, గర్భవృద్ధి, క్వాస, శోథ, గోహణి ఇవి శమించును.

అకుపత్రి 2తు, కాయపలచెక్క 2తు, తుంగముస్తమలు, 2తు, చంగల్వకోమి 2తు, కంపిలము 2తు, తెలజీలకర్ర 2తు, నలజీలకర్ర 2తు, తిప్పత్తు 2తు, మోడి 2తు, చన్నము 2తు, కటుకరోహిణి 2తు, కరక్కాయలు 2తు, తాలిసపత్రి 2తు, ధనియాలు, 2తు, వీనిని నెలమెత్తగాచూర్ణించి వస్త్రగాభితము చేసి చేర్చవలెను ఈ రెండిటిని బాగుగా కలిపి యది చల్లబడినపిమ్మట రిపలములు తేనెను జేర్చి మరియొకసారి కలియగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది బృహద్వాసావలేహ్యమనబడును. దీనిని 1తు, మోతాదు చొప్పున రాజయక్షు, అనాహము, స్వరభంగము, కాస, అగ్నిమాంద్యము, హృదోగము, త్రికక్షయము, మాతౌక్యచ్ఛిము, రక్తపిత్తము, శ్వాస, జ్వరము, వీచావృద్ధి, అమపిత్తము, ఛర్ది, మున్నగు వ్యాధులలో సేవించవలెను.

54. సింహస్యాదివటి

శ్లో॥ వాసాదళరసై ర్జాతో ముద్రా లేహ్యః పలోన్నిరః ।

కర్కోజర్కమాలమార్ణస్య ఫణిఫేనశ్చ తన్మితః ॥

తద్ధర్థం ఘనసాగస్య స్కం సమ్మిశ్రిత్య మర్దయేత్ ।

ద్విగుంజాం వా త్రిగుంజాం వా వటికాం కారయేత్ తతః ।

సింహస్యాది వటినామ సేవ్యాచ మధునా సహ ॥

.....॥

(భై, ర, కాస)

యథోక్తవిధానముగ కాచి పడియగట్టిన అడ్డసరపాకుల కషాయమును తిరిగి రసక్రియ పాకము చేసి చల్లార బెట్టవలెను. ఈ రసక్రియ 1 పలము, జల్లేడుపేరుపై నుండు త్వక్కుయొక్క చూరము 1 తులము, నలమందు 1తు, పచ్చకర్పూరము 1 తులము, ఇటుల గ్రహించి వీటినిన్నిటిని ఖల్వమునందుంచి బాగుగా కలియనూరవలెను. పిమ్మట నాపిష్టమును రెండుగుంజలపరిమితినిగాని, మూడుగుంజల పరిమితినిగాని, మాత్రము చేయవలెను. ఇయ్యది సింహస్యాదివటి యని వ్యవహరింపబడును. ఒక్కొక్కమాత్రా చొప్పున తేనెతోగలిపి సేవించవలెను. ఇ దువలన ఉర్రొత్తము, శ్వాస, రక్తపిత్తము, గళరోగము, రక్తాతిపారము, యక్షు, రక్తచ్ఛిదరము, శ్వాస, శోభ, గ్రహణి ఇవి శమించును.

శయబడినట్టిది వాసావందనాది తైల మని వ్యవహరించుచును దీనిని కాషము, జ్వరము, ముష్నగు వ్యాధులలో వాసావ్యంఘాది రూపముగ నుపయోగించవలెను. ఇందువలన కాస, జ్వరము, రక్తపీత్తము, పాండు, హలీనుకము, రాగము, క్షతక్షయము, రాజయత్కు, శ్వాస, ఇవి శమించును.

56. వాసారివృము

శ్లో॥ వాసా స్వరస మాదాయ మృతపంజీవనీరము ।
సమ్యక్త్ర్య ఖిగన్యోఽన్యం వాసకే సుతాకే ॥
మృష్ణాండే కాచభాండే వా చిరుద్ధ్య తన్ముఖం వ్యగం ।
సప్తాహం స్థాపయేత్ తస్మాత్ ప్రాతిపర్యాక్తు నానా
వాసారివృ మిదం నామ నేవ్యం చ మాషవాత్సకం ।
.....కాసం శ్వాసం జయు దాళు వనంకయః॥

అడ్డపరమును సమూలముగ గ్రహించి మెత్తగా నలియనొట్టి అందుచే న్నగసూను గాని, కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును గాని విధము చేయవలెను. ఈ స్వరసమును (లేక) కషాయమును ఒక మృద్భాండాదునందు గాని కాచభాండమునందు గాని పోసి అందు మృతపంజీవనీ ను * ను నగుముగా తేర్చి ఈ రెండింటిని బాగుగా కలియఱుపవలెను. పిమ్మట నా భాండముల మును దృఢముగా బంధించి యేడు దినము లైన పిమ్మట వేరొక వాత్సలొకి కషాయగట్టవలెను, ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది వాసారివృ మునబడును. దీనిని 1 మాషము మోతాదు చొప్పున కాసారివ్యాధులలో నేవించవలెను. ఇదిచే కాస, శ్వాస, రక్తపీత్తము, కంఠగోగము, శరత్క్షయము శమించును.

* మృతసంజీవనీనురా నిర్మాణ విధానము

శ్లో॥ నవం గుడంచ సంగృహ్య శత మేకం నలం తథా ।
వాపరీ త్వచ మాదాయ బదరీ త్వచమేవచ ॥
పృష్ఠం పృష్ఠం పృథాతవ్యం పూగం రేయం యదోఽతః ।
లోఢ్యం చ పుడవం దత్వా చార్ద్రకన్య సలవ్యయ ॥
తోయ మప్యగుణం దత్వా గుడం సంఘోలయే తుస్సగ్నే ।
పృథమే చార్ద్రకం దత్వా ద్వితీయే వారపీ త్వచం ॥

౧౭ వా సా రి ష్ట ము

ఈ యోగము సర్వసాధారణముగ కాసాగి వ్యాపకములలో నుపయోగపడును.

ప్రతి వానకస్య తులే ద్వేతు ద్విద్యోజేఽసం విపాచయేత్ ।
 ద్విద్యోజేషం తత్కృత్వా పూతే శీతే పృథాపయేత్ ॥
 సుదక్షిణం తులాం తత్త్ర ధాతక్యాస్తు పలామకం ।
 పిశేచ్యూక్త్యశ్చ తస్మిన్ త్వగేలాపత్యకేరం ॥
 కంఠాల న్యో పతోయాని పలికా న్యుపకల్యయేత్ ।
 సమ్యక్ష్విత్త తతోజ్ఞాతా పక్షాదుర్ధ్వం శీతే దముం ॥
 వానకాన విషల్లేషః..... ॥

(గ.ని.అనవాధికాం.)

త్వరేయే బదరీం దత్వా గోళయిత్వా భివగ్నః ।
 ముఖే శరావకం దత్వా యత్నాత్ కృత్వానబంధనం ।
 ముఖేఽబంధనం కృత్వా సావయే దినవింశతిం ।
 పుష్కాయే మోచికాయంతే మయూరాభ్యేఽపి యంత్రకే ॥
 యదావిధిభక్తకారణ మందమందేన వహ్నినా ।
 ఘట్టే ముఖ్యే విధాతవ్యం మృత్తికా దృఢభాజనే ॥
 జలౌషకంచ తస్యద్యే సముద్ధృత్య వినిక్షిపేత్ ।
 సలంచ యుగళం దత్వా కుంభీచ గజకుంభవత్ ॥
 సుగంధకే నిధాతవ్యం పూగంచ సైలవాలుకం ।
 కేవలం లవంగంచ పద్మ కౌశీర చందనం ।
 గంధపుష్పయ ముచిత మరిచం జీరకద్యయం ।
 శరీమాంశీ త్వగేలాచ జాతీఫలం సముస్తకం ।
 గంధిష్టే త్పూకుంఠీ మేఘీ మేషీ చ చందనం ॥
 సర్వా సావయంతా భాగాః పుట్టయిత్వా వినిక్షిపేత్ ।
 మోచికారణ చాలనం దాపయేత్ సుధీః ॥
 మోచికా సౌజనం కృత్వా ఉద్ధరేత్ విధివత్ మరాం ।
 తత్కృత్వం శీతే నిత్త్యం యదాధాతు వయఃకృమం ॥

అష్టసరము (సమూలము) 200 పలములు గృహించి మెత్తగా నలియ గొట్టి 32 పృస్థముల జలమునందు వేసి నాల్గవ భాగము మిగులువరకు కషాయము గాచి పడియగట్టవలెను. దీని నొక భాండమున చేర్చి అందు 100 పలముల బెల్లమును గలిపి, పిమ్మట లవంగపట్ట 1 పలము, పిల్లకులు 1 పలము, ఆకుపత్రి, 1 పలము, నాగకేసరము 1 పలము, తక్కోలూలు 1 పలము, శుంఠి 1 పలము, పిప్పళ్ళు 1 పలము, మిరియాలు 1 పలము, కురుకేళ 1 పలము ఇటుల గృహింపబడిన ద్రవ్యముల చూర్ణమును 8 పలములు ఆరెఱ్ఱవ్రువును చేర్చి అరప్పవిధానమున బంధించవలెను. పదునైదు దినములకు పిమ్మట దానిని వేరొక వాత్రోలోనికి వడియగట్టుకొని భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధమైనది వాసారిప్త మనబడును. 1 బౌద్ధు మోతాదు చొప్పున కాసాదివ్యాధులలో నేవించవలెను.

అశోగ్యజనం జేమాదార్థ్యకృత్ బలవృంశం ।
 ధాత్యగ్ని స్ఫులికృ ద్వ్యగ్నశుక్రికృత్ హతనాశనం ॥
 బలవృష్టి కరిం చైవ కానుపందీపనం పరం ।
 దశస్త్రిమో రమేన్నిత్యం ఆనం శపజాయతే ॥
 రణే తేజోమయ స్సద్యోయథా భీమపరాకర్ముః ।
 నాతాపరతరం కించి దృఢోత్సాహపరిదం నుహత్ ॥
 దేవానుర ద్యుధికారే శక్తేణ పరినిర్మితం ॥

(భైర-వాటికర.)

కొరిత్తబెల్లము 100 పలములు, నల్లకున్నుపట్ట 1 పృస్థము, కేకుపట్ట 1 పృస్థము, పచ్చిపోగకాయలు 1 పృస్థము, లొడ్డుగపట్ట 4 పలములు, అల్లము 2 పలములు ఇటుల గృహించి, తుమ్మపట్ట మున్నగు ద్రవ్యములను పృశ్ఠేయక పృశ్ఠేయముగా మెత్తగా నలియగొట్టవలెను. పిమ్మట నొక భాండమున వై ద్యశ్రేయ మెత్తముల పరిమితికి ఎనిమిదికెలుండునట్లు (అనగా నుమారు 100 ప్రస్థములు) జలమును బోసి తొలుత నందు బెల్లమును చేర్చి బాగుగా కలియగలుగవలెను. పిమ్మట పరుసగా నందు అల్లమును, తుమ్మపట్టను, కేకుపట్టను, పోగకాయలను, లొడ్డుగపట్టను చేర్చి యా భాండముఖమును శరామముచే గట్టియుక్తిగా సంధిబంధము చేయవలెను. పిమ్మట 6 భాండము నాలుక నే ముగిసినది దినములుంచి, తరువాత దానిని పొయ్యిమీద నుంచి మృద్ధున్న చే నియమిత కాలమువరకు పాకము చేయవలెను. స్వాంగశీతలమున నా భాండమువలదవు

58. వాసాది క్షామము

శ్లో॥ అటరూపా భయా నిబ ధాన్య నిష్కలం
రక్తిసాంవం కఫం హస్త చక్షుస్యం సాంవం

అడ్డనరము, కరక్కాయలు, పేపచెక్కు, గుండెబాధలు, కాయలు, చెడపాట పీటిని సమాంతములుగ గ్రహించి నిలబడి నుల జలమువలదు వేసి నాలవ భాగము మిగులవలదు పిమ్మట నీ కషాయమును వడియగట్టి దీపితో పోసి వేయవలెను.

59. బృహదాసాది క్షామము

శ్లో॥ వాసా ఘనం నిబ పటోలపుత్రం తిక్తాస్మృతం
కలింగదోర్వీ దహనాని తుంతీ భూనిబ
శ్వామా యవక్షాత మధాప్తభాగం పిచే దుం
తైమిక్తకందూ
నిహస్తి సర్వా స్నయనామయాంశ్చ భృగుపగ్నం ను

కేవలము ద్వివాంశమును గ్రహించి, దానిని అగ్నియంత్రమున బోసి, పచ్చిపోగకాయలు, కూతురుబుడమ, దేవదారు, అవంగాలు, పుట్టివేరు, మంచిగంధము, శతపుష్పి, ఓమము, మిఠయాలు, నల్లజీలకర్ర, చివోరాలు, జటామాంసి, అవంగపుష్ప, పిండిలు, తుంగమున్నలు, మాచిపత్తి, కుంతి, మెంతులు, హుళిహరి, గజాక్షరము, ఇంటిలక్ష్మణము చొప్పున గ్రహించిన ద్రవ్యములను మెత్తిగా నేసి అయి చేర్చి, బాగుగా కలిసి, యా మలమును పుష్పముగా పొయ్యివీడ నుంపవలెను. తిరిగి మృస్మిష్టై బలము చేసి అగ్ని సందలి ద్రవ్యమును వేరొక పాత్రలోనికి జాగ్రత్తగా గ్రహించి నీచము చేయబడినది మృతసంజీవనీ సుయని వ్య. పాదంపటము, నిత్యము యున్న బలాదుల ననువదించి అగ్నిశక్తివృద్ధి, శోగదాహ బువ్వనీక, వాతాద్విష్టక, కామృద్ధి, తేజోవృద్ధి, నాగభము చేపట్టవలెను.

అడ్డసరము (సమూలము) తుంగముస్తలు, వేపపట్ట, చేదుపాట్ల, కటుక
 లోహిణి, తిప్పతీగె, మంచిగంధము, కొడికపాలపట్ట, కొడికపాలవిట్టలు,
 మాంనుకసపు, చిత్రమూలము, తుంఠి, నేలవేము, ఉశిరికపప్పు, కరిక్కాయలు,
 తానికాయలు, తెగడి, యవలు వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి, మెత్తగా
 నలియగొట్టి 16 భాగములు జలమునందు వేసి యెనిమిదవభాగము మిగులువరకు
 కాచవలెను. ఈ కమాయమును చల్లబడిన పిమ్మట వడియగట్టి 1 పలము
 మోతాదు చొప్పున తిమిరము, కండు మున్నగు నేత్రవ్యాధులలో పానము
 చేయవలెను.

60. వా సా ది తైల ము

శ్లో॥ వాసా గుదూచీ చతుంగుళాభ్యై రేంద్రతైలం వివచే

చృ సమ్మక్
 కి॥ మేణ సర్వాంగ విమర్దనంచ కలాఖ్య వాతప్య వివాకికా స్వాతే
 (బ-రా-వాతాంగ.)

అడ్డసరము (సమూలము), తిప్పతీగె, అనుదళుచెట్టువేరు వీటిని సమ
 భాగములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 16 భాగముల జలమునందు వేసి
 స్నాన భాగము మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కమాయము
 4 భాగములు, పిరిండ్రతైలము 1 భాగము, అడ్డసరము మున్నగు ద్రవ్యముల
 కలగము $\frac{1}{4}$ భాగము ఇటుల నీ మూడింటిని కలిపి తైలపాకము చేసి వడియ
 గట్టవలెను. ఇయ్యది వాసాదితైల మనబడును. దీనిని కలాఖ్యవాతరోగమున
 ఖింజవాతమున అధ్యంగమునకై యుపయోగింపవలెను. దీనిని పానము నకో
 గూడ నుపయోగించు వచ్చును.

61. సింహాస్వాది కమాయము

శ్లో॥ సింహాస్వామృత భంటాకి క్వాథం కృత్వా సమాక్షికం ।

వీత్యా శోధం జయే జ్వరతుః..... ॥

(శ్లో-సహోధం)

అడ్డసరము (సమూలము), తిప్పతీగె, చాకుడు (సమూలము), దీనిని
 సమభాగములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 16 భాగములు జలమునందు

సప్తగ్రాంతము చేసి చేర్చునాను. ఎప్పుట దర్శితో కలియగలిగి యా పాత్రను గొయ్యిమీద నుండి క్రిందికు దింపవలెను. అది చల్లబడు సమయమున అనగా కొంచెము గోరువెచ్చగా నంశఃస్పృశ్యంబి యవల పరిమితిని మాత్రలను చేసి యాజెటులెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుచుండి సహకారవతి యనబడును. చిక్కొక్క మాత్రను ముఖమునందు ధరించి అందువలన వచ్చు ద్రవమును అస్సాదింపి చుండవలెను దీనిచే గళగోగము, ఓష్ఠగోగము, జిహ్వగోగము, దస్తగోగము, తాలుగోగమును శమించును.

రీతి. ఖండామృతము

శ్లో॥ పక్వ మాతరస ద్రాక్షాః పాత్రం స్నాత్ శుదఃఖండతః ।
 పృథక్ పర్థం తతో గాగ్ధ్యం చతుర్థాశంచ నాగరం ।
 తదరం మరిచం పోక్ష్య తద్రా పిప్పలీ మతా ।
 తోయం ఖండనము దద్యాత్ సర్వ మేకత్ సంతితం ॥
 విపచే స్ఫోల్గయే వా శ్చే యదా దగ్ధి సులేపనం ।
 చూర్ణా శ్లేషం తతో దద్యాత్ పితం పులకతుప్తయం ।
 గంధికం చిత్త్యం మ స్థ ధన్యాకం జీరకద్వయం ।
 తూర్ణసణం జాతి తానీం చూర్ణ మేషాం పలం పలం"
 త్వ గ్లా కేసరాణాంచ పుత్త్యేకించ పలం కథా ।
 సిద్ధీతేచ మధునః పానం దత్వా కఘ్నమృత్ ॥
 తత్త్విగ్ల మేకతః కృత్యా శుభే భాండే విహారయేత్ ।
 భోజనా దావతః ఖాదేత్ పలనూరం పానాంతః ॥
ఖండామృత మిదం పోక్షం భాగ్దక్షణ స్వయఃభువా ॥
 ॥

(వై.ర.వాచికర)

బాగుగా పండిత మామిడిపండ్ల రసము 1½ పానములు, కలకంఠ 1 పానములు, వెల్లుంగి దిప్పనములు, కుంతి ½ పానము, మిరియాలు ½ పానము, కిన్నెర 2 పలకాలు, జల్గులు 4 పానములు ఇటుల గలిపించి జంపలి కుంఠి ముగ్గున ద్రవ్యములను మెత్తగా నడియగొట్టవలెను. ఎప్పుట మామిడిపండ్ల రసము మున్నగు ద్రవ్యముల నన్నింటి నొక పాత్రలో (పృథ్వియపాత్ర)

చేర్చి చేర్చువాడు చేయవలెను. కిన్నుడు (ఆకుపత్తి) 4 పలములు పెంచు
 1 పలము, చింతమూలము, 1 పలము, ముగముస్తలు, 1 పలము, ధనియాలము
 1 పలము, జీలకర్ర 1 పలము, సోపు 1 పలము, తిరికటుకములు పరిశ్రేయక
 ముగా నొక్కొక్క పలము, జాజికాయలు 1 పలము, శాలిసపత్తి 1 పలము,
 పిండిల చూర్ణించి పై పాకములో చేర్చవలెను. చల్లబడిన పిచ్చుట లేన
 1 పర్కము చేర్చి అన్నింటిని బాగుగా కలియగలిపియుంచవలెను. ఇటుల
 చేయుచేయబడినట్టిది ఖిండామృగ మానబడును. దీనిని 1 పలము మోశాదు
 చేర్చును సేవించువలెను. ఇందువలన వాజీకరణ మగును. బలము, మేధాశక్తి,
 ఆజీర్ణము, ఆహారీతము, తృప్తి, ధర్మి, మూర్ఛ, శూల, పాండు, పరిమేరము,
 మాతృకృచ్ఛము, అపస్మాగము, ఇవి శమించును. వంధ్యాత్వము, కొస,
 క్షాబ, తీయము, అర్చమస్య, శమించును.

64. చూరవల్లవాది క్యాధము

శ్లో॥ చూతాశ్వత్థ పట పక్ష జంబూత్వ కృల్లవాదికం ।
 మధుజీరయుతః క్యాధో వ్యానై ర్దాహ నివారకః ॥
 (వై-చిం-జ్వరం.)

చూచిడి, రావి, మర్రి, జువ్వి, నేరేడు, ఈ చెట్లయొక్క చిగుళ్ళు,
 పంటలు ముచ్చగువని, యష్టిమధుకము, జీలకర్ర వీనిని సమాంశములుగ
 గ్రహించి 3 హస్తాభి సాము చేయవలెను. ఈ కషాయమును 1 పలము
 మోశాదు చేర్చును అన్తర్దాహజ్వరమున పానము చేయవలెను.

65. ఆమృతములాది ఘృతము

శ్లో॥ రిసాలమూలం సితపవ్యవక్రం సంతుద్య తోయాకృణశేషసిద్ధం ।
 కడు బాగేన ఘృతం వివక్యం వ్రథసంతు తత్కల్పపలాప్తకేన ॥
 చాక్షేత..... ॥

(వం, నే, శోధం.)

రిసాలశేర్మ 2 పర్కములు, తెల్లగలిజేరాప 2 పర్కములు పిటిని
 16 పర్కముల జలమునందు జేసి నాలుగు భాగము మిగులు

చరప గాచవలెను. ఈ కషాయమును చకిరుగట్టి అందు, నెయ్యి 1 శుద్ధి చేసి ద్రవ్యములయొక్క కల్కము 1 పండ్లమును చేర్చి వ్రేతవాకి నీ చేరి చకిరుగట్టవలెను. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నీ చివర నీ చివర నీ, వాతశ్లేష్మజవ్యాధులు, గుల్మము, ఉదరము, ప్లిహము, అన్నము వ్రేతవలెను. జాతరాన్ని వృద్ధిపొందును.

66. ఆమృతసారాది లేపము

శ్లో॥ ముఖపాకేతు బాలానా మామృతసార మయోజనః

గరికం ఔద్రగం ముక్తం భేదజం సకచాజనః

(మృతేంద్రాది)

మాలిడి చెట్టుయొక్క బుర్ర, పురుసురాసాడి, కావిరామి, చామరము వినివి సమాంశములుగ గొహించి మెత్తిగా మార్చవలెను. ఈ చామరమును తేనెతో గలిపి జగురు పురుసు మెత్తిగా మార్చవలెను. దీనిని బాల్యము ముఖపాకమునందు లేపనము చేయవలెను.

(20) ఆమలకీ, పెద్ద యునీకచెట్టు.

67. చ్యవనపారిశము

శ్లో॥ బిల్వో అగ్నిమంధా శ్శోణాకః క్షౌర్యో చామరః
వర్జ్య శృతసోః కిష్కుల్యో శ్వకాశ్చాః పుశాకేష్వయం
శృంగీ తామలకీ దాక్షా తీవరీ భృష్మ చానుజః
అభయా చామృతా ఋష్టివిషర్షితౌ భోజకీ
ముసం పునర్నవా మేదా మేదా చందన ముత్తరం
పిపర్షా పుషపూర్వా కాశోథీ కాశాకా
సముద్ర చూర్ణితాకా భాగాకా కితా న్యాసితా
పంచ దివ్యా ర్చితైశ్చ జలద్యోనే విపాకయే
సూత్యా గతరసా శ్శేటా న్యామిదా స్మృతా
తెచ్చామలక ముద్ధుల్యో ప్లిహులం తైలరహితం

పలద్దాదశకే భృష్ట్యా దత్వా చాధతులం భిషక్ ।
 కత్స్యేంద్రడికాయాః పూతాయా లేనాన త్సాధు సాధయేత్ ॥
 పట్నలం వధున శ్వాశ్రీ సిద్ధశీతే పృదావయేత్ ।
 అశ్వులం తుగా త్త్రోర్యాః పిప్పలీ ద్విపలం తథా ॥
 కలహేకం నిదద్యాన్య త్స్వగేలావత్ర కేసరాత్ ।
 ఇన్ద్రియం చ్యవనవ్యాళః పరముక్తో రసాయనః ॥
 ॥

(చ-రసాయన.)

మాచేరువేరు, నెల్లివేరు, పెదమూసేరు, పెదగుమ్మడివేరు, పాదిరి
 వేరు, చిల్లముట్టి, మాపవర్ణి, ముద్దపర్ణి, శాలిపర్ణి, పుష్పిపర్ణి, పిష్పిల్లు,
 మల్లకాయలు, వాకుళ (సమూలము), పెద్దగులకపేరు, కర్కాటకశృంగి,
 కాయశిశిక (సమూలము), దొరక, జీవన్తి, పుష్కరికాలము, కృష్ణాగరు,
 కశ్యాయలు, తిప్పతిక్క, ఋషి, జీవకము, ఋషభకము, కచోరాలు, తుగ
 నుల్లు, తొంగిలేరువేరు, మేడ, ఏలకులు, మంచిగంధము, నలకలువదుంపము,
 పోగుమ్మి, ఆడపగ్గుకేస, పోకోలి, కాకిదొండ (సమూలము), ఒక్కొక్క
 కలము నొక్క కల దొంగుల న్నింటిని మెత్తిగా కలియబెట్టి 16 పళ్లె
 మూల జలం పంపు చేయవలెను. బాటగా పండిన కెల్ల యుక్తికకాయలు 500
 పాక పుష్పలూ కలలుగా నూటగట్టి పై దంష్ట్రజలములు చేర్చిన పాత్రలో
 కా నూటగట్టి దోహదంతయు నందుచుట నుచ్యవలెను. పిన్దుట నీ పాత్రను
 బాంబాయిమీద వంచి నాల్గవంతు మినులువరకు కషాయము గాచి దానిని
 వేరొక పాత్రలోనికి వదిలబెట్టి యుంచవలెను. ఆ మూటలూ మెత్తిగా
 నూరికొని పై యుక్తికకాయలను దీసికొని పరిశుద్ధమును మాస్తమాతో గట్టిగా
 దింక కడదంకం పొలుతు కొలపించిన పిన్దుట నా పిష్టమును నెప్పిని
 బాంబాయిమీద కొంచెము కొంచెముగా వేసి పుష్పలూ కలల మెత్తిని పుకా
 వించుటయు కొంచెపు దిగును. దాని నూతన పుష్పలూ వేరొక పాత్రలోకి
 గొప్పపొందియించవలెను. తరువాత వేరొక పాత్రలో త్రిత్రైయ 6 పంపు
 లున్నా, నెయ్యి 6 కలములును చేర్చి దానిని పొంబాయిమీద బెట్టి యది మిగు
 నున్నప్పుడు ప్రాయశులక పిష్టమును అందుచేర్చి, దర్శిలో కలుపుచు దోరగా
 న్నెయ్యించవలెను అటుల వేసి అమలక పిష్టమును వేరొక పాత్రలోనికి
 గొప్పపొంది బాంబాయిమీద పెట్టువలెను. అటుపిన్దుట పై కషాయమునందు కలకండ్

ఫలములు చేర్చి లేవ్యాపాకము వచ్చువరకు పాకము చేసి యా పాత్రను
 ద్రవం దింపి అందుపై యామలకపిష్టము (భక్షితము)ను చేర్చి గర్భితో
 అగా కలుపవలెను. పిమ్మట వెదురువ్వు 4 పలములు, సిప్పర్డు 2 పలములు,
 గుగ్గులు 1 పలము, ఎలపలు 1 పలము, ఆనుపత్రి, 1 పలము, నాగ కంఠ
 1 పలము వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రముగాలితము చేసి పై లేవ్యా
 పాకము కొంచెము కొంచెముగా చెర్చుచు దర్భితో కలుపవలెను. కిరణిమల
 ప్రిట లేన 6 పలములు చేర్చి చూర్ణముక సారి బాగుగా చర్చితో కలిపి
 బాగోత్త పెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయవలసింది చక్షురముగా ము
 కును. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. పిమ్మట
 యువము. కాపము, శ్యామము, ఉత్తము, స్వేదము, శుభ్రముగలవి,
 శ్రోగము, వాతక్తము, తృప్త, మూత్రకోపము, శుక్రముగలవి ఇచ్చు
 చును. మేధ, స్మృతి, కాంతియు గలుగును. ఆముష్మికముగలవి,
 ద్రియములకు బలము గలుగును. అన్నస్థి చేయును. వాద్యముగలవి,
 హనులమునమును అగును. శరీరమును బలము కలుగును.

68. ఆమలకావలేహము

(చురనామము)

గ|| ఆమలకసహస్రం సిప్పరీసహస్రం సంస్కరముం శుభ్రా
 యోదశాత్తిరం తిష్ఠేత్, తదముగత యోదశ మంతప శుభ్రముగలవి
 తం చతుర్థాభ్యాం మధురద్రావ్యం సంసేయ త్కా-రామా
 మ్రయుక్తం ఘృతభాదనం వజ్రానామ్ సానం సువృత్తం
 రోవై త్తంకాల చుగ్గిబంసం మాత్రా భాద్యేతౌర్యోరీకః ప్రసా
 పరాహ్నకః సాత్వాగ్నీవేక్ష శ్చాపరీవిభః అవ్య ప్రియగా
 జం పముష్టితీతి సమాం సూర్యేణ||

బాగుగా పండిన యువకః పండు 1000, సిప్పర్డు 1000 ఇం
 క్రసించి తరణమువచ్చుచును మోదుగ చెట్టుయొక్క యొమ్మిది
 పండు యోదశము గో, వాత్రోలో పై ద్రావ్యములు ముదిరి
 దిమిత్రి గాని యం దువలెను మధురము చేర్చి, ముగి
 యతో గలిపి బాగుగా నెంకెచావునుచు ఛాయాపక్వముచేసి, 10 పండు

లను తొలగించి, మెత్తగా మార్చింజుచు నీ యాములకాములను నాములకలు పంపాణమున తేనెను, ఘృతమును చుట్టమును నీయించి తొలగించి రెండు గ్రహించి పీనితో నా చూర్ణమును తేనె, ఘృతముల నీ పాత్రలోనుంచి జాగ్రత్తగా మూసి సంధిలు కట్టించి తొనాత్తెలు పొయిన నాయమానములు, వాని యుంచవలెను. ఇటుల నెట్లగు నో మదిలోని యాములకలేశ్యా మనబడును. దీనిని నియమితకాల మెట్లుగా విన నెట్లట్లు జాగ్రత్త బలము ననుసరించి యొక తులము మోపాగు చున్నట్లు ప్రతిపములను దీని కాలముననే నేపించును సాత్త్వికవర్ణమును భుజించు విధించెను. దీని రెండవవ్రాట నేపించునాడదు. దీని నేపించుట మును సంక్రమముల వాని తనము లేకయు, నెట్లు వ్యాధులును లేకయు దృఢమైన బలముతో జీవించుగలుగును.

69. ఆములక్యాది గణాంధ్రము

(సు.సూ. 12 వేద.)

ఆములక్యాది గణమునందు * చెప్పబడిన ద్వివ్యసనములకు సమములగు గ్రహించి మెత్తగా నళియగొట్టి 16 రెట్లు నలునునగు చేప రెండు భాగము మిగులు వరకు కాయయు గాచవలెను. దయ్యిగి వల్లబడిన సింహుడు $\frac{1}{4}$ బొప్ప మొదలు 1 బొప్ప వరకు మోతాగు చొప్పున నేనిండువలెను. ఇందువలన సమస్త జ్వరములును, అగచ్ఛియు, కఫమును కఠించును. అప్పు దీపన మగును. ప్లేవ్యవృద్ధి గలుగును. శీత్రములకు బలము పొచ్చును.

70. ఆములక్యాది చూర్ణము

శ్లో॥ ఆములం చిత్రికం శఙ్ఖా పిన్దరీక్షా దింకా ।
చూర్ణితోఽయం గణో ధ్వజుః శ్లేష్మో హరకృత్ ॥
..... ॥

(భా.ప్ర. 12 వేద.)

* ఆములక్యాదిగణము—బొప్పనొసలు యొక్క ముప్పది భాగము, బొప్ప విజ్ఞానమున నాల్గవ యధ్యాయమున వివరింపఁబడినది.

ఉసిరికఓరుగు, చిత్రములము, కరక్కాయలు, పిప్పళ్ళు, సైంధవ
లవణము ఈ ద్రవ్యములను సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి
వస్త్రగాళితము చేయవలెను. ఇయ్యది యామలక్కాది చూర్ణమునబడును.
దీని 10 మొదలు 30 యవలవరకు మోతాదు చొప్పున తేనెతో గాని,
నేతితో గాని, కేడిసీళ్ళతో గాని నేవించవలెను. ఇంచువలన సమస్త జ్వరము
లును శమించును. మలభేదన మగును. రుచి పుట్టును. జాతరాగ్ని పృథ్వియుగును.
ఆమము పాకమగును. కఫము శమించును.

71. ధాత్రీ లాహమము

శ్లో॥ ధాత్రీచూర్ణ స్యష్టాపాని చత్వారి లోహచూర్ణస్త్రాః ।
యష్టిచుధుకజశ్చ ద్విపలం దద్యాత్ పటే ఘృత్తం ॥
అమృతాక్వాధేన తిచ్ఛార్ణం భావ్యంచ సప్తసాహం ।
చుడాతపేషు శుష్కం ధూయః పిష్టా నతే ఘటే సాప్త్యం ॥
ఘృత మధునా సంయుక్తం భక్తాదౌ మధ్యత స్తనాశ్లేచ ।
త్రిపి వారాన్ ఖాచేత్ పథ్యం దోషాబంధేన ॥
భక్తస్యాదౌ శమయతి రోగాక్ విత్తాలిలోద్భూతాక్ ।
మధ్యేనై విప్రంభం జయతి నృణాం విదహ్యతే చాన్మం ।
పానాన్నకృతాక్ దోషాక్ భక్తాస్తే శీలితం జయతి ॥
... .. ॥

(రసానంశాల.)

ఉసిరికకాయల చూర్ణము 8 పలములు, లోహభస్మ 4 పలములు,
మధుమక్షిచూర్ణము 2 పలములు ఇటుల వీనిని వస్త్రగాళితము చేయబడిన
వానినిగా గ్రహించి, మూతి వెడల్పుగల పాత్రయందుంచి యిది మునుగుంత
పట్టుతిరి ఉశరికకాయల కషాయమును బోసి రాగ్ని యూరబెట్టవలెను. మరు
నాడు త్రిక్షుచు నెండలో నా పాత్ర నుంచి యా చూర్ణ మెండునల్లు
చేయవలెను ఇటుల నేడు రాత్రులును, ఏడు పూర్ణము ఆ చూర్ణము నుశోక
కాయల కషాయముతో భావన చేసి కడపట తడి లేకుండునట్లు బాగుగా
నెండించి, ఖిల్వమునందుంచి మృదుమార్గా మగునట్లు నూరవలెను. ఇయ్యది
ధాత్రీలాహమని వ్యవహరింప బడును. ఈ చూర్ణమును 10 మొ॥ 20 యవల
వరకు మోతాదు చొప్పున మధుఘృతములతో చేర్చి ప్రితిదినమున భోజనము

చకురుంచునను, భోజనమధ్యమునను, భోజనాంతమునను నేవించవలెను. పథ్యము దోషభేదము ననుసరించి భుజించు చుండువలెను. భోజనాది నేవనచే సిత్తవాత సంబంధముగ వ్యాధులును, భోజనమధ్య నేవనచే విష్ణంభమును శమించును, ఆమ్లము వరిగా జీర్ణమగును. భోజనాంత నేవనచే పానాన్నకృతములగు దోషములు శమించును. వాత పిత్త కఫ జనితములగు సమస్త శూలలును శమించును. చలితము శమించును, నేత్రములకు బలము గలుగును.

72. ధాతీమట్టలక ఘృతము

శ్లో॥ ధాతీఫలానాం స్వరసైః పడంగం పాచయేత్ ఘృతం ।

శర్కరా సైంధవోపేతం తద్ధితం సర్వగుల్మీనాం ॥

(భై-ర-గుల్మం.)

ఉపశాకాయల స్వరసము (లేక) కషాయము 4 పృష్ఠములు, నెయ్యి 1 పృష్ఠము, పడంగ * ద్రవ్యముల కల్కము 6 పలములు, ఈ మూడింటి నొక పాత్రలో చేర్చి మెల్ల మెల్లగ కలుపుచు మృద్ధిగ్నిచే ఘృతపాకము చేసి పడియగట్టవలెను. దీని నొక కులము మోతాదు చొప్పున కొద్దిగ శర్కరా సైంధవ లవణములతో చేర్చి నేవించవలెను. దీని వలన సమస్త గుల్మములును శమించును.

73. ధాత్యో రిప్తము

శ్లో॥ ధాతీఫల సహస్రే ద్వే వీడయిత్యా రసంతు తం ।

తైదాహంశేన సంయుక్తం కృష్ణారవడవేనచ ॥

శర్కరార్థతుల్యోన్మిత్రం పక్షం స్త్రిగ్ధ్రుమే సితం ।

పక్షిణే న్నాత్రయా పాత్ర జ్జీరణ హితమితాశనః ॥

...

...

...

...

...

(శ-పాండు)

* పడంగ ద్రవ్యములు

శ్లో॥ పిష్ఠలీ పిష్ఠలీమూలం చవ్యం చిత్రకనాగ లే ।

యవ త్కౌశ్య విక్షేయః పడంగం..... ॥

(భై-ర.)

పిష్ఠస్థ, మోడి, చవ్యము, చిత్రకములము, కుంతి, యవత్కారము అను నీ ద్రవ్యముల సమదామము పడంగ మనబడును.

ఉశిరికపండు 2000 గృహించి, మెత్తగా దంచి అందుండి స్వరసమును దీయవలెను. దీని నొక స్నిగ్ధభాండములోనికి వడియగట్టి అందు ఆ స్వరసమున కెనిమిదవభాగ ముండునంత సరిమితిని తేనెను, 2 పలములు, పిచ్చుళ్ల చూర్ణమును, 50 సలములు చక్కెరను చెర్చి పిటి నన్నింటిని బాగుగా కలియగలిపి యీప్ట విధానమున సంధబంధము చేసి పదునైదు దినము లుంచవలెను. పిప్పాట వడియగట్టి వేరొక పాత్రలో భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయ బడినటిది ధాత్యోగిప్త మనబడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ మొదలు 1 జ్యేష్ఠ వరకు మోతాదు చొప్పున ప్రితిదినము నేవింపవలెను. ఇది జీర్ణమైన పిమ్మట హిత మగు ఆహారమును మితముగా భుజించు చుండవలెను. ఇందువలన కామిల, పాండు, హృద్రోగము, వాతరక్తము, విషమజ్వరము, కాస, హిక్క, ఆరుచి, శ్వాస ఇయ్యవి శమించును.

74. ధాత్యాది కషాయము

శ్లో॥ ధాత్యీ మస్తామృతా త్కౌశ్లిం..... ।

పంచైతే శుంతతాదీనాం పంచానాం శమనా మతాః ॥

(వా-జ్ఞవర.)

ఉశిరికపరుగు, తుంగముస్తలు, తిప్పతీగ కీనిని సమభాగములుగ గృహించి, మెత్తగా దంచి 16 భాగముల జలమునందు చేర్చి, యెనిమిదవ భాగము మిగులువరకు కషాయము కావవలెను. దీనిని వడియగట్టి 1 మొదలు 4 ఆవున్నుల వరకు మోతాదు చొప్పున తగు మాత్రము తేనె కలుపువని నేవించవలెను. దీనిచే చాతుర్థికజ్వరము శమించుచు.

75. ఖండామలకీ

శ్లో॥ స్విన్న పీడిత కూష్మాండాత్ తులార్ధం ధృష్ట మాజ్యతః ।

పంచైతే ఖండతుల్యం తు పచే దాపఃలక్ష్మీసాత్ ॥

పంచైతే స్విన్న కూష్మాండ రససృగ్నే ఖంటయత్ ।

దర్వాగ్ని పాకం గలే తస్మిన్ చూర్ణ కృత్య వినిక్షిపేత్ ।

ద్వే ద్వే పలే కణా జాజ శుంఠీనాం మరచస్యచ ।

పలం తాలీస ధన్యాకి చాతుర్జాతక ముస్తకం ॥

సామ్రాజ్యం ప్రత్యేకం పరిస్థితి మాక్షికస్యచ ।

పక్షపాలం నివాసే స్వేతల్ దోషత్యయకృతంచ యత్ ||

.....రసాయన మిదం శ్రేష్ఠం ఖండామలక సంజితం ||

(భైర-హృద.)

హుజురగల్గొడికాయలపని గుజును అవిరిపై నుడికించి నూచి మెల్ల
పడిన పిచ్చుట పెండ్లి దువాంశమునంతను గట్టిగా పిండి తీసివేయునలను.
అది పోచుచున్న కూమ్మండ ఖండము 50 పలములు ఇనుసబ్బా (బిల్వ)
తో అనుచు చెప్పిరి పలములు చేర్చి మృద్యున్నితో దోగిగా భద్రన చేయు
కలెను. పిచ్చుట వేరొక పాత్రలో నుడికికొడ్డవము 1 పృస్థమును, పైని
చెప్పినవిను పిండగా వచ్చిన రసము 1 పృస్థమును, కలకండ 50 పలము
లను చేర్చి కేవ్వాకాకము చేసి అందుపై భిక్షిత పీష్టమును చేర్చి బాగుగా
కలియచేయు. నుంచును, పిచ్చున 2 పలములు, తీలకర 2 పలములు, తు
ల 2 పలములు, మెరయూలు 1 పలము, తాలినపత్రి 1 తులము, ధనియాలు 1 తు
లము, పొంగి 1 తులము, ఎలకులు 1 తులము, ఆకుపత్రి 1 తులము, నాగకేసరాలు
1 తులము, గులగముల్ల 1 తులము వీటిని మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రాగాళి
పై పుడచేయ నాచేర్చుము వంతు చెప్పవలెను. చల్లబడిన పిచ్చుట అందు తేనె
పలములు 1-2 చేర్చి యన్నింటిని బాగుగా కలియలిపి యుంచవలెను.
చెయ్యల పిచ్చు చేపబడినట్టి ఖండామలకి యనబడును. దీనిని 1 తులము
చేయ నాచేర్చుము వేయవలెను. ఇందువలన పరిణామకూల, త్రిదోషజనకాల,
మిక్తి, జ్వర, మూత్ర, క్వాస, కార, అరుచి, హృదయకూల, పృష్ఠ
కూల, మిక్తిము వచ్చుచి కమించును. మిగుల రసాయనము.

76. బృహద్ధాత్రీ తైలము

చాత్రములు దేవ జ్ఞానం శత్రుమూలీయం తథా ।

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః పంచమః పుధ్

[illegible]

అంతా కలిసి పనిచేయడం మంచిది.

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

చందనద్వయ మేలాత్మక కమలం కదళీఫలం ।
 వచా గువ్వభయా ధాత్రీ త్యేతాక్ కల్కాక్ పతే త్రా ॥
 మర్దనా దస్య తైలస్య గదాః పానాత్యయాదయః ।
 చలాయస్తే సుసూరంహి సింహత్యస్తా మృగా ఇవ ॥
 (పై-5-మహాభ్యయం.)

ఉసిరికపగడ్డకనము, పిల్లిపీచరవేళ్ళకనము, నేలగుమ్మపిచము, మేక
 పాలు, చిటాముట్టి కపాయము, పెన్నేరుగడ్డ కపాయము, పాలకపాయము,
 యవల కపాయము, మినుముల కపాయము, తిలతైలము, ఒక్కొక్క
 పర్వము చొప్పున గ్రహించి వీటి నన్నింటిని ఒక పాత్రయందు చేర్చి పొయ్యి
 మీద నుంచవలెను. జీవరీయ ద్రవ్యములు * జటామూసి, ముజ్జు, చేదు
 పుచ్చవేళ్ళు, తెల్లమగంధిపాల, నల్లమగంధిపాల, రాతిపువ్వు, శతపుష్పి, తెల్ల
 గలిజేయ, చుంచుగంధము, ఎరిచందనము, ఏలకులు, లవంగపచ్చి, తామరమంచు,
 ఆరటిపండు, వస, కృష్ణాగరు, కరక్కాయలు, ఉసిరికపగుగు వీటిని ఒక్కొక్క
 కరము చొప్పున గ్రహించి జలముతో మెత్తగా నూర్చి, ఈ కల్కమును
 గూడ పై పాత్రలో చేర్చి, జాగ్రత్తగా కలియబెట్టును ముదాల్చి పాకము
 చేసి తైలమును వడియకటవలెను. ఇటుల సిదము కలియబెట్టి పుష్పాద్యాద్యై
 తైల మనబడును. దీనితో నభ్యంగము చేసిన వానాత్యయాది వ్యాధులు
 శమించును.

77. భృంగామలక తైలము

శ్లో॥ భృంగం చామలకం పగ్గసం తైలం పగ్గసాచ పాదకః ।
 రోహిణీ మధుకం కుషం ఉశీరం చంద్రోత్పలం ॥
 ముస్తా తీరః కుమాశ్మికం ఔధితం మస్తనో ద్వయం ।
 తైలం పక్వం కృతం సమ్యక్ సాంగశీతం సముద్ధరేత్ ॥
 శిరోభ్యంజననశ్యాభ్యాం శిరోరోగ నివారణం ।
 ॥
 (పై-చిర-పితృశోగం.)

* జీవనీయగణ ద్రవ్యములు—బౌద్ధ సాసనమునకు మొదటి భాగ
 మగు బౌద్ధ నిజానమున నైకవ యధ్యాయమును జూచుము.

గుంటకలగరాసు రసము 1 పృస్థము, ఉసిరికపండ్ల రసము 1 పృస్థము, తిలతైలము 1 పృస్థము, కలబందరసము 1 పృస్థము, పెరుగుమిడి తేట 2 పృస్థములు ఇటుల వీని నన్నింటిని నొక పాత్రలో చేర్చి, అందు కలుక రోహిణి కి తులములు, అతిసుధురము కి తులములు, చంగల్వకోస్తు కి తులములు, వటివేరు కి తులములు, మంచిగంధము కి తులములు, నల్లకలువదుంపలు కి తులములు, తుంగము సలు కి తులములు, తైలజీలకర్ప కి తులములు, ఈ ద్రవ్యములను జలముతో ముద్దగా నూర్చి, ఈ కల్కమును గూడ చేర్చి మెల్ల మెల్లగ కలుపుచు మందాగ్నిచే తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది భృంగములకై తైలమని వ్యవహరింపబడును. దీనిని నశ్యము చేసినను, కిరస్సున కభ్యంగము చేసినను శిరోరోగము, అక్షిరోగము, అపరోగము, కర్ణకూల, ఉష్ణాదమును శమించును. కఫము శమించును. కేశములకు మిక్కిలి కృష్ణవర్ణ మేర్పడును. శరీరమునకు కాంతి గలుగును.

78. ధాత్యాది ఘృతము

శ్లో॥ ధాతీర్థల విదారీతు జీవరీయ రసాత్ ఘృతాత్ ।

గవ్యాజయోశ్చ పయసోః శ్లోస్థం పంథం విపాచయేత్ ॥

సిద్ధపూతే సితా తైద్రం ద్విపంథం వినయే తతః ।

... .. ॥ (వా-కౌస.)

ఉసిరికపండ్ల రసము 1 పృస్థము, నేలగుమ్మడి రసము 1 పృస్థము, చెరకురసము 1 పృస్థము, జీవసీయగణ ద్రవ్యముల కషాయము 1 పృస్థము, అవుపాలు 1 పృస్థము, మేకపాలు 1 పృస్థము, నెయ్యి 1 పృస్థము ఇటుల వీని నన్నింటిని ఒక పాత్రలో చేర్చి, పొయ్యిమీద నుంచవలెను. పిమ్మట మెల్ల మెల్లగ కలుపుచు మందాగ్నితో ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇది శీతలమైన పిమ్మట నందు చక్కెర చూర్ణము 2 పృస్థములును, లేవె 2 పృస్థములును చేర్చి యివి యన్నియు బాగుగ కలియునట్లు కవ్వముతో మధించవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది ధాత్యాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన రాజయత్న, అపస్మారము, రక్తపిత్తము, కౌస, పృమేహము, ధాతుక్షయము ఇవి శమించును. పయస్సాపసము, అయ్యపును, మాంసమును, శుక్రమును వృద్ధి చేయును.

(21) ఆమాత్రకః, అంబాశవుచెట్టు. (అడవిమామిడిచెట్టు).

79. ఆమాత్రకాది క్వాధము

శ్లో॥ ఆమాత్ర భల్లాత బలాయతాని పీచే తక్రూపామాణ్యధ దీపనాని ||
(ను.ఉ.తృష్ణ.)

అంబాశవుపట్టు, నల్లజీడిగింజలు, చిట్టాముట్టి వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధిని వాకము చేయవలెను. దీనిని వడియగట్టి 1 పలము మోతాదు చొప్పున వానము చేయవలెను. ఇందువలన ఆమజత్వస్థ శమించును.

80. ఆమాత్రకాది చూర్ణము

శ్లో॥ ఆమాత్ర కామగ్ని జంబూనాం త్వన మాదాయ మార్ణయేత్ |
మధునా లేహయే ద్బాలం అతీసార వినాశనం ||
(శైర-బాలరోగ.)

అంబాశవుపట్టు, మామిడిపట్టు, నేరేడుపట్టు, వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి విశ్రాంతము చేయవలెను. ఈ చూర్ణమును 10 యవల మోతాదు చొప్పున తేనెతో గలిపి నేవించవలెను. దీనిచే బాలుకు గలుగు అతీసారము శమించును.

(22) ఆరగ్వధః, తేలచెట్టు.

81. ఆరగ్వధాది తైలము

శ్లో॥ ఆరగ్వధం ధవం కుష్టం హరితాలం మనశ్శీలా |
రజనీద్వయ సంయుక్తం పచే తైలం విధానవిత్ ||
ఏతే నాభ్యంజనాదేవ క్షిప్రం శ్వేద్యం వినశ్యతి ||
(శైర-కుష్ట.)

తేలపండు, ధవమును వృక్షముయొక్కపండు, చంగల్వకోష్ఠు, తాళకము, మణిశిల, పసపు, మగ్గినుపసపు, వీనిని సమ భాగములుగ గ్రహించి జలముతో మెత్తని కల్కముగా నూరవలెను. ఈ కల్కము 1 భాగము, తిల తైలము 4 భాగములు, జలము (పాకార్థము) 16 భాగములు వీని మూడింటి

నొకపాత్రలో చేర్చి మెల్ల మెల్లగ కలుపుచు మంచాన్నిచే తెలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది యారగ్వధాదితైల మనబడును. దీనిని ఆఘ్యంగము చేసిన శ్వేత్రీకుష్మము (బొల్లి) శమించును. మరియు సమస్త కుష్మములును బోవును.

82. రెండవ ఆరగ్వధాది తైలము

శ్లో॥ ఆరగ్వధ మూలపలం కర ద్విత్వయంచ శంఖచూర్ణస్య ।

హరితాశస్యచ ఖరజే మూత్రోపస్థే కటుతైలం పకితం ॥

తైలం తదిదం శంఖస్య హరితాలస్య చూరితం లేపాత్ ।

నిర్మూలయతిచ రోమాణ్యశ్శేషం సంధివోనైవ ॥

(చంద్రయోనిరోగ.)

శేలవేరు 1 పలము, శంఖచూర్ణము 2 తులములు, తాళీకము 2 తు॥ ఈ ద్రవ్యములను జలముతో మెత్తగా నూరి 1 ప్రస్తము పరిమితమై ఖి మూత్రమున చేర్చి, అందు 1/2 శరావము అవనూ నెను గలిపి తైలవాకముచేసి వడియగట్టవలెను. కొదిగ శంఖచూర్ణమును, తాళీక చూరమును ఖిలమునందుంచి పైతైలముతో మర్చించి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుటచేనట్టిది యారగ్వధతైల మనబడును. దీనితో లేపనము చేసిన రోమము లూడిపోయి తిరిగి యా పృథ్వీకమున రోమములు జనింప వుండును.

83. ఆరగ్వధాది కషాయము

(వాసూ-అ 15.)

ఆరగ్వధాదిగణమున తేప్పబడిన ద్రవ్యము * లను సమభాగములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము పాఠము చేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను ఇందువలన కఘను, ఛర్ది, కుష్మము, విషమజ్వరము, కండువు, ప్రమేహము ఇవి శమించును. విశేషముగ కఘను శమింపజేయును. దీనితో త్వాశనము చేసిన చుట్టవ్రణము నకు శోధన మగును.

* ఆరగ్వధాదిగణద్రవ్యములు—బౌద్ధసాహిత్యముయొక్క మొదటిభాగమున బౌద్ధ పిజ్జాసమున నైదవ యధ్యాయమును జూడుము.

84. ఆరగ్వధవంచక కషాయము

శ్లో॥ ఆరగ్వధ గౌంధిక ముస్త తిక్తా హాతకీభి క్షుధితః కషాయః ।
సామే సకూలే కఫవాతయుక్తే జ్వరే హితో దీపన పాచనశ్చ ॥

రేలపండు, మోడి, తుంగముస్తలు, కటుకరోహిణి, కరక్కాయలు వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము గాచవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీనిచే కూలతో గూడి యామావస్థలోనుండు వాత కఫ జ్వరమున దీపన పాచన మేగ్నడి యా జ్వరము శమించును.

(23) ఆర్థికం, అల్లము.

85. ఆర్థిక రసాయనము

శ్లో॥ ఆర్థికస్యై రసే తుల్యం గుడం చత్వా చిశోషితం ।
విచక్షణానాం సాంకేత్య త్రిజాతశ్శోష హరిదాన్ ॥
జీరకంచ పరాశంచ దీప్యకం ధనికామపి ।
సంధ్యాయాప్తమభాగేన చూర్ణయత్కౌత్యో యోజయేత్ ॥
అవత్యా గుడార్థంచ విధునాసిం యోజితం ॥
శోభిష్టుం సగము చైత దార్థికస్య రసాయనం ।
అగ్నిమాం ద్వామిచి శ్లాస కాన పీనన కూలీనాం ।
గుత్త్ర పీహతిసారేషు నన్యానేచ పౌకస్యతే ॥

(అ-క-దుర్-శోభం)

అల్లపురసము ర్శి పృస్థములు, ప్రాతలైలము ర్శి పృస్థములు ఈ రెండింటినీ గలిపి రేవ్యాపాకము చేయవలెను. అవంగపట్ట రే తులములు, ఏలమలు 2 తులములు, ఆకువత్తి రే తులములు, శుంఠి రే తులములు, పిప్పళ్లు రే తులములు, మిరియాలు రే తులములు, తుంగముస్తలు రే తులములు, జీలకర్ర రే తులములు, అవంగాలు రే తులములు, ఓమము రే తులములు, ధనియాలు రే తులములు వీటిని మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రుగాళితము చేసి పై రేవ్యాపాకములలో గలిపి యగ్నిపైనుండి క్రిందకు ఆ పాత్రోను దింపవలెను. చల్లబడిన నీమ్మట్ల

23 స్థానములు లేని చేర్చి బాగుగా కలియగలిగి యుంచవలెను. ఇన్యూని ఆర్గ్యుగసాయన మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. దీనిచే శోష, అగ్నిహంక్రము, ఆరుచి, క్వాస, కాస, పీనసము, శూల, గుల్మము, వీరూపుద్ధి, అతీశారము, సన్యాసము కమించును.

86. ఖండార్ద్రక లేహ్యము

శ్లో॥ విత్సగార్ద్రకఖండార్ద్ర నూజ్నాన్ పశ్చాన్న కామేత్ ।

పలహాడశకం యావత్ గవ్యసర్పిషీ భజ్జయేత్ ॥

పలద్వాదశకే యావత్ గౌంపర్ణం భజే త్రతః ।

చూర్ణ మానాప్య మరీచం నిష్కర్దాదశమానతిః ।

కృష్ణాష్టనిష్కం తమ్బూలం చతుర్నిష్కం సమానపేత్ ।

వంశాఘ్రిజాతిఫలయోః తృటిశంత్యోః పృథక్ పృథక్ ॥

చిత్రాకం దశనిష్కం స్వాత్ పశ్చాన్నం హాశశ ।

పలని సమ్యగాలోడ్య ఛుల్క్యా ఉద్ధృత్య తత్తువః ।

ప్రాతఃకాలే చైకర్షం.....ప్రళస్తం చామపీత్తకే ॥

(బ-రా.పిత్రోగ.)

అల్లము 16 పలములు గ్రహించి, పైనుండు తృప్కను తొలగించి చిన్న చిన్న ముక్కలుగా నరికి, 12 పలముల నెయ్యిలో వేసి దోరగా వేయించవలెను. కలకండ 16 పలములు వేరొక పాత్రలో వేసి, అందు తొంచెము జలము (పా కారము) పోసి లేహ్యపాకము సిద్ధముచేసి, అందుపై భరితములైన యల్లపుముక్కలను చేర్చి కలుపవలెను. మిరియాలు 3 తులములు, పిప్పళ్ళు 2 తులములు, మోడి 1 తులము, వెదురువ్వు 1 తులము, జాజి కాయలు 1 తులము, వీలకులు 1 తులము, కుంతి 1 తులము, చిత్రమూలము 21 తులములు ఈ ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాలితము చేసి పై లేహ్యములో చేర్చవలెను. అల్లపుముక్కలను భజనచేయగా నడుగున మిగిలిన నేతిని గూడ నందు చేర్చి యన్నింటిని బాగుగా కలియగలుపవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడునది ఖండార్ద్రక మనబడును. దీనిని పృతిదినమునను ప్రాతఃకాలమున 1 కర్షము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన ఛర్ది, ఆరుచి, త్వయము ఇవి కమించును. అనుపాచరముగును. జాతరాగ్ని వృద్ధి పొందును. ధాతువుష్టి యగును.

87. ఆర్ద్రక మాతులుంగాది లేహ్యము

శ్లో॥ ఆర్ద్రక స్వరసం పశ్యం తద్రాంశం గుడం త్రిపేత్ ,
 షడివం బీజపూరామ్లం గాలయిత్వా విచక్షణః ,
 సగ్వం మందాగ్నినా పక్త్వా తతేయాం విచక్షిపేత్ ,
 త్రిజాతకం త్రికటుకం త్రిఫలా యాసమేవచ ,
 చిత్రకం గింధికం ధాన్యం జీరకద్వయమేవచ ,
 కర్ణాశం శక్త్యుచ్ఛాంతం మేళయిత్వాతు భక్షయేత్ ॥

(వై-చిం-అరుచి.)

అల్లపురసము 1 పశ్యము, బెల్లము $\frac{1}{2}$ పశ్యము, మాదీఫలరసము 1 గుడ
 పము వీని నొక పాత్రలో చేర్చి మందాగ్నిచే లేహ్యపాకము చేయవలెను.
 అవంగవట్ట 1 తులము, ఏలవలు 1 తులము, అకువత్తి 1 తులము, శుంఠి 1 తు||
 పిప్పళ్లు 1 తులము, మిరియాలు 1 తులము, కరక్కాయలు 1 తులము, తాని
 కాయలు 1 తులము, ఉసిరికపరగు 1 తులము, దురదగొండివేళ్లు 1 తులము,
 చిత్రమూలము 1 తులము, మోడి 1 తులము, ధనియాలు 1 తులము, జీలకర్ర
 1 తులము, సెద్దజీలకర్ర 1 తులము వీటిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలి
 తము చేసి పై లేహ్యములో చేర్చవలెను. పిచ్చుట వీటి నన్నింటిని బాగుగా
 కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇట్లు సిద్ధము చేయబడినది ఆర్ద్రక మాతులుంగాది
 లేహ్య మనందును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందు
 వలన అరుచి, క్షయ, కామిల, పాండు, కాస, క్వాస, ఆధ్వానము, ఉద
 రము, గుల్మము, వీరహృద్ది, శూల, శోఫ ఇవి శమించును. విశేషముగ జాత
 రాగ్ని వృద్ధిపొందును.

88. శుంత్యాది ఘృతము

శ్లో॥ శుంఠి, అస్థా లవణకాయచా సింగగు పాష్కలైః ,
 పశ్యయే చ శృతం..... ॥

(వై-చిం-అరుచి.)

ఇటుల నిద్రావ్యముల నన్నింటి నేకముగా చేర్చి మంత్రాన్ని జేసి స్నేహమున మిరియగట్టవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నెవిచవలెను, విరిచి నుదరమును, కఫవాతజగుల్మమును శమించును.

91. మహాషధాది గుటిక

శ్లో॥ మహాషధ శివా జీర శత్రుఁ డ్దు శచా త్వచాం :

తృటి మధురితా హింస శత్రుఁ డ్దు హింసజ్ఞాం :

యమాన్యత్ప్ర లవణయోః పయోవః మఃపయోః :

విష్ఫులీ టంఃయోః శ్లక్షమాద్ధారి సమభాగతః ॥

.....చతురుజ్జేరి వాకరి సేన వాసప్తకం :

తదేవ భాషయే చూర్ణం యపిచ్ఛి ద్దే శ్చేత్సితైః :

గుణై ర్వరా తదాఖ్యాతా తదాఖ్యా గుటికా శత్రుః ॥

... ..

(శ్లో-శత్రుఁ డ్దు శచా త్వచాం)

కుంభి, కరక్కాయలు, జీలకర్ర, శత్రుప్రద్రే, వర, అంజనము, ఎర్రబొంబాయి, పసుపు, భరణ చేయబడిన ఎండున, అమంగాలు, చిత్తశిఖిరము, పిండుము, సైంధవలవణము, చిదాలవణము, తుంగమునలు, మిరియము, విష్ఫులీ, బంకణము ఈ ద్రావ్యములను సమభాగములగా గ్రహించి, ముద్దచూర్ణము చేయవలెను. ఈ చూర్ణమును ఖిల్లమునం దుంచి, నాలుగు రెండు జుర్రులముల నందు బోసి బాగ్గత్తగా నేను దినములు మర్దించవలెను. విష్ఫులీ మాంస పుష్పాణముల మాంసముల చేసి యారబెట్టువలెను. ఈ విష్ఫులీగా నున్నదే చేయబడినట్టిది మహాషధాది గుటిక యను పేర వ్యవహరింప వలెను. దీనిని ఒక్కొక్క మాత్రం చొప్పున నెవిచవలెను. ఇందువలన అమల ఆస్తా మాంద్యము, అతిసారము, అమపిత్తము, విషాదిక, గర్భాశయ, మూత్ర, మూత్రాంతర్యామి, విలంబిక, స్త్రీహృద్ధి, జీర్ణజ్వరము, యిష్టి, పిత్త, విరి శమించును.

92. నాగరాధ్య చూరము

30॥ నాగరాజవిజయమునందఁ ధాతకీచరసాంజనం ,
 పత్మక త్సగ్ధఫలం వాతా బిలగం కటుకరోహణీ ॥
 పిచేత్సనంతం తిమ్మప్పర్ణం సత్సదగ్ధం తండులాంబునా ॥
 నాగరాజ్య మిదమార్జునం కృష్ణాత్రేయేణ పూజితం ॥
 (భ-ర-౧౪వారి.)

మంత్రి, ఆచార్యులు, తుంగమూర్తులు, సచివశ్రీలు, రసాంజనము, కొడిశపాలు
చేక్క. కొడిశపాలు గంజలు, చిరునాద, మాశేషకాయలోని నుజ్జ, కటక
హోహో ఈ ద్రవ్యములను సమాశ్రయించి గ్రహించి, మెత్తగా మార్చి
పచ్చగాలివేయ చేయవలెను. ఇప్పుడు నాగ రాద్ర్యవార్ణ మునబడును. దీనిని
క్షుతిలము మోశాదు చొప్పున తేనెతో గలిపి బియ్యపుకడుగు అనుపాదమున
నెండువారలు. దీనిచే నీ తజగ్రహణి, రజగ్రహణియు శమించును.

93. శుంఠిభంజము

తా|| తులసిదాస స్వ సవనం భాజనం సమాపయేత్ ,
 సత్సాధ్యైశ్చ సమం సర్వైః క్రియైశ్చైవ వసేత్ ||
 సత్సాధులతారితే సద్భావో ధాత్వీ ధాన్యక ముత్తరం ,
 ఉపాస్తి విష్ణులీ వాంఛితప్రాప్తం కావీ శివా ||
 తీర్థాం మరణం నాగం వీర్యాపంతు పృథక్ పృథక్ ,
 పరిత్యంజ మధునః శీతీర్ణాశే వర్షావయేత్ ||
 తతో నాత్మాం పరియంతేత

(భై-ర-అమపి లై)

[illegible]

వాగకేసరాలు రి మావములు ఈ ద్రవ్యమాలను మెత్తగా చూర్చించి, వస్త్రగాలి తముచేసి, ఈ చూర్చమును, పై కుంఠి చూర్ణమును అందు చొప్పువలెను. పిమ్మట నెయ్యిని గూడా చేర్చి బాగుగా కలుపువలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట నందు లేనది పలములు చేర్చి, ముగియించి కలియబడి యుండునను. ఇయ్యది కుంఠిఫలముని చెప్పబడును. దీనిని 1 తులము వెనకగా నొప్పన నేమించవలెను. ఇందులన అమృతము, కౌల, పూర్ణానంద, ఛిద్రి, ఆమ వాతము ఇవి శమిండును.

94. సా భాగ్య కుంఠ

శ్లో॥ త్రికటు త్రిఫలా భృంగ తిరిః ద్వయ దావ్యం ।
కుష్మాజమోదా లోహభృంగ గ్ని కిట్టల ముక్తం ॥
ఏలా జాతీఫలం మాంసీ పత్రిం తాలీప కేసరం ।
గంధమాత్రా శతీ యష్టి లవంగం రక్తచందనం ॥
ఏతాని సమభాగాని కుంఠీ చూర్ణంతు తత్సముం ।
నితా ద్విసుజితా తత్ర గవ్యక్షీరం చతురుణం ॥
తొలపమాణం దాతవ్యం దుగ్ధేనాపి జలేనవా ॥

... ..

(చైత్ర-అమృతము)

కుంఠి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, కరక్కాయలు, తానికాయలు, ఉసిరిక కాాయలు, గుంటకలగర, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, ధనియాలు, చంగల్వోళ్లు, ఓమము, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, కర్కాటకశృంగి, కాయఫలచెక్క, తుంగముస్తలు, విలమలు, జాజికాయలు, జటామాంసి, అగువత్రి, తాళివట్టి, వాగకేసరాలు, గంధమాత్ర యను ద్రవ్యము, కవోరాలు, మధుమధ్వి, లవణ గాలు, రక్తచందనము, ఇవి అన్నియు ఒక్కొక్క తులము చొప్పున ఇటుల గరిసించి, లోహ అభ్రకములు తప్ప మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితము చేయవలెను. పిమ్మట నా లోహభ్రకముల కందు గలిపి మొత్తము చూర్ణమునకు సమముగ (అంగు) 24 తులముల కుంఠిచూర్ణమును గరిగి ది ఈ రెండు చూర్ణముల చేకముగా కలిపి యుంచవలెను. 112 తులముల చక్కెరను రిక్తి పృష్ఠముల ఆవ్రపాలబో గలిపి తప్పకానము చేసి

అందు పై చూడమును బాగుగా కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది సౌభాగ్యశుంఠి యనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున ఆవుపాలతో గాని, బలముతో గాని నేవించవలెను. ఇందువలన ఆమ్ల పిత్తము, ఆరుచి, శూల, హృద్రోగము, కంఠదాహము, హృదయదాహము, శీశూల, మందగ్ని, హృమ్బాల, పార్శ్వశూల, కుక్షీశూల, నస్తిశూల, గుదశూల, ఇయ్యచి శమించును. విశేషముగ అమలపిత్తము శమించును. బలమును పుష్టిని గలిగించును.

95. శుంఠీ ఘృతము

శ్లో॥ విశ్వైష్యస్య గర్భేణ దశమూలశలే శృతం ।

ఘృతం నిత్యాన్య చ్ఛ్నయధుం గర్హణీ సామతామయం ॥

... ..

(చ, ద, గర్హణీ.)

శుంఠీకల్కము 1 భాగము, దశమూలద్రవ్యముల * కషాయము 16 భాగములు, నెయ్యి 4 భాగములు ఇటుల నీ మూడింటిని ఒక పాత్రలో చేర్చి మందగ్ని చే ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది శుంఠీఘృతి మని వ్యవహరింపబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీనిచే ఆమసహితమైన గర్హణీ, శోథ, పాండు, వీహపుష్పి, కాసము, జ్వరము ఇవి శమించును.

96. నాగరాది కషాయము

శ్లో॥ నాగరాదివిషముస్యే.....

తృణాతీసార కూలఘ్నం పాచనం దీపనం లఘుం ॥

(చ, ద, అతీసార.)

శుంఠి, అతివస, తుంగము సములు పీటిని సహంశములుగ గర్హించి, మేత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము సిద్ధము చేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీనిచే అతీసారము తృప్త, కూల శమించును. ఆపవాచనము, అగ్నిదీపనమును అగును.

* దశమూలద్రవ్యములు—ఔషధ సామయ్యుక్తి మొదటి భాగమున ఔషధ విజ్ఞానమున రెండవ యధ్యాయమున జూడెను.

(24) ఇంగుడి, గారచెట్టు.

(దీనిని గురించి ప్రత్యేకముగ యోగములు లేవు.)

(25) ఇంద్రవారుణీ, చేదుపుచ్చ.

97. ఇంద్రవారుణ్యాది యోగము

శ్లో॥ ఇంద్రవారుణికా మూలం తైలపుష్కరజం తథా ।

సమ్యుర్ద్ధ్వచ సగోదుగం సి బే జమ్భః కురండకే ॥

(గ, సి, వృద్ధి).

చేదుపుచ్చవేళ్లు, పుష్కరమూలము వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమును ఖల్వమునం దుంచి అందు తీలతైలమును (కావలసినంత) చేర్చి మెత్తగా నూరి 1 కర్ష పరిమాణమున గుటికలను జేయవలెను. ఈ గుటికలను అవ్రుపాలతో నేవింపవలెను. దీనిచే కురండకమును వృద్ధి రోగము శమించును.

98. ఇంద్రవారుణికాది చూర్ణము

శ్లో॥ ఇంద్రవారుణికా నూతం దేవదారు కటుతయం ।

శర్కరా సహితం ఖాదే చ్ఛ్వాస కాస హరం పరం ॥

(బ, ర, శ్లేష్మరోగి.)

చేదుపుచ్చవేళ్లు, రసభస్మ, దేవదారు, కుంఠి, పిప్పళ్లు, మిరియాలలు ఈ ద్రవ్యములను సమాంశములుగ గ్రహించి, అందు రసభస్మ తప్ప మిగతా ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. పిమ్మట నందు రసభస్మను చేర్చి, ఈ మొత్తము చూర్ణమునకు ద్విగుణముగా చక్కెరచూరమును గలిపి యుంచవలెను. ఇయ్యది ఇంద్రవారుణికాది చూర్ణ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ క్షులము మోతాదు చొప్పున తేనె మున్నగు సనుషానములతో నేవింపవలెను. దీనిచే శ్వాసయు, కాసయును శమించును.

99. ఇంద్ర)వారుణికాది గుటిక

శ్లో॥ ఇంద్ర) వారుణికామూలం మాగధీ గుడ సంయుతం ।

భక్షయే త్క్విర మాత్రంతు స్కంధవాతహం భవేత్ ॥

(వై-వి-వాతరోగ.)

చేదుపుచ్చకేళ్ళు, పిప్పళ్ళు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా మార్చించి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. పిప్పట నీ చూర్ణమును ఖల్లమునందుంచి అందుకు ద్విగుణముగా బెల్లమును చేర్చి మెత్తగా మార్చించి 1 కర పరిమాణమున గుటికలను చేయవలెను. ఒక్కొక్క గుటిక చొప్పున సేవించవలెను. దీనిచే స్కంధవాతము శమించును.

100. ఇంద్ర)వారుణ్యాది చూర్ణము

శ్లో॥ ఇంద్ర)వారుణికా మూలం కటుత్రియ సమన్వితం ।

సరోఽంబునా హరే త్ప్రీతం కూల మత్యంతదుస్సహం ॥

(వై-విం-కూల.)

చేదుపుచ్చకేళ్ళు, కుంతి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. ఈ చూర్ణమును ప్లేతులము మోతాదు చొప్పున గోరువెచ్చని జలముతో సేవించవలెను. దీనిచే నత్యంత కష్టసాధ్యమగు కూల గుడ శమించును.

(26) ఇతః, చెఱకు.

101. గుడ కూష్మాండకము

శ్లో॥ కూష్మాండకాత్ పరిశతం సుస్విన్నం నిష్కల్లేకృతం ।

పక్వంచ ఘృతతైలస్య తస్మిం దైవే నిధానయేత్ ॥

త్వక్వృతో ధాన్యక వ్యోమ జీర్ణకెలాద్యయానలం ।

గ్రింధికం చవ్య మాతంగ పిప్పలీ విశ్లేభేషణం ॥

శృంగాలకం కశేయంచ పృలంబం తాలమ సకం ।

చూర్ణకృతం పలాంశంచ గుడస్య తులయా పచేత్ ॥

శీతీధూలే పలాస్యప్తే మధునః సంప్రదాపయేత్ ||

... .. ||

గుడకూష్మాండకం ఖ్యాత మశ్వభ్యాం సముదాహృతం ।

ఖండ కూష్మాండవ త్పత్రిం స్విన్నకూష్మాండకదిగ్రహః ||

బూడిదగుమ్మడికాయలోని గుజ్జ 100 పలములు గ్రహించి అందలి జల మంతయు బయటకు వచ్చునట్లు గట్టిగా పిండవలెను. పిమ్మట నొక యినుప బాణిలో $\frac{1}{2}$ ప్రస్థము నెయ్యిని, $\frac{1}{2}$ ప్రస్థము తిలతైలమును జేర్చి యా పాత్రనా పొయ్యిమీద నుంచి ముదాగ్నచే నెయ్యిని మరుగునట్లు సాకము చేయవలెను. తరువాత నా కూష్మాండ పిష్టము నందు చేర్చి దర్శితో కలియబెట్టుదు నెర్ర వరము వచ్చువరకు భరనచేసి యా పాత్రను క్రిందకు దింపవలెను. కూష్మాండము లోని గుజ్జను పిండగా వచ్చిన జలము 4 పద్ధములు వేరొక పాత్రలో బోసి యందు పక్షిశస్త్రమైన బెల్లము 100 పలములు చేర్చి లేవ్యావాకము చేసి అందు పై భీరత్ కూష్మాండపిష్టమును జేర్చి బాగుగా కలియబెట్టి నిష్కలమీద నుండి క్రింది కీ పాత్రయ దించి, అందు నుంచి పట్ల, అకుపత్యగ్ధసయాలు, మిరియాలు తెల్లజీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర చిన్నయెఱ్ఱలు, పెద్దయెఱ్ఱలు, చిత్రమాలము, మోడి, చవ్వము, గజపిప్పలి, తుండ్రి, తుంగిచుస్తలు, భిద్రముస్తలు, తాటిమొలకలు, తాటిమొవ్వు వీనిని ఒక్కొక్క పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాలితిముచేసి పై లేహ్యములో కలుపవలెను. అది చల్లబడిన పిమ్మట లేనె 8 పలములుచేర్చి, అన్నింటిని మరియొక సారి బాగుగాకలియగలిగి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది గుడ కూష్మాండక మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన మిగుల వాత కరణ మేర్పడును. నాతపిత్త కఫములు శమించును. జాతిరాగ్ని వృద్ధిపొందును. కృశులకు బంధహామగును. త్వయము, కాసము, శ్వాస, జ్వరము, హిక్కు, భిద్రి, అరుచి మున్నగు వ్యాధులు శమించును.

102. గు డ పి ప్ప లి

శ్లో॥ విహంగం తూర్ణివణం కువం హింగు రక్షణపంచకం ।

తిర్హకం షేనకం వహ్నిః శ్రేయసీ హోషపంచికా ||

తా॥ పుష్పద్భవం మౌరం నాడ్యా కూష్మాండకస్యచ ।

అపామార్గస్య చించాయాః చూర్ణాని చిక్నీణానిచ ||

సర్వచూర్ణసమం జేయం చూర్ణ మిత్రో కణోద్భవం ।
 వితస్మాద్ద్విగుణా చూర్ణరాతౌ పురాణో ద్విగుణో గుడః ॥
 మర్దయిత్వా దృఢే పాత్రే మోదకా నుపకల్పయేత్ ।
 భక్షయే దుష్ణతోయేన వీహాసం హన్తి దుస్తరం ॥

 అశ్వభ్యాం నిర్మితా శ్రేష్ఠా బాలానాం గుడపిప్పలీ ॥

(భైర-ప్రీత-యశ్చతు.)

వాయువిడంగాలు, శుంఠి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, చంగిల్లకోమ, పొంగి
 చిన యి గువ, సాముద్రలవణము, నైంధవ లవణము, సోవర్చలవణము, చిడా
 లవణము, కాచలవణము, యవక్షాగము, సరక్షాగము, టంబిణక్షాగము, సముద్ర
 ఘోనము, చిత్రానూలము, కరక్కాయలు, నల్లజీలకర్ర, తాటిపువ్వుల (తాటి
 గులకలు)క్షారము * బూడిదగుమ్మడితీగె క్షాగము, ఉత్తరణీక్షాగము, చింతచెక్క
 క్షారము ఈ ద్రవ్యములను సమాంశములుగ గ్రహించి, అందు క్షారములు,
 లవణములు తప్ప మిగిలిన వానిని మెత్తగా దంచి, వస్త్రగాలితము చేసి
 యుంచవలెను. క్షారలవణసహితముగా నీ చూర్ణముయొక్క మొత్తమునకు సమ
 ముగా పిప్పళ్ళను చూర్ణించి యన్నింటి నేకముగా కలుపవలెను. పిప్పట్ల
 నొ చూర్ణ సమదాయమునకు ద్విగుణముగా పాతబెల్లమును గ్రహించి, పిట్టి
 నన్నింటి నొక రోటిలో వేసి బాగుగా కలియనట్లు కుమ్మరిలెను తరువాత

* తాటిపువ్వులక్షారము—ఎండిన తాటి గులకలను గ్రహించి, చిన్న
 చిన్న ముక్కలుగా సరకవలెను. పిప్పట్ల నొక భాండమును పొయ్యిమీది
 నుంచి అందు కొద్దిగా నా ముక్కలను వేసి గాఢాగ్ని చే పాకము చేయవలెను.
 భాండములోని ముక్క లన్నియు నగ్నితో సమానపైవ వర్ణము చాల్చిన
 వెంటనే తిరిగి మరికొన్ని ముక్కలను జేర్చవలెను ఇటులనే ఆ ముక్కల
 నన్నింటిని దగము చేసి, సాంగశీతలమున నందలి బూడిదను తీసికొని, నీటిని
 మొత్తమునకు 16 రెట్లుండునట్లు జలమునుగ్రహించి వేరొక పాత్రలో నిరంధరించిన
 కలిపి యొక రాత్రి యుంచవలెను. మరునాడు పైని తేరిన నేటిను వీటి ను
 దానిని ఇగరకావవలెను. ఇటుల పాకము చేయగా చివరకు పాత్రలో ధన్య
 వంటి పదార్థము గానుపించును. ఇదియే తాళపువ్వుక్షార మనబడును. ఇటులనే
 మిగిలిన క్షారముల నన్నింటినిసేదము జేయవలెను.

నీ పిట్టమును ఖిల్వమునం దుంచి వృగువుగా నూరి యుంచవలెను. ఇటుల నిట్లము చేయబడినట్టిది గుడపిప్పలి యని చెప్పబడును దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున నుష్ణజలానుపానముతో నేవించవలెను. ఇందువలన క్షీహ వృద్ధి, యకృద్వృద్ధి, గుల్మము, జీర్ణజ్వరము, కోధ, కాస యివి శమించును.

103. గుడభల్లాతకము

శ్లో॥ బల్లాతక సహస్రే ద్వే జలవోజే విపాచయేత్ ,
వాదశేషే రసే తస్మిక్ పచే దుడకులాం భిషక్ ॥
భల్లాతక సహస్రార్థం ఛిత్వా తిత్తైవ దాపయేత్ ।
సిద్ధేఽస్మిన్ ప్రాశ్నావోగ్యం యమానీ ముస్తైస్త్రింధనం ॥
కరాంశ సమ్మితం వద్యా త్వగేలాపత్యకసరిం ।
ఖాదే దగ్నిబాషేషీ పాతగుతాయ మాచనః ॥
... ..
గుడభల్లాతకో మేష్టో మేష్టో శ్చాప్నోవికారిణాం ॥

(చ-వ-అర్చమన్)

కుద్దిచేయుబడిన నల్లజీడిగింజలను * 2000 గ్రహించి, అందు ఒక్కొక్క గింజను రెండు రెండు ముక్కలుగా చకిరి 16 ప్థకముల జలము నందు చేసి నాలన భాగము మిగులువరకు కపాయము గాచవలెను. పిమ్మట దీనిని వడియగట్టి అందు 100 పలములు బెల్లమును జేర్చి తేన్ద్రాపాకము చేయవలెను. 500 కుద్దిచేసిన నల్లజీడిగింజలను మెత్తగ నెన్నవలె నూరి, ఈ పిట్టమును పై పాకముతో జేర్చవలెను. మరియు, కరక్కాయలు, తాని తాయలు, ఉసిరికకాయలు, తుంతి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, ఒమము, తుంగ

* నల్లజీడిగింజలను కుద్దిచేయు విధానము—జీడిగింజల నొక వస్త్రపు ఛండమున వదులుగా చూటగట్టి, నీటికి అత్యంతము సమీపముగా నుండు నేలలో పాతి చూడు దినము లుంచవలెను. పిమ్మట నా గింజలను దీసి యటుక రాయిని మెత్తగా చూర్ణించి, ఈ చూర్ణముతో వాటిని బాగుగా కుద్ది కున్దకముచే కడిగి యారబెట్టవలెను. ఇటుల చేయుటచే కుద్దివి పరిశుద్ధము లగును.

ముస్తలు, సైంధవలనము, లవంగము, నీలకులు, ఆకుపత్తి, నాగకేసరిములు, ఈ ద్రవ్యముల నొక్కొక్క తులము చొప్పున బ్రహ్మించి మెత్తగా చూర్ణించి సప్త్రాగళితము చేసి దీనిని గూడి పై పాకములో చేర్చినలెను. పిమ్మట దీనిని న్నింటిని బాగుగా కలియగలిగి యంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టి గుడభల్లాతకముని చెప్పుటవలెను. దీనిని తులము మోతాదు చొప్పున నేర్పించలెను. ఇందువలన అగ్నివ్యాధి, పక్షము, కానిల, ప్రమేహము, గర్భహణి, గుల్మము, పాండువు, క్షీణార్థ, కాశ, క్షినిరోగము, భగంజరము ఇతర రోగములు, విశేషముగ నర్హవ్యాధియందు హితము.

104. గు డ మ ం ధూ ర ము

శ్లో॥ విదలం చిత్తకం చవ్యం త్రిఫలా త్యూషణానిచ ।

నవబాగాని చైతాని లోహ క్షిప్త సమానిచ ॥

గోమూతం ద్విసహ దత్వా మాతాత్రిక గుడార్జితం ।

శస్త్రే పిష్ట్యైవా పక్త్యా సుసిద్ధా పిండతాం గతం ॥

స్థితౌ బాంధవీక్షిప్త్య భక్షియ త్క్రిలమాత్రీయా ।

ప్రోక్షమద్యాస్త ప్రమేహైవ భోజనస్య పర్యోజితం ॥

యోగో యోగమయ త్యాశు పక్షిహలం సుదారణం ।

... .. ॥

పక్షిహలస్తతో హ్యేష గుడో మందూరపంక్తకః ॥

(భైర-కూల.)

వాయుగూలాలు, చిత్తమాలము, చవ్యము, కరక్కాయలు, తాంబూలులు, ఉర్రుకాయలు, నంక, నీళ్లు, మిరియాలు, ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్క తులము చొప్పున, సుద్ధచేయబడిన మందూరము 9 పలములు ఇటుల గర్భించి, 12 రో మందూరము పప్పు మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా గండి, సప్త్రాగళితము చేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమును ఖిల్లమునందుంచి అందు మండించుట చేర్చి దానిగా కలియవలెను. పిమ్మట నొక కాత్రీయందు 9 పలములు గోమూతమును జోసి అందు 18 పలములు శస్త్రే మును చేర్చి పిష్ట్యైవ పాకము చేయవలెను. ఇల్లము కరిగి చక్కగా ప్రవహించుట చేర్చి పిష్ట్యైవ పాకము చేయవలెను. ఇల్లము కరిగి చక్కగా ప్రవహించుట చేర్చి పిష్ట్యైవ పాకము చేర్చి ద్విత్వో కలియ

జన్మమందువలెను. పాకము గట్టిపడిన వెంటనే ఆ పాత్రను పొయ్యిమీద నొడి కిరింపవలసింది, కొంచెము వేడిగ నున్నప్పుడే చేతికి కొంచెము నెయ్యి పూసికొని త్వర త్వరగా లేచుకొని పరిమాణమున గుటికలను జేయవలెను. ఇంకొకటి నీధము చేయబడినట్టిది గుణమహాగము (లేక) తారామండూరము లుంచెప్పబడును. దీనిని ఒక్కొక్క మాత్రా చొప్పున భోజనముయొక్క ఆరయందు గాని, మధ్యయందు గాని, అంతమునందు గాని యుపద్రవకాను సానమునో సేవించవలెను. ఇందువలన పరిణామహాల శమించును. మరియు, కామిల, నాండు, శోభ, అగ్నిచూడ్యము, అగ్నిస్సు, గృహజీ, కృమి, కల్మష, ఉదాగము, అమృతిత్వము, స్థావరము గూడ శమించును. ఈ యాషధ మను సేవించునప్పుడు శుక్లవాకములను, విదాహికిరవస్తువులను, అమలరసమును, కలుగనమును వర్జింపవలెను.

105. గుడాదివటిక

శ్లో॥ గుడా త్వలవ్యయం గాగ్రహ్యం శృంగజేర పలతియం ।

శృంగజేర సమాప్యస్తా లోహానిబ్ తిలయోః పలం ॥

మాన్య మేత త్స్వముద్విష్టం సర్వశ్వయధు నాశనం॥ (భా-ప్ర-శోఫ.)

శృంగము 3 పలములు, తూతి 3 పలములు, పిప్పళ్ళు 3 పలములు, కుగ్గి చేయబడిన మందుగము 1 పలము, మధ్వలు 1 పలము ఇవిగల గృహించి, అందిచి మందుగము, తల్లమును తిప్ప మిగిలిన ద్రవ్యమును మేత్తగా మార్చింది, శస్త్రగాలినియు చేరుకొని. పిప్పట్ల నీ మార్గమును ఖల్వమునం గుంచి, అందు మలమాగమును జల్లమును జేర్చి చక్కగా మర్దించవలెను. పిప్పట్ల నా పిష్టమును 5 ముదల పరచితిని మాత్రములేని దుఃఖచనలయును. శుద్ధి గుడాదివటిక యవలెను. ఒక్కొక్క మాత్రాచొప్పున దీనిని సేవించవలెను. ఇందువలన సమస్త శోభలును శమించును.

106. గుడాప్తకము

శ్లో॥ త్రిద్రుప్తస్థీ కణామూలం కణావహ్ని పలం పలం ।

స్వోద్ధృత్యైవైవై శుభ్రం గుహం సహ మాదకం ॥

... .. ॥ (3-శ-సిం.)

తెగడ 1 పలము, నాగదస్త్రములము 1 పలము, మోడి 1 పలము, పిప్పళ్ళు 1 పలము, కరక్కాయలు 4 పలములు, కుంఠి 4 పలములు, బెల్లము 4 పలములు ఇటుల గ్రహించి, ఇందలి బెల్లము తప్పు మిగిలిన ద్రవ్యములను మిక్తగా దంచి వస్త్రుగాలితము చేయవలయును. పిమ్మట నీ చూర్ణమును బెల్లమును గలిపి ఖల్లమునందు చక్కగా కలియమర్చించి చిన్న చిన్న మోద కములుగా చేయవలయును. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది గుడాప్తక మనబడును. దీనిని 20 యపలు మొదలు $\frac{1}{2}$ తులమువరకు మోతాదు చొప్పున గోరువెచ్చగానుటకు జలముతో నేవించవలయును. ఇందువలన అజీర్ణము, మల బంధము మున్నగునవి శమించును.

107. ఖండకాద్యవలేహము

కో॥ శతావరీ ఛిన్నరుహో వృషముండి తికా బలాః ।
తాలమాలీచ గాయత్రీ త్రిఫలాయా స్త్యచ స్తథా ॥
భాజీకా వుష్కరమూలచ పృథక్ పంచ పలానిచ ।
జలద్రోణే విపక్తవ్యం అష్టభాగావశేషితం ।
పలద్వాదశకం దేయం కాన్తలోహస్య చూర్ణితం ।
దివ్యౌషధ హతస్యాసి మాక్షికస్య హతస్యవా ॥
ఖండతుల్యం ఘృతం దేయం పలం పాండశకం బుధైః ॥
పచేత్తామృతయే పాతే గుడపాతో మతో యథా ।
పృష్ఠార్థం మధునో దేయం శుభాశ్మజతుకం త్వచం ॥
శృంగీ విడంగం కృష్ణాచ శుంఠీ జాతీఫలం పలం ।
త్రిఫలాం ధాన్యకం పత్రం ద్వ్యత్తుం మలిచ కేసరం ॥
చూర్ణం దత్వా సుమధితం స్నిగ్ధే భాండే నిధాపయేత్ ।
యథాకాలం పర్యాయంతే విడాలపదకం తతః ॥
గవ్యక్షీరానుపానంచ సేవ్యో మాంసరసః పయః ।
గురువృష్టానుపానాని స్నిగ్ధమాంసాదిబృంహణం ॥
... ..
శ్రీకరం లాఘవకరం ఖండకాద్యం పశ్యంతితం ॥

(భైరవరక్తపితం)

స్థిలిపీచరజేర్లు, తిప్పతీగె, అడ్డనగవువేర్లు, చోడతిరము, చిట్టాముట్టి, నేలతాడిమంపలు, చండ్రోచేప, కరక్కాయల బెండ, తానికాయ బెండ, ఉసిరికమలుపు, గంటు భారంగి, పుష్కరమాలము, ఇవన్నియు 5 పలముల చొప్పున ఇటుల గ్రహించి, వీటిని మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పగ్గస్థముల జలమునందు వేసి 2 పగ్గస్థములు మిగులువరకు కషాయము కాచి వడియ గట్టవలెను. ఈ కషాయమును వేరొక పాత్రలో బోసి, అందు 12 పలములు కాస్తలోహభస్మము (మణిశిల సంయోగముచే మారితమైనట్టిది గాని, స్వర్ణ మాక్షికము యొక్క సంయోగముచే మారితమైనట్టిది గాని); 16 పలములు కలకండను, 16 పలములు ఘృతమును జేర్చి, యా పాత్రను పొయ్యిమీద నుంచి, మరగాన్నిచే లేహ్యపాము చేయవలెను. పిచ్చుట నందు, వెదురుప్పు 1 పలము, గోమూత్రశిలాజీతు 1 పలము, లవంగపట్ట 1 పలము, కర్కాటక శృంగి 1 పలము వాయువిడంగములు 1 పలము, పిప్పల్లి 1 పలము, శుంతి 1 పలము, జాజికాయలు 1 పలము, కరక్కాయలు 2 పలము, తానికాయలు 2 పలము, ఉసిరిక వాయులు 2 పలము, ధనియాలు 1 పలము, ఆకుపత్రి 2 పలము, మిరియాలు 2 పలము, నాగకేసరములు 2 పలము ఇటుల గ్రహించి, ఈ ద్రవ్యములను మెత్తిగా చూర్ణించి, వస్త్రుగాళిశము చేసి పై పాకములో చేర్చి బాగుగా నులుపవలెను. అది చల్లబడిన పిచ్చుట నందు లేనె అరపగ్గస్థము చేర్చి మరియొక సారి యన్నింటిని బాగుగా కలియ గలిపి స్నిగ్ధభాండములోనికి దాని నంతను గ్రహించి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది ఖండకౌగ్యవలేహమని యనవారింప బడును. ఇదియే ఖండకౌగ్యవలేహమని కూడ జెప్పబడును. దీనిని దేశకాలబలాదుల ననుసరించి 1 తులమువరకు మోతాదు చొప్పున ఆవ్రుపాలతో గాని, మాంసరసముతో గాని నేవించవలెను. మరియు దీని నేవనయందు గురువుగను, వృష్యముగను, స్నిగ్ధముగను, మాంససహితముగను, క్షీరసహితముగను నుండు ఆహారము భుజించు చుండవలెను. బృంహణముగనందు పదారములై ఇందు హితము లైనవి. ఇందువల్ల రక్తపీత్తము, క్షయము, కాశము, పరిణామకూల, వాత రక్తము, ప్రామేహము, శీతపీత్తము, వాన్తి, క్షమము, శోఫ, పాండు, కుష్మము, వీరహృద్ది, ఆనాహము, రక్తస్రావము, అమపిత్తము ఇవి శమించును. మరియు నీ యౌషధము సేత్రములకు హితమైనది. బృంహణము, వృష్యము, అగ్నిదీప్తి కరము, శరీరలాఘవకరమును అగును.

108. ఖండకూష్మాండవ లేహము

శ్లో॥ పురాణం వీన మాదాయ కూష్మాండవ్య ఖలం భృహత్ ।
 తద్వీజాధార బీజత్వక్ శిరాసూన్యం సమావరేత్ ॥
 తత స్తస్య తులాం నీత్యా పచే జలసూద్యయే ।
 తస్మి స్మీరే ఒర్ధ్వేష్టేతు యత్పత్యః శతలీకృతే ॥
 తాని కూష్మాండఖండాని వీడయే ద్ధృఢవాససా ।
 యత్పత స్తజలం నీత్యా పునఃవాకాయ ధారయేత్ ॥
 కూష్మాండః శోషయే ద్ధృత్వే తామ్రపాత్రే వినిక్షి పేత్
 క్షిప్తా తత్ర ఘృతప్రసం కూష్మాండం తేన భరయేత్ ॥
 మధువర్ణం తదాలోక్య తజ్జలం తత్ర నిక్షి పేత్ ।
 సీతాయాశ్చ తులాం తత్ర క్షిప్త్యా తలేహవ త్పచేత్ ॥
 సుపక్వే పిప్పలీ శుశీ జీరాణాం ద్విపరే పృథక్ ।
 పృథక్ పలారం దాన్యాకం శత్రైలా మరీచ త్వచం ।
 చూర్ణ మేషాం క్షి పే తత్ర ఘృతార్థ తైద్ర మావపేత్ ॥
 ఏత త్వలమితం ఖాదేత్ ఆధవాన్నిబలం యథా ॥
 ఖండకూష్మాండ లేహోఽయం రక్తపీత్తంచ నాశయేత్ ॥
 ॥

(భా-ప్ర-రక్తపీత్త.)

పాఠశనియు, పెద్దదియు నైన బూడిదగుమ్మడికాయను కరిపొంది, వారిని ముక్కలుగా గోసి యదుండు గింజల కాధారమైన గుజ్జను, గింజలను, ఈసెలను వైనుండు తోలును తొలగించి, మిగిలిన భాగమును తిరిగి చిన్న చిన్న ముక్కలుగా గోయవలెను. వీరిని 100 పలములు తీసి కాని, 200 పలముల జలమునందు వేసి 100 పలములు జలము విగులు వరకు వాకము చేయవలెను. చల్లబడిన పిప్పుట నా ముక్కలను గుడ్డలో వేసి చలముగా పిండి, యందలి ద్రవమును వేరుపంచి యుంచవలెను. ఆ కూష్మాండ ఖండములను ఎంచలో నారబెట్టి, యొక రాగిపాత్రయందు ఘృతము నొక కర్రను చెట్టి, దానిని పొయ్యిమీదనుంచి కొంచె నుంచి ముగుడుపు ప్పుచును ఆ యారిన ముక్కలను బోసి తేనెవరము వచ్చువరకు భరణ చేయవలెను. పిప్పుట వేసొ పాత్రలో వై కూష్మాండజలమును చూసి, అందు

కలకండ 100 పలములు చేర్చి లేవ్యపాకము చేసి అందుపై భరితకూష్మాండమును జేర్చి బాగుగా కలియబెట్టవలెను. తరువాత, పిప్పళ్ళు 2 పలములు, కుంఠి 2 పలములు, జీలకర్ర 2 పలములు, ధనియాలు 2 తులములు, ఆకుపత్తి 2 తులములు, వీలకులు 2 తులములు, మిరియాలు 2 తులములు, అవంగపట్టు 2 తులములు, ఇటుల గ్రహించి, వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేసి, పై పాకము నందు జేర్చి బాగుగా కలియబెట్టి కిందకు ఆ పాత్రను దింపవలెను. చల్లబడిన పిప్పట నందు లేనె అరవ్వనము చేర్చి తిరిగి యా పాకమును మరియొకసారి కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది ఖండకూష్మాండావలేహముని చెప్పబడును. దీనిని 1 తులము మొదలు 4 తులముల వరకు మోతాదు చొప్పున గాని, అగ్నిబలము ననుసరించి మోతాదును కల్పించుకొని గాని సేవించవలెను. ఇందువలన రక్తపిత్తము, పిత్తజ్వరము, తృష్ణ, దాహము, పౌషరము, కార్యము, వాన్తి, కాసము, క్వాసము, హృదోగము, స్వరభేదము, త్విత్తయము ఇవి కమించును. మరియు బృంహణమును, బలవృద్ధియు నగును.

109. ఖం డ పి ప్ప లి

శ్లో॥ కణామూర్ధస్య కుడవం షట్పలం హవిష స్తథా ।
 శతావరీ రిషస్యామై పలావ్యత్ర పృదాసయేత్ ॥
 ఖండపృష్ఠం సమాదాయ తీర పృష్ఠద్వయే పచేత్ ॥
 త్రిజాత ముస్త ధాన్యాక కుంఠీ వాంశీ ద్విజీకం ।
 అభయములకంచైవం చూర్ణం ద్వాదశ మాషకం ।
 తదర్థం మణిచం చూర్ణం సారం ఖిదిర మేవచ ॥
 చలత్రియంచ మధునః శీతిభూతే పృదాసయేత్ ।
 తతో మాతాం పృయుంజీత అమృషి త్తనిష్కత్తయే ॥

.....ఖండపిప్పలితో మతః ॥

(ధైర-అమృషి త్త.)

పిప్పళ్ళు 4 పలములు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేసి యుంచవలెను. ఒక పాత్రలో పిల్లిపిచరవేళ్ళ స్వరసము 8 పలములు పోసి అందు పై పిప్పలిచూర్ణమును, 6 పలముల ఘృతమును, 1 పౌషము కల

కడకు, - భోజములు ఆవ్రపాలను జేర్చి మెల్లగా కలియబెట్టుచు మందాన్ని చే
 కేవలము చేయవలెను, కిమ్మట లవంగపట్ట, ఏలమలు, ఆకుపత్తి, తుంగ
 మురైలు, పనిగూలు, తుంతి, పెదురున్న, తెల్లజీలకర్ర, పెద్ద జీలకర్ర, కగ
 క్కాయలు, ఉసిరికపప్పు ఇవి యిచ్చయు ఒక్కొక్కటి న్ని తులించొప్పునను
 విలివాల రి చూపుములు, చండ్రసాము 6 మాషములు ఇటుల గర్హించి,
 దీని మెల్లగా చూర్చి, వస్త్రగాత్రితము చేసి, ఈ చూర్ణమును పై పాక
 ములలో గోల్చి, యది చల్లుడిన కిమ్మట తేనె రి పలములు చేర్చి మరియొకసారి
 వాగుగా కలియగలిపి యించవలెను. ఇటుల సిదము చేయబడినట్టి ఖంఠ
 రిప్పటి యనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవింపవలెను.
 దీనివలన అమశీలము, కూల, అరుచి, క్షౌణ్ణానము (ఒకరొప్పు), వాస్తవి
 కమించును. జాకరాన్ని వృద్ధిపొందును. వృద్ధియమునకు హితముగును.

110. ఖండాశుంఠి

(వైది-అమశీలము.)

Note:—ఈ యోగమునకును, కుంతిఖండమును యోగమునకును ద్రవ్య
 సమముగాని, రిక్తాగ్రవిధానములో గాని, నేపనవిధిలో గాని, ఖల
 ప్తిలో గాని యెంకడమును గర్హించున గానరాదు. అందుచే నీ రెండింటి
 కొక యోగము చేయవలెను.

111. ఖండామలకము

(సా-కా-పరిణామకూల.)

Note:—ఈ యోగమునకును, ఆమలకీఖండ మాను యోగమునకును,
 సమ్యక్సంకాపి వియములలో నెట్టి వ్యత్యాసమును లేదుగాన ఈ రెండింటి
 కొక యోగము చేయవలెను.

112. ఖండామృశము

(వైది-కాజీకరణ.)

Note:—ఈయము అను సమ్యక్సంకాపి తేలికని ఖండామృశమును
 యోగమునకు ఈ వై యోగమునకును ఎట్టి వ్యత్యాసము లేదని తెలియ
 పడెను.

113. శ ర్క రా లే హ్య ము

(రస-రా-రసాయన.)

మేద 4 తులములు, మహామేద 4 తులములు, ఋద్ధి 4 తులములు, పృథ్వి 4 తులములు, జీవకము 4 తులములు, ఋషభకము 4 తులములు, కాకోలి 4 తులములు, క్షీరకాకోలి 4 తులములు, జీవన్తి 4 తులములు, మధుయష్టి 4 తులములు, మినుములు 4 తులములు, పశుపర్వతేస్థి 3 పలములు, కాకివెదురు వేల్పు 3 పలములు, రెల్లువేల్పు 3 పలములు, దన్నవేల్పు 3 పలములు, చెరకువేల్పు 3 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా నలయగొట్టి 16 పర్వములు జలము నందువేసి, 4 పర్వములు మిగులువరకు కషాయము గాచవలెను. పిమ్మట 3 కషాయమును వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి అందు లేతకొబ్బరికాయ నీళ్లు 6 పర్వములును, నెయ్యి 4 పలములును, చక్కెర 16 పలములును చేర్చి లెహ్యపాకము చేసి, అందు నీలములు 1 తులము, ఆకుపత్రి 1 తులము, ధనియాలు 1 తులము, జీలకర్ర 1 తులము, లవంగపట్టు 1 తులము, నల్లజీలకర్ర 1 తులము, వెదురుపప్పు 1 తులము, నాగకేసరములు 1 తులము ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా మార్చించి వస్త్రగాభితము చేసి, చేర్చవలెను. పిమ్మట బాగుగా కలియబెట్టి యుంచవలెను. ఇట్లు సిద్ధము చేయుటకేని శర్కరా లేహ్య మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున తీయవలెను. ఇయ్యది మిగుల కషాయన మగును.

114 సితోసలాది లేహ్యము

సీతా విరాజతాదాములకొ భయాక్ష గాయత్రిస్థిరస్థానని శాలపారాకా ।
విజయ భల్లారక చిహ్నకొగా కలు త్రికాంభోద సురాప్తజాంశ్చ ॥
రక్తాంజితేన పరేదిహస్తి సస్థితా సునిశిత్యవతానిశేచ ।
అంశ త్వింశ స్వత్ర సీతోసలాదా వత్సాణుగా శీరినలాని పట్టచ ।
(పక్షే ఘృతవృద్ధిగుణంచ వద్యాత్ తేద్యం తతో మంకహతం
విగద్యాత్ ।

అలంకరం పాశ్చాత్య పర్యవహ్య పశ్చాత్పిలే తీర
మతంద్రితశ్చ ॥

... ..

నచాత్రః కించి త్పరివర్జనీయం రసాయనం చైత దుపాస్యమానం ||
(రస-ర-రాజయత్నో.)

సోపలు, ఓరుము, శునీరిక పస్త్ర, కరక్కాయలు, తానికాయలు, చింతిచేప, వేపచెక్క, వేపచేప, సాలసారము, వాయుకడంగములు, సల్ల, జీడిగంజలు, చిత్రమూలము, వస, కుంతి, సింపుళ్ళు, మిరియాలు, తుంగము వ్రలు, కాకాంబ, తొలి చిన్నియు దిక్కుక్క పలము చొప్పున ఇటుల గ్రహించి. మెత్తగా దంచి 16 పృస్థముల జలమునందు వేసి 4 పృస్థములు మిగులువరకు పాచుము కాచవలెను. పిమ్మట దీనిని వేరొక పాత్రలోనికి వదియగట్టి అందు 1 జలము ఘృతము చేర్చి, మందాన్ని చే ఘృతపాకము చేసి వదియగట్టివలెను. అది చల్లబడిన పిమ్మట కలకండ 30 పలములు మెత్తగా చూర్ణించి, యందు కలుపవలెను. మరియొక పెదరుప్పు దాన్తము 6 పలములును, లేనే 2 ప్రసములును శేర్చి పటభోమగు కవ్వముతో నన్నియు చక్కగా కలియునట్లు దిరిగి యుంచవలెను. ఇయ్యది లేహ్యమువలెనీదమగును. దీనిని 1 తులము నొడలు 1 పలమువరకు మోతాదు చొప్పున నేవించిన వెంటనే గోరువెచ్చని అచ్చపాలను పానము చేయవలెను. ఇంచువలన రాజయత్న, పాండు, భగం గదము, క్షాస, కాన, స్వరభేదము, స్త్రీహవృద్ధి, గర్భహాని, గుల్మము, ఇవి శమించును. మరియొక బుద్ధి వికసించును. నేత్రములకు హితమగును. ఆయువు వృద్ధి యగును. రసాయనమగును. ఈ లేహ్యము నేవించునప్పుడు ఆహార విహారములలో దేనిని నిర్జించ నవలయు లేదు.

115. సితోషలాది చూర్ణము

శ్లో॥ సితోషలా మందక స్మాత్ ఆషా స్థా ద్వంశలోకనా ।
పిప్పలీ స్థా చ్చతుశ్చరా స్థాదేలాచ ద్వికారీ ॥
ఏకకర్ష స్త్యచా కార్ణ్యం చూర్ణయే త్సర్వ మేకేతః ।
సితోషలాదికం చూర్ణం వధువర్షి ర్మతం లీచేత్ ॥
క్వాస కాన త్తయహరం హస్తపాదాంగ వాహజత్ ॥

... ..

(కార్ణ్యము-భి.)

కలకండ్ 16 తులములు, పెదురుప్పు 8 తులములు, సిప్పప్పు 4 తులములు, వీలకులు 2 తులములు, లవంగపప్పు 1 తులము ఇటుల గగ్గించి, కలకండ్ను, పెదురుప్పును తప్పు మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్చింది నస్త్రుగాలితము చేయవలెను. పిదప కలకండ్ను పుల్కేకముగను, పెదురుప్పును పుల్కేకముగను చూర్చింది, వీటిని పై చూరములో చక్కగా కలియంగలపవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది సీతోఫలాదిమారయని చెప్పుదును. దీనిని 15 యవల మోతాదు చొప్పున తేనెతోను, నెయ్యితోను నేవించవలెను. దీనివలన ద్వాస, కాస, క్షయము, హస్తపాదాంగ దాహము, అగ్నిమాంద్యము, ముష్టిజిహ్వ (గాలుక మొద్దుబొరుట్టు), పాగ్మ్యకూల, ఆకుచి, జ్వరము, ఊర్ధ్వగ రక్తపిత్తము ఇవి శమించును.

(27) ఈనాటిలో, ఇసుకగోలువిత్తులు.

చినిని గురించి పృథ్వీక ముగ యోగము గానరావు.

(25) పదుంబరః, మేడిచెట్టు.

116. ఉదాహరణ

4 || ఉత్తమ శత్రువునాం ద్రోహ మన్యోర సు ముఖం ||

సమగ్రచరిత్ర - ఇంగ్లండ్ మూలపు నిగబ పరిచయం ||

నిజాం సామ్రాజ్యము తొలగినది. ఇంతలో విజాపూరులో

అంతా భవనమునకు తిరిగివచ్చి కాలక్షేపము ||

పాపము నివృత్తి అభివృత్తి నిధుం యోనా నిధావయోత ॥

姓名: _____ 性别: _____ 年龄: _____ 职业: _____ 住址: _____

(చ. గీతాని వ్యాసభక్త.)

పాపములు, పాపములు, పాపములు, పాపములు (పాపములు)
 పాపములు, పాపములు, పాపములు, పాపములు (పాపములు)
 పాపములు, పాపములు, పాపములు, పాపములు (పాపములు)
 పాపములు, పాపములు, పాపములు, పాపములు (పాపములు)
 పాపములు, పాపములు, పాపములు, పాపములు (పాపములు)

వడియ్యగ్నమును తలవైపును 1 పద్మము చేర్చి యా పాత్రను పొయ్యిమీద నుంచుకొని, కన్నులు ఎత్తి రే కులములు, కపయను వృక్షముయొక్క చెర తోచునులు, మోముగలది రే కులములు, బూరుగబంక రే కులములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చింపి, దీనిని పై పాత్రలో చేర్చి మెల్లగా కలియఁ జెల్పి ను మందగించి శైలవాకిలుచేసి వడియకట్టవలెను. ఇయ్యది యుదుంబు చేయవలయును. ఈ శ్రేయముచేదు సిహస్తరు తడిసి యోనియందు ధరించినచో యోనిలోను శమించును, గర్భధారణశక్తి కలుగును.

117. కాశ్మీరుంబరాది కషాయము

శ్లో. బులహా మరుః ప్రియంగుం శతప్రహ్విం చాంధసా సముత్క్వాభ్యుః

.....పాత్రాః పాత్రాః పితౄః పక్షం ||

(చతుష్టయం)

బుహ్నమేడివేరు, వేరపప్పు, కేంఘణము, శతప్రహ్వి ఈ ద్రవ్యము లను సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి, వీనికి 15 భాగముల జలమునందు జేరి, యెరిమివడదాగును మిగులునట్లు కషాయము గాది వడియ గల్గవలెను. దీనిని 1 వలము మోతాదు చొప్పున 15 దినములు పరిరియంగ యమునను పానము చేయవలెను. ఇందువలన శ్విత్ ప్రసవము శమించును.

118. ఉద్రుంబరాది కషాయము

శ్లో. ఉద్రుంబరశలం దైలా మరిచం నేవ్య త్రోయదాః |

నానోనో యతం పక్షం సనితం నానరక్షజత్ ||

(బ్రహ్మసిత్తరోగం)

మేడికాయలు, ఏలకులు, మిరియాలు, వట్టివేరు, తుంగముసలు, తుంకె పుట్టిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కషాయవిధి ననుసరించి పాకము చేయవలెను. ఈ కషాయమును 1 వలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన నానారత రక్తపిత్తము శమించును.

(29.) ఉపాధి, దప్పలి.

119 ఉపాదకాది లేపము

శ్లో॥ ఉపాదకా కాంజిక తక్ర పిష్ట తయోపనాహో లవణేన మిశ్రః ।

దృష్టోఽర్చ్యురానాం పశమాను..... ॥

(భై-ర-గలగండాది.)

బచ్చలాకును కాంజికముతోను, తక్రముతోను మెత్తని కల్కము వలె నూరి అందు సైంధవలవణమును చేర్చి, నిప్పుబొగ్గులపై యుడక బెట్టవలెను. పిమ్మట గోరుబెచ్చగా నున్నప్పుడు దీనిని అర్చ్యదమునకు లేపనము చేయవలెను.

120. ఉపాదకాది తైలము

శ్లో॥ ఉపాదకా సర్వ ప నింబ మోచ కర్కారు కై ర్యాయక భస్మతోయే ।

తైలం చిపక్వం లవణం నకల్కం యత్పాదిదాఢీం వినిహ్నా శీఘ్రం ॥

(భై-ర-క్షుద్రోగం.)

బచ్చలికాడ, అపమొక్కలు, వేపచెక్క, అరటిదుంచ, బుడమతీగె, నక్కదోనతీగె వీటిని గ్రహించి, ఎండబెట్టి కాల్చవలెను. పిమ్మట నీ బూడిదతో సిద్ధముచేయబడిన షోణజలము 4 భాగములును, తిలతైలము 1 భాగమును, సైంధవలవణము $\frac{1}{4}$ భాగమును గ్రహించి, వీటి నన్నింటి నొక పాత్రలో వేసి మందాగ్ని చే తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది ఉపాదకాదితైల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము చేసిన పాదదారిక (కాళ్ళపగుళ్లు) శమించును.

(30) ఉశీరం, వట్టివేరు.

121. ఉ శీ రా స వ ము

శ్లో॥ ఉశీరం వాలకం పద్మం కాశ్మీరం నీల ముత్తలం ।

పీఠ్యంగుం పద్మకం లోధ్రం మంజిష్ఠా ధన్వయాపకం ॥

పాఠాం కిరాతతిక్తంచ న్యగోధోదుంబరం శతీం ।

పర్వటం పుండరీకంచ పటోలం కాంచనారకం ॥

జంబూ శాల్మలీ నిర్వాసర వృత్త్యేకం పలసమ్మికం ।
 సర్వం సుచార్లతం కృత్వా దాగ్నోయాః పలవింశతిం ।
 ధాతకీం హడశపలాం జలదోగ్ధవ్యయే త్తీ పేత్ ।
 శర్కరాయా స్తులాం దత్వా క్షౌద్రస్ఫార్ణకులాం తథా
 మాసం సంస్థాపయే ద్భాండే మాంసే మరచ ధూపితే ।
 ఉశీరావస ఇత్యేష రక్త పిత్త వినాశనః ॥

(భై.గ.రక్తపిత్త.)

వట్టివేళ్ళు, కురువేరు, పద్మకేసరము, పెగ్గమ్మిడివేరు, నల్లకలువదుంప,
 పేర్నింఖిణపువ్వు, వడ్లికావము, లొద్దగవట్ట, మంజిష్ఠ, దురగగొండివేళ్ళ,
 చిరుబాద్ది, నేలవేము, మర్రిపట్ట, మేడిపట్ట, కచోరాలు, పరప్పటకము,
 పుంజకీకపువ్వు, చేరుబాట్ట, కాంచనాడపట్ట, నేరేసుపట్ట, బూరుగబంక,
 ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్క వలయు చొప్పున ఇట్లుల గ్రహించి వీనిని
 మెత్తగా దంచి యుంచవలెను. దాక్ష 20 పలములు గ్రహించి, యొక్కొక్క
 పండులోనుండు గింజలను తొలగించి శుభ్రపరచవలెను. పిమ్మట నొక
 భాండము (జటామాంధి, మిరియాలు, వీని చూర్ణమును నిప్పులపై వేసి
 యుండుండివచ్చు పొగచే లోభాగమున ధూపము చేయబడినట్టిది) నందు
 32 పృస్థముల జలము పోసి, అందు 100 పలములు చక్కెరను చేర్చి బాగుగా
 కలుపవలెను. తరువాత పై దాగ్నిపంజను, చూర్ణమును చేర్చి యాగ్రహ
 ముతో నివి బాగుగా తడియునట్లు పరిశుభ్రముగా హస్తముతో మధించవలెను.
 పిమ్మట నందు 16 పలములు ఆరెపువ్వుచు చేర్చి, దీనిని గూడ పై విధముగా నే
 మధించి, యా భాండముఖము నొక కర్రపముచే కప్పి, ద్విధముగ సంధిబంధ
 నము చేసి, యొక నూనముకొల మా భాండము నట్లులపై యుంచవలెను.
 పిమ్మట నా సంధిబంధమును తొలగించి దానిని వేరొక వాత్యోలోనికి పడియు
 గట్టవలెను. ఇట్లు సిద్ధము చేయబడినట్టిది యుశీరావసముని చెప్పబడును.
 దీనిని 1 బౌస్స మోతొడు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన రక్తపిత్తము,
 పాండు, కుష్మము, హృదేహము, అర్శము, క్షియ, వోష్ట యివి
 శమించును.

122. ఉ శీ రా ది తై ల ము

శ్లో॥ ఉశీరం తగరం కుష్మం యష్ట మధుక చందనం ;
 విభీతకర్మ భయా భీరు పద్మ ముత్పల ॥ ౧౬౮ ॥
 బలా తురగ గండావ దశమాలం శతావరీ ,
 విదాన్చైవ కాకోశీ గుడూ చ్యుతిబలా తథా ॥
 శ్వదంష్ట్రా శతపుష్పావ వాట్కాలక మధూరికే ।
 వైత్రే కర మితై రాభై స్తైలపద్ధం విపావయేత్ ॥
 సపత్రో ఫలమాలస్య గోక్షోస్య పలం శతం ।
 జలద్రోణే విప క్తవ్యం పాదాంశే నావతాంయేత్ ॥
 తక్కిం తైలసమం రాయం వీణక్వాభకాధకం ।
 మాతామూతం మూత్కికపిచ్చం ఆశ్రయేన్ మాన్తి దావణం ॥
 ॥
 ఉశీరాద్య మిదంతైలం కాశీరాజేన నిర్మితం ॥

(చైరమూతామూత.)

వట్టివేరు, గంగిధితగరము, చంగల్వకోష్ఠ, ఆతిసుధురము, మంచి గంధము, తానికాయలు, కరక్కాయలు, పెద్ద పిల్లివీచర, తామరదుంప, నల్లకలువదుంప, నల్లసుగంధిపాల, తెల్లసుగంధిపాల, చిట్టాముట్టి, పెన్నేరు, దశమాలములు, (ప్రత్యేకముగ), చిన్న పిల్లిపీస, నేలగుమ్మడి, కాకోశి, తిప్పతీగ, ఆతిబల, పల్లెరు, శతపుష్ప, పచ్చపువ్వుల చిట్టాముట్టి, చాగదుంప, ఇవి యన్నయు ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క తులము చొప్పున ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా దంచి, జలముతో నూరి కల్కము చేయవలెను. ఒక పాత్రలో తిలతైలము 1 పృస్తము పోసి, అందు పై కల్కమును చేర్చవలెను. మరియు సమాలముగ వల్లెరు 100 తులములు గ్రహించి, మెత్తగా దంచి, 16 ప్రసముల జలము నందు వేసి 4 ప్రసములు మిగులువరకు కాచి, ఈకషాయమును పై పాత్రలో చేర్చవలెను. తక్కిము 1 పృస్తమును, పెద్ద వట్టివేళ్ళ కషాయము 4 పృస్తములును చేర్చి, మెల్లగా కలియబెట్టుచు మందాన్ని చేతైల పాకము చేసి వడియగుట్టవలెను. ఇటుల సిగము చేయబడినది ఉశీరాది తైల ముని చెప్పుబడును. దీనిని వాన భృంగ వస్తిరూపమున నుపయోగించవలెను.

ఇందువలన మూతాఘాతము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, అశ్మరి, ఇవి శమించును. బలము, వర్ణము గలుగును. నద్యశృంగము చేయును.

123. ఉశ్శీరాది కమాయము

శ్లో॥ ఉశ్శీరం చందనం ముస్తం గుహాచీ ధాన్యనాగరం ।
అంధసా క్కథితం పేయం శర్కిరా మధు యోజితం ॥
జ్వరే తృతీయకే దేయం తృష్ణా దాహసమర్పితే ॥

(భైర-జ్వర.)

వట్టివేళ్ళు, మంచిగంధము, తుంగముస్తలు, తిప్పతిగె, ధనియాలు, తుంకి వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి పాకము చేయవలెను. ఈ కషాయమును 1 పలము మోతాదు చూపున శీత చక్కెరలతో చేర్చి సేవించవలెను. ఇందువలన తృష్ణాదాహము లతో గూడిన తృప్తియుక జ్వరము శమించును.

(31). బుద్ధి, వృద్ధి, బుద్ధి వృద్ధి యును కందములు.

వీనిని గురించిన ప్రత్యేక యోగములు గానరావు.

(32) ఎలా ఎలకులు.

124. తృణాది చూర్ణము

శ్లో॥ తృణిం శుభ్రాం లవణాని పంచ యవాగ్నిజం కుందురుకాశ్మకేదో ।
కంకిలకం గోక్షుగకస్థ బీజ మేర్వాదబీజం త్రిపుషస్థ బీజం ।
చూర్ణైక్పితం చిత్రక హింగు మాంసే యనాని తుల్యం

(త్రీఫలాద్విభాగం ।

అష్టై రను కై రనమద్యంయూనైః శేయహి గుల్యాశ్నోభేదనార్థం ॥

(చ-త్రీమద్దీయం.)

ఎలకులు, దేవదారు, సైంధవలవణము, సోపర్పలవణము, సాముద్రాలవణము, కాచలవణము, బిడాలవణము, యవత్తారము, సాంబాగిణి, పాషాణభేద, కంకిలము, పల్లెరుకాయలు, నక్కనోసగింజలు, దోసగింజలు, చిత్రమాలము, పొంగించిన యింగువ, జహిమాంసి, యువలబియ్యము వీటిని సమాంశములుగను,

కరక్కాయలు, తానికాయలు, ఉసిరికకాయలు, వీనిని రెండు రెండు భాగములుగాను గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రాగ్రాశము చేయవలెను. ఈ విధముగా సిద్దము చేయబడినటిది, తృప్త్యాదిచూర్త మనబడును. దీనిని 20 యవల మోతాదు చొప్పున కాజికము మున్నగు నమగ్నినములతోను, మాంస రసముతోను, చంద్రముతోను, యూరములతోను చేర్చి నేవించవలెను. ఇందువలన ఆశ్మరీయు, గుల్మమును భేదించును. అనగా నపి కంగి బయటకు వచ్చివేయు నని భావము.

125. ఏ లా ది గు టి క

ఏలావత్ర త్వచో అరాక్షాః సిక్కుల్లోపలా తిహా ।

సితా మధుక ఖర్జూర మృద్వీక్వా పలాన్నితః ॥

సంచూర్ణ్య మధునా యుక్తాః గుటికాః సంపకల్పయేత్ ॥

అక్షమాతాం తత త్వైకాం భక్షయేన్నా దినే దినే ॥

... .. ॥

గుటికా తర్పణీ పృష్ఠా రక్తపిత్తచ నాశయేత్ ॥

(చ-త్తతక్షీణ.)

ఏలకులు $\frac{1}{2}$ తులము, ఆకుపత్తి $\frac{1}{2}$ తులము, అనంగసత్తు $\frac{1}{2}$ తులము, సిక్కుళ్ళు 2 తులములు, చక్కెర 1 పలము, అతిమధురము 1 పలము, ఖర్జూరపు కాయలు 1 పలము, దాగ్గి 1 పలము ఇటుల గ్రహించి, వీని నెల్ల మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రాగ్రాశము చేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్తమును ఖల్వమునందుండి తగు మాత్రము తేనె చేర్చి మెత్తగా నూరి యొక్కొక్క తులము పరిమితి గల గుటికలను చేయవలెను. ఇయ్యవి యేలాదిగుటిక లని చెప్పబడును. వీనిని ప్రతి రోజొకను ఒక్కొక్క గుటిక చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన కాసము, క్వాసము, జ్వరము, హీక్కు, ఛర్ది, మూర్ఛ, మదము, భగ్ని, నిద్రానిష్ఠివనము, తృష్ణ, పాగ్మ్యహాల, అరుచి, రాజయత్న, వీరహస్త్యి, వాతగక్తము, స్వగభేదము, త్తపిత్తము, రక్తపిత్తము, ఇవి శమించును. మరియు ఛాతువులను తృప్తియు, సదృశముకయును విర్బుదును.

126. ఏ లా ది తైల ము

శ్రీ! రాత్రో రాత్రో తిలా కృష్ణాన్ వాసయే గసిరే జతే ।
 దివా దివా శోభయిత్వా గనాం క్షీరేణ భావయేత్ ॥
 తృతీయం సప్తరాత్ర్యం తు భావయే స్సద్గుణాబునా ।
 తతః క్షీరం పునః పీతాన్ సుకుష్మాన్ చూర్ణయే ద్భిషక్ ॥
 కాకోల్వాదిం సయష్టా హ్నం మంజిష్ఠాం శారబాం తథా ।
 పపం సరరసం మాంసే చురదారు సచందనం ॥
 శతపుష్పాంచ సందూర్జ్య తిలచూర్ణేన యోజయేత్ ।
 పీడనార్ద్రంచ కర్తవ్యం స్వాగత్యతః పయః ।
 చతుర్థాశేన పయసా తత్తైలం విపచే ద్భిషక్ ॥

ఏలా మంకుసుతీం చత్త్రం జీవకం తగరం తథా ॥
 రోధ్రం పరిపాండవీకంచ తథా కాలానుసారిణం ।
 నైరేయకం క్షీరశుక్లా మసస్తాం సమహూరికాం ॥
 పీష్ట్యా శృంగాటకం చైవ పూర్వోక్తా న్యాపహరిచ ।
 ఏభి స్త ద్భిషచే తైలం శాస్త్రవి స్మృతమగ్నినా ॥
 ఏతత్తైలం సదాపథ్యం భగ్నానాం సర్వకర్మణు ॥

... .. ॥
 పథ్యం పానే తథాభ్యంగే నస్యే వస్తిషు భోజనే ।
 ॥
 గంధతైల మిదం నామా సుగ్రవాతేవికారమత్ ।
 రాజార్హ మేతత్క్రౌంచ్యం రాజ్ఞామేవ విచక్షణైః ॥

(ను-భగవత్ప్ర.)

సల్లసప్త్యలను (రెండు పాదముల తైలము తీయకగినంత పరిమితిని,
 గరిహించి యొక గుడ్డలో మూటగట్టి పవహించు జలమున ఒక రాత్రి యుగా-
 ద్దేవలెను. మరునాడు పీడిని చూటవిష్ణి యెండలో నెండించవలెను. పీడిని
 రాత్రికాలమున పై విధముగ నే మూటగట్టి యూరబెట్టవలెను. ఇటుల ఏ నా-
 దినములు చేయవలెను, పిమ్మట నేడు దినములు పై విధముగనే ఆవుపాలలో

చూరి చేర్చవలెను. పిమ్మట నీ పాత్రను పొయ్యిమీద నుంచి మెలగా కలియఁ జెట్టును ముదాగి న్నే మైలపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయఁ బడినట్టిది గంధతైల మనబడును. ఇది ఏలూరతైలమని గూఢ తంత్రాంతురమున వ్యవహరించు బహుమన్నది. దీనిని పానాభ్యంగి నస్యాది రూపమున నుపయోగించు వలెను. ఇందువలన ఆత్మైకత వాతము, సత్తవధి, తాలుకోష, అర్ధితవాతము, మన్యాస్తంభము, శిరోరోగము, కిర్రకూల, హనుగ్రహము, బాధ్యము, తిమిరము, కాయము ఇయ్యది శమించును. విశేషముగ సమస్తమైన అస్థిభగ్నము లందు పుష్కలమైనది. సమస్త వాతవికారములు శమించును. మరియు, కంటము నకు, స్పృంధమునకు, ఉరన్నునకును బలము గలుగును. ముఖమునకు మంచి కాంతి కలుగును.

126. ఏ లా ది ఘృ త ము

ఏలూజమోదా త్రిఫల సారాక్షీ వ్యోషచిత్రకాక్ ।
సారా నర్దిష గాయత్రీ సాలబీజకసంభవాక్ ॥
ధిల్లాతకం విషంగంచ పృథగ్పృథ్వీ పల్వీన్మితం ।
సలీలే షోణశకనై షోణశకనై శిశితే పచేత్ ॥
తీన స్తేన ఘృతస్థనం సిద్ధే చాస్మిక్ పలాని ఐత్ ।
తపక్షీర్యాః క్షీపేత్త్రిశత్ సితాయా ద్విగుణం మధు ॥
ఘృతాత్ త్రిజాతా త్త్రిపలం తతో లీఢం ఖజాహతం ॥
పయోసుపానం తిత్వాహ్నే రసాయన మయంత్రీణం ॥
... .. ॥

(వా-రాజయత్కృ.)

వీలకులు, ఓమము, కరక్కాయలు, తానికాయలు, ఉసిరికకాయలు, కుంభరహన్ను, శుంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, చిత్రములము, వేపచెక్క, చంద్ర సారము, నల్లమద్దిసారము, వేగినసారము, నల్లజీడిగింజలు, వాయువిడంగాలు ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్కటి రి పలములు చొప్పున ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా పలియగొట్టి, 104 పుష్కముల జలమునందు వేసి, 6½ పుష్కముల కషాయము మిగులువరకు కాచవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమును వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి, అందు 1 పుష్కము ఘృతమును చేర్చి, ఘృతపాకము

చేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట, వెదురుపూరి పలములు, చక్కెర
30 పలము, అపఃగపట 30 పలములు, ఎలకులు 30 పలములు, అపవత్రి 30 పల
ములు, పిసి నెల పత్తేక పత్తేకముగ మెత్తగా చూర్చించి, వస్త్రుగాలి
తము చేసి యా ఘృతమునందు గలుపవలెను. యెలయు నందు తేనె 2 పృస్థ
ములు చేర్చి యివి యన్నియు బాగుగా కలియునట్లు పరిశుభ్రముగు కవ్వముతో
మథించి యుగవలెను. ఇటుల సిద్ధమైది యేలాదిఘృతముని చెప్పబడును.
దీనిని 1 తుల్యము మోతాదు చొప్పున పత్తి యుదయమునను నేవింపుచు నను
పానముగ నావుపాలను వెంటనే త్రాగుచూడవలెను. ఇయ్యది మిగుల రసాయ
నము. బుద్ధిని వికసింపజేయును. నేత్రములకు హితముగును. జాతరాగ్నిని వృద్ధి
పొందించును. మరియు నీ ఘృతనేవకవలన త్తయము, పృమేహము, గుల్మము,
• పాండు, భగందరము ఇవి యచిరకాలముననే శమించును.

127, ఏ లాద్య రిప్తము

శ్లో॥ పంచాశ త్వల మేఘాః వాసాః పలవింశతిం ।
మంజిష్ఠం కుటుజం దన్తీం గుడూచీం రజనీద్వయం ॥
రాస్నా ముతీరం బుధుం కిరీఠం బుధురక్షం తథా ॥
ధూ నిలం నింబసహ్స్రం శృంగం బుధురక్షం తథా ॥
గృహీత్యా దిక్పూర్ణస్త్రిత్యా జలద్యోత్యాప్తకే పచేత్ ॥
ద్యోతకేషు మయేచ పూతే తిలే విక్షిప్తే ॥
ధాతక్యోః పోషకపలం మాక్షికస్య తుల్యత్రయం ।
కాతురాతం త్రికటుకం చందనం రక్తచందనం ॥
మాంసం మురాం ముస్తకం చ తైలేయం సారీబాద్దయం ।
పలపరమాణత శ్చాత్రోక్షిప్త్యా మాసం నిధాపయేత్ ॥
ఏలాద్యోష్ఠో హస్త్యేష విసర్వాంశృ మమూరికాం ॥
... .. ॥

(భైరవమూరిక.)

ఏలకులు 50 పలములు, అద్దపరము (సమూలము), 20 పలములు,
మంజిష్ఠ, కొడిశకపాలచెక్క, నాగపస్తీమూలము, తిప్పతీగె, పసపు, మోహి
పసపు, సన్న రాస్నము, వట్టివేరు, అతిమధురము, దిరిశెనచెక్క, చండిరదేవ,
మద్దిచెక్క, నేలవేము, వేపచెక్క, చిత్రమూలము, చంగల్వోష్ఠ, చూ

మంప ఇది యన్నియు ఒక్కొక్కటి 8 పలములు చొప్పున ఇటుల గ్రహించి, ఏటిని మెత్తగా కలియగొట్టి, 128 పర్ణముల జలమునందువేసి 16 పర్ణములు మిశ్రమ వర్షవ కషాయము గాచవలెను. ఓమ్మట నీ కషాయము నొక భాండములోనికి వడియగట్టి, అందు లేనె 300 పలములు చేర్చవలెను. లవంగ పట్టు, ఏలకులు, అకుపత్తిరి, నాగ కేసరాలు, కుంతి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, మంచి గంధము, రక్తచందనము, జటామాంబి, ముర యను గ్రంధద్రవ్యము, తుంగ ముస్తలు, రాతిపువ్వు, నల్లనుగంధిపాల, తెల్లనుగంధిపాల, ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్కటి 1 పలము చొప్పున ఈ ద్రవ్యముల నెల్ల మెత్తగా దంచి యా భాండమున చేర్చవలెను. ఆరెపువ్వు 16 పలములు గూడ నందు చేర్చి, చరి శుభ్రమును చాస్త్రముతో నన్నిటిని రాసుగా కలియగలిపి, కరాపముచే నా భాండముఖమును గట్టి, ద్రుఢముగ సుంధిబాధనము చేసియొక మాస మటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట నా సుంధిబంధమును తొలగించి, వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుటినటిది యేలాద్యగిర్వమున శ్లోకపూరించబడును. దీనిని 1 ఔస్య మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన విషర్జము, నుమారిక, రోమాన్తికము, శీతపిత్తము, విస్ఫోటము, విషశుష్కరము, వాడీవృణము, దుష్టవృణము, కాసము, క్వాస, భగందరము, శుషంకము, పర్ణమేహపీడిక యివి శమించును.

128. ఏ లా ది క షా య ము

(నా నూ ఆ.15)

ఏలాదిగ్రంధద్రవ్యముల * ను పమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా కలియగొట్టి వీనితో కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము కాచవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన వాత కఫములు శమించును. వర్ణము కలుగును. విషము, కండు, పిటిక, కోపము ఇవి శమించును.

* ఏలాదిగ్రంధద్రవ్యములు—ఔషధ విజ్ఞానమున 6 వ అధ్యాయము 40వలి వాగ్భటోక్త గ్రంథములలో జూడవచ్చును.

129. ఏ లా ది చూర్ణము

శ్లో॥ ఏలా లవంగ గజ కేసరి శోల మజ్జా లాజా వీర్యంగు ఘనచందన
విప్పలీనాం ।

చూర్ణాని మాక్షిక సితా సహితాని లీడ్వా ఛర్దిం నిహన్తి కఫ
మారుత పిత్తజాంచ ॥
(చ.ద.ఛర్ది.)

ఏలకులు, లవంగాలు, నాగకేసరాలు, కేసరపండ్లు, పేలాలు, కొంబిలు, శంఖము స్తంబు, మంచిగంధము, విప్పళ్ళు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మొత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాలితము చేయవలెను. ఇయ్యది ఏలాదిచూర్ణమునబడును. దీనిని 10 యువలు మోతాదు చొప్పున తీసికొని యిందు తగు చూర్ణము చక్కెరచూర్ణమును, లేనను గలిపి నేవించవలెను. ఇందువలన సర్వ ఛర్దులును శమించును.

130. ఏ లా ది మంధము

(చ.ద.రాజయత్నం.)

ఏలాది ఘృతయోగమునకును, ఈ యోగమునకును ద్వివ్యంగిమాంసములో గాని, నిర్మాణవిధానములో గాని, ఫలశ్రుతిలో గాని యెట్టి భేదమును గర్వింపమునందు గానరాదు గాన ఈ రెండింటిని నొకే యోగముగ జెలియవలెను.

(విశి) ఏరండః, అముదపుచెట్టా.

131. గంధర్వహస్తాది తైలము

శ్లో॥ శత మేరండమాలస్య పలం కుంత్యా యవాధకం ।

జలదోశే విపక్వం యావ త్పాదావశేషితం ॥

లేన పాదావశేషేణ పయసా తత్సమేనచ ।

వ్యస మేరండ తైలస్య తన్మూలంచ చతుఃపలం ॥

తృపలం శృంగ వేరంచ గర్భం దత్వా విపాచయేత్ ।

తత్ప్రిచే త్ప్రియతః కుదో నరః క్షీరాన్నభు క్నదా ॥

ఆస్త్రస్పృధ్ధిం జయత్యాకు తైలం గంధర్వహస్తకం ॥

(తై.ర.వృద్ధి.)

ఆముద్రపుచెట్టువేగ 100 పలములు, శుగతి 1 పలము, యవలు 4 ప్రసములు ఇటుల గొనించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పగ్గలగుల జలమునందు వేసి, చాలవ భాగము మిగులు వశవ కావవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమును వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి, అందు కషాయమునకు నమముగా అనగా 4 పగ్గలముల అవుపాలను, 1 పగ్గలము ఏరండతైలమును చేర్చవలెను. మరియు ఏరండతైలము 4 పలములు, అల్లము (లేక) శుగతి 3 పలములు వీటిని నలియగొట్టి, మెత్తగా జలముతో కల్కుమువలె నూర్చి, ఈ ముద్దను గూడ పెప్పాత్రలో చేర్చి మందాన్ని చేతైలపాకము చేసి వడియకట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది గంధర్వాహస్తాదతైల ముంబకును. దీనిని ఉక్తపరిమితిని నేమించవలెను. ఇందువలన ఆస్త్రవృద్ధి కమిండును. ఈ తైలమును నేమించునప్పుడు పాలు ఆమ్లమును గలిపి భుజించు చుండవలెను.

వాతారగుగులు

శ్లో॥ వాతారైల సంయుక్తం గంధకం పురసంయుతం ।
 ఫలతోయ యుతం కృత్వా కుట్టుముత్త్యా చిరం రుచీ ॥
 భక్షయేత్ పృత్యహం ప్రాతః ఉష్ణతోయానుపావతః ।
 దినేదినే పృయోక్షవ్యం మాన మేకం నిరస్తరం ॥
 నామవాతం..... ॥
 శమయే దృశుశో దృష్ట మపి వై ర్యక్షివర్జితం ॥

(భై.ర.ఆచమనాత.)

ఏరండతైలము 4 పలములు, శుద్ధిచేసిన గంధకము * 1 పలము, శుద్ధి చేసిన గుగ్గులు 1 పలము, తిగ్గిఫలూదూర్ణము 3 పలములు ఇటుల గొనించి, యొక ఖిచ్చమునందు ఏరండతైలమును దప్ప మిగిలిన ద్రవ్యములను చేర్చి యన్నింటిని చక్కగా కలియనూరవలెను. పిమ్మట నేరండతైలమును కొంచెము కొంచెముగా నందు చేర్చుచు వర్ధించు చుండవలెను. ఇటుల వాతైలము నుంలెను గగ్గముగా చేర్చి బాగుగా మర్దించగా నది యొక మువ్వలై నగును. ఈ విధముగ సిద్ధమైనట్టిది వాతారగుగులని చెప్పుటడును. దీనిని గ్రహముల మోతాదు చొప్పున పృతి యుదయమునను ఉష్ణోదకానుపాకముతో నొక

* శుద్ధిచేసిన గంధకము - గంధకమును శుద్ధిచేయు విధానము రసాయన విజ్ఞాన గంధక ప్రశంగమమునందు జూడవలెను.

మానము నేవించవలెను. ఇందువలన ఆమవాతము, కటిమాల, గృక్రశీవాతము, భగజవాతము, వంగువాతము, వాతక్తము, శోఫ, చాళుము, క్షోభ్యుక్తిగ్రాహతము ఇయ్యవి శమించును.

133. ఏకంశాది క్షాసము

శ్లో॥ ఏకంశముల మన్యుతా మజ్జమా గక్తిచరితం ।

దారు పద్మ యుతః క్షాసో గర్భిణ్యో జ్వరవాతశః ॥

(చైతన్యశాస్త్రం)

ఆముదపుచెట్టువేరు, తిప్పిగ, ముంజు, గక్తిచందనము, పేదదారు, క్షోభకాష్ఠము వీటిని సమభాగములుగ గ్రహించి, మెల్లగా నలియింపి 16 భాగముల జలమునందు వేసి రెండు భాగము మిగులవఱచి కాచవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమును వడియగట్టి 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన గర్భిణికి గలుగు జ్వరము శమించును.

134. శ్వేతోద్గరండాది చూర్ణము

శ్లో॥ శుక్ల మేరంజం మూలం విశ్వం హింతు సువర్ణలం ।

చూర్ణ మేషం పితే దుష్టవాగ్ జానిలహాలజితే ॥

(చైతన్యశాస్త్రం)

శ్వేతముదపుచెట్టువేరు, శుక్ల, హింగిలిన అంగురవ, సోవర్ణములను పిండి సమభాగములుగ గ్రహించి, మెల్లగా చూర్ణించి వస్త్రముగాలితము చేయవలెను. దీని నొక పలము మోతాదు చొప్పున నేవించి 16 భాగముల నీవించవలెను. ఇందువలన వాతజ్వరము శమించును.

135. ఏకంశ ద్వాదశ క్షాసము

శ్లో॥ ఏకంశ ఫలమూలాని బృహతి బృహతి గోరీభరిం ।

పర్జన్యో సహజేవచ హిహాపచ్చి గ్నుభానికా ॥

మైత్రిశ్శోభా శ్చిత్రం శోభాం హవతాగ్ గ్నుభానికా ॥

... .. ॥

(చైతన్యశాస్త్రం)

అముదత్తుగింజలు, అముదప్రవేళి, పెదములక వేళు, వాకుడు (సమూలము) పల్లవకాయలు, కోలపొన్న, మయ్యపొన్న, అడవిపెస, అడవిమినుము, సహారేటి, కోలపొన్న భేదము, కాకివెదురు (లేక) రెల్లవేరు వీనిని సమాశములు గాగ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి, 16 భాగముల జలమునందు వేసి 8 వ భాగము మిగులువరకు కాచవలెను. డిబ్బుట నీ కషాయమును వడియగట్టి 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొద్దిగ యవక్షౌరమునందు చేర్చి నేవించవలెను. దీని వలన సర్వ కులలును శమించును.

136. గంధర్వహస్తక తైలము

(రస-ర-బిగ్గ.)

గంధర్వహస్తాది తైలయోగమునకును, ఈ యోగమునకును ద్వివ్యగ్రహణము మున్నగు వానిలో నెట్టి భేదమును గ్రంథములందు గానరాదు. కావున వీనిని రెండింటి నొక యోగముగ దెలియవగును.

(34) కటుకా, కటుక రోహిణి.

137. పంచతిక్త కషాయము

శ్లో॥ కిరాత తిక్తకం తిక్తా మస్తం పర్వటశోఽమృతా ।

ఘ్నంతి పీతాని చాత్యపాత్ పునరావర్తకం జ్వరం ॥

(చ-జ్వర.)

శేలవేము, కటుకరోహిణి, తుంగము స్థలు, పర్వాటకము, తిప్పతిగ, వీటిని సమభాగములుగా గ్రహించి, కషాయవిధి ననుసరించి, వీటితో కషాయమును సిద్ధము చేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీని వలన పునరావర్తకజ్వరము శమించును.

138. రోహిణ్యాది ఘృతము

శ్లో॥ రోహిణీ కటుకా నింబ మధుక త్రిఫల తగ్ధవః ।

కర్పూరం కాస్త్రాయమాణాచ పటాల త్రివృత్తోః పతే ॥

ద్యౌ పతేచ మమూరాణాం సాధ్య మప్తగుణేఽంభసి ।

శృతాచ్చేషం ఘృతసమం రర్చితశ్చ చతుః పలం ॥

పిచేత్ సమార్చితం లేన గుల్మః కామ్యతి పైత్తికః ॥

... ..

(చ-గుల్మ.)

కటుకరోహిణి 1 తులము, జేవచెక్క- 1 తులము, అతిమధురము 1 తుల
తిఫలములు 1 తులము, (బ్రత్వేకముగ), కలుకాగ్నిముగ, 1 తులము, చెనుపూట
1 పలము, తెగడ 1 పలము, చిరుసెనగలు 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి,
మెత్తగా నలియగొట్టి, 48 పలముల జలమునందు వేసి 4 పలములు మిగులువరకు
కషాయము కావలెను. పిమ్మట దీనిని పడియొట్టి అందు 4 పలములు ఘృత
మును చేర్చి సమ్మూర్ణము చేయవలెను అనిగా నొక పాంగు వచ్చునగున
నాకము చేపి చల్లబడువరకు నాటి నటులనే యుంచవలెను. ఇటుల పాకము
యిబడినటిది రోహిణిఘృత మనబడును. దీనిని 8 పలములు మోతాదు
చొప్పుననే నీవించవలెను. ఇందులను వీర్యవల్క్యు, జ్వరము, తృష్ణ, శూల,
మిగు, అరుచి యివి శమించును.

139. కటుకాది కషాయము

శ్లో॥ ...తిక్తా పృథు క్షక లోయన్తి శ్రిహాచ్యుతాః॥

(వా.జ్యో.)

కటుకరోహిణి, అద్దుగర్ర వేరు, వట్టివేరు, కలుకాగ్నిముగ, తిఫలములు,
పిప్పటి 8 వీటిని సమభాగములుగా గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 భాగ
ముల జలమునందు వేసి, 8 ప భాగము మిగులువరకు కషాయము కావలెను.
దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నీవించవలెను. ఇందులను జ్వరము
శమించును.

140. కటుకాది లాహము

శ్లో॥ కటుకం తుక్చిమగ్నం దిప్తి విషంగం తిఫలా తథా ।

చిత్రకో దేవదాతశ్చ త్రిపు ద్దాగణ పిప్పరీ ॥

చూర్ణా శ్లేశాది శుక్లాని ద్విగుణం స్యా ద్దయారజః ।

క్షీరేణ తుల్య చేతి స్ప శ్రేష్ఠం శ్వామధు నాశనం ॥

(భువ-రోహ.)

కటుకరోహిణి, తుక్చి, పిప్పరీ, చిత్రకములు, చూర్ణములు, వాగదస్తీములము,
చూర్ణమువిడగములు, కడకములు, తానికాయలు, ఉపిరికకాయలు, చిత్ర
కాయము, దేవదాసు, త్రిపు, గజపిప్పరీ వీనిని సమాభాగములుగా గ్రహించి,
మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రములతోను చేయవలెను. పిమ్మట దీని మోతాదును

వ్యసనముగా లోచనార్ధము గలిపి ఖల్గమునందు బాగుగా కలియమారవలెను. ఇటుల శిడము చేయబడినటిది కటుకాదిలోహ మనబడును. దీనిని 5 యలల మోతాదు చొప్పున వాత్రో నేవించవలెను. దీనివలన శోఫరోగియొ శమించును.

(శిర, కట్టుల, కాయఫలచెక్క.

141. కట్టులాది కషాయము

శ్లో॥ కట్టులం కత్తెనా భాష్టం మస్తం ధాన్యం వచా భయే ।

శుంఠీం పద్మటకం శృంగీం సురావ్నం చ శృతం జలే ॥

మధు హిం గు యతః పేయం కాసే వాత కఫాత్తకే ।

కంతరోగే ముఖే శూనే శ్వాస హిక్మా జ్వరేషు చ ॥

(చ-కాస)

కాయఫలచెక్క, కామంచిగడ్డివేగు, గంటుభాంగి, తుంగముస్తలు, ధనియాలు, వస, కరక్కాయలు, శుంఠి, పర్మాటకము, కర్మాటకశృంగి, కేవదార దీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము కావలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొంచెము తేనెను, భర్జిత హింగు చూర్ణమును చేర్చుట నేవించవలెను. ఇందువలన వాత కఫజ కాస, కంతరోగము, ముఖరోగ, శ్వాస, హిక్మా, జ్వరము ఇవి శమించును.

142. బృహత్కట్టులాది కషాయము

శ్లో॥ కట్టులా బృ వచా పాతా పుష్కరా జాజి పర్పతైః ।

శృంగీ కలింగ ధాన్యాకం శతీ భృంగ కణాహ్వయం ॥

తిక్తా భయాంబు కైరాతం భాష్టై రామకకం బలా ।

ఓశమాత్రీ కణామూలం నిక్వాథ్య క్వాథ ముత్తమం ॥

హిం గ్వాద్దిక గసోపేతం సన్నిపాత వివాళనం ॥

... .. ॥

(భైర-జ్వర.)

కాయఫలచెక్క, తుంగముస్తలు, వస, చిరుబొడ్డి, పుష్కరమూలము, సల్మలీకరర్పి, పర్మాటకము, కర్మాటకశృంగి, కొడిశపాలవిత్తులు, ధనియాలు, కపోరాలు, గుంటకలగర, పిప్పళ్ళు, కటుకరోహిణి, కరక్కాలు, కురువేళ్ళు,

నేల వేయి, గంటుభాగం, ఇంగున, చిట్టాముట్టి, దళమూలములు, మోడి వీటిని సమభాగములుగ గ్రహించి, మేతగా నలియగొట్టి 16 భాగముల జలము నందు చేసి 8 భాగములు మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది బృహత్కట్టలాదిక హయ మనబడను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొంచెము భరి తపింగు చూర్ణమును, అలఘూనమును చేర్చి నేవించవలెను. ఇందువలన సగ్నిపాతజ్వరము, గలగండ, గండమాల, స్వగభేదము, గలరోగము, కర్మమాలోభ, మానుగ్రహము, ముఖిరోగము, కఫపాతజ్వరము, కాస, శిరోరోగము, శిరోభారము, బాధిగ్రము ఇవి శమించును.

143. కట్టలాది పానము

శ్లో॥ కట్టలం త్రిషూ దాగు చందనం సపరూషకం ;

కటుకా పద్మకోశీగం విపచే త్కృత్ కం జలే ॥

త్రిదోష దాహశ్మష్ణక్షుద్ధుగ పాన మోగ్రే ప పూజితం ।

దీర్ఘకాల జ్వరార్తానా మేత త్స్వేదమృతోపమం ॥

(భా-చక్రి-జ్వరం.)

కాయఫలచెక్క, త్రిఫలములు, దేవదారు, మంచిగంధము, చిట్టివేగు వండు, కటుకోషిజీ, పద్మకాష్ఠము, పట్టివేగు వీటి నన్నింటిని కలిపి యొక తులము గ్రహించి, మేతగా నలియగొట్టి 1 పృస్థము జలము నందు చేసి క్లి పృస్థము మిగులువరకు కాచవలెను. దీనిని వడియగట్టి 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన త్రిదోషజదాహము, తృష్ణ ఇవి శమించును. దీర్ఘకాలము అనుబంధించియుండు జ్వరముచే వీడింపబడు వారల కియ్యది యస్పృశమువలె హితమగును.

(36) కతకః, ఇందువుచెట్టు.

144. క త కా ది వ రి

శ్లో॥ కతకస్య ఫలం శంఖిః సైంధవం త్క్రూర్మణం సింహం ;

శేనో రసాంజనం ఔద్రం విడంగాని మనశ్శిలా ॥

కుక్కుటాండ కపాలాని వర్తి తేషా వ్యవోహతి ।

తిమిరం పటలం కాచం మలం చాళు సుఖావతీ ॥

(చ-త్రిమగ్నీయం.)

ఇంకుపగింజలు, శంఖనాభి, సైంధవలవనము, కుంతి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, చక్కెర, నముద్రాఫేనము, రసాంజనము, వాయువిడంగములు, మణిశిల, కోడిగుడ్డుపెంకులు వీటిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి, ఖల్వమునం దుంచి జలముతో మెత్తగా నూరవలెను. పిమ్మట నీ పిష్టమును చిన్న చిన్న కణికలుగా చేసి, నీడ నారబెట్టవలెను. ఇటుల పీడము చేయబడినట్టిది కతకానిదియై, లేక మఖావతీవర్తియని వ్యవహరింపబడును. దీనిని తేనెతో వరుగదీసి నేత్రమున కంజనము వేసిన తిమిరము, పటలము, కాచము, ఇతిర నేత్రోగములు శమించును.

(37) కదభి, అరటిచెట్టు.

145. క ద భ్యా ది ఘృ త ము

శ్లో॥ కదభీ కంద నిర్మాసే తత్ప్రమాన తులం పచత్ ॥
 చతుర్భాగావశేషేఽస్తి ఘృతస్యగ విపాచయేత్ |
 చందనం సాశం మాఘీ కదభీయాలకం తథా |
 ఏవాలంక త్రిఫలా కశిత పలమేవచ ॥
 ఔషకానిచ కందాని స్థగ్ధాని హరి గణా స్తథా |
 కల్పేనానేన సంసిద్ధం పోయకోగ నికృప్తనం ॥

 కదభ్యాది ఘృతం నామ విష్ణునా పరికీర్తితం ॥

భైరవహుయూత్యే,

ఇందున స్వగ్రనమును 16 పృస్థములు గ్రహించి అందు అరటిపువ్వు 100 పలములు వేసి 4 పృస్థములు మిగులువరకు కావవలెను. పిమ్మట దీనిని కఠోక వాత్రలోకే కడిముగ్ధటి అగు 1 చుప్థము ఘృతమును, కుంచిగంధము, చేవదారు, జటూరికి, అరటివేరు, విలకులు, లవంగాలు, త్రిఫలములు, తెలగగుడ్డు, సుదక సంబంధమైన గడ్డలు (పచ్చికందము కలవడుంప మున్నగునవి) క్షగ్ధాది గణద్రవ్యములు (మరిగి, మేడి, రావి, చాగచెట్టు, జాక్వె, నీటి ప్రిబ్బలి, మామిడి, పెద్దనేరేడు, చిన్న నేరేడు, రేగు, యష్టిచాధుకముగ లాదుగ, మర్రి, వెల్లుచెట్టు, తుమికి, కడిమిచెట్టు, గంగరాగి, మారుగచెట్టు, పిటి పట్టులు) వీని స్వరసిని సమాంశములుగ ఘృతములో నూరినకాము పోడు కఠిత పఠిమిని గ్రహించి మెత్తగా మోలించి, జలముతో మెత్తగా నూరి

ఈ కల్పమును చేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుబడినట్టిది కదల్యాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన సోమశోగము, మాతృకృచ్ఛ్రము, మూత్రాఘాతము, శుక్రశోగము, ప్రమేహము, బహుమూత్రము, ఆశ్మరి యియ్యని శమించును.
(88) కదంబు, కడిమిచెట్టు.

146. కదంబాది కషాయము

శ్లో॥ కదంబ మూల వల్కలం చ ఖరెరాంగార మిశ్రితం ॥
మాసం నాదీ పీచే త్యాగ్నధౌ యోని హుల నిషిడితా ॥
(బర-ఆశ్మగర్.)

కడిమిచేరుమీదివట్టు, చండసాహిత్యము, గుంటకలగర వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా ఎలియగొట్టి కషాయ ధ సునసరించి పాకము చేయవలెను. ఈ కషాయమును 1 కలము మోతాదు చొప్పున 1 మాసము సేవించవలెను. ఇందువలన యోనిహుల శమించును.
(89) కపిత్థ, వెలగచెట్టు.

147. కపిత్థాపక చూర్ణము

శ్లో॥ యవానీ పిష్ఠరీ మూల చాతుర్జాతాః సార్వరైః ॥
మణిచాగ్ని జలా బాజీ ధాన్య సౌవర్ణైః సమైః ॥
పుష్కలము ధాతకీ కృష్ణా బిల్వ దాహి దీప్యకైః ॥
తిగ్గులైః వధూనితైః కపిత్థాపకైః కృతైః ॥
మాణ్డతీసాగ.....జయేత్ ॥

(వా-ఆతీసార.)

ఓమము 1 తులము, మోడి 1 తులము, లవంగవట్టు 1 తులము, ఎలవలు 1 తులము, ఆకుపత్తి 1 తులము, నాగకేసరములు 1 తులము, శుంఠి 1 తులము, మిరియాలు 1 తులము, చిత్రమూలము 1 తులము, కుసుమేళ 1 తులము, నల్లజీలకర్ర 1 తులము, ధనియాలు 1 తులము, సౌవర్ణవణము 1 తులము, చింతపండు 3 తులములు, ఆరెప్రవ్ర 3 తులములు, పిప్పళ్ళు 3 తులములు, లేతమారేడుకాయలు (బిల్వశొంఠి) 3 తులములు, దానిమ్మచెరడు

3 తులములు, జీలకగ్గరి 3 తులములు, చక్కెర 6 తులములు, వచ్చివెలగ కాయలోనినజ్జ 3 తులములు, ఇలుల గగ్గరించి, ఇందలి చక్కెరను, మిగిలిన ద్రవ్యముల పన్నింటిని పర్వత్యేముగ దంచి, వస్త్రగాలితము చేసి, యాచూర్ణముల రెంటిని ఒకటిగా చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇయ్యది కపిత్థావృచూర్ణ మునబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున అనుపాన విశేషములతో నేవించవలెను. ఇగువలన అతీసారము, గగ్గరి, క్షయము, గుల్మము, ఉదరము, కానము, శ్వాస, అగ్నిమాంద్యము, అస్యస్య, పీనసము, అదలది మువి శమించును.

148. కపిత్థ నిర్మాసాది కషాయము

శ్లో॥ కపిత్థ నిర్మాస పరాబ్దం చ కార్వాస గుజా కశకాస్థి దాన్ధ ॥
త్వక్కింకుకం తింత్రీణీజకంచ సిద్ధం జలం మేహహరం మధూక్తం ॥
(వైచింద్రప్రమేహం.)

వెలగబంక, తిగ్గిలములు, తుంగముస్తలు, పర్వతీంజలు, గురుగింజవేరు, ఇందువుకాయ, మాంసుపసపుమిదిత్వస్క, మోముగచెక్క, చింతగింజలు, పిటిని సమాంశముగ గగ్గరించి, మెత్తగా దంచి, కషాయవిధి ననుసరించి పాకము చేయవలెను. ఈ కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొద్దిగ తేనెతో చేర్చి నేవించవలెను. దీనిచే సమస్త పర్వమేకములును శమించును.

(48) కపికమ్పూ, దురదగొండి.

149. దురాలభారిప్తము

శ్లో॥ పచే దురాలభా పగ్గసా దోగ్ధేపాం ప్యాప్యతై సహ ॥
దస్తీ పాతాగ్నివిజయా వాసా మలక నాగరైః ॥
తస్మిన్ సితాశతం దద్యాత్పాదినేనశ్యచ్చ పూర్వవత్ ॥
లింపే త్కుంభంతు ఫలినీ కృష్ణాచ వ్యాగ్గమాక్షికైః ॥

(పాతార్క.)

దురదగొండిశ్లగ్గు 1 పగ్గస్తము గగ్గరించి, మెత్తగా పరియగొటి 16 పలములు జలమునందు చేయవలెను. మరియు నాగదంతములము, విషగొడ్డి, చిత్త్రీ

మూలము, కరక్కాయలు, అడ్డపరపువేళ్ళు, ఉసిరికకాయలు, కుంతి ఈద్రవ్యములు పరిశ్రేణికముగ 2 పలములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి పానీలో చేర్చవలెను. శిమ్మట 4 పరిసములు పిగులువరకు కషాయము గాచి, చలబడిన పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టవలెను. తరువాత 3 భాండమును గ్రహించి, ప్రేంఖణపువ్వును, పిప్పళ్ళను, చవ్వమును తగు మోతముగా మెత్తగా చూర్ణించి, అందు కొద్దిగ ఘృతమును, తేనెను గలిపి నల్లని టిని వెన్నవలె నూరి ఈ పిష్టమును భాండముయొక్క లో భాగమున బూసి పెకషాయము నిగు చేర్చవలెను. దీనిలో చక్కెర 100 పలములు చేసి, 1 పరిసము ఆరెపువ్వును గూడా చేర్చి, భాండముఖిమున కరావము చేర్చి, అరిష్టవిధానమున సంధిబంధనము చేసి నిమిశతకాలమువరకు వలలు నేలించుచుండును. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి, భవ్యరహస్యవలెను. 1 పరిసము చేయబడిన దురాలభారీష్ట మనబడును. దీనిని 1 దౌస్య సాగించి చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన జాతరాగ్ని వృద్ధిపొందును. అప్పుడు, గర్భిణి, హంతు, కుష్టుము, ఉదరము, కృత్రిమవిషము, జ్వరము, శీఘ్ర, వీహ, హృదోగము, గుల్మము, రాజయత్కు, ఛర్ది, కృమికాగము లు శమించును.

150. దురాలభాది క్వాధము

శ్లో॥ దురాలభా ప్పటక ప్రియంగు భూని బ వానా కటురోహితీనాం॥
జలం పితే చక్కెరగూడగాఢ శృష్టా సరిపిత్త జ్వరదాహయుక్తః॥
(గ-ని. జ్వర.)

దురగగండివేళ్ళు, పర్రుటకము, ప్రేంఖణపువ్వు, నేలకేము, అడ్డపరపువేళ్ళు, కటుకరోహితీ వీటిని సగంశములుగ గ్రహించి, వీటితో కషాయవిధానముగ 2 పలములు కావవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు గొప్పించి బాగుగా చేయును నీరీ చేయవలెను. ఇందువలన తృప్త, గక్తవిషము, జ్వరము గాహము వీటితో గూడి, జ్వరము శమించును.

(గీ) కమలం, పద్మము.

151. మహాపద్మ తైలము

శ్లో॥ పద్మ వేతన యష్టాంశ్చ ఫేనిలా వద్మకొత్పలైః ।
పుష్ప కృంచపల్ల ద్దగ్ధ బూ చఃదన కంఠుకైః ॥

జలే శృతైః పంచైః తైల పృష్ఠం సౌవీరసమ్మితం :

లోధ్యై కాలియై కోర చీవకరభ కేసరైః ||

మదయనీ లతా చత్రైః పద్మకేసరైః పద్మకైః ||

పృష్ఠాంధరీక కాశ్మ్య మంసే మేదా ప్రియంగుభిః ||

కుంకుమవ్యం సలాశేన మంజిష్ఠాయాః ఫలేనచ ||

మహాపద్మ మిదై తైలం వాతాశ్మ గ్వరనాశనం ||

(చ.నా.శ్లో. ౧౧)

తామరపువ్వులు, పంబులిపట్ట, అతిమధుగము, బచ్చనకొండ, చిన్న
కొప్పము, నల్లకలువమంప, దప్పకేళి, చిట్రాముట్టి, మంచిగంధము, మోగు
చెక్క వీనిని పృష్ఠ్యైకముగ 5 తులముల చొప్పున గలిపించి, మెత్తగా
నలియగొట్టి, 16 పృష్ఠముల జలమునందువేసి, 4 పృష్ఠములు మిగులువరకు
కషాయము గాచవలెనని నిశ్చయించి పాత్రలోనికి వడియగొట్టి అందు తల
తైలము 1 పృష్ఠము, సౌవీయ * 1 పృష్ఠము చేర్చవలెను. మరియు లాన్డూ
పట్టు 1 తులము, మాంసపంపు 1 తులము, వట్టికేళి 1 తులము, జీవకము
1 తులము, ఋషభేండు 1 తులము, నాగకేసరిము 1 తులము, మాలతీ శత్రు
1 తులము, పద్మకేసరిము 1 తులము, పద్మకాష్ఠ 1 తులము, పృష్ఠాంధరీక
పువ్వుము 1 తులము, పెద్ద చిమ్మిడికేళి 1 తులము, జటామాంస 1 తులము.
మేద 1 తులము, పేర్తిఖాపువ్వు 1 తులము, కుంకుమపువ్వు 2 తులము.
మంజిష్ఠ 4 తులములు, వీరి నెల్ల మెత్తగా దంచి, జలముతో కల్పముగా
నూరి పైదానిలో చేర్చవలెను. నీన్నిట మందాన్ని చే తైలపాకము చేసి వడియ
గట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది మహాపద్మతైల మనబడును. దీనిని
అభ్యంగము చేసిన వాతరక్తమును, జ్వరమును శమించును.

* సౌవీరము—

“యవైస్తు నిస్తుమై పక్ష్యైః సౌవీరం సాధితం భవేత్”

(భా.పూ.)

బాగుగా పండిన యవలను దంచి నైనుందు పొట్టును నొలగించి అనవ
విధానము ననుసరించి జలములో గలిపి పులియువరకు సంధానము చేసిన
యట్టి ద్రవము సౌవీర మనబడును.

152. పంచారవింద ఘృతము

శ్లో॥ శేష్యైర్భుజాల విస కేవల పత్ర బీజైః సిద్ధం సహేయశకలం
పయసాదపర్పిః॥

పంచారవిందమితి తత్ప్రధికం పథి వ్యాధిం పరిభ్రష్ట పానముల
ప్రతిభైర్నివేద్యం ।
(వా-శా-సామనా)

తామరతూండు, తామరవేళ్ళు, తామరకీంజల్కములు, తామరపత్రములు, తామరగింజలు, బంగారురేములు వీటిని సమభాగములుగా గ్రహించి మేతగా నూరి కల్కము చేయవలెను. ఈ కల్కపరమితికి 4 భాగములు బిందువులు ఘృతమును, ఘృతమునకు 4 భాగములు తిండిలు అవ్వవలెను గ్రహించి, ఈ మూడింటి నొకపాత్రలో చేర్చి దధ్యతో కలియబెట్టుచు మందాన్నిచే ఘృతవాకము చేసి వడయుటవలెను. ఇయ్యది పంచారవింద ఘృతమని చెప్పవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవింపవలెను. ఇందువలన శుక్రక్షయము, బలక్షయము, ఓజఃక్షయము ఇయ్యది శమింపును.

153. అ ర విం దా స వ ము

శ్లో॥ అరవింద మశీరంచ కాశ్మీరం నీల మత్పలం ।

మంజుషేలా బలా మాంసీ రంబురం శాకిహం శివం ॥

శ్లేశిక వచా ధాత్యైః శశీం శ్యామాప నీలీనిం ।

పటోలం సర్పటం పారం మహాకం మధుకం మురాం ॥

పలమానేక సంగృహ్య ద్భాగ్భాయాం పలవింశతిం ।

ధాతకీం పోషకపలాం జలద్రోణద్వయే ష్టిశేత్ ॥

శర్కరాయా స్థూం తత్ర లిలార్ధం మాక్షికస్యవ ।

మాంసం సః సాద్యే క్వాండే మృత్తికాపరిశ్రేణీ ।

బాలానాం సర్వోగ్రాహ్యే బలపుష్కర్కవర్షణే ॥

అరవిందావళి పోక్తః ఆయుష్యో గృహవోషకృత్ ॥

(భై-ర-శా-సామనా)

పద్మకందము, పట్టివేరు, పెగుమ్మడిపండు, నల్లకలువదుంప, మంజిష్ఠ, పలకులు, చిట్రాముట్టి, జటామాంస, తుంగముస్తలు, ముగంధిపాల, కరి

క్కాయలు, భానికాయలు, వన, ఉనిరికాయలు, కచోరాలు, తొడ, నీ
యాలము, చెరుపొట్ల, సున్నాటము, ముద్దచెక్క, ఇష్టపువ్వు, ముగ య
1000 వర్షము ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్క పలము చొప్పునను, (దాగు 20 ప
లములు, ఆరెపువ్వు 16 పలములు, చక్కెర 100 పలములు, తేనె 50 పలము
లులు గ్రహించవలెను. వీనిలో చక్కెరను 32 పలముల జలమునందు కలి
యెడి భాండమునందు ఈ ష్కాంతమును చేర్చవలెను. పిమ్మట తేనెను
గింజలు జేపగదనముల తుక్కిపచించ దాక్షిణ్యము చేర్చవలెను. అటుపిమ్మట ఆ
పువ్వును విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూరించి, ఈ చూర్ణమును
ఆరెపువ్వును అందుచేర్చి, పకితుభిరుగు హస్తముతో నన్నింటిని బాగు
కలియగలిపి, భాండముఖమును శరావముతోగప్పి, దృఢముగా సగభిబంధన
చేసి యొక మాస ములులనే యుంచవలెను. పిమ్మట శరీరక పాత్రిలో
పడియగట్టి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధపెనెట్టిది యగవిందానవమని వ్యవహరి
గడియ. దీనిని క్లి జొప్ప మోతాగు చొప్పున నేవించవలెను ఇందును
బాటును గలను సగం పుష్కలమును శమించును. బలము, ఘన, అన్ని
వృద్ధి యగును. అనువు వృద్ధి పొందును. గ్రహదోషములు శమించును.

154. ఉష్ణమేషుట్కయోగము

శ్లో॥ ఉష్ణలగధాన్యకం కుంతి పృష్టిపక్వ బలాయుతం ।
బాలబిల్వం గవాం తక్రీణాత్మ్యైశ్చేద పేషయేత్ ॥
తేన అజక్తతం మండం శేయ మానీయ శీతలం ।
జ్వరాతీసార శమనం హృషాశనబలవృదం ॥

(మ. జ్వరాతీసార)

పల్లకలువకుంహను, ఉనియాలు, కుంతి, పులహిష్ణు, చిట్టాముట్టి, ప
మాగేడుకాయలు (బిల్వకుంతి) వీటిని సమాంశములుగా గ్రహించి మెత్త
పకితుగట్టి ముగిల తుట్టిన ముట్టగతో నూరి మదచేయవలెను. పిమ్మట తే
నెతో సిద్ధము చేయవలెను. దీనిని గలిపి, యది శీతలమునా ముష్ణపుష్కలం దా
పానము చేయవలెను. ఇందులను జ్వరాతీసారము శమించును. బాతరా
వృద్ధి పొందును.

(42) కరంజః, క్రామగచ్ఛేత్తు,

155. పూతీకరంజ చుక్కము

శ్లో॥ పంచేత్తులం పూతీకరంజవల్కల్ దేవ్య మూలత శ్చిత్రక.

కంటకార్యోః

ద్యోగత్రయేఽపాం చరణావశేషే పూతే శతం తత్రగుడస్య

దద్యాత్

పలికంచ సుచూరితం త్రిజాత త్రికటలాగంధిక దాడిమాశ్మధేదం

పుర పుష్కర మూల ధాన్య చవ్యం హవ్రషా మార్ద్రక

మమవేతనంచ

శీతిభూతం ష్టాద్రవింశత్యువేతం ఆర్య దాగ్ధా

లీజపూరారక్షణ్య

యుక్తం కామం గండికాభి స్తథేక్షోః వర్షిపాత్రే

మానమాత్రేణ జాతం

చుక్కం.....

(వా.అస్య.)

పూతీకరంజత్వమ్ 100 పలములు, చిత్రములము 200 పలములు, చామహవేమ 200 పలములు ఇటుల గృహించి, వీటిని మెత్తగా నలియగొట్టి 48 పరిసముల జలమున గుళిక, 1½ పరిసములు మిగులువరకు కషాయము కాచవలెను. దీని నొక నెయ్యి పూసిన భాండములోనికి వడియగట్టి అందు 100 పలములు గుడమును కలపవలెను. పిమ్మట అవంగపట్ట, ఎలకులు, ఆకు పూర్తి, కుంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, మోడి, దానిమ్మకాయజెరకు, పాపాణ ధేది, గుగ్గిలము, పుష్కరమూలము, ధనియాలు, చవ్యము, బోడతగము, అలము, పులహ్నిబ్బులి, ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్క పలము చొప్పున మెత్తగా మూర్చించి పై భాండములో చేర్చవలెను. తేనె 20 పలములును, పచ్చిదాగ్ధకాయల రసము 10 పలములును, మాదీఫలస్వరసము 10 పలములును, సాగనూనెయు చెరకుముక్కలను గూడ నందుచేర్చి బాగుగా కలిపింపి భిక్షువును శరావముచేగప్పి, సంధిబంధనము చేసి యొక మాన మటుల నే యుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్ట పెరెను. ఇటుల సిద్ధమైనది పూతీకరంజచుక్క (కుక్త) మానబడును. దీనిని

1 పలము మోతాదు చొప్పున నేర్పించవలెను. ఇందువలన అర్హస్సు, పాండు, ఉదరము, గుల్మము, ప్లేహము, అనాహము, అక్మి, మాతృకృచ్ఛము ఇవి కమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధి పొందును.

156. పూతీకరంజ చూఱము

శ్లో॥ పూతీకపత్ర గజచిగ్భట చవ్య వహ్ని
 న్యోవంచసం స్తరచితం లవణోపధానం |
 దగ్ధా విచూర్ణ్య దధిమస్తుముతీం పరియోజ్యగా
 గుల్మోదర క్షయధు పాండుగదోద్భవేషు ||
 (వా-గుల్మం.)

పూతీకంజపత్రములు, శోభ, ములు, చవ్యము, చిత్రీమూలము, కుంతి, సింధు, మిరియము, కేళి, అపమము వీటిని సమాంశములుగా గ్రహించవలెను ఒక బాణములో పూతీకంజపత్రములను పేర్చి, వాటిపైని కృమముగా నొకదానిపై నొకటి యుగడునట్లు మిగిలిన దృవ్యముల నుంచి పైని శరాపముతో మూసి, యా భాండమును పొయ్యిపై నుంచి యుండలి దృవ్యము లన్నియు దగ్ధమై నల్లని మసి యగువరకు మధ్యచూర్చి చే బాకము చేయవలెను. స్వాంగశీతలముగ గ్రహించి మెత్తగా చూరించి యుంచవలెను. ఇయ్యది పూతీకరంజచూర్ణము, లేక పూతీకరంజాదిక్షౌణ్యము అని వ్యవహరింపబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున పెరుగునూది తేటతో నేర్పించవలెను. ఇందువలన గుల్మము, ఉదరము, శోఫ, పాండు, అర్హస్సు ఇవి కమించును.

157. పూతీకాది లేపము

శ్లో॥ పూతీ కార్క వ్యాధిఘాత స్తుహీనాం |
 మాత్రే పిష్టా ప్లేహా జాతిజాళ్ళ |
 ఘ్నంత్యా లేపా చ్చిత్త్రదుర్మాను దదూగి |
 పామా పిష్టా స్తుప్తవాడీపీణాంశ్చ ||

(వా-శ్మిత్య)

పూతీకరంజము, జిల్లేడు, కేల, కిముడు, జాజమలి వీనియొక్క చిగుళ్ళను సమాంశములుగ గ్రహించి గోమూత్రముతో మెత్తగా నెన్నవలె నూరి

మద్ద చెయవలెను. దీని శేషము చెప్పిన పాదము అంతమున,
తీట, గజ్జ, కుష్మము, దుష్టవణము, శనిగము.

158. కరంజాది లేపము

శ్లో॥ కరంజార్జన శేలానాం కటభ్యాః పటజస్యచ ।

శీర్షస్యచ పుష్పాణి మస్తనా వంశ లేపనం ॥

(వాక్రీటలూతాదికమ్.)

కానుగ, మద్ది, నక్కెగ, మళ్ళదిరికెన, కొడిశపాల, దిరికెన ఈ వృక్ష,
ములయొక్క పుష్పములను సమాంశములుగ గ్రహించి, పెరుగుమిది లేటతో
మెత్తగా నూరి మద్ది చెయవలెను. దీనిని లేటకాటుపై లేపము చేసిన శేలు
విషము శమించును.

159. కరంజాది పుష్పలేపము

శ్లో॥ కరంజ నింబాదుని కాల సంయా ।

పటాదిభిః కల్కైః కషాయసిద్ధిం ।

సర్పిర్హస్త్యాదుపద. శివోపం ।

దాహపాకం శుశ్రిరాగయుక్తం ॥

(క్షైగ-ఉపదంశం.)

కానుగపట్ట, వేపచెక్క, మద్దిచెక్క, నల్లమద్దిచెక్క, నేలేడుచెక్క,
మర్రిపట్ట, పెడచెక్క, రావిచెక్క, జువ్విపట్ట, పుబ్బలీపట్ట వీటిని సమాంశము
లుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి, 16 భాగముల జలమునందువేసి నాలవ
భాగము మిగులవరకు కషాయము కాచవలెను. విమ్మట వీనిని వేరొక పాత
లోనికి వడియగొట్టి, అందు కషాయమునకు నాలవ భాగ మందునట్లు పుష్ప
మును, పుష్పలేపనకు నాలవ భాగ మందునట్లు పై కషాయ ద్రవ్యములయొక్క
కల్కమును చేర్చి మృద్ధగ్ని చే పుష్పలేపాకము చేసి వడియగొట్టవలెను. ఇటుల
నిద్దమైనది కరంజాదిపుష్పలేప మనబడును. దీనిని బాహ్యముగా లేపనము చేసిన
దాహము, పాకము, సార్పిషము, రాగము వీనితో గూడిన యుష్మదంశమః
శమించును.

160. క రం జ ఘ లా ద్యం జ న ము

శ్లో|| కరంజస్య ఫలం శంఖం తిందుకం యాప్యమేవచ ||

కాంస్యే నిఘ్నత్వం స్తస్యేన క్షతకుక్కారాగజిత్ ||

(భైరవ-నేత్రీ.)

క్కారాగవిత్తులు, శంఖినాభి, విషముప్పిగింజలు, వెండిరజను, వీటిని సమాంశములుగ చూర్ణములు చేసి కాంస్యపాత్రలో వేసి అందు కొంచెము కొంచెముగా స్తస్యమును చేర్చుచు వెన్నవలె నూర ముద్ద చేయవలెను. దీనిని నేత్రములందు అంజనమునకు యుపయోగించవలెను. ఇందువలన క్షతకుక్కుము శమించును.

161. కరంజ లవణము

శ్లో|| కరంజస్య త్వచం త్కుణ్డాం ద్వితుల పరిసమ్మితాం ;

ద్విదోణే కాంజకే పక్త్యా తస్మి న్మష్టవశేషీతే ||

లవణస్య చతువర్ణం ద్విపర్ణం లతునస్యచ ;

పృత్యేక మాధకం దద్యాత్ అజాక్షీరస్య మస్తనః ||

దద్యాత్పుట ద్వికుశపం తైలస్యచ ఘృతస్యచ ;

సమ్యక్పాకేతు సకలే చూర్ణాన్యేతాని దావయేత్ ||

సచిత్రకం త్రికటుకం అజామోదా పునర్నవా !

హింగు సౌవర్చలం చవ్యం యవక్షారం విడం తథా !

ముక్కు కారుష్కక త్షారం తింతిణీ బృహ్మవృక్షయోః !

బ్రాహ్మీ సోమార్ణవధానాంచ స్నుహీక్షారం తద్దైవచ ||

జీరకద్వయసంయుక్తం చూర్ణ మేషం పలద్వయం !

కరంజ లవణం నామ సిద్ధభండానీతంచ తత్ ||

గుల్మస్థిల ప్రేమాశూల రక్తగుల్మం వినాశయేత్ ||

(బ-కా-గుల్ఫ.)

క్కారాగపట్ట 200 పలములు గలిపించి మెత్తగా నలియగొట్టి 32 ప్రసముల బలమునందువేసి 4 పృస్థములు మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. ఈ కషాయమును వేటొక పాత్రలో బోసి అందు సెంధవలవణయారము 4 పృస్థములును, వెల్లులికల్కము (లేక) స్వరసము 2 పృస్థములును, మేకపేలు

1. పరిసములును, పెనుగుమిదిలేట 4 పరిసములును, తిలతైలము 2 కుడపములును, ఘృతము 2 కుడపములును చేర్చి మందాగ్ని చే పాకముచేసి, యవసానము నందు చిత్రిమాలము, కుంతి, పిప్పల్ల, మిరియాలు, ఓమము, గజ్జరవేళ్ళు, పొంగించిన యింగువ, సోవర్చలవణము, శవ్యము, యవత్కారము, బిడాలవణము, మొక్కపుచ్చెట్టాత్కారము, పలజీడిచెట్టాత్కారము, చింతత్కారము, మోదుగత్కారము, బాల్సాత్కారము, సోమాత్కారము, తలత్కారము, జెయ్యత్కారము, పల్లకర్ర, పల్లజీలకర్ర ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్కటి రెండేసి పలములచొప్పున మాల నీ ద్రవ్యములను గలిపించి, మెత్తగా గంచి వస్త్రగాలితము చేసి, దానిని మును పెపాకమున చేర్చి బాగుగా కలియబెట్టి ఘృతము పూసిన పాత్రయందు గలిపించి యుంచవలెను. ఇటుల సిగము చేయబడినట్టిది కరంజమును నుపయోగము. దీనిని స్త్రీ శుభము మోక్షాదు చొప్పున సేవించవలెను. దీనిని పులకము, అష్టిల, స్త్రీశుభ్యుని, శూల, రక్తగుల్మము ఇవి శమించును.

162. కరంజాది తైలము

(చ.వ.స.పదంశ.)

ఈ యోగమును కరంజాదిఘృతమునకు చేపుబడిన ద్రవ్యములతో చేయవలెను. బగులు తిలకైలము చేర్చి సిద్ధము చేయవలెను. ఈ తైలమును కరంజమును చేసి నీ ద్రవ్యము శమించును.

(43) కరీగో, ఏనుగురంభు చేటు.

దీనిని గుగిరిని పుష్కరముగ యోగములు గానరావు.

(44) కర్పూరక, పచ్చకర్పూరము.

163. సిం హా స్యా ది వ టి

(భై.ర.కాశ.)

అట్లనూక మను ద్రవ్యముకొంద నీ యోగమును జేయు విధానమును జూపెను.

164. క ర్పూ రా న వ ము

హృదయసానము పరిసన్నాం పరిసన్నాం శుభాం.

పల్లవకం చోదవశేః షిషేచ్చ!

ఏలావ మాత్రైః సువర్ణగజైశ్చ ||

యవసానకా వేల్లజ హతశివ్యం ||

పలపగిలినాఁడు పిహితేన భాండే |
 మానా నిదధ్యాత్ భీష గతిః శుతాత్ .
 విషాదికాయాః సమాషణం తే ,
 న్నిహాని చాన్యాక్ వివిధాన్ వికారాన్ ||

(శై-ర-అగ్నిమాంస్యః)

ఒక భాండమును ను పరిశుద్ధముగు నుగను 100 పలములు పోసి,
 అందు వారితకర్పూరము 8 పలములును, చిన్నయేలములు, శుంగముస్తలు,
 శుంఠి, ఓమము, మిరియాలు వని చూర్ణము 1 పలమును చేర్చి యన్నింటిని
 బాగుగా కలిపి ఆపవవిధానమున సంధానముచేసి యొక మాస పంటులనే
 యుంచవలెను. విమ్మట దీనిని వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి యుంచవలెను.
 ఇయ్యది కిర్పూరావ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ ఔన్ను మోతాదు చొప్పున
 నేవించవలెను. దీని విషాదిక, అతిసారము మున్నగు అగ్నిమాంస్యముచే
 గలుగు వ్యాధులైతె కమించును. ఇది విషాదికకు ఉత్తమాషధము.

165. క ర్పూ రా ది ర స ము

(శై-ర-అతీసారః)

ఈ యోగముయొక్క నిర్మాణవిధానము మున్నగు వానిని రసౌషధ
 విజ్ఞానమును జూడుము.

166. జాతీఫలది చూర్ణము

శ్లో॥ జాతీఫలం విడంగాని చిత్రకం తగరం తథా ,
 తాలీసం చందనం శుంఠి లవంగం చోషసూచికా ||
 కిర్పూరం చాభయా ధాత్రీ మరచం పిప్పలీ తుగా |
 ఏషా మక్షరమాన్ భాగాన్ చాతురారికంసహితాన్ ||
 పలాని సప్తభేగస్య సీతా సగ్గంసమా తవా ||
 ఏతద్చూర్ణం.....పరిశ్రావ్యాయంకృ దుస్సహాన్ ||

(శై-ర-గిహణిః)

జాతీకములు, వాయువిహంగములు, చిత్రకములము, గిరిధితగరము,
 తాలీసపత్ర, చందనము, శుంఠి, లవంగాలు, నల్లజీలకర్ర, ఉచ్చకర్పూరము,

పిండ్లకాయలు, ఉసిరికపచ్చ, మిరియాలు, పిప్పళ్ళు, చెడురుచ్చ, అవంగపట్ట, విల్వలు, అపవత్ర, వాగకేసరాలు, శుద్ధిచేసిన గగజాయి మాప ఇరియన్నియు ఒక్కొక్క తులము చొప్పున * 7 పులములు, చక్కెర 47 తులములు (అన్నింటికీ సులము) ఇటుల గ్రహించవలెను. ఇందు కర్పూరమును, చక్కెరను వేడిచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా దంచి వస్త్రగాలితము చేయించి, పిమ్మట నా లెండు ద్రవ్యములను పోల్చేకముగా చూచింది, వీటిని పోల్చి చూచుచు చేర్చి బాగుగా కలియగలవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుటకు వేడిచి బాల్మికాదిహార మునును. (ఇందు గగజాయిమాపను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములతో నీ మార్గములను సిద్ధము చేసి యుండునగుండుట గూడ వైద్యకర్మమునకు ముగియదు.) దీనిని 10 ముల మాత్రాదు చొప్పున నుచుయోగించవలెను. ఇందులను శోనము, కాయము, గడ్డి, అత్తిపాకము, గ్రహణి, శిశుకాయ, వీనసము, పరిశ్రావము ఇది కలదు.

167. జీర్ణకాది మోదకము

శో. శక్తి మాన్యకం జీర్ణం సూక్ష్మకమితం శుభ్రం
తదగ్గం విశానానీజా భృతం వస్త్రపూతం ॥
అయ్యగ్గం తేనా చ గి మధ్యం కర్ణ నానతః ।
సుసూర్యచ శాలిం జాతి శోకపతే తేనా ॥
గ్గం నానా పూచేన మానరాతిం అవంగకగ ॥
అతేనా చ సేనానా మానా దానా శతీ తథా ॥
అంగం పంగురగ్గం తుగా కర్ణాల వాళకం ।
గాగేనా (ప్రికట్టేనా ధాతీ విల్వ మరునం ।
ఇతిపూనా తేవదానా కర్పూరం సప్రీయంసుకం ॥
జీర్ణం శాల్మగ్గిచేవ కాయకా పద్మవాళకే ॥
ఏనాగ కర్ణసమం మార్గం గృహీయా తుశలో భిషక్ ।
తగ్గరా మధునాశ్శీత మోదకం చ విద్ధితం ॥
ఇదే తగ్గ సమం తస్య పృత్యకం పాత్రయతితః ।

* గంజాయికాది శోధనవిధానమును రసావధ విజ్ఞానమందలి వివరములను గ్రహించును.

శీతతోయానుపాసేన సర్వగోహణికాం జయేత్ ||

.....భాషితం వృష్టినాభేన జంతూనాం హితకారణం ||

(శై-ర-గోహణి.)

జీలకర్రచూరము 8 పలములు, వేయించిన గఱజాయివిత్తులచూరము 4 పలములు, లోహాద్భి, పంచాభిష్క, అభ్యోకభస్మ, చాగదుంప, తాలినపత్రి, జాజికాయలు, జావత్రి, ధనియాలు, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), 1 తులం, లవంగపట్ట, విలకులు, ఆకుపత్రి, నాగకేశరములు, లవంగాలు, రాతిపువ్వు, మంచింధము, ఎర్రచందనము, జటామాంసి, ద్రాక్ష, కచ్చోరాలు, పొంగించిన వెలిగారము, సాంబోణి, మధుమిషి, చెరువుపు, తక్కినాల్గులు, కురువేరు, చిట్టాముట్టి, తిక్కిటుకములు (ప్రత్యేకముగ) 1 తులము, ఆరెపువ్వు, మారేడు వేడు, (లేక) కాయ, మద్దిచెక్క, శతఫలసింహ, దేవదారు, పచ్చకర్పూరము, పేర్నిఖాపువ్వు, పెదజీలకర్ర, బూరుగబొక, కటుకరోహిణి, శర్కరకాశము, నాలుకయను గంధద్రవ్యము (లేక) బోలము, ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్క-తులము చొప్పున ఇటుల గొనించి, యిందలి చాగదుంప మొదలు నాలుకయను ద్రవ్యమువరకు గల ద్రవ్యములను గూడ మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రము గాళితము చేసి యిందు జీకచూరము మొదలు అభ్యోకభస్మమువరకు గల ద్రవ్యములను చేర్చి యిన్నింటిని చక్కగా కలియగలిపి యుంచవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణ సముదాయమునకు ద్విగుణముగా చక్కెరను గొనించి, మెత్తగా చూర్ణించి పై దానిలో గలపవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమునకు యగుటకు తగినంత ఘృతమును, తేనెను ఇందు గలిపి బాగుగా మర్చించి యొక్కొక్క తులము చొప్పున మోదకములను చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది జీరకాదిమోదక మనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క మోదకము మోతాదు చొప్పున ప్రతి రోజున ఉదయకాలమునందు శీతలజలముపానముతో నేవించవలెను. ఇందువలన చిమస్త గోహణులు, అగ్నిమాంద్రము, గక్రాతిసారము, అర్చిసారము, విషమద్వరము, ఉదరము, అమలీత్తము, హాల, ఆరుది యియ్యవి శమించును.

164. బృహస్పతికాది మోదకము

శ్లో|| దీగకిం కృష్ణజీవం వస్త్రం శుంకీచ పిప్పలీ |

మరచా త్రిఫల త్వక్చ పత్రి మేలాచ కేసరం ||

కుభా లవంగం తైలేశు చందనం శ్రేష్ఠచందనం ।
 కాళాశీ ధీరకాళాశీ జాతీ శోభనతే తథా ॥
 యజ్ఞ మధురికా మానీ ముస్తం సవరకం శతీ ।
 ధాన్యాకం దేవతాదాన మరా దాగ్నిజ్ఞానభీ తథా ॥
 శత్రువు పద్మకంఠ మేధీర మదారు ॥
 సజలం నాలుకాచైత సైంధవం జపిషురీ ॥
 కర్పూరం వనితాచైవ కుండ కోటి సమాంశకం ।
 లోహ మభ్యుక్త పంగానాం ద్విభాగం తత్రాచాపయేత్ ॥
 వితాని సమభాగాని శత్రుచూర్ణాని కారయేత్ ,
 ఎగ్గిచూర్ణ సమం దేయం భగ్నిష్టజీరకచూర్ణకం ॥
 సిసా ద్విగుణితా దేయా మోక్షకం పరికల్పయేత్ ।
 ఘృతేన మధునా మిశ్రిం మోక్షకంన భిషగ్గృహ ॥
 భక్షయేత్ స్పృశ రుక్తాయ యథాదోషం యథాబలం ।
 గవ్యం సశర్కరం చైవ చానుపానం పుష్కాయయేత్ ॥

 అయం సర్వగదచ్ఛేదీ జీరకా ద్యోహి మోక్షకః ॥

(భైరవగోమానీ)

జీలకర్ర, నలజీలకర్ర, చంగల్యకోష్ఠ, కుంతి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, తిరిఫలములు (వృశ్యేకముగ) 1 తులము, అవంగపట్ట, ఆకుపత్తి, ఎలకులు, నాగ కేసరములు, వెదురుపప్పు, అవంగాలు, రాతిపువ్వు, రక్తచందనము, మండి గంధము, కాళాశీ, ధీరకాళాశీ, జాతీపత్తి, జాజికాయలు, అతిమధురము, చాగమంప, జటామాంసి, తుంగమస్తలు, పర్వాటకము, కచోరాలు, ధని యాలు, దావరడంగిదిత్తులు, ముగయను గంధద్రవ్యము, దాగ్ని, వ్యాఘ్రం నఖము, శత్రుప్రీతి, పద్మకాష్ఠము, మెంతులు, దేవదారు, కుడువేరు, బోలము, సైంధవలవణము, గజపిప్పర్, పచ్చకర్పూరము, కలబంద, సాంబార్జీ, ఇత యన్నియు ఒక్కొక్క తులము చొప్పునను లోహభస్మ 2 తులములు, అభ్యుక్త భస్మ 2 తులములు, వంగభస్మ 2 తులములు, వేయించిన జీలకర్రచూర్ణము 500 తులములు, వక్కెర 200 తులములు ఇటుల గలిపించి జీరకాదిమోక్షకము వలెనే మధ్యభుక్తముల కలయికతో నొక్కొక్క తులము పరిమితిగా మోక్షములను సిద్ధము చేయవలెను. వీటిని ప్రతి దినమునను ఉపయోగమున

ఇట్లున్న మోదకము మోదకము చొప్పున చక్కర చేర్చిన ఆవుపాలతో
 చేయించవలెను. ఇందువలన ఎరుబది వానవాధులు, ఎలుబది పీత్రవాధులు, అతి
 సోగము, కూల, అగ్నిస్పృ, జీర్ణ జ్వరము, విషమజ్వరములు, వంధ్యాశ్లము,
 తుకరక్షయము, సూతికాగోమము, వర్షరము, సర్వాంగదాహము ఇన్ద్రు
 త మించును. బలము, వర్ణము కలుగును.

169 అగ్నికుమార మోదకము

శ్లో॥ ఉగ్గిగం వాలకం ముస్తం త్నకృతం నాగకేసరిం ।
 జీగద్వయంచ శృ గీచ కట్టలం పుష్కరంశతీ ॥
 త్రికటుం చిల్లకం థాన్లం వాతీఫల లవంగకం ।
 కర్పూరం కాంతలోహం చ శైలజం వంశలోచనా ॥
 ఏలూరీజం జటామాంసీ రాష్నా తగర పాదుకం ।
 నమం గాతీబలా నాభ్యం మురా వంగం తద్దై వచ ॥
 ఆత్మ చూర సమా మేఢీ చూరారం విజయారజః ॥
 కర్పూరా మధుపంయుక్తం మోదకం చరికల్పయేత్ ।
 కర్త మేగం పరిమాణం తు భక్షయే త్సాగ్నిక దుతితః ।
 శీతతోయానుపానేన ఆజీన వయసాధనా ।
 గర్హణీం దుస్తరం హన్తి..... ॥

(శై - రగ్నిమాణి.)

వట్టివేరు, కురువేరు, తుంగముస్తలు, లవంగపట్ట, ఆకుపత్తి, నాగకేసరి
 , జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, కర్కాటకకృంగి, కామఫలచెక్క, పుష్కర
 లము, కనోరాలు, త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ) 1 తులము, చిల్వ
 , థనియాలు, వాడికాయ, లవంగాలు, పవ్పకర్పూరము, కాంతలోహ
 గోమూత్రోకిలాజత్తు, వెదురుపూ, ఏలకులు, జటామాంసీ, నన్నరావ్విము,
 పతంగరము, మంజిష్ఠ, అతిబలు, అభ్యంతరస్థ, ముగ్ధము గంధద్రవ్యము, వంగ
 ఇవిభిక్కికొక్కతులముచొప్పునను, మెంతులుకెరెతులములు, గంజాయాను
 లములు, చక్కర 192 తులములు, ఇటుల గర్హించి, యింకల భవ్యము
 దుచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి పస్త్రగాలితము చేసి
 , ప్రభవ్యములను చేర్చవలెను. చక్కరనుగూడ ప్రత్యేకముగ చూర్ణించి

పై చూర్ణములలో కలుపవలెను. పిమ్మట కావలసినంత తేనెనుకలిపి ఒక్కొక్క కర్రము చొప్పున మోదకములను సిద్ధము చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధముచేయుటచే బట్టి అగ్ని కమార మోదకములని చెప్పబడును. వీటిని ఒక్కొక్క మోదకము మోతాదు చొప్పున పత్తికోజాన ఉదయమున కీరలజలానుపానముతోగాని, మేక పాఠోగాని, నేవించవలెను. ఇందువలన తీవ్రమగు గగ్గినాటి, క్వాస, కాశ, అనువాతము, అగ్నిమాంద్యము, తీర్ణజ్వరము, క్షేపజ్వరము, విబంధము, అపాహము, కూల, యశ్మద్వృద్ధి, ప్లేహవృద్ధి, కస్తము, ఉదావర్తము, గుల్మము, ఉదరము ఇవి శమించును.

170. కర్పూరాది చూర్ణము

శ్లో॥ కర్పూరం కోవకం కోల జాతీఫల దత్తైః సమైః |
 లవంగ మంశీ మరీచైః కృష్ణా శుంఠీ వివరీ తైః |
 చూర్ణం సితా సహం తృణైః |
 బిర్యక్షం చానుపానై ర్యథేవజీర్ణపిణాం హితం ||

(వైచింతయ)

హరితికర్పూరము, లవంగపట్ట, రత్నోలములు, జాజికాయ, జాపతి, లవంగాలు, ఇవన్నియు తులము చొప్పున, కటాహంసీ 2 తులములు, మిరియాలు 3 తులములు, పిప్పలు 4 తులములు, శుంఠి రీతులములు, ఇటులగ్రహించి ఇందు కర్పూరము కడచి విగళిం ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రము తొడిమ చేయవలెను. పిమ్మట కర్పూరమును పూర్ణేకముగా చూర్ణించి పై చూర్ణములలో కలుపవలెను. ఈ చూర్ణ పనుదాయమునకు నెనుముగా 20 తులములు చక్కరిను గగ్గిహించి మెత్తగా చూర్ణించి దీనినిగూడ పై చూర్ణములలో కలిపి యన్నింటిని బాగుగా కలియ గలపవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుటచేనట్టిది కర్పూరాది చూర్ణ మనబడును. దీనిని 20 యవల మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన దాహము, త్రియ, కాశము, వైషర్ణ్యము, వీనసము, క్వాస, ఛర్ది, గళికోగము, ఇయ్యిః శమించును. వృద్ధయమునకు హితమగును.

171. కర్పూరాది తైలము

హరితికర్పూరము, అవాలు, తులసియాకు, శుంఠి, మిరియాలు, వెల్లుల్లి, ఎంతుమిరపకాయలు, మునగచెక్క, ఇటుల తులము చొప్పున గగ్గిహించి ఇందలి

కర్పూరమును విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను జలముతో మెలగా తూరి ముద్ద చేయవలెను. ఒక పాత్రయందు 8 పలములు తిల తైలమును, 32 పలములు జలమును బోసి అందు పై ద్రవ్య పిష్టమును చేర్చి మృద్ధగ్ని చే తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల వడియగట్టటకు మూడు ఒకపాత్రలో హారతికర్పూరమును చూరము చేసి యుంచి, పిమ్మట నా తైలము నిందు వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది కర్పూరాది తైలమని వ్యవహరింపబడును. దీనిని పైకి అభ్యంగరూపమున నుపయోగించవలెను. ఇందువలన గలగండ్, గండ్లమాల, అవచి, గిరింధి యియ్యది శమియను. మరియు సన్ని పాత జ్వరములలోను, కలకాలోను, శరీరము మరిందినయెడల మిక్కిలి ప్రయోజనకారియగును.

(ఆం. ఆ. షా. వై. యో.)

172. కర్పూరాది లేపము

మథాద్విష్ట... 16 భా. హారతికర్పూరము 2 భా. మెంధార 4 భా. ఆయిల్ ఆఫ్ ఫింటగ్నీస్ 1 భా. అవగ తెజము 1 భా. మెథిలేటెడ్ స్పిరిటు 1 భా. ఇటుల గ్రహించవలెను. మెథిలేటెడ్ స్పిరిటులో కర్పూరమును బాగుగా కలిపి యుంచవలెను. మథాద్విష్టము ఎక్కువయోగముచే బాగుగా కరిగించి పై స్పిరుటును అందు జేర్చవలెను. పిమ్మట మెంధాలును గూడా అందు చేర్చి తిరిగి వెచ్చబెట్టవలెను. అటుపిమ్మట మిగిలిన ద్రవ్యములను గూడా అందు చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి, నిప్పులమీదనుండి కిందకు దింపి, మూత మూసి చల్లారబెట్టవలెను. ఇది చల్లబడినప్పుడు చూచినచో గడ్డకట్టి వెన్నవలె నుండును. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కర్పూరాది లేప మనబడును. ఇందు తైలమైనమును చేర్చవలెనని తెలియవలెను. దీనిని బాహ్యముగా శరీరముపై రుద్దినచో తలనొప్పి, పాక్షికశూల, వాతనొప్పులు, కీళ్లనొప్పులు, చుండలు, గ్రంథులు, పెగగడ్డలు, ఇవి శమించును. ఈ లేపమును రుద్దుటకు ముందుగా నా యా శరీరభాగములందు జడినీళ్లతో కావడము చేయవలెను.

(ఆం. ఆ. షా. వై. యో.)

45. కంగు - కొర్రలు.

దీనిని గురించి ప్రత్యేకముగా వైషణ్యమోగములు గానరావు.

46. కంపిల్ల - కంపిల్లకము.

173 కంపిలకాది చూర్ణము

శ్లో॥ కంపిల పద్మచక్ర కాలహని వభీత శోహితక కాలహని |
కపిత్థపుష్పాణి చ మాత్రికాని త్కేద్యేణ లిప్యత్ కపిత్థ మేహీ |
(చ-ప్ర)మేహ

కంపిలము, ఏడామలపాష్ణు, వల్లపుద్రి, తానికాయచెట్టు, ములుహాడుగ
బొడికపాల, వెలగచెట్టు, వీనియొక్కపుష్పములను సమాంశములుగా గ్రహించి
రెండవట్టి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. ఈ చూర్ణమును
10 యవల మోతాదు చొప్పున నేనెత్తగలిపి నేదించవలెను. ఇందువలన కఫము
వృద్ధిజ పరిమేహములు కలుగును.

174. రెండవ కంపిలకాది చూర్ణము

శ్లో॥ కంపిలకం తాటికకో విదం కిసుకాని చ |
శ్యామాం పచాంవిదం గా వ్యవృజితసం |
యవక్షారం యవానీం చ వీరే దుష్టేన వాణినా |
విత్తది సుల్పనిచయం స కూలం సవరిగోహం |
భిన్దతి పుష్కరాద్యేణ వాయు ర్విప్రో యథా ఘనాత్ |
(గ-వి-సుల్ప)

కంపిలము, కరక్కాయలు, బిడాలపగులు, ములగబీజములు, రెండ
వేరు, పన, వాయువిదంగాలు, పుల్లపగిబ్బలి, యవక్షారము, ఓమము, వీనిని
సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము చేయవలెను.
ఈ చూర్ణమును క్షేతులము మోతాదు చొప్పున నేదెత్తగలిగి నేదించవలెను.
ఇందువలన కూలములతోగూడిన సుల్పము ఆరికిఘ్రిమగ కలుగును.

175. కంపిలకాది పుష్పలము

శ్లో॥ స్ఫుషీ క్షీరపలే శ్చైవ పరిష్కారౌచైవ అపియః |
కంపిలక పలంచైవ పలారం క్షేంద్రపిష్టచ |
తిగ్మతాయాః పలంచైవ కుడవం ధాత్రికాత్ గహాత్ |
తోయపరిష్కేవ సంయుక్తం శనె స్పిన్ద్యగ్నివా చచేత్ |
క్షుద్ధి పరిసూణం ధాతవ్యం జుతకే స్థిహసుల్పయోః |
(గ-వి-శుద్ధర.)

కంపిలము 1 పలము, సైంధవలవణము $\frac{1}{2}$ పలము, తెగడవేరు 1 పలము వీనిని మెత్తగా జలముతో నూరి ముద్ద చేయవలెను. ఒక పాత్రముందు $\frac{1}{2}$ పరిసము ఉడికిపండ స్వరసమును, జలము 1 పరిసమును, తేనుకపాలు 2 పలములును, నెయ్యి $\frac{1}{2}$ పరిసమును బోసి అంగుపై ద్రవ్యసిద్ధమును చేర్చి మరచాన్నిచే క్షుతిపాకిము చేసి ఇదియగుటవలెను ఇయ్యది కంపిలకాచి క్షుతము (లేక) మహాబిందుక్షుతము అనివర్ణవహరింపబడును. వీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మొదలు 1 తులము వరకు మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన ఉదరము, వీచావృద్ధి, గుల్మము శమించును.

(47) కాకజంఘా- వెలమవర్ణి.

176. కాకజంఘాది చూర్ణము

శ్లో॥ స్నా తాకజంఘా లవణాని పంచ పాతా యవక్షారక చిత్రకాచా
కర్పూరకం పిప్పలికా బృహత్సా త్యా సాధ్వాన వాతగ్రహణీషు చూర్ణం
(గ-వి-గ్రహణీ)

వెలమనంధి, సాముద్రలవణము, సైంధవలవణము, పావర్చలవణము, బిడాలవణము, కాచలవణము, చిరుబొద్ది, యవక్షారము, చిత్రిమూలము, కచూరాలము, పిప్పళ్ళు, కెడ్డములకవేరు, వాకుడు (సమూలము) వీనిని సహంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూరించి క్షుప్తగా శ్రితము చేయవలెను. ఈ చూర్ణమును $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున నేడినీళ్ళతో నేవించవలెను. ఇందువలన అధ్మాశముతో నూడిన వాతజగ్రిహణీ శమించును.

177. కాకజంఘాది లేపము

శ్లో॥ కాకజంఘాకేవల్య పుష్పం శేష్మతకర్పచః ।
కృతమానస్యేవత్రాణి వాజిగంధా పియంగవః ॥
ప్రదేహం కఫవివర్చకదుష్టంచ ప్రియోజయేత్ ॥

(గ-వివివర్చ.)

వెలమనంధి, దిరిశేనపువ్వు, నక్కారవట్టు, రేలఆకులు, శేష్మేరుగడ్డ, వేరింథిగపువ్వు వీనిని సహంశములుగ గ్రహించి, జలముతో మెత్తగా నూరి, ఉడక రెట్టి గోరువెచ్చగా లేపనము చేయవలెను. ఇందువలన కఫవివర్చము శమించును.

178. కాశదగ్ధుని క్యాథము

శ్లో॥ కాశజంఘా చాతిబలా మ్యుక్తిరంబుడ నాగదం ।

ధాతీ కుస్తుంబురుక్యాథః పితృజ్వర నివాళః ॥

(వై-చి-జ్వరం.)

చలనసంధి, అతిబల, వట్టివేరు, తుంగియ నైలు, శుంకి, శుశిరికపప్ప, శ్రి మెరు, వీరిని సమాంశములుగ గ్రహించి కషాయవిధి చెయ్యరించి కషాయంకావలెను. వీరిని 1వలము మోతాదుచొప్పున నేరించులెను. ఇందువలన శ్రిమెరు శుంకియును.

కాశమాచీ - కామంచిచెట్టు.

179. వాయుస్యాది ఘోరము

శ్లో॥ వాయునీ ఫలు తిక్తానాం శతం దర్శ్యా పృథక్ పృథక్ ।

ద్యౌ లోహరజసః పృథీ త్రిఫలాస్యాథకం తథా ॥

త్రిక్రోశేఽపాం పంచేద్యౌవద్భాగో ద్వావసనాదపి ॥

శ్చైవ విపచే ద్భూయః పితైః శతృ పృథేషి రైః ॥

శ్చైక్ర రింద్యయవి వ్యోమి త్వ గ్ధారు చతురంగురైః ॥

పారావతపదీ దన్తీ వామచీ కేశరాహ్వయైః ॥

కటకార్యా చ తిత్పక్వం ఘృతం కుష్టిమ యోజయేత్ ॥

దోష చాత్వాశ్రితం పానా దభ్యంగా త్స్వగ్గతం తథా ॥

అప్యసాధ్యం నృబాం కుష్టం నామ్నా నీలం నియత్యతి ॥

(నుమత్య)

కామగి (సమాలము) 100వలములు, బ్రహ్మ మేడిపట్ట 100వలములు, శోని 100 వలములు, ఇందువలన 2 వర్షములు, త్రిఫలములు 12 లు, శ్రిమెరు 2 వర్షములు, ఇటుల గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టియుల జలమునందు వేసి 2 శ్రిమెరులు మిళియవరకు కషాయము గాది టవలెను. ఇందు అరవ్యసము ఘృతమును, కొడిశిపాలగింజలు, త్రికటులవంగపట్ట, దేవదారు, రేలపట్ట (లేక) గుడ్డ, వాంసవాచి, నాగదంతి, బాసంచాలు, బొగడపట్ట, వీటిని ఒక్కొక్క తులము చొప్పున జలముతో మెత్తగా నూరిన కల్కములు జీర్చి మందాన్ని చే ఘృ

పాకముచేసి వదియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముచేయబడినట్టిది వాయస్యాది ఘృతమునబడును. దీనిని 1 తులము మోకాడు కొలిపి వేయించవలెను. అభ్యంగమునకు నూడ నుపయోగించవలెను. ఇందువలన క్షుద్ధిరోగము శమించును.

180. వాయస్యాది లేపము

శ్లో॥ వాయస్నేడ గజా దంత కృష్ణాభి రుటికా కృతా ।
ఇస్తమాశోణ సంపిష్ఠా పృలేపా చ్ఛ్విత్తోనాశనీ ॥

(కాజ్జికా.ఉ.అ.11.)

కామంచి (గమాలము), తగిరికొత్తులు, చెంగలల్లకొమ్మ, పిప్పళ్లు, ఏటిపి సమాంశములుగా గోహించి మేకమూత్రముతో నూరి నుటికలను జేసి ఛాయా తువ్వము చేయవలెను. ఒక్కొక్క నుటికను మేకమూత్రములో వరుగదీసి లేపవను చేయవలెను. ఇందువలన శ్విత్రోద్దవము శమించును.

181. కాకమాచ్యాది తైలము

శ్లో॥ కాకమాచీ రసే సిద్ధం కటుతైలం కటువులం ।
మనశ్శిలా పోమరాజీజి పిందూర గంధకైః ॥
కాకమాత్రైః ప్రదభ్యంగా ద్ధంత్యవశ్య మరూంషికైః ॥

(ర.ర.అరూంషిక)

కామంచి సమూలముగా గోహించి మెల్లగా దంచి అందుండి స్వరసమును వీయవలెను. ఈ స్వరసము 16 పలములు, అవనూనె కీపలములు, మణిశిల ½ తులము, రావంచినకులచూర్ణము ½ తులము, గంగపిందూరము ½ తులము, గంధకము ½ తులము వీడినన్నింటి నొక పాత్రయందు జేర్చి మెల్ల మెల్లగా కలుపుచు ముదాగ్నిచే తైలపాకముచేసి వదియగట్టవలెను. దీనిని రాహ్యముగా వభ్యంగము జేసి అరూంషికములు (శిరస్సునందుబాటు కరువులు) శమించును.

182. కాకమాచ్యాది స్మృతము

శ్లో॥ కాకమాచీదళరసే యష్టికల్యం ప్రసాధితం ।
తైలం భృతం నా పానేన స్వరసాదహరం పరం ॥

(సమయో)

కామంచీయాను స్వరసము 4 పర్ణములు, భృతము 1 పర్ణము, ముఖ్య యష్టికల్యము ½ పర్ణము, దీని నన్నింటి మేకముగా నొక పాత్రయందు జేర్చి

మందాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది కాకమాచ్యాది ఘృతమని చెప్పబడును. దీనిని ఒకతులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన స్వర్ణభంగము శమించును. ఇందు ఘృతమునకు బదులుగా తైలమును జేర్చి తైలపాకముగూడా జేయవచ్చును. ఈ తైలమును గూడ పానము జేసిన స్వర్ణభంగము శమించును.

(49) కాళోశీ - కాళోశీయను కంఠము

183. కాళోశ్యాది క్వాథము.

శ్లో॥ కాళోశీ బృహతీ మస్తా శుష్క దారు విపాచయ్యతా ।

శుంఠీ క్వాథః సితా పీతో హంతి వాతజ్వరం వరం ॥

(గ-ని-జ్వరి)

కాళోశీ, పెద్దములక వేరు, తుంగము స్త్రీలు, చంగల్వకోష్ఠ, దేవదారు ఆకునన, తిప్పతిగె, శుంఠి, వీటిని సహంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియ గొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి పాకము చేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పునచిక్కెరతోజేర్చి సేవించవలెను. ఇందువలన వాతజ్వరము శమించును.

184. కాళోశ్యాది గణక్వాథము

కాళోశ్యాది గణము * నందు జెప్పబడిన ద్రవ్యములను సహంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియ గొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము గాచ వలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన జీవనము, బృంహణము, వృద్ధ్యము, స్తన్యవృద్ధియు సగును. కఫము వృద్ధిపొందును. పిత్త వాతములు, రక్తదోషమును శమించును.

(ను-నూ-38-అ)

* కాళోశ్యాదిగణము- బౌద్ధవిజ్ఞానమున 4వ, అధ్యాయమున చెలువ బడిన సుఖుతోక్త గణములను జూడవగును.

185. కాళోశ్యాది ఘృతము

శ్లో॥ ఆమృతాయాః శతం పౌష్ఠ్య జలదోణే విపాచయేత్ ।

చతుర్బాగావశిష్టం తు ఘృతస్థానం విపాచయేత్ ॥

క్షీరం చతుర్థాణాం తత్ర దాపయే న్మతిమాన్ భిక్షకా ।

కల్కం చాత్ర పృవత్యామి యథావ దనుపూర్వకః ।

కాళోశీ క్షీరకాళోశీ శివకర్ష భకాచ యత్ ।

శతతోయానుపాసేన సగ్ధగ్రహణీకాం జయేత్ ||

.....భాషితం వృష్టినాథేన జంతూనాం హింసకారణం ||

(కృష్ణ-నిగిరి-పాఠం)

జీలకర్రచూరము 8 పలములు, వేయించిన గంబూమువిత్తులమీదను 4 పలములు, లోహభస్మ, వంగభస్మ, అభిశిఖిస్త, చాగుండు, హాసవిత్తి, జాబితాయలు, జావత్రి, కనియాలు, త్రిఫలములు (సప్తైకము), 1 తుల్య, లవంగపట్ట, విలతులు, ఆకుపత్రి, నాగకేసరిమూలు, లవంగాలు, రాశిపత్రి, గుండింఘము, ఎర్రచందనము, జటూమాసి, ద్రాక్ష, కిష్కంధాలు, పొగొంది, వెలిగారము, పాంబాగిణి, మధుయష్టి, నెనుకుష్మ, తుల్యములు, నెనుకుష్మ, చిట్టాముట్టి, తిలకటుకములు (సప్తైకము) 1 తుల్యము, అవిశిష్ట, నాగపావేయ, (లేక) కాయ, మద్దిచెక్క, శతభ్రష్మి, నెనుకుష్మ, కిష్కంధాలు, పొగొంది, పేరింఘపువ్వు, పెద్దజీలకర్ర, బూరుగబురక, కటుకలమీద, కిష్కంధము, నాలుకయను గంధద్రవ్యము (లేక) బోలము, ఇవి చూర్ణముగా చేసి తుల్యము చొప్పున ఇటుల గగ్గిరించి, యిందలి చాగుండు నమింపజేయును ద్రవ్యమువరకు గల ద్రవ్యములను గూడి మెత్తగా చూర్ణముగా చేసి గాళితము చేసి యిందు జీగిచూర్ణము మొదలు కిష్కంధము వరకు గల ద్రవ్యములను చేర్చి యిన్నింటిని చక్కగా కలియబెడిది యిది చూర్ణము. పిమ్మట నీ చూర్ణ సముదాయమునను న్యగుణముగా చూర్ణముగా చేసి మెత్తగా చూర్ణించి పై దానిలో గలవపలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమును యగుటకు తగినంత ఘృతమును, నేనెను ఇందు కలిపి బాగుగా కలియబెట్టి తుల్యము చొప్పున మోదకములను చేయవలెను. ఇటులు పోయి చేయుబడినది జీరకాదిమోదక మనబడును. దీనిని విక్రొగ్గి పానీయముగా మోతాదు చొప్పున ప్రతి రోజున ఉదయకాలమున దు శీతలముగా, ముత్యో నేనించవలెను. ఇందువలన విమర్ష గగ్గిరింపుట, అగ్నిమందన, దక్షిణాతిసారము, అతీవాము, విషమద్యుగము, ఉదాహరణ, అగ్నిమందన, అది అదది యిచ్చువి శమింపును.

165. బృహస్పతిరకాది మోదకము

శ్లో॥ జీరికం కృష్ణజీరికం వత్సం శుంతీచ పిప్పలీ ।

మరచా త్రిఫలా త్వక్ష్వ పత్రీ మేలూనా హుతా ॥

సర్వాను గండమాలాను గలగండే తద్దేవ వ ।
నాడీవ్రజేషు గండేషు గుటికేయం పశ్యతే ॥

(భై-ర-గలగండాది)

త్రిపులాచూర్ణము 3 తులములు, త్రికటుచూర్ణము 6 తులములు, దేవ కాంచనపుష్పచూర్ణము 12 తులములు, శోధితగుగ్గులు 21 తులములు, ఇటుల గ్రహించి ఇందలి గుగ్గులును గుడమునకువలె పాకముజేసి అందు పై చూర్ణములనుచేర్చి బాగుగాకలిపి ఈపాత్రను నిప్పులమీదనుండి క్రిందకుదింపవలెను. ఇది కొంచెము చల్లబడినప్పుడు అందు తేనె 30 తులములు చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి 5 యవల పరిమితిని గుటికలను జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధముచేయబడినట్టిది కాంచనారగుగ్గులని చెప్పబడును. ఒక్కొక్కగుటిక మోతాదుచొప్పుననీయవలెను. ఇందువలన గండవాల, గలగండ, నాడీవ్రజము ఇవి శమించును.

187. కాంచనగుటిక

కాంచనారగుగ్గులు యోగమునకును, ఈయోగమునకును, ద్రవ్యగ్రహణాదులం దెట్టి భేదమును గ్రంధమునందు గానరాదు. కావున దీనిని పైయోగముతో సమమైనదిగానే దెలియును.

(ర-గలగండాది)

(51) కారవేలం - కాకర.

188 పంధ్యా కర్కోటకాద్వితీయము

శ్లో॥ పంధ్యా కర్కోటకీ మూలం గోమయేన సుసంశృతం ।
అక్కుదుర్ధ్వేన సమ్మిశ్రిత్య మాతపే శోషయే త్త్రిభా ॥
తౌర్యా దుగ సహితం శోషయే దంధ లేపనం ।
కపోల దంత వ్రణాం నాశయే న్నాత్ర సంశయః ॥

(బ-రాదంతరోగ)

గొడ్డుఆగాకిరగడ్డును గోమయముకలిపిన జలముతో నుడకబెట్టి పిమ్మట శుద్ధిదకముచే కడిగి యెండబెట్టవలెను. తరువాత నీగడ్డును చిన్న చిన్న ముక్కలుగా గోసి జల్లేడుపాలలో వేసి యెండించవలెను. ఇటుల మూడుమారులు భావనజేసి ఆముక్కలను తిరిగి జల్లేడుపాలలోవేసి అందు కొద్దిగ యవతౌరము చేర్చి బాగుగా కలిపి యెండించవలెను. పిమ్మట నీ ద్రవ్య సముదాయమును

జలముతో మెత్తగా నూరి దంతములకు లేపనము చేయవలెను. ఇందువలన దంతజ్వరములు శమించును.

(52) కార్వాసీ- పృత్తిచెట్టు.

189. కార్వాసాస్థాది తైలము

శ్లో॥ కార్వాసాస్థి కులత్థానాం రసే సిద్ధంచ వాతనుత్ ॥

(చ-వాతరోగ)

పృత్తిగింజలు 1 పృస్థము, ఉలవలు 1 పృస్థము, వీటిని నలియగొట్టి 8 పృస్థముల జలమునందువేసి నాలువవంతు మిగులుపరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. ఇందు $\frac{1}{2}$ పృస్థము తీలతైలమును, 2 పృస్థములు ఆవుపాలను, చిత్రమూలము, కైంధవలవణము, చిట్టాముట్టి, సన్నరాష్ట్రము మున్నగు వాచి హృద్రవ్యముల కల్కము 8 పలములును (మూలమున కల్కమును, పాలును చేప్పబడక పోయినను చిత్రమూలాది ద్రవ్యముల కల్కమును, పాలును వాతహర తైలపాకములందు చేర్చుకొనుట సాంప్రదాయము) చేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని అభ్యంగము చేసిన ననుష్ఠ వాతవ్యాధులును శమించును.

190. కార్వాసపత్రాది లేపము

శ్లో॥ కార్వాసీకా పత్ర విమిశ్ర కాకజంఘా కృతోమూలక

బీజయుక్తః

తక్రేణ లేపః క్షీతిపుత్రవారే సిద్ధాని సద్యో నయతి ప్రణాశం ॥

(గ-ని-పష్ట)

పృత్తియాకులు, వెలుమసందియాకులు, ముళ్ళంగివిత్తులు వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మడిగితో మెత్తగా నూరి ముద్ద చేయవలెను. దీనిని మంగళవారమునాడు శరీరమునకు లేపనము చేసుకొనవలెను. ఇందువలన సిద్ధకుష్ఠము వెంటనే శమించును.

191. కార్వాస తైలము

శ్లో॥ కార్వాసమూల రజనీకల్కం దత్వా జలే శృతం తైలం ।

పూరణమాత్రా చ్చిరజం నాడివృణ మాకు నాశయతి ॥

(ర-ర-నాడివృణ.)

పరిశ్రమ, పనులు వీటిని పరిశ్రేయముగ 10 కులముల చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దగచి, జలముతో నూరి ముట్ట చేయవలెను. ఒక పాత్రయందు 1 పృష్ఠము తిలతైలమును, 4 పృష్ఠములు తిలమును, పై ద్రవ్యపిష్టమును చేర్చి, మందాగ్నిచే తైలముగా ము చేసి పండి చూపుటవలెను. దీనిని పూగణము చేసిన నాడివృణము కమించును.

(53) కాశ్మీరీ - సుమ్మడిచెట్టు.

192. కాశ్మీర్యాది ఘృతము

శ్లో॥ కాశ్మీర్య నటజ కాశ్మీరీధ ముత్తమ స్థినా ।

సర్వమోష్యోజస్కా నాం పుత్రమృత్యుశ్చ హితం ఘృతం॥

(చంద్రానికాగ.)

సెద్దగుమ్మడివేళ్ళు, కొడిశపాలుపట్ల వీటిని సహజముగా గ్రహించి, మెత్తగా నలిచుకొట్టి 16 భాగముల జలమునందుచేసి నాలుకభాగము మిగులు వరకు గాచి వడియగుటవలెను ఇందు నాలనభాగము ఘృతమును, ఘృతమున నాలనభాగము పై కి మాయద్రవ్యముల కల్కమును చేర్చి పుష్పపాకము చేసి పండిచూపుటవలెను. దీనిని ఉత్తరవ స్థిచేసిన సమస్తమోషానివ్యాధులును కమించును. గర్భధారణశక్తిని గల్గించును.

193 శ్రీపర్వ తైలము

శ్లో॥ శ్రీపర్వ రసకాగ్రాభ్యం తైలం సిద్ధం తిలకాదృతం ।

తత్తైలం కులక నేప స్థనస్థిపథ భాగ్యహితం ॥

సతతం పుత్రతా స్త్రీణాం భవేత్యేవ చ చంద్రానికాగ॥

(చంద్రానికాగ.)

పెద్దగుమ్మడిచెట్టుయొక్క పుష్పముల కల్కమును, స్థనమును, తిల తైలమును కులకభావమునగుటచే, వీటిని పేదముగా చేసి, తైలపాకముచేసి వడి చూపుటవలెను. దీనిని నూచిని తిడిచి స్థనములకు గ్రహించవలెను. ఇందులకు జారిన స్థనములకు దృఢత్వ మేర్పడును.

(54) కాశ్మీరీ - కసిపందచెట్టు.

194. కాసమర్థాది ఘృతము

శ్లో॥ కాసమర్థోఽభగూ మస్తా పాతా కట్ఫల నాగరైః
 పిప్పల్యై కటురోహిణ్యై కాశ్మర్యై స్వరసేనచ ॥
 అక్షమాత్రైఃఘృతపక్తిం క్షీరద్రాక్షారసాధకే ।
 పచే చోఽపశ్యర స్తీహ సర్వకాస హరం శివం ॥

(వా-కాస.)

కసివింద 1 తులము, కరక్కాయలు 1 తులము, తుంగముస్తలు 1 తు,
 చిరుబాద్ది 1 తులము, కాయఫలచెక్క 1 తులము, శుంఠి 1 తులము ఇటుల
 వీటిని గోహిఁచి, మెత్తగా నలియఁగొట్టి, జలముతో నూరి ముద్ద చేయవలెను.
 ఒక పాత్రయందు పిప్పళ్ళ కషాయము 1 పగ్గిసమును, కటుకరోహిణికషా
 యము 1 పగ్గిసమును, పెద్దగుమ్మడివేళ్ళ కషాయము 1 పగ్గిసమును, నెయ్యి
 1 పగ్గిసమును, అవుపాలు 4 పగ్గిసములును, ద్రాక్షపండ్లకషాయము 4 పగ్గిసము
 లును, పైని సిద్ధముచేసి యుంచిన ద్రావ్యపిష్టమును చేర్చి, మందాగ్నిచే ఘృత
 పాకము చేసి వడియగటవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కాసమర్థాది
 ఘృతమని చెప్పుటకును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను.
 ఇందువలన సమస్త కాసములు, శోష, జ్వరము, స్తీహవృద్ధి ఇవి శమించును.

195. కాసమర్థాది కషాయము

శ్లో॥ కాస మర్థక వార్తాక పృవ బిలై వృచ్చ తద్గుణః (శ్వాసకాసహరక)॥
 (స-యో-కషాయవృక్కరణ.)

కసివింద (సమూలము), వావడు (సమూలము), అడ్డపరము,
 మారేడుపేరు వీనిని సమూలముగా గ్రహించి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము
 గాచనలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. శ్వాస, కాస
 శమించును.

(రీ5) కిరాతతిక్తః - నేలవేము.

196. పంచతిక్త కషాయము

(చ-జ్వర.)

ఈ యోగమును గురించిన వివరములకు కటుకరోహిణి యను ద్రావ్యము
 క్రింద వ్రాసిన పంచతిక్త కషాయయోగ వివరణమును జూడవలెను.

197. భూనింబాది చూర్ణము

శ్లో॥ భూనింబ కటుకా ముస్తా తూర్కానశేంద్ర యవాన్ సమాన్ |

వ్యోచిత్రకాద్వత్సక త్వగ్భాగాన్ పోడశ చూరయేత్ ||

గుడ శీతాంబునా కీతం గృహణీదోష గుల్మనుత్ |

కామలా జ్వర పాండుత్వ మేహ రుచ్యతీసారజిత్ ||

(వా.గృహణి.)

నేలవేము 1 తులము, కటుకరోహిణి 1 తులము, తుంగము సలు 1 తు||
తిరికటుకములు (పుశ్యేకముగ) 1 తులము, కొడిశపాలగింజలు 1 తులము,
చిత్రములము 2 తులములు, కొడిశపాలపట్ట 16 తులములు ఇటుల (గహింఁ,
మెత్తగా చూరించి వస్త్రగాలితము చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడి
నట్టిది భూనింబాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని 4 తుల మోతాదు చొప్పున బెల్లము
గలిపిన శీతలోదకముతో నేవించవలెను. ఇందువలన గృహణీదోషము,
గుల్మము, కామిల, జ్వరము, పాండు, ప్రిమేహము, అరుచి, అతిసారము ఇవి
శమించును.

198. కిరాతాది తైలము

శ్లో॥ కూర్వా లాఘా హరిద్రే ద్వే మంజిషా నేంద్రనారుణీ |

హీరబేరం పుష్కరం రాస్నా కపివల్లి కటుత్రియం ||

పాతా చేంద్ర యనత్తైవ లవణత్రయ సంయుతం |

వాస కాగ్న శ్యామ దారు మహాకాలఫలగ తగ్ధా ||

దధి మస్తాస్ర నాశేనై రాతేన చ సంపచేత్ |

ప్రస్థం ప్రస్థం సమాదాయ తైలప్రస్థే విపాచయేత్ ||

(శై.ర.జ్వర.)

చాగదుంప, లక్క, పసపు, మౌనుపసపు, మంజిష్ఠ, చెదుపుచ్చవేరు,
కురువేరు, పుష్కరములము, నన్నరాస్త్రిము, గజపిప్పలి, తిరికటుకములు,
(పుశ్యేకముగ) 2 తులములు, చిరునొద్ది, కొడిశపాలవిత్తులు, సామద్ర్యలవ
ణము, సింధవలవణము, సోపర్పలవణము, అడ్డవగము, బిల్వేడువేరు, తెగడి,
బేవదాయ, చెదుపుచ్చకాయ, ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్కటి 2 తులముల
చొప్పున గృహించి, మెత్తగా దంచి జలముతో నూరి మద్ద చేయవలెను.

నేలవేయ 100 పలములు గొప్పించి మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పగ్గముల జలమునందు వేసి 4 పగ్గములు మిగులునకు కషాయము వాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు ఆవనూనె 2 పగ్గములు, చాగిదుంపల కషాయము 2 పగ్గములు, లాతూనము 2 పగ్గములు, పులినీరు 2 పగ్గములు, పెంగుమిదినీళ్లు 2 పగ్గములును చెర్చి పొయ్యిమీది నుంచవలెను. మరియు, నేలవేయ, కరిక్కాయలు, సన్నరాష్ట్రము, శంగల్యకోష్ఠ, లక్క, చేదుపుచ్చజేరు, మంజిష, పసుపు, చూగుపసుపు, చాగిదుంప, అతిమధురము, తుంగముస్తలు, తెల్లలిజేరువేరు, సంఘవలగము, జటామాంసి, పెద్దములకవేరు, బిడాలవలగము, కురుజేరు, పిల్లివేరకేళ్ళు, మంచిగంధము, కటుకరోహిణి, పెన్నేగుగడ్డ, శతపుష్పి, కణుకలు, దేవదారు, వట్టివేయ, పద్మకాష్ఠము, ధనిమూలు, పిప్పళ్ళు, వరి, కంగోగాలు, తిరిఫలములు, ఓనుము, అడవియోమము, కర్కాటకశృంగి, పల్లెరుకాయలు, శూలపాన్న, ముర్యాకు పండ్లు, చేమంతివేరు, వాయువిడంగములు, తెల్లజీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, పెద్దవేపచెక్క, బోకశగము, యవతామ్రము, శుంఠి, ఇవి యన్నియు ఒక్కొక్కటి 2 తులములు చొప్పున గొప్పించి, మెత్తగా చూర్చించి, జలముతో చెన్నవలె చూరి, యీ ముద్దను గూడ పెవాళులో చెట్టి, పొద్దగ్నితో తెల్లపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇట్లు సిద్ధము చేయబడినట్టిది బృహస్పతిరాతాది తెల్లమరి చెప్పుటనును. దీనిని ఆభ్యంగమునకై యుపయోగించవలెను. ఇందునలన సంతత సతతాది విషమజ్వరము లెల్ల శమించును మరియు, ప్రిహవృద్ధి, శోఫ, పగ్గమేహము, పాంశు మున్నగు వ్యాధులు శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధి పొందును. బలము, వర్ణమును కలుగును.

200. సుందర్యన చూర్ణము

శ్లో॥ కాలేయకంఠ రజసి దేవదారు వచా ఘనం ।
అభయో ధన్వయాసశ్చ శృంగీ యద్రా మహాపథం ॥
త్రాయన్తీ పృటం నింబం గ్రిధికం వాలకం శతీ ॥
పొన్నగం మాగధీ మూర్వా పటజం మధుయష్టికా ।
శిశూత్పలం నేద్రయవం పరీ దార్ద్రీ కుచదళం ॥
పన్నకం సరశోరం త్వచం సౌరాష్ట్రీకా సిరా ।
యమా న్యతివిషా బిల్వం మరిచం గంధవర్ధికం ॥

ధాతీ గుహాచీ కటుకం న చిత్రక చటోలకం ।
 కలశీ చైవ సర్వాణి సమభాగాని కారయేత్ ॥
 సర్వద్రవ్యస్య చార్ధం తు కై రాతం సంపరీకల్పయేత్ ।
 పృథగ్దోషాంశ్చ వివిధాన్ సమస్తాన్ విషమజ్వరాన్ ।

 యథా మదర్పణం చక్రిం దానవానాం నిఘాదనం ।
 తథా జ్వరాణాం సర్వేషా మిదమేవ నిగద్యతే ॥

(శై-ర-జ్వర.)

కృష్ణాగరు, పసుపు, దేవదారు, వస, తుంగముస్తలు, కరక్కాయలు, దురదగొండివేళ్లు, కర్కాటకశృంగి, వాకుడు(సమూలము), శుంఠి, కలుక్రానుగ, పర్వాటకము, వేపచెక్క, మోడి, పురువేరు, కచోరాలు, పుష్కరమూలము, పిప్పళ్లు, చాగదుంప, కొడిశపాలవట్టు, అతిమనురంగ, మునగవిత్తులు, నల్లకలుకు దుంపలు, కొడిశపాలనిత్తులు, పిల్లివీచగవేళ్లు, మౌనుపసుపు, రక్తచందనము, పశ్చుకావ్యము, సరళదారు, పట్టివేరు, లవంగపట్టు, పటిక (పొంగించినది), కోల పొన్న, ఓమము, అతివస, మారేడువేరు, మిరియాలు, ఆకుపత్రి, ఉసిరికసన్న, తిప్పరీగె, కటుకరోహిణి, చిత్రమూలము, చేదుపొట్ల. ముయ్యాకుపోన్న. ఇవన్నియు ఒక్కొక్క చులము చొప్పునను, నేలవేము 22 చులములును గలిపించి విటిని మెల్లగాదంచి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది సుదర్పణమార్గ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన సమస్త జ్వరములు, విశేషముగ విషమ జ్వరములును శమింతును. మరియు స్త్రీహృద్ధి, యక్ష్మస్పృద్ధి, గుల్మమును శమింతును.

201. భూనింబా ద్వసాదశాంగ క్వాథము

శ్లో॥ భూనింబ దారు దశమూల మహావధాబ్ధ తిక్తేంద్రబీజ భవిశేభా
 కణా కషాయః । తంద్రా ప్రిలాపకసనానుచి దాహా మోహా
 క్వసాది యుక్త మఖిలం జ్వర మాశు మాంతి ॥

(శై-ర-జ్వర.)

నేలవేము, దేవదారు, దళమూలములు, శుంఠి, తుంగము నలు. కటుక తోహాణి, కొడికపాళిగింజలు, ధనియాలు, జవీప్పలి, ఈ ద్రవ్యములకు సమ భాగములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 16 భాగముల జలమునందుజేసి, 3 వ, భాగము మిగులువరకు కషాయము కాచి వడియగట్టవలెను. దీనిని ఒక పలము మోతాదు చొలిన సేవించవలెను. ఇందువలన తంద్ర, వ్యూహము, కాస ఆరుచి, దాహము, మోహము, శ్వాస మున్నగునానితో గూడిన జ్వరము, అతి శీఘ్రముగ శమించును.

202. భూనింబాది ఘృతము

శ్లో॥ భూనింబ నింత త్రిఫలా చటోల కరంజ జాతీ షడిరాసనాశాం ।
పతోయకర్తైర్ఘృతమాకుచక్యం సశ్శోషకం కాచపాకం పరిదిప్తం ।
(తై.ర.-ఉచుతః)

నేలజేము, వేపాకు, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ) చేదుపొట్ల, గానుగ గింజలు, జాజిమల్లియాకు, చండ్రచెక్క, వేగినచెక్క. ఇవన్నియు ఒక్కొక్కటి 10 పలములచొప్పున నమముగ గ్రహించి వీటిని మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పగ్గముల జలమునందు వేసి 4 పగ్గములు మిగులువరకు కషాయము కాచి వడియగట్టవలెను. ఈ కషాయమునందు 1 పగ్గము ఘృతమును, రై కషాయ ద్రవ్యములను ప్తపలము చొప్పున ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగా గ్రహించి నలియగొట్టి జలముతో కల్పముగానూరి ఈముద్దను చేర్చి వ్యవస్థిగితో ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను ఇటులసిద్ధముచేయబడినట్టిది భూనింబాదిఘృతమునిచెప్పబడును. దీనిని 1 తులముమోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. బాహ్యమునకు సర్వంగమునకు గూడ నుపయోగింపవచ్చును. ఇందువలన సమస్త ఉపదంశములు శమించును.

203. కీరాతారీప్సము

(అం. ఆ. షా. బౌ. యో.)

నేలజేము 12½ శతావములను గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 128 శతావముల జలమునందువేసి 32 శతావములు మిగులువరకు కషాయము కాచి యొక భాండము లోనికి వడియగట్టవలెను. వీయ్యట నందు 12½ శతావములు ఔలమును చేర్చి బాగుగా కలుపవలెను. మరియు, నందు 6 శతావములు

తేనెను గూడా చేర్చవలెను. పిన్నప్పు 12 తులములు, మోడి 12 తులములు, చవ్వము 12 తులములు, చిత్రమాలము 12 తులములు, తు-తి 12 తులములు, కలవేము 12 తులములు, ఈ ద్రవ్యములను మెత్తగానంచి ఈ వ్యత్యన ద్వారా మును గూడా పై భాండమునందు జేర్చి యున్నింటిని చాగుగా కలిపి గడ్డి అరిష్టవిధానమున సంధానముచేసి యొక నూన మిగులవే యుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి యుంచవలెను. ఇది కిరణాభాస్వ మనబడును. దీని 1/2 బొప్ప మొదలు 1 బొప్ప వరకు మోతాదు వ్యాధి నేవించవలెను. ఇందువలన కేషును జ్వరములు, పురాణ జ్వరములు, వర్షపాత జ్వరములు, ప్లేహవృద్ధి, యక్షువృద్ధి, శ్మగ్గోగములు, ఇన్ఫ్యువి శమించును. రక్తశోధనమును జాతరాగ్ని వృద్ధిబొందును.

(26) కుటజ: కొడిశపాలచెట్టు.

204. కుటజావలేహ్యము

శ్లో॥ కుటజశ్చ త్వలాం ద్వాశే పచే ద్దషాంశశేషితాం ।
కర్కశృత్య షీషేతత్ర తాన్మూలైశ్చ కటుత్రయం ॥
రోధ్యద్యయం మోచగసం బహం దాడిమజాం త్యచం ।
బిల్వ కర్కటికా మస్తం సమంగాం ధాతికఫలం ॥
పల్మాన్నితం కశకులం కుటజస్త్రివ చ త్వచః ।
తింశత్పలాని గుడతః గుడా త్పూతే చ వింశతిః ॥
తత్సక్వం రేహతాం యాతం ధాన్యే పక్షసిథం కిహణా ।
సర్వాశ్శో గృహణీషా వ్యాస కాసా న్నియచ్ఛతి ॥

(హా. 204)

కొడిశపాలచట్టు 100 పలములు గృహించి మెత్తగా నలిమిగొట్టి 15 వర్షముల జలమునందు చేసి 2 వర్షములు మిగులువరకు కాచి కసాయము వడిచు గట్టవలెను. పిమ్మట నందు బెల్లము 30 పలములు చేర్చి లేహ్యపానము చేసి, యందు రసాంజనము 1 పలము, త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ) 1 పలము, తెల్లలాద్దగపట్ట 1 పలము, ఎర్రలాద్దగపట్ట 1 పలము, బూయగబుర 1 పలము, చిట్రామట్టి 1 పలము, దానిమ్మకాయ బెరడు 1 పలము, మాచేమిడి 1 పలము, తుంగము స్తలు 1 పలము, మంజిష్ఠ 1 పలము, అరెపండు 1 పలము, కొడి

A4

పాలపట్ట 10 పలములు ఇటుల గ్రహించి, వీటిని మెత్తగా చంచి, వస్త్ర
గాలితము చేసి ఈ చూట్టమును, ఘృతము 20 పలములును చేర్చి యున్నింటిని
భాగుగా కలియగలిపి పాత్రను పొయ్యిమీదనుండి క్రిందకు దింపి, చల్లారిన
పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి దీసికొని దానిపై దృఢముగ మూసి యా పాత్రను
ధాన్యరాసియందు పడునైదు దినములు కప్పి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము
చేయబడినట్టిది కుటజావలెహ్యమని చెప్పబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు
చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన సమస్తాఘ్నములు, గ్రిహణి, క్వాస, కాగ
యియ్యవి శమించును.

205. కుటజాది గుటిక

శ్లో॥ కాటజ త్రిఫలా లింబ పటోల ఘన నాగరైః ;
భావితాని దకాకాని రిపె ర్వి త్రిగుణానివా ॥
శిలాజతు పలాగ్నమై తావత్తి నిత శ్కరా
దిక్ షీర్ణి పిప్పలీ ధాత్రీ కర్కటాఖ్యాః పలాన్బితాః ॥
నిర్ద్వ్యాః ఫలమూలాభ్యాం పలం యుక్త్యా త్రిశాతకం ;
మధు త్రిగుల సంయుక్తం కుర్వ్యా : క్షుచమాకా శుభాకా
దాడిచాంబువయః పక్షిరగతోయ నురావాకా ॥
తాక భక్షయి త్యానుపిలేత్ నిశ్నో భుక్తంనా ;
పా నుమష్ఠ జ్వరప్రేహ తనుకాగ్నో భగందం ॥
.....సర్వదోషహరా శ్శివాః ॥

(నా-పాంశుః)

కొడిశపాలపట్ట, త్రిఫలములు, వేపపట్ట, చేదుపొట్ట, తుంగముస్తలు,
కుంఠి ఈ ద్వివర్ణములను సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి
యెనిమిది భాగముల జలమునందు వేసి యెనిమిదవంతు మిగులునకు కషాయము
గాచి పెట్టగాటవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు పరిసద్దమైన గోమూత్ర
శిలాజతు రి పలములు వేసి పది దినములు గాని, యిరువది దినములు గాని,
ముప్పుది దినములు గాని భావన చేయవలెను. పిమ్మట నందు తెల్లచక్కెర
రి పలములు, వంశరోచన 1 పలము, పిప్పలు 1 పలము, దుశికిచప్పు
1 పలము, కర్కటకశృంగి 1 పలము, కంటకారీ మూలములు (రౌకురు
కలసి) 1 పలము, ఇటుల గ్రహించి, అందు త్రిశాతకములను (అవంగవట్టు,

విలపలు, అకుపత్తి) సుగంధమునకు కావలసినంత ప్రయోగమును చేసి, తద్వారా టిసి మేత్రగా మార్చించి, వస్త్రప్రాళిసము చేసి ఈ చాళ్ళమును పోషింపగా శిలాజతువుతో చేర్చవలెను. కిమ్మట నాను 3 చలములు చేసి యన్నింటిని కలియచూరి ఒక్కొక్క తులము పరిమితిని గుటికలను చేయవలసి ఇటుల నీనము చేయవలసి టిసి వటబాచిగుటిక యిది చెప్పబడును. ఒక్కొక్క గుటిక మోతాదు చొప్పున ప్రతిదినము సేవింపుదు దాడిమి ఫలంబమును గా, పక్షిమాంసరసమును గాని, కేలము జలమును గాని, సుగంధము గాని, అనువిముఖ గాని అనుపానముగా దీనికొనవలెను. ఇందువలన పాండు, మష్టిము, జ్వరము, పీహవృద్ధి, తమకశ్వాస, అగ్నిస్మ, భగంధోమ, హృదోగము, మూత్రాగ్రహము, కుకృదోషము, అగ్నిమాంద్యము, శోష, గర్భవిము, శుభ్రము, కామము, అస్మగరము, రక్తపీతము, శోఫ, గుల్మము, కంఠగోగము, ప్రమేహము, ఆస్త్రవృద్ధి, భ్రమ యియ్యవి కమించును.

206. బృహత్సూత్రజావ లేహ్యము

శ్లో॥ కుటజత్వ కృలశితం జలదోళకే విపాచయన్ ,
తేన వాదావశేషేణ శర్కరాపల వింశతిం ||
నత్యై పక్త్యై లేహపాకే చూరానీయాని నిక్షిప్తే |
పాతాపమంగా బిల్వంచ ధాత్రీ ముసలిం తథా ||
దాడిమాతివిషా లోధ్రం శాల్మలీశ్శస్త్రకం |
గసాంజనం ధాన్యకం చ ఉశీరం నాలకం తథా |
ప్రతిత్యేక మేహం కశాంశం నిక్షిప్తే త్యాజ్యవిద్విధమ్ |
శితే చ మధువస్త్రై కుడవారం నిక్షిప్తే ||
వర్షయాప మతిసారం గగ్గూశీ సర్వయావిదేం |
రక్తమృతిం జ్వరం శోధం వమి మగ్గోగదం త్యజేం |
అన్లపీతం తథా శూల మగ్నిమాంద్యం నియచ్ఛతి ||

(శ్లో. 206. బృహత్సూత్రజావ లేహ్యము)

కొడికపాలకుట 100 పలములు గ్రహించి, మేపిగా చేయవలసి. 12 పలముల జలము పెంచుకేసి, 4 పలములు మిగులుపెట్టి కలపవలసి. ఇది వాత్రోలకై వేయగట్టవలెను. పిమ్మట పెంచు 20 పలముల నీరు.

చేర్చి లేవ్యాపాకము చేయవలెను. చిరుబొడ్డి, ముంజిష్ట, మాతేడుపింఠెలు, ఆరెపువ్వు, తుంగము ప్తలు, దానిమ్మ బెరడు, అతివస, లొద్దుగపట్ట, బూరుగ బొక, ఎర మ్మరము, రసాంజనము, ధనియాలు, వట్టివేరు, వరుణేరు వీనిని ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్క తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చి, వస్త్రగాలితము చేసి ఈ చూర్ణమును పై పాకములో గలిపి, పాత్రను నిప్పుల మీద నుండి కిగిందప దింపి వల్లారబెట్టవలెను. పిమ్మట 2 పలములు తేనె నందు చేర్చి, యన్నింటిని బాగుగ మరియొక పారి కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది బృహత్కుటజాన లేవ్యామని చెప్పవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన అతీహాగము, గౌహణి, రక్త పాదము, జ్వరము, శోఫ, ఛర్ది, అర్చుస్సు, తృష్ణ, అముశిత్తము, కూల, అగ్నిచూంద్రము ఇయ్యవి శమించును.

207. కుటజా రిష్టము

శ్లో॥ తులాం కుటజ మూలస్య మృద్వీకార్థ తులాం తథా !
మధూకపుష్ప కాళ్ళశ్శ్లోః భాగాత్ దశపల్లస్మితాత్ ॥
చతుర్దశజేఠసః చక్త్యా ద్దోణం చైవావశేషితం ।
ధాతక్యా వింశతి పలం గుడస్య చ తులాంక్షి పేత్ ॥
మాసమాత్రం స్థితోభాండే కుటజారిష్ట సంజ్ఞితం ।
.....చాన్తి రక్తాతీసార ముల్పణం ॥

(భైర-అతీసార.)

కొడికపాలవేరు 100 పలములు (కొడికపాలపట్టనే గౌహించుట సాంప్రదాయము) గౌహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 64 పౌసముల జలము నందు చేర్చవలెను. మరియు నందు 50 పలములు దాగితుపండ్లను, 10 పలములు ఇప్పపువ్వును, 10 పలములు పెద్దగుమ్మడివేళ్ల క్వాథమార్ణమును చేర్చి 16 పౌసములు మిగులువరకు కాచి యొక భాండములోనికి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నందు 100 పలములు బెల్లమును గలిపి, 20 పలములు ఆరెపువ్వును గూడ చేర్చి, అరిష్టవిధానమున సంధానము చేసి యొక మాస మటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట దానిని వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది కుటజారిష్ట మనబడును. దీనిని 1 ఔస్సు

మోక్షాను చొప్పున సేవించవలెను. ఎందులనన నొక్కొక్క
జ్వరిమును శరించును. బాత గొన్ని వృద్ధిపొందును.

208. కుటుంబముల పోషణము

శ్లో॥ తత్కా-లాక్ష్మిప్త ముదా త్రిదశ సేవితం నామకామమ్ |

పిష్టా చతుః పలయితాం జగదామోగ్యే నేషామమ్ |

శిష్టా చ మునమతేప ద్విగమో ద్విముఖాగ్నిమ్ |

అంగావర్తం చ పృథం ద్విష్ట్యో వాపేష్ట్యో నామకామమ్ |

తతోనం సమాగాయ కథి. పృథం ద్విష్ట్యో వాపేష్ట్యో

ఉక్తః కృష్ణాత్రిపురేణ భటపాంస్య భూతమ్ |

ఇయే త్వర్వానతీపారాన్ రిక్తజాన్ సుఖాన్ నామకామమ్ |

(1900)

పద్మినమును కొడితపాలవట్టును 4 పలుకుల నొక్కొక్క
నలియకొట్టి బియ్యపుకడుగుతో పోసివలె నొక మును నొక్కొక్క
నీ ముద్దను నేకదాకులచే కప్పి, పైని నెన్నునీ దానిను నొక్కొక్క
మును గోధుమపిష్టముచే గప్పి, దీనికి పైని బంజునొక్కొక్క
కెట్టువలెను. పిష్టాట దీనిని గోమయాగ్ని సహా నామకామమ్
వుటవాకము చేయవలెను. పైన బూసిన నున్న నొక్కొక్క
బయటకు దీసి చల్లారకెట్టువలెను. అటుపిమ్మట పైనున్న
గించి, పక్వమై యున్న కుటజకల్కమును ప్రస్త్రమునొక్కొక్క
రసము నొక పాత్రలోనికి పిండి, అందుకీతల మన పిష్టాట
చేసే వలదునెను. ఇయ్యది కుటుంబ వుటవాక మననము.
మోక్షాను చొప్పున సేవించవలెను. ఎందులనన నొక్కొక్క
జ్వరిమును శరించును బాత గొన్ని వృద్ధిపొందును.

209. కుటుంబాది రక్షణియ

శ్లో॥ కుటజత్వచో విపాద్యం శతపలమగ్గం మహేంద్రమ్ |
యావ త్స్వీదరసం తద్ద్రవ్యం స్వస్వస్థితో గాత్రియమ్ |

మోచాగసః సమంగా ధరినీచ పలాంశిభిః త్రిభిస్తైశ్చ ।

వత్సక బీజం తుల్యం చూర్ణ కృత మత్రాదాతవ్యం ॥

పూతోత్సృజితః సాంఘ్యః ససోదర్శ్య ప్రతేపనో గాఢహ్యః ।

మాత్రాకాలోపహితా రసక్రియోపాజయత్యస్థుక్నాస్రిపం ॥

(వై-శ-సిం-అర్హోగోగ.)

సచ్చిగనుడం కొడిశపాలపట్ట 100 పలములు గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పృస్థముల జలమునందువేసి 2 పృస్థములు మిగులువరకు, ఆ పిస్సితో రసము లేక చప్పబకు వరకును కిషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. ఈ కషాయమును వేరొక పాత్రలో చేర్చి, అందు బూయగలంకి, మంజిష్ఠ, పింఛి, యశ్వత్థు, వీని నొక్కొక్క పలము చొప్పునను, కొడిశపాలగింజలను 3 పలములను గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగ్రాతముచేసి, ఈ చూర్ణమును చేర్చి తిరిగి ఆ కషాయము గట్టిపడువరకు (అనగా గరిట కంఠ కొనుసంత చిక్కదనము వచ్చువరకు) పాకము చేసి అగ్నివైసుండి క్రిందకు దింపి చల్లారబెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కుటుబాదిరసక్రియ యనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన రక్త స్యావముతో గూడిన యగ్ధస్సు శమించును.

210. కుటజక్షీరము

శ్లో॥ నిష్కృష్టాన్య మాలములుం గింమలికాయాః ।

సమ్యక్స్థల ద్విత్తయముంబు చతుశ్శరావే ॥

తత్పాదావేపి సలిలే భిలు శోషణీయం ।

క్షీరే పలద్వయ మితే కుశలై రజాయాః ॥

పక్షిప్త్య మాషకానమై మధున స్తత్రా శీతలే ।

రక్తాసారీ తత్ప్రీత్యా నైరుజ్యం క్షీప్రమాపు గురౌ ॥

(బా-పృ-అతీసార.)

కొడిశపాలపట్ట 2 పలములు గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 32 పలముల జలమునందువేసి, 8 పలములు మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను.

గట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 2 పలములు మేకపాలుచేర్చి, పాలు మిగులవరకు తిరిగి పాకము చేయవలెను. ఇది చల్లారిన పిమ్మట నందు ౩ తులము తేనెను గలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిగ్గము చేయబడింది కుటజక్షిర మనబడును. దీనిని 2 పలములు మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన రక్తాతిసారము శమించును.

211. కుటజాది క్వాథము

శ్లో॥ కుటజాతివిషం ముస్తా వాలకం బోధ్యచందనం ।

ధాతికీ దాడిమం పాతా క్వాథమేషాం సమాక్షికం ॥

పిబేద్రక్తాతిసారే తు దాహశూల పంశా న్దయే ।

కుటజాదికషాయో ఽయం సర్వాతిసార నాశనః ॥

(భా-ప్ర-అతిసార.)

కొడిశపాలకతుల, అతిసన, తుంగమునలు, కురుజేరి, లొద్దుగపట్ట, రక్తచందనము, ఆరెపువ్వు, దానిమ్మకాయబెండ్రు, చిరుబొది పీటిసముం శములుగ గ్రహించి, కషాయవిధి ననుసరించి వీనితో కషాయము గాఢమలెను. ఇది చల్లారిన పిమ్మట నందు తగ్గ మత్యము తేనెను గలిపి యుంచవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన రక్తాతిసారము శమించును.

212. కుటజాది ఘృతము

శ్లో॥ కుటజ ఫలవల్క్లల కేసర నిలోత్పలలోధ్ర ధాతికీ కస్తూరిః ।

సిద్ధం ఘృతం విధేయం శూతే రక్తార్కసాం భిషజా ॥

(చ-ద-అర్శోవ్యాధి.)

కొడిశపాలగింజలు, కొడిశపాలపట్ట, నాగకేసరములు, నలకలువసుంతు, లొద్దుగపట్ట, ఆరెపువ్వు వీనిని పృత్యేకముగ 3 తులములు చొప్పున గ్రహించి, జలముతో నూరి కల్కముగా చేసి, 1 పృస్తము ఘృతమునందు గలిపి ఘృత పాకము చేసి నడియగట్టవలెను. (ఇందు పాకార్థము కషాయము గాని, జలము

A4

B4

గట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 2 పలములు మేకపాలుచేర్చి, పాలు మిగులవరకు తిరిగి పాకము చేయవలెను. ఇది చల్లారిన పిమ్మట నందు 1 పలము తేనెను గలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిగ్గు చేయబడింది కుటజక్షౌర మనబడును. దీనిని 2 పలములు మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన రక్తాతిసారము శమించును.

211. కుటజాది క్వాథము

శ్లో॥ కుటజాతివిషం ముస్తా వాలకం బోధ్యచందనం ।

ధాతికీ దాడిమం పాతా క్వాథమేషాం సమాక్షికం ॥

పిబేద్రక్తాతిసారే తు దాహశూల పంశా న్దయే ।

కుటజాదికషాయో ఽయం సర్వాతిసార నాశనః ॥

(భా-ప్ర-అతిసార.)

కొడిశపాలకములు, అతిసన, తుంగమునలు, కురుజేరి, లొద్దుగపట్ట, రక్తచందనము, ఆరెపువ్వు, దానిమ్మకాయబెండ్రు, చిరుబొద్ది పీటిని యింజనములుగ గ్రహించి, కషాయవిధి ననుసరించి వీనితో కషాయము గాఢమలెను. ఇది చల్లారిన పిమ్మట నందు తగ్గు మాత్రము తేనెను గలిపి యుంచవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన రక్తాతిసారము శమించును.

212. కుటజాది ఘృతము

శ్లో॥ కుటజ ఫలవల్కుల కేసర నీలాత్పలలోధ్రా ధాతికీ కస్తూరిః ।

సిద్ధం ఘృతం విధేయం శూతే రక్తార్కసాం భిషజా ॥

(చ-ద-అర్శోవ్యాధి.)

కొడిశపాలగింజలు, కొడిశపాలపట్ట, నాగకేసరములు, నల్కలువసుంతు, లొద్దుగపట్ట, ఆరెపువ్వు వీనిని పృత్యేకముగ 3 తులములు చొప్పున గ్రహించి, జలముతో నూరి కల్కముగా చేసి, 1 పృష్టము ఘృతమునందు గలిపి ఘృత పాకము చేసి నడియగట్టవలెను. (ఇందు పాకార్థము కషాయము గాని, జలము

A4

B4

వలెను దీనిని కేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి, అందు లజాలు మూలము 1 పలము, ఆరెపువ్వు 1 పలము, మాచిడు పిండెలు 1 పలము, చిరుబొద్ది 1 పలము, బూరుగబంక 1 పలము, తుంగము స్తలు 1 పలము, అతివన 1 పలము ఇటుల గొప్పించి, మెత్తగా మార్చించి, వస్త్రగాలితము చేసి ఈ మార్గమును చేర్చి తిరిగి పాకము చేయవలెను. గరితేట యందు కొనునంతటి చికించనము కలుగ గనే పొయ్యిమీదనుండి దింపి చలారబెట్టవలెను ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది కుటబాష్టకావలేహ్య మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున కేవల హంసోదకముతో గాని, మేకపాలతో గాని, మండముతో గాని సేవించ వలెను. ఇందువలన సమస్తాతిసారములు, అర్శస్సు, ప్రివాహిక, ప్రదరము ఇయ్యవి శమించును.

215. కల్లింగాది కషాయము

శ్లో॥ కల్లింగాతి విషా శుంఠీ కిరాతాంబు యవానకం |

జ్వరాతిసారం సంశాపం నాశయే దవికల్పితః ||

(చంద్ర-జ్వరాతిసార.)

కొడిశపాలింతులు, అతివన, శుంఠి, నేలవేము, కురువేరు, దుండగొండి వేళ్ళు వీనిని సమాంశములుగ గొప్పించి కషాయపిథి ననుసరించి ~~చేయవలెను~~ గాచి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన జ్వరాతిసారము శమించును.

216. కల్లింగాది గుటికలు

శ్లో॥ కల్లింగబిల్వ జంబూమరీక శిథిల సగసాంజనం |

వాతా హరిద్రో హీరేణి కిట్ఫలం శుకనాసికాం ||

లోభం మోచరసం శంఖం ధాతకీ వట శృంగకం |

శిష్టా తంహలతోయేన వటకా నక్షసన్నితా ||

చాయాకుష్మాకా విచేచ్ఛిమ్యం జ్వరాతిసార శాస్తయే ||

(చంద్ర-జ్వరాతిసార.)

కొడిశపాలింజలు, మారేడుపిండెలు, నేరడపట్ట, మామిడిజీడి, చెలగకాయలోనిగుడ్డ, రసాంజనము, లక్కి, పసుపు, పుడవేరు, కాయఫల

చెక్క, దొండవేరు, లొడ్డుగపట్ట, బూరుగబంక, శంఖభస్మ, అరెళ్ళవ్వు, చరియూడలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా మార్చించి, వస్త్ర గాళితము చేసి బియ్యపుకడుగుతో ఖల్వమున మూడు దినములు చక్కగా మారి 1 తులము పరిమితిని గుటికలను చేసి ఛాయాశుష్కము చేయవలెను. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక చొప్పున తగుడులాడకముతో నేవించవలెను. ఇందు పలన జ్వరాతిసారము శమించును.

(27) కబ్బకః - గులాబి.

దీనిని గురించిన ప్రత్యేక యోగములు గానరావు.

(28) టమారీ - కలుబంద.

217. కు మారీ న టి

శ్లో॥ సుమాగ్ధ్యద్ధి హై మరౌప్యం హరితాలంచ మాక్షికం ।

శత్రో భావయిత్వాధో గుంజామాఘ్రిం పటేం చరేత్ ॥

ధాన్యైర్భసా పటే నేయం టమారీ యోజితా చారేత్ ॥

స్నాయుజాన్ నిఖిలాన్ శోగాన్ అగ్నిమాంద్యమగోచకం ॥

(భైర-స్నాయు.)

స్వర్ణ భస్మ, రజతభస్మ, శుద్ధతాళిక చూరము, స్వర్ణ మాక్షిక భస్మ వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కలుబందగనముతో నూరుమార్లు భాసనచేసి గుంజా చరిమాణమున మాత్రాలు చేయవలెను. దీనిని ఒక్కొక్క మాత్ర చొప్పున ఉసిరిక కాయల రసముతో నేవించవలెను. ఇందుపలన సుస్త స్నాయురోగములు, అగ్నిమాంద్యము, అగుచి ఇయ్యవి శమించును.

218. మహాకమార్వాది తైలము

శ్లో॥ టమారీ స్వగంధ పరిసం మత్స్యక్షీచ శతావరీ ।

ధాత్రీ బిగ్బిగసం చాపి కరగీ శంద కేతకీ ॥

సహగోపీవేఘనాద నాగకేళీదకం తథా ।

చందనం కేతకీపుష్పం మధుకం పశుళం తథా ॥

శాస్త్రోక్త కేశాంబు చోచం చోరక చంపకం ।
 వృత్తాశం వృద్ధముస్తాచ గిరివాలుక మేవచ ॥
 పుష్పిని గ్ధృపలికం జలవోణే విపాచయేత్ ॥
 తత్త్రికిల్లం పయంజిత తైలప్రసం పయస్సమం ।
 మజ్జిషా వాల్మీకిరం శారీర జీర్ణకర్షణం ।
 విలా లచంగవత్సం చ జటామాంసీ తపస్వినీ ।
 పౌష్కం యప్తిమధుకం గిరివాలుక చంపకం ॥
 బాచీఫలం చ తక్కిలం చక్రాంగీ నాగ కేసరం ॥
 మగంజీజ తగరం మృగవాళి శ్వాతావరీ ॥
 చోచనోక ముస్తచ కేతకీ లఘుచందనం ॥
 జాతీపుష్పం చ కర్పూరం పుష్పవలీ మృణాలకం ।
 మఘాక పుష్ప మృచ్చికా నీలోత్పల సురదుర్మమం ।
 కుశుమం త్రిఫలాచైవ గుడూచీ గంధభీజకం ।
 ఏత తైలం మహాపక్వ మభ్యం గా తస్మైవైత్యజితే ॥
మహామూరికా తైలం దేవదేవేన భాషితం ॥

(వై-చిం-పి-శ్చగోగ)

కలబందరసము 1 పృష్ఠము, పొన్నగంటియాకురసము, 1 పృష్ఠము,
 పిల్లిపీచరగడ్డలరసము 1 పృష్ఠము, ఉసిరికపండ్లరసము 1 పృష్ఠము, చొండ్రాను
 రసము 1 పృష్ఠము, అరటిదుంపరసము 1 పృష్ఠము, మొగలిచండ్రోసము 1 పృష్ఠము,
 సహజేరిరసము 1 పృష్ఠము, చిరీకురరసము 1 పృష్ఠము, కొమ్మరికాయలతోని
 నీరు 1 పృష్ఠము ఇట్లంటి గొప్పించి వీటినిన్నింటినీ నొక పాత్రలో బోసి
 యదు 1 పృష్ఠము తిలతైలమును, 1 పృష్ఠము అవుపాలను చేర్చవలెనా.
 మరీయు, మంచిగంధము, మొగలిపువ్వు, అతిరుధుగము, పొందవ్రువ్వులు,
 సుగంధిపాల, వట్టివేరు, కురువేరు, అవంగపట్ట, కిచూరాలు, సుపెంగ మొగలు,
 తామరతూండ్లు, పెద్దితుంగముస్తా, కొండకుసువేరు వీనిని పృష్ఠేకముగ
 2 పలుకులు చొప్పున గొప్పించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పృష్ఠముల జలమున
 రంగువేసి 4 పృష్ఠములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టి ఈ కమాయమునా
 గుండ్లపై పాత్రలో చేర్చవలెను. పిచ్చుట, మంజిష్ఠ, కురువేరు, వట్టివేరు,
 సుగంధిపాల, తైలజీలకర్క, నల్లజీలకర్క, ఏలకులు, అపవత్తి, జటామాంస,

1. దత్తరము, పుష్కరములము, అత్తినుధురము, కొండపరువేరు, సంపెంగ
మొగలు, జాజికాయ, తక్కోలము, కలుకరోహిణి, నాగకసరిములు, మంచి
ఝము, పద్మబీజములు, గంధితగరిము, కస్తూరి, పిల్లిపేచరిగడ్డలు, లవంగపట్ట,
కచోరములు, తుంగముస్తలు, మొగలిపువ్వు, రక్తచందనము, జాచుపువ్వులు,
పచ్చకర్పూరము, మల్లిపువ్వులు, తామరతూండ్లు, ఇచ్చుపువ్వు, దాగిత, నల్ల
కలువదుంప, శేవదారు, కుంకుమపువ్వు, తిగిఫలములు (వర్జ్యేకముగ), తిప్పతిగె,
మొంతులు, ఈ ద్రవ్యములను పర్వత్యేకముగ క్రితముల చొప్పున గ్రహించి
ఇందలి కస్తూరి, పచ్చకర్పూరము, కుంకుమపువ్వు, పిల్లి తన్ను మిగిలిన ద్రవ్యము
లను మెత్తగా చూర్ణించి, జలముతో నూరి, మద్దచేసి, ఈ కల్కమును గూడ
పై పాత్రలో జేర్చి మృద్ధగ్నిచే తైలపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. తైలము
కొంచెము గోరుచెచ్చగ నున్నప్పుడు కస్తూరి యన్నగు ద్రవ్యములను ఖల్వ
ములో మెత్తని చూర్ణమువలె నూరి, ఈ తైలమునందు జేర్చి బాగుగా
కలియబెట్టి బలముగా మూసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది
సహాకుమార్యాది తైలమనబడును. దీనిని నస్త్యాభ్యంగముల సుయోగించవలెను.
ఇందువలన అంగదాహము, శిరోదాహము, నేత్రదాహము, ఊర్ధ్వక్షతుగత
వ్యాధులు ఇవి యెల్ల శమించును.

(59) కులుతక-ఉలవలు.

219. కులుతాది ఘృతము

శ్లో॥ కులుతరస యు కం వా పంచకోల శృతిం ఘృతం ।
పాయయే తక్రఫజే కానే హిక్మా క్వాసే చ శస్యతే॥ (చ-కాస)

ఉలవల కపాయము 4 పస్యములు, ఘృతము 1 పస్యము, ఇటుల
గ్రహించి ఈ రెండింటి నొక పాత్రలో బోసి, అందు పంచకోలస్యము
(పిళ్ళప్ప, మోడే, చవ్వము, చిత్రిమాలము, శుంఠి) ల కల్కము క్రిత పస్యము
నందు జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని కులులము
మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన కఫజకాస, హిక్మా, క్వాస,
ఇయ్యవి శమించును.

220. కులుతాది వృత్తము (రెండవది)

శ్లో॥ పలుత సింధూత్త విడంగసాగం న శక్త్యరం నీతని యావహుః
 బీజాని కూహ్నాడక గోతురాభ్యాం ఘృతం సచేత్తత్ వరుణస్య తోయే
 దుస్సాధ్యై ర్వాశ్శరి మాతృకృచ్చం మూతాభిహుం చ సమాతృబద్ధం
 (శ్లో. రెండవది)

ఉలపలు, సైంధవలవణము, వాయువిడంగబీజములు, చక్కెర, యావతొరము, బూడిదగుమ్మడిగింజలు, పల్లెరుకాయలు, వీనిని పరిశ్రేయముగా కి తులముల చొప్పున గ్రహించి మెత్తగాదంచి జలముతో నూరి ముద్దచేయవలెను. ఒక పాత్రోయగు ఉలిమిరిపట్టక పాయము 4 పంసములు పోసి అందు 1 పుస్తముల వృత్తమును పైన సిగ్గుచేసిని ద్రవ్యకలమును శీర్షి మందాన్నితో వృత్తపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన ఆశ్మరి, మూత్రోచ్ఛ్వాసము, మూత్రాభిహుతము, ఇయ్యది శమించును.

221. కులుతాది లేపము

శ్లో॥ కులుతం కట్ఫలం శుంఠీ కాఙ్గీ చ సమాశకం ।
 సుఖోష్ణం లేపనం కార్యం కర్ణమాలే ముహుర్గుహుః॥

(గ.ని.జ్యోతి.)

ఉలపలు, కాయఫలచక్కెర, శుంఠి, నల్లజీలకర్ర, వీటిని సమాశములుగా గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి ఉష్ణజలముతో మెత్తగా నూరి ముద్దచేయవలెను. దీనిని నన్ని పాత్రజ్యమున ముట్టు కర్ణమాలసోఘము లేపనము చేసినను య్యది శమించును.

222. కులుతగుడము

శ్లో॥ కులుతం దశమాలా చ శక్తేన ద్విజయశ్శికా ।
 శతం శతం చ సంగృహ్యై ర్దశాశ్చ విపాదయేత్ ॥
 పాదాబిషే తస్మిన్స్త గుహ పాత్రాం పీకేత్ ।

శీత్రీధూనే శ చక్రే చ మధునోఽమౌ పలని చ ||
 వజ్రులని తుగాక్షీర్యా పిష్పల్నా శ్చ పలద్యయం ।
 తిరిగుగంధక యుక్తం తహాశే దగ్ని బలం పృతి ।
 త్నానం కౌసం జ్వరిం హిక్కాం నాశయేత్తమకం తథా ||

(చంద్రహాస-శ్వాస.)

ఉలకలు 100 పలములు, ఓశమాలములు 100 పలములు, గంటుభారించి 100 పలములు, ఇత్యాల గృహించి పీటిని మెత్తగా దంచి 16 వృష్ణముల ఒలము నందు వేసి నాల్గవభాగము మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. ఈ పాయము నందు 50 పలములు జ్వలమును నెచ్చి లేవ్వవలయు నయవలెను. ఈ వాకిము వల్లంకిని పిన్నుట నంగు 8 పలముల జేసెను, రీతలములు వెదురువృక్షాద్యమును 2 పలములు పిన్నుటనూ మిను, 2 పలములు " నుగి క్రియ చూట్టుము (లహరీ నట్టి నీలపలు, అలంకృతి ను జేసి నాల్గవ భాగము నీయవలెను. ఇందుది కులూకములను బహులు. పిని 1 త ను వెనకాదు చొప్పున కేదిల నవలెను. ఇందువలన హిక్కాయు, కాగ్నియు, కౌసము, జ్వరియగు రసం దును.

అన్ని వర్ణం - పిట్ట

22. కుశావ రేహ్యము

అన్ని వర్ణం - పిట్ట
 మినుకలను తుగాక్షీర్యా పిష్పల్నా శ్చ పలద్యయం ।
 తిరిగుగంధక యుక్తం తహాశే దగ్ని బలం పృతి ।
 త్నానం కౌసం జ్వరిం హిక్కాం నాశయేత్తమకం తథా ||
 ఉలకలు 100 పలములు, ఓశమాలములు 100 పలములు, గంటుభారించి 100 పలములు, ఇత్యాల గృహించి పీటిని మెత్తగా దంచి 16 వృష్ణముల ఒలము నందు వేసి నాల్గవభాగము మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. ఈ పాయము నందు 50 పలములు జ్వలమును నెచ్చి లేవ్వవలయు నయవలెను. ఈ వాకిము వల్లంకిని పిన్నుట నంగు 8 పలముల జేసెను, రీతలములు వెదురువృక్షాద్యమును 2 పలములు పిన్నుటనూ మిను, 2 పలములు " నుగి క్రియ చూట్టుము (లహరీ నట్టి నీలపలు, అలంకృతి ను జేసి నాల్గవ భాగము నీయవలెను. ఇందుది కులూకములను బహులు. పిని 1 త ను వెనకాదు చొప్పున కేదిల నవలెను. ఇందువలన హిక్కాయు, కాగ్నియు, కౌసము, జ్వరియగు రసం దును.

(చంద్రహాస-శ్వాస.)

దృష్టవేళ్ళు, రెల్లువేళ్ళు, పెద్దబట్టివేళ్ళు, నల్లచెరకువేళ్ళు, ఛిగ్గడయను వేళ్ళు విశేషముయొక్క వేళ్ళు వీటిని పర్వత్యేయగ 2 పలయులు చొప్పున గొనిపోలి, మెత్తగా నలియుగొట్టి 16 పర్వముల జలమునందువేసి 2 పర్వములు మిగులువరకు కాచి పడెయగుటవలెను. ఈ కషాయమువందు 1 పర్వము కలకండెచ్చు లేవ్యాపాకము చేసి, నిష్పమిదనుడి క్రిందకు దింపి, అందు అతియధుఃము, నక్కవోవగింజలు, బూడిచెనున్నుడికాయగింజలు, వంశవోచన, ఉసికికపప్పు, లవంగపత్రి, లవంగపప్పు, వీలకులూ, నాగకేసరములు, ఉలియిరికట్ట, త్రిప్పూతీగె, పేర్నిఘ్రము వీటిని పోష్యేయగ 1 తులము చొప్పున గొనిపొంది, మెత్తగా చూర్చి, వస్త్రగాలితము చేసి ఈ మూఁమును చేర్చి, బాగుగా కలియనిశిది యుంచవలెను. ఇటుల నిద్రయు చేయుడినట్టిది కుశావలేవ్యామని చెప్పుటగాను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన ప్రమేయములు, మాతామిత్రము, ఆశ్మరీ, అరుచి ఇవి శమించును. బలమును, రక్షియగులుగును.

224. కు శా ది ఘృ త ము

శ్లో॥ కశః కాశః శనో యాన ఇత్కం మోక్షో ఒశ్మభేత్ ॥
 దహ్యో వివారీ నారాగో కాశాయాం శ్రియః పుటం ॥
 నిజాః నాటినీ నాతా సత్కం ఒధ మంటకం ॥
 పున్నకే శిష్యత్వ క్షత్రికా సేమ సాధితం ॥
 ఘృతం శిలాన్య మధుకలీజై రుచిమివ్యచ ॥
 త్రిపుస్తైర్నారకాణాం చ వ్రీజైశ్చ నాపితం శుభం ॥
 భీన త్రి త్త సుభూతా నశ్యం ప్రీపిషేవచ ॥

(గ. ప. 106 రి.)

దృష్టవేళ్ళు, రెల్లువేళ్ళు, పెద్దబట్టివేళ్ళు, చిన్నబట్టివేళ్ళు, ఛిగ్గడయను వేళ్ళు, చాగిదుంప, పాపాణభేదవేళ్ళు, పెద్దదృష్టవేళ్ళు, నేలగుట్టవేళ్ళు, నేలకాడిమివేళ్ళు, పరివేళ్ళు, వలేరువేళ్ళు, పెద్దచూర్చువేళ్ళు, పాణినివేళ్ళు, చిరుబొడ్డి, నీటపిప్పలి, గోరింటవేళ్ళు, తెలగలిజేరువేళ్ళు, ప్రిగిలిజేరువేళ్ళు, నిరిశంకెక్క వీటిని సమాంశములుగ గొనిపొంది, మెత్తగా నలియుగొట్టి 16 భాగముల జలమునందువేసి యెనిమిదవ భాగము మిగులువరకు కాచవలెను.

ఇలలు సిద్ధముచేసి వడియగట్టిన కషాయము 4 భాగములు, ఘృతము 1 భాగము, హోమాత్మకలజలము, అనిమధుకము, పద్మబీజములు, దోసగంజలు, నక్కవోడ గింజలు వీరిని సమాంశములగు గ్రహించి, మెత్తగా గండి జలముతో నూరి సిద్ధము చేసిన కల్కము $\frac{1}{4}$ భాగము ఇటులి నీ నూడి-టి నొక పాత్రలో చేర్చి మిదాన్ని కై ఘృతహకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యని మిశ్రాది ఘృతముని చెప్పవలెను దీని 1 రులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇది దువలన పిత్తజనుగు అశ్మరి శీఘ్రముగ శమించును.

225. కుశాది తైలము

శ్లో॥ కుశాదిశాలివర్ణైః బీవకాన్ద్యైః సాధితం ।

తైలా.....నా దాహాన్మూర్తా వాతపిత్తవివాశనం ॥

(రగ-దాహ)

దగ్గు, రెల్లు, బర్డిన్సు, చెండ, పెద్దొచ్చ వీరి మూలములును, శోల పొన్న, ముయ్యకుళాన్న, అపిలపెరగ, అపిలమిరుము, జీవకాదివర్ణద్రవ్యములు * వీనియొక్క కషాయ కల్కములతో తైలమును చేర్చి పరిభాషాన సాగముగ తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. దీని వర్ణగమున కై యుపయోగించవలెను. ఇందువలన దాహము, వాతపిత్తములు శమించును.

226. శరమూలాది బృంహణగుటిక

శ్లో॥ శరమూలాశ్మయమూలాని కాండేక్షుః సేకువాలికా ।

శతావరీ పయస్యా చ విదాన్ కంఠకారికా ॥

జీవ నీ బీవతో మేదా వీరావర్ణభక్తో బలా ।

బుద్ధిక్షోభం రాక్షా సాత్త్విగుప్తా భున్జన్తా ॥

వీమం త్రిపలికాకా భాగాకా మాషాణామాధకం నవం ।

వివాసరూజలనోజ్జే చతుర్భాగం చ శేషయేత్ ॥

తస్య పేష్యోణి చుధుకం దాక్షా ఫల్గాని కిన్మలీ ।

* జీవకాదివర్ణద్రవ్యములు - దేవదాహినిమున, రేవ అపిలమిరుము వందలి చరకోక్త గణములగు జూడనగును.

నలమలః పూర్వ చ దశోత్పలకస్యైతే ।

నావైతైవాత రిష్ట్యగ్నౌ చుష్టాభోయహనయ్యుతైః ॥

(మ. ౩౭-౪౦లోగలది)

పక్షిపక్ష్యం, పక్ష్యపక్ష్యం, ఏగ్రిణిబంధుంపలం, రక్తచందనము, నల్ల కలశమంపలం, పక్ష్యకౌఠ్యం, వెదురాకులు, గలకపక్ష్యం, అనిమధుఃము, తుల్యము, తుల్యమంపలం వీటిని సమభాగములుగ గ్రహించి, మెత్తగాదండి, జలముతో చెప్పవలె నూరి, అందు నెయ్యి గలిపి ముద్దచేసి యుంచవలెను. వీనిని కొన్నెనకు లేవనూ చేయవలెను. ఇందువలన పితృజ రక్తజ శిశోగోగములు శమించును.

(౩౧.) కష్టం - చంగల్వకొట్టు.

230. కుష్మాది తైలము

శ్లో॥ కుష్మాంశుతృణకట్టల ఘోలకీబీజాని రోహిణీకటుకాః ।

కుశజఘోత్స్విలముస్తం బృహతీ కిరీటీకానీసం ॥

నిద్రానింబవాతాదురాలబా చిత్తకో విడింగశ్చ ।

తక్వాలాఘోబీజం కంపిలకసర్పపౌ ఘాదార్ద్రం ॥

ఏతే తైలం సిదిం కుష్టమ్నం ॥

(చ. కుష్టం)

చంగల్వకొట్టు, జల్లేడుపేళ్ళు, మైలతృణము, కాగిగుఱల చక్కెర, ముల్లంపిర్దులు, కటుకరోహిణి, కొడికపాలగింజలు, నల్లకలువమొవలు, తుల్యము, పెద్దములక పేర్లు, గన్నేరుపేళ్ళు, అన్నభేది, బగ్గెమ్మ మేడిపేళ్ళు, పువ్వుకొమ్మ, చిరుబొద్ది, దురగగొండపేళ్ళు, చిత్రమూలము, వాయువిదంగములు, చెమనాకాయలపలు, కింఛిల్లులు, అవాల, వస, మాగ్నిసుపసపు వీనిని సేమల కలుపులుగ గ్రహించి, మెత్తగా దండి జలముతో నూరి ముద్ద చేయబడినది. ఇట్లుగా 1 భాగము, తైలతైలము 4 భాగములు, జలము 16 భాగములు, ఇటుల నీ మూడింటి నొక పాళ్ళలో చేర్చి మంచాన్నిచే తైలపాకము చేసి

పడయుటవలెను. ఇటుల నీదము చేయబడినట్టిది కృష్ణానైఋతి, వానరమున, నీవిని బ్రహ్మరంగము చేసిన కష్టరంగము శమించును.

231 కుసూది కూగము

శ్లో॥ కుష్మం దాన్వో లాభ్యమబంధనమంగా అక్తా పాతా పీడినీ పీతికాచా
చూరం శస్త్రం భగవం తద్విజ్ఞానానాం గక్త సాగరం హవి కంధూం
యజాంచ ॥ (కై-మ-౧.౧౦౯గ.)

చంగల్మతోష్ణ, మౌనువన, లాద్యుపట, తుంగము పట, మగజష్ట, బ్రహ్మరంగిణి, చిరుబొద్ది, పెద్దచెక్కడ, వనప, నీటిని కుగభాగములుగ
అర్పించి, మెత్తగా చూరించి వస్త్రముగాల్పము చేయవలెను. దీనిని తేనెతో
గిరి దంతములకు క్రుతిస్తాము చేయవలెను. ఇందునలన వంతములందు
అగు గక్తసాగరము, కంధూ, హవి శమించును.

232. కుసూది తైలము. (రెండువది)

శ్లో॥ కుష్మం హింకు వచా దాగు శతాహ్లా నిశ్చ సైంధవై
పూరికర్ణాపతాం తైలం బస్తమాశ్రేణ సాధితం ॥
(కై-ర-కర్ణరంగ.)

చంగల్మతోష్ణ, ఇంగువ, చక్క, నేవదారు, శతపుష్ప, కుంఠి, సైంధవ
మలము నీనిని పనూంశములుగ గ్రహించి, జలముతో మెత్తగా నూరి నిధము
చేసిన కల్కము 1 భాగము, తిలతైలము 4 భాగములు, మేకముత్యము
40 భాగములు ఇటుల నీ మూడింటి నొక పాత్రముందు చేర్చి, మగదాన్ని చే
గ్రహింపాము చేసి వడింకుటవలెను. దీనితో కర్ణప్రారణము చేయవలెను. ఇందు
నలన పూరికర్ణము (దుర్గంధముగల సాగరముతో నూడిన కల్కము) శమించును.

(మి) మనుంధిం - మనుంధ్యులకు.

ఈ ద్రవ్యమును గురించిన మోక్షసాధనము పుస్తకమును గూడ చూడ.

(మి) మంకుమతి - మంత్రముపుష్కరి.

ద్రవ్యాణి యాని పేష్యాణి తానివత్సామ్యతః కరం ||
 జీవనీయగణో ముస్తం లవంగం కుంకుమం వచా ||
 నీలాత్మలం బలా వ్యోషం పుష్టిపరీ హఃరేణుకా |
 చర్మకారాలుక క్షిన్నా ప్రియంగు శ్చైలువాలుకం ||
 వీలాద్వయం తుగా ధాత్రీ హనూనం మూతీభవం |
 హపుషా చవికాపత్రిం తాలీసం నాగ కేసరం ||
 వరదా జీరణో దీప్యా ప్రిత్యేకం కర సమ్మితం |
 సర్వాణ్యేతాని సంహృత్య శనై ర్మృద్వగ్నినా పచేత్ ||
 హన్తి యత్ప్రాణమత్యుగ్లం కానం శ్వాసం త్షయం జ్వరం |
 ర కపిత్థం పశుమేహం చ కుంకుమాదిఘృతంకుభం ||

(శైర-రాజయత్నం.)

అతిమధురము 100 చలములు, క్షీరకాకోళి 100చలములు, దురదగొండి
 100 చలములు, దశమాలములు 100 చలములు, ఇటుల గ్రహించి,
 పిత్తిని మెత్తగా నలియగొట్టి 16 ప్రస్థముల జలమునందువేసి 4 ప్రస్థములు
 మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 ప్రస్థము
 వండుమమూర్ధితఘృతము (1 ప్రస్థము పరిమితిగల ఘృతము నొకపాత్రలో
 బోసి అందు 1 పలము కుంకుమపువ్వును జలముతో మెత్తగా నూరి మద్దజేసి
 చేర్చవలెను. పిమ్మట నీ పాత్రను పొయ్యిమీదనుంచి మృద్వగ్నిచే నండలి
 నురుగు నకించువరకు కాచి పొయ్యిమీదనుండి యా పాత్రను క్రిందకు దింప
 వలెను. అది చల్లబడిన పిమ్మట నా ఘృతమును వడియగట్టవలెను. ఇటుల
 చేయబడినట్టి కుంకుమమూర్ధితఘృత మనబడును. ను, 4 ప్రస్థముల మేకపాలను
 చేర్చవలెను. మరియు నందు జీవనీయగణద్రవ్యములు (ప్రత్యేకముగ), తుంగ
 ముస్తంబులు, లవంగము, కుంకుమపువ్వు, వన, నల్లకలువదుంప, చిటామట్టి,
 త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ), కోలపొన్న, రేణుకలు, నేలతాడిగడ్డలు,
 తిప్పతీగె, శ్రేంఖిణము, కూతురుబుడవ, పెద్దయేలకులు, చిన్నయేలకులు,
 వైదురుష్య, ఉసిరికపళ్ళు, మూతీపువ్వుములు, బొడతరము, చవ్వము, ఆకుపత్రి,
 తాలినపత్తి, నాగ కేసరములు, పెన్నెరుగడ్డ, జీలకర్ర, పెడజీలకర్ర, వీనిని
 (సప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి, జలముతో
 నూరి యా కల్కమును గూడ చేర్చి మందాచే ఘృతపాకము చేసి వడియ

గట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది కుంకుమాదిఘృత చునబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ మొదలు 1 కులమువరకు మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన రాక్షసుత్వ, క సము, శ్వాసము, క్షయము, జ్వరము, రక్తపీత్తము, ప్రమేహము ఇయ్యపి శమించును.

235. రెండవ కుంకుమాది ఘృతము

శ్లో॥ కుంకుమం శారిబాం దాగ్ధ్వాం జీవస్తీ మభిమాం బిడం ।

పత్రం పటోలమాలం చ స్పృషా పాచయే ద్భిషక్ ।

ఆస్య మాతాం ప్రయమంజిత వీక్ష్య వ్యాధేర్బలాబలం ।

సర్వకీరగదాక్ హన్తి కుంకుమాద్య మిడం ఘృతం ॥

(భైరవశిరోరోగ.)

కుంకుమపువ్వు, నుగంధిపాల, దాగ్ధ్వా, జీవస్తీమూలము, కరక్కాయలు, బిడాలవణము, అకుపత్రి, చేనుపొట్లవేరు వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి, జలముతో మెత్తగా నూరినట్టి కల్కయు 1 భాగము, ఘృతము 4 భాగములు, జలము 16 భాగములు ఇట్లుల నీ మూడింటిని కలిపి, మగదాగ్నిచే ఘృత పాకముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కుంకుమాది ఘృతమని చెప్పబడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఆభ్యంగమునకు గూడ దీని నుపయోగింపవచ్చును. ఇందువలన సమస్త శిరోరోగములును శమించును.

236. కుంకుమాది ఘృతము

శ్లో॥ కీటనిష్ఠీవనే ఘృష్టం నాగధేవం గకుంకుమం ।

తంతులప్రమితం దత్తం ఆత్రిసానః పూనం ॥

(వైచింత్ర-ఆత్రిసాన.)

కుంకుమపువ్వు, నలచుందు వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి, ఖర్జునునం దీ రెంటిని తేనెతో మెత్తగా నూరి బియ్యపురింజ పరిమళమునీ మాతృలచేసి అగ్నిబెట్టవలెను. ఒక్కొక్క మాత్ర మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీనివలన ఆత్రిసానము వెంటనే శమించును.

(64) కూష్మాండం - బూడిదగుమ్మడి.

237. కూష్మాండక రసాయనము

శ్లో॥ పితృగ్నిగ సికూష్మాండతులం స్థిన్నాం పునః పచేత్ ।
 ఘట్టయక్ నర్మిషః పృష్ఠే త్నైద్యోనైత్యేత్యక్షిచేత్ ॥
 ఖంగాచ్చతం కణాశుతోగ్నో ద్విపలం జీకాదపి ।
 శ్రిణాతిధాన్యమణిణం పృథగ్గరం పలాంశకం ॥
 అవతారిశీతేన దత్వా త్నైద్యం ఘృతార్దకం ।
 ఖజేనావధ్యచ స్థాన్య తస్మిహస్త్యుపయోజితం ॥
 కాపిధ్యా.....మేధాస్మృతి బలపదం ॥

(వా-కాన.)

బూడిదగుమ్మడికాయలోని మజ్జ (పైనుండు తోలును, గింజలును తొలగించగా మిగిలిన భాగము) 100 పలములు గలిపించి, చిన్న చిన్న ముక్కలుగా కోరి, తగుమాత్రము జలమునందు ఆవిరిచే నుడక బెట్టవలెను. సిమ్మట నా గుడ్డ నంతకు దగ్గరగనుండు గుడ్డలోనేని బలముగ పిండియందలి ద్రవము నంతను తొలగించవలెను. తరువాత నా పిష్టము నొక విశాలమైన పాత్రయందుంచి అందు 1 ప్రస్థము ఘృతమునందుచేర్చి దర్శించే కలియబెట్టుచు మృద్దగ్నిచే త్నైద్యోనైత్యు నమచ్చునకు పాకము చేయవలెను. అనగా భగవ చేయవలెనని భావము. వేరొక పాత్రయందు 100 పలములు కలరింపచేర్చి అందు తగుమాత్రము జలమును బోసి లేహ్యపాకము చేయవలెను. ఈ పాకము నందు మైని భరితమైన కూష్మాండపిష్టమును, పిష్పశ్శు 2 పలములు, శుంఠి 2 పలములు, జీలకర్ర 2 పలములు, అవంగపట్ట ½ పలము, ఏలకులు ½ పలము, ఆకుపత్రి ½ పలము, ధనియాలు ఆగ పలము, మిరియాలు ఆగ పలము, ఈ ద్రవ్యముల నిటుల గలిపించి, మెత్తగా దంచి వస్త్రగాళితముచేసి, ఈ చూర్ణమును చేర్చి కలియబెట్టి పాత్రను పొయ్యిమీదనుండి క్రిందకు దింపవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట ఆర పగ్గనము లేనను చేర్చి తిరిగి మరి యొకసారి బాగుగా కలియగలిగి యుండవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కూష్మాండకరసాయన మనబడును. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన కాస, హిధ్య, జ్వరము, క్వాస, రక్తపిత్తము, తుత త్తయము ఇవి శమించును. ఉరమ్మనవ సంధానము చేయును. హృదయమునకు హితమైనది. శ్మశ్శక్తిని గలిగించును.

238. కూష్మాండ ఘృతము

శ్లో॥ కూష్మాండవృరసే సర్పి రష్ట్రాదశగుణే శృతం ।
యష్టికల్ప మపస్సారహరం ధీనాన్వరచరణం ॥

(వా-అపస్సార.)

బూడిదగుమ్మడికాయస్వరసము 18 భాగములు, ఘృతము 1 భాగము, అతిసుధురకల్పము $\frac{1}{4}$ భాగము ఇటుల గలిపి మందాగ్నిచే ఘృతపాఃము చేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. దీనిచే అపస్మారము శమించును. స్వరమును, స్మరణశక్తిని గలిగించును.

239. కూష్మాండగుడకఞ్శాణకము

శ్లో॥ కూష్మాండకానాం రూఢానాం నుస్త్రిష్టం నిష్కలత్వచాం ।

ఛర్మిఃపరిసే పలశతం తామ్రపాతేర్ శనైః పచేత్ ॥

పిప్పలీ పిప్పలీమూలం చిత్రశ్లో హస్తిపిప్పలీ ।

ధాన్యాకాని విడంగాని యమానీ మరచానిచ ॥

తిగ్రహ చాజమోదాచ కలింగా జాజిసేంద్రవం ।

ఏకైకస్య పలంచైవ తిగ్రదప్తపలం భవేత్ ॥

తైలస్యచ పలాన్యస్తే గుడపంచాశదేతత్ ।

ప్రసైత్త్రిభిస్సమేతత్ రసస్యామలకస్యచ ॥

యదా దర్శ్యపరిపక్వం తదైన మవతారయేత్ ।

యథాశక్తి గుటీం కుర్వాత్ కర్షకరారమాతః ॥

అనేన విధిన్నాచైవ పరియుక్తస్త జయేదిమాన్ ।

దుర్వారాన్ గోహణీశోగాన్..... ।

గుడకూష్మాండశోనామ పంథ్యానాం గర్భదః పరం ॥

(భై-ర-గోహణి.)

బూడిదగుమ్మడికాయ పైనుండు తోలును తోలగించి, లోపలనుండు మజను సన్నముగా గీరి తగుమాత్రము జలమునందు అవిరిచే నుడకబెట్టవలెను. పిమ్మట దీనిని దశసరిగానుండు వస్త్రములో మూటగట్టి యందలి జలమును

బలముగా పిండి బయటకు తొలగించవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడిన ఈ పిష్టమును 100 పలములు గ్రహించి, తామ్రపాత్రలో వేసి, అందు 1 పౌష్ణము ఘృతమును చేర్చి మందాగ్ని చే దోరగా వేయించవలెను. ఈ కూషాస్థిండభ్రత పిష్టమునందు తిలతైలము 8 పలములును, బెల్లము 50 పలములును, ఉసిరికపండ్లరసము 3 పౌష్ణములును చేర్చవలెను. మరియు నిందు పిప్పళ్లు, మోడి, చిత్రమూలము, గజపిప్పలీ, ధనియాలు, వాయువిడంగాలు, ఓమము, మిరియాలు, కరక్కాయ, తానికాయ, ఉసిరికపప్పు, అడవియోమము, కొడిశ పాలవిత్తులు, నల్లజీలకర్ర, సైంధవలవణము ఇవి ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పునను, తెగడవేరు 8 పలములును గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి, పేస్త్రగాభితము చేసి ఈ చూర్ణమునుచేర్చి మందాగ్ని చే పాకము చేయవలెను. పాకము దర్శికి చిక్కగా నంటుకొను సమయమున ఆ పాత్రను పొయ్యిమీద నుండి క్రిందప దించవలెను. వెంటనే 1 తులము పరిమితినిగాని, అర తులము పరిమితినిగాని గుటికలను చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కూషా డ గుడకళ్యాణక మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన గృహణి, కుష్ఠము, అర్శస్సు, భగందరము, జ్వరము, వృద్ధాగము, గుల్మము, ఉదగము, విఘ్నాచిక, కామిల, పాండు, పృమేహము, ప్లిహవృద్ధి, వాతరక్తము, దదుగ్ని, చగ్గుదళము, హలీమకము, వంధ్యాత్వము ఇవిశమించును.

౨(65) కృష్ణశారీబా - నల్లనుగంధిపాల.

240. శారీబాది లాహము

శ్లో॥ శారీబా నీలినీ రాన్నా గుడూచ్చేలాచ చిత్రకః ।

మాణసూరణశంఖిన్య స్త్రిపుత్ భిల్లాతికాభయాః ॥

ఏభిర్యుత మయో హన్తి పృమేహపిటికా దశ ।

వాతరక్తం పడర్మాంసి త్వగ్గదాక్ నిఖిలాసపి ॥

(శై-ర-ప్ర)మేహపిటిక.)

నుగంధిపాల, నీలీమూలము, సన్న రాష్ట్రము, తిప్పశీగె, విలకులు, చిత్ర మూలము, మానకండ, శంఖిని. తెగడవేరు, నల్లజీడిగింజలు, కరక్కాయలు, లోహభస్మ వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, అందు లోహభస్మను విడిచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి పేస్త్రగాభితము చేసి యిందు

లోకాభిప్రాయమును గాని యుండునవలెను. దీనిని 11 మొదలు 10 మువల వరకు మోతాదు చొప్పున తేనెతో నేవించవలెను. ఇందువలన పుష్కమేహపిటికలు, వాతరక్తము, అర్శస్సు, త్వగ్గోగములును శమించును.

241. శారీరబాద్యాసవము

శ్లో॥ శారీరం ముస్తకం లోభ్యం వ్యగోభం విప్రులీం శతీం ।

అనంతం పద్మకం వాలం పాణం ధాత్రిం గుహాచికాం ॥

ఉశీగం చందనద్వంద్వం యమానీం కటుకోహిణీం ।

పత్యమేలాద్వయం కుష్ఠం స్వర్ణ పత్రాం హితకీం ।

ఏశాం చతుః పలాక్ భాగాక్ సూక్ష్మచూర్ణం కృతాక్ శుభాక్ ॥

జలవ్యోద్వయే క్షిప్త్యా దద్యాద్గుడతూలకాయం ॥

పలాని దశ ధాతక్యాః ద్వాత్వైం ఏషికలం తథా ।

మాసం సంసౌపయే ద్భ్యాదే సంవృతే మృణ్మయే శుభే ।

శారీరబాద్యాసవస్యాస్య పానాన్మేరకం శుభం ॥

... ..

సర్వవేతే శమం యాన్తి వ్యాధయో నాత్యసంశయః ॥

(శ్లో-ర-పుష్కమేహపిటిక)

సుగంధిపాల, తుంగముస్తలు, లొద్దుగపట్ట, మరిపట్ట, రావిపట్ట, కచోరాలు, నల్లసుగంధిపాల, పద్మకాష్ఠము, కురువేరు, చిరుబొద్ది, ఉసిరిక పప్పు, తిప్పతీగె, వజ్రీవేరు, మంచుగంధము, రక్తచందనము, ఓమము, కటుక కోహిణి, ఆకుపత్రి, పెయ్యెలకులు, చిన్నయేలకులు, చంగల్లకోష్ఠ, నునాముఖి, కరక్కాయలు వీరిని పుష్కకముగ 4 పలములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించవలెను. ఒక భాండమునందు 32 పుష్కములు జలమునుబోసి అందు 300 పలములు గుడమును గలిపి పెయ్యెల మను చేర్చవలెను. మరియు బీజములను తొలగించి ద్వాత్వైం 60 పలములును, ఆరెపువ్వు 10 పలములును అందు చేర్చి అన్నింటి పరిశుద్ధముగు హస్తముతో కలియగలిపి అసపరిధానమున సంధానముచేసి యొకమాస మటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియగలిగవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది శారీరబాద్యాసవ మనబడును. దీనిని 1 బోన్న మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను.

ఇందువలన పృమేహము, పృమేహపిటిక, జౌషధంశిక రోగము, వాతరక్తము, భగందరము ఇవి శమించును.

242. శా రి బా ది వ టి

శ్లో॥ శారిబాం మధుకం కుష్ఠం చాక్షరాతం ప్రియంగుకం |
 నీలోత్పలం గుహాచీం చ దేవప్రస్థం ఫలతీకం ||
 ఆభ్రం సర్వసమం చాభ్రసమం లోవాం విభావయేత్ |
 కేశరాజాంబునా పార్శ్వ్యాధేన యవజాంభినా ||
 కాశమాచీరసీనాపి గుంజామూలద్రవీణచ |
 ఎడ్డుగజాపృమితాపశ్చాత్ విదధ్యా ద్వటికా భిషక్ ||
 ధారోష్ణేనాపి పయనా శతమూలీకసేన వా |
 వీక్షకాం యోజయేత్ పౌత్రశః శీఖండపలీన వా ||
 నిఖిలాన్ కర్ణజాన్ రోగాన్ |
 శారివాదివటి హన్యాత్ స్త్రీగదా షఖిలాంపి ||

(శై-కర్ణరోగ.)

నుగంధిపాల, అతిమధురము, చంగల్గుకోష్ఠు, లవంగపట, వీలమలు, ఆకుపత్తి, నాగ కేసరాలు, పేంఖణము, నల్లకలువదుంపలు, తిప్పతీగె, లవంగములు, కగక్కాయలు, తానికాయలు, ఉసిరికపప్పు, ఇవన్నియు ఒక్కొక్క తులము చొప్పునను అభిషేకము 14 తులములు, లోహభస్మ 14 తులములు ఇటుల గొప్పించి, యిందలి భస్మలను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేయవలెను. వీమ్మట నీ చూర్ణమును, దైభస్మలను ఒకటిగా కలిపి, ఖిల్వమునందుంచి భృంగరాజ స్వరసము పోసి, మదిచెక్క కషాయముతోను, యవల కషాయముతోను, కాఘంచాప రసముతోను, గురివెండమూల రసముతోను పౌల్వేకముగ మర్చించి యారు గుంజల పడిమితిని మాత్రము చేసి ఛాయాశుష్కము చేయవలెను. ఇయ్యగి శారి బాదివటి యవబడును. పృమేహమును ఒక్కొక్క మాత్రంచొప్పున . ధారోష్ణ స్త్రీగముతో గాని. పిల్వీచగవేళ్ళ సముదో గాని, మంచుగంధపుక షాయముతో గాని నేవించవలెను. ఇందువలన కర్ణరోగములు, పృమేహము, రక్తపిత్తము,

క్షయము, శ్వాస, క్షబ్ధము, జీర్ణజ్వరము, అపస్మారము, అర్శస్సు, హృదోగము, మదాత్మయము, ప్రీతిరోగములు ఇయ్యవి శమించును.

243. శారిబాది లేపము

శ్లో॥ శారిబోత్పలకుస్థాని మధుకం చాప్లుచేషితం |

సర్పి సైలయుతో లేపః సూర్యావర్తార్థభేదయోః ||

(శై-క-శిరోరోగ.)

సుగంధిపాల, నల్లకలువదుంపలు, చంగల్వకోమ్య, అతిమధురము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి కాంజీకముతో పెన్నవలె నూరి ముద్ద జేయవలెను. దీనిని శిరస్సునకు లేపనము చేసిన సూర్యావర్తము; ఆరావభేదకము అరు శిరోరోగములు శమించును.

(66) కేతకీ - మొగలిచెట్టు

244. కేతకాది తైలము

[శ్లో॥ కేతకనాగబలాతిబలానాం యద్బహుళేన రసేన విచక్వం |

తైల మనల్పతుషోదకసిద్ధం మారుత మసిగతం వినిహన్తి ||

(వై-చి-వాతరోగ.)

మొగలియూడలు, నాగబల, అతిబల, వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి యందుకు 16 భాగములు జలముచేర్చి నాల్గవభాగము మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. ఇట్టి కషాయము 4 భాగములు, తుషోదకము * 4 భాగములు, తిల తైలము 1 భాగము ఇటుల ఈ మూడింటి నొక పాత్రలో చేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకము చేసి వడియగట్ట వలెను. ఇయ్యది కేతకాది తైల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము చేసిన అసిగత పాత్రరోగము శమించును.

* తుషోదకము — తుషోదకం యవై రామైః సతుష్టైః శకలీక్ష్ణుతైః. భా-ప్ర-సచ్చియవలను పైపొట్టుతో గూడ దంచి జలములో గలిపి పులియు వరకు సంధానము చేసిన యయ్యది తుషోదకమని వ్యవహరింపబడును. దీనిని వడియగట్టి పై తైలపాకమునందు చెర్చుకొనవలెను.

245. కేతకీతైలము

శ్లో॥ కేతకీమూలసాగే తు తైలం క్షీరం సమాశ్రితం ।
 చందనం మధుకం కుశం అశ్విగం దా సుద్యుమః ॥
 ఉశీగ ముత్పల మాంసీ పతాంగరు శా బలా ।
 హిరణ్యం నాగ పుష్పం చ స్పృశ్య మజిష్ట శాలిబా ॥
 అగరు ర్మృగనాభిశ్చ శతపుష్ప హారే శం ।
 మాత్రైస్త్రైలా తిగ్లః చా చోచం సమభాగైశ్చ క్షీరైః ॥
 తైలాభ్యంజనమాత్రేణ వాతశోణితనాశనం ।
 తైలశోణితనాశనం చ క్షేప్య శోణితనాశనం ॥
 అంగ దాహం శిరోదాహం అంతరాహం వినాశయేత్ ।
 స్వగం చ విషమం శీతం పూర్వాశ్విభ్యాగ వినిర్మితం ॥

(వైచింపితశ్లోకం)

మొలియూడలకసము 2 పగ్గిసములు, ఆవుపాలు 2 పంసములు, తిల
 తైలము 2 పంసములు ఇటుల గొలిపించి ఈ మూడింటి నొక పాత్రయందు
 చేర్చినది సంచితము, అతిసంధ్యము, చంద్రవర్ణము, పెన్నెరుగడ్డ,
 బేవదాగు, పట్టికేళ్ళు, నల్లకలవదుంపలు, జటామాంసి, ఆకుపత్తి, కృష్ణాగరు,
 గంధితాము, చిటాముట్టి, కురువేరు, నాగకేసరాలు, స్పృశ్యమును గంధ
 ద్రవ్యము, మంజిష్ట, సుగంధిపాల, కాషాగరు, కస్తూరి, శతపుష్ప, రేణుకలు,
 చిన్నయేలకులు, లవంగపట్ట, వస, కమారాలు వీటిని ఒక్కొక్క తులము
 చొప్పున గొలిపించి, యిందలి కస్తూరిని విడచి, మిగిలిన దానిని మెత్తగా
 చూర్ణించి జలముతో నూరి కల్కముచేసి దీనిని గూడ నందు చేర్చవలెను.
 సింధుట మందాగ్ని చేతైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. కొంచెము గోరు
 వెన్నగా నున్నప్పుడు కస్తూరి నిందు చేర్చి దృఢముగా మూసి యుంచవలెను.
 ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కేతకీతైలమని వ్యవహరింపబడును. దీనిని
 అభ్యంగము చేసిన వాతరక్తము రక్తశిత్తము, అంగదాహము, శిరోదాహము,
 అంతరాహము, జ్వరము, శీతజ్వరము ఇయ్యది శమించును.

(67) కోకిలాక్షః - గొట్టి.

దీనిని గురించిన పుత్ర్యేకయోగములు గానరావు.

(68) శోకాతః - వీర.

246. తిక్తశోకాతక్యాది తైలము

శ్లో॥ తిక్తశోకాతకీ ప్రిస్త మజాక్షీరం చ తత్సమమ్ ।
 భృంగ రాజగంఢం ప్రిస్తః ఘృతం కుషవసన్నితమ్ ॥
 ఏరండతైలం కుషవం ప్రిస్తాగం తిలతైలకమ్ ।
 త్రిసాత త్రిఫలా కుష్ఠ వధుశోఖర శాలిబాః ॥
 చందనద్వయ మంజిష్ఠా శతాహ్వరజనీత్రయమ్ ।
 ఏభి ర్విష్కంభమాణైశ్చ శస్తై ర్గ్లృద్వగ్నినా పచేత్ ॥
 తిక్తశోకాతకీ నామ తైల మభ్యంజనాదిభిః ।
 అక్షిహ్నో శ్మిశూలం శిరోవాతాన్ హరే త్పురమ్ ॥
 శిరోవ స్తికరం చై వ హ్యాక్షిరోగే విశేషతః ॥

(నైచింశిరోగే.)

చేదురీరాహుసము 1 ప్రిస్తము, మేకపాలు 1 ప్రిస్తము, గుంటకలగ
 రాకురసము 1 ప్రిస్తము, ఘృతము 4 పలములు, ఏరండతైలము 4 పలములు,
 తిలతైలము అగ ప్రిస్తము ఇలుల గంపించి, వీటి నన్నింటి నొక పాత్రలో
 చెర్చవలెను. లవంగ పట్ట, అకుపత్రి, ఎలపలు, కగక్కాయలు, తానికాయలు,
 ఉసిరికపప్పు, చంగల్వశోమ, అతిమధురము, వట్టివేరు, ముగంధిపాల, మంచి
 గంధము, రక్తచందనము, మంజిష్ఠ, శతపుష్పి, చువు, మూగుపసపు, కన్నూరి
 పసపు వీనిని ప్రత్యేకముగ ౧ తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి,
 జలముతో కల్కముగా నూరి దీనిని గూడ నందు చెర్చవలెను, పిమ్మట
 మందాగ్నిచే తైలపాకము చేసి వడియగట్టలెను ఇయ్యది తిక్తశోకాతక్యాది
 తైల మనవనును. దీనిని అభ్యంజనాది రూపమున నుపయోగించిన శేత్రోరోగ
 ములు, శ్మిశూల, శిరోవాతము ఇయ్యది శమించును, శేత్రోరోగములలో దీనిని
 విశేషముగ శిరోవ స్తికై ఉపయోగించవలెను.

(69) ఖదిరః - చండ్రచెట్టు.

247. ఖదిరాది కనకబింద్య రివము

శ్లో॥ ఖనిక కషాయద్రోణం కుంభే ఘృతభావితే సమావాప్య ।
 ద్రవ్యాణి చూర్ణితాని చ వట్టులికాన్యత్ర జేయాని ॥

తిరిగిలా వ్యోమ నిడంగ గజనీ ముస్తాబురూకేంద్రీయవాః ।
 సౌవర్ణ చ తిథా త్కృత్ చిన్నదుహచేత తన్మాసః ॥
 నిదగ్ధే ధాన్యమధ్యే పాత్రాపాత్రాశివే త్తతో యుక్త్యా ।
 మానేన మహామృత హస్తి..... ।
 నాభవతి కనకవర్ణః వీర్యాగ్నిం కనకబిందుం ॥

(చ.పృష్ట.)

చండ్రచేవక పాయము 16 పంక్తిములు గలిగించి, దీనిని ఘృతము బూసిన భాండములో బోయవలెను. పిమ్మట నందు 100 పలములు చక్కెరను గలియ గలిపి, 200 పలములు తేనెను చేర్చవలెను. (మూలములో చక్కెర, తేనె చేప్పబడక పోయినను అరిష్ట కల్పనాసాంప్రదాయము ననుసరించి పెవిధముగ నా రెండింటి నిందు చేర్చుకొనవలెనని గ్రహించవలెను.) మరియు, తిరిగిలములు, (పర్వత్యేకముగ), తిరిగిలములు. (పర్వత్యేకముగ) వాయువిడంగములు, పనపు, తుంగముస్తలు, అడ్డరపువేళ్లు, కొడికపాలగింజలు, మార్మినుపనపు పీనిని పర్వత్యేకముగ 6 పలములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూరించి ఈ చూర్ణమును గూడ నా భాండమునందు చేర్చి, పరిశుద్ధముగు హస్తముతో నొకసారి యన్నింటిని కలియగలిపి అరిష్టవిధానమున సంగ్రహముచేసి, ధాన్య రాసియొక దోకచూప మా భాండమును గప్పియుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టుకొనవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది ఖదిరాగి కనకబింద్రిగిష్ట మునబడును. దీనిని పృథినిత్యము 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీనిచే ఘృతము, అగ్గస్సు, శ్వాస, కాస, భగదరము, కిలా నము, పగమేహము, శోష యివి కమించును.

248. మహాఖదిర ఘృతము

శ్లో॥ ఖదిరస్య తుల్యః పంచ శింశపానయో స్తుతే ।
 తులారా స్వర్గవైతే కరంజారిష్టవేతసాః ॥
 పగ్గుటః టటజత్తైవ పృథ్వీ కృమిహర స్తవా ।
 హరిద్రోక్తితమాశ్చ గుహూచీ తిరిగిలా తిరిగిత్ ॥
 సప్తపర్వశ్చ సంతుల్యైః దశద్రోణేషు వారిణః ।
 అష్టభాగావశేషం తు కి పాయ మవతారయేత్ ॥
 ధాత్రిగ్రంథం చ తుల్యాంశం సర్వేషాం శ్వాధకం పచేత్ ।

మహాతిక్తక కల్కైస్సు యథోక్తైః పలసన్నితైః
నిహన్తి స్వస్థిపాని పానాభ్యంగనిషేవణాత్
మహాఖిగమిత్యేతత్ పరం వృద్ధవికాగనుత్

చండ్రసాము 500 పలములు, ఇరుసకుచేప 1 చేప 100 పలములు, క్షానుగ చెక్క 50 పలములు, వేప 50 పలములు, పల్లవచెక్క 50 పలములు, సర్పబిక్కుము 50 పలములు, 50 పలములు, అడ్డుపువ్వు 50 పలములు, వాయువిడచు పసపు50 పలములు, మౌనుపసపు 50 పలములు, కలచై తిప్పతీగె 50 పలములు, త్రిఫలములు 50 పలములు, తెలిపి ఏడాకులపొన్న చెక్క 50 పలములు ఇటుల గ్రహించి, నై 160 పస్యముల జలమునందువేసి, 20 పస్యములు మిఠుగాచి వడియగట్టవలెను. ఇందు ఉసిరికపండ్లస్థము 20 పస్య 4 పస్యములును చొప్పునవలెను. మరియు ఏడాకులపొన్న చెక్క, కటుకగోహిణి, చిగుగొడ్డి, శుంగముస్తలు, వల్లచేదురాట్ల, వేపచెక్క, సర్పబిక్కుము, దుగదగొండివేప నాగవస్త్రీమూలము, పద్మకాష్ఠము, పసపు, మౌనుపసపు, విల్లివీచగడ్డలు, తెల్లమగంధిపాల, నల్లమగంధిపాల, కొన్ని పువ్వువేళ్ళు, చాగదుంప, తిప్పతీగె, నేలవేము, అతిమఘావీనిని పరిత్యేకము 4 తులములు చొప్పున గ్రహించి, మఱో కల్కముగా నూరి ఈ ముదను గూడ పైదాని గ్నిచే ఘృతపాకముచేసి వడియగట్ట వలెను. ఇటుల నిష్ఠామహాఖిగస్ఫుతముని చెప్పబడును. దీనిని 1 తులము మోతావలెను. దీనిచే ననుస్త కృత్తములును శమించును. దీనిని అనుపయోగింపవచ్చును.

249. ఖదిరాది గుటిక

శ్లో॥ తులాం ఖదిరసారస్య ద్విగుణామరిమేదయః ।
ప్రత్యైల్య జర్జరీకృత్య చతుర్దోశేంభనః పచే

దోషగోళేషం కషాయం తం పూర్ణా భూయః పచేచ్ఛన్తైః ।
 తతః స్పస్తిక్ భువీహూతే చూర్ణకృత్పాక్షాభాగికం ॥
 చందనం పద్మకోశీం మంజుషా ధాత్వీ ఘనం ।
 పృషాండవీకం యష్టాహ్లా త్నగ్నే పద్మకేసరం ॥
 లాతూం రసాంజనం మాంసీ తిఫలా లోధగ్నవాకం ।
 రజన్యా ఫలినీ మేలాం సమంగాం కట్ఫలం వచాం ॥
 యవానా గరుపహి గైకాంజన నాచశేత్ ।
 లవంగ నఖ కర్కోల జాతీకోశాక్ జ్వాలన్లతాక్ ॥
 కర్పూరపడపం చాపి క్షిపేచ్ఛిశేవతారిలే ।
 తతస్తు గుళికాః కార్యాః శుష్కా శ్చాస్త్వేన ధాయేత్ ॥
 దంతానాం చలన భగ్రాశ సౌషిర్య క్రియోగమత్ ।
దంతాస్యగలరోగేషు సస్వప్నేతత్ పరాయణం ॥

(చ-త్రిమణ్ణయ.)

చండ్రచేన 100 పలములు, నల్లతుమ్మచెక్క-200 పలములు ఇటుల
 గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 64 పానముల జలమునందువేసి 16 పృష్ఠ
 ములు మిగులునకు కషాయము గావలెను. ఈ కషాయమును వడియగట్టి
 తిగ్గిని మందాగ్నిచే నది చిక్కిబడువరకు గావలెను. మంచిగంధము, పచ్చ
 కాష్ఠము, పట్టివేళ్ళు, మంజిష్ఠ, ఆరెచెక్క, తుంగముస్తలు, పుండరీకపుష్పము,
 ఆతివిధురము, లవంగపట్ట, నీలకులు, పద్మకింజల్కములు, లక్కి, రసాంజనము,
 జటామాంసి, తిఫలములు, (పృత్యేకముగ), లోధగ్నపల్ల, కురువేరు, పసపు,
 మూనుపసపు, పెండ్లిగము, పెద్దయెలపసుల, లజ్జాళు, కొయ్యపుచెక్క, వస,
 దురిదిగొండివేళ్ళు, క్రిష్ణాగరు, రక్తచందనము, కౌపరాయి, సౌపరంజనము
 వీనిని పృత్యేకముగ ఒక్కొక్క తులము చొప్పునను, లవంగములు, నఖం
 చిప్పలు, తిక్కోలము, జాజికాయలు, జాపతి వీనిని పృత్యేకముగ
 నొక్కొక్క పలము చొప్పునను, పచ్చకర్పూరము 4 పలములును గ్రహించి
 వీనిని వేరువేరుగా చూర్ణించి వుద్రుగాలితముచేసి, ఇదలి మంచిగంధము
 మొదలు అంజనమువరకు గల ద్రవ్యమార్గమును ఆ పాములతో కలియగలిగి
 పాత్రను క్రిందకు దింపవలెను. ఆది కొంచెము చల్లబకుచున్నప్పుడు మిగిలిన
 ద్రవ్యముల మార్గమును, పచ్చకర్పూర మార్గమును అందుచేర్చి బాగుగా

కలియగలిపి ముద్దచేయవలెను. పిమ్మట దీనిని 5 యవల పరిమితిని గుటికలుజేసి యా ఔటవలెను ఇటుల సిద్ధము చేయుచున్నట్టిది ఖనిరాదిగుటిక యనబడును. దీనిని ముఖమునంగు ధరించిన యెడల చలదస్తము, దస్తభ్రంశము, సాస్పిగ్మము, క్రిమిదస్తము, ముఖిపాకము, ఆస్యదౌర్లభ్యము, ఆహారకము, గలహోష ఇది శమించును.

250. ఖదిరారిష్టము

శ్లో॥ ఖదిరస్య తులారం తు దేవదారుచ తత్సమం ।
వాకుచీ ద్వాదశపలా దాప్య స్వాత్మలవింశతిః ॥
త్రిఫల వింశతిఫలా అష్టదశైశ్చైంభసః పంచత్ ।
కషాయే ద్వింశతేషు చ పూలే శీతే వినిక్షిపేత్ ॥
తులద్వయం మాక్షిక్య తులైకా శర్కరా మతా ।
ధాతిక్య వింశతిపలం క్షౌలం నాగకేసరం ॥
జాతీఫలం లవంగై లాశ్యక్షత్రాణి పృథక్ పృథక్ ।
పల్లవైశ్చ తాని కృష్ణాయా దద్యాత్ పలచతుష్టయం ॥
ఘృతభాండే వినిక్షిప్య మాసాదూర్ధ్వం పితృతైః ।
మహాకుష్మాని హృద్యోగం..... ॥
ఏష వై ఖదిరారిష్టః సర్వకుష్టనివారణః ॥

(కైర్రకుష్.)

చంద్రచేప 50 పలములు, దేవదారు 50 పలములు, బావంచాలు 12 పలములు, మౌనుపంపు 20 పలములు, త్రిఫలములు 20 పలములు, (పర్వత్యేకముగ), ఇటుల గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 128 పర్వసముల జలమునందువేసి 16 పర్వసములు మిగులువరకు గాచి వడియగొట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయము నొక భాండమునునందుబోసి యందు 100 పలములు చక్కెరను గలుపవలెను. మరియు నందు లేనె 200 పలములును, ఆరెపువ్వు 200 పలములును, తక్కిలములు 1 పలము, నాగకేసరాలు 1 పలము, జాజికాయలు 1 పలము, లవంగము 1 పలము, ఏలమలు 1 పలము, లవంగపట్ట 1 పలము, ఆకుపత్రి 1 పలము, పిప్పళ్ళు 4 పలములు వీనిని మెత్తగా చూరించి, ఈ మార్గమును చేర్చి బాగుగా నన్నింటిని కలియగలిపి అరిష్టవిధానమున సంధా

నముచేసి యొక మాస మటులనే యుంచవలెను. ఓమ్మట దీనిని వేరొక పాత్ర
లోనికి వడియగట్టుకొనవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుబడినట్టి ఖదిరాష్ట్ర
మనబడును. దీనిని 1 బౌద్ధ మతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన
కుష్మము, వృక్షాగము, పాండ్ల, అర్బుదము గల్గుము, గగింధి, క్రిమి,
కాసము, వీర్యహీనతము ఇయ్యవి శమించును. ఇవి కుష్మరోగములలో మిగుల
శ్రేష్ఠమైనది.

251. ఖదిరసారాది చూగము

శ్లో॥ ససంచనింబ త్రిఫల శతాహ్వః సలోహచూరః పవిడంగసాః ।
నరీజసారిః ఖదిరస్యసారః కృష్ణపహః శ్విత్రాగదాపహశ్చ ॥

(గ-ని-కుష్ట.)

పంచనింబము (వేపచెక్క, వేపవేరు, వేపాకు, వేపపువ్వు వేపగింజలు),
కర్కాకాయలు, తానికాయలు, శాసీరికపప్పు, శత్రువుష్ణి, లోహభస్మ, వాయు
విహఃగాలు, వేగినచేవ, చండ్రచేవ వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, ఇందలి
లోహభస్మను విడచి మిగిలివారిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాభితముచేసి
లోహభస్మ నిండు గడిపి యుంచవలెను. ఇయ్యది ఖదిరసారాదిచూర్ణ మన
బడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ కులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన యెడల శ్విత్రాగసమస్త
ఇతర కుష్మరోగములు శమించును.

252. ఖదిరాష్ట్రక కసాయము

శ్లో॥ ఖదిర త్రిఫలారిష్ట పటోలామృత వాసకైః ।
క్వాథోఽష్టకాంగో జయతి రోమాంతిక మనూరికాః ॥
కుష్ట వీరగ్న విస్ఫోట కండ్వాదీనపి తానతః ॥

(చంద్రమూరిః)

చండ్రచేవ, త్రిఫలములు (శ్రిశ్లేషముగ), వేపచెక్క, చెరుపాట్ల,
తిప్పతీగ, అడ్డపగవువేళ్ళు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, కసాయవిధి ననుస
రించి కసాయము సిద్ధము చేయవలెను. వీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున
నేవించవలెను. ఇందువలన చునూరిక, కుష్మము, విహ్వము, విస్ఫోటము, కండు
మున్నగునవి శమించును.

233. ఇరిమేదాది తైలము

శ్లో॥ క్వాథౌషధవ్యత్యయయోజనేన తైలంపచేత్కల్పయ్యానయైవ ।
సర్వాస్యగోగోద్ధృతయే తదాహు ర్దస్తస్థిత్యే త్విదమేవ ముఖ్యం॥
(వా-ఉ-ముఖిరోగ.)

తుమ్మవట్ట 200 పలములు, చండ్రుచేన 100 పలములు * ఇటుల గలిపించి, వీటిని మెత్తగా నలియగొట్టి 64 పుస్తముల జలమునందు వేసి 16 పుస్తములు మిగులువరకు కషాయముగాచి వడియగట్టవలెను. వీమ్ముట నిందు 4 పుస్తములు తిలతైలమును, వటివేరు, కరువేరు, రక్తచందనము, కాబరాయి, మందిగంధము, పీతచందనము, లొద్దుగపట్ట, పుష్పాండరీకము, అతిమధుము, లక్క, రసాంజనము, సౌవీరాంజనము, ఆరేవువ్వు, కాయఫలచేక్క, పవపు, మార్జితమర్కపు, కరిక్కాయలు, తానిక్కాయలు, ఉసిరిగవప్పు, లవంగవట్ట, ఏలగులు, అపస్త్రుతి, నాగకేసరాలు, కృష్ణాగరు, శుంగముస్తలు, మంజిష్ఠ, మురియూడలు, జటాచూసి, దుగదగండివేళ్ళు, పద్మకాష్ఠము, మాతురుబుడను, లజాలు వీనిని ఒక్కొక్క తులము చొప్పునను, జాపత్రి, జాజికాయలు, లవంగాలు, సిక్కిలాలు వీనిని ఒక్కొక్క పలము చొప్పునను గలిపించి మెత్తగా నలియగొట్టి జలముతో కలయుగా నూరి ఈ మదనముజేర్చి నృద్వగ్నితో తైలపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. కొంచెము గోరువెచ్చగా నున్నప్పుడందు 4 పలములు సత్క, కర్పూరమును చూర్ణించి కళిసి దృఢముగా మూసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టి ఇరిమేదాదితైల మనబడును. దీనిని గంధూగమునకై యుపయోగించవలెను. ఇందువలన సమస్త ముఖిరోగములు, దస్త్రరోగములు శుభించును. దస్త్రములకు దృఢత్వ మేర్పడును.

* శ్లో॥ ఖనిపారంతో ద్వేతులే పచేద్విల్కలాతో తుంగంవారి
మేనసః । ఘటచతుష్కే పాదకేషేఽస్మిన్ పూతే.....అక్షికం
క్షిపేత్, సునూత్నం రజః సేవ్యాంబుపత్రంగగై రికిం । చందనద్వయ రోధ్య
పుండ్రాప్రాయప్రహ్వంలాతాంజనద్వయం ॥ ధాతేకీ కట్ఫల ద్విశా ప్రభలా.
చతుర్జాణ జ్ఞోగకిం । మస్త చంజిష్ఠా న్యగోధపగోహ మాంసీ యవానకగీ
పద్మకై కేయ సమంగాశ్చ.....పాలికాంపుథక్ । జాతిపత్రికాం సజాతీ
ఫలాం సహువంగకంఠోల్లకాం । స్ఫటికశుభ్రసుభ్రకర్పూరకుషవం చ
తత్యానపే త్తతః ॥
(వా-ఉ-ముఖిరోగ.)

254. ఇరిమేదాది ఘృతము

శ్లో॥ అంజలి శ్చామేదతగ్గ్ సాహ్యాపృష్ఠపఠేభిః ।
 ఋషివగ తతఃసై ధాత్రి సగ్రసః క్షీరకం ఘృతం ॥
 కర్పూరం కల్కితం తిక్త తామ్రం నీధ్యయాసకః ।
 ముసా చామలకీ చైవ జీవనీ చాగ్రహాశ్చ ॥
 పచేదేకతా సంయోజ్య తద్ఘృతం సాయమేత్ జయేత్ ।
 విద్రోధం పంచగుల్కూచ..... పితృక్రం సకామలం ॥

(బుర్రా-ఉదరశోగ.)

తున్నుపట్ట 4 పలములు గగ్గిరించి, మెత్తగా నలియుగొట్టి 32 పలములు జలమునంగుచ్చేసి, 4 పలములు మిగులువరకు కషాయము గాది వడియగట్ట వలెను. అందు 4 పలములు శిశిరికవర్ష రసమును, 4 పలములు అశ్రుపాలను, 4 పలములు ఘృతమును జేర్చి కలుకఱోహిణి, కలుకాగ్రముగ, దుఃపగొండివేళ్లు, తుంగము స్థలు, శిశిరికపక్ష్య, జీవనీమూలము, ముచింగంధము, నల్లకలువ దుంచలు వీనిని పుగ్గిల్లేకముగ నొక్కొక్క తులము చొప్పున గగ్గిరించి, కల్కముగా జేసి, దీనిని గూడ సైఘృతములో చేర్చి, మందాచే ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది ఇరిమేదాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 రులము మోతాదు చొప్పున నేవింపవలెను. దీనిచే విద్రోధి, ఉదరము, గుల్మము, దాహము, ఊహము, జ్వరము, తృష్ణ, మూఁపు, ఛర్ది, కృద్రిగము, రక్తిపీతము, కామల ఇయ్యది శమించును

255. బబ్బూలా రిషము

శ్లో॥ తులాద్గయం శు బబ్బూల్యా శ్చశుగ్ధాంశే జలే పచేత్ ।
 దోగ్ధాశేషే రసే శీతే గుడ్య త్రితులాః క్షీపేత్ ॥
 ధాతికీం షోకశుభ్రా కృష్ణాం చ ద్విసలాంశికాం ।
 జాతీఫలాని క్కొలం త్యగేం పత్రికేషు ॥
 లవంగం మరిచం చైవ పలికాన్యపకల్పయేత్ ।
 విసం భ్రాంజే నిత స్తేష్ట బబ్బూలారిష్టశో జయేత్ ॥
 త్తయం కుష్ఠ మతీసారం పరిమేహశ్వాసకాశాన్ ॥

(భై-అతీసార)

తుమ్మపట్ట 200 పలములు గలిపించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 64 పృస్థముల జలమునందు చేసి, 16 పృస్థములు మిగులునాకు కషాయము గాచి యొక భాండములోనికి వడియగట్టవలెను పిమ్మట నందు 300 పలములు చెల్లమును గలిపి, 16 పలములు ఆరెపువ్వును, పిప్పళ్ళు 2 పలములు, బాజికాయలు 1 పలము, తక్కిలము 1 పలము, లవంగపట్ట 1 పలము, ఏలకులు 1 పలము, ఆకువరిగి 1 పలము, నాగకేసరాలు 1 పలము, లవంగాలు 1 పలము, మిరియాలు 1 పలము ఈ ద్రవ్యములయొక్క మెత్తని చూర్ణమును అందు చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి అరిష్టవిధానమున సంధానము చేసి యొక మాప మట్టులనే యుంచవలెను. పిమ్మట దీనిని వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది బబ్బూలాదిష్ట మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన తీయము, కృష్ణము, అతిసారము, ప్రమేహము, క్యాస, కాస, గంహణి మున్నగునవి శమించును.

256. ఆ భా గు గ్గు లు

శ్లో|| ఆభాఫలతిరికావ్యోమైః సర్వైశ్చేభిః సమీకృతైః |

తుల్యో గుగ్గులురాయోజ్యో భగ్న సంధిప్రసాదకః ||

తై.ర. భగ్న (అస్తి).

తుమ్మపట్ట, కరక్కాయలు, తానికాయలు, ఉసిరికపప్పు, తులీతి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు వీనిని సమాంశములుగ గలిపించి, మృదుచూర్ణము చేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమునకు సమముగ శోధితగుగ్గులును గలిపించి, గుగ్గులుపాకము చేసి అందు పైచూర్ణమును చేర్చి, బాగుగా కలియగలిపి, ఏ యవల వరిమితిని గుటికలను చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది ఆభాగుగ్గులనబడును. దీనిని నొక్కొక్క గుటిక మోతాదు చొప్పున నేవించిన యెడల అసిగ్గుగ్గుము శమించును.

257. బబ్బూల్యాది లేహ్యము

శ్లో|| బబ్బూల వాపా బృహతీ కుంభం |

నిరుండి తర్కాశతాంఘ్రిమాలం |

వ్యోత్యేక మేషం పలికాని వింశ |

ద్విజోదకే చాప్తసునావశిష్టే ।
 పక్ష్యే చ భృంగశ్చ కురింటుబ్రహ్మిన్సా ।
 పునర్నవా చాపి సకారపత్నీ ।
 ఆద్యేన రత్నేన రసాని వైశ్వా ।
 క్వాభేన యోజ్యాక్ ద్విగుణప్రమాణాక్ ॥
 ప్రస్థద్వయం చైవ గుడం చ యోజ్యం ।
 లేహ్యం చ పాకం పయ చాల్పవహ్నా ।
 త్రిక్షారకం చ త్రికటు త్రిజాతం ।
 రాన్నా ఫుతీణి సుపుష్కరాఖ్యం ।
 చిత్రం నిశా భార్జి వచా సరాజ ।
 భృంగీ హరిద్రాతి విహ గజాఖ్యం ।
 గిరింధిశ్చ వాడింబఫలం పటూహం ।
 సుచూర్ణితం కర్మయగ వ్రమాణం ॥
 శీలే సుధాపప్తపలప్రమాణం ।
 లేహ్యం దిశే కర మితప్రమాణం ।
 పంభాతకాతే విధివద్విసగ్వరైః ।
 మహాక్షయం మంచనిధం చ కాసం ॥

 బబ్బూల్వాకాఖ్యం ప్రబలం చ లేహ్యం ।
 సవోహిమాన్తి ప్రబలాంశ్చ గోగాక్ ॥

(వై-చిం-క్షయ.)

తున్నపట్ల అడ్డపాపువేళ్ళు, పెద్దములకవేళ్ళు, ములుగోరింటవేళ్ళు, నావీలాను, నెల్లివేళ్ళు, పిక్లీవీచ గడ్డలు. వీనిని ప్రత్యేకముగా 20 చలములు చొప్పున గొప్పించి, మెత్తగా నెలియగొట్టి 16 ప్రస్థములు జలమునందువేసి 2 ప్రస్థములు మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగొట్టవలెను. పిమ్మట గుంట కలగ రావరసము 4 ప్రస్థములు, ములుగోరింటవేళ్ళరసము 4 ప్రస్థములు, సరస్వతి రుగాకుసము 4 ప్రస్థములు, గలిజేరువేళ్ళరసము 4 ప్రస్థములు, కాకరాకురసము 4 ప్రస్థములు వీనితో పెకషాయమును చేర్చి అందు 2 ప్రస్థములు తెల్లమును గలిపి లేహ్యపాకమును చేయవలెను. అందు, యవతొరము, సర్జ

క్షౌరము, టంకణక్షౌరము, శుంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరయాలు, లవంగపట్ట, ఏలకులు, లవపత్రి, సన్నరాష్ట్రము, కిరక్కాయలు, తానికాయలు, ఉసిరికపండ్లు, పుష్కగమాలము, చిత్రమాలము, పసపు, గంటుభరింగి, పసి, గుంటకలగ రాకు, మౌనిపసపు, అతివస, గజపిప్పలి, మోడి, దాన్యబొడి, సైధవ లవణము, సోపాన వణము, సామద్రాలవణము, కౌచలవణము, బిణాలవణము వీనిని వ్యత్యేకముగ 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగ్రభిక్షము చేసి ఈ చూర్ణమును గలుపవలెను అది చల్లబడిన పిమ్మట 8 పలములు తేనెచేర్చి బాగుగా కలియగలిగి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది ఒక్కూలాదిలేవ్యా మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన క్షయము, కాస, క్వాస, దాహము, హిక్కు, చుంకేము, తృష్ణ, ఛర్ది, వాండు, శ్రిమేహము, ఉదరము, నాభిశూల, మూఁపు, కంపవాతిము ఇయ్యది శమించును.

(70) గుగ్గులుః - గుగ్గులము.

258. స్వాయంభువ గుగ్గులు

శ్లో॥ గుగ్గులు పంచపలం పలికాంశా మాగధికాత్రింశలా చ

పుథక్ స్నాన్ ॥

త్వక్ తృటి కర్ణయుతం మధులీఢం మృత్యుగందరగుల్మగళిక్షు ॥

(వా-ఉ-భృ-దర.)

కుడిచేయబడినగుగ్గులు 5 పలములు, సింహాచార్యము 1 పలము, కిరక్కాయలచూర్ణము 1 పలము, తానికాయలచూర్ణము 1 పలము, ఉసిరిక కాయలచూర్ణము 1 పలము, లవంగపట్టచూర్ణము 1 తులము, ఏలకుల చూర్ణము 1 తులము, ఇటుల గ్రహించి ఇందలి గుగ్గులము పాకముచేసి యందు మిగిలిన చూర్ణముల నన్నింటిని కలిపి, యది చల్లబడుచున్నప్పుడు తగు మాత్రము తేనె నందు చేర్చి, దృఢముగ మర్దించి ముద్ద చేయవలెను. ఈ సింహాచార్యము 5 పలముల చూర్ణములను గుటికలు చేసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది స్వాయంభువ గుగ్గులు అనివ్యవహరింపబడును. దీని నొక్కొక్క గుటిక మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీనిచే కుష్మము, భిగందరము, గుల్మము, నాడీవ్రణము ఇయ్యది శమించును.

259. కై శో ర గు గు లు

శ్లో॥ వగమహిపలాచనోదర సన్నిభవస్య గుగులోః పరిసం ।
 త్రిఫలాచూరార ఫలం త్రిటోష్ణార్ణవం పడక్షుచమాణం ।
 క్రిమిరపుమౌర్ధాగ పలం కర్ణం కర్ణం త్రిస్పృహస్త్యోః ॥
 అమృతాయాః పలమేకం సద్విషశ్చ పలాశ్చకం క్షీ పేదచులం ।
 ఉపయజ్య చానుపానం యూషం క్షీరం సుగంధి సజలం చ ॥
 ఇచ్చాహరివిహారి భేషజ ముపయజ్య సర్వకాల మిదం ।
 తనురోధి వాతశోణిత మేకజ పథ ద్వంద్వజం చిహితం చ ॥
క శో తి కై శో రికం రూపం ॥

(క్షైర-వాతర క్త.)

శోధితమహిసాక్షిగుగులు 1 పరిసము, త్రిఫలాచూర్ణము అరపలము (పరిశ్రేష్ఠముగ), త్రికటుచూర్ణము రి తులములు (పరిశ్రేష్ఠముగ), విహంగ చూర్ణము అర పలము, లెగడచూర్ణము 1 తులము, నాగదస్తీమూలచూర్ణము 1 తులము, తిప్పతీగచూర్ణము 1 పలము ఇటుల గూర్చింది. తొలుత గుగులును పాకముచేసి అదు త్రిఫలాచూర్ణములను చేర్చి బాగుగా అలియాలపవలెను. ఇమ్మట నందు రి పలములు ఘృతమును చేర్చి క్రిందకు దింపవలెను. ఇది చల్ల బడిన పిర్మట నన్నియు నేకముగా గడిసి మృదువుగా నుడువట్లు బాగుగా మర్దించి, ముద్దయగునట్లు చేసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది కై శో ర గుగులని వ్యవహరింపబడును. దీనిని రి యవల మోతాదు చొప్పున మెచ్చకట్టు, పాలు, సుగంధజలము మున్నగు ననుపాచములతో నేటి చులెను. ఇందు అహార విహంగములలో నెట్టి నియమమును వాటింక నవసరములేదు. ఇందువలన వాతర క్తము, వ్రణము, కాసము, మస్తము, గుల్మము, శ్వేదము, పాండు, పరిమేహము, అగ్నిమాంద్యము, విబంధము, పుమేహపిటిక మవి శమించును.

260. రసాభి గుగులు

శ్లో॥ కర్ణద్వయం పారదస్య లోహా గంధం చ తత్త్రిమం ।
 లోహగంధసము చాభిం గుగులం పడక్షుచము ॥

అమృతాయా రసప్రసే రసప్రసే ఫలతీతే ।
 సాంద్రీభూతే రసే తస్మిన్ గర్భౌ దత్వా విచక్షణః ॥
 త్రికటు త్రిఫలా న స్తీ గుడూచి చేదగ్రహుణీ ।
 విడంగం నాగపుష్ప చ త్రివృతా చ సుచార్ణితం ॥
 వ్యస్త్యేం ర్నమాదాయ వ్యవేకత్యై కాంయేత్ ,
 భక్షయేత్ కోలమాతరిం తు ఛిన్నా క్వాథానుపాసతః ॥
 వాతగ క్తం మహాభూం..... ।
 వాతర క్తవిసాళాః ధన్వన్తరికృతః పురా ।
 రసాభిగుగ్గులుః ఖ్యాతో వాతర క్తేఽచ్యుతోపనః ॥

(భైర-వాతర క్తః)

శోధితపాదరసము 2 తులములు, లోహభస్మ 2 తులములు, శోధితగంధ కము 2 తులములు, అభ్యోభస్మ 4 తులములు, శోధితగుగ్గులు 8 పలములు ఇటుల గ్రహించి, తొలుత రసగంధకములను కజ్జలిగా నూరి, యందు భస్మలను చేర్చి కలియనూరవలెను. సిమ్మట నొకపాత్రలో తిప్పతీగె కషాయమును 1 పృస్థమును, త్రిఫలా కషాయము 1 పృస్థమును, గుగ్గులను, కజ్జలిమార్ణమును చేర్చి మృద్వగ్నిచే బాగుగా చిక్కబడునట్లు పాకము చేయవలెను. అనగా గుగ్గులు పాకము చేయవలెను. సిమ్మట త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ), త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), నాగదస్తీమాలము, తిప్పతీగె, చేదుపుచ్చశేల్లు, వాయు విడంగాలు, నాగకేసరాలు, తెగడ వీరిని ప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా మార్చించి, వస్త్రుగాలితము చేసి, ఈ చూర్ణమును పై పాకములోచేర్చి, బాగుగా కలియగలిపి క్రిందకు నింపవలెను. ఇది చల్లబడు సమయము 3 యవల పరిమాణమున గుట్టికలు చేయవలెను. ఈ విధముగ సిద్ధము చేయబడినట్టి రసాభిగుగ్గులనవధనును. దీనిని గుట్టిక మోతాదు చొప్పున తిప్పతీగె కషాయముతో నేవించవలెను. ఇందువలన వాతర క్తము, కుషుము, క్రిమి, అశ్మరి, భగంధము, గుడభ్రంశము, క్విత్యము, కామిల, అపచి, గండమాలు, పాను, కండు, విచర్మిక, చర్మకీలము, చదుగిటవృత్తము ఇవి శమించును. ఇది వాతర క్తమునందు మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది.

261. అమృతా గుగులు

శ్లో॥ అమృతాయః పలశతం దశమాల్యాస్తదా శశం ।
 పాతా మూర్యా బలా తిక్తా దాక్షిణ్యంధ్యమస్తకాః ।
 ఏదం దశపలాకా భాగాక్ ిభీతక్యః శతం హశత్ ।
 ద్వే శలే చ హాతక్యా అమలక్యాస్తకా శతం ।
 జలద్రోణత్రయే పక్త్యా అష్టభాగావశేషితం ।
 చంపం గుగులు మాచ్యుశ్య పృష్ఠాశ్చ చ ఘృతం పచేత్ ।
 పాకే సిద్ధౌ పరిదాతవ్యం గుడూచ్ఛాః పత్నవేచ చ ।
 పలద్వయం తథా శుంథ్యాః పిష్టల్యౌశ్చ పలద్వయం ॥
 తిలో మాత్రాం ప్రయంతీత జ్ఞాత్వాదోష బల-బలం ।
 అపాదశను కుషేషు..... ।
 ఏతాక్ శోగాక్ నివాన్త్యాశు భాన్క స్తేమిరం యథా ॥

(శ్లో-కృత్)

తిప్పతీగ 100 పలములు, దశమాలములు 100 పలములు, చిమిడి
 10 పలములు, చాగదుంప 10 పలములు, చిటాముట్టి 10 పలములు, కిటుక
 శోహిణి 10 పలములు, వ్రానుపపపు 10 పలములు, ఆమదపు చేరు 10 పల
 ములు, నానికాయలు 100, కరక్కాయలు 200, ఉసిరిక కాయలు 200 పలములు
 గొప్పిండి, యిందలి తిప్పతీగ మొదలు ఆముదపు వేరువరకు ౧౭ దోష్టము
 లను మెత్తగా నలియగొట్టి 48 పృస్థముల జలమునందు వేయవలెను. కర
 కాయలను, తానికాయలను, ఉసిరిక కాయలను ఒక కుష్టమునందు
 వదులుగా మూటగట్టి పై పాత్రలో నీ మూటను వేసి-ప గట్టి
 ౬ పృస్థములు మిగులువరకు కషాయము గాది వడియగట్టవలెను. ఈ కషా
 యమునందు మెత్తగా నుడికియన్న కరక్కాయలు మున్నగు వానిని
 ఆ మూటనుండి దీసివారి ఆందలి బీజములను తొలగించి మిగిలిన మజ్జానా
 మును మెత్తగా పిసికి వేరొక పాత్రలో వేసి అందు అరి పృస్థము మృత
 ఘృను చేర్చి నుండగ్నిచే పాకము చేసి భిక్షవచేయవలెను. ఆ పిష్టము వోడగా
 వేగినప్పుడు క్రిందకుదిరిపి యుంచవలెను. వేరొక పాత్రయందు పై కషాయ
 మును బోసి అందు 1 పృస్థము శోధితగుగులును చేర్చి గుగులు పాకము చేయ
 వలెను. ఈ పాకము సిద్ధమైనప్పుడు పై భిక్షతపిష్టమును, గుడూచ్ఛతపిష్టము

2 పలములును, శుంఠీమారము 2 పలములు, విప్పల్మీరము 2 పలములును చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి కిరింపవలసి చల్లగా డ్రైట్ చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది ఆమృతాగ్గులనబడును. దీనిని 1 రోయవల మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన కృష్ణము, వాతరక్తము, కామిల, ఆమవాతము, అగ్నిమాంద్యము, భౌందరము, పీనసము, ప్రతికార్యము, వీరహోదరము ఇయ్యవి శమించును.

262. పంచతి క్షఘృత గుగ్గులు

శ్లో॥ నింబామృతా వృక్షపహుల నిదిగికానాం ।
భాగాన్ పృథగ్గళపలాన్ విచిత్రేషు పేషాం ॥
ఆషాంశశేషితరసెన సునిర్జితేన ।
ప్రస్థం ఘృతేన విపచితే పిచుభాగకల్యేణ ॥
పాతావిడంగసుదారుగజ్జోషపల్వాన్
ద్విత్వేనాగర నిశా మిశ్ర చన్ద్రకుమ్భే ।
లేజోవతీ మరీచ చత్సక దీప్యకాగ్ని ।
రోహిణ్యుదమ్బకవచా కణమూలయుక్తైః ॥
మంజిష్ఠయాతివిగ్ధయా వరయా యమాన్యాన్ ।
సాశుద్ధిగుగ్గులుశ్చ ౬ పి పంచసంఖ్యైః ॥
తత్సేవితం విధిమతిప్రబలం సమీరం ।
సంధ్యసినజ్జాతమవ్వధ వృషమిచ్చక ॥
... .. ॥

(చైర-కుష్ఠ)

వేపచెక్క, తిప్పలిగ, అడ్డసరవేళ్ళు, చేదుపొట్టి, వామడు (సమూలము) దీనిని ప్రత్యేకముగ 10 పలములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 ప్రాసముల జలమునందువేసి 2 ప్రాసములు మిగులువరకు కాచి వడియగొట్టవలెను. ఈ కషాయము కాగునప్పుడు 1 పలములు శుద్ధగుగ్గులు నొక గుడ్డలో మూటగట్టి దారిలో వేలాడగట్టవలెను. కషాయము సిద్ధమైనప్పుడు మూటను దీసి వేరొకచో భద్రపరచవలెను. వేరొక పాత్రలో నా కషాయమును పోసి

ఆ గు, 1 - స్థము ఘృతమును, చిరుబొప్పి, వాయువిడంగములు, దేవదారు, గజ పిప్పలీ, ముత్యకము, నరజ్జకము, కుంతి, పసపు, సోపు (నూలజీరికము), చవ్వము, చాగల్గకోస్త, మాల్యంగినీవిత్తులు, మిరి చూలు, కొడిశపాలగింజలు, జీలకర్ర, చిత్రమూలము, కటుకరోహిణి, నల్లజీడిగింజలు, వన, మోడి, వంజిష్ఠ, శిశున, తిగిఫలములు (పశ్చిమ), ఓసము వీరిని పశ్చిమముగ, తులము చొప్పున గలిపించి మెత్తగా చూర్ణించి జలముతో నూరి, యీ కల్కమును జేర్చి మందాగ్నితో ఘృతపాకము జేయవలెను. ఈ పాకము సిద్ధమైనట్లు దెలిసికొని, పైని జాగ్రత్తపరచిన గుగ్గులుముఖము విప్పి యందలి గుగ్గులు నీపాకమునందు జేర్చి యొకసారి కలియగలిసి యీ ఘృతమును వేరొక పాత్రలోనికి వదియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయబడినట్టిది పంచ తిక్త ఘృతగుగ్గులనబడును. దీనిని, 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన ననుస్తవాతరోగములు, కుష్ఠము, నాడీవ్రణము, అర్బుదము, భగం దరము, గండమాల, జత్కార్యగతవ్యాధులు, గుల్మము, అర్శస్సు, ప్రిమే హము, రాజయక్షు, అరుచి, శ్వాస, పీనసము, కాస, శోష, మృదోగము, పాండు, విద్యిధి, వాతరక్తము ఇయ్యవి శమించును.

263. సప్తవింశతిక గుగ్గులు

శ్లో॥ తిక్తలు తిగిఫలా ముస్త విడంగముతచిత్రకం |
శశ్యేలా పిప్పలీయాలం హపుషా నురదారు చ ||
తుంబూరుపూరం చవ్యం విశాలా గజనీర్వయం |
విడసావర్చలే తూరా సైంధవం గజపిప్పలీ ||
యావస్త్యేతాని చూర్ణాని తావద్ద్విగుణగుగ్గుణః |
శోలపరమాణాం సుటికాం భక్షయేన్నధునా సహ |
కాసం శ్వాసం తథా శోథుర్భూషణి చ భగందిరం |
.....సప్తవింశతికో హన్తి సర్వరోగనిషాదనః ||

(తై - ర - భగందర.)

తిక్తలుకములు (పశ్చిమముగ) 1 తులము, తిగిఫలములు (పశ్చిమముగ) 1 తులము, తుంగము 1 తులము, వాయువిడంగములు, 1 తులము, తిప్పతీగె, 1 తులము, చిత్రమూలము 1 తులము, చూరాలు 1 తులము, ఎలకులు 1 తు||

మోడి 1 తులము, బోడతరము 1 తులము, బేపదారు 1 తు|| ధనియాలు 1 తులము, నల్లబిడిగింజలు 1 తులము, చవ్యము 1 తులము, చేదుపుచ్చకేళి 1 తులము, పసుపు 1 తులము, మౌనుపసుపు 1 తులము, బిడాలవణము 1 తులము, సోనగ్న లవణము 1 తులము, యవక్షౌఢము 1 తులము, సరక్షౌరము 1 తులము, సైంధవ లవణము 1 తులము, గజసింపులి 1 తులము ఇటుల గ్రహించి, వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. శోధిత గుగులును రేడి తులములు గ్రహించి గుగులు పాకముచేసి ఇందు పైచూరమును గలిపి చల్లార బెట్ట వలెను. ఇయ్యది కొంచెము గోరువెచ్చగా నున్నప్పుడు తగుమాత్రము చేర్చి సందు జేర్చి బాగుగా మర్చించి రే యవలపరిమితిని గుటికలను చేయవలెను. ఈవిధముగ సిద్ధముచేయుచున్నట్టిది సప్తవిశతిక గుగులనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక మోతాదు నొక్కవ సేవించవలెను. ఇందువలనకాస, క్షౌస్, అర్శస్సు, భగందరము, హృచ్ఛూల, పాగ్గ్వశూల, వస్తీశూల, గుద శూల, ఆగ్గరి, మూత్రోక్తిచ్ఛూలము, అంత్రోవృద్ధి, క్రిమిరోగము, కీర్ణజ్వరము, త్వయ, అనాహము, కుష్ఠము, శుద్ధరము, నాడీవ్యాధి, దుష్టవ్యాధి, పౌషే హము, శీపదము ఇయ్యది శమించును.

264. సప్తాంగ గుగులు

శ్లో|| విడంగ తిఫల వ్యోమచూర్ణం గుగులునా సమం |

సర్పిషా పటికాం కృత్వా ఖాదేద్వా హితభోజనః |

దుష్టవ్యాధానచీ మేహకుష్ఠనాడీవిరోధనః ||

(తై.-వర్ణి.)

నాయువిడంగములు, తిఫలములు (వ్రీలేకముగ), తిక్తకుటుకములు (వ్రీలేకముగ) వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్ర గాళితము చేయవలెను. పిదప నీ చూర్ణ సముదాయమునకు సమముగ శోధిత గుగులును గ్రహించి, గుగులు పాకము చేసి అందు పైచూరమును గలిపి యూరబెట్టవలెను. పిమ్మట నా పిష్టమును తగుమాత్రము ఘృతముతో చేర్చి ఈ రెంటిని బాగుగా కలియమర్చించి రే యవల పరిమితిని గుటికలు చేయవలెను. ఇయ్యది సప్తాంగగుగులనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక మోతాదు

చోప్పున నేవించవలెను దీనిచే దుష్టవర్జము. నాడీవర్జము, అపది, ప్రవే
హము, తుష్టము ఇయ్యవి శమించును.

265. త్రియోదశాంగగుగ్గులు

శ్లో॥ ఆభాశ్యగంధా హపుషానుదూచీ శతావరీ శోభుర వృద్ధదారు
రాన్నా శతాహ్వసకటి యమాసీ సనాగరా చేతిసమైశ్య చూర్ణం॥
తుల్యం భవేత్ కాశికమత్య మధ్యే దేయంతథా సర్విరభాభాగం॥
సార్థాక్షమాత్యం తు గతః ప్రయోగాత్ కృత్యానుపానం సురయాద
యాపైః ॥

మధ్యేన వా శోష్ణవరేన వాధ క్షీరేణ వా మాంసకసేన వాపి ।
కటిగ్రహే గృధ్రాశి బాహువృష్టే.....త్రియోదశాంగం
వర్జవర్జ నివంతః ॥ (తై-వారవ్యాధి.)

తుమ్మపట్ట, పెన్నేరు, బోడతరము, తిప్పతీగ, పిల్లివీచరగడ్డలు, పలేరు
కాయలు, వృద్ధదారుబీజములు, సన్నరాష్ట్రము, శతపుష్పి, శచోరాలు,
ఓమము, శంఖి వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి షష్ట్ర
గాలితము చేయవలెను. పిమ్మట నీ మార్గ సముదాయమునకు సమముగా శోధిత
గుగ్గులును గ్రహించి, గుగ్గులు పాకముచేసి యందు పై మార్గమును గలుప
వలెను. అటుపిమ్మట గుగ్గులు పరిమితిలో సగభాగము గాని, కావలసినంత
భాగము గాని ఘృతమునందుచేర్చి మెత్తగా మర్చించి ముద్ద చేయవలెను.
ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది త్రియోదశాంగగుగ్గు లనబడును. దీనిని ఒకటిన్నర
తులము మోతాదు చోప్పున సుర, యూషము, మధ్యము, శోష్ణజలము,
క్షీరము, మాంసరసము మున్నగు ననుపానభేదములతో నేవించవలెను. ఇందు
వలన కటిగ్రహము, గృధ్రాశివాతము, హనుగ్రహము, కుష్టము, ప్సాద్రోగము,
యోనిరోగము, అసిధిగ్నము ఇయ్యవి శమించును.

266. యోగరాజగుగ్గులు

శ్లో॥ చిత్రకం పిప్పలీమూలం యమాసీ కారవీ తథా ।
విడంగాన్యజమోదా చ జీరకం సురదాయ చ ॥

చక్షుర్ల సైంధవం పుష్పం రాన్నా గోక్షుర ధాన్యకం ।
 త్రిఫలా ముస్తకం వోష్ణోషా త్యగుకీరం యవాగ్నిజం ॥
 తాలీసఃశం పత్రం చ శఙ్ఖచూరాని కారయేత్ ।
 యావన్మేతాని చూరాని తాపన్మాత్రం తు గుగులుం ॥
 సమ్మర్ద్ధ్య స్పృహ గాఢం స్నిగ్ధ భాండే నిధాపయేత్ ।
 అతో మాత్రాం ప్రియుంజీత యథేషాహానవాపి ॥
 యోగ రాజ ఇతి ఖ్యాతో యోగోఽయ మమృతో పమః ।
 అమవాతాఢ్యవాతాదీక్
 వాతరోగాక్ జయత్యేష స్సంధిమజ్జ తాపః ॥

(భైర-అమవాతః)

చిత్రమాలము, మోడి, ఓమము, నల్లజీలకర్ర, వాయువిడంగములు, అడవి
 ఓమము, తీలకర్ర, దోసదాడు, చవ్వము, ఏలగులు, సైంధవలవణము, చంద్రాల్పకాష్ఠం,
 సన్న రావ్త్రము, పల్లెడుకాయలు, ధనియాలు, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ),
 తుంగముస్తలు, తిక్తబుక్కుములు (ప్రత్యేకముగ), లవంగపట్ట, వట్టివేరు, యవ
 ష్కారము, తాలీసఃపత్ర, అకుపత్రీ వీటిని మాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా
 చూర్చించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. ఈ మారనముదాయమునకు సను
 ముగా శోధిత గుగులును గ్రహించి యీ రెండింటి సేకముగా జేర్చి, అందు
 కావలసినంతి ఘృతమునుగలిపి మెత్తగా మర్చించి యుంచవలెను. ఇయ్యది
 యోగరాజ గుగులనబడును. దీనిని రోయవల మోతాదు చొప్పున నేవించ
 నలెను. ఇందువలన అమవాతము, వాతరక్తము, క్రిమిరోగము, దుష్టవర్జము,
 వీహృద్ది, గుల్మము, ఉదరము, అవాహము, అర్శస్సు, సంధివాతము,
 మజ్జాగతవాతము మున్నగు వ్యాధులు శమించును. మరియు, జాతరాగ్ని వృద్ధి
 చొందును. బలము కలుగును.

2.7. బృహద్యోగ రాజగుగులు

శో॥ త్రికటు తిఫలా పాతా శతాహ్వ రజనీద్వయం ।
 అజమోదా ఏచా హింగు హవ్రహ హ సిసిప్పలీ ।
 ఉషుంచికా శతీ ధాన్యం బిడం సౌవర్చలం తదా ।
 సైంధవం వీష్పలీమూలం త్యగేలా పత్రకేసరం ॥

ఫణిజకం చ లోహం చ సరకం చ ఘోకంటకం
రాన్నా చాతివిషా శుంఠీ యవక్షారామవేతసం ||
చిత్రీకం పుష్కరం చవ్యం వృక్షామం దాడిమం గుబు
అశ్వగంధా త్రివృద్ధ నీ బదరం దేవదారు చ ||
హరిద్రా కటుకా మూర్వా త్రాయమాణాదురాలభా !
విడంగం మృతవంగం చ యమానీ వాసకాభ్రకం ||
ఏతాని సమభాగాని శ్లక్షణాచారాని కాయేత్ ,
శోధితం గుగ్గులం చైవ సర్వచూర్ణసమం నయేత్ ,
ఘృతేన పిష్టయిత్వా చ స్నిగ్ధే భాండే నిధాపయేత్ ,
.....అయం బృహద్యోగ రాజగుగ్గులుః సర్వవాతహా ||

(శై.ర-ఆహవాత)

తిక్కుకములు (ప్రత్యేకముగ), తిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), చిరు
బొద్ది, శతపుష్ప, పసపు, మౌనుపసపు, అడవియోమము, పస, ఇంగువ (భరి
తము), బోడతగము, గజపిచ్చలి, చిన్నయేలకులు, కచూరాలు, ధనియాలు,
చిఠ్ఠాలవణము, సౌవర్చలవణము, సైంధవలవణము, మోడి, లవంగపట్ట, ఏల
కులు, ఆకుపత్తి, నాగకేసరాలు, సముద్రీశేనము, లోహభస్మ, సర్జక్షారము,
వల్లెరుకాయలు, సన్నరాష్ట్రము, ఆతివస, శుంఠి, యవక్షారము, పుల్లప్పబ్బలి,
చిత్రమూలము, పుష్కరమూలము, చవ్యము, చింతపండు, దానిమ్మలెరడు,
అముదపువేరు, పెన్నేరు-తెగడ, నాగద నిమూలము, రేగువండు, దేవదారు,
పసపు, కటుకోహిణి, చాగదుంప, కలుకొనుగ, దుగదిగొండివెళ్లు, వాయు
విడంగములు, వంగభస్మ, ఓమము, అడ్డసరపువేళ్లు, అభ్రకభస్మ వీనిని సమాంశ
ములుగ గ్రహించి, యిందలి భస్మలను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా
చూర్ణించి వస్త్రగాళితముజేసి మైథస్థల నిందు కలుపవలెను. పిమ్మట
సీచూర సముదాయమునకు సమముగా శోధితగుగ్గులను గ్రహించి యీరెం
డింటి నేకముగా కలిపి యిందుకాపలినంత ఘృతమును జేర్చి మెత్తగా
మర్దించి ముద్దజేసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది బృహద్యోగ
రాజగుగ్గు లనబడును. దీనిని రోయవల మోతాదు చోప్పన నేవించవలెను.

ఇందువలన కటివాతము, వికారవాతము, కుష్ఠము, ఉరశ్శత్రుము, పుష్కసీ
వాతము, నిధివాతము, శ్లోష్మకశీర్ణకము, నిర్వాహవాతము, పితృజన్యాధులు,
శ్లేష్మజన్యాధులు ఇయ్యవి శమించును సమస్త వాతరోగములందు నిది
మిగుల శ్లేష్మమైనది.

268. సింహనాద గుగ్గులు

శ్లో॥ సిప్తితాం గుగ్గులార్పణీం కటుతైలపలాష్టకం ।
ప్రత్యేకం తిఫలప్రసే సార్థదోశే జలే పచేత్ ॥
పాదశేషం చ పూతం చ పునరేత ద్విమిశ్రయేత్ ।
తిక్తు తిఫలా ముస్తవిడంగామలకాని చ ।
గుహాచ్యగ్ని తివృద్ధస్తీ చన్య నూరణమాణకం ।
పారదం గంధకం చైవ ప్రత్యేకం కుక్తిసమ్మితం ॥
సహస్రం కానకఫలం సిద్ధే సంచూర్ణ్య నిక్షిపేత్ ।
తతో మాషద్వయం జగ్ధ్వ పితృతృప్తజలాదికం ॥
అగ్నిం చ పయతే దీప్తుం బడబాసలసన్నిభం ।
ధాతువృద్ధిం వయోవృద్ధిం బలం సువిఫలం తథా ॥
ఆమవాతం..... ॥
సింహనాద ఇతి ఖ్యాతో యోగోఽయమమృతోపమః ॥

(తై.ర.ఆమవాత.)

కరక్కాయలు 2 ప్రస్థములు, శానికాయలు 2 ప్రస్థములు, ఉసిరిక
పప్పు 2 ప్రస్థములు వీటిని నలియగొట్టి 24 ప్రస్థముల జలమునందువేసి 6 ప్రస్థ
ములు మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియొట్టవలెను. శోధితగుగ్గులు 8 బల
ములు, ఆవనూనె 8 పలములు, ఈ రెండింటిని నేకముచేసి మెత్తగా
మరించి, పై కషాయముతో చేర్చి మృద్వగ్నితో గుగ్గులుపాకము చేయవలెను.
తిక్తుకుములు (ప్రత్యేకముగ), తిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), తుంగముస్తలు,
వాయువిడంగాములు, ఉసిరికపప్పు, తిప్పతిగ, చిత్రమూలము, తెగడ, నాగ
దిస్తీమూలము, చన్యము, అడవికంద, మానకంద, శుద్ధపాదరసము, శుద్ధగంధ

కము, వీనిని ప్రత్యేకముగ 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి, యిందలి రస గంధములను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి పుస్త్రుగాభిరము చేసి పై గుగులుపాకములో కలుపవలెను. మరియు, శోధితద స్థిబిజములను 1000 ని మెత్తగా చూర్ణించి ఈ చూర్ణమును గూడ పై పాకములో చేర్చి వాత్రును క్రిందప దింపవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట గంధకములను కజ్జలిచేసి దీని నందు చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి, రెండు మాచముల పరిమితిని గుటికలు చేసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది సింహవాదగుగు లనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక మోతాదు చొప్పున కాచిన జలముతో నేవించ వలెను. ఇందువలన అగ్నిదీప్తి, ధాతువృద్ధి, వయోవృద్ధి, బలవృద్ధియు గలుగును. ఆమవాతము, శిరోవాతము, సంధివాతము, జానుజంఘాశ్రితవాతము, కటిగ్రహము, అశ్మరి, మూత్రకృచ్ఛము, అస్తిభగ్నము, తిమిగము, ఉదరము, అమపిత్తము, కుష్మము, ప్రమేహము, గుదభ్రంశము, కాస, క్వాస, తుయము, విషమజ్వరము, ప్లిహవృద్ధి, క్లిషదము, గుల్మము, వాండు, కామిల, శోథ, ఆంత్రోవృద్ధి, కూల, అర్చస్సు ఇవి శమించును.

269. న వ క గు గు లు

శ్లో॥ వ్యోమగ్నిత్రిఫలా ము స్త విడంగై రుగులుం సమం ।
శాదక సర్వాక్ సయే ద్వాద్యధీక్ మేదశ్లేష్మము వాతజాక్ ॥
(భైరవ-మేదోరోగ.)

త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ), చిత్రమూలము, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), తుంగము స్తలు, వాయువిడంగములు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి పుస్త్రుగాభిరము జేయవలెను. ఈ చూర్ణమునకు సమముగా శోధితగుగులును గ్రహించి, గుగులుపాకముజేసి ఇందు పైచూర్ణమును గలిపి చల్లబడునయమున ర్ వి యవలపరిమితిని గుటికలు జేయవలెను. ఇయ్యది నవకగుగులనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక మోతాదు చొప్పున నేవించ వలెను. ఇందువలన మేదో రోగము, శ్లేష్మజరోగము, ఆమవాతము ఇయ్యది శమించును.

270. పలంకపాది తైలము.

శ్లో॥ పలంకపా పచా పథ్యా పృశ్చికాశ్శ్యంగుస్థపైః ।
జటిలా పూతనా కేకీ లాంగలీ హింగు చోరకైః ॥

లకునాతివిషా చిత్రా కుష్మేర్విడ్భిశ్చ పక్షిణాం ।

మాంసాశినాం యథాలాభం బస్తమాత్రే చతుర్గుణే ।

సిద్ధిగుభ్యంజనాత్మైల మపస్సార వివాశనం ॥

(భైర-అపస్మార)

గుగ్గులు, ఐస, కరక్కాయలు, తేలుకొండి చెట్టు, జిల్లేడాకులు, ఆవాలు, జటామా సి, సుగంధజటామాసి, పొత్తిదుంప, ఇంగువ, కచోరములు, వెల్లులి, అతివన, నాగదస్త్రీమూలము, చంగల్వకోస్తు, మాంసమును భుజించు గర్భిణులను గు పక్షులయొక్క మలములు (యథాలాభము) వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి, జలముతో నూరిన కల్కము, 1 భామున, శీలతైలము 4 భాగములును, ఘృకమూత్రము 16 భాగములును ఒకటిగా కలిపి తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను ఇటుల సిద్ధిముజేయబడ్డే నది పలంక పాదితైలమనబడును. దీనిని ఆభ్యంగము జేసిన అపస్సారరోగము శమించును.

271. గుగ్గులు వటకము. (ఆదిత్యపాక)

శ్లో॥ పృథక్ పలాంకా త్రిఫలా పిప్పలీ చేతి చూరితం

దశమాలాంబునా భావ్యం త్వగేలార్థపలాన్వితం ॥

దత్వా పలాని పంచైవ గుగ్గులోర్వటక్ష్మకైః ।

ఏష మాంసరసాభ్యాసాద్వాతరోగా నివృత్తేపతః ॥

హస్తి సంఖ్యసిమధ్యస్థాక్ పృక్షమింద్రాశనిర్యథా ॥

(చ-ద-వాతరోగ.)

కరక్కాయలు 3 పలములు, ఔనికాయలు 3 పలములు, ఉసిరికపప్పు 3 పలములు, పిప్పళ్లు 3 పలములు, లవంగపట్ట అర్ధ పలము, ఎలకులు అర్ధ పలము ఈ ద్రావ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాభితము జేయవలెను. పిమ్మట నొక పాత్రయందు ఐదేళితగుగ్గులు 5 పలములును పై చూర్ణమును వేసి, అందు దశమాలక పాయమును బోసి బాగుగా కలియగలిపి యాపాత్రనెండలో నుంచవలెను. అందలి తడియారిపోవువరకును అటుల నెండలో భావనజేయ

వలెను. పిమ్మట మెత్తగా నూరి 5 యవలపరిమితిని గుటికలు చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుబడినట్టిది ఆదిత్యపాక గుగులు వటుకమనబడును. దీని నొక్కొక్క గుటిక మోతాదు చొప్పున నేవించుచు మాంసరసమును భుజించుచున్నచో సమస్తవాత రోగములను శమించును.

272. గుగుల్వాది లేపచూర్ణము.

శ్లో॥ గుగులుమరిచవిడంగైః సర్వ పకాసీ సురరసముపైః ।

శ్రీవేష్టకాలగంధైః మనశ్శిలామృతకంపిలైః ॥

ఉభయ హరిద్రాగ్నిహితైః చాక్రిక తైలేన మిశ్రితై రభిః ।

దిశకరక రాభితప్తైః కృష్ణం ఘృష్టం చ నష్టం చ ॥

(వా - కృష్ణ.)

గుగులు, మిరియాలు, వాయువిడంగాలు, ఆవాలు, అన్నభేది, సర్వ రసము, తుంగముస్తలు, దేవదారునిర్యాసము, తాళకము, గంధకము, మణిశిల, చంగల్యకోష్ఠ, కంఘిలము, కుసభు, మౌనుపసభు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగాభితము జేయవలెను. ఇయ్యది గుగుల్వాదిలేపచూర్ణమనబడును. దీనిని కొంచెముగా దీసికొని చక్కతెలమునందు గలిపి మొండలో బెట్టి యంతయుబాగుగా కలిసిన పిమ్మట కృష్ణరంగి శరీరము నకు దీనితో నుద్వర్తనముజేసినచో కృష్ణము శమించును.

273. పునర్నవా గుగులు.

శ్లో॥ పునర్నవామూలకతం విశుద్ధం రుబూక మూలం చ తథాప్రయోజ్య ।

దత్త్వా పలం పోడశకం చ శుంత్యా సంతకృత్య సమ్యగ్విపచే

ద్వజే ౨పాం ॥

పలాని చాష్టాశధ కాశికస్య జేనాప్తజేషేణ పునః పచేత్తత్ ।

ఏరండతైలం కుడవం చ దద్మాత్ దత్త్వా తిప్పచ్చూర్ణపలానిపంచ ॥

నివంధచూర్ణస్య పలంగుమాచార్యః పలద్వయం చార్ద్రపలం కులప్రతి

ఫలత్రయ త్క్రొమణ చిత్రకాణి సింధూత్త భృంగిత విడంగ కాని ॥

కర్నం తథా మాక్షిక ధాతుదూర్ణం పునర్నవాయాః పలమేవ చూర్ణం

చూర్ణాని దత్వాహ్యవతార్య శీలే ఖాదేన్నరః కిర సమప్రమాణం ||
వాతాశ్మజం వృద్ధిగదం చపృబలం చ వాన్తి ||

(భా - పృ - వాతరిక్త)

తెల్లగలిజేయకేళు 100 పలములు, ఆముదపు జేళు 100 పలములు, శుంఠి 16 పలములు నీటిని మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పృస్థముల జలమునందు వేసి 2 పృస్థములు మిగులు వరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను ఈకషాయమువందు 8 పలములు శుద్ధగుగ్గులను జేర్చి గుగులపాకము జేయవలెను. పాకము సిద్ధమగునప్పుడు 4 పలముల ఎండతెలమును, 5 పలములు తెగడ చూర్ణమును, 1 పలము నాగదినీమాల చూర్ణమును, $2\frac{1}{2}$ పలములు తీప్సతీగ చూర్ణమును, 1 పలము త్రిఫలాచూర్ణము (ప్రత్యేకముగ)ను, 1 పలము త్రికటుకచూర్ణము (ప్రత్యేకము)ను, 1 పలము చిత్రమాల చూర్ణమును, 1 పలము సైంధవలవణమును, 1 పలము నల్లజీడిగ జల చూర్ణమును, 1 పలము వాయువిదం గాల చూర్ణమును, 1 తులము స్వర్ణమాక్షికి భస్మము, 1 పలము తెల్లగలిజేయవేళ్ల చూర్ణమును అందుజేర్చి బాగుగా కలియగలిపి క్రిందకు దింపి చల్లార బెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పునఃపాదగులనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను ఇందువలన వాతరిక్తము, అండవృద్ధి, గృహసీవాతిము, జంఘావాతిము, ఊరువాతము, పుష్పవాతము, త్రికవాతము, వస్త్రవాతము, ఆమవాతము ఇయ్యవిశమించును.

274. సమశర్కరా గుగులు.

శ్లో|| యవశూకసురదారునైంధవం ముసకత్పటిపిచా యవానికా |
వోవృషదీప్యకనికాఫలత్రికం జీరకద్వయ విదంఘ్రితత్రికం ||
కారీకిం సుమస్పృణం సుమోజిత- సయ్యుతం పునపలైశ్చ పంచభిః ||
శర్కరాం పునసమాం సుశేషయే త్తప్తసర్పిషీ వినిక్షిపేత్తతః ||
వాతరిక్తముదరం భగంధగం స్వేహానుక్మిపిమజ్జరం గగం |
..... సేవ్యమానమిద మశ్వచిర్దితం గుగ్గుబోస్వటికా రిసాయనం ||
(భా - పృ - వాతరిక్త)

యవతూరము, జేవదారు, సైంధవలవణము, తుంగము చులు, పింకులు, వస, కూరాసానివాము, త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ) వాము,

పసలు, తిరిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), తెల్లజీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర వాయువిడంగాలు, చిత్రమూలము వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గొనించి మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాళితము జేయవలెను. శోధితగుగ్గులు రీ పలములును, చక్కెర చూర్ణము, రీ పలములును, పై చూర్ణమును ఒకటిగా గలిపి యిదు వేచ్చబెట్టిన ఘృతమును కావలసినంత శీర్షి, అన్నింటిని కలియగలిపి మెత్తగా మర్చించవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది సమశర్కరా గుగ్గులనబడును. దీనిని రీ యవలు మోతాదుచొప్పున నేపించవలెను. ఇందువలన వాతరక్తము, ఉదరము, భగందరము, స్త్రీహము, రాజయత్నము, విషమజ్వరము, కృశించువిషము, శ్విత్త్రీకుష్మము, వ్రణము, భృశము, మదము, గృభ్రాసీవాతము, అగ్గుమృ, అగ్నిమాంద్యము ఇయ్యవి శమించును.

275. తిరిఫలా గుగ్గులు.

శ్లో॥ తిరిఫలా తివిషా వారు దాన్య ముస్తా పరూషకైః ।
 ఖదిరాసనకత్తాహ్వ గుడూచీ నృపపాదపైః ॥
 భూనింబ నింబ కటుకా కలింగ కులకైః సమైః ।
 క్వాథం కృత్వా శతః పూతం శృతమప్తగుణే లంభసి ॥
 గుడూచ్యాస్తత్ర సుకృతం చూర్ణమర్చ తు వారిణి ।
 క్షీప్త్వా సునూతనే భాండే వాసయే ద్దగ్ధసిగతం ॥
 సోమోపేతేన పూతేన కాశిం పరిభావయేత్ ।
 సద్గుణేన తు సహజాం శిలాజతు సమన్వితం ॥
 శుక్తప్ర తు సూన్యస్తే సమవాప్య విచక్షణః ।
 తాప్యచూర్ణం చలం చైకం ద్వి పతే మధుసర్పియేః ॥
 ఏకీకృత్య సమం స్నం లిహ్యేత్సుతిరిఫలాంబునా ।
 తనునా ముదయూషేణ జాంగలానాం రసేన వా ॥
తిరిగ వ్రాహమయోగేణ వాతరక్తం సుదారుణం ।
 హస్తాన్తి స్వీకృతే క్షీప్యం కుష్మరోగాన్ వంశానపి ॥
 చిన్నం భిన్నం చ సంధతే తిరిఫలాఖ్యో హి గుగ్గులుః ॥
 (భా - పరి - వాతరక్తం)

తిరిగిలములు (ప్రత్యేకముగ), అతివస, దేవదారు, మౌనుపసపు, తుంగ
మస్తలు, చిట్టేతపండ్లు, చండోచేవ, వేసిచెక్క, గానుగ చెక్క, తిప్పతీగ,
కలపట్ట, నేలవేము, వేపవెక్క, కటుక శోహిణి, కొడిశిపాలఃత్తులు, చేసు
పొట పీలిల సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కిని మొత్తము
నకు ఎనిమిదిరెట్లు జలములో వేసి నాలవభాగము మిగులువరకు కషాయముగాచి
వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయము నొక నూతన బాండమునందుబోసి
అదుకషాయమునకు సమపరమాణ ముండఁజేయు తిప్పతీగెచూర్ణమును గలిపి
యా భాండము నొక రాత్రి వెన్నెలలో చంచలము. మరునాడు ఆ కషాయ
మును వడియగట్టి, శోధితగుఱులును, గోమూత్రశిలాజితము కషాయములో
నావభాగ ముండునాత గ్రహించి, అగువేసి ఏడుదినములు భావన చేయ
వలెను. ఆనగా నీ పాత్ర సెండలో నాకషాయము మిగిలిపోవునకు నుంచ
వలెను. పిమ్మట నా పాత్రలో శుక్తమును అష్టదినమును రిశలములును,
సర్పరమాక్షిచూర్ణమును 1 పలమును, లేనె 1 పలమును, నెయ్యి 1 పలమును
చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది
తిరిగిలాగుగు లబలును దీనిని రియవల మోతాదు చొప్పున తిరిగిలాః పాయ
ముతో గాని, పలుచని పెసరకట్టుతో గాని, జాంబవంతుసరముతో గాని
సేవించవలెను దీనిచే నాతక్తిము, కుష్మము, వ్రణము, అస్థిభగ్నము ఇయ్యది
శమించును.

277. త్రాస్యషణాది గుఱులు

శ్లో॥ త్రాస్యషణాగ్ని వనవేల వచాభి ర్భక్షయన్ సమఘృతం మహిషాక్షం |
ఆకుహన్తి కఫమారుత మేదోదోషజాన్ బలవతోఽపి వికారాన్ ||

(భా-ప్ర-మేదోరోగ.)

తిరికటుకములు (ప్రత్యేకముగ), చిత్రమూలము, అడవివాయువిడంగ
ములు, వన వీటిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి, దీనికి
సమముగా శోధితగుఱులును, నెయ్యిని చేర్చి అన్నింటిని బాగుగా కలిపి,
మెత్తగా మర్చించి యుంచవలెను. ఇయ్యది త్రాస్యషణాదిగుఱులు అనబడును.
దీనిని రియవల మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. దీనిచే కఫవారజవికార
ములు, మేదోరోగమును శమించును.

జోషధసాసము]

నవకార్మిక గుగ్గులు

277. దళాంగ గుగ్గులు

శ్లో॥ వోష త్రిఫల మస్తా విడంగ రుగ్గులుం సమం ।
భాదక్ సర్వాక్ జయేద్వాన్యోక్ పేదశ్చేష్ణ మనాతజాక్ ॥
(భా-ప్ర-మేదోరోగ.)

త్రికటుకములు (ప్రశ్నేకముగ), త్రిఫలములు, ప్రశ్నేకముగ, తుంగ
ముస్తలు, వాయువిడంగములు వీనిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా
చూర్ణించి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. ఈ మార్గ సమదాయమునకు సమ
ముగా శోధితగుగ్గులును గ్రహించి, గుగ్గులుపాకమును చేసి ఇందుపై చూర్ణమును
మునుగలిపి, కొంచెము చల్లబడిన పిమ్మట రీయవలపరిమితిని గుటికలు
చేయవలెను. ఇది దళాంగగుగ్గులనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక మోతాదు
చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన మేదోవ్యాధులు, అమనాతము, కఫజ
వ్యాధులును శమించును.

278. లాక్షాది గుగ్గులు

శ్లో॥ లాక్షా సింహపుత్త్రసభోఽక్షగంధా చాన్యోకృతా
నాగబలా పుగిశ్చ ।
సంభగ్నముక్తాసిరుజం నిహవ్యాత్ అంగాని కుర్యాత్కులిశోపమాని॥
(భా-ప్ర-అస్థిభోగ.)

లక్ష్మపప్పు, నల్లరు, మద్దిచెక్క, పెన్నేరుగడ్డ, నాగబలామాలము
వీనిని సమాశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము
జేయవలెను. ఈ మార్గ సమదాయమునకు సమముగా శోధిత గుగ్గులును
గ్రహించి, గుగ్గులుపాకము చేసి ఇందుపై చూర్ణమును కలుపవలెను. కొంచెము
చల్లబడిన పిమ్మట రీయవలపరిమితిని గుటికలు జేయవలెను. ఇట్లు
నట్టిది లాక్షాగుగ్గులనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక మోతాదు చొప్పున
సేవించవలెను. ఇందువలన అస్థిభగ్నములై శమించును.

279. నవకార్మిక గుగ్గులు.

శ్లో॥ త్రిఫలా పుగళష్టానాం త్రిపంచైకాంశయోజితా ।
గుటికా శోధనల్బాశ్నో భగంధరవతాం హితా ॥

(భా - ప్ర) - భాగము

తీగలములు 3 భాగములు, శోధిత గుగ్గులు 5 భాగములు, పిప్పళ్లు 1 భాగము ఇలులగ్రహించి, యిందలి గుగ్గులును బాఝముజేసి మిగిలిన ద్రవ్యముల యొక్క మార్జము నిందుగలిపి రీయవలపరిమితిని గుటికలను జేయవలెను ఇయ్యది సవకారిక గుగ్గులనబడును. దీని నొక్కొక్క గుటిక మోతాను చొప్పున సేవించవలెను. దీనివలన శోథ, గుల్మము, అర్శము, భగదగము ఇవి శమించును.

(71) గుహాచీ - తిప్పతీగె.

280. గుహాచ్యాది ఘృతము.

శ్లో॥ గుహాచీం సిప్పలీం మూర్ఘాం హరిద్రాం శ్శియసీం వచాం ।

నిద్దికాం కాసమర్దం పాతాం చిత్రకాగరం ॥

జలే చతుర్గుణే సక్వా. పాదశేషేణ తత్సమం ।

సిద్ధం సర్విః పిచేద్గుల్మశ్వాసార్తిక్షయకాసమత్ ॥

(చ - కాస)

తిప్పతీగె, పిప్పళ్లు, చాగదుంప, పసపు, కరక్కాయలు, వస, వాపడు (సమాలము), కసివింద, చిరుబొద్ది, చిత్రమూలము, కుంఠి ఈ ద్రవ్యములను సమాంశములును గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి నాలుగురెట్లు జలమునందు వేసి నాలుగభాగము మిగులునట్లు కషాయముగాచవలెను. వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి అందు కషాయమునకు సమముగా ఘృతమును జేర్చి, మందాన్నిచే ఘృతపాకముజేసి, వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది గుహాచ్యాది ఘృతమనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. దీనిచే గుల్మము, శ్వాస, క్షయ, కాస యియ్యవి శమించును.

281. అమృతాదివర్తి.

శ్లో॥ అమృతాహ్వ బిషం బిల్వం పటోలం ఛాగలం శక్వత్ ।

పరీపాచకోకం యష్ణాహ్వం దాగ్ని కాళాయసారిహ్ ॥

ఏసామష్ట సలకా బాగాకా మధాతాకా జరగ్జ్వతాకా ।

తోయే సక్త్వోరస్మే పూతే ధూయః పక్వే రసే ఘనే ॥

కగం చ శ్శేతమరిచాజాతీత్రస్సన్నవాత్సలం ।

మూర్ఛం క్షిప్త్యా కృతాపర్తిః సర్వస్మై దృక్ప్రసాదినీ ॥

(చ - తిరుప్పర్యాయ)

తిప్పతిగ, తామరతూడు, మారేకువేరు, చేదుపొట్ట, మేకమలము, పరిపాండవీకము, అతిమధురము, మృదుపసపు, కృష్ణాగరు వీనివి 8 పలములు చొప్పున గలిపించి, శుభ్రపరిచి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 భాగముల జలమునందువేసి 8 భాగములు మిగులువరకు కషాయము గాచవలెను. ఈ కషాయమును వడియగట్టి తిరిగి 8 సక్రియగా పాకము చేయవలెను. ఈ పాకము చందు తైలమిరియాలచూర్ణము 1 తులమును, జాజిపువ్వులచూరమును, 1 పలమును చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి క్రిందకు దించవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట చిన్న చిన్న కణికలుగా చేసి యుంచవలెను. ఇటుల సిదము చేయబడినట్టిది అమృతాదివర్తి యనబడును. దీనిని అరుగదీసి నేత్రముల కంజనమువేసిన తివో షజనేత్రోగములు శుభించును. దృష్టిప్రసాదనముగును.

282. అమృతాది తైలము

శో॥ అమృతాయాస్తులః పంచ ద్రోణేశ్వప్తస్వపాం పచేత్ ।

పాదశేషే సమక్షీరం తైలస్య ద్వాన్యకం పచేత్ ॥

ఏలా మాంసే సతోశీర సారివా మృతచంద్రైః ।

బలా తామలకే మేదా శతప్రస్ఫరీజీవకైః ॥

కాకోశీ క్షీరకాకోశీ శావణ్యశీల సఖైః ।

మహాశ్రావణి జీవన్తి పిదార్ కశికచ్చుభిః ॥

వచా గోతుగక్తైః శంఖతాస్నా కాలా సహచరైః ।

ఏగా శల్లకిము సత్త్వకృత్త్రిద భిక్షవాల్కైః ॥

సహౌలా కుంకుమచ్ఛుక్తా త్రిదశాప్యాశ్చ కార్షికైః ।

మంజిష్ఠాయాస్త్రికచేణ మాధుకాష్టశ్చైవ ॥

కర్దైకస్తత్ క్షీణవిర్యాన్నిబల సంపూర్ణచేతసః ।

ఉన్మాదారశ్యపస్నారై రార్ధాంశ్చ పక్తితిం నయేత్ ॥

వాతవ్యాధిహరం శ్రేష్ఠం తైలాగ్నియమృతాహ్వాయం ।

కృష్ణాత్రేయేణ గురుణా భాషితం నైర్వృతాజితం ॥

(చ-వాతరోగ.)

తిప్పతీక 500 పలములు గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 128 స్కంధముల జలమునందువేసి 32 పుంసములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. దీనియందు పాలు 32 పృస్థములును, తిలతైలము 8 పృస్థములును చేర్చవలెను. మరియు, ఎలపలు, జటాహంసి, గ్రంధితగరము, పట్టివేరు, ముగంధిపాల, చంగల్వకోష్ఠ, చందము, చిట్టాముట్టి, నేలయుసిరిక, మేగ, శతపుష్పి, ఋద్ధి, జీవకము, కాకోళి, క్షౌకాకోళి, బోడతరము, ఆతిబల, సఖించిప్పలు, పెద్దబోడతరము, జీవన్ది, నేలగుమ్మడి, దురదగొండివిత్తులు, పిల్లిపీచర, మునామేద, కర్కాటకశృంగి, రోణుకలు, వస, పలేరుకాయలు, అముదపువేరు, సన్నరావ్రిము, అగరు, ములుగోరింట, చిన్నపిల్లిపీచర, అందుగుచెక్క, తుగ్గముస్తలు, లవంగపట్ట, ఆకుపత్తి, ఋషభకము, కురుజీరు, అడవిమినుము, పెద్దయేలకులు, కుంకుమపువ్వు, పృథక్కాయను గంధద్రవ్యము, దేవదారా, ఇవియన్నియు ఒక్కొక్క తులము చొప్పునను మంజిష్ఠ 3 తులములు, అతిసుధురము 8 పలములు ఇటుల గ్రహించి వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి జలముతో నూరిన కలకమును గూడా చేర్చి, మంచాగ్నిచే తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది అమృతాదైతైల మనబడును. దీనిని సన్యాభ్యంజన రూపముగ నుపయోగించిన ఉస్మాదము, అరతి, అపస్మాగము, వాతరోగములు శమించును. వీర్యక్షయము, మందాగ్ని, బలక్షైణ్యము, మనోబౌద్బల్యము గూడ శమించును. ఇయ్యది వాతవ్యాధులలో మిక్కిలి కేష్మమైనది.

283. గుడూచ్ఛాది కషాయము.

(వా - నూ - అ 15.)

గుడూచ్ఛాది గణమున * జెప్పబడిన ద్రవ్యములను సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును పాకముజేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందు పలన జాతరాగ్ని వృద్ధిబొందును. వాతశ్లేష్మములు శమించును. జ్వరము, ఛర్ది, దాహము, శృష్ణ యియ్యది శమించును.

* గుడూచ్ఛాదిగణము — బౌద్ధ విజ్ఞానమున 1-వ అధ్యాయమునందు చెప్పబడిన గణములను జూడవగును.

284. గుడూచ్యాది లోహము.

శ్లో॥ గుడూచీసారసంయుక్తం త్రికృత్యసమాయుతం ।

వాతరక్తం నిహన్త్యాశు సర్వరోగహరం వ్యాయుః ॥

(ర-చిం-వాతరక్త.)

తిప్పసత్తు, శుంథి, విచ్చశ్శ, మిరియాలు, కరక్కాయలు, తాలికాయలు, ఈసిరికపప్పు, వాయువిడంగములు, తుంగముస్తలు, చిత్రకాయలు ఈ మిశ్రములను సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాఢీలము చేయవలెను. ఈ చూర్ణమువాయుముఁకు సమముగా లోహాభివృద్ధి గల్గిపించి పైదానితో గలుపవలెను. ఇయ్యది గుడూచ్యాది లోహమునకును, దీనిని రోయవలదు మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. దీనిచే వాతరక్తము మున్నగు సమస్తవ్యాధులును శమించును.

285. స్వల్పగుడూచీ తైలము.

శ్లో॥ గుడూచీక్వాథఃస్కాభ్యాం సిద్ధం తైలం పయత్నతః ।

వాతరక్తం నిహన్త్యాశు సాధ్యోకార్య విచారణా ॥

(క్వై - ర - వాతరక్త)

తిప్పతీగ 4 పృస్థములు గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 15 పృస్థములు జలమునందువేసి 4 పృస్థములు మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. 1 పృస్థము తిలతైలమును, $\frac{1}{4}$ పృస్థము తిప్పతీగ కల్పమును చేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది స్వల్పగుడూచీ తైల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము జేసిన వాతరక్తము శమించును.

286. మధ్యమగుడూచీ తైలము

శ్లో॥ గుడూచీక్వాథఃస్కాభ్యాం సిద్ధం తైలం పయః సమం ।

వాతరక్తం నిహన్త్యాశు సాధ్యోమధ్యమథాపి వా ॥

(క్వై-ర-వాతరక్త.)

తిప్పతీగె 4 పర్ణములు గలిపించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పర్ణముల జలమునందుచేర్చి 4 పర్ణములు మిగులువరకు కషాయముగాచి వడియగట్టవలెను. ఇందు 1 పర్ణము తిలతైలమును, 1 స్పృష్టము పాలును, $\frac{1}{4}$ పర్ణము తిప్పతీగెకల్కమును చేర్చి ముందాగ్నిచే తైలవాక్యముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది మధ్యమగుహాచీతైల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము చేసిన వాతరక్తము నిశ్చితముగా శమించును.

2౫7. బృహద్గుహాచీ తైలము

శ్లో॥ శతం ఛిష్టరుహాయాశ్చ జలద్యోనే విపాచయేత్ ,
తేన వాదావశేషేణ తైలపంసం విపాచయేత్ ॥
క్షీరం కతుర్గుణా దద్యాత్ కల్కానేతాక్ ప్రయత్నతః ॥
అశ్మగ్గంధానిదారీచ కాకోశ్యా హరిచందనం ॥
శతావరీ చాతిబలా శ్వదూప్త్యా బృహతీద్వయం ,
కేరిమిథునం తింఢలా రాస్నా తాయమాణా చ శారిబా ॥
జీవస్తీ గృధ్రాకం వ్యోమం వాసుచీ భేకపర్ణికా ,
విశాలా సుగంధిపర్ణిచ మంజిషా చందనం నిశా ॥
శతాహ్య సప్తశ్రీ చ కార్షి కాణ్యుపకల్పయేత్ ॥
పానాభ్యంజన సస్యేషు వాతరక్తే ప్రశస్యతే ॥
.....ఏతత్ తైలవగం శ్రేష్ఠం సర్వవలీతనాశనం ,
ఆత్రేయనిర్మితం చైవ బలవర్ణకరం స్మృతం ॥

(భైర-వాతరక్త.)

తిప్పతీగె 100 పలములు గలిపించి మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పర్ణముల జలమునందుచేసి 4 పర్ణములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. ఈ కషాయమునందు 1 పర్ణము తిలతైలమును, 4 పర్ణములు ఆప్రహారు చేర్చవలెను. పిమ్మట పెన్నేరుగడ్డ, నేలగుమ్మడి, కాకోళి, క్షీరకాకోళి, ఎంబందనము, కల్లిపీచర, అతిబల, పల్లెగుకాయలు, వాసుడు, పెన్నములక పేరు, వాయువిడంగాలు, తింఢలములు (పక్షిశ్లేకముగ), సన్నరాష్ట్రము, కలు కానుగ, సుగంధిపాల, జీవస్తీ, మోడి, తింకటకములు (ప్రశ్లేకముగ),

బావంచాలు, సరస్వతీయాకు, పాపరవేళు, కచోరాలు, మంజుష, మండి
గంధము, పసపు, శతపుష్పి, ఏడాతులపొన్న వీనిని పౌష్టికముగ 1 తులము
చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి, జలముతో నూరి సిద్ధముజేయబడిన
కల్కమునుగూడ పైతైలములో జేర్చి, మందాన్నిచే తైలపాకముజేసి వడియ
గట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముచేయబడిన బృహద్రగుడూచీ తైలమునబడును.
దీనిని పానమునకు, అభ్యంగనమునకు, న్యాయమునకు ఉపయోగించవలెను. ఇందు
వలన వాతరక్తము, తిమిరము, శుద్ధావర్తము, కుష్మము, మాన్యము, శుష్కమే
హము, కామిల, పాండు, విస్ఫోటము, విస్పము, నాడీవ్యణము, భగండుము.
విచర్చిక, కండు ఇయ్యువికమిందును. వలీపలికములు గలుగవండును. బలము,
పర్మముగలుగును.

288. మహారద్ర గుడూచీ తైలము.

శ్లో॥ అమృతాయాస్తులాం సమ్యక్ జలద్రోణే విపాచయేత్ |

పిచునర్దశ్యచం త్సుణాం భాజనసగ్నితాం తథా ||

జలద్రోణే వివిష్టాభ్య గాగ్ర్యాం పాదావి శేషితం |

ప్రస్తగ చ కటుతైల్య గోమాతాం చాపి తత్సమం ||

అమృతావాపచీ కుంభీ కరవీం ఫలతీకం |

దాడిమం నింబనీజం చ రజన్యా బృహతీద్వయం ||

నాగబలా త్రికయః సత్తం మాంసీ పునర్నవా |

గ్రింధికం విక సాక్షాన్న్య శతపుష్పా చ చందనం |

కారిజే దేర్గ సప్తపర్ణగోమయ్యరస స్తథా |

ఏషా కర్ష మిత్ర్యాగైః సాధయే వృష్ణగున్నానా ||

వాత్సాక్తం నిహన్యాశు సర్వోపద్రవపంయుతం |

కుష్మం చాపాదశవికం విస్ఫుం చ పశిశాను మం |

మహారద్రగుడూచ్యాఖ్యం తైలం భువనదుర్లభం ||

(భై - ర - వాతరక్త,

తిప్పతీక 100 తులములు గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పౌష్టిక
ముల జలమునందు వేసి 4 పౌష్టికములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను
చేపచెక్క 4 పౌష్టికములు గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పౌష్టికములు

జలమునందువేసి 4 పానములు మిగులువరకు గించి వడియగట్టవలెను. ఈరెండు కషాయముల నొకపాత్రలో బోసి, అందు 1 పృష్ఠము ఆననానెను, 1 పృష్ఠము గోమూత్రమును, తిప్పతీగె, బావచాలు, నాగదస్త్రీ మూలము, గజ్జేరువేరు, తిరిఫలములు (పృత్యేకముగ), దానిమ్మ బెండు, వేపగింజలు, పసపు, మార్జను పసపు, వాకుడా, పెద్దములకవేరు, నాగబల, తిరికటుకములు (పృత్యేకముగ), ఆకు పత్తి, బటామాంసి, తెల్లగజ్జెరు, మోడి, మంజిష్ఠ, పెన్నెరుగడ్డ, శత పుష్పి, మంచిగంధము, తెల్లసుగంధిపాల, నల్లసుగంధిపాల, ఏడాకుల పొన్న వీనిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి ఇందు 1 తులము గోమయాసమును గలిపి అన్నింటిని జలముతో నూరి సిగ్గము చేసి నట్టికల్కమును జేర్చి మందాగ్ని చే తైలవాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిగ్గము చేయబడినట్టిది మహారద్రాగ్నిదహచీ తైలమునబడును. దీనిని అభ్యంగము చేసిన వాతరక్తము, కుష్ఠము, విస్పిము, వ్రణము ఇయ్యవి శమించును.

289. అమృతాది మందూరము.

శ్లో॥ అమృతా నింబభూనింజా బృహతీ విశ్వభేషజం ।
రఙ్నా మధుకా మూర్ఖా మంజిషా మదభింజనీ ॥
తో యాధివాసి నీ తో యషిష్ఠలీ తో యధిపియం ।
ఏతాని సమభాగాని మందూరం ద్విగుణం త్వత్తః ॥
కిట్టాదప్తగుణే మూతే పశ్యమాని యథాబిధి ।
ఉదుంబా పరమాణేక ప్రియుం బూర్ణగుధునా సహ ॥
మస్తిష్కరో గాఢఖిలాక్ వాతపితృక పైః కృతాక్ ॥
నిహన్యా స్ననం శేహో మందూరమమృతాదికం ॥

(భై - ర - మస్తిష్కరోగ)

తిప్పతీగె, వేపచెక్క, నేలజేము, పెద్దములక, శుంఠి, చనపు, మార్జను పసపు, యష్టిపాదులము, చాగచుంప, మంజిష్ఠ, పిల్లిపిచర, వాదిరి, నీటికిచ్చునీ, లవంగాలు ఈ ద్విష్కములను సమభాగాములగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రాళితము చేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమును దాయమునకు ద్విగుణముగా శుద్ధిచుండూగ చూరమును గ్రహించి, ఈ రెండుచూర్ణముల నేకముగా గలిపి యొకపాత్రలో నుంచి అందు మందూర భాగమున కెరియిది రెట్లుండునట్లు గోమూత్రమును బోసి మందాగ్ని చే నా మూత్రమునిగిలి

పోవునగును బాకము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుచున్నట్టిది అమృతామలక తైలముగానుబడును. దీనిని అల తులము మొదలు 1 తులము మోగ నువకు లేనంతో నేవించవలెను. దీనిచే వాతపిత్తక క్షయంబంకములగు ముక్తపూర్వోగ ల్నియు శమించును.

290. అమృతామలక తైలము.

శ్లో॥ అమృతామలకీ చైవేయం భృంగాహ్లాదైశ్చ కణికా |
కుమారీ స్వరసశ్చైవ తైలపక్వం విపాచయేత్ ||
క్షీరప్రసం సమాయుక్తం వధుయపి శుభాచరికం |
కుష్ఠం జాతీఫలం దాక్షిణ్య శతాహ్లాదైశ్చ కర్ణాశయం |
మాలతీముఖలోశీర వాలుకం చాక్షుప్రీతికం |
ఏభిర్నిష్కృషమానైశ్చ శనైర్నలద్వైతా వచేత్ ||
అనే వాభ్యంగనం శేష్ఠం శిరోభాగం కంఠశే |
శిశూలే నేత్రశూలే హృద్యభ్యంగోగజ |
శిరోవస్త్రా హితో వర్ణ్యః అక్షిరోశ్చ కంఠశే ||

(వై - చిం. శిరోశోగ.)

శుభ్రతీగ స్వరసము, 1 ప్రసము, కణిక యలస్వరసము, 1 ప్రసము, కుమారీ బుడగు స్వరసము, 1 ప్రసము, గుంటిక యలస్వరసము, 1 ప్రసము, మొగ లిచన్నుల స్వరసము 1 ప్రసము, కలబందాసము 1 ప్రసము, తిలతైలము 1 ప్రసము, ఆమ్రపాలు 1 ప్రసము ఇటుల గ్రహించి వీటినిన్నింటి నొక పాత్రలో జేర్చవలెను. మరియు, అతిమధురము, లవంగపక్వ, ఎలకులు, ఆకు మెత్తి, కంఠ్యకోష్ఠ, జాబికాయలు, దాక్షిణ్య, శతపుష్పి, మంచినీరము, ఎర్ర నీరు, దీపనము, మాలతీకెలుగలు, నట్టివేరు, పరువేరు, వానికా వివిధముల క్షీరప్రత్యేకముగా 1/4 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి, కలముతో నిూరి సిద్ధముజేసిన కల్కమునుగూడా జేర్చి, మంచొన్నిచే తైల సాకముజేసి ఎడెయగుట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయబడినట్టిది. అమృతామలక తైల మునబడును. దీనిని శిరస్సున కర్ణ్యంజనము జేసిన శిరోభ్యుదాము, కంఠంప

మును శమించును. శిరోవస్తిచేసిన శిరస్సుల, నేత్రముల, అర్ధాంధ్రము ఇయ్యవీ శమించును. మంచినన్నియు గలుగును. నేత్రోగములకు హితమగును.

291. అమృతార్పణ

శ్లో॥ అమృతాయాః పుకతం దశమాలీకతం తనా ।

చతుర్థోణే జలే పక్త్యా మర్యాత్యాదావశేషితం ॥

నీతే తస్మిన్ గనే పూతే గుడస్య త్రిశులాః క్షిపేత్ ।

అశాజీ షోడశపలం పర్పటస్య పలద్వయం ॥

సప్తపర్ణం త్రికటుకం ముస్తకం నాగకేసరం ।

కటుకాతివిషేచేంద్రాయనం చ పలసమ్మితం ॥

ఏకీకృత్య క్షిపేద్బాంధే నిదధ్యాన్యాసమాతృకం ।

అమృతార్పణ ఇల్లేషి స్సగ్వజ్వరకులాంతకృత్ ॥

(భైర.జ్యో)

తిప్పతీగ 100 పలములు, దశమాలములు 100 పలములు ఇటుల గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి వీటిని 64 శరావముల జలమునందుపైస 16 శరావములు మిగులువరకు కషాయముగాచి యొక భాండములోనికి వడియ గట్టవలెను. అందు 300 సూముల బెల్లమును గలుపవలెను. ఓరుము 16 పలములు, పర్పటకము 2 పలములు, విడాఫలపాన్న 1 పలము త్రికటుకములు, (ప్రత్యేకముగ) 1 పలము, తుంగముస్తలు 1 పలము, నాగకేసరాలు 1 పలము, కటుకకోహిణి 1 పలము, అతివర 1 పలము, తొడిశపాలగింజలు 1 పలము ఇటుల గ్రహించి వీటిని మెత్తగా దంచి యాచూర్ణమునుగూడ నాభాండమునందు జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి ఆర్యసంధానవిధానమున బంధించి యొక మానవుటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట జ్వేరొక, పాత్రలోనికి వడియగట్టుకొనవలెను. ఇటుల నిద్రముజేయుచుకొని అమృతార్పణమనుడును. దీనిని 1 బౌద్ధ మోతాదు చొప్పున నెదింపవలెను. దీనివలన సమస్తజ్వరములును శమించును.

(72) గోజిహ్వ - ఎద్దునాలుక చెట్టు.

292. గోజిహ్వది తైలము.

శ్లో॥ గోజీ విడగ యష్టిభిః సర్వగంధశ్చ సంయుతః ।
ఏతత్సర్వోదంశేషు తైలం రోపణమిష్టతే ॥

(భా - పృ. ఉపదంశ)

ఎద్దునాలుక చెట్టువేగు, వాయువిడగములు, అతిసుధురము, గంధవగ్ద్యములు (సృజ్యేగముగ) వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి సిద్ధముజేసి కల్కము 1 భాగము, తిలతైలము 4 భాగములు, జలము 16 భాగములు ఇటుల నొకపాత్రయందు జేర్చి మందాగ్ని = తైలపాకముజేసి వడియగట్టి పలెను. దీనిని ఉపదంశవృణముల కభ్యంగముజేసిన గోపణమగును.

293. గోజిహ్వది చూర్ణము

శ్లో॥ గోజిహ్వ చ జయామాలం పిష్ట్యా తండులవారిణా ।
శీతం శీతజ్వరం హన్తి ॥

(వై-చి-జ్వర.)

ఎద్దునాలుకచెట్టువేగు, కరక్కాయవేగు నీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. ఈ చూర్ణమును తులము వెగతాదు చొప్పున బియ్యపుకడుగుతో నేవించిన శీతజ్వరము శమించును. (73) గోధూమః - గోధుములు.

293. గోధూమాది ఘృతము

శ్లో॥ గోధూమాత్తు పలకతం నిఃక్నాన్యస్య సలీలాథకే ।
పాదశేషే చ పూతే చ దృవ్యాణీమాని దాపయేత్ ॥
గోధూమం మంజూతఫలం మాషం దాక్షిణ్య పరూషకం ।
కాకోశీ క్షీరకాకోశీ జీవస్తీస శతావరీ ॥
అశ్వగంధా సఖర్జురా మధుకం త్యూషణం సితా ।

భల్లాతకమాత్మగుప్తా సమభాగాని కాగమేత్ ॥
 ఘృతపృసం పకదేహ క్షీరం దత్వా చతుర్థాం ।
 మృద్వగ్నినా చ సిద్ధేతు ద్యన్వాన్యేతాని నిక్షిపేత్ ॥
 త్నగేలా పిష్పలీ ధావ్యం కర్మాపక నాగకేసరం ।
 యథాలాభా వినిక్షిప్య సితాత్మదర్శం పల్వాప్తకం ॥
 దత్వేత్తుద డే నాలోద్య క్షిపిన్వాన్యోజయేత్ ।
 కాల్యదనేన భు జీత పిచేన్మాంచరనేన వా ॥
 కేవలన్య పిచేన్య పలమాతా స్య స్యమాతా ।
 స చాప్యలింగైశ్చిత్త్య స చ తున్వయో భవేత్ ॥
 బల్లం పరం నాతహం..... ॥
 ఆశ్వభ్యాం నిర్మితం చైవ గోఘానాద్వం రసాయనం ॥

(చైతన్యవాటికరం.)

గోధుములు 100 పలములు గ్రహించి, 4 పృస్థముల జలమునందు చేసి
 1 పృస్థము మిగులువరకు కాచవలెను. (ఇది జలము 16 పృస్థములను గ్రహించి
 4 పృస్థములు మిగులువరకు కాచవలెనని వ్యాఖ్యానమునందు గలదు. ఇదియే
 యుక్తముగా దోచుచున్నది.) పిమ్మట దీనిని వడియగట్టి అందు 1 పృస్థము
 ఘృతమును, 4 పృస్థములు పాలును, గోధుములు, మంజాతఫలము (దీని
 యభావమున తాటిపండ్లలోని బాజ్జాయానులు, మినుములు, దాక్షిణ్య, చిత్తేక
 పండు, కాకోలి, క్షీకాకోలి, బిప్పి, పిల్లపిచ్చ, పెన్నెరు, ఖర్జూరఫల
 కాయలు, అతిమధురము, అక్కిలుములు (పృశ్నేకముగ), చక్కెర, నల్లజీడి
 గింజలు, దురదగొండ్లికాయలు వదిలి ప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి
 మెత్తగా దించి జలముతో నూరి సిద్ధము చేయవలెనట్టి కల్కమును చేర్చి
 మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట లవంగ
 పట్టచూర్ణము 1 తులము, ఎలకలచూర్ణము 1 తులము, పిప్పలీచూర్ణము
 1 తులము, ధనియాలచూర్ణము 1 తులమును, పచ్చకర్పూరచూర్ణము 1 శేల
 మును, నాగకేసరాలచూర్ణము 1 తులమును, చక్కెరచూర్ణము 4 పలములును,
 తేనె 4 పలములును ఆఘృతమునందు చేర్చి ఇక్షుదండముతో పిటి చన్నింట్లని
 బాగుగా కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయవలెనట్టిది గోఘా

మాదిఘృత మునబడును. దీనిని 1 తులము మొదలు 1 పలమువరకు మోతాదు చొప్పున కాలిధాన్యపు అన్నముతో జేర్చిగాని, మాంగగంజముతో గాని నేనించవలెను. ఇందువలన ఈయు, బలులు వుద్దియై అధిక సంభోగశక్తి గలుగును. వాతమును, మాతృకృచ్ఛమును శమించును.

(74) గోతురః - పల్లెరు

295. గోతురాది ఘృతము

శ్లో॥ ఘృతం శ్వదంత్రాస్యగనేన సిద్ధం ష్టిరేణ చైవాప్యగుణేన పేయం॥
(చ.మూత్యాపూత.)

పల్లెరుకాయలు, మూలము వీనియొక్క స్వరసము 1 భాగము, ఘృతము 1 భాగము, పాలు రి భాగములు ఇటుల నీ మూడింటిని నేకముజేసి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది గోతురాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేనించినచో మూత్యాపూతము, మాతృకృచ్ఛము, ఆశ్మరియు శమించును.

296. త్రికంటకాది త్రైలము.

శ్లో॥ త్రికంటకానికా గోశ్శిరోసులక్ష్మరచారునః ।
పద్మకాశ్మంతకారిప్త చందనాగరు దీప్యకః ।
పటోల మునముజ్జమా మాద్రీభాతకః పచేత్ ।
త్రైలంవారకే షే.....॥ (వా. పశిమేహ.)

పల్లెరుకాయలు, చనపు, లొద్దుగపట్ట, చండ్రచేప, వస, మద్దిచెక్క, పద్మకాశ్మము, పాపాణభేది, వేపచెక్క, మగచిగంధము, అగరుకట్టె, జీలకర్ర, చేదుపొట్ట, తుంగముస్తలు, మంజిష్ఠ, సిన్నభృ, జీడిగింజలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా వంచి జలముతో నూరి సిద్ధము చేయబడిన కల్కము 1 భాగము, తిలత్రైలము 4 భాగములు, జలము 16 భాగములు ఇటుల నీ మూడింటిని నొక పాత్రలో జేర్చి మందాగ్నిచే త్రైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది త్రికంటకాదిత్రైల మనబడును. దీనిని మూత్రాయుక్తముగ పానము చేసిన వానకఫజబ్ధిమేహము శమించును.

297. శ్వదంప్రదీ ఘృతము

శ్లో॥ శ్వదంప్రదీశ్చింతితా బలా కాష్ఠాగ్నికత్తణం ।
 ద్భూమాలం పృథ్వీ వలాశ్చ భకా సిరా ॥
 వాచికాని వచేత్తేనా గ సే క్షీణతురుణే ।
 కిలైస్ శ్వగువా జీవ నీ మేదకర్తృభిజీకైః ॥
 శతావస్థాద్ధి పృథ్వీకా శర్కరా శ్చాపి బిసైః ।
 పంథ్య సిద్ధిః ఘృతా ద్యాతపితృహృద్యోగకూలనత్ ॥
 మాత్రోచ్చిచ్ఛిపమేహగ్న్యః.....బలమాంశదః ॥

(నా.కాను)

వల్లెరుకాయలు, పటివేరు, మంజిష్ఠ, చిట్టాముట్టి, పెద్దగుమ్మడి, కామంచిగిరికేసెరు, ద్భూవేరు, కోలపొన్న, మోదుగచెక్క, ఋషభేను, ముయ్యనుపొన్న వీటిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పండ్లముల జలమునందువేసి 4 పండ్లములు మిగులువరకు కాచి వడియొట్టవలెను ఇందు 1 పండ్లము ఘృతమును, పాలు 4 పండ్లములును, దుంద గొడివేళ్ళు, జీవని, మేది, ఋషభేను, జీవకము, పిల్లిపీచు, ఋక్ష, ద్రాక్ష, చక్కెర, బోడకము, తామరతాండ్లు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా వంచి జలముతో నూరి ఈ కలగమును చెప్పి పందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియొట్టవలెను. ఇయ్యది శ్వదంప్రదీఘృత మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందులన హృద్యోగము, కూల, మాత్రోచ్చిచ్ఛిము, పరిమేహము, అర్శస్సు, కాశ, శ్లోష, త్వయము, ఇయ్యది శమించును. ధను. శ్రీ మద్య-భార-అధ్వఖిన్నులకు హితము.

298. గోశ రాది గుగ్గులు

శ్లో॥ త్రికటు త్రిఫలాచూర్ణం తుల్యం శుదం చ సుగుణం ।
 గోశురక్కాధనయుక్తం గుటికాం కా యేద్యుభః ।
ప్రమేహకై వాతరోగాంశ్చ మూత్రాఘాతోదరం
 జయేత్ ॥

(గ-ని-ప్రమేహ)

తిక్తకలుచూర్ణము 1 పలము, తిక్తఫలాచూర్ణము 1 పలము, శోధిత గుగ్గులు చూర్ణము 2 పలములు వీటిని ఖల్వమునందుంచి పలేరుకాయల కషాయముతో జక్కిగా మర్దించిగాని, గుగ్గులు చూర్ణమునందు పలేరుకాయల కషాయముచుబోసి గుగ్గులు పాకముజేసి యందు పైచూర్ణములను జేర్చిగాని 5 యవల పరిమితిని మాత్రలు జేయవలెను ఇయ్యది గోక్షురాదిగుగులన బడును. దీనిని ఒక్కొక్క మాత్రయు మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన పరిమేహములు, వాతరోగములు, మూత్రాగ్రహతము, ఉదరమును శమించును.

299. బృహద్గోక్షురాది లేహ్యము.

శ్లో॥ గోకంటకం పలశతం కశమూలం తద్దైవచ ।
 పాషాణభేదేష్టపలం గుడూచీ పలపంచకం ॥
 ఏరండోఽష్టావాభీరుమూలం దశపలం పృథక్ ।
 పద్మమూలం చాశ్వగంధా పృత్యేకం పలవింశతిః ॥
 సర్పమేకత్ర సంకుట్య జలదోశే విపాచయేత్ ।
 పానశేషం తు సంగ్రాహ్య వస్త్రప్రసూతం సమాక్షిపేత్ ॥
 గవ్యాజ్యం పృస్థమేకం తు శిలాజం చ తథా స్ఫుటం ।
 ఘనీధూతే తు చంజాలే ద్రవ్యాణీమాని దాపయేత్ ॥
 తాలమూలీ శతాహ్లా చ త్రికటు త్తిఫలా తథా ।
 నూక్షైలా భూతకేకీ చ హీరజేరం నాగకేపరం ॥
 పద్మకం జాతపత్ర త్వద్భుధుష్టి స్ఫురోచనా ।
 జాతీఫల ముశీరం చ త్రివృతా గక్తచందనం ॥
 ధాన్యకం కటుకా ఝాకా నాగవల్లీ చ శృంగికా ।
 పుష్కరాహ్వం శతీ దాయ సీసం లోహం చ వంశకం ॥
 ద్రవ్యాణీమాని సంగృహ్య పృత్యేకం పలమాత్రికం ।
 ఖాదే ద్భూగ్ని సంపేక్ష్య పథ్యం సేవేత మానవః ॥
 స్నిగ్ధభాండే నిధాయాథ నిత్యం లిహ్యత్ప్రసూతితం ।

అశ్రురీ మూగ్నిశ్చిచ్ఛ్చి చ తే సర్వేపశుశమం

యాన్తి భాస్కరణ తమో యథా |

నాతః పరతం కీచి త్కృష్టాత్రేయేణపూజితః ||

(వై - చిం. మూత్రోక్తచ్ఛ్చి)

పల్లెరుకాయలు 100 పలములు, కుశద్భవేరు 100 పలములు, పాపాణ
భేరి 8 పలములు, తిప్పతీగ 5 పలములు, ఆముద్దిపువేరు 8 పలములు, వీలి
వీచరవేళ్లు 10 పలములు, తామరదుంపలు 20 పలములు, పెన్నేరు 20 పల
ములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పృస్థముల జలమున దు
వేసి 4 పృస్థములు మిగులు పాకు 3 సాయముగాది వడియగుటవలెను. ఈ కి సా
యమునందు ఘృతము 1 పృస్థము, గోమూతంశ్శిలాజతు 1 పృస్థమును జేర్చి ఘనీ
భివించువరకు మగదాగ్నిచే హాకముజేయవలెను. పిమ్మట నందు, నేలతాళిగ
డ్డలు, శతపుష్పి, తిక్కటుకములు (పృల్లేకముగ), తిగ్గలములు (పృల్లేక
ముగ), చిన్నయెలకులు, ఇటామాంసి, కురుజేరు. నాగకేసరాలు, పర్శుకా
శ్శము, జాపతిగి, లవంగపట్ట, అతిమధురము, వెమరుపు, జాజికాయలు, వట్టి
వేళ్లు, తెగడ, ఎగ్గిందనము, ధనియాలు, కలుకరోహిణి, యవతొరము, సర్జ
తొరము, తమలపాకువేళ్లు, కర్కటకశృంగ, పుష్కరమాలము, కచూరాలు,
వేపదారు, నాగభస్మ, లోహభస్మ, వంగభస్మ వీనిని పృల్లేకముగ, పలువు
చోప్పున గ్రహించి, ఇందు భస్మలను విడిచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా
చూర్ణించి వస్త్రగాభితము జేసి యీ చూర్ణమును, భస్మలను జేర్చి బాగుగా
కలియగలిపి యొక స్నిగ్ధభాండమున నుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధమైనట్టిది బృహ
ద్గోక్షురాదిలేహ్యమునబడును. దీనిని 1 తులము మొదలు 1 పలమువరకు
మోతాదు చోప్పున సేవించవలెను. దీనివలన అగ్ని, మూత్రోక్తచ్ఛ్చిము,
మూత్రాఘాతము, పృమేహము, కుకృద్దోషము, ఆమ్లపిత్తము, ధాతుక్షయ,
ఉష్ణవాతము, వాతకుండలీక యియ్యవి శమించును.

300. త్రికంటకాది ఘృతము.

శ్లో|| త్రికంటకైండ కుశాద్యభీరు కర్కారుకేక్షుచ్ఛరసేన సిద్ధం

సర్పిర్లుదార్ధాంశయుతం పృషేయం కృచ్ఛాచ్ఛ్చిరీ మూత్ర

విఘాతహేతోః ||

పల్లెసకాయలు, అమృతపువేరు, కుశభృశ్మశ్మ, కాశీవెదురువేరు, రెల్లు వేరు, దుర్బావేరు, చెరుకువేరు, వీల్లివీచగవేరు, బూడిచుసుమ్మడికాయ, చెరుకు పిండియొక్క స్వేదముల మొత్తము 4 పండ్లములు, ఘృతము 1 పద్ధము ఈ రెండింటి నేకముజేసి ఘృతవాకముజేసి ఎడయుగట్టి అదు 1/2 పండ్లము గుడమును చూర్ణించి గలుపవలెను. ఇయ్యది త్రికగటకాది ఘృతమునబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన మూత్రక్రియ, మూత్రాహారము, అశ్మరియు శమించును.

301. గోక్షరార్చా చూర్ణము.

(౨౦-౮ షా.జో.యో.)

పల్లెసకాయలు, సర్వజ్వరము, యవజ్వరము, చలపమిరియాలు, నాగకేసరాలు, కేవలచిన్ని, నురాజ్వరము, వెలిగారము, మడ్డివెలిగారము వీనిని నవం శములుగ గ్రహించి, మొత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితిము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది గోక్షరార్చా చూర్ణమునబడును. దీనిని ౪ యవలు మొదలు 30 యవల వరకు మోతాదు చొప్పున వేడినీళ్లతో నేవించవలెను. దీనిచే ప్రమేహము, పూయమేహము, మూత్రాహారము, మూత్రక్రియ, అశ్మరి యియ్యవి శమించును.

(75) చక్రమర్చ - తగిరిశ చెట్టు.

302. చక్రమర్చాది లేపము

శ్లో॥ చక్రాహ్వనీజం స్తుకాక్షిరభావితం మూత్రాహారముత్తమమ్ |
రవితప్తం సక్లిష్టం లేపనం కిటిభావనమ్ ||

(గ-ని-కుష్ఠ)

తగిరిశచిత్తులను జెముడుపాలలో నేరుదినములు ఎ-వలలో భావనజేసి అందు కల్లులోని మడ్డిని తగుమాత్రము గా జేర్చి గోమాత్రముతో మొత్తగా నూరి ముద్దజేయవలెను. దీనిని లేపనముజేసిన కిటిభ వృక్షము శమించును.

(76, చందనం - మంచిగంధపుచెట్టు.

తి 3. మహాచందనాది తైలము

౫॥ చందన భద్రశ్రీ కాలాశుసార్య కాలీయక పద్మా పద్మకోశిర సారిబా వధుక పృథ్విండ్రీక నాగపుష్పదీప్య వన్యపద్మోత్పల సలిస కుముద సౌగంధిక పుండ్రీక శతపత్రీ బిస మృణాల శాలూక తైవాల కశేరుకానంతా మళ కాశేతు దద్భ శర నల శాలిమూల జంబు వేత్త్ర వేతస నానీర గుంద్రా కకుభ సనాశ్వోర్ణ స్తోదన వాతపోథ శాల తాల ధవ తినిశ ఖదిర కదర కదంబ కాశ్మ్యోథల సర్జ ప్లక్ష వట కవీతనోదుంబరాశ్వత న్యగోధ ధాతకీ దూశ్యేత్కట శృంగాటక నుంజిషా జ్యోతిష్కరీ పుష్కరిబీజ క్రించాదన బదరీ తోవిదా కదలీ సంపరకారిష్ట శతపర్వా శతకుంభికా శతావరీ శ్రీపదీ శ్రావణీ మహాశ్రావణీ రోహిణీ శీతపాశ్చ్యోదనపాకీ కాలా బలా పయస్వీ విదారీ జీవకర భక మేదా మహామేదా మధురర పోక్తా తృణశూన్య మోచర సాటూషక వసుళ కటజ పలోల నింబ శాల్మలీ నారికేళ ఖహూర మృద్వికా ప్రియాల ప్రియంగు ధన్యనాత్మగుప్తా మధూకానా మన్యేషాం చ శీత వీర్యాణాం యథాలాభ మా ధానాం కషాయం కారయేత్ | తేన కషాయేణ ద్విగుణితయసా తేషామేవ చ కల్పేన కషాయార్చితా త్రిం మృద్వగ్నినా సాధయేత్తైలం ఏతత్తైల మభ్యంగాత్ సవ్యోదాహజ్వర మపనయతి॥

(చ-జ్వర.)

రక్తచందనము, మంచిగంధము, కృష్ణచందనము (ఇరుగును చెక్క), మామిడిపంపు, పద్మకందము, పద్మకాష్ఠము, పట్టివేరు, తెల్లనుగంధిపాల, ఆతి మధురము, పృథ్విండ్రీకము, నాగ కేసరములు, కురువేరు, అశవిగంధపుచెక్క (శబరచందనము), పద్మ కేసరము, నల్లకలుసమంప, తామరపత్రము, తెల్లకలుస దుంప, ఎర్రకలుసమంప, తామరపువ్వు, చామంతిపువ్వు, తామరమూలము, తామరనాళము, తామరనొడ్డు, నాదు, తుంగముస్తలు, నల్లనుగంధిపాల, కుశదర్పవేళ్ళు, రెల్లువేళ్ళు, చెరకువేళ్ళు, దర్భవేళ్ళు, బర్రీ నువ్వువేళ్ళు, కిక్కిరవేళ్ళు, శాలిఘాన్యపువేళ్ళు, నీరేకుపట్ట, పేమువేళ్ళు, పొబ్బలివేళ్ళు, నీటిపొబ్బలివేళ్ళు, కాకవిమరువేళ్ళు, సుద్దిచెక్క, వేసచెక్క, నల్లమద్దిచెక్క, నెయ్యిచెక్క,

మానుగచెక్క, ఎఱ్ఱమద్దిచెక్క, తాటివేళ్లు, భస్మక్షయముయొక్కపట్ట, నెమ్మి
చెట్టు భేదముయొక్కపట్ట, చండ్రపట్ట, తుమ్మపట్ట, కడిమిపట్ట, చెట్టుగుమ్మడి
కాయలు, నల్లగలము, జువ్విపట్ట, మర్రిపట్ట, అంగాళపుచెక్క, మేడినెక్క,
రాజనట్ట, మర్రియూడలు, ఆరెచెక్క, గజకవేళ్లు, గరికభేదపువేళ్లు, తుంగ
ముస్తభేదము, మంజిష్ఠ, మాల్కంగినీకేత్తులు, పద్మబీజములు, నీటిసిప్పలి,
రేగుపండు, తెల్లదేవకాంచనపుచెక్క, అగటిదుంప, తానికాయలు, కుంపకు
వేరు, తెల్లగరికెవేళ్లు, పాదిరివేళ్లు, పిల్లివీచగ, పెగుమ్మడివేళ్లు, చిన్నబోడ
తరము, పెద్దబోడతరము, కటుకరోహిణి, కాకోలి, నీలగోరింటవేళ్లు, క్షీర
కాకోలి, చిట్టాముట్టి, బీసన్తి, నేలగుమ్మడు, బీసము, ఋషభకము, మేద,
మహామేద, చాగదుంప, ఋద్ధి, మొగలియూడలు, బూరుగబంక, అడవిపు
వేళ్లు, బొగడపువ్వులు, కొడిశపాలచెక్క, చేమపాట్ల, వేపచెక్క, బూరుగ
చెక్క, కొబ్బరిపువ్వు, ఖమ్మూపుకాయలు, ద్రాక్షపండు, చాపపప్పు, ప్రేంజిణ
పువ్వు, భస్మం నృత్యముయొక్క పట్ట, దుగ్గనగొండివేళ్లు, ఇచ్చపువ్వు మున్నగు
కేతవీగ్యముగలనృత్యములను దోసికొనినవి సహా తెలుసుకొని గ్రహించి మెత్తిగా
నలియగొట్టి 16 భాగాలుల బలమునందువేసి నాలవభాగము మిగులు మోకు
కాచి నడియూట్టవలెను ఇటుల సిద్ధము చేయుట కిందుము 2 పర్వములు,
తెలము 1 పర్వము, పాలు 4 పర్వములు, కనుమునకు గ్రహింపబడిన
నృత్యములయొక్క కల్పము 1 పర్వము ఇటుల సిద్ధి నన్నింటి సేయుచు
వాందాగ్నితో వైశిఖామాసమున పడమరూర్టవలెను. ఇట్లుది మహాచందనాది
తైలముని చెప్పుటకును. దీనిని అధ్యగ్రామము చేసివ దాహజ్వరము శమించును.

304. చందనాది ఘృతము

శ్లో॥ చందనం చద్దులొసంగనాం బూర్ణాః శిలీపట్టః |
వడలిగ్ధా సోగబూస్థోతా పుష్పగర్భా గూరకాః ||
పటోగోదు బరగల్లకం పట పుష్ప కపిశంకర,
కటుకాం గజరోహిణీ ముస్తాని నింబం చుర్వివలాంశకాః ||
దోర్విశేషాం సోగము పుష్పవేత్తాపి విచాన్విహితః |
కరగళి శ్లోకముల గల పాదభాగము ||
పిల్లగ్రహణార్థం కల్పించు..... ||

(చా. గ్రహణార్థం)

మందిగంః యః, పద్మకావ్యము, వట్టివేరు, చిరుబాది, చూచుంపు, పెద్ద మౌను, వసు, సుగంధపాల, విష్ణుకాంతి, ఏడాదులపాన్తి, అడ్డపాపువేళ్ళు, చేదుపొట్ట, మేడిచెక్క, రావిపట్ట, మర్రిపట్ట, జువ్విపట్ట, అంబాళిపుచెక్క, కలుకకోహిణి, తుంగముస్తలు, వేపపట్ట ఈ ద్రివ్యములను పృత్యైకముగా డి పలఁకులు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పృస్థముల జలము నందుచేటి 4 పృస్థములు మిగులుచుండున కౌచి వడియొట్టవలెను ఇందు 1 పృస్థము ఘృతమును, ఒక్కొక్కతులము చొప్పున గ్రహించుటకై నేలవేసు, కొడిశ పాలవిత్తులు, పిల్లిపీచు, పిప్పళ్లు, చల్లలువదుంపలు వీనియొక్క క్రిల్పమును జేర్చి మృద్వగ్నిచే ఘృతవాక్షుజేసి వడియొట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయ బడినట్టిది చందనాది ఘృతముని చెప్పవచ్చును. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన పిత్తజగ్రహణి కమించును.

309. శ్రీఖండాసవము

శ్లో॥ శ్రీఖండం మరిచగ మాంసీం రజన్యౌ చిత్రకం ఘనం |
ఉత్తరం తగరం దాక్షిణ్యం చందనం నాగ కేవరం ||
పాతాం ధాత్యం కణాం చవ్యం లవంగం చైలవాళకం |
కోధం చాగ్రపల్లీన్యానం జలవ్యోమద్వయే షీషేత్ ||
దాక్షిణ్యం శ్వేతసంఘాత్యం గుడస్య చ తులాత్రయం |
ధాత్యం ద్వాదశపలాం చైత్రీ పరియోజయేత్ ||
మాసం సంసాధ్య మృద్వాంఢే వస్త్రపూతం రసం నయేత్ ||
పాయయే న్నాత్యయా వైద్యః..... |
పానాత్మ్యయం పరమదం.....శ్రీఖండాసవ ఆకు చ ||
(భైర.మదాత్మయః)

మందిగంధము, మిరియాలు, జటామాంసి, వసుపు, మౌనుపసుపు, చిత్రకములము, తుంగముస్తలు, పట్టిచేళ్ళు, గిరిధితగరము, దాక్షి, ఎరఁ చందనము, నాగ కేసరాలు, చిరుబాది, ఉత్తరకపప్పు, పిప్పళ్ళు, చవ్యము, లవంగాలు, మాతురబుడము, లొద్దుగిపట్ట వీటిని పృత్యైకముగా పలఁకు చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించవలెను. ఒక భాండమునందు కిది పృస్థముల జలమునుబోసి అందు 300 పలముల బెల్లమును గలుపవలెను. పిమ్మట

గంజలుదీసి శుభ్రపరచిన దాక్ష 60 పలములును, పై చూర్ణమును, అరెపువ్వు 12 పలములును తేల్చి బాసుగా నన్నింటిని కలియగలిపి అనవసంధానవిధానమున బంధించి యొక మానవులులనే యుంచవలెను. పిమ్మట, కేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయబడినట్టిది శ్రీ ఖండానవ మనబడును. దీనిని 1 ఔస్సు మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన పానాత్మ్యము, పరమదము, పానాజీర్ణము, పానవిభ్రమము ఇవి శమించును.

306. శ్రీఖండాది చూర్ణము.

శ్లో॥ శ్రీఖండం శారిబాం శ్లామాం ముసలీం మధుకం దిడం |

ఫలత్రయం నిశాద్వంద్య ముత్పలం నాగకేసరం ||

మాంసీ మిత్తుగళం నాల ముశీగం గిరిమృత్తికాం |

బలాం నాగబలాం చైవ భిషగేకత్ర చూర్ణయేత్ ||

ధాగోష్ణేనైవ పయసా శాణమవ్య పౌదాపయేత్ |

అనేన నాశమాయాన్తి తత్తోన్మాదాదయో గదాః |

(శ్రీ-ర.తత్తోన్మాద.)

మంచిగంధము, సుగంధిగాల, తెగడ, సేలపాటిగడ్డలు, అతిమధురము, బిడాలపూము, కరక్కాయలు, శానికాయలు, ఉసిరికపప్పు, పసపు, మౌనుపసపు, నల్లకలువదుంపలు, నాగ కేసరాలు, జటామాంసి, గొబ్బివేళ్లు, మరువేరు, వట్టివేరు, గైరికము, చిట్టాముట్టి, నాగబల వీనిని సమాంశములుగ గోహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్ర్రగాళితము జేయవలెను. ఇయ్యది చందనాది చూర్ణమున బడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున ధాగోష్ణమగుపాలతో నేవించవలెను. దీనిచే తత్తోన్మాదము మున్నగు వ్యాధులు శమించును.

307. చందనాది చూర్ణము

శ్లో॥ చందనం శాల్మలీపుష్పం త్రిజాతం రజనీద్యయం |

అనన్తాం శారిబాం ముస్త ముశీరం యష్టికామలే ||

సర్వపత్రిం శుభాం భాస్వీం దేవదారు చూరితకీ ।

సర్వం ద్విగుణితం లోహం చైకత్ర పరిమర్దయేత్ ॥

పరిమేహ వింశతిః శ్వాసః..... ॥

(భై - ర. శుకృమేహ.)

మంచిగంధము, బూరుగవువ్వు, అవగపట్ట, ఎలకులు, ఆకుపత్రి, శునపు, మాంసుశునపు, నల్లనుగంధిపాల, తెల్లనుగంధిపాల, తుంగము ~ ౨, వట్టివేరు, అతిమధురము, ఉసిరికపప్పు, చునాముఖి ఆకు, వెదురుపప్పు, గంటు భాంగి, దేవదారు, కరక్కాయలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తిగా చూరించి వస్త్ర గాల్చియు జేయ లెను. ఈ మార్గము మొత్తమునకు సగ భాగము లోహభస్మము గ్రహించి యీ రెండింటి నేకముగా కలిపియుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది చందనాది మూర్తనునబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. పినిచే శుక్రమేహము, పరిమేహము, శ్వాస, కాస, జీర్ణజ్వరము, అగ్నిమిశ్న, కామిల ఇయ్యవి శమించును.

308 చందనాననము

శ్లో॥ చందనం వాలకం ముష్ణం భాస్వీం నీలరుత్పలం ।

సిగ్గియంగుం పద్మకం లోభ్యం మంజిష్ఠం రక్తచందనం ॥

చాతాం కిరాతతిక్తం చ స్యగోధం పిప్పలం శతీం ।

పగ్గుటం పథుకం రాస్నాం పటోలం కాంచనారకం ॥

ఆమృత్యుచా మోచరసం పృత్యేకం పలమాతృకం ।

ధాతకీం పోడశపలాం దాక్షాయాః పలవింశతిం ॥

జలదోణద్వయే క్షిప్త్యా శర్కరాయా స్తలం తథా ।

గుడస్యార్ధతులాంచాపి మాసం భాండే నిధాపయేత్ ॥

చందనానన ఇత్యేవ శ్శుక్రమేహవిनाశకృత్ ।

బలపుష్టికరో హృద్యో వహ్నిసః దీపనః పఠః ॥

(భై - ర. శుకృమేహ.)

మంచిగంధము, పురువేరు, తుంగముస్తలు, పెగుమ్ముడువేరు, నల్లకలువ చుంప, పేరింఖిణము, పద్మకావృము, లొద్దుగపట్ట, మంజిష్ఠ, ఎరిచందనము,

చిరుబొద్ది, కేలవేము, మర్రిపట్ట, రావిచెక్క, కచోరాలు, పర్వాటకము, అతి మధురము, సన్నరాష్ట్రము, చెడుపాట్లు, దేవకాంచనపుచెక్క, మామిడిచెక్క, బూరుగుబంక వీటిని పృత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూరించవలెను. ఒకభాండునుందు 32 వర్ణముల జలమును బోసి అందు 100 పలములు చక్కెరను, 50 పలములు బెల్లమును గలిపి అందు పైచూర్ణమును, గింజలు తొలగించి శుభ్రపరచిన ద్రాక్ష 20 పలములను, ఆరెపువ్వు 16 పలములను జేర్చి అన్నింటిని బాగుగా కలియగలిపి అపవసంధానవిధానము ననుసరించి బంధించి యొకమాసములులే యుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియిట్టి భిద్రపరచవలెను. ఇటుల సిదముజేయబడినట్టిది చందనానమనబడును. దీనిని, జౌన్నుమోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందు వలన శుక్రమేహము శమించును. అగ్నిదీపనము, బలము, పుష్టియు గలుగును. హృదయము.

309. చందనాది తైలము

శ్లో|| ద్రవ్యాణి చందనాదిస్తు చందనం రక్తచందనం |
పత్తంగ మథ కాలీయాగురు కృష్ణాగురూణి చ ||
దేవదుర్ముః సనరళః పద్మకం తూణికోఽపిచ |
కర్పూరో మృగనాభిశ్చ లతాకస్తూరికాపిచ |
సిల్వాకః మంకుసుం నవ్యం జాతీఫలక మత్రచ |
జాతీపత్రిం లవంగం చ నూత్నైశ్చలా మహతీ చ సా ||
కక్కులఫలకం త్వక్ష్వ పత్రకం నాగకేసరం |
వాలకంచ తథోశీం మానీ దారుసితాపి వా ||
మురా కర్పూరకం చాసి తైలేయం భద్రము స్థకం |
రేణుకా చ ప్రియంగుశ్చ శీంనాసో గుగులు స్థా ||
లాతౌ నఖశ్చ రాశ్చ ధాతకీమసుమం తథా |
గ్రంధిపరం చ మంజిషా తగగం సింధికం తథా ||
ఏతాని శౌణమానాని కల్పకృత్య శ్చైవ పఞ్చత్ |
తైలం పృష్ఠమితం నయ్యగేత శ్చాత్రే శుభే షీమేత్ ||
అనేనాభ్యంగ గాత్రస్తు పృథ్వీఽశీతినమోఽపి యః |

శుభ్రో భవతి శుక్రాధ్యః స్త్రీణా మత్యంతదుర్లభః ||

... .. ||

(భైర-ధ్వజభంగ)

మంచిగంధము, ఎర్రచందనము, వీతచందనము, మౌనుకుసపు, అగరు కట్టె, కృష్ణాగరు, దేవదారు, సరళదారు, నందిపర్థనపు పువ్వులు, పచ్చ కర్పూరము, కస్తూరి, కస్తూరపసుపు, శిలాజతు, వంశకుమపువ్వు, జాజికాయలు, జాపతి, లవంగాలు, చిన్నయేలమలు, పెద్దయేలమలు, తక్కిలాలు, లవంగ పట్ట, అకువతి, నాగకేసరాలు, కురువేరు, వట్టివేరు, జటామాంసి, లవంగపట్ట భేదము, మురయను గంధద్రవ్యము, కర్పూరశిలాజతు, భద్రముస్తలు (తుంగ ముస్తలభేదము), రేణుకలు, ప్రేంఖిణపువ్వు, దేవదారునిర్యాసము (బంక), గుగ్గిలము, లక్క, నఖించిప్పలు, సరగనము, ఆరెపువ్వు, కచూరాలు, మంజిష్ఠ, గ్రింధితగరము, మైనము వీనిని కృత్రికముగ $\frac{1}{4}$ తులము చొప్పున గ్రహించి ఇందలి పచ్చకర్పూరమును, కస్తూరిని, వంశకుమపువ్వును మైనమును విడిచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్చించి జలముతో నూరి కల్కముగా సిద్ధము జేయవలెను. వీమృత నొకపాత్రలో 1 పౌస్తము తిలతైలమును, 4 చౌస్తములు జలమును, పైకల్కమును జేర్చి మృద్వగ్నితో తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. అటుల వడియగట్టగానే మైనమునందు జేర్చి యుంచవలెను. ఇది కొంచెము గోరువెచ్చగా నున్నప్పుడు పచ్చకర్పూరమును, కస్తూరిని, కుశుమపువ్వును ఖిల్వమునందు మెత్తగా నూరి యీ చూర్ణము నా తైలము నందు గలిపి దృఢముగ పైని మూసేయుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయబడి నట్టిది చందనాది తైలమని వ్యవహరించబడును. దీని నభ్యంగమునకై యుపయోగించవలెను. ఇందువలన వాణికరణముగును. వంధ్యాత్వమునశించును. రక్త పిత్రము, క్షయ, జ్వరము, దాహము, అతిస్వేదము, దౌర్బల్యము, కుష్ఠము. కండు ఇయ్యవి శమించును.

310. చందనాదినర్తి

శ్లో॥ చందన త్రిఫలా పూగ పలాశతరు శోజితైః |

జలసిష్టై రియం వర్తి రశేషతిమిరాపహః ||

(భైర-నేత్రోగ)

మంచిగంధము, కరక్కాయలు, తానికాయలు, ఉశిరికపప్పు, పచ్చి పోకకాయ, మోదుగపువ్వు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి, జలముతో చక్కగా మూడుదినములు మర్చించి చిన్నచిన్నపర్లల వలె జేసి ఛాయాకుంక్రము జేయవలెను. ఇయిల నిద్రము జేయబడినట్టిది చంద నాదివర్ణియనబడును. దీనిని జలముతో నరుగదీసి నేత్రముల కంజనమువేసిన తిమిరరోగము లెల్లశమించును.

311. రెండవ చందనాదిచూర్ణము

శ్లో, చందనం నలదం లోధ్ర ముశీరం పద్మకేసరం ।

నాగపుష్పం చ బిల్వం చ భద్రముస్తం చ శర్కరా ॥

హీరేరం చైవ పాతా చ కుటజస్య ఫలత్వచం ।

శృంగీరేరం సాతివిషా ధాతకీ చ రసాంజనం ॥

అమృగ్ధి జంబూసారాస్థి తథా మోచరసోద్భవః ।

నీలోత్పలం సమంగా చ నూత్నైలా దాడికూద్భవం ॥

చతుర్వింశతి మేతాని సమభాగాని కారయేత్ ।

తండులోదకసంయుక్తం మధునా సహయోజయేత్ ॥

చతుష్పాకారం చంద్రం..... !

అశ్విన్యోః సమ్మితో యోగో రక్తపి త్తనిబర్హణః ॥

(తై-ర-పద్ర.)

మంచిగంధము, తెల్లవట్టివేరు, లొద్దుగపట్ట, వట్టివేరు, పద్మకేసరము, నాగకేసరము, మారేడుగుజ్జ, భద్రముస్తలు, చక్కెర, కురువేరు, చిరుబొద్ది, కొడిశపాలగింజలు, కొడిశపాలపట్ట, శుంఠి, అతిసన, ఆరెపువ్వు, రసాంజనము, మామిడిబీడి, నేరేడుగింజలలోనిపప్పు, బూరుగబంక, నల్లకలువదుంపలు, మంజిష్ఠ, చిన్నయేలకులు, దానిమ్మకాయబెరడు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాళితము జేయవలెను. ఇయ్యది చంద నాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున తేనెతో గలిపి బియ్యపుకడుగు అనుపానముతో నేవించవలెను. ఇందువలన పద్రము, రక్తాతి సారము, రక్తార్కము, రక్తపి త్తము ఇయ్యది శమించును.

312 పత్తాంగానవము

శ్లో॥ పత్తాంగం ఖనిం వాసా శాల్మలీకుసుమం బలా ।
 భల్లతకం సారే ద్వే జపాపసుమ మస్సుటం ॥
 ఆమాసి దార్ద్ర భూనింబ ఆహిఘ్నేఘల జీరకం ।
 లోహం రసాంసం బిల్వం కేశరాజం త్వచం తథా ।
 కూపమం దేవసుమం పృత్యేకం పలసమ్మితం ॥
 నర్వం సుమార్జితం కృత్వా ద్రాక్షాయాః పలవింశతిం ॥
 ధాతకీం హృదయపలాం జలద్రోణద్వయే ష్టిపేత్ ।
 శర్కరాయా స్థూలం దత్త్వా క్షౌద్రస్సార్థతులాం తథా ॥
 ఏకీకృత్య ష్టిపే స్థాంధే నిదధ్యా నామతాత్రకం ।
 హస్త్యుగ్రిం పృథరం..... ॥

(భైరవ-పృథర.)

పృథరచందనము, చంద్రాసారము, అద్దపరపువేళ్లు, బూరుగపువ్వు, నల్ల బీడిగింజలు, తెల్లగుంధిపాల, నల్లగుంధిపాల, మందార మొగ్గలు, మామిడి జీడి, చూనాపంపు, నేలవేము, గసగసాలు, జీలకర్ర, శుద్ధిజేయుబడిన లోహాంబుజము, రసాంబుజము, మారేకుజేరు, గుంటకలగర, లవంగవట్ట, కుంకుమపువ్వు, లవంగాలు వీనిని పృత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా మార్చించవలెను. ఒక భాండుమునందు 32 పృథరముల జలమును బోసి అందు 100 నేలములు చక్కెరను గలుపవలెను. పిమ్మట నందు 50 పలములు తేనెను, 20 పలములు గింజలు దీసి శుభ్రపరచిన ద్రాక్షపండ్లను, పైచూర్ణమును, 16 పలములు ఆరెపువ్వును జేర్చి అన్నింటిని బాగుగా కలియఁజేసి అనవసర ధానవిధానమున బంధించి యొకమాస మటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుబడినట్టిది పత్తాంగానవమన బడును. దీనిని 1 జ్యోతిష మోతాదు చొప్పున నేనించవలెను. దీనిచే తీవ్రమగు పృథరము, జ్వరము, పాండువు, శోఘ, అగ్నిమాంద్యము, అరుచి యియ్యని శమించును.

314. రక్తచందనాదిన ర్తి

శ్లో॥ అరుణ చందన మాగధికా నిశాః కతక బీజయుతా గగనాంభసా ।
 సమభిషేక్య స్పృతా నయనామయా హరతి వర్తి రుద్ధితరానసి ।
 (గ-ని-నేత్రోరోగ)

ఎగ్గించదనము, పిప్పళ్లు, పసపు, ఇండుపుకాయ వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తిగా చూర్ణించి హంస్తోదకముతో ఖల్వమునందు మూడుదినములు చక్కగా వర్ణించి చిన్నచిన్న వర్తలుగా జేసి ఛాయాకుష్కము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టి రక్తచందనాదివర్తి యనబడును. దీనిని జలముతో నరుగడిసి నేత్రముల కంజనమువేసిన నేత్రోక్ ములన్నియు శమించును.

314. చందనాది లోహము

శ్లో॥ రక్తచందన హిమేగ పాతోశీగ కణా శివా ।
నాగశోత్పల ధాతీంభి స్త్రిమజేన సమన్వితం ॥
లోహం నిహన్తి వివిధాక్ సమస్తాన్ విషమజ్వరాన్ ॥
(ర-సా-సం-జీర్ణ జ్వర)

ఎగ్గించదనము, మరువేరు, చిరుబొద్ది, నట్టివేరు, పిప్పళ్లు, కరక్కాయలు, శుంఠి, నల్కలుపగువలు, వాయువిడంగములు, తుంగముస్తలు, చిత్రములము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తిగా చూర్ణించి వస్త్రగాభితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణ సమదాయమునకు సమముగా లోహభస్మను గ్రహించి యీ రెండింటిని గలిపి ఖల్వమునందు మెత్తిగా కలియనూరి యపించవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టి చందనాది లోహమునబడును. దీనిని 10 యవలమోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన జీర్ణజ్వరమును, సమస్తవిషమజ్వరములును శమించును.

(77) చంపకః - సంపెంగ.

దీనిని గురించి ప్రత్యేకయోగములు గానరావు,

(78) చాంగేరీ - పులిచెంచలి.

315. చాంగేరీ ఘృతము

శ్లో॥ మధుశోత్పల రోధ్రాంబు సమంగా బిల్వ చందనం ।
చవికాతివిషా ముస్తం పాతా ఔరోయవాగ్రిజః ॥

దాన్వీ త్వజ్నాగరం మాంసీ చిత్రోకో దేవదారు చ ||

చాంగేరీస్వరసే సర్విః శోధితం తై స్త్రీదోషజితే ||

అర్శోతిసార గృహణీ పాండురోగ జ్వరారుచా ।

... .. దేయం తత్సరమావధం || (నా-అర్శు,)

అతిమధురము, నల్లకలువదుంపలు, లొద్దుగపట్ట, పరువేరు, మంజిష్ఠ, మారేడువేరు, మంచిగంధము, చవ్యము, అతివస, తుంగముస్తట, చిరుబొద్ది, యవక్షారము, మానుపసపు, కుంతి, జటామాంసి, చిత్రములము, దేవదారు, ఇవన్నియు ఒక్కొక్కటి తులము చొప్పున గ్రహించి వీనిని మెత్తగా దంచి జలముతో నూరి కల్కము చేయవలెను. పిమ్మట నొక పాత్రలో 4 పృస్థముల పులిచెంచలి స్వరసమును, 1 పృస్థము ఘృతమును, పైకల్కమును జేర్చి మృద్వ గ్నితో ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది చాంగేరీఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. దీనిచే అగ్గసున్న, అతిసారము, గృహణి, పాండురోగము, జ్వరము, అరుచి, మూత్రోచ్ఛర్షము, గుదభ్రంశము, ఆనాహము, ప్రవాహిక యియ్యది శమించును.

316. రెండవ చాంగేరీఘృతము

శ్లో॥ చాంగేరీ కోల దద్ధ్యమ్ నాగర త్షారసంయుతం ।

ఘృత ముత్కృత్థితం పేయం గుదభ్రంశరుజాపహం ।

కుంతీక్షారా వత్రకల్కా శ్చప్తం తు ద్వివ మివ్యతే ||

(చ-ద-తుద్యోగోగ.)

పులిచెంచలిస్వరసము 1 పృస్థము, కేగుపండరసము 1 పృస్థము, పుల్లని పెరుగు 1 పృస్థము, ఘృతము 1 పృస్థము ఇటుల వీని నన్నింటిని నొక పాత్ర యందు 'జోసి, కుంతి 10 తులములును, యవక్షారము 10 తులములును మెత్తగా చూర్ణించి పైఘృతములో గలిపి మందాగ్ని చే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది చాంగేరీఘృత మనబడును. దీని నొక తులము మోతాదు చొప్పున నేవించినచో గుదభ్రంశము శమించును.

(79) చిచిండు - పొట్ట.

317. పటోలాది చూర్ణము

శ్లో॥ పటోల నింబ త్రామంతీ తిక్తా తిక్తక వన్నటం ।
 కుటజత్పక్వలం మూర్వా మధుశిగుఃఫలం వచా ॥
 దాఙ్గీ త్యక్వద్గుళోశీర యవానీ ము సభందన ।
 సౌరాష్ట్రేతివిషా వ్యోష త్యగేలా పత్రా దాగు చ ॥
 చూరి తం మధునా శత్యం పేయం మధ్యై రలేన నా ।
 హృత్పాండు గృహణీనోగ.....నాశయేత్ ॥

(వాగ్గ్రహణి.)

చేనుపొట్ట, వేపచేక్క, కలుకాయగ, కటుకరోహిణి, శేలవేము, వర్షాటకము, కొడిశపాలపట్ట, కొడిశపాలగింజలు, చాగడుంప, ఎర్రమునగ గింజలు, వస, చూరనుసంపు, వద్నకావ్యము, వట్టివేరు, ఓమము, తుంగ మస్తలు, మంచిగంధము, పటిక, అతివస, త్రికటుకములు, లవంగపట్ట, ఏల వలు, అకుపత్తి, దేవదారు వీరిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేయవలెను. ఇయ్యది పటోలాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులయు మోతాదు చొప్పున తేనెతో గలిపి మద్యానుపానముతో గాని, జలనుపానముతో గాని సేవించవలెను. ఇందువలన హృత్పాండు, పాండు, గృహణి, గుల్మము, శూల, అరుచి, జ్వరము, కామిల, ముఖి రోగము ఇయ్యది శమించును.

318. పటోలాది కషాయము

గ॥ పటోల చందన భవందన మూర్వా గుడూచీ పాతాః కటు రోహిణీ చేతి । పటోలాది రణః పిత్తక ఫాలోచక నాశనః జ్వరోపశమనో వ్యణ్యః ఛర్దికంఘ్రావిషాపహః ॥

(సు-సూ.)

చేనుపొట్ట, మంచిగంధము, ఎర్రచందనము, చాగడుంప, తిక్తతీగె, చిరుబొద్ది, కటుకరోహిణి ఈ ద్రవ్యములను సమాంశములుగ గ్రహించి

మొత్తగా నలియగొట్టి 16 భాగముల జలమునందు వేసి 2 భాగములు మిగులు వరకు గాచి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన పిత్తిక ఫములు, అరుచి, జ్వరము, వ్రిణము, చర్మ, కంఠు, విషము ఇయ్యవి శమించును.

319. పటోలాది ఘృతము

శ్లో॥ పటోలం కటుకా దార్ద్ర నిబం వాసా ఫలత్రికం |
దురాలభాం పచ్చటకం త్వాంశీం చ పలోన్మితాం ||
పగ్ధస్థ మామలకానాం చ క్యాధయే స్వల్పజేఽభిసే |
పాదశేషే రసే తిస్సిక్ ఘృతప్రసం విపాచయేత్ ||
కర్పూర యాభినిబ కుటజ మస్త యప్త్యాహ్వ చంద్రైః |
సపిప్పలీకై స్తత్త్విధం చక్షుశ్యం శుక్రియోర్హితం ||
... ..

(భైర-నేత్రోరోగం.)

చెదుపొట్ల, కటుకరోహిణి, నాంచుపసపు, వేపచెక్క, అడ్డసరపువేళ్లు, కరక్కాయలు, తానికాయలు, ఉసిరికపప్పు, దుగదగొండివేళ్లు, పర్వాటకము, కలుక్కాయగ వీనిని పగ్ధేయకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించవలెను. ఉసిరికపప్పును పగ్ధేయకముగ 1 పగ్ధమును గ్రహించవలెను. పిమ్మట పీటి నన్నింటిని మొత్తగా నలియగొట్టి 16 పగ్ధముల జలమునందువేసి 4 పగ్ధములు మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 పగ్ధము ఘృతమును, నేలవేము, కొడిశపాలపట్ట, తుంగముస్తలు, అతిమధురము, మంచి గంధము, పిచ్చుళ్లు, వీనిని పగ్ధేయకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి మొత్తగా నలియగొట్టి జలముతో నూరిన కల్కమును జేర్చి మృద్వగ్నితో ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది పటోలాది ఘృత మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందు పలన నేత్రోములకు మిగుల హితమగును. శుక్రిరోగము, ఘృణిరోగము, కర్రోగము, కేరైవర్త్యగతరోగము, ముఖిరోగము, కామిల, పాండు, కుష్మము వినగ్గుము, గండమాల, వ్రిణము ఇయ్యవి శమించును.

(90) చిత్రకః - చిత్రమాలము.

320. చిత్రకాది ఘృతము

శ్లో॥ క్షీరం ఘృతే చిత్రకకల్కలిప్తే దిధ్యాగతం సాధు ముఖ్య తేన,
శజం ఘృతం చిత్రకమాలగర్భం తక్రేణ సిద్ధం శ్వయంధుఘ్న మగ్ర్యం॥
... ..

(చ-శ్వయంధు.)

చిత్రమాలము 1 పలము గ్రహించి జలముతో మెత్తగా కల్కమువలె నూరి దీనితో నొక ఘటముయొక్క లోభాగ మంతయు బూయవలెను. పిమ్మట నందు కాచిన పాలను బోసి తోడుబెట్టవలెను. అయ్యది పెరుగుగా పరిణమించిన పిమ్మట కవ్వముతో దృఢముగా చిలికి అందుండి చెన్నను గ్రహించి నెయ్యిగా కాచవలెను. పిమ్మట నీ ఘృతము 1 భాగమును, వైవిధ్యముగా చిలికిన పిమ్మట పరిణమించిన తక్కిము 4 భాగములును, చిత్రమాల కల్కమును $\frac{1}{4}$ భాగమును ఒక పాత్రలో చేర్చి మృద్వగ్నితో ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది చిత్రకాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించిన శ్వయంధు, అర్చనను, అతిసారము, వాతజగుల్మము, పృమేహమును శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధిబోదును.

321. చిత్రకాది గుటిక

శ్లో॥ చిత్రకం పిప్పలీమూలం వౌషాకారా లవణాని చ |
వ్యోషం హింగ్వజమోదాం చ నవ్యం చైకత్రీ చూర్ణయేత్ ||
గుటికా మాతులుంగస్య దాడిమస్య రసేన వా |
కృతా విపాచయత్యామం దీపయత్యాశు చానలం |

(చ-గ్రహణి.)

చిత్రమాలము, మోడి, యవక్షారము, నర్జక్షాగము, బిడాలవణము, సెంథవలవణము, సోవర్పలవణము, సాముద్రలవణము, కాచలవణము, శుంఠి, పిప్పళ్లు, మిరియాలు, వేయించిన యింగువ, ఓమము, చవ్వము వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను.

ఈ మార్గమున ఖిలమును దుంచి అందు మాదీఫలగనమును గాని, దానిన్ను మరలమునుగాని బోసి మూడుదినములు చక్కగా మరించి రీయవలసరి విని గుటికలుజేసి ఛాయాకుప్పము జేయవలెను. ఇయ్యవి చిత్రకాది గుటికలములను నిని 1 గుటిక చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన ఆయువాచనములను జాతగాగ్ని పుద్ధిబొందును.

322. చిత్రకాది లేహ్యము

శ్లో॥ చిత్రకం పిప్పలీమూలం వ్యోషం హింగు దురాలభం ।
శతీ పుష్కరమూలం చ శ్రేయసీం సుసాం వచాం ॥
భార్గీం ఛిన్నరుహం రాస్నాం శృంగీం ద్రాక్షాం చ క్షారికామ్ ।
కల్కాన్ని దగ్ధరతుం నిష్కాన్విధ్య పలవిశతిం ॥
దశా వత్స్యే దికాయశ్చ ఘృతాచ్చ కుడివం పచేత్ ।
నిదా శితం పృథక్ ఔద్రపిప్పలీకుడవాన్వితం ॥
చతుష్పలం తుగాక్షీర్యః చూర్ణితం తత్రేదాపయేత్ ।
లేహయే త్కాస మృదోగ క్వాస గుల్మ నివారణం ॥
(చ-కాస)

చిత్రమూలము, మోడి, తిరికటుకములు (ప్రత్యేకముగ), ఇంగువ, గురద గొండివేళ్లు, కచూరాలు, పుష్కరమూలము, కరక్కాయలు, తులసి, వస, గంటుభారంగి, తిప్పతీగ, సన్నరావ్విము, కర్కాటకశృంగి, దాక్షి వీటి నొక్కొక్కతులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగాదంచి 16 వర్ణముల జలము నందు జేయవలెను. ఇందు వాడుడు (సమాలము) 50 పలములు మెత్తగాదంచి దీనిని గూడ జేర్చి 4 వర్ణములు మిగులువరకు కషాయముగాచి వడియగట్ట వలెను. ఈ కషాయమునందు 20 పలములు కలకండనుజేర్చి లేహ్యపాకము జేయవలెను. పిమ్మట నందు 4 పలములు ఘృతమును, 4 పలములు పిప్పళ్ల చూర్ణమును, 4 పలములు వ శరోచనచూర్ణమును జేర్చి బాగుగా కలియబెట్టి చల్లారబెట్టవలెను. తరువాత నందు 4 పలములు లేనెను గలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది చిత్రకాదిలేహ్యమనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన కాసము, మృదోగము, క్వాస, గుల్మము ఇయ్యవి శమించును.

323. చిత్రమూలాది లేహ్యము

శ్లో॥ తోయదోగ్ధే చిత్రకమూలతులార్ధం ।
 సాధ్యం యావత్పాదజలస్థ మవీదం ॥
 అష్టే దత్వా జీర్ణ రుద్రస్య పలాని క్వాథ్యం ।
 భూయః సాంద్రతయా సమ మేతత్ ॥
 త్రికటుక మిసి పథ్యా వృష్ట ముస్తా వరాంగ ।
 కృమిరిపు దశానైలా చూర్ణ క్షీరోఽవలేహః ॥
 జయతి గుదజ వృష్ట వీహగుల్మో రాదిణి ।
 పరిబలయతి హుతాశం శశ్వదభ్యుప్రమానః ॥

(వా-ఆర్థం.)

చిత్రమూలము 50 పలములు గలిగించి మెత్తగా దంచి 16 పరిస్థముల జలముకందువేసి 4 పరిస్థములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. ఆకషాయమున 8 పలములు వ్యాతబెల్లమును చేర్చి లేహ్యపాకముజేసి త్రికటుకములు (పరిత్యేకముగా), సోపు, కరక్కాయలు, చంగల్వకోమ, తుంగముస్తలు, లవంగాలు, వాయువిడంగాలు, చిత్రమూలము, ఏలకులు వీనిని పరిత్యేకముగా 1 టేలము చొప్పున గలిగించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రముగాభివ్రుతము జేసి ఈ చూర్ణమునందు గలిసి చల్లగబెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది చిత్రమూలాదిలేహ మనబడును. దీనిని 1 టేలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన అగ్నిమైత్ర్యము, కృష్ణము, వీరహృద్ధి, గుల్మము, ఉదరము ఇయ్యవి శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధిబొందును.

324. చిత్రక హరితక

శ్లో॥ చిత్రకస్యామలక్యా శ్చ గుహాచ్యా దశమూలకం ।
 శతం శతం గండత్వా పథ్యా మార్జాథం గుడాత్ ॥
 శతం పచేత్ ఘనీభూతే పలద్యుదశికం క్షిపేత్ ।
 వ్యోష త్రిజాతయో, ఔరాత్ పంగర్థ మసలేహం ॥
 పరివార్ధం వధునో దత్వా యథాగ్నిద్యా దయంత్యః ।

వృద్ధయైగ్నేః త్నయం కాసం పీనసం దుస్తరం కృమీన్ ||

గుల్మోదాపర్తదుర్నామ క్వాసాన్ వాన్తి సుదాయజాన్ ||

(భై-ర-నాసారోగ.)

చిత్త్రమూలకషాయము 100 పలములు, ఉసిరికవండ్ల కషాయము 100 పలములు, తిప్పతీగకషాయము 100 పలములు, దశమూలకషాయము 100 పలములు ఇటుల నొక పాత్రలో బోసి అందు కరక్కాయమారము 4 పృస్థములును, బెల్లము 100 పలములును జేర్చి లేహ్యపాకము జేయవలెను. ఈ పాకమునందు తిక్కిలుఃచూర్ణము 6 పలములును, తిరిజాతక (లవంగపట్ట, ఎలకులు, ఆకుపత్తి) చూర్ణము 6 పలములును, యవక్షౌచూర్ణము $\frac{1}{2}$ పలమును జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి చల్లబెట్టవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట నందు $\frac{1}{2}$ పృస్థము తేనెగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది చిత్రికహాతకీయనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాను చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన పీనసము, త్నయము, కాసము, క్రిమి, గుల్మము, ఉదాపర్తము, అర్శస్సు, క్వాస యియ్యవి శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధిబొందును.

325. చి త్రి కా ద్య రి వ్త ము

శ్లో॥ చిత్రిక త్రిఫలా పాతా చవ్యానాం గృంధికస్య చ |

విడంగ దేవకాష్ఠస్య భాగాన్ కుర్యా చ్చతుష్పలాన్ ||

కుష్ఠ భల్లతకేల్వాలు వచానాం మరిచస్య చ |

పిప్పలీ కటుకేంద్రాహ్వ ముస్తానాం న్యు స్త్రయ స్త్రయః ||

పక్వావశేషితాష్టాంశే రసే తస్మిన్ హృతే పునః |

పూతే దద్యాత్ మధుప్రసం గుడిస్వార్థతులామపి ||

పంచకోలం సమరిచం త్రిఫలాం చ పలార్ధకం |

సంచూర్ణ్య దద్యాత్ పత్రైలా త్వక్ నాగానాం తథా పలం ||

మాసార్థం ఘృతకుంభేఽయం జాతోఽరిష్టః ప్రియోజితః |

చిత్రికాద్య ఇతి ఖ్యాతో గృహశీదోషహా పరం ||

... .. ||

(గ-ని-గృహణి)

చిత్రమాలము 4 పలములు, తిగ్గిపలములు (వత్సేకముగ) 4 పలములు, చిరుబొద్ది 4 పలములు, చవ్లము 4 పలములు, మోడి 4 పలములు, వాయు విడంగాలు 4 పలములు, రేపదారు 4 పలములు, చంగల్లకొప్పు 3 పలములు, నల్లజీడిగింజలు 3 పలములు, కూతురుబుడమ 3 పలములు, పేస 3 పలములు, మిరియాలు 3 పలములు, పిప్పళ్ళు 3 పలములు, కటుకరోహిణి 3 పలములు, కొడిశపాలగింజలు 3 పలములు, తుంగముస్తలు 3 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా దంచి 32 పగ్గిసముల జలమునందువేసి 4 పగ్గిసములు మిగులువఁకు కషాయము గాచి యొక భాండములోనికి వడియగట్టవలెను. ఇందు 50 పలములు బెల్లమును గలిపి, 1 పగ్గిసము వేసెను, పిప్పళ్ళు అరపలము, మోడి అరపలము, చవ్లము అరపలము, చిత్రమాలము అరపలము, కుంతి అరపలము, ఆకుపత్రి 1 పలము, ఏలకులు 1 పలము, లవంగపట్ట 1 పలము, నాగ కేళములు 1 పలము వీనిని మెత్తగా దంచి ఈ చూర్ణమును జేర్చి యన్నింటిని బాగుగా కలిపి అరిష్టసంధానవిధానమున బంధించి అరమాస మటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట వడియకట్టి భిద్రచరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది చిత్రకాద్యర్థ మనబడను. దీనిని 1 టౌన్సు మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన గ్రహణి, పాండువు, ఉదగము, స్లేహభివృద్ధి, శుల్కము, శోఫ, అగ్గస్సు ఇవి శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధిబొందును. రుచి గలుగును. సోగ్ధశ్శోధనమగును.

(81) చుక్కికా - చుక్కూర.

దీనిని గురించి పగ్గిసేకముగ యోగములు గానరావు.

(82) జటామాంసి - జటామాంసి.

326. జటిలాది మహావైశాచిక ఘృతము

శ్లో॥ జటిలాం పూతనాం కేశీం చాఢిటీం మర్కటీం వచాం ।
త్రాయమాణాం జయాం వీరాం చోరకం కటురోహిణీం ।
వయస్థాం శూకరీం ఛత్రా సతిఛత్రాం పలంకమాం ॥
మహాపురుషదంతాం చ కాయస్థాం నాపలీద్వయం ।
కటంధరాం వృశ్చికాలీం స్థిరాం చామృత్యై తైర్విప్రుతం ।
సిద్ధం చాతుర్థకోన్మాద గగ్రహోపస్మార నాశనం ॥

మహావైశాచికం నామ ఘృతమేత ద్యధామృతం ।
బుద్ధస్ఫృతికం చైవ బాలనాం చాంగవర్ధనం ॥

(చ-ఉన్నాద)

జటామాంసి, కరక్కాయలు, తుద్యజటామాంసి, గురువెండవేరు, దురద
గొండివేళ్లు, పస, కలుక్కాయగ, తక్కులవేళ్ళు, పిల్లిపీచరవేళ్ళు, చోరాలు, కటుక
రోహిణి, ఉసిరికపచ్చ, నేలతాడిగడ్డులు, చాగదుంప, శతపుష్ప, గుగ్గులు, పెద్ద
పిల్లిపీచరవేళ్ళు, చిన్నయేలపలు, సన్నరాష్ట్రము, దు-పరాష్ట్రము, ముండగిరిశేష
పట్ట, తేలుకొండిచెట్టు, కోలపాన్న వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున
గ్రహించి మెత్తగా దంచి జలముతో కల్పముగా నూరవలెను. పిచ్చుట నొక
పాత్రయందు 1 పగ్గము ఘృతమును, 4 చగ్గములు జలమును, పైకల్పమును -
జేర్చి మందగించి ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయ
బడినట్టిది జటిలాదిమహావైశాచికఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు
చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన చాతుర్థికజ్వరము, ఉన్నాదము, గృహ
దోషము, అపస్మారము ఇయ్యవి శమించును. బుద్ధి, స్మృతియు గలుగును.

327. హంస్వాది ఘృతము

శ్లో॥ మాంసీ కుష్ఠం పత్రకైలా రాస్నా శృంగీ చ చిత్రకం ।
కృమిఘ్న వశ్యగంధా చ తైలేయం కటురోహిణీ ॥
సైంధవం తగరం చైవ వటజాతీవిమై స్సమైః ।
ఏతైశ్చ కార్షికైః కల్పైః ఘృతవిశ్కం విపాచయేత్ ॥
వృషముండీ సలైరండ నింబపత్రినవం గసం ।
కంటకార్యా శ్చాపి దుగగ పగ్గసం తస్మిన్ వినిశ్చిపేత్ ॥
సిద్ధమేతత్ ఘృతం వీతం అంత్యవృద్ధిం వృహోహతి ।
... .. ॥

(నై-చి -అ డవృద్ధి.)

జటామాంసి, చంగల్వకోళ్ళు, ఆకుపత్రి, విలకులు, సన్నరాష్ట్రము,
కర్కాటకశృంగి, చిత్రములము, వాయువిడంగాలు, పెన్నేరుగడ్డు, హి-
జతు, కటుకరోహిణి, సైంధవలవణము, గృంధితగరము, కొడిశపాలకట్ట,

అతివస వీనిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దండి
జలముతో నూరి కల్కము జేయవలెను పిమ్మట నొక పాత్రలో నా కల్క-
మును, 1 పృస్థము ఘృతమును, 1 పృస్థము ఆవుపాలును, 1 పృస్థము అర్ధ-
వరపాపల రసమును, 1 పృస్థము బొడతరపురసమును, 1 పృస్థము ఆమచపు-
చిగుళ్ల స్వరసమును, 1 పృస్థము కేవచిగుళ్ల రసమును, 1 పృస్థము వామక-
స్వరసమును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టువలెను. ఇట్లు
సిద్ధము జేయబడినది మాంస్యాది ఘృతమనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాకు
చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన ఆస్త్రవృద్ధి, వాతజాండవృద్ధి, పిత్తజాండ-
వృద్ధి, మేదోజాండవృద్ధి, మాత్రాగండవృద్ధియు శమించును,
(రిక) జపా - మందారము (దాసాని)

328. బృహన్మందార తైలము

శ్లో॥ యన్మధ్యనారాయణనామ తైలం తస్యాంగంఘ్రై స్త్రీలజంహి తైలం
మందారపుష్పస్వరసేన సార్ధం పచే ద్విధిజ్ఞః కమలాంబజా శ్చ
మందారతైలం బృహదేత దాశు బలం చ కుక్రిం పరివర్తయేత్ ||
అస్త్రోత్థాగ్ని నిఖిలా నిహ ని పిత్రోత్థ వాతోత్థ కపోత్థాంశ్చ
(వై-ర-వృద్ధి)

మందారపుష్పస్వరసము 4 పృస్థములు, తామరపువ్వుల స్వరసము 4 ప్రస్థ-
ములు, మారేడువేరు, తక్కిలివేరు, పెద్దమూకువేరు, పొదిరివేరు, రాక్షసి-
చెట్టువేరు, గొంఠెమగోరు (సమూలము), పెన్నేరు, పెద్దములగవేరు, వామక-
(సమూలము), చిట్రాముట్టి, అతిబలామూలము, పల్లెరుకాయలు, తెల్లగిడేరు
వేరు, వీటిని ప్రత్యేకముగ 10 పలములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియ-
గొట్టి 16 పృస్థముల జలమునందువేసి 4 పృస్థములు మిగులువరకు గాచి వడియ-
గట్టిన కషాయమును, తిలతైలమును 4 పృస్థములును, మేకపాలు (లేక) ఆవు-
పాలు 16 పృస్థములును, పిల్లివీడరగడ్డల సము 4 పృస్థములును ఒకపాత్రలో
జోసి, అందు శతపుష్ప, కేవదారు, జటామాంసి, శిఖాజతు, వస, మంచి-
గంధము, గొంధితగగము, చంగల్వకోళ్లు, ఎలకులు, కోలపొన్న, ముమ్మాకు-
పొన్న, అడవిమినుము, అడవి పెసర, సన్న రావ్వము, పెన్నేరు, మైథునవ-
లము, తెల్లగిడేరువేరు వీటిని ప్రత్యేకముగ 2 పలములు చొప్పున గ్రహించి,

మీ 3 గా చెంది జలముతో నూరి సిద్ధము చేసి 4 అంగుళముల జేర్చి మందాగ్నిచే
 వేసి పోషణము చేసి పడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది బృహచ్చ
 తైలమున బడును. దీనిని వానాశ్మిరూపమున ముపయోగించిన ఆస్త్ర
 ధర్మము, నాతపిత్తకఫజాండ్రమును శమించును. బలము, శుక్రమును
 క్షయమునకును.

(31) జంబీరః - నిమ్మ.

329. జంబీరాదిపానకము (అనుభూతము)

నిమ్మపండ్లసము 4 పృష్ఠములు, అల్లపురసము 1 హంసము, జలము
 1 హంసములు, చక్కెర 15 పృష్ఠములు వీటి సన్నిహితముచేసి మందాగ్నిచే
 వేసి పోషణముచేసి చల్లగ జెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధమైనది జంబీరాది పానక
 మున బడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ ఔన్న మొదలు 1 ఔన్నవరకు మోతాదు చొప్పున
 కొంచెము వలెను. ఇందువలన ఆరుచి, అగ్నిహంద్యము, ఛర్ది, జ్వరము, కుల,
 శ్మిదములు శమించును.

(32) జంబూః (మహా) - పెద్దనేరేడుచెట్టు.

330. జంబూది కషాయము

శ్లో॥ జంబూమృచలవోశీర పటశ్శృంగావరోహజః ।

క్వాథః తైద్రయంతః పీతః శీతో వా వినియచ్ఛతి ।

ఛర్దిం జ్వరం మతీసారం మూర్ఛాం తృష్ణాం చ దుర్జయం ॥

(వాఛధర్మి.)

నే శేడుచిగుళ్లు, మామిడిచిగుళ్లు, పట్టివేరు, లేతమర్రియాడలు వీనిని
 ముంజములుగ గొప్పించి, నలియగొట్టి శీతకషాయవిధి ననుసరించి అసగా
 దిద్దివర్జముల మొత్తమునకు 6 భాగముల జలమును గొప్పించి అం దా ద్రవ్య
 ముల చూడమును చేసి యొకరాత్రి యటులనే యుంచి మరునాడు పడియ
 గా దలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొంచెము లేనతో గలిపి
 పీయించవలెను. దీనిచే అపాఞ్యముగ ఛర్ది, జ్వరము, అతిసారము, మూఁచ,
 శ్మిదములు శమించును.

331. జంబ్యాది తైలము

శ్లో॥ జంబ్యానృపశ్రీం తరుణం సమాంశం ।

కపిత్థ కార్పాపఫలం చ సార్థ్యం ॥

ఏతైః శృతం నింబ కరంజ తైలం ।

ససాగ్న పం స్యానః పృథివ్యం ॥

(భైరవ-కర్ణాంగ.)

నేరేసుచిగుళ్లు, మామిడిచిగుళ్లు, పచ్చివెలగకాయలోనిగుజ్జ, పచ్చి పర్మిత్తికాయ వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా కలకము నూరవలెను. పిమ్మట నీ కలకము 1 భాగమును, జలు 16 భాగములును, వేపనూనె, గానుగవిత్తులనూనె, అవనూనె ఈ నూడి జియొక్క చముదాయము 4 భాగములును ఏకముగా గలిపి మ దాన్నిచే తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను ఇటుల నద్దము చేయబడినట్టిది జంబ్యాదితైల మనబడును. దీనిని కర్ణపూరణము చేసిన కర్ణస్యానము పొటనే శమించును.

332. జంబ్యాది ఘృతము

శ్లో॥ ఆదాయ శుక్లంజంబూనా మధకం సాధుపటితం ।

వల్కలల్య జలే దోణే సక్వా పాదాన శేషే ॥

దధిరుస్తు గుహం చే ఘృతం పాతాళగారుడం ।

పర్ణం పర్ణం పర్ణదాత్యం కల్కం కుడవ మావపేత్ ॥

బిల్వం సమఘ్నకం శోధ్యం మోచం వర్మం సకేసగం ।

దాగ్నా కుటజబీజాని ధాతకీపనుమం తథా ॥

ఘృతం నాగపుష్పం చ సమంగా దాడిమిఫలం ।

పాతా మస్తాజమోదం చ మాత జంబూఫలం తథా ॥

కశేరుక కపిత్థం చ కాఙ్గిః పుత్తిచరికా ।

ఏతైః సక్లం శుభే భాండే మోజ్యం తద్విష్కృత్యమం ॥

రక్తపిత్త చురీసాగం సగర్భం చాప్యగ్నగర్భం ।

యోనిదోషాన్ శుభ్రం పృథ్వీ వి నాశయేత్ ॥

(బు. ర. అష్టాంగ.)

బాగుగా నెండిన నేరేడుపట్ట 4 పృష్ఠములు గ్రహించి, మెత్తగా నలియ గొట్టి 16 పృష్ఠముల జలమునందువేసి 4 పృష్ఠములు మిగులువరకు గాచి వడియ గట్టవలెను. అందు నెయ్యి 1 ప్రసమును, పెరుగుమీడినీళ్లు 1 ప్రసమును బెల్లము 1 ప్రసమును, దూరతిగెరసము 1 పృష్ఠమును, బిల్వశొంఠి, అతిమధురము, లొడ్డుగవట్ట, బూరుగబంక, తామరపువ్వు, పద్మకేసరములు, దాగ్గపండ్లు, కొడిశపాలగింజలు, అరెపువ్వు, ఖిరూరపుకాయలు, నాగకేసరాలు, మంజిష్ఠ, తానిమ్మబెరడు, చిరుబొద్ది, తుంగముస్తలు, ఓమము, చూమిడిబీడి, నేరేడు గింజలలోనిపప్పు, పెద్దతుంగముస్తలు, వెలగగుజ్జ, నల్లజీలకర్ర వీనిని పృత్యేకముగ 3/4 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి జలముతో నూరిన కల్కమును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయబడినట్టిది జంబాద్ది ఘృతమువలదును. దీనిని 1 తులము మోతాను చొప్పున నేవించిన రక్తప్రీత్యము, రక్తాతిసారము, ఆస్పగర్దము, యోనిదోషము, గక్కార్కన్ను ఇయ్యచి శమించును.

(86) జాతిః - జాజిమల్లి.

333. జాత్యాదిఘృతము

శ్లో॥ జాతీ నింబ పటోలవత్స కటుకా దార్ద్ర నిశా శారిబా |
మంజిష్ఠాభయ సిక్త తుత్త మధుకై ర్నక్తాహ్వలీజాన్వితైః ||
సర్పి స్సాగ్ర్య మనేన నూత్న్య వదనా మత్సాగ్రహా క్షేదికః |
గంభీరాః సరుజః పృణాః పగతయః శుద్ధ్యంతి రోహన్తి చ ||

(వా-క-వర్ణ)

జాజియాకులు, వేపాకులు, చేదుపొట్లకు, కటుకరోహిణి, మౌసెరు, పసపు, నుగంధిపాల, మంజిష్ఠ, కరక్కాయలు, మైసము, మైల తుతము, అతిమధురము, గానుగవిత్తులు వీనిని పృత్యేకముగ 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి, యిందలి మైసమును, మైలతుతమును విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా నలియగొట్టి జలముతో నూరి కల్కము జేయవలెను. పిమ్మట నొక పాత్రయందు 1 ప్రసముఘృతమును, 4 పృష్ఠములు జలమును, పైని సిద్ధపరచిన కల్కమును జేర్చి మందాగ్నితో తైలపాకముజేయవలెను. వేరొక పాత్రలో మైసమును, చూర్ణించిన మైలతుతమును వేసి అందు ప్రేఘృతమును

అందు తామ్రపువ్వుల కసామము 4 పరిసములను, తిలతెలము 1 పరిసమును జేర్చవలెను. మరియు వన, శిలాజతు, చంద్రకాంత్యకౌస్తుభ, వీలములు, మురియను గంధద్రవ్యము, జటామాంబి, పిల్లిపీచు, దేవదారు, చిట్టాముట్టి, సన్నరాష్ట్రము, శత్రుప్రస్థి, హందిగంధము, కంకుమపువ్వు, అగరు, కచూరాలు, తక్కువలములు, పట్టిజేరు, సుగంధిపాల, పెదకచూరాలు, తుంగముసలు, తెగడి, నాగతేనె రాలు పీనిని ప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూరించి, జలముతో సూరి సిద్ధము చేసిన కల్కమును గూడ జేర్చి మందాగ్నిచే తైల పాకముచేసి వడియగట్టలైన ఈ తైలము చల్లబడిన పిమ్మట నందు ఒక్కొక్క తులము చొప్పున పచ్చకయ్యారచూరమును, నీలకమను గంధద్రవ్యమును, కస్తూరిని జేర్చి దృఢముగ చూసి యుంచవలెను. ఇట్లు నిద్రము చేయబడిన పీచు మాలత్యాదిగంధరాజతైల మునబడును. దీనిని పానాభ్యంగన రూపమున నుపయోగించిన వాతరోగము, కార్యము, అగ్నిమాంద్రము, క్రబ్ధము, శుక్ల, మేహము, స్నాయురోగము ఇయ్యది శమించును. గర్భస్థాపనమగును. బాలురకు పుష్టి కలుగును.

335. మాలత్యాది ఘృతము

శ్లో॥ మాలత్యా ద్రోణపుష్పాశ్చ నింబ బబ్బాలయోస్తథా |
సహచరస్య సరస్య స్థూనేన పృథక్ పృథక్ ||
కల్పైర్నిలయజోశీః రక్తచందన చంపకః |
అశ్వత్థ పట నీలధి జనీ దారు సైంధవై ||
దార్యాన్వి విశ్యామృతసాఖ్యాం కణయా చ పశ్యేద్ధృతం |
శస్త్ర స్తామృతయే పాత్రే కృతవంగవిలేపనే ||
మాలత్యాద్య మిదం సర్వే గదాక్ ముఖముద్భవాక్ |
నిహన్త్యా న్నాత్యసందేహా భాస్కర ప్రమిరం యథా ||

(తైలముఖరోగ.)

మాలతీపుష్పములు, తుమ్మిపుష్పములు, దేవపువ్వు, తుమ్మపువ్వు, గోరింటపువ్వు, సాలపువ్వుపువ్వులు పీటియొక్క స్వరసములను ప్రత్యేకముగ చిక్కొక్క పరిసము చొప్పున గ్రహించి అందు 1 పరిసము ఘృతమును, మంచిగంధము, పట్టిజేరు, సంపెంగ మొగ్గలు, రావిపట్ట, మర్రేపట్ట, నీలిజేరు,

A4

B4

దేవతాదు, సైనికవలమము, మౌనుససత్తు, కురి, కంఠ్కొత్తు,
 , వీనిని శ్రీశ్రీకముగ ఒకటిన్నగ తులము చొప్పున గ్రహించి,
 గా మార్చించి నలముతో నూరి నిద్రి. జేసిన కల్పమును జేర్చి, మందా
 ఘృతపాకము చేసి వడియగల్గునలెయి. ఇట్లు నిద్రియు చేయబడింది మాల
 ఘృత మనబడును. దీనిన ముఖమున కభ్యంగముజేసిన ముఖ్యోగములై
 మను.

336. మాలత్యాది తైలము

శ్రీ॥ మూలతీ కరవీరాన్ని న క్తమాల విహచితం ।

తల మధ్యంబనే శస్త్రం ఇంద్రియహృదయం పటం ॥

(భ - ర - కృష్ణాక్షర)

మాలతీపత్రిము, గన్నేరువేరు, చిక్కమూలపు ఆకులు, గానుగాకులు
 పోతేక్కిముగ 1 పులము చొప్పున గొరిపించి మెత్తగా నూరి కల్కమును
 జేయవలెను. ఒక పాత్రయందు 1 పగ్గసము తలతైలమును, పైకల్క
 4 పగ్గసములు జలచూను (లేక) గోమూత్రమును జేర్చి మందాగ్నిచే
 కము జేసి వడియొట్టవలెను. ఇయ్యది మాలత్యాద్వితైల మనబడును.
 శిగమున్న కభ్యంగముజేసిన ఇంద్రులైలము శమించును.
 బాలిఫలం - బాటికాయ.

337. జాతీయలరసము

శ్లో॥ పాదాభ్యుక్తసింహారం గంధం జాతీఫలం సమమ్ ।

కుటాజస్య ఫలం చైవ ధూర్జజాని టంకణం ॥

బోధం ముగ్ధాభియా చేప చూతబీజం తద్ధవచ।

బిల్వకల సగవీణం చ దాడిమీవల్క- జీకం॥

ఏతాని సమస్తాగాని నిక్షిపేత్ ఖిల్వమగ్యతః ।

విజయాస్పద సేవ వ మరయే శత్రుచారితం ||

గుంజాఫుల ప్రమాణం తు వటికాం కారయే ద్విభక్తా ।

ఏకాం కుటుంబమూలత్వక్ గ్రహయేణ ప్రయేజయేత్ ।

అమాతిసారం నారతి కురుతే వహ్నిదీపనం ।
 మధునా బిల్వకుంఠేన రక్తగ్నిహరిణాం జయేత్ ।
 శుంఠీ ధాన్యకయోగేన చాతిసారం నిహన్యహే ।
 జాతీఫలసోహ్యేన గర్హణేగదహరకః ॥

(తై.ర.అతిసార)

కుద్దిజేసినపాదరసము, అభ్రకభస్మము, రససింధూము, కుద్దిజేసినగంధము, జాజికాయలు, కొడిశపాలగింజలు, కుద్దిజేసిన ఉమ్మెత్తగింజలు, కుద్దిజేసిన టంకణము, త్రికటుకములు (చక్రశ్రేణుముగ), తుంగముస్తలు, కరక్కాయలు, మామిడిజీడి, ఎడిన మాకేడుపిండెలు, స్థివృక్షము యొక్క బీజములు, తానిమ్మబెరడు, జీలకర్ర పీనిని సచుభాగములుగ గర్హించవలెను. ఖిల్వము సందు రసగంధకములను కజ్జలిగా నూరి అందు భస్మసింధూరములను, మిగిలిన ద్రవ్యముల చూర్ణములను జేర్చి గ-జాయిమాను కషాయముతో మూడుదినములు జక్కగా నూరి గుంజాపరీమాణమున మాత్రలుజేసి యారబెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడింది జాతీఫలరసగుణమును. దీనిని 1 మాత్ర మోతాదు చొప్పున కొడిశపాలజేరు పట్టుకషాయముతో సేవించిన అమాతిసారము శమించును. అగ్నిదీప్తి కలుగును. బిల్వకుంఠీచూర్ణము, లేన పీటి యనుపానముతో సేవించిన రక్తగ్నిహరిణి శమించును. శుద్ధి, ధనియాలు పీని యనుపానముతో సేవించిన అతిసారము శమించును.

333. జాతీఫలాదిచూర్ణము (లఘు)

(అ.అం.ఫా.బౌ.యో.)

జాజికాయలు 1 పాను, శోధితటంకణము 1 పాను, లవణాలు 1 పాను జీలకర్ర 1 పాను ఈ ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయువలెను. ఇయ్యదిలఘు జాతీఫలాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని 15 మొదలు 30 యవల వరకు మోతాదు చొప్పున తేనెతో సేవించిన అతిసారము, చర్మవాహిక, ఆజీర్ణము ఇయ్యది శమించును. ఇది వైద్యము జేయును. అగ్నిదీప్తి కలుగును.

339. బృహజ్జాతీయలాదిపూర్ణము

శ్లో॥ జాతీయలం విదంగాని చిత్రకం తగరం తథా ।
 తాలీసం చందనం శుంఠీ లవంగాం చోషకుంచికా ॥
 కర్పూరం చాథయా ధాత్రీ మరిచం పిప్పలీ తుగా ।
 ఏషా మక్షసమాక్ భాగాక్ చాతురాతకసంహితాక్ ॥
 పలాని సప్త భంగస్య సితా నగ్నసమా తథా ।
 ఏతచ్ఛూర్ణం జగ్మే త్కాసం త్తయా శ్వాస మతోచకం ॥
 అతీసారం చ గంధాణీ మన్నిమాంద్యం సవీనసం ।
 వాతశ్లేష్మభవాక్ శోగాక్ ప్రతిశ్వాయాంశ్చ దుస్సహాక్ ॥
 (భై-ర-గ్రహణి)

జాజికాయలు, 1 తులము, వాయువిదంగాములు 1 తులము, చిత్రకములము 1 తులము, గ్రంధితగరము 1 తులము, తాలీసమృతి 1 తులము, మంచుగంధము 1 తులము, శుంఠి 1 తులము, లవంగాలు 1 తులము, సల్లజీలకర్ర 1 తులము, పచ్చకర్పూరము 1 తులము, కరిక్కాయలు 1 తులము, ఉసిరికపప్పు 1 తులము, మిరియాలు 1 తులము, పిప్పళ్లు 1 తులము, చెదుగుప్పు 1 తులము, లవంగపట్టు 1 తులము, ఏలకులు 1 తులము, అకుపత్రి 1 తులము, సాగకేసరాలు 1 తులము, గంజాయాప గి పలములు, చక్కెర 51 తులములు ఇటుల గ్రహించి, యిందలి పచ్చకర్పూరమును, గంజాయాకును, చక్కెరను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రముగాభివ్రతము చేయవలెను. కర్పూరము మున్నగు ద్రవ్యములను ప్రత్యేకముగా చూర్ణించి వీటిని పైచూర్ణములో కలియగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధమైనట్టిది బృహజ్జాతీయలాది చూర్ణ మనబడును. దీనిని 10 యవల పరిమితిని నేవించవలెను. ఇందువలన గ్రహణి, అతీసారము, కౌశ, శ్వాస, త్వయము, అగ్నిమాంద్యము, వీనసము, ప్రతిశ్వాయము ఇవి శమించును.

340. జాతీయలాదిపటి

శ్లో॥ జాతీయలం టంకణ మభిశం చ ఘృత్తారబీజం సమభాగచూర్ణం ।
 భాగద్వయం స్యా దహి షేనకస్య గంధాలికా పత్రిరసేన మ్ద్వ్యం ॥

చణపృథ్వాణా వటికా విధేయా యత్నాద్విదద్యాత్ గ్రహణీశేషు
సామేషు రక్తేషు సకూలకేషు పక్షేష్వపక్షేషు గుదామయేషు ||

(ర-సా-సం-గ్రహణి,)

బాజికాయలు 1 భాగము, శోధితటంకణము 1 భాగము, శోధిత
ధత్తూరబీజము 1 భాగము, శోధిత అహిశేనము 2 భాగములు ఇటుల
గ్రహించి బాజికాయలను, ధత్తూర బీజములను మెత్తగా చూర్ణించవలెను.
సిమ్మట నీ ద్రవ్యముల నన్నింటిని ఖల్వమునందుంచి గొంతెమగోరు స్వరస
ముతో మూడుదినములు చక్కగా నూరి చణకపరిమాణమున మాత్రలుజేసి
ఛాయాశుష్కము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది జాతీఫలాది
వటి యనబడును. వీనిని ఒక్కొక్క మాత్ర మోతాదు చొప్పున తేనెతో
సేవించిన సమస్త గ్రహణులు, అర్థములును శమించును.

341. జాతీఫలాది వటిక (రెండవది)

శ్లో॥ అభివృద్ధి నూతన్య చ గంధకస్య పృత్యేకశో మాషచతుష్టయం చ ।
విధాయ శుద్ధోపలపాత్రసుధో ఒకజ్వలం వైద్యవరః పరియత్నాత్ ॥
జాతీఫలం శాల్మలివేష్టము సుం సటంకణం సాతివిషం సజీరం ।
పృత్యేక మేషం ముచిచస్య కాణప్రకాణ మేకం విషమామికం చ ॥
విమూర్ణ్య నర్వాణ్యవలూడ్య పశ్చాత్ విభావయేత్ పత్రైరసై
రమీషం ।

ఇంద్రాణి కేతదాశనకశ్చ జంబూ జయన్తికా దాడిమ కేశరాజీ॥

అవిధకర్ణాపిచ భృంగరాజీ విభావ్య సమ్యక్ వటికా విధేయా ।

కోలాసిమానాథ బహుభక్తికారం సామం నిహన్యా దనిలాక్

గదా శ్చ ॥

కుర్యాద్విశేష దనలపరిష్కర్తిం కానంచ పంచాత్మక మప్లపిత్తం ।

ఇయం నిహన్యా ద్గ్రహణీ మసాధ్యాం ।

మర్త్యస్య జీర్ణగ్రహణీం పరిష్కృధాం ॥

... ..

(ర-సా-సం-గ్రహణి.)

అభ్యక్తభస్మ 4 మాషములు, శోధితపాదరసము 4 మాషములు, శోధిత గంధకము 4 మాషములు, జాజికాయలచూర్ణము 1 కాణము, బూరుగబంక చూర్ణము 1 కాణము, తుంగముస్తలచూర్ణము 1 కాణము, శోధితటంకర చూర్ణము 1 కాణము, అతివసచూర్ణము 1 కాణము, జీలకర్రచూర్ణము 1 కాణము, మిరియాలచూర్ణము 1 కాణము, శోధితనత్సనాభిచూర్ణము 1 మాషము ఇటుల గ్రహించి రసాంశకములను ఫిల్ట్రమునందుంచి కజ్జలిగా నూరి అందు మిగిలిన వానినెల్ల జేర్చి, వావిలాకురసము, గంజాయాకురసము, నేలేడుపట్లకపాయము, సోమేంతాకురసము, దానిమ్మబెరడుకపాయము, నాగకేచరములకపాయము, విషబాద్ధికపాయము, తెల్లపువ్వుల గుంటకలగరాకురసము, పచ్చపువ్వుల గుంటకలగరాకురసము వీనితో పరిత్యేకపరిత్యేకముగా మూడు మూడు దినములు చొప్పున మర్చించి రేయవల పరిమితినిమాత్రముజేసి ఛాయాకుమ్మిలు జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది జాతీఫలాద్యవటిక యనబడును. దీనిని ఒక్కొక్కమాత్రం మోతారు చొప్పున నేవించవలెను. దీనిచే నసాద్యమగు గర్భవాహి, అతీసారము, కాసము, అమ్మరిత్తిము, క్వాస, పొండు, అరుచి యియ్యవి శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధిగొందును.

342. జాతీఫలాది లేపము

శ్లో॥ జాతీఫలస్య లేపస్తు హేతవ్యం చ నీకామ్ ।
అక్ష్మరహరిద్యాభ్యాం మర్దయిత్వా సగ్రలేపనాత్ ॥
ముఖకార్ష్యం శమం యాతి చిరకాలోచ్ఛవం ధృవమ్ ॥

(వైచిం-మొరొక్కోగ.)

జాజికాయలు, పసపు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి జల్లేడుపాలతో మెత్తగా నూరి ముద్దజేయవలెను. దీనిని ముఖమునకు లేపనముజేసిన ముఖకార్ష్యము, వ్యంగము, నీలికి యియ్యవి శమించును.

(88) జీరకం - తెల్లజీలకర్ర.

343. జీరకాద్యచూర్ణము

శ్లో॥ జీరకం టంకణం మస్తం పాతా శిల్పం సథాశ్యకమ్ ।
చాలకం శత్రుప్రాచ జాడిమం కుటజం తథా ॥

సమంగా ధాతవీపుష్పం వ్యోషం చైవ త్రిశాతకం ।

మోచారసః కలంగం చ వ్యోమ గంధకపాచౌ ॥

యావన్వేతాని చూతాని తావ జాతీకలాని చ ।

ఏతత్ప్రాత్రేమాత్రేణ గృహణీం గుస్తరాం జపిషత్ ॥

... ..

జీరకాద్య మిదం మార్జ్జ మగస్త్యేన పరికాశితం ॥

జీలకర్ర, శోధితబంకణము, తుంగముస్తలు, చిరుబొద్ది, కిల్బకొంకి, ధనియాలు, కురుమేర, శతపుష్పి, దానిమ్మబెండ్రు, కొడిశిపాలచెక్క, మంజిష్ఠ, ఆరెపువ్వు, త్రికటుకములు (పరిశ్రేకము) 1 తులము, త్రిశాతకములు (ప్రత్యేకముగ) 1 తులము, బూరుగబంక, కొడిశిపాలగింజలు, ఆభృకభస్మ, శోధిత గంధకము, శోధితపాదరసము, ఇవన్నియు ఒక్కొక్కటి 1 తులముచొప్పునను జాజికాయలు 28 తులములును ఇటుల గంపించి తొలుత రసగంధకములను కజ్జలిగా నూరి అందు ఆభృకభస్మను, మిగిలిన ద్రవ్యములయొక్క మృదు చూర్ణమును జేర్చి బాగుగా కలియనూరి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేసిన బడినది జీరకాద్యమార్జ్జ మనబడును. దీనిని 20 యవల, పరిమితిని నేని చులెను. ఇందువలన ఆసాధ్యమగు గృహణి అతిసారము, కామిల, పాంశు, అగ్ని మాంద్యము ఇయ్యవి కమించును.

344. జీరకాదిమోదకము

345. బృహజ్జీరకాది మోదకము

(కై-ర-గృహణి)

ఈ యోగములయొక్క నిర్మాణవిధానము మున్నగు వివరములకు కర్పూరము అనే ద్రవ్యము క్రింద వర్ణయబడిన ఈయోగములను జూడవలెను.

346. జీరక స్మృతము

శ్లో॥ జీరకపక్వం పక్వాత్ సిద్ధకస్తర్జనమిశ్రితం హరతి ।

ఘృత పశ్యేంగార్థ పాషండిగ్ధదూషిం త్కణాశనమ్ ॥

జీలకర్రకొమ్మలు $\frac{1}{4}$ పస్తము, ఘృతము 1 పస్తము, జలము 4 పస్తములు ఇటుల గలిపి మందాన్ని చే ఘృతపాకము చేయవలెను. వేరొకపాత్రలో పైనము 2 పలములు, సగరసచూరము 2 పలములును వేసి అందుపై ఘృతమును పాకాపసానమున వడియగట్టి బాగుగా కలియఁజేయవలెను. ఇయ్యది జీరకఘృతవనబడును. దీనిని అధ్యంగము చేసిన అన్నిరగవర్గములు పెంటన శమించును.

347. జీరకాద్యర్చనము

శ్లో॥ జీరకస్య తుల్యద్వంద్వం చతుర్గ్రాణజలే పచేత్ ||
 దోణిశేషే క్షీణే త్రయీ తులాత్రియమితం గుహం ||
 ధాతకీం పోడకపలాం శుంఠీం చ ద్విపలాన్నితాం |
 జాతీఫలం ముస్తకం చ చాతుర్జాతం యమానికాం ||
 కక్కోలం దేవపుష్పం చ పలమానేన నిక్షిపేత్ ||
 మాంసం సంస్థాపయే ద్వాండో వృత్తికాపరిచ్ఛిజే ||
 తతః కల్కాన్ వినిర్వృత్య పాయయే త్కర్నమాత్రియా |
 అర్చిస్తా జీరకాద్వోయం నిహన్యాత్ నూతికామయాన్ ||
 అర్చిహణి మతిసారం చ తథావిహేత్సత్స వైకృతం ||

(శై - ర. నూతికాకోగ.)

జీలకర్ర 200 పలములు గ్రహించి మెత్తగా నలియఁగొట్టి 64 పస్తముల జలమునందు చేసి 16 పస్తములు మిగులువరకు కషాయముగా గాచి యొక భాండములోనికి వడియఁగట్టవలెను. పిమ్మట నందు 300 పలములు జలమును గలిపి అందు శుంఠి 2 పలములు, జాజికాయలు 1 పలము, తుంగముస్తలు 1 పలము, లవంగపట్ట 1 పలము, నిలకులు 1 పలము, అవపత్తి 1 పలము, నాగకేసరాలు 1 పలము, ఓమము 1 పలము, తక్కోలాలు 1 పలము, లవంగాలు 1 పలము ఇటుల గ్రహించి వీనినెల్ల మెత్తగా చూర్ణించి, యీ చూర్ణమును, 16 పలములు ఆరెపువ్వునజేర్చి, అన్నింటిని బాగుగా కలియఁగలిపి అరిష్ట విధానమున సంధానముచేసి యొకమామిటులనే యుంచవలెను. పిమ్మటవేరొక పాత్రలోనికి వడియఁగట్టి భద్రపఁచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది జీరకాద్యర్చనమనబడును. దీనిని 1 కులము మొదలు 1 బొన్నవరకు మోతాదు

చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన నూతికావ్యాధులు, గర్భిణి, అతిసారము అగ్నిమాంద్యము ఇయ్యది శమించును. గర్భాశయమును శోధించును.

348. కారవ్యాధికషాయము

శ్లో॥ కాపీ పుష్కరైరండ త్రాయన్తి నాగరామృతాః ।

దశమూలీ శతీ శృంగీ యాన భాజీః పునర్నవాః ॥

తుల్య మూత్రేణ నిఃక్వాఢ్య వీతాః సోత్థోవిశోధనాః ।

అభిన్యాసజ్వరం ఘోరం ఆశు ఘ్నంతి సమదృతం ॥

(భైర-జ్వర.)

సల్లజీలకర్క, పుష్కరమూలము, అమదపువేరు, కలుకాయముగ, శుక్రి, తిప్పతీగె, దశమూలములు, కచోరములు, కర్కాటకశృంగి, దురదగొండివేరు, గంటుభాగంగి, తెల్లగడిచేరువేరు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా దంచి గోమూత్రములో జేర్చి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము పాకము జేయవలెను. ఇయ్యది కారవ్యాధి కషాయ మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించిన వాడుకమును అభిన్యాసజ్వరము వెంటనే శమించును. సోత్థోవిశోధనమును.

(89) జీవకః - జీవకము.

349. జీవకాదిగణము

(చ-నూ-అ-4.)

జీవకాదిగణ * ద్రోవ్యములను కషాయక్షీర-మార్జన-లేహ్యధిరూపమున కల్పించి సేవించిన శుక్రవృద్ధియు, బలమును, గర్భపాపమును అగును.

350. జీవకాది ఘృతము

శ్లో॥ తర్కరాం జీవకం ముద్గమాశుశర్క్వా దురాలభాం ।

కల్పీకృత్య పచే త్సర్వః క్షీరే జాప్యగుణేన తత్ ॥

పానభోజనలేహేషు ప్రియుక్తం వీత్తకాసజిత్ ॥

(వా-కాస.)

* జీవకాదిగణము - ఈ గణమునందలి ద్రోవ్యములను బౌద్ధవిజ్ఞానమున కెవ అధ్యాయమును జూడనగును.

జీవకము, అడవిపెసర, అడవిమినుము, దురదగొండివేళ్లు వీనిని పశ్చిమముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి కల్కముగాజేసి, దీనితో 1 వడపము ఘృతమును, 8 వడపములు క్షీరమును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడినవిమ్మట నిందోక తులము చక్కెరచూర్ణమును గలిసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది జీవకాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన పీత్రకాన శమించును.

351. జీవకర్ష భకాది వృష్యఘృతము

శ్లో॥ జీవకర్ష భకా మేదాం జీవన్తిం కాగ్రహణీద్యుయం ।

ఖిరూరం మధుకం దాగ్నిక్షౌం పిప్పలీం విశ్వభేషజం ॥

శృంగాటకం విదాన్ చ నవం సర్పిః పయో జలం ।

సిద్ధం ఘృతావశేషం తచ్ఛర్కరా త్కేద్రీ పాదికం ॥

... ..

వృష్యం బల్యం చ నర్జ్యం చ కంఠ్యం బృంహా ముత్తమం ॥

(చ-వాణీకర.)

జీవకము, ఋషభకము, మేద, జీవన్తి, పెద్దబోడితరము, చిన్నబోడి తరము, ఖిరూరపుకాయలు, అతిమధురము, దాగ్నిక్ష, పిప్పళ్లు, కుంతి, తుంగ గడ్డలు, కేలగుమ్మడి వీనిని పశ్చిమముగ 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి మేత్తగా నలియగొట్టి జలముతో నూరి కల్కము సిద్ధము చేయవలెను. పిమ్మట నొకపాత్రలో నీ కల్కమును, 1 పశ్చిమము ఘృతమును, 4 ప్రస్థములు పాలును, 4 పశ్చిమములు జలమును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడిన విమ్మట నిందు $\frac{1}{4}$ పశ్చిమము చక్కెరచూర్ణమును, $\frac{1}{4}$ పశ్చిమము తేనెను జేర్చి బాగుగా మధించి యుంచవలెను. ఇయ్యది జీవకర్ష భకాదివృష్య ఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందు పలన నద్యశ్శుక్రమేర్పడును. బలము గలుగును. వర్జ్యము గలుగును. కంఠము నకు హితమగును. బృంహాము.

352. జీవకర్ష భక ఘృతము

శ్లో॥ జీవకర్ష భకా మేదా దాగ్నిక్షౌంకుమతీ నిదిగ్ని కా బృహతీ ।

మధుకం బలా విడంగ మంజిష్ఠా శర్కరా రాస్నా ॥

నీలాత్మలం శ్వదంష్ట్రాన్ని పొందరికిం ప్రన్నవా బవణం ।

పిప్పల్యః సర్వేషాం భాగై రక్షాంకితైః పిప్లైః ॥

.....సర్పి ర్దత్వా క్షీరం చతురూం వక్త్రం ।

ఆతేనానిర్మిత మిదం సిద్ధం ఘృతం శృప్తవల్లభం ॥

తిమిరం టుటం... రోగా వత్సోర్ధ్వత్రోః సర్వా సచిలేనా వాశయతి ॥

(శ్లో.గ. సేవికాశా.)

జీవకము, బువభకము, మేగ, దాగ్రిత్, ముయ్యూపపాపి, వాకుడు, పెద్దములక వేరు. అతిమధురము, చిట్టాముట్టి, వాయువిదం గాలు, మంజుగ, చక్కెర, నన్ను రాష్ట్రము, సలకలుచుండుట, వల్లెగుకాయలు, పరిపొందరికిం ప్రన్నవా బవణం, తెలగ లిశేరువేరు, సెంథవలవణము. పిప్పలు పీనిని (పల్లెకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి జలముతో నూరి కల్కముజేసి వలెను. ఒకపాత్రలో నీ కల్కమును, 1 పగిసము ఘృతమును, 4 పగిసములు పాలును జేర్చి ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయించి సత్తిది జీవకర్మభకఘృతమనబడును. ఇదియే శృప్తవల్లభఘృతమనిపూర్వ వక్త్రముగా లింపబడును. దీనిని 1 తులము మోతాతు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందులను తిమిరము, పటలము, కాదము, సత్వాన్యము, అర్చునము, వివాన్యము, కుక్రిము, లింగవాశము మున్నగు సమస్త సేవిత్రోగములును, ముఖముకందు, నాస్తిక యుడు, కరమునందు గలుగు వ్యాధులును శమించును.

355. బృహజ్జీవకాది తైలము

శ్లో॥ జీవకర్మభకా వాపి దాగ్రిత్ చ మధుకం బలా ।

నీలాత్మలం చందనం చ విచారి శర్కరా తథా ॥

తైలపరిష్కం వచే దేభిః శనైః పయసి వడుతే ।

శాంగలస్థ తు మాంసస్య తులారం స్వరసేన తు ॥

సిద్ధ మేతద్భవే న్నస్యం తైల మర్థవత్తేదకం ।

.....బృహజ్జీవం నియచ్ఛతి ॥ (వై.చిం.శిశోశా.)

జీవకము, బువభకము, దాగ్రిత్, అతిమధురము, చిట్టాముట్టి, వల్లెగుకాయలు, మంచిగంధము, సేలగుమ్మడు, చక్కెర పీనిని పరిపొందరికిం ప్రన్నవా బవణం, 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా నంది, కల్కముజేసి దానితో

1 పర్వము తిలతైలమును, 6 పర్వములు పాలును, 50 వలములు జాంగలజంతు మాంస కషాయమును, జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయబడినట్టిది బృహజీవకాది తైలవనమధును. దీనిని నస్యముజేసిన అర్ధావధేదకము, బాధిగ్గము, కరకూల, శిరోరోగము, తిమిరము, గలగఁడ, దస్తకూల, శిరఃకంఠము ఇయ్యవి శ్రమించును.

(90) జీవస్తీ - పాలహార.

354. జీవన్యాది ఘృతము

శ్లో॥ జీవస్తీ వధుకం దాక్షైః ఫలాని కుటజస్య చ |

పుష్కరాహ్లాం శరీం కృష్ణం వ్యాఘ్రేం గోక్షురకం బలాం ||

నీలోత్పలం శామలకీం తాయమాణాం దురాలభాం |

కల్కికృష్ణ ఘృతం పక్వం రోగరాజహరం వరం ||

(వా-రాజయత్నః)

పాలహారగడ్డలు, అతిసంధునము, దాక్ష, కొడికపాలగింజలు, పుష్కర మూలము, కచోరాలు, పిప్పళ్ళు, వామదు, పల్లెరుకాయలు, చిటాముట్టి, నల్ల కలువదుంపలు, నేలయునీరిక, కలుకాయగ, దురదగొండివేళ్ళు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 శ్రీ తులము చొప్పున గ్రహించి, మెతగా దంచి జలముతో నూక కల్కము జేయవలెను. పిమ్మట నొక పాత్రలో నీ కల్కమును, 1 పర్వము ఘృతమును, 4 పర్వములు జలమును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది జీవన్యాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన రాజయత్న శ్రమించును.

355. జీవన్యాది చూర్ణము

శ్లో॥ జీవస్తీ ముస్త ముస త్యగేలాద్యయశాష్కరం |

చండా శామలకీ లోహ భాగ్నేః నాగర వాలకం ||

కర్కటాక్షా శరీ కృష్ణ నాగకేసర చోరకం |

ఉపయక్తం యదాకామం చుష్టం ద్విగుణశర్కరం ||

పాష్ట్యక్ష్యైర్జ్వరకౌశమ్బుః సాన్యాత్వాపహరం వరం ||

(వా-రాజయత్నః)

పాంశురగడ్డలు, తుంగము సలు, తులసి, బవంగపట్ట, ఏలకులు, తేలకులు, పుష్కరమాలము, శోధితగుండులు, నేలయువీరిక, లోహాభ గంటుభారంగి, కుంకి, పురుషేను, కర్కాటకశృంగి, కచోరాలు, విష్ణు నాగశేసరాలు, చిష్టకచోరాలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి వాని లోహాభస్మను విడచి మిగిలినవానిని మెత్తగా చూరించి వస్త్రగాత్రితము చేసలేను. విష్ణుట నీచూర్ణమునందు లోహాభస్మను, చూర్ణము మొత్తమునకుద్దిగి ముగ వత్కెనిచూర్ణమును గలిపి యుంచవలెను. ఇయ్యది జీవన్మాదితా మనబడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున నీచించవలెను. ఇందున పార్వీకూల, జ్వరము, కాసము, హిక్కు, క్వాస ఇయ్యది శమించును.

356. జీవన్మాది చూర్ణము (రెండవది)

శ్లో॥ జీవన్తీం శతపీర్థ్యం చ వికపాం ప పునర్నవాం !
అశ్వగంధా మపామార్దం తర్కాఙ్గి మధుకం బళాం ||
విదారీం సర పాకా వృషం తండులా సరిసీఫలం !
మామం నీలకా సకేణ్డం చ సస్వమేకత్ర మూర్ధయేత్ ||
యవచూర్ణం ద్విగుణితం దధ్నా యుక్తం సమాక్షికం ।
ఏతదుత్పాదనం కార్యం పుష్టివర్ణ బలసృజం ||

(గి-ని. రాజయత్న)

పాలహార, పిల్లిపీచర, మంజిష్ఠ, తెల్లగలిజేర్లుకైరు, పెన్నేరుగడ్డ, శిశు, నెలియాప, ఆతిమధుకము, చిట్టముట్టి, నేలగుమ్మడి, తెల్లచాల చెంగల్వకోష్ఠ, లిమ్మము, అవిశింగళలు, మినమాలు, మవ్వలు, కల్లూవు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాత్రితము చేసవలెను. విష్ణుటనీచూర్ణము మొత్తమునకు ద్విగుణముగా యవలియ్యపు చూర్ణమును గ్రహించి ఈ రెండింటి శేకముగా కలిపి యుంచవలెను. ఇటుల జీవము చేస బడినది జీవన్మాది చూర్ణమనబడును. దీనిని పెరుగుతోను, తేనెతోను గలి శీరమును దుద్దుకొనినచో పుష్టియు, వర్ణమును బలమును గలుగును.

(91) జ్యోతిష్కృతీ చూర్ణగురి.

357. జ్యోతిష్కృత్యాది తైలము.

శ్లో॥ జ్యోతిష్కృతీ మలయు లాంగలి శేలు పాతా ।
మంతాన్ని సర్వ కదపీర వచా సుధాఙ్గైః ।

A4

B4

అభ్యంగవాయ వివరేత భగందరాశాం ।
తైలం వదంతి తరమం హిత మేత దేహం ॥

(వా-జ-భగందర.)

మాల్యంగునివత్తులు, అరిప్పు మేడిచెక్క, పొత్తిదుంప, నక్కెరపట్ట, చిరుబొద్ది, తెగజేదేరు, చిక్కాయలము, నగవృక్షత్వక్కు, గన్నేరుచేరుపట్ట, నస, తెముడుచేరు, అల్లెడుచేరు వీనిని ప్రత్యేకముగ 2-తైలములు చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి, జలముతో నూరి కల్కము చేయువలెను. పిమ్మట నీ కల్కమును, 1 పస్తము తిలతైలమును, 4 పస్తములు జలమును ఒక పాత్రలో కేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది బ్యోతిష్కత్యాది తైలమనబడును. దీనిని అభ్యంగముచేసిన భగందరవ్యాధి ముఖము గా కనించును.

(92) తగరః - గృంధితగరము.

358. తగరాది తైలము

శ్లో॥ శత వారాశీనీ కృష్ణ సంభవామరదాదభిః ।

తైలా త్వీసా ధితో ధార్యః పిచ శ్శోశా దుజాపహః ॥

(గ-ని-యోనిశోగ.)

గ్రంధితగరము, పెద్దములకచేరు, చంగల్యశోష్ణ, సంభవలవణము, జీవ వాదు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి జలముతో నూరి కల్కము చేయువలెను. పిమ్మట నీ కల్కమును, 1 పస్తము తిలతైలమును, 4 పస్తములు జలమును ఒకటిగాకేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది తగరాదితైల మనబడును. దీనియందు మెత్తని గుడ్డను తడిపి యోనియందు పిచుధారణము చేసిన యోనికూల కనించును.

(93) తాలః - తాటిచెట్టు.

359. తాలజటాద్యంజనము

శ్లో॥ తాలస్య నారికేళస్య తక్షై వాయుకరవ్య వ ।

కరీరస్య తు వంకానాం కృత్వా క్షౌం పరిస్మరంతం ॥

కరణాస్థితం చూరం మౌర్యేణ పరిభావితం ।
 సత్త్వతోఽభిప్రాయో వా శక్త్యుచ్ఛ్వాసా తు క్షాంతే ॥
 ఏత చ్ఛక్తిశ్చ సాక్ష్యేషు క్షిప్రీకరణ ముతమ ॥
 యాని శుక్రాగ్రాసాధ్యాని తేనాం పరమ మంజసం ॥

(భై. ౧. నేత్రోగోగ)

తాటిగులకలు, కొబ్బరిపెంకు, నల్లజిడిగింజలు, వెనురుమొలకలు వీటి సన్నిహితీని తిలనాళముల మధ్యనుంచి దహించజేయువలెను. పిష్టుట నీకాలిన బూడిదనంతను గ్రహించి దీని మొత్తమునకు 16 భాగాములుండనంత జలములో గలిపి యొకరాత్రియుంచి, మిగిలినాడు పైకితేరిన భేదను సగము మిగులు పరకు గాచవలెను. పిష్టుట నీ మౌర్యుల నమనందు ఒంట యొక్క యెముకలు చూర్ణించి యీ చూర్ణమును నీ నారులుగాని, మెనియిది నారులుగాని భానినజేసి యొడించి మెత్తగా చూర్ణించ వలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడింది తాలజటాద్యజన మనబడును. దీనిని నేత్రోగముల కంజము వేసిన సాక్ష్యములగు శక్తిములను నేత్రోగములకు కృష్టిక గణమును. అసాక్ష్యములగు శక్తిగోగములు శమించును.

(94) తాలీసపత్రి - తాలీసపత్రి.

360. తాలీసాది చూర్ణము

శ్లో॥ తాలీసపత్రి మరిచం నాగం పిప్పలీ శుగా ,
 యథోత్తరం భాగవృద్ధ్యా త్విగేలే చార్థభాగితే ॥
 తద్ద్రవ్యం దీపనం చూర్ణం కణాన్తగుణశక్త్యం ।
 ॥

(నా - రాజయశ్శ్చ)

తాలీసపత్రి 1 పలము, మిరిమాలు 2 పలములు, కుంతి 3 పలములు, పిప్పళ్లు 4 పలములు, వెదురుపూ 5 పలములు, లవంగపట్ట అరపలము, ఏలకులు అరపలము, చక్కెర 32 పలములు, ఇటుల గ్రహించి ఇందు చక్కెరను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగాచూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. చక్కెర

యను పద్యముగా మార్చించి ఈ రెండింటి నేనుగా గలిపి యుంచవలెను. వయల సిద్ధము జేయుబడినట్టిది తాళిసాదిచూడవలెను. దీని 10 మొదలు 20 యవలవరకు మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన త్వుము, కాస, క్కాస, ఆరుది, ఛర్ది, వీహచ్చర్ది, పాచ్చిహాల, పాద, జ్వరము. ఆతీసారము ఇయ్యవి శమించును. మాధనాతిమున కనులోమన మేర్పడును.

361. తాళిసాది పటకము.

శ్లో॥ తాళిసపత్ర సవికా మరచానాం చలం చలం ।

కృష్ణా తన్మూలయో దేవ్య ద్వే పలే శుంతి పలత్రయం ॥

చతుర్దాత ముక్తిం చ కర్నాశం శక్త్యచూర్ణితం ।

అదేన వటకాన్ కృత్వా తిగుజేప నదా భజేత్ ॥

మద్య యాష రసాదప్త మస్తు పేయ యోనుపః ।

... .. ॥

(వాగ్గిహాటి).

తాళిసాది 1 పటము, చవ్యము 1 చలము, మిరియాలు 1 చలము, పిళ్ళుళ్ళు 2 చలములు, మోడి 2 చలములు, శుంతి 3 చలములు, లవంగపల్ల 1 తులము, వీలకులు 1 తులము, ఆకుపత్తి 1 తులము, నాగ కేసరాలు 1 తులము, చిట్టికేళ్ళు 1 తులము ఇటుల గలిపించి వీనిని మెత్తిగా చూర్ణించి వస్త్రముగాలి తిను జేయవలెను. పిన్నుట కిది పటములు బెల్లమును గ్రహించి ఖాముగానుండు గురవోనును జేసి అందు పై చూర్ణమును గలిపి పాత్రను క్రిందకు దింపి చల్లగబెట్టువలెను. ఇయ్యది కొంచె ముష్ణముగ నున్న పుడు రీ. యవల పడకుటిని గుటికలు జేయవలెను. ఇయ్యది తాళిసాది పటక మనబడును దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక మోతాదు చొప్పున మద్యముతో గాని, యాషముతోగాని, మాంస సేయులోగాని, అరిష్టముతోగాని, పెరుగుమీదరిళ్ళతోగాని, పేయతోగాని, వాతతోగాని నేవించవలెను. ఇందువలన ఛర్ది, గ్గిహాటి, పాచ్చిహాల, మచ్చిమ్మాల, జ్వరము, శ్వయభు, పాంశ, గుల్మము, మదాశ్యముము, పంసే కము, వీసము, క్కాస, కాస, యు ద్యవి శమించును.

362. తాలీసాది ఘృతము

శ్లో॥ తాలీసపత్రిం తామ్రం తీ జేవంతీ పుష్ప సంధనం ।
 కణా కరణ శ్రీరంజ్యే ధృత్వరం భీషణాగ్నిభిః ॥
 పథ్యా జ్యోతిష్కృతీ యుక్తా సర్వ ర్జితతుర్గణం ।
 హింస పాదయంతం సిద్ధం సర్వకామహరం పరం ॥

(వైచింద్యము)

తాలీసపత్రి, కలుకానుగ, 'జేవ'ని, చంగల్వకొమ్మ, సంధపలనము. పిప్పలు, గానుగచెక్క, మనుబాల, పుష్కరములము, చిత్రిములము, కణ తామ్రములు, మాల్కంగునీపిత్తులు వీటిని పృత్యేకముగ 2 తులములచొప్పున ను జొంగించిన యింగువను ప్తతులమును గొప్పించి వీనినన్నిటిని మెత్తగాచూర్చించి జలముతో నూరి కల్కము జేయవలెను. పిమ్మట నీ కల్కమును, 1 పృస్థము ఘృతమును, 4 పృస్థములు జలమును బేటిగా జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృత పాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది తాలీసాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాడు చొప్పున నేవించిన నమస్త క్యాస లును కమించును.

363. తాలీసాది తైలము

శ్లో॥ తాలీసం పద్మకం మాంసే చా ర్జ్యగురు శందనం ।
 హరిద్రే పద్మతీజాని సోకరం మధుకం త తై ॥
 పక్వం నద్యోపరేషా క్తం తైలం శోమా ముత్తమం ॥

(ననద్యోపరేషా)

తాలీసపత్రి, పద్మకాష్ఠము, జటామాంసి, లేబుగలు, కృష్ణాగరు, మంజ గంధము, వనపూ, మానుషపపూ, పద్మతీజములు, వట్టివేరు, అతిమధుగము వీటి పృత్యేకముగ 2 తులములు చొప్పున గొప్పించి మెత్తిగా దంచి జలముతో నూరి కల్కము జేయవలెను. పిమ్మట నీ కల్కమును, 1 పృస్థము తిలతైలమును, 4 పృస్థములు జలమును గలిపి మందాగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది తాలీసాదితైల మనబడును. దీనిని సద్యోపరేషా ము అర్ఘ్యంగము జేసిన యయ్యచి కిష్కముగా మానును.

364. తాలీసాది మోదకము

శ్లో॥ కల్పయే దుటికాం చైతన్ జూర్ణం పక్వా సిరోపలం ।
గుటికా వ్యగ్నిసంయోగా మ్పూర్ణా ల్లఘుతరా స్పృష్టతా ॥

(చంద-యజ్ఞశ్లోగ.)

360 వ పెంబరు యోగములో తెప్పబడిన తాలీసాది ద్రవ్యముల చూర్ణమును, అందలి చక్కెరకు బదులుగా కలకందను గ్రహించి దీనిని ఖర ముగ నుడపాకమును జేసి అందు పైచూర్ణమును గలిపి 6 యవల పరిమితిని గుటికలు జేయవలెను. ఇయ్యది యగ్నిసంకేతములైనవి యగుటచే తాలీసాది చూర్ణముకంటె చిక్కిలి లఘుగుణమును గలిగియుండును. ఆ చెప్పబడిన వ్యాధులలోనే దీనిని యుపయోగించవలెను.

(95) తాంబూలవర్ణ - తమలపామలతీగ.

365. నాగవల్క్యూది చూర్ణము

శ్లో॥ నాగవర్ణీ బలా మూర్ధ్వా జాతీకాశఫలే మురా ।
అపామరస్య రీజం త కాశాశ్రియగళం తథా ।
కంకోలోశీర యష్టావ్య వచా తైపాని పరయేత్ ।
వీర్యస్తంభకరం వృన్యం చూర్ణ మేత ద్రాసాయశం ॥

(తైర్-వీర్యస్తంభ.)

తమలపామలతీగవేళ్లు, చిట్టాముట్టి, చాగడుంప, జాపిరి, జాతీకాశలు, ముగమున గంధద్రవ్యము, ఉత్తరేబుచిత్తులు, కాశాశ్రి, షీరకాశాశ్రి, కంకోలాలు, వటివేరు, అతిమధురము, పసు ఈ ద్రవ్యములను నవమాంశములక గ్రహించి మెత్తగా చూరించి విస్త్రుణాళితము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది నాగవల్క్యూడిచూర్ణ మవబడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున పాలతో నేపించిన వీర్యస్తంభక మగును.

(96) తృపుసం - దోస.

366. తృపుసాది తైలము

శ్లో॥ తృపుసాక్షిప్రయానాం తైలని మధురైః సహ ।
పసాం దత్వా యథా లాభం షీరే దశగుణైః పచేత్ ॥

స్త్రీహస్తము మిదం చాశు మర్యాద్యన్నపరిపాశనం ||
పానాభ్యంజననస్యేషు వస్త్రీకర్షణి సేవసే ||

(ను-భృన్.)

దోసగింజలకుండి తీసిన తైలము $\frac{1}{4}$ పస్తిము, తానికాయగింజలకుండి తీసిన తైలము $\frac{1}{4}$ పస్తిము, చారపప్పునుండి తీసిన తైలము $\frac{1}{4}$ పస్తిము, మాంగమనుండి గ్రహించిన తైలము $\frac{1}{4}$ పస్తిము, పాలు 10 పస్తిములు ఇటుల నొక పాత్రలో బోసి, అందు కాకోల్యాది గణ * ద్రవ్యములగు పుల్కేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి జలముతోనూ సిద్ధముజేసిన కల్క నును జేర్చి మందాన్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగలవలెను. ఇయ్యది త్రిపుసబ్దితైల మనబడును. దీనిని పాన నవ్య అభ్యంజనవస్త్రీ సేవనరూపముగ నుపయోగించిన విరిగిన యెముకలకు సంభానముగును.

367. త్రిపుసబ్దిచాది చూర్ణము

శ్లో|| త్రిపుసైర్వారూరీజాని నయదం వృషకం బలా |
పుష్కరగ్వ తు బీజాని పితే ద్ద్రాక్షరసేన తు ||
ఏతేన మాతృకృచ్ఛాచ్ఛి పైత్తికావీతరాణి చ |
అశ్మరీ శర్కరా చైవ వస్త్రీకూలం చ కామ్యతి ||

(గ-ని-మూతాఃసూత.)

దోసగింజలు, సక్కదోసగింజలు, తైలకలువదుంప, అడ్డసపుజేగు, పద్మబీజములు వీనిని సహంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రీకావీతము జేయవలెను. ఇయ్యది త్రిపుసబ్దిచాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున ద్రాక్షపండ్లక మాయముతో నేమించవలెను. ఇందువలన పిత్తజమాతృకృచ్ఛములు, వాతకఫజ మాతృకృచ్ఛములు, అశ్మరీ, శర్కర, వస్త్రీకూల ఇయ్యవి శమించును.

(97) తామ్రయమాణా - కలుకాగినుగ.

* కాకోల్యాదిగణము - ఔషధవిజ్ఞానమున 4 వ అధ్యాయమున జూడవగును.

368. త్రాయమాణాది ఘృతము

శ్లో॥ జలే దశగుణే సాధ్యం త్రాయమాణా చతుష్పలం ।
 పంచభాగ సితం పూతం కల్లైః సంయోజ్య కారి కైః ॥
 రోహిణీ కటుకా మస్తాత్రాయమాణా దురాలభా ।
 కల్లై స్తామలకీ వీరా జీవన్తి చగదనోత్పలైః ॥
 రసస్యామలకానాం చ క్షీరస్య చ ఘృతస్య చ ।
 పలారి పృథగ్ పాషా దత్వా సమ్యగ్విపాదయేత్ ॥
 పితృగ క్తభవం గుల్మం వీరగ్ధం చైత్తికం జ్వరం ।
 హృవోగం కామలాం కుష్ఠం హన్యా దేతత్ ఘృతోత్తమం ॥

(చ-గుల్మ)

కలుకాయుగపట్ట 4వలములు గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 40వలముల జలమునందువేసి 8 వలములు మిగులు వరకు కషాయముగాచివడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీకషాయమునందు ఉసిరికవండ్ల రసము 8 వలములును, పాలు 8వలములును, ఘృతము 8 వలములును, కటుకరోహిణి, తుంగము సలు, కలుకాయుగపట్ట, దురదగొండి కేళ్ళు, కేలయుసిరిక, పిల్లివీరకేళ్ళు, జీవన్తి, మంచిగంధము, జల్లకలువదుంపలు వీనిని పోత్తేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా ద్రగించి జలముతోనూరి సిద్ధముజేసిన కల్కమును జేర్చి మందగించే ఘృతపాకముజేసి వడియట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది త్రాయమాణాని ఘృతమనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందు వలన పిత్తజ గుల్మము, రక్తజగుల్మము, విసగ్ధము, పిత్తజ జ్వరము, హృవోగము, కామిల, కుష్ఠము ఇయ్యవి శమించును.

369. త్రాయన్త్యాది కషాయము

శ్లో॥ త్రాయన్తి తిఫలా నింబ కటుకా మధుకం సమం ।
 తిప్పత్పటోల మూలాశ్యాం చత్వారోఽశాః పృథక్ పృథక్ ॥
 మనూరా స్త్రిస్తపా దప్తే తత్కాధా సఘృతో యేత్ ।
 ॥

(వా-విద్యధి)

కలుక్కానుగ 1 భాగము, కరక్కాయలు 1 భాగము, తానికాయలు 1 భాగము, ఉసిరికపప్పు 1 భాగము, వేపచెక్క 1 భాగము, కటుకరోహిణి 1 భాగము, అతిమధురము 1 భాగము, తెగడవేర 4 భాగములు, చేదుపొట్ట వేరు 4 భాగములు, పొట్టలేని చిరుసెనగలు 8 భాగములు ఇటుల గ్రహించి వీనిని మేత్తగా నలియగొట్టి యీ మొత్తమునకు 16 భాగముల జలమునందు ఆ చూర్ణమును జేర్చి 2 భాగములు మిగులువరకు కషాయముగాచి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది త్రోయవ్వాది కషాయమనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొంచెము ఘృతముజేర్చి పానము జేయవలెను. ఇందువలన విదగ్ధి, గుల్మము, వినర్షము, దాహము, మోహము, మదము, జ్వరము, తృష్ణ, మూర్ఛ, ఛర్ది, హృద్రోగము, రక్తపీత్రము, కుష్మము, కామిల ఇయ్యది శమించును.

370. త్రాయమాణాదిగణ క్షౌభము

శ్లో॥ త్రాయమాణా చ మధుకం పిప్పలీమాల మేవచ ।

కిరాతతిక్తకం ముసం మధుకం నవభీతకం ॥

స శర్కరం పీత మేత త్పిత్రజ్వరనిబర్హణం ॥

(చంద.జ్వర.)

కలుక్కానుగపట్ట, అతిమధురము, మోడి, నేలవేము, తుంగముస్తలు, ఇచ్చుపువ్వు, తానికాయలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయము గాచవలెను. పిప్పట దీనిని వడియగట్టి అందు చక్కెర గలిపి 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించిన పీత్రజ్వరము శమించును.

(98) తినిశః - నెమ్మిచెట్టు.

371. తినిశాది చూర్ణము

శ్లో॥ తినిశస్య చ బీజాని కర్కటాఖ్యా చ చూర్ణితా ।

... ..

సర్పి ర్గర్భభ్యాం తే రేవ్యో కాసక్వాసార్దై ర్నరైః ॥

(ను.ఉ.శ్వాస.)

నెమ్మి బీజములు, కర్కటకశృంగి వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి సిద్ధముజేసిన వీనిని పురుచూర్ణమును $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున మధుఘృతములతో జేర్చి సేవించిన కాసయు, శ్వాసయు శమించును,

(99) తీలః - సువ్యచేట్టు.

372. తీలాదియోగము

శ్లో॥ వికల్పం సలలం తెలం రూపికాయాః పయో గుడః ॥

ఛింతి విషమాలక్ష్మం ఘనబృందమివానిలః ।

(వా-ఉ-మాషికాదివిష)

వేయించిన సువ్యలమార్గము, తీలతైలము, జలేడుపాలు, బెల్లము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి ఖల్వములో నూరి ముద్ద జేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదుచొప్పున జలముతో నేవించిన పిచ్చిపక్కు విషమువలన గలిగిన వికారము శమించును. విషదోషకోధనమగును.

373. తీలాప్తక లేపము

శ్లో॥ తీలకల్మః స లవణః ద్వే హరిక్షే త్రిపుష్పతం ।

మధుకం నిబవత్సం చ లేపః స్యాద్వ్యోమోధనః ॥

(తై-ర-వ్యోమ)

సువ్యలకల్మము, సైంధవలవణము, పసపు, మౌనుచనుపు, తైగడవేపు, అతిమధురము, వేపాకులు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, సైంధవాది ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి ఈ చూర్ణమును తీలకల్మమును నొకటిగా జేర్చి అందు ఘృతమును గలిపి వ్యోమములకు లేపనముజేసిన వ్యోమోధనమగును.

374. తీలాదిలేహ్యము

శ్లో॥ తీలా భల్లారకం పథ్యా గుడంచేతి సమాంశకం ।

దుర్వాప శ్వస కాసఘ్నం ప్లేహ పాండు రుజాపహం ॥

(బ-రా-శ్లేష్మరోగ.)

సువ్యలు, శునిజేసిన నల్లజీడిగింజలు, కరక్కాయలు, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమునకు ద్వీగుణముగా బెల్లమును గ్రహించి లేహ్యపాకము జేసి యిందు పెచ్చూర్ణమును గలిపి యియ్యవలెను. ఇయ్యది తీలాదిలేహ్య మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన అర్చము, శ్వాస, కాస, ప్లేహవృద్ధి, పాండు ఇయ్యది శమించును.

375. తిలమూలాది చూర్ణము

శ్లో॥ తిలమాలం చ శిశుం చ బ్రహ్మదండియమాలకం ।
మధుయష్టి త్రికటుకై ర్యుతం చూర్ణ మపాసలే ॥
పుష్పరోధే వాతగుల్మే స్త్రీణాం సద్యస్సఖావహం ॥

(వై-చి-గుల్మ)

సువృష్టచెట్టువేరు, మునగ వేరు, బ్రహ్మదండివేరు, అతిమధురము, శుంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, వీటిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. ఇయ్యది తిలమూలాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన అర్తవరోధము, వాతగుల్మమును శమించును.

100. తింతిడీ - చింతచెట్టు.

376. ఆమాది చూర్ణము

శ్లో॥ చతుర్ణాం పక్వ మహానాం త్రూషణశ్య పలత్రియం ।
లవణానాంచ చత్వారి శర్కరాయాః పలాప్తకం ॥
సంచూర్ణ్య కాకనూపాన్న రాగాది వ్యవచారయేత్ ।
కాసాజీర్ణారుచి క్వాస హృత్పాండ్వామయ శూలనుత్ ॥

(చ-గ్రహణి.)

చింతపండు, మాడిఫలపుకేసరములు, రేగుపండ్లు, పుల్లపిబ్బలి, వీటిని పక్వత్రేకముగ $\frac{1}{4}$ పక్వము చొప్పునను, శొంఠి, పిప్పళ్ళు, మిరియాలు, వీటిని పక్వత్రేకముగ 1 వలము చొప్పునను, సామద్రులవణము, సౌవర్చలవణము, సైంధవలవణము, బిడాలవణము వీటిని పక్వత్రేకముగ 1 పలము చొప్పునను, గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. పిమ్మట రి పలములు చక్కెరను గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి పైచూరముతో గలిపి యుంచవలెను. ఇయ్యది యమాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పునను కాకములందును, నూపములందును, అన్నమునందును, రాగాదులందును జేర్చుకొని నేవించవలెను. ఇందువలన కాసము, అజీర్ణము, అరుచి, క్వాసము, హృదోగము, పాండు, శూల ఇయ్యది శమించును.

377. తింతిడి పానకము

శ్లో॥ భాగాస్త్ర పంచ చించాయాః ఖండపాపి చతుర్దశాః ।

ధాన్యకార్ద్యకయో ర్భాగం చాతుర్దశాభాగికం ॥

ద్విగుణం జల మేతేషాం ఏకపాతే విలీడితం ।

పిహితం త ప్తదుగ్ధేన తతో వస్త్రపరిప్లుతం ।

విధినా ధూపితే పాతే కృత్వా కర్పూరవాసితం ।

సృజయోగ్య మిదం పానం భవే ద్యుక్త్యా సుయోజితం ॥

(భైర-ఆరోచక.)

చింతపండు 5 పలములు, కలకండ్ 20 పలములు, ధనియాలు $\frac{1}{2}$ పలము, ఆల్లము $\frac{1}{2}$ పలము, అవంగపట్ట $\frac{1}{2}$ కులము, వీలకులు $\frac{1}{2}$ కులము, ఆపపత్తి ఆర కులము, నాగకేసరములు ఆర కులము, జలము 103 పలములు ఇటుల గ్రహించి యందు చింతపండును జలములలో విసికి పిప్పిని తీసివేసి, అందు కలకండ్ మార్జమును గలిపి, ధనియాలు మున్నగు ద్రవ్యములను కొద్దిపాటి వైద్యవముతో మెత్తగా నూరి కల్కముజేసి దీని నందు జేర్చవలెను. పాలను వేరొకపాత్రలో గాచి వేడి వేడిగ నుండు ఆ పాలపాత్రతో నీద్రవపాత్రపై గిప్పి కొంచెము కాలములులనే యుంచవలెను. అనగా నీ ద్రవమునకు కొంచె ముష్ణత్వము గలుగు వరకటుల నుంచవలెను. అనగా నా ద్రవమునంతను బాగుగా మథించి దీనిని నుగంధద్రవ్యములచే ధూపితమైన వేరొక పాత్రలోనికి వస్త్రగాలితము జేసి అందు తగు మాత్రముగా పచ్చకర్పూర చూర్ణమును జేర్చి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది తింతిడిపానక మనబడును. దీనిని యథాయోగముగ నేవించిన అరుచి కలుగును.

378. చించాది కషాయము

శ్లో॥ కాలలోహశకలేన వాధవా తన్మలేన సహ తింతిడిదత్తైః ।

కౌష్ఠాథితాంబు సకలా వినాశయే ద్వృద్ధపాండుగద శోభ కామిలః ॥

(బ-రా-పాండు)

చింతాప, లోహచూర్ణము (లేక) మందూరము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా దంచి కషాయవిధి ననుసరించి పాకముజేసి పడియగట్ట

వలెను. ఇయ్యది చించాది క సాయమనబడును. దీనిని 1 పలము మోతారు చొప్పున నేవించిన దీర్ఘకాలజపాండువు. శోఫ, కామిల ఇయ్యవిశమించును.

379. లఘుచించాది లేహ్యము

శ్లో॥ చించాదత్య తులా మర్థతులాం కృష్ణలోహశకలానాం ।
ద్విద్రోశేఽబుని విపచేత్ పనుభాగితే చ గుడపలాన్యత్యే॥

పృక్షిప్య పంచవింశతి మాస్తిక శకలాని షోడశపలాని ।
పుష్పికవరదకరసం పృష్ఠం విజచ్యం సాంద్రోతరం తత్యే॥

తిగ్రతుక జీగక చూర్ణం చతుష్పలం చతుష్పలం తత్పమంచ
మంహారం ।

దత్వావతార్య ధాన్యే నిధాయ పక్షం యథానలం లీథం॥

వినిహన్తి పాండు శోఫ గ్రహణీ మేహాన స్తీహానాహా॥

అయ మక్విభ్యాం దిప్తో హృస్వ శ్చించాదిలేహ్యక స్సమ్యక్ ॥

(బ-రా-పాండు)

చింతాకు 100 పలములు, లోహచూర్ణము 50 పలములు వీనిని మెత్తగా గంచి 32 పృగముల జలమునందుజేసి 4 పృస్థములు మిగులవరకు కసాయముగాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీకసాయమున 25 పలములు తెల్లమును, 16 పలములు ఆలపుముక్కులను (పైపాట్టు దీసి చిన్నచిన్నవిగా తరుగబడినవి), లేలుకొండియావరసము 1 పృస్థమును జేర్చి లేహ్యపాకము జేయవలెను. కుంతి 1 పలము, పిప్పళ్లు 1 పలము, మిరియాలు 1 పలము, జీలకర్ర 1 పలము, కుద్దిజేసిన హందూరము 4 పలములు వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగారితముజేసి యీ చూర్ణమును పైపాకములో జేర్చి, బాగుగా కలియగలిపి చల్లార బెట్టవలెను. పిమ్మట దీనిని వేరొక పాత్రలోనికి గొహించి దానిని దృఢముగా మూసి ధాన్యరాశియందు 15 దినములు కప్పియుంచవలెను. ఇట్లు సిద్ధము జేయబడినట్టిది లఘుచించాది లేహ్యమనబడును. దీనిని 1 పలము మోతారు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన పాండు, శోఫ, గ్రహణీ, పృమేహము, స్తీహవృద్ధి, అనాహము ఇయ్యవి శమించును.

380. మహాచింతాదిలేహ్యము

శ్లో॥ చింతాపత్రం తులార్య మాయనరజో వహ్ని స్తథే వార్దగికం ;
 తస్యార్థం పృథగేతే ద్ధముదితం దేవం చ పానర్షవం ॥
 పాతా సాయకపుంఖి ధాన్య కుటుజ దామ్రాః పృథక్ ప్రసక్తాః ।
 చవ్య గ్రంధి దశాంఘ్రియశ్చ కుడపః క్వాథే తులాస్లిక్ గుడం ॥
 చాంకేరీదళ మాతులుంగ రసయోః పృస్థం తథా పాచయేత్ ।
 నేల త్రూషణ జీరకం తుంటి కటి త్వక్వశృకం పాలికం ।
 మందూరద్విపలాయసత్రిపలికే త్తైద్యో యోజ్యం తథా ॥
 సేవ్యోయం చిరపాండుశోభకమున శ్చింతాదిలేహ్యో మహాత్ ॥

(పాండు.)

చింతాకు 100 పలములు, లోహచూరము 50 పలములు, చిత్రమాలము 50 పలములు, ఆల్ము 25 పలములు, దేవచూర 25 పలములు, తెల్లగలిజేరు వేళ్లు 25 పలములు, చిరుబొద్ది 1 పృస్థము, ములువెంపలి 1 పృస్థము, ధని యాలు 1 పృస్థము, కొడికపాలపట్ట 1 పృస్థము, ద్రాక్ష 1 ప్రస్థము, చవ్యము 4 ఫలములు, మోడి 4 పలములు, దశమాలములు (పృత్యేకముగ) 4 పలములు ఇటుల గ్రహించి మెత్తగా దంచి 64 పృస్థముల జలమునందువేసి 16 పృస్థములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 100 పలములు బెల్లమును, 1 పృస్థము పులిచెంచలి స్వరసమును, 1 పృస్థము మాడిఫలరసమును జేర్చి లేహ్యపాకము జేయవలెను. వాయువిడంగాలు 1 పలము, శుంఠి 1 పలము, పిప్పళ్లు 1 పలము, మిరియాలు 1 పలము, జీలకర్ర 1 పలము, ఏలకులు 1 పలము, కచూరాలు 1 పలము, లవంగపట్ట 1 పలము, ఆక్షపత్రి 1 పలము, కుడిజేసిన మందూరము 2 పలములు వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేసి ఈ చూర్ణమును, 3 పలములు లోహభస్మము ఆ పాకము నందు జేర్చి కలుపవలెను. అది చలబడిన పిమ్మట తగుమాత్రముందు తేనెగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది మహాచింతాదిలేహ్య మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన చిరకాలమును పాండువు, శోభయు శమించును.

381. తింత్రీణీ మండూరము

శ్లో॥ తింత్రీణీకణసంయుక్తం మండూరం యోజయే త్రతః ।
వీత్వా చ హరతే శీఘ్రం శోఫపాండుక్షయాదికం ॥

(బ-రాశోఫ,)

పిప్పలిచూరము, శుద్ధమండూరచూర్ణము వీనిని సమాంశములుగ గొప్పించి, ఈ చూర మొత్తమునకు 16 భాగములు చింతామరసమును అందు గలిపి ద్విస మిగిరిపోవువరకు పక్వము జేయవలెను. ఇయ్యది తింత్రీణీమండూర మనబడును. దీనిని 10 యవలు మోతాదు చొప్పున చింతామరసముతో నేవించిన శోఫ, పాండు, క్షయము మున్నగునవి శీఘ్రముగా శమించును.

(101) తిప్పత్ - తెగడ.

382. తిప్పతాది తైలము

శ్లో॥ తిప్పద్దస్తీ హరిద్యాగ్మూలం లోహశ్యహరకా ।
విడంగసారం తిఫలా స్తువ్యార్కసయనీ మధు ॥
మధుచ్చిష్టసమాయుక్తైః తైల మేత ద్విపాచయేత్ ।
భగందరవివాళార్థ మేత ద్యోజ్యం విశేషతః ॥

(ను-భగందరః)

తెగడజేరు, నాగదస్తీమూలము, పసపు, జల్లేడుజేరు, లోహచూరము, గన్నేరుజేరు, వాయువిడంగములు, తిఫలములు, జెయ్యగుపాలు, జల్లేడుపాలు, తేనె, మైసము వీనిని పృథ్వీకముగ అర పలము చొప్పున గొప్పించి యుదలి తెగడజేరు మొదలు తిఫలములు వరకు గల ద్రవ్యములకు మెత్తగా దంచి జలముతో నూరి కల్కము సిద్ధము జేయవలెను. పిప్పిట నొక పాత్రలో 1 పృష్ఠము తిలతైలమును, 4 పృష్ఠములు జలమును, పెక్కలమును, జెయ్యగు పాలును, జల్లేడుపాలును, తేనెను జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకము జేయవలెను. వేరొక పాత్రలో మైసమునుంచి అదు ఆ తైలమును వడియగట్టి బాగుగా కలిపి యుంచవలెను. ఇట్లు సిద్ధము జేయబడినట్టిది తిప్పతాది తైల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము జేసిన భగందరవర్ణములు శీఘ్రముగా శమించును.

383. తీర్థాది మోదకము

శ్లో॥ తీర్థాదిఘాతా శ్చాపి పిష్టలీ శక్తరా మధు ।

మోదకః సన్నిపాతోర్ధ్వగక్త శ్చోష జ్వరాపహః ॥

తీర్థాదిఘాతా తద్వత్ పిష్టలీపాదసంయుతా ॥

(వా-రక్తపిత్త.)

తేగడచూర్ణము 1 పలము, తీర్థలచూర్ణము 1 పలము, నల్లతేగడ చూర్ణము 1 పలము, పిష్టలీ చూర్ణము 1 తులము, చక్కె-చూర్ణము 1 పలము ఇటుల గ్రహించి ఘల్గమునందుంచి తగుమాత్రము లేనె జేర్చి మెత్తగా గూరవలెను. పిష్టలు నీ పిష్టమును 1 తులము పరిమితిని మోదకములు జేసి యుంచవలెను ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది తీర్థాది మోదకమనబడును. ఒక్కొక్క మోదకము చోషన ప్రతిసత్వము నేమించుచుండిన సన్నిపాతము మగు ఊర్ధ్వగ రక్తపిత్తము, శోష, జ్వరమును శమింపును.

384. తీర్థాది ఘృతము

శ్లో॥ తీర్థాదిఘాతా మధుశ్చాపిష్టంబు పయోధన యచానికాః ।

శ్చాపి మిశ్రేయా పిష్టలీ గిరిమల్లికాః ॥

ఘృతపంసం పయోధనం దధ్యాధక సమన్వితం ।

శతావరసప్రసం సర్వాణ్యేకత్ర సంపచేత్ ॥

తీర్థాదిఘాతా చైతత్ ఆస్త్రజాత నిఖిలాన్ గదాన్ ।

... .. హన్తి శాస్త్రత్ర సంతయః ॥

(భై-ర.వృద్ధి)

తేగడవేరు, అతిమధురము, కుగువేరు, తుంగము న్నలు, ఓము, నల్ల తేగడవేరు, నేలగుమ్మడు, శోపు, పిష్టము, కొడిశపాలచెక్క వీనిని ప్రత్యేకముగ 2 తులములు చోషన గ్రహించి మెత్తగాదంచి జలముతో నూరి కల్కము జేయవలెను. పిష్టలు నొక పాత్రయందు 1 ప్రసము ఘృతమును, 1 ప్రసము పాలును, 4 ప్రసములు పెరుగును, 1 ప్రసము పిల్లపీచరజేళ్ల రసమును, పైని సిద్ధపరచిన కల్కమును జేర్చి మందాగ్ని చే ఘృతపాకముజేసి వడియ గట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది తీర్థాది ఘృతమనబడును దీనిని

1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన అస్త్రవృద్ధి, ప్రమేహము, క్వాసు, పుష్కము, అర్శస్సు, కౌమిల, హలీమకము, పాండుప్ర, గలగండము, అర్బుదము, విద్రోధి, వ్రణశోథ యియ్యవి శమించును.

నిరీస. బృహత్ శ్యామాఘృతము

శ్లో|| శ్యామా వరా బలా పద్మం విదూర్ నీలముత్తలం |
అప్తవర్గశ్చ మధుక మశ్వగంధా శతావరీ ||
అజమోదా హరిద్రో ద్వే మంజిష్ఠా చందనద్వయం |
ద్రాక్షా పరిసారిణీమూలం సవిశ్వా కటురోహిణీ ||
ఏషాం కర్ణమితై రాభ్యగైః ఘృతపంథం పచే ద్భివక్ ||
శ్యామా శతావరీక్షూణాం విదూర్యాః స్వరసం తథా ||
ఛాగీపయశ్చ తత్తుల్యం దత్వా మందన వహ్నినా |
సిద్ధమేత ధృతం పాత్రే సావయే దథ మృణ్మయే ||
ప్రమేహాక్ తత్క్రూతాక్ వ్యాధీక్ ||
నాశయే న్నాత్రిసందేహః శ్యామాఘృత మిదం బృహత్ |
జాలానాం పుష్టిజననం గర్భదోషహరం శరం ||

(కైర. పరిమేహపిటిక)

సల్లతెగడవేరు, పిల్లవేచరవేళ్లు, చిట్రాముట్టి, తామరదుంపలు, నేలగుమ్మడి, సల్లకలావదుంపలు, అప్తవర్గద్రవ్యములు (ప్రత్యేకముగ), అతిమధురము, పెన్నేరు, పెద్దపిల్లివేచరవేళ్లు, ఓమము, వసపు, మృనువసపు, మంజిష్ఠ, మంచిగంధము, ఎర్రచందనము, ద్రాక్షపండ్లు, గొంతెనుగోరుక్షేళ, శుంఠి, కటుకరోహిణి వీటిని ప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి జలముతో నూరి కల్కము జేయవలెను. పిమ్మట నొకపాత్రయందు ఈ కల్కమును, 1 పృసము ఘృతమును, 1 పృసము సల్లతెగడ కషాయమును, 1 పృసము పిల్లవేచరవేళ్ల రసమును, 1 పృసము చెరకురసమును, 1 పృసము నేలగుమ్మడి స్వరసమును, 1 పృసము మేకపాచును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియకట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది బృహచ్చామఘృతమనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందు

వలన ప్రాప్తమైనను, ప్రాప్తమైనాపిటిక, క్లబ్బము, వాతరక్తము, శుక్రత్రయము, రక్తపిత్తము, వృద్ధిగము, ధాతుశోష, గర్భవోషము, ఇయ్యవి శిమింతును. బాలరకు పుష్టిని గలిగించును.

386. అవిపత్తికర మూర్తము

శ్లో॥ త్రికటు త్రిఫలా ముస్తం బిడంచైవ విడంగకం ।
 ఏలాపత్తిం చ మార్జాని సమభాగాని కాదయేత్ ॥
 సర్వమేకీకృతం యావత్తలవంగం తత్సమం భవేత్ ।
 సర్వమార్జద్విగుణితం త్రిష్టమ్నాక్షం ప్రదాపయేత్ ॥
 సర్వమేకీకృతం యావత్తావచ్ఛ్మగరయాన్వితం ।
 భోజనాదౌ తథా వర్షే ఖాదే వ్యాసాప్తకం శుభం ॥
 ఆమృతం నిమన్త్యాశు
 అక్షపత్తికం మార్జం అగస్త్యహితం శుభం ॥

(శ్లో. ఆమృతే.)

శుంఠి 1 తులము, విప్పళ్లు 1 తులము, మిరయాలు 1 తులము, కరక్కాయలు 1 తులము, తానికాయలు 1 తులము, ఉసిరిక పప్పు 1 తులము, తుంగమగలు 1 తులము, బిడాలకాము 1 తులము, వాయు విడంగములు 1 తులము, ఏలకులు 1 తులము, అకుపత్తి 1 తులము, లవంగాలు 11 తులములు, నల్లతెగడ 44 తులములు, చక్కెర 66 తులములు, ఇటుల గోహించి, ఇందు చక్కెరను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా మార్చించి వస్త్రముగా శుభితము చేయవలెను. విప్పళ్లు చక్కెరను పోల్చేకముగా మార్చించి యీ రెండు మార్గముల నేకముగా గలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది యక్షపత్తిక మార్గ వనబడను. దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున వేడినీళ్లతో నేవించవలెను. దీనిని భోజనమునకు అదిమధ్యములందు గూడా నేవించవచ్చును. ఇందువలన ఆమృతము, ముఝాత్రిబంధము, అగ్ని మంద్యముచే గలుగు వికారములు, ప్రసేహము, ఆర్శస్సు ఇయ్యవిశమించును.

387. తిప్పలైహ్యము

(అం. అ. ఫా. డౌ. డౌ.)

తెగడ మార్తము 6 పౌనులు, కరక్కాయ మార్తము 6 పౌనులు, శుంఠి మార్తము 6 పౌనులు, దాక్షి 6 పౌనులు, లేలగుణ 1 పౌను, కలకంఠ

50 పానులు, తేనె 25 పానులు, నెయ్యి 12 పానులు, ఏలకుల చూరము 5 తులములు, పచ్చకర్పూరచూర్ణము $1\frac{1}{2}$ తులము ఇటుల గ్రహించవలెను. తొలుత కేలగుజ్జను కొంచెము జలమువందు జేర్చి బాగుగా పిసికి వడియగట్టి దగివసును రసక్రియగా పాకముజేసి యుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రయందు కలకండును వేసి అందు కొంచెము జలము జేర్చి లేహ్యపాకము జేసి అందు తెగడచూర్ణమును, శుంఠి చూర్ణమును, కరక్కాయల చూరమును, శ్మశ్మతమును జేర్చి కలియబెట్టి యా పాత్రను పొయ్యిమీదనుండి క్రిందకు దింపవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట నందు తేనెను, గింజలు దీసి శుభ్రపరచిన ద్రాక్షపండ్లను, కేలగుజ్జ రసక్రియను, ఏలకులచూర్ణమును, పచ్చకర్పూరచూర్ణమును జేర్చి బాగుగా నన్నింటిని కలియగలిసి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది తిరివృత్తేచ్ఛా మనబడును. అర తులము మొదలు 1 తులము వరకు ఊతాదు చొప్పున ఉదయ సాయంత్రములందు వేడి పాలతో నేవించవలెను. దీనిచే అర్యస్స, మలబంధము శమించును. నుకుమారులకు మృదువిరేచనకారిగ నుండును.

(102) తులసీ - తులసి చెట్టు.

నిరిరి. సురసాది ఘృతము

శ్లో॥ సురసా దేవకాస్తం చ త్రికుటుతిఫలే తథా ।
 లవణా న్యథ సర్వాణి విడంగాన్యథ చిత్రాకం ॥
 చవికా పిప్పలీమూలం గుగులు ర్మపుషా వచా ।
 యన్మాగ్రజు చ పాతా చ శక్త్యేలా వృద్ధదారుకం ॥
 కల్కైశ్చ కార్షికై రేభిః ఘృతపీఠం విపాచయేత్ ।
 దశమూలకషాయేణ ధాన్యయాషదగ్రేణ చ ॥
 దధిసుస్తసమాయా కం పృసం పృసం వృథక్ వృథక్ ।
 పక్వం న్యా దుద్ధృతం కల్కాత్ పీఠే త్కర్ష్య త్రియం వావిః ॥
 క్లిష్ణపదం కఫవాతోత్థం హన్యాదేవ న సంశయః ।
 ॥

(శ్రీమ. శ్రీ పద.)

తులసి (సమూలము), దేవదారు, కుంకి, పిచ్చిపూ, మిరియాలు, కరకాయలు, తానికాయలు, ఉసిరికపప్పు, సాముక్రలవణము, సైంధవలవణము, సోవర్పలవణము, బిడాలవణము, కాదలవణము, వాయువిడంగములు, చిత్రమూలము, చవ్యము, మోడి, శోధితగుగ్గులు, చోడతక్కుము, వస, యవక్షౌరము, చిరుబొద్ది, కచోరాలు, ఏలకులు, వృద్ధదారుకబీజములు, నీనిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా గించి జలముతో నూరి కల్కము సిద్ధము జేయవలెను. పిమ్మట నొక పాత్రలో మైకల్కమును, 1 పర్వము ఘృతమును, 1 పర్వము దశమాలకమునును, 1 పర్వము కాంజికమును, 1 పర్వము పెరుగుమీది లేటను జేర్చి మంచాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియై ప్పవలెను ఇటుల సిద్ధము జేయుడిచిది మరసాది ఘృతము లేక, సౌకశ్యరఘృతము అని చెప్పబడును. దీనిని 1 తులము మొదలు 3 తులములవరకు మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన సమస్త శీపదములును, అపచి, గండమాల, అన్త్రవృద్ధి, అర్బుదము, గ్రహణి, శోథ, అర్చస్సు, క్రిమి ఇయ్యవి శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధియగును. హృదయమునకు హితమగును.

389. అర్జునాశ్రయము

శ్లో॥ మూల మర్జకశంఖన్యోః నిరుండికేశరాజయోః ।
జాతీఫలం దేవవుష్పం విడంగం గజసిప్పలీం ॥
చాతురాశం తుగాక్షీరీం అనన్తాం ముశలీం వరీం ।
విదాన్తి గోతుగం బీజం చాభావోయేన మర్దయేత్ ॥
మాషమాణాం వరీం కృత్వా సురామండేన యోజయేత్ ।
వీర్యస్తంభకరీ వృష్యా వటికేయం ప్రకీర్తితా ॥

(భైర-వీర్యస్తంభం.)

అడవితులసివేరు, గుడ్డిజటవేరు, వావిలివేరు, గుంటకలగరవేరు, జాజికాయలు, లవంగాలు, వాయువిడంగాలు, గజసిప్పలి, లవంగపల్లు, ఏలకులు, అపపత్రి, నాగకేసరాలు, వెరురుపూ, నల్లమగంధిపాలు, నేలతాడిగడ్డలు, పిల్లివీచరజేళ్లు, నేలగుమ్మడి, పల్లెరుకాయలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా మార్చించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమును

ఫిల్గమునందుంచి తున్నపట్ట కషాయముతో మూడు దినములు మరిచి మాత్ర పరిమాణమున మాత్రలజేసి ఛాయాశుష్కము చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది అగ్రకాదివటి యనబడును. దీనిని ఒక్కొక్కవటికే మోతాదు చొప్పున కల్లుతేటతో నేవించవలెను. ఇందువలన వీర్యస్తంభనమగును. సర్వశక్యము గలుగును.

390. ఆరణ్యతులస్యాది క్వాధము

శ్లో॥ ఆరణ్యతులసి శుంఠి విష్ణుకాంతా చ శబ్దకీ ।

బలాక్వాధః కణాయుక్త శ్శీతజ్వరనిచారకః ॥

(వై-చిం-జ్యో- -

అడవితులసి, శుంఠి, విష్ణుకాంత, తామరగడ్డలు, చిట్టాముట్టి వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును పాకము చేయవలెను. ఇయ్యది యారణ్యతులస్యాది క్వాధ మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొద్దిగ పిప్పలీ చూర్ణమును తేల్చి నేవించిన శీతజ్వరము శమించును.

391. సురసాదిక్వాధము

(వా-సూ-అ.15)

సురసాదిగణద్రవ్యములను * సమాంశములుగ గ్రహించి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును పాకము జేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన కఫము, మేదస్సు, క్రిమి, పుత్రికాన్యాయము, అరుచి, క్వాస, కాస ఇయ్యది శమించును. త్వాగ్మము జేసిన వ్యర్థమోధనమగును.

(103) తువరకః - నీరుడు చెట్టు.

392. తువరాసివటకము

శ్లో॥ పథ్యా నేంద్రియవా సకింశుకఫలా పాకం తథావర్తకీ

వ్యాధిఘ్నైవ తు యోజితా హుతభుజా సాయస్కరా వాకుచీ ।

* సురసాదిగణద్రవ్యములు - ఔషధవిజ్ఞానమున 11 వ అధ్యాయమును జూడవలెను.

తద్వచ్చ కృమికతుగ్జాన్యపకతా హ్యేకై కవృధా నిమాన్ ।
గోమూత్రేణ విమర్ద్య తుల్యతువరాన్ కుష్ఠే వటాన్ భక్షయేత్ ॥
... ..

(గ-ని-కుష్ఠ.)

కరక్కాయలు 1 భాగము, కొడిశపాలగింజలు 2 భాగములు, మెదుగ
పెత్తులు 3 భాగములు, నులిదడ 4 భాగములు, రేలగుజ్జ 5 భాగములు, చిత్ర
మాలము 6 భాగములు, బావంచాలు 7 భాగములు, వాయువిడంగాలు
8 భాగములు, నీరుడువిత్తులు 9 భాగములు ఇటుల గ్రహించి, వీనిని
మెత్తగా చూర్ణించి, యీ చూర్ణమును ఖల్వమునందు గోమూత్రముతో నేడు
చెనములు మెర్చించి 5 యవల పరిమితిని వటకములను జేసి ఛాయాకుష్మము
చేయవలెను. ఇటుల జేయబడినటిది తువరాపిపటక మనబడును. వీనిని
ఒక్కొక్క పటికనే మోతాదు చొప్పున నేనింపవలెను. ఇందువలన సమస్త
కుష్ఠములును శమించును. వర్ణము గలుగును.

393. తునర కాది లేపము

(అ-అ-ఫా-దౌ-యో.)

బావంచాలు 1 భాగము, నీరుడువిత్తులు 1 భాగము, రాక్షసిబొగు
1 భాగము, హరితికర్పూరము 1 భాగము, వన 1 భాగము, మైనము 2 భాగ
ములు ఇటుల గ్రహించి తొలుత వనను, నీరుడు విత్తులను ప్రత్యేకముగా
భ్రనజేసి వానిని మెత్తగా చూర్ణించి యుంచవలెను. రాక్షసి బొగును,
బావంచాలనుగూడా ప్రత్యేకముగా చూర్ణించి యుంచవలెను. పిమ్మట
మైనమును కరగించి అందు ఒక్కొక్క చూర్ణమునే గలుపుచు నూరుచుండ
వలెను. కడపట హరితికర్పూరమునుగూడ చూర్ణించి, అందుజేర్చి బాగుగా
నూరి యుంచవలెను. దీనిని బాహ్యముగ లేపనముజేసిన శ్విత్రకుష్ఠము
వ్యంగము, దతుకుష్ఠము, పామాకుష్ఠము, కండు మున్నగునవి శమించును.

(104) దాడిమః - దానిమ్మచేటు.

394. డాడిమాప్తక చూర్ణము

శ్లో॥ క్షోన్నితా తపక్షీరీ చాతురాశం ద్వికారి కం ।

యవానీ ధాన్యకాజానీ గ్రంథి వ్యోషం పలాంశకం ॥

చలాని దాడిమా దశా నితాయా తైత్తికతః కృతః ।

గుతైః కశితాప్తకవ మౌఘోఽయం దాడిమాప్తకః ॥

(వా. ఆతీసారము)

కెడురుప్పు 1 తులము, లవంగపట్ట 2 తులములు, వీలకులు 2 తులములు, ఆకుపత్తి 2 పలములు, నాగ కేసరములు 2 తులములు, ఓనుము 1 పలము, భరియాలు 1 పలము, జీలకర్ర 1 పలము, మోడి 1 పలము, శుంఠి 1 పలము, పిప్పళ్ళి 1 పలము, మిరిమాలు 1 పలము, దానిమ్మకాయబెరడు 8 పలములు, చక్కెర 3 పలములు ఇటుల గ్రహించి వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రముగా తీయి జేయవలెను. ఇయ్యది దాడిమాప్తక మార మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన అతీసారము, గ్రహణీ, క్షయము, గుల్మము, ఉదరము, కాస, శ్వాస, అగ్నిమాంద్యము, అర్శస్యము, పీసము, ఆరుచి యివి శమించును.

395. దాడిమాది మృతము

శ్లో! దాడిమా త్కడమో ఛాన్యా త్కడవార్ధం పలం పలం ।

చిత్రకాత్ శృంగేరౌచ్చ పిప్పల్యర్ధపలం చ తైః ॥

కక్రతై నింకశిపలం శృతస్య సరిలాభకే ।

సిద్ధం మృతాండుగుల్కాన్యః..... ॥

(పా.పాండు.)

దానిమ్మకాయబెరడు 4 పలములు, భరియాలు 2 పలములు, చిత్రములవం 1 పలము, శుంఠి 1 పలము, పిప్పళ్ళు ఆర పలము ఇటుల గ్రహించి, వీనిని కల్కముగా జేయవలెను. పిమ్మట నొక పాత్రలో నీ కల్కమును, 20 పలములు శృతమును, 4 పిష్టములు జలమును జేర్చి మంగాన్నిచే ఘృత పాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది దాడిమాదిమృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించిన పాండుప్య, నిల్కము, అర్శస్యము, ప్లేహవృద్ధి, శ్వాస, కాస శమించును. జాతరాన్ని వృద్ధి పొందును. మూఢాత్మముడ కనులోమనము గలుగును. సుఖిప్రసవ మగును. మంభ్యాత్వము బోవును.

396. దాడిచూది తైలము

శ్లో॥ దాడిమత్వ గ్జలం ధాన్యం వశ్యకస్య త్వచ స్తథా ।
 ప్రిత్యేక మాధకం గాగ్ధ్యం జలవోజే పచేత్ పుథక్ ।
 చతుర్థా గవశిష్టం తు తక్ర మాధకసమ్మితం ।
 పచే త్రైలోభకే ధీమాక్ గర్భం దత్వా భిషగ్వరః ॥
 త్రికటు త్రిఫలా మస్తం చవ్య జీర్ణక ప్రాధవం ।
 చాతురాతం మధురికా మాంసీ చ దేవపుష్పకం ॥
 జాతీశోభరే ధాన్యం యమాన్యా వాలకం తథా ।
 కంచటాతివిహ ఖేకే శృంగాటం బృహతీద్వయం ॥
 ఆమృజంబూత్వచః పర్వో సమంగేద్రీయవం వరీ ।
 ధాతకీ ఓల్బహావం చ మశలీ వత్సకం బలా ॥
 శృద్ధింస్థా లోభ్రీ పాతాశ్చ క్షౌష్ణం ఖచిరమేవ చ ।
 అమృతా కాల్యూతీత్వచ్ఛ సగ్వ మర్ధవలాన్వితం ॥
 పిష్ట్య తాడులతోయేన సాధయేన్మృదువాగ్నినా ।
 గగ్గోచీం హన్తి దుర్వారాం ప్రమేహహనీ వింతతిం ॥
 అర్చాంసి వడ్విధాన్యేన సాశయే న్నాత్యసంశయః ॥

(కైర-గోమాణి.)

దానిమ్మకాయలెరడు 4 పంసములు, పురుజేప 4 పగ్గిసములు, ధం
 యాలు 4 పగ్గిసములు, కొడిశపాలవట్టి 4 పగ్గిసములు ఇటుల గోహించి వీనిని
 నలియగొట్టి 16 పగ్గిసముల జలమునందుజేసి నాలవత్తాగము మిగులునట్లు గాచి
 జేరొక పాత్రలోనికి వదియగటవలెను. అందు 4 పంసములు తక్కియును,
 4 పగ్గిసములు తిల తైలమును జేర్చివలెను. మరియు, త్రికటుకములు (ప్రిత్యేక
 ముగ), త్రిఫలములు (ప్రిత్యేకముగ), తుంగము, నలు, చవ్యము, జీలకర్ర,
 కంధవలవగము, చాతుర్జాతకములు (ప్రిత్యేకముగ), చాగదుంప, జటా
 మాంసీ, లవంగము, జాజికాయలు, జావతి, ధనియాలు, ఓనుము, అడ్డవి
 యోవము, కురుజేరు, గజపిప్పలి, అతివన, సావ్యతియాకు, పెద్దతొంగము, నలు,
 వాకుడు, పెద్దములకజేరు, మామిడిచెక్క, నేలేడుచెక్క, కొలపొన్న,
 ముయ్యకుపొన్న, మంజిష్ఠ, కొడిశపాలవత్తులు, వీల్లిపీచరిజేర్లు, ఆరెప్రవ్వు,

మాకేడుపిండలు, బూరుగబంక, నేలతాడిగడ్డలు, కొడిశపాలపట్ట, చిట్టాముట్టి, పల్లెరుకాయలు, లొడ్డుపట్ట, చిగువాద్ది, చిండ్రీచెక్క, తిప్పతీగ, బూరుగపట్ట, వీనిని పరిత్యేకముగా అరపలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి య్యైత్యకడుగుతో నూరి కల్కముజేసి దీనిని గూడ పెత్తెలముతో జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది దాడిమాదితైల మనబడును. దీనిని యథామాత్రగ నేవించిన గ్రహణి, పరిశోధము, అర్శస్సను శమించును.

397. దాడిమాది ఘృతము (రెండవది)

శ్లో॥ దాడిమస్య తు బీజాని క్రిమిఘ్నస్య చ తంశులాః ।

రజనీ చవికాజాజీ త్రిఫలా నాగరం శజా ॥

త్రికంటకస్య బీజాని యమానీ ధాన్యకం తథా ।

వృక్షామం చవలా కోలం సింధూద్భవసమాయుతం ॥

కల్తై రక్షసమై రేభి ర్మృతప్రసం విపాచయేత్ ।

వానే భోజ్యే చ దాత్యం సర్వర్థమ చ మాత్రయా ॥

ప్రమేహా వింశతివిధాః..... ॥

దాడిమాద్యం ఘృతం నామ్నా అశ్వభ్యాం నిర్మితం పురా ॥

(శై-ర-ప్రమేహ.)

దానిమ్మగింజలు, వాయుకేదంగాలు, పసుపు, చవ్వము, జీలకర్ర, పరిఫలములు (పరిత్యేకముగ), శుంఠి, పిప్పళ్లు, పల్లెరుకాయలు, ఓమము, కనియాలు, చింతపండు, కరకాయలు, రేగుపండ్లు, సైంధవలవణము వీనిని పరిత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కల్కముగా మారవలెను పిప్పట్ల నీ కల్కమును, 1 ప్రసము ఘృతమును, 4 ప్రసములు జలమును గలిపి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది దాడిమాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన ప్రమేహములు, విబంధము, ఆనాహము, శూల, కామిల, గ్వాగము ఇయ్యవి శమించును.

363. బృహద్వాడిమాది ఘృతము

శ్లో॥ చతుష్పాతపలం శక్యదాడిమ్యం మపత్తితం |
 చతురుణం జలం దత్వా చతుర్భాగావశేషితం ||
 క్యాథేన వస్త్రపూతేన ఘృతప్రసరం విపాచయేత్ |
 దాడిమం చవికాజాత్యో క్రిమిఘ్నం రజనీర్దయం ||
 దాగ్ధా ఖరూర మురూత ముత్పలం గజవిప్పలీ |
 అజమోదా మహాదేకా కాళోలీ నాగరం వనా ||
 దేవాహ్నో చవికా కుష్మం కాశ్మరీ మధుయష్టికా |
 త్యామేంద్రో వారుణీ మూర్వా శుభ్రా శృంగీ ధనీయకం ||
 తులుతం చ మహామేదా నింబం చ బృహత్పిర్దయం |
 దండోత్పలం వరా వాసా సప్తలా సింధువాకం ||
 కిల్కై రేషం యుక్తియోగాత్ గాగ్రిహ్యో హి పరిభాషయా |
 ప్రిమేహం వాతికం హస్తీ పైత్తికం కైష్కికం తవా ||

... ..

దాడిమద్య మిదం సర్వప్రమేహాం నిఘ్ననం ,
 అశ్వభ్యాం నిర్మితం హ్యేతత్ ప్రిమేహకరకేరీ ||

(భైరవ-ప్రిమేహః)

బాగుగాపండిన దానిచ్చువండ్లు రికీ పలములు గ్రహించి, వీరిని మొత్తగ నలియగొట్టి 256 పలముల జలమునఁ దువేసి రికీ పలములు మిగులువరకు గాచి పడియగట్టవలెను. పిమ్మట నిండు 1 ప్రోథము. ఘృతమును, దానిచ్చు గింజలు, చవ్వము, జీలకర్ర, వాయువిడంగాలు, కుసుపు, మోముపసపు, దాగ్ధ, ఖరూరపుకాయలు, తాటిగుఱ్ఱ, నలకలువదుంప, గజవిప్పలీ, ఓసుము, పెద్దవేపచెక్క, కాళోలి, శుశి, దేవదారు, మోడి, చంగల్వకోష్ఠ, పెద్దగుమ్మడివేరు, అతిమధుము, నల్లతెగడవేరు, చెదుపుచ్చవేరు, చాగదుంప, చెదురుప్పు, కర్కాటకశృంగి, ధనియాలు, ఉలపలు, మహామేద, వేపచెక్క, చాకుడు, పెద్దములకవేరు, నిహదేవవేగు, త్రిఫలములు (పాశ్చేయముగ), అడ్డవరపువేరు, సప్తల (స్తుహితేదము), వానిలి వీనిని ప్రోత్థేయముగ అర తులము చొప్పున గ్రహించి, మొత్తగా దంచి, జలముతో నూరి సిద్ధము చేసిన

కల్పమును జేర్చి మందాగ్ని చే స్ఫుతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది బృహదాడిచూదిస్ఫుత మనబడును. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన సమస్త ప్రమేహములు, హృదయకూల, వస్తికూల, మూత్రాఘాతము, హిక్కు, శ్వాస, కాస, రాజయత్కు, స్వరత్నయము, ఉరోరోగము, రక్తిపిత్తము, ఆరుచి, మున్నగు వ్యాధులు కమించును.

399. మహాదాడిచూది స్ఫుతము

శ్లో॥ దాడిమస్య ఫలం ప్రసృతం ప్రసం చ యవతండులం ।
 క్షులతస్థిస మాదాయ స్ఫుతప్రస్థం విపాచయేత్ ॥
 శతావేరిరసప్రస్థం గవ్యదుగ్ధం చ తత్సమం ।
 కల్పః సార్థం పిచ ర్ద్రాక్షా ఖర్జురం తిఫలా తథా ॥
 రేణుకా చాప్తవర్గశ్చ దేవదారు నిశాద్యయం ।
 జింగీ కుష్మక మేలాచ విదార్యతిబలా తథా ॥
 కిలా త్వచ మశీరంచ శుద్ధం కృష్ణాభ్యుచార్దకం ॥
 ప్రమేహాక్ వింశతిం హస్తీ శ్లేష్మజాక్ సన్నిపాతజాక్ ॥
 బృంహణం చ విశేషేణ సర్వమేహహరం పరం ।
 అశ్విభ్యాం నిర్మితం సిద్ధం దాడిచూద్య మిదం మహత్ ॥

(చై.ర. ప్రమేహ.)

బాగుగా పండిన దానిచ్చుచుండు 1 ప్రస్థము, యవధాన్యములోని వియ్యము 1 ప్రస్థము, ఉలవలు 1 ప్రస్థము, వీనిని ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ గ్రహించి, నలియగొట్టి ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ 8 ప్రస్థముల జలమునందు వేసి రెండు రెండు ప్రస్థములు మిగులునటు కషాయములను సిద్ధము జేయవలెను. పిష్టుట వీని నొక పాత్రలో బోసి అందు 1 ప్రస్థము స్ఫుతమును, 1 ప్రస్థము విల్లివీచరకేశ్వ రసమును, 1 ప్రస్థము అవుపాలను జేర్చవలెను. మరియు, ద్రాక్ష, ఖర్జురపుకాయలు, తిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), రేణుకలు, అప్తవర్గద్రవ్యములు, * దేవదారు, వశపు, నూనెపసపు, మంజిష్ఠ, చంగల్వ కోష్ఠ, ఎలవలు, నేలగుమ్మడి, అతిబల, శుద్ధగోమూత్రాశిలాజిత, లవంగపట్ట,

* అప్తవర్గద్రవ్యములు - జైవభయోగవిజ్ఞానమున 2-వ అధ్యాయమున జూడనగును.

ఁటికేరు, శుద్ధకృష్ణాభ్యుదయము వీనిని పృథ్వీకముగ ఒకటిన్నర కులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి జలముతో నూరి సిద్ధము జేయబడిన కల్కమును గూడ వైవాదిలో జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియ గట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టి మహాదాడిమాదిఘృత మవలదును. వీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున సేవింపవలెను. ఇందువలన సమస్త ప్రమే సములును శమించును. బృంహణమగును.

400. దాడిమాది పటిక

శ్లో! కుంఠీ జాతీఫలం చాహ్నికానకం ద్విగుణం భవేత్ |
ఆపక్వం దాడిమీబీజం స్వర్ణతుల్యం పరిదాపయేత్ ||
ఆపక్వదాడిమీబీజతోకే క్షిప్త్వా మృదిం లిపేత్ |
పుటపాకవిధానేన పక్త్వా కోశసమన్వితం ||
పిష్టా కల్కం విధాయాథ గుటికా స్సంపృకల్పయేత్ |
బదరాపిపరమాశ్లేష తక్రేణ సహ పాయయేత్ ||
పక్వాతిపారశమనీ దాడిమీపటికా మతా |

(చై-చిం-ఆతీసార.)

కుంఠి 1 భాగము, జాజికాయలు 1 భాగము, నల్లమందు 4 భాగములు, లేతదానిమ్మకాయగింజలు 6 భాగములు ఇటుల గ్రహించి, వీనిని మెత్తగానూరి ముద్ద జేయవలెను. పిమ్మట నొక లేతదానిమ్మకాయకు రంధ్రము జేసి, అందుండి గింజలను యొక్తిగా వైకి తొలగించి, అందుపైని సిద్ధపరచిన దృవ్యకల్కమును పూరించి, యా కాయకుపైన మన్నుబూసి గుడ్డను దళసరిగ చుట్టబెట్టి పుటపాకవిధానమున పాకము జేయవలెను. అటుపిమ్మట పై నుండు కఱవిన మన్నును తొలగించి పక్వమైయున్న ఆ దానిమ్మకాయను కల్కముతో గూడి ఖల్వమునందుంచి మెత్తగా నూరి రేగుగింజ పరమాణుముప పటికములను జేయవలెను. ఒక్కొక్క పటికమునే మోతాదు చొప్పున తక్రనుపానముతో సేవించిన పక్వాతిపారము శమించును.

401. దాడిమాది పానకము

(అం-అ ఫా-బౌ-)

బాగుగా పండిన దాడిమ్మపండులోని గింజలను గ్రహించి వీనిని గ్రహించుటకు కావలసినంత జలముతో జేర్చి, బాగుగా వినకవలెను. పిఠి ద్రవమును వేరొక పాత్రలోనికి పడియగట్టి అందు ఆ ద్రవముయొక్క తికి నగభాగ ముండునంత చక్కరశేర్చి తేనెపాకముగా సాకముజేసి పరచవలెను. ఇయ్యది దాడిమాదిపానక మనబడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ బౌద్ధు మోచోష్ఠన రక్షింపుజలముతో చేర్చి సేవించిన తృప్త, దాహము, ఆతిసార పిత్తవికారములు, మున్నగునవి శమించును. హృదయమునకు మిగుల ముగా నుండును.

(105) దాక్షిణ్య - దాక్షిణ్యపండు.

402. మృద్వీకాది చూరము

శ్లో॥ మృద్వీక కటుకా వ్యోమం దర్శ్య త్వక్ తిఫలా ఘృతం ।
మూర్ఛితం ఘృతవండేన కంఠరోగేషు ధారయేత్ ॥

(చ-తిఫలవ్యోమ)

దాక్షిణ్యపండు, కటుకరోహిణి, తిరికటుకములు (ప్రత్యేకముగ), చూరపండు, తిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), తుంగముస్తలు వీనిని సమాశముల గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి ప్రస్త్రగాలితము జేయవలెను. ఇయ్యది మృద్వీకాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని తులము మోతాదు చోష్ఠన నెట్టుకొని తేటతో జేర్చి గుటికవలె జేసి ముఖమునందు ధరించినచో కంఠరోగము శమించును.

403. దాక్షిణ్యది ఘృతము

శ్లో॥ దాక్షిణ్య మధూకం ఖజూరం విదాన్ సకతావరీ ।
పరోషకాణి తిఫలా తత్కర్ణధే పాదయేత్ ఘృతం ॥
తే కేతుభాతీనిర్వాసే పాణిదాకల్మషయుతం ।
తచ్ఛీతం శిశురాక్షేదోపాదికం పూర్వవర్ణితైః ॥

(వా-విదర్భి)

దాక్షిణ్యపండు, ఇప్పపువ్వు, ఖజాకరపుకాయలు, నేలగుమ్మడి, కిల్లిపీనర
జేళ్ళు, చిట్టితపండు, తిరిఫలములు వీనిని సమాంతముగ గ్రహించి, మేలేగా
నంచి నాలుగురెట్లు జలములో వేసి నాలవభాగము మిగులునట్లు గాచవలెను.
ఇటుల సిద్ధము జేయబడిన కషాయము 1 భాగము, ఘృతము 1 భాగము,
కాలు 1 భాగము, చెరకురసము 1 భాగము, ఉసిరికపండ్లరసము 1 భాగము,
కగ్గక్కాయలకల్కము $\frac{1}{4}$ భాగము ఇటుల వీనినన్నింటి నేకముజేసి మందా
గ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడిన పిచ్చుట నిండు
 $\frac{1}{2}$ చక్కెరచూరమును, $\frac{1}{4}$ తేనెను జేర్చి మధించి యుంచవలెను. ఇయ్యది
దాక్షిణ్యదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించ
వలెను. ఇందువలన విదోధి, గుల్మము, విసర్జము, దాహము, మోహము,
మగము, జ్వరము, తృష్ణ, మూర్ఛ, ఛర్ది, హృష్కోగము, క్తపిత్తము, కృష్ణము,
కామిల ఇయ్యది శమించును.

404. దాక్షిణ్యదిలేహము

శ్లో॥ దాక్షిణ్యపస్తం కణాపస్తం శర్కరార్థతులం తథా,
ద్విపలం మధుకం శుంఠీ త్యేక్ష్మీరీం చ విచూర్ణతం ॥
ధాత్యీఫలరసే దోశే తత్క్షిప్త్యా లేహవత్పచేత్ ।
శితా నృధువృద్ధయుతాత్ లిహ్యత్ పాణీతలం తతః ॥
హలీమకం పాండురోగం కామలాం చ నియచ్ఛతి ॥

(వా.పాండు.)

దాక్షిణ్యపండు (గింజలు దీని శుభ్రీపరచబడినవి) 1 పస్తము, పిప్పలి
చూర్ణము 1 పస్తము, చక్కెర 50 పలములు, అతిమధురచూరము 2 పల
ములు, శుంఠిచూర్ణము 2 పలములు, వెదురుష్ణచూర్ణము 2 పలములు ఇటుల
గ్రహించి వీనిని 16 పస్తముల ఉసిరికపండ్ల రసమున జేర్చి మందాగ్నిచే
వైశ్యపాకము జేయవలెను. ఇది చల్లబడిన పిచ్చుట నిండు 1 పస్తము తేనె
జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది
దాక్షిణ్యదిలేహ మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన
హలీమకము, పాండురోగము, కామిలయు శమించును.

405. దా) యోది ఘంట కపాయము

శ్లో॥ దా) యో మధూక మధుకం శోధ్య కాశ్మర్య సారభాః॥
 ముస్తామలః హీచేర పద్మకేసర పద్మకం॥
 మృదాల చందనోశీర సీలోత్పల పరూషకం॥
 ఘంటో (హిమోవా) దా) యోది రాతీకుసుమవాసితః॥
 యుక్తో మధుసితాలాక్షైః జయత్యనిలపిత్తజం॥
 జ్వరం మదాత్మయం.....॥

(వా-జ్ఞానం.)

దా) యోపండు, ఇప్పుడుపువ్వు. అతిమధురము, బొందుగపట్టు, పెదగుమ్మడి వేర, నుగంధిపాల, తుంగము పట్టు, ఉసిరికపప్పు, మరువేర, పద్మకేసరములు, పద్మకాష్ఠము, తామరతూండ్లు, మంచిగంధము, పట్టిజేళ్ళు, నల్లకలచదుంపలు, చిట్టకపండు వీనిని సమాశ్రయములుగ గ్రహించి మెళిగా దంచి, యొకపాత్రలో తేనీ అండు ఈ ద్రవ్య సముదాయముయొక్క పరిమితికి నాలుగురెట్లుండు నట్లు బాగుగా మరిగిన జలమును బోసి, మైని యూసి యది చల్లబడుచుండు నిటులనే యుంచవలెను. పిమ్మటదానిని వేరొక పాత్రలోనికి వడియగటవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది దా) యోది ఘంట కపాయ మనబడును. ఇందు తగుమాత్రముగ తేనెను, చక్కెరను, పిలాలపిండిని జేర్చి బాగుగా కలియ గలిపి అందు బాజీమెల్లపువ్వుములను కొదిగా జేర్చి కొంచెము కాలము మూసి యుంచవలెను. పిమ్మట కి పలముల మోతారు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందు వలన వాతపిత్తజ్వరములు, మదాత్మయము, ఛర్ది, మూర్ఛ, బాహము, శ్రిమ, భ్రమ, ఊర్ధ్వగర కృపీత్తము, తృప్తి, కామిల ఇయ్యది కమించును.

406. దా) యో రిష్టము

శ్లో॥ దా) యో రిష్టం ద్విద్రోణే జలస్య కపతేత్ నక్షిః॥
 పాదకేషే కపాయే చ పూనే శీలే నిక్షిపేత్॥
 గుడస్య ద్వితులాం తక్కి త్వగేలా పత్తికేపం॥
 వీర్యమంగు స్ఫురించం కృష్ణ విడంగంచేతి మార్జయేత్॥

పుష్కలంబులైతై ర్భాగైః స్పృశభాండే నిధాపయేత్ |
సమంతతో ఘట్టయిత్వా పిబే జాతరసం తతః ||
ఉష్ణతైర్మయం హ ని కాసశ్వాసగలామయాక్ ||
దాక్షిణ్యోష్ణాహ్వానః పోక్తిర్ బలక్రీ స్థలశోధనః ||

(చై-ర-రాజయత్స్వ)

పంశ స్తమైన ఎ-డుదాక్షిణ్యపండ్లు 50 పలములు గ్రహించి 32 ప్రసముల జలమునందువేసి 9 పంస్తములు మిగులువరకు కషాయము గాచి ఒక భాగదము లోనికి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నందు 200 పలములు గుడమును జేర్చి బాగుగా కలిపి యుంచవలెను. అటుపిమ్మట లవంగపట్ట, ఆకుసత్తి, ఏలకులు, నాగకేసరములు, కేరింఖిరిపువ్వు, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, వాయువిడంగాలు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా నీయగొట్టి ఈ చూరమును పై భాగములో జేర్చి పశుభృమగు హస్తముతో బాగుగా కలియగలిపి ఆసనార్ద్ర విధానమున ద్విధముగ బంధించి యొక మాస ములుల నే యుంచవలెను. పిమ్మట దీనిని కేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి భద్రపరచ వలెను. ఇట్లు సిద్ధము జేయబడినట్టిది దాక్షిణ్య మనబడును. దీని 1 ఔన్న మోతాదు చొప్పున నేర్పించవలెను. ఇందువలన ఉష్ణతము, రాజయత్స్వ, కాసము, శ్వాస, గళరోగము ఇయ్యది శమించును. బలము గలుగును. మలబంధము పోవును.

407 మృద్వీకాది కషాయము

శ్లో॥ మృద్వీకా మధుకం నిలబం కటుకారోహిణీ సమా |
అవశ్యాః క్షయోగ్ధతం పాశ్యం ఏత ష్టిత్తజ్వరాపహం ||

(చంద-జ్వర.)

దాక్షిణ్యపండ్లు, అతిమధుగము, వేపచేక్క, కటుకారోహిణి వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నీయగొట్టి వీటి మొత్తమునకు అరులె ట్టుండునంత జలములో నా చూరమును జేర్చి యొక రాత్రి మంచులో నాగ బెట్టి మరునాడు వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది మృద్వీకాదిహిమకషాయ ము.

బహుశః. దీనిని 2 పలములు మోతాదు చొప్పున నేవించిన పితృజ్వరము శమించును.

408. ద్రాక్షాది కషాయము.

శ్లో॥ ద్రాక్షా గుడూచీ కాశ్మ్యం తాయమాణా స్సశాలిభాః ।

నిష్కృప్య సగుడం క్వాథం పిబే ద్యానిజ్వరాపహం ॥

(చంద-జ్వరం.)

ద్రాక్షపండ్లు, తిప్పతీగె, పెద్దగుమ్మడికేళ్లు, కలుకాయగపట్ట, ముంధి వాల వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి కషాయపాకవిధానమున గాచి పడియ గట్టవలెను. ఇయ్యది ద్రాక్షాదికషాయ మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొంచెము బెల్లమును గలిపి నేవించిన వాతజ్వరము శమించును.

409. ద్రాక్షాది గుటిక

శ్లో॥ ద్రాక్షా యష్టిక ఖర్జుర మేలాత్వక్వత్రికేవరం ।

మధుపతీ చందనం చ మురళీకంద మేవచ ॥

క్రియాశుశుజా సంతుల్యం సర్వాంశం జాతికాఫలం ।

సిందూర మష్టభాగం చ నవనీలేన మిశ్రితం ॥

మహావీర్యకరో వృద్ధిం పనితాశతసంగమం ॥

(బ-రా-వాతరోగం.)

ద్రాక్షపళ్లు 1 తులము, అతివధురము 1 తులము, ఖజాకరపుకాయలు 1 తులము, ఏలకులు 1 తులము, లవంగపట్ట 1 తులము, ఆకుపత్రి 1 తులము, నాగకేసరములు 1 తులము, తంగేడుపత్తులు 1 తులము, మంచిగంధము, 1 తులము, నేలతాడిగడ్డలు 1 తులము, చారపప్పు 1 తులము, జాజికాయలు, 11 తులములు, రససిందూరము 2 $\frac{3}{4}$ తులము ఇటుల గ్రహించి, ఇందలి సిందూరమును విడచి మిగిలిన ద్రవ్యముల నన్నింటిని మెత్తగా చూర్ణించి అందు సిందూరమును జేర్చి వెన్నతో జక్కగా నూరి 5 యవల పరిమితిని గుటికలు

జేయవలెను. ఇయ్యవి దాక్షిణ్యపాకము లనుచును. వీనిని ఒక్కొక్క గుటికనే మోతాదు చొప్పున సేవింపవలెను. ఇందువలన శుక్రము విశేషముగ వృద్ధిబొంది కామోద్దీపనమగును.

410. దాక్షిణ్యపాకము

శ్లో॥ దాక్షిణ్య దుగ సితా పృథక్ పగిలితా పరిసేవ సంపాదితా ।
యుక్త్యా వైద్యవరేణ చూర్ణ మధునా దేయం పలార్థం పృథక్ ॥
చాతుర్థాత కటుత్రయం మృగమదం లోహభృకం కేసరం ।
పత్తి బాతిభుం మృగాగ రజతం కుస్తుబరీ చందనం ॥
సమ్యక్ జాతరసం పరిభాతమయే సేవ్యం ద్విగర్హాన్మితం ॥
స్నిగ్ధం శుక్రకరం పరిమేహశమనం పితృమయధ్వంసనం ॥
... ..

(వైచింద్రమేహ)

దాక్షిణ్యపాకము 1 పరిసేవ, పాలు 1 పరిసేవ, చక్కెర 1 పరిసేవ, ఇటుల గలిపించి వీని నొక పాత్రలో జేర్చి మ దాన్నిచే తేహ్యపాకము జేయవలెను. పిమ్మట నందు అవంగళత్వ, ఏలకులు, ఆకుపత్తి, నాగకేసరములు, శుంఠి, వీపుల్లు, మిరియాలలు, కస్తూరి, లోహభస్మ, అభ్రక భస్మ, కుంకుమపువ్వు, జాపత్తి, జాజికాయలు, పచ్చకర్పూరము, రజతభస్మ, ధనియాలు, మంచి గంధము వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గలిపించి ఇందలి భస్మములను, కస్తూరిని, కుంకుమపువ్వును, పచ్చకర్పూరమును విడచి, మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగ్రాభితముజేసి ఈ చూర్ణమును, భస్మలను, మిగిలిన కస్తూర్యాది ద్రవ్యములనుజేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల స్థిరము జేయబడినట్టి దాక్షిణ్యపాక మునబడును. దీనిని 1 కులము 2 కులముల వరకు సేవింపవలెను. ఇందువలన పరిమేహములు, పిత్తవ్యాధులు, మూత్రాఘాతము, మలబంధము, మూత్రకృచ్ఛ్రము, రక్తదోషము, నేత్రరోగము, హృదయపీడ, పాదదాహము, హస్తదాహము, ఇవి యెల్ల శమించును. మిక్కిలిగ శుక్రము వృద్ధిబొందును.

411. ద్రాక్షాది తైలము

శ్లో॥ ద్రాక్షా శుంఠీ విడంగాని పిష్పలీ ఘృతార్ణవః ।
తతో దశగుణై స్తయైః క్వాథయే త్వాదిశేషితం ॥
.....చూర్ణసమం క్షీప్వా.....తిలతైలకం ।
స్తేహనశేషం తత్పాచ్యం సస్యే న్నాసామయం జయేత్ ॥

(వైచిం-నాసారోగ.)

దాంక్ష 2 పలములు, శుంఠి 2 పలములు, వాయువిడంగాలు 2 పలములు, పిష్పళ్లు 2 పలములు, చంగల్వకోష్ఠ 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి, పీనిని మెత్తగా నలియగొట్టి 100 పలముల జలమునందు వేసి 25 పలముల మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నందు 10 పలములు తిలతైలమును జేర్చి మందగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది ద్రాక్షాదితైల మనబడును. దీనిని సస్యముజేసిన నాసారోగములు శమించును.

(106) దేవదారు - దేవదారుచెట్టు.

412. దేవదార్యాది లేహ్యము

శ్లో॥ దేవదారు శఠీ రాస్తా కర్కటాఖ్యా దురాలభా ।
... .. ॥
మధుతైలయుతా వేతో లేహకా వాతానుకే కి ణే ॥

(చ-కాస.)

దేవదారు, కచోరాలు, సన్న రాష్ట్రము, కర్కటకశృంగి, దురదగొండి వేళ్లు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమునందు తగుమాత్రముగా తేనెను, తిలతైలమును జేర్చి రసక్రియవలె మర్దించి యుంచవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేమించిన కఫవాతజకాస శమించును.

411. ద్రాక్షాది తైలము

శ్లో॥ ద్రాక్షా శుంఠీ విడం గాని పిప్పలీ వృషచూర్ణ త్తం ।
తతో దశగుణై స్తయైః క్వాథయే త్వాదిశేషితం ॥
.....చూర్ణసమం క్షీప్వా.....తిల తైలకం ।
స్తేహావ శేషం తత్పాచ్యం సస్యే న్నాసామయం జయేత్ ॥

(వైచిం-నాసారోగ.)

దాంక్ష 2 పలములు, శుంఠి 2 పలములు, వాయువిడంగాలు 2 పలములు, పిప్పళ్లు 2 పలములు, చంగల్వకొంఠ 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి, పీనిని మెత్తగా నలియగొట్టి 100 పలముల జలమునందు వేసి 25 పలముల మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నందు 10 పలములు తిలతైలమును జేర్చి మందాన్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది ద్రాక్షాదితైల మనబడును. దీనిని సస్యముజేసిన నాసారోగములు శమించును.

(106) దేవదారు - దేవదారుచెట్టు.

412. దేవదార్యాది లేహ్యము

శ్లో॥ దేవదారు శఠీ రాస్తా కర్కటాఖ్యా దురాలభా ।
... .. ॥
మధుతైలయుతా వేతో లేహకా వాతానుకే కి ణే ॥

(చ-కాస.)

దేవదారు, కచోరాలు, సన్న రాష్ట్రము, కర్కటకశృంగి, దురదగొండి వేళ్లు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమునందు తగుమాత్రముగా తేనెను, తిలతైలమును జేర్చి రసక్రియవలె మర్దించి యుంచవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించిన కఫవాతజకాస శమించును.

411. ద్రాక్షాది తైలము

శ్లో॥ ద్రాక్షా శుంఠీ విడంగాని పిష్పలీ ఘృతార్ణవః ।
తతో దశగుణై స్తయైః క్వాథయే త్వాదిశేషితం ॥
.....చూర్ణసమం క్షీప్వా.....తిలతైలకం ।
స్తేహావశేషం తత్పాచ్యం సస్యే న్నాసామయం జయేత్ ॥

(వైచిం-నాసారోగ.)

దాంక్ష 2 పలములు, శుంఠి 2 పలములు, వాయువిడంగాలు 2 పలములు, పిష్పళ్లు 2 పలములు, చంగల్వకోష్ఠ 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి, పీనిని మెత్తగా నలియగొట్టి 100 పలముల జలమునందు వేసి 25 పలముల మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నందు 10 పలములు తిలతైలమును జేర్చి మందగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది ద్రాక్షాదితైల మనబడును. దీనిని సస్యముజేసిన నాసారోగములు శమించును.

(106) దేవదారు - దేవదారుచెట్టు.

412. దేవదార్యాది లేహ్యము

శ్లో॥ దేవదారు శఠీ రాస్నా కర్కటాఖ్యా దురాలభా ।
... .. ॥
మధుతైలయుతా వేతో లేహకా వాతానుకే కి ణే ॥

(చ-కాస.)

దేవదారు, కచోరాలు, సన్న రాష్ట్రము, కర్కటకశృంగి, దురదగొండి వేళ్లు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమునందు తగుమాత్రముగా తేనెను, తిలతైలమును జేర్చి రసక్రియవలె మర్దించి యుంచవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించిన కఫవాతజకాస శమించును.

ఈ చూర్ణమును జేర్చి, యన్నింటిని బాగుగా కలియగలిపి అంజనమున బంధించి యొక మాస మటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోకికి పెడియగట్టి భద్రపూజవలెను ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది దేవదార్యాది ముఖమును, దీనిని 1 బొమ్మ మోతాదు చొప్పున నేలించిన శ్రీవేదము, వాత కోగము, గర్భహణి, మూత్రోక్చక్రము, వదుర్మూర్తము వయ్యది కమించును.

415. దేవదార్యాది కషాయము

శ్లో॥ దేవదారు బలా విశ్వ పైశచయైర్వాధితం జలం ।

పాపయే తైలమిశ్ం తు సిరావతవికారయత్ ॥

(మ.రా.వాతకోగ.)

దేవదారు, చిట్టామట్టి, కుంతి, ములుగోరింటుకేసు కిరి, కమిరములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగట్టి ఇందుప 16 రెట్లు ఒలములోనే 5 వ భాగము మిగులుపట్లు గాచి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొద్దిగ నేరండతైలమును జేర్చి పానము జేసిన సిరావతము కమించును

416. శ్రీశేష్టకాది చూర్ణము

శ్లో॥ శ్రీశేష్టకం సర్జరసం గుగ్గులం నురదారు చ ।

యష్టిమధుకచూర్ణం చ విదధ్యాత్ పృథిపారణం ॥

(మై.స.వ.కోగ.)

సర్జరసము, సర్జరసము, గుగ్గిలము, దేవదారు, అమమములు దీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించవలెను. ఈ చూర్ణమును తేనెతో రసక్రియవలె గలిపి వాతకు ఒప్పు పుకోవమునందు పుకోవము (అనగా పెదవులవైనుంచి జేరితో కుదుట చేసితి అట్టి వికారము కమించును.

417. సురభాది లేపము

శ్లో|| సురభాదిరుపమాని దేవదారు మహావృధం ।

మూత్రాననాశపిష్టిం శోభస్మం కఫవాతజితౌ ॥

(గ-ని-వృద్ధి)

సుశబ్దదారు, కృష్ణాగరు, చంద్రాల్పకృష్ణ, దేవదారు, శుభి వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి గోమూత్రముతోగా, అనాశముతోగాని నూరి ముద్దజేయవలెను దీనిని లేపనము జేసిన కఫవాతజ మగు అంధవృద్ధి శమించును,

418. శ్రీవాసాదిచూర్ణము

శ్లో|| శ్రీవాసాదివిషా లోభైర్జ్వరైర్జ్వరైర్జ్వరైః ।

అన్యక్తేక్షిగదే కార్యం వ్యోతనైర్గుండనం బహిః

(భై-ర-నేతిరోగ.)

దేవదారు, అతివన, లాదుగపట్ట వీనిని పృత్యేతముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి అందు $\frac{1}{4}$ తులము సైంధవలనమును జేర్చి అన్నింటిని మృదుమార్ణము జేయవలెను. పిమ్మట నీ మార్ణమును చలువని వస్త్రఖాడముచ వదులుగా బంధించి, అనగా మూలగట్టి ఈ మూటతో నేత్రములపై నుద్దరింపవలెను. ఇందువలన పూర్వరూపముననుగుణ నేత్రోగములు శమించును.

419. సురవారు లేప మార్ణము

(అం-ఆ షా-ఔ-యో.)

దేవదారు, శుభి, సవాసారము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రఖాళితము జేయవలెను. దీనిని గోమూత్రముతోగాని, వేపిన్ద్రతోగాని వెన్ననలె నూరి లేపనము జేయవలెను. ఇందువలన సుమధు శోభలును, గర్భిణులును, వ్రోహోభలును, యక్ష్మత్ప్రహేళివృద్ధులును, శ్లిష్ణదమును, అంధవృద్ధియు శమించును.

107) దేవదాళి - దావరడంగి.

420. జీమూతకాది ఘృతము

శ్లో॥ జీమూతకైః కోశవతీఫలైశ్చ దన్తీదగ్ధసన్తీ త్రిపుతాసు చైవ ।
సర్పిఃకృతం హస్త్యవచీం ప్రవృదాం ద్విధా ప్రవృత్తం తదుదాకవీర్యం॥
(గ-ని-గ-గింధ్యాది.)

దావరడంగివిత్తులు, చేదుభీకరింజలు, నాగదన్తీమూలము, దగ్ధసన్తీ మూలము, తెగడవేరు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి జలముతో నూరి కల్కము సిద్ధము జేయవలెను. ఈ కల్క మొత్తమునకు నాలుగింతలు ఘృతమును జేర్చి అందు నాలుగురెట్లు జలమును గలిపి మందా గ్నిచే ఘృతపాకమును జేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున నీపించిన వసునవిరేచకరూపమున దోషమును హోధించి ఆపచీ వ్యాధిని శమింపజేయును.

421 దేవదాళ్యాది లేపము

శ్లో॥ దేవదాళ్యాశ్చ బీజాని సైంధవేన నుచూరితం ।
అరనాళేశ లేహోఽయం మూలకోగనివృత్తయే॥
(బ-రా.అర్క.)

దావరడంగివిత్తులు, సైంధవలవణము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి అరనాళముతో మెత్తగా నూరి ముద్దజేసి దీనితో అర్కమృలను లేపనము జేయ వలెను. ఈ ప్రియోగమువలన అర్కోంకుగములు శమించును.

(108) దోణిపుష్పి - తుమ్మిచెట్టు.

దీనిని గురించిన పృత్యేక యోగములు గానరావు.

(109) ధవః - ధవమను వృక్షము.

422. ధవాది తైలము

శ్లో॥ ధవత్సక్ తిఫలా శ్యామా శ్రీవర్ణ యష్టిబల్లకైః ।
క్షీర్న క్షణగుణే తైలం నావనం సన్తైః పచేత్ ॥

(వా-శ-నాసాలోగ)

ధవవృక్షముయొక్క పట్ట, త్రిఫలములు (పౌష్కేయముగ), తెగడవేరు చెట్ల గున్నిడివేగు, అతివధుము, మాచూపేరు, చురపు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా దించి జలయితో చూరి కల్కము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేసిన కల్కము 1 భాగము, తిలతైలము 4 భాగములు పాలు 40 భాగములు ఇటుల నొకవారితో జేర్చి మంచుగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగుట వలెను. దీనిని యుక్తిగా వ్యవహరించిన నానారోగములు శమించును.

423. ధవాదిచూర్ణము

శ్లో॥ ధవవీర్యంఘ్రికానాం రోహిత్యాశ్చ త్వచస్తథా ।

త్రిఫలా ధాతకీ పుష్పశోభగ్జ్వరసాక్ష సమాక్ష ॥

కృత్వా నూత్నైశ్చ చూర్ణాని వ్రణం తైరవమర్శయేత్ ॥

(ను.వృణ.)

ధవవృక్షముయొక్క పట్ట, పేరింఖణపువ్వు, ఆశోకపట్ట, కాయఫల చెక్క, త్రిఫలములు (పౌష్కేయముగ), ఆరెపువ్వు, లొద్దుగపట్ట, సరరసము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. ఇయ్యది ధవాది చూర్ణమునబడును. దీనిని వ్రణములపై అవయోగము జేయుటకుపయోగింపవలెను. దీనిచే వ్రణములందు మృదుత్వము బోయి దాహుత్వము గలుగును. అనగా రోషణయోగ్యత వచ్చును.

424. ధవాది ఘృతము

గద్య॥ ధవాశ్శక్తిర కకుభ చలశపిచుమర వర్షటక మధుక

రోధ్య సమంగా సిద్ధం సర్విః పిత్తేపిషాం ॥

(ను.కుష్మ.)

ధవవృక్షముయొక్క పట్ట, నల్లమద్దిపట్ట, మద్దిపట్ట, మోదుగపట్ట, వేప పట్ట, పర్వాటకము, అతివధుము, లొద్దుగపట్ట, మంజిష్ఠ వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును గాచవలెను ఇటుల సిద్ధమైన కషాయము 4 భాగములు, ఘృతము 1 భాగము, ఈ కషాయ ద్రవ్యములతో సిద్ధము జేయబడిన కల్కము $\frac{1}{4}$ భాగము

ఇటుల నేకముజేసి మందాగ్ని చే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన పిత్తజమ్యము శమించును.

(110) ధాతకీ - ఆరెపువ్వు.

425. ధాతక్యాది తైలము

శ్లో॥ ధాతక్యములకీపత్ర స్తోత్రోజ మధుకోత్పలైః ।
 జంబూమగ్నిమధ్య కాసీస లోధ్యశట్పల తిందుక్తైః ॥
 సారాష్ట్రికా దాడిమత్తక్ ఉదుంబర శలాటుభిః ।
 అక్షుమాత్రై రజామూలే శ్చ క్షీర చ ద్విగుణే పచేత్ ॥
 తైలపానం పిచుం దద్యాత్ యోనా చ పణియే తతః॥
 (చ-యోనిగోగ.)

ఆరెపువ్వు, ఉసిరికయాపలు, స్తోత్రోజనము, అతిమధురము, నల్ల కలువదుంపలు, నేరేణుగింజలు, మామిడిజీడి, అన్నభేది, లొద్దుగపట్ట, కాయ పలచెక్క, విషమష్టిబీజములు, పటిక, దానిమ్మకాయబెరడు, మేడికాయలు వీనిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి, జలముతో నూరి కల్కము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధమైన కల్కమును తిల తైలము 1 పృస్థమును, మేకయూత్రము 2 పృస్థములును పాలు 2 పృస్థములు, ఇటుల గలిపి మందాగ్ని చే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఈ తైలమును వస్త్ర్యభ్యం గాది రూపమునను, పిచుధారణ రూపమునను ఉపయోగించిన యోనివ్యాపత్తులు శమించును.

426. ధాతక్యాది చూర్ణము

శ్లో॥ ధాతకీ చిల్బధాన్యాక లోధ్యోంధ్రయవవాలక్తైః ।
 లేహా ష్టద్యేణ బాలానాం జ్వరాతీసారవాంతిజిత్ ॥
 (భైర-బాలగోగ.)

ఆరెపువ్వు, మారేడుపిండెలు, ధనియాలు, లొద్దుగపట్ట, కొడికపాలు గింజలు, కురుజే, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి

వస్త్రగాళితము జేయవలెను. ఇయ్యది ధాత్యక్యాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని రోయవల మోతాదు చొప్పున తేనెతో నేవించిన బాలుర బిడ్డలు, అతీసారము వల్ల యియ్యది శమించును.

427. ధాత్యక్యాన్యన లేహము

శ్లో॥ ధాతకీబిల్వలోధాణి పాతాలజ్జాలు వత్సకైః ।

ధాన్యకాతివిషా ముస్తా వాలకం గజపిప్పలీ ॥

విభీః కృతం (శృతంశీతం) శిశుభ్యః తైద్రసంయుతం ।

పృథ్వ్యాదవలేహం వా సర్వాతీసారకాంతయే ॥

(శ్రా.మ. అ. 2)

ఆరెళువ్వు, మారేడుపిండెలు, లొద్దుగపట్ట, లజ్జాశు (అత్తపత్తివేరు) కొడిశి పాలచెక్క, ధనియాలు, అతివస, తుంగముస్తలు, మరుజేరు, గజపిప్పలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూరించి, వస్త్రగాళితము జేసి తేనెతో గలిపి అవలేహముగా సిద్ధము జేయవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన బాలుర అతీసారము శమించును.

(111) ధాన్యకం - ధనియాలు.

428. ధాన్యపంచకసాయము

శ్లో॥ ధాన్యకం నాగరం ముస్తం వాలకం బిల్వమేవ చ ।

అమశూలవిబంధమ్నుం పాచనం వహ్నిదీపనం ॥

(భై.ర. అతీసార)

ధనియాలు, కుంతి, తుంగముస్తలు, మరుజేరు, మారేడు పిండెలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును పాకము జేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన అమశూల, విబంధము ఇవి శమించును. అమమును పచింపజేయును, జాతరాగ్నిని పృథ్విబౌందించును.

429. ధాన్యపటోల క్వాథము

శ్లో॥ దీపనం కఫవిచ్ఛేది వాతపిత్రానులోమనం ।

జ్వరఘ్నం పాచనం భేది కృతం ధాన్యపటోలయోః ॥

(వై-శా-సిం.)

ధనియాలు, చేనుపొట వీని సమాశములుగ గ్రహించి, నలియగొట్టి పాచయింపి ననుసరించి, పాకముజేసి 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన పిత్తక్షేష్ణజ్వరము శమించును. మరియు, జాతరాన్ని వృద్ధిపొందును. కఫము నను విచ్ఛేదముగును. వాతపిత్తముల కనులొనునగును. ఆయునుపచించుచును. మలభేదనమగును.

430. ధాన్యకలేహ్యము

శ్లో॥ ధాన్యకం జీరకశితా ఘృతమున్నవివాచితం ।

అరుచ్యోషశమనం వాన్తిపిత్తనినాశనం ॥

(బు-రా-పిత్తకోగ.)

ధనియాలు 2 పలములు, జీలకర్ర 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయగలెను. పిమ్మట నొకపాత్రలో 1. పృష్ఠము చక్కరను జేర్చి అందు తగుమాత్రముగ జలమును బోసి లేహ్య పాకముజేసి పై చూర్ణమును, 6 పలములు ఘృతమును గలిపి చల్లార బెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది ధాన్యక లేహ్యమనబడును. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన పిత్తము, అగుచి, వాన్తి ఇయ్యవి శమించును. (112) నాగకేసరః - నాగకేసరము.

431. కేసరాది కమాయము

శ్లో॥ తద్గక్ష్మశ్శుచర యష్టాహ్వ సిప్పలీ సురసాహ్వయోః ॥

(వై-చిం.పాండు)

నాగ కేసములు, అతిమధురము, పిప్పళ్లు, సన్నరాష్ట్రము వీనిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కపాయవిధి ననుసరించి పాకము

జేసి, యీ కసాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన మృత్తికా పాండువు శమించును.

(113) నారకేలః - కొబ్బరిచెట్టు.

432. నారకేలఖండము

శ్లో॥ కుండవనితమిహస్యా న్నారకేలం మపిష్టం ।
 చలపరిమితః స్త్రిః పాచితం ఖండతుల్యం ।
 నిజపయసి తదేతత్ పానమాత్మే విపక్వం ।
 గుడవదధి నుశితే కాణమానం క్షిపేచ్చ ॥
 దాన్యాకపిష్పలి పయోదతుగాద్విజీరాత్ ।
 కాణం త్రిజాతమితకేనర వద్విచూర్ణ్య ।
 పాన్త్యమనీ తమరుచిం త్నయమప్యనీ త్రం ।
 శూలం వమిం సకలపౌరుషకారి హరి ॥

(భైర-శూల.)

ముదిరిన కొబ్బరి 4 పలములు గగ్గహించి, దీనిని రాతిపై మెత్తగా నూరి యుడలి ద్రవమును గుడలోవేసి గట్టిగా పిండి తొలగించవలెను. పిచ్చుట నీ పిష్టమును ఒక పాత్రలో వేసి అందు 1 పలము ఘృతము జేర్చి దోర్లగా భ్రన జేయవలెను. అటుపిమ్మట అందు 4 పలములు కలకండను, 1 పృష్ఠము కొబ్బరికాయలూని జలమును జేర్చి రేచ్యాపాకము జేయవలెను. ఇది చల్లబడిన పిచ్చుట ధనియాలు, పిచ్చుళ్లు, తుంగము సలు, చెమరువ్వు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, లవంగపట్ట, ఏలవలు, ఆకుపత్తి, నాగకేసరాలు వీనిని ప్రత్యేకముగ $\frac{1}{4}$ తులము చొప్పున గగ్గహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్ర గాభితముజేసి ఈ చూర ను నందుజేర్చి, బాగుగా కలియగలిగి భద్రపరిచవలెను. ఇల్లల సిద్ధము జేయబడి నట్టిది నారకేలఖండ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన అమలత్తము, అరుచి, త్నయము, గర్హితము, శూల, ఛర్ది, ఇయ్యది శమించును. బలమును గలిగించును.

433. బృహన్నారకేల ఖండము

శ్లో॥ నారకేలపలాన్త్యై శర్కరాపృష్ఠసమ్మితా ।
 తజ్జలం పాత్రమేకం తు స్త్రిః పంచపలాని చ ॥

శుంకీచూర్ణస్య విదవః పరిస్థానం క్షీరమేవ చ ।
 స్వమేకీకృతం వాతే శస్త్రైశ్చైవగ్నినా పచేత్ ॥
 తుగా త్రికటుకం ముగ్ధం చాతుర్జాతం సధాన్యకం ।
 ద్వికణా జీరికం వైవ కర్షియ్యగ్ని పృథక్ పృథక్ ॥
 శత్రుచూర్ణం విరిక్షిష్య స్థానయేద్భాజనే మృదః ।
 భాదేత్ ప్రితదివం శాలం యధేష్టాహరివాసవి ॥
 సర్వదోషభవం శూలం ఏకజం ద్వంద్వజం తథా ।
 పరిణామభవం శూలం ఆమృతీ త్తం చ నాశయేత్ ॥

 దన్వంతరికృతం చైతత్ నారకేలరసాయనం ॥

(భైర-శూల.)

మదిగిన కొబ్బరి 8 పలములు గ్రహించి దీనిని రాత్రిపై నూరి, అందలి
 గ్రవమును పిండి బయటకు లోలోంచవలెను. పిమ్మట నా పిష్టము నొక
 వాత్రోలో వేసి అందు 5 పలములు ఘృతమును జేర్చి దోరగా భర్జనజేయవలెను.
 అటుపిమ్మట నందు కొబ్బరికాయలోని జలము 4 పృస్థములును, చక్కెర
 1 పృస్థమును, పాలు $\frac{1}{2}$ పృస్థమును, శుంకీచూర్ణము 4 పలములును జేర్చి
 మందాగ్నిచే లేహ్యపాకము జేయవలెను. వెదుగుష్ప, త్రికటుకములు
 (ప్రత్యేకముగ), తుంగముస్తలు, లవంగపట్ట, ఏలకులు, ఆకుపత్రి, నాగకేస
 రాలు, ధనియాలు, పిప్పళ్ళు, గజపిప్పలి, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర వీనిని ప్రత్యేక
 ముగ 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా మార్చించి, వస్త్రగాలితము
 జేసి ఈ చూర్ణమును పైపాకములో జేర్చి, బాగుగా కలియగలిపి భద్రపరచ
 వలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది బృహస్పతి కేలఖండ మనబడును.
 దీనిని అగ్ర తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన పుష్ట
 శూలఁగును, పరిణామశూలయు, ఆమృ పిత్తమును శమించును. మరియు రక్త
 పిత్తము, ఛర్ది, చూర్ణదోగము, ఇవిగూడ శమించును. బలము, పుష్టియు గలు
 గును. హృదయమునకు హితమగును. వాజీకరణమగును.

434. నారీకేలామృతము

శ్లో॥ నారీకేలఫలపంసం సువిష్టం భరితం ఘృతే,
 పృష్ఠే పంసం సమాదాయ కుంఠిచూర్ణం తు తత్సమం ॥
 ద్విపాత్యం నారీకేలాంబు తత్సమం క్షీరమేవ చ,
 ధాత్యాశ్చ స్వరసపంసం ఖండస్యాపి తులాం న్యసేత్ ॥
 ఏకీకృత్య పచేత్స్వం శనైర్వృద్ధ్యానా భిషక్ ॥
 సిద్ధశీతే పృథాతమ్యం చూర్ణమేహం సుశోభనం ॥
 కలుత్త్రేయం చతుర్జాతం పృత్యేకం చ చలోన్మితం,
 ధాత్యీజీరకయుగ్లం చ ధన్యాకం గృంధిపర్ణకం ॥
 తుగా పయోదమాలాని త్రికరాణి పృథక్ పృథక్ ॥
 శతుః పలాని మధునః స్నిగ్ధభాండే నిధాపయేత్ ॥
 శివం వృణమ్య సగణం ధన్వంతరి మథాపరం ॥
 కర్షపమాణం కర్తవ్యం ముద్గయూషం పిచేదను ॥
 ఆఘ్రాపీతం నిహస్త్యుగ్రిం శూలంచైవ సుదారుణం ॥
 పరిణామభవం శూలం సార్వశూలం నుదుస్తరం ॥
ఆశ్వీభ్యాం నిర్మితం శ్రేష్ఠం నారీకేలామృతం శుభం ॥

(భైర.శూల)

మునిన కొబ్బరిని 1 పృస్థము గ్రహించి, మెత్తగా నూరి యందలి
 పంసమును పిండి తొలగించవలెను. పిమ్మట నాపిష్టమును 1 పృస్థము ఘృతము
 నందు వేసి దోరగా భ్రష్టజేసి, అందు రి పృస్థములు నారీకేలజలమును, 8 ప్రస్థ
 ములు పాలును, 1 పృస్థము ఉసిరిక పండ్ల స్వరసమును, 100 పలములు కిల
 కిండను, 1 పృస్థము కుంఠిచూర్ణమును శేర్పి లేహ్యపాకము జేయవలెను. ఇది
 చలబడిన పిమ్మటనందు, త్రికటుకములు (పృత్యేకముగ), చాతుర్జాతములు
 (పృత్యేకముగ) వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పునను, ఉసిరికపండ్లు,
 జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, కనియూలు, మాచిపత్రి, చెదురువ్వ, తుంగముస్తలు,
 వీనిని పృత్యేకముగ 3 తులములు చొప్పునను, గ్రహించి మెత్తగా

చూర్ణించి వస్త్రస్థానితము చేసి యీ చూర్ణమును, 4 పలములు లేనను జేర్చి బాగుగా గలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది నారికేలా మృతమనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించుచు పలుచని పెసరకట్టును పానము జేయుచుండవలెను. ఇందువలన అమసీతము, శూల, పరిణామశూల, పృష్ఠశూల, అన్నదగ్ధశూల, పాష్టశూల, మూత్రాఘాతము, రక్తపీతము, వీరసము, చృతిశ్చాయము ఇయ్యవిశమించును. జాకరాగ్ని వృద్ధి బొందును. రసాయనమగును.

435. నారికేలాంజనము

శ్లో॥ దాఙ్గీ వరా మధుకమంభసి నారికేళే
పక్వాప్తభాగపరిశిష్టరసం పునఃకత్,
సాంద్యం విపాచ్య శశిసైంధవమాక్షికాధ్వం
చాన్యస్మృతాచ తిమిరార్బుదవర్జ్యరోగాన్॥ (బ-రా.నేత్రరోగ)

మృగినపపపు, రెండుతులములు, తిఫలములు (ప్రత్యేకముగ) 2 తులములు, ఆతిమధురము 3 తులములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 రెట్లు నారికేళజలము (లేతకొబ్బరికాయలోని నీళ్లు లో వేసి రిప భాగము మిగులు వరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 6 తులముల లేన జేర్చి రసక్రియవలె పాకముజేసి అందు $\frac{1}{4}$ తులము పచ్చకర్పూర చూర్ణమును, $\frac{1}{2}$ తులము సైంధవలవణమును జేర్చి, వీరి నన్నింటిని బాగుగా నలియనూరి భద్రపఱచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది నారికేలాంజన మనబడును. దీనిని నేత్రములలో అంజనము చేయుట ముపయోగింపవలెను. ఇందువలన నేత్రమునందు జనించు అర్లరోగము, కాచరోగము, తిమిర రోగము, అర్బుదరోగము, వర్జ్యరోగములు ఇయ్యవి శమించును.

436. మహానారికేలాంజనము

శ్లో॥ మధుకవరాదార్జుణాం స్పృహకీలానాం నారికేళసలిలస్య ।
ప్రసాదే విచనెజేదత్తుర్యాంశం తత్ప్రసాదే పచేత్పాతే॥
తుతం శశిశేనగైరికసింధూత్తరసాంజనాని మరీచం చ ।

పుష్కర పుష్కర పాదనిర్మలం క్షీ పేదలోధ్య మాక్షికివిప్లుతం ||
అంజనమభిలే నేత్రవిడధికనవతిం నిహస్త్యాశు ||

(లు-౯-నేత్రానోగ.)

అతిమధురము 1 పలము, కఠిన్కాయలు 1 పలము, తానికాయలు, 1 పలము, శాశిరికపప్పు 1 పలము, మామిడిపచ్చ 1 పలము ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 1 పృస్థము లేత కొబ్బరికాయస్థిలో వేసి 1/8 ప్రస్థము మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. సిగ్గుట నీక హయమును ముగదాగ్నిచే రసక్రియవలె వాకముజేసి చల్లారబెట్టవలెను అటుపిమ్మట నొక ఖల్వమునందు మేలు తుల్యమార్జును, పచ్చకర్పూర మార్జును, సముద్రఫేవమార్జును, కావిరాయిమార్జును, సెంధవలసణమార్జును, రసాంజనమార్జును తేల్లమిరియాల మార్జును వీనిని పృత్యేకముగ 12 యవల పరిమితి చొప్పున గ్రహించి ఆరిచు 1 1/2 తులము లేన జేర్చి జక్కగా నూరి పైఠసక్రియలో దీనినంగును జేర్చి, తిరిగి దీనినంతను బానుగా కలియనూరి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయు బడినట్టిది మహాసారికేశాంజన మనబడును. దీనిని నేత్రముగదంజనము జేయుట కుపయోగించవలెను. ఇందువలన నేత్రమునందు గలుగు సమస్త వ్యాధులును శమించును.

437. సారికేశరసాయనము

శ్లో || సారికేశజలం క్షీరం కూష్మాండం చ శతావరీ ,

మత్స్యత్క్యమలకీచైవ కృష్ణరంభాచ మౌసరీ ||

కదలిఫలసారశ్చ గోరంటికరస సథా |

పుష్కరపృస్థం సమాదాయ ఘృతపృస్థం విపాచయేత్ ||

మంజిష్ఠా పవ తగరం జాతీ హ్నిబేర చందనం |

ఏలూ చ నాగకుసుమం యష్టి తక్ష్మాలచోరకం ||

ఉశీరం పర్పటం ముస్తా మృజాలం శారిబాద్ధయం |

సర్గం సంమార్జ్య కుడవం ఘృతార్దం శర్కరాం క్షీ పేత్ ||

పిబేత్తదౌషధం మర్త్యః సోమశోగనివారణం |

ప్రమేహం మూత్రైక్చచ్చిం చ హ్యంగదాహం చ నాశయేత్ ||

కృశానాం ప్రప్టిజనకం రసాయనమిదం పరం ||

(పై-చిం-పృమేహ.)

కొబ్బరికాయలోని జలము 1 పస్యము, పాలు 1 పస్యము, బూడిద గుమ్మడికాయరసము 1 పస్యము, పిల్లివీచరవేళ్ళరసము 1 పస్యము, పొన్న గంటియాకు రసము 1 పస్యము, ఉసిరికపండ్లరసము 1 పస్యము, ఆరటిదుంప రసము 1 ప్రసము, నేలతాడిగడ్డలరసము 1 ప్రసము, ఆరటిపండ్లరసము 1 ప్రసము, ములుగోరింటరసము 1 పస్యము, ఘృతము 1 పస్యము ఇటుల నొక పాత్రలో జేర్చి మందాగ్ని చే ఘృతవాకిము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట నందు మంజిష్ఠ, చంగల్వకోమ, గ్రంధితగరము, జాజికాయలు, మరువేరు, మంచిగంధము, ఏలమలు, నాగకేసరములు, అతిమధురము, తక్కువలములు, కచోరములు, వట్టివేరు, పర్వాటకము, తుంగముస్తలు, తామరతూండ్లు, తెల్ల సుగంధిపాల, నల్లసుగంధిపాల వీనిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూరించి, ఈ చూర్ణమును, $\frac{1}{2}$ పస్యము చక్కెరచూర్ణమును జేర్చి, కవ్వముతో మథించి భద్రీపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది నారీకేళరసాయన మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించిన సోమకోగము, ప్రమేహము, మూత్రాక్రచ్చిము, అంగదాహము, కౌర్మము ఇయ్యని శమించును. మిగుల రసాయనము.

438. నారీకేళ ఘృతము

శ్లో॥ నారీకేళజలం క్షీరం కూష్మాండం చ శతావరీ ।

ఏకైక మాధకం సమ్యక్ ఘృతప్రసే విపాచయేత్ ॥

జీవకర భికా యష్టి మృద్ధీ కో శీర శర్కరాః ।

సిమ్మ కల్కం సహలోడ్య శనైర్బుద్ధ్యగ్ని నా.పచేత్ ॥

అష్టై చ మూత్రాక్రచ్చిచ్ఛిణి సద్యసేవ వినాశయేత్ ।

... .. ॥

నారీకేళఘృతం నాన్నా శుక్రివర్ష మత్తమం ॥

(వై-చిం-మూత్రాక్రచ్చి)

కొబ్బరికాయలోని జలము 4 పస్యములు, పాలు 4 పస్యములు, బూడిదగుమ్మడికాయలోని జలము 4 పస్యములు, పిల్లివీచరవేళ్ళరసము 4 ప్రసములు, ఘృతము 1 పస్యము ఇటుల నొక పాత్రలో జేర్చవలెను. మరియు. జీవకము, ఋషభకము, అతిమధురము, చాక్ష, వట్టివేరు, చక్కెర వీనిని

పరిశ్రేణకముగ 1 వలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నూరి ఈ కల్కమును గూడ నందు చేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇట్లుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది నారికేళఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన మూత్రోక్పచ్చిము, అంబదాహము, శిరోదాహము, పిత్తప్రకోపము, అచ్చగ్రము. యోనిరోగము, క్షయము, ఇయ్యది శమించును. విశేషముగ కుక్షిభాతుప్ర వృద్ధియగును.

(114) నిలు - జేపచెట్టు,

439. నింబాది ఘృతము

(నా-నాకరోగ.)

Note—: గుగ్గలు అను ద్రవ్యముక్రింద చెప్పిన పంచతిక్తఘృతగుగ్గలు అనుయోగముయొక్కయు, ఈ నింబాదిఘృతయోగము యొక్కయు ద్రవ్య గ్రహణమునందును, నిర్వాణనిధానమునందును, ఫలశుక్తి మున్నగు వానియందును ఎట్టి వ్యత్యాసమును గర్హింపములందు గానరాదు. కావున ఈ రెండింటి నొకే యోగముగ చెలియవలెను.

440. పంచనింబాదిచూర్ణము

శ్లో॥ ఏకోఽంశః పంచనింబానాం ద్విగుణోవృద్ధ దాహకః ।

సమస్త శగుణోదేయః శర్కరామధురీకృతః ।

శీలేన వారిణాపీతం మూలం పిత్త క్షోభోచ్ఛ్రితం ।

నివాన్తి చూర్ణం సత్కేద్యం అమృతే త్తం సుదాహరణం ॥

(శై-ర.అమృతే)

జేపచెట్టుయొక్క పట్ట, ఆకులు, పువ్వు, బీజము, వేరు ఈ ఐదు అంగ మలననుదాయము ఒకభాగము, వృద్ధదాహక బీజములు రెండుభాగములు జేయించిన యవలియ్యపుపిండి 10 భాగములు ఇట్లుగ్రహించి, ఇదలి పిండిని విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను, మెత్తగా చూర్ణించి, పత్రుగాలితము జేసి, పిమ్మట నీచూర్ణముతో నా పిండిని గలుపవలెను ఇందు కావలసినంత చక్కరచూర్ణమునుగూడా జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి యుపయోగించవలెను. ఇయ్యది

పంచనింబాది చూర్ణమునబడును. దీనిని అర తులము మోతాదు చొప్పున కీత జలముతో నేవించిన పీత్తకఫజ్వాల శమించును. తేనెతో గలిపి నేవించిన అమృతము శమించును.

441. పంచనింబచూర్ణము

శ్లో॥ నింబస్య పత్యం మూలాని స త్యక్త వృష్ణి ఫలానిచ |

చూర్ణితాని ఘృతతైద్రో సంయుతాని దినే దినే॥

లిహ్యత్ పిచేద్వా మాత్రేణ సంయుక్తా నుదకేనవా |

మదిరామలతోయేన పయసావా యథాబలం ॥

... .. జయత్యే

తతో పంచనింబం రసాయన మనుత్తమం ॥

(భైరవ.కుప్త)

వేపచెట్టుయొక్క ఆకులు, వేళ్లు, పట్ట, పువ్వు, గింజలు వీనిని సమాంశ ములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగాళితము జేయవలెను, ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పంచనింబచూర్ణమనబడును దీనిని అరతులము మోతాదు చొప్పున ఘృతముతోగలిపి గాని, తేనెతోగలిపి గాని గోమూత్రముతో గాని కేవలము జలముతో గాని, కల్లుతేటతో గాని పాలతో గాని నేవించవలెను. ఇందువలన నమ స్తమృతములు, విసర్పము, అర్చస్సు, వాడీవీణము, దుష్టవీణము, శామిల. పీత్తజవ్యాధులు, కఫజవ్యాధులు, రక్తవ్యాధులు ఇయ్యది శమించును.

442. బృహత్పంచనింబచూర్ణము

శ్లో॥ పుష్పకాశేచ పుష్పాణి ఫలకాశే ఫలానిచ |

సంచూర్ణ్య పీచుమర్దస్య త్యక్త మూలాని దలానిచ ॥

ద్విరంశాని సమామృత్య భాగికాని పృకల్పయేత్ |

తృఫలా త్ర్యూషణం బాగీస్స శ్వ దంష్ట్రాయమృరాగ్నికః ॥

విషంక సార వారాహీ లోహచూర్ణా త్యుతాః సమాః |

హోద్రాద్వయాపల్లజ వ్యాధిఘాతాః సర్కరారాః ॥

వస్తేంద్రియవ పాతాశ్చకృత్యా చూర్ణం సుసంయుతం |

ఖదిరాసన నింబానాం ఘనక్వాధేన భావయేత్ ॥

సప్తధా పంచనింబంచ మార్గవప్సర సేవక |

స్నిగ్ధశుద్ధతనుగీమాఙ్ గోలయేచ్ఛకుభేదినే ||

మధునాతిక్తహావిషా ఖిదిరాసనవారిణా |

సేవ్యమష్టాబునా వాపి శోల వృద్ధ్యా పలంపిచేత్ ||

... .. (భై.గ.కుప్త)

పుష్పకాలమునందు, ఫలకాలమునందును వేపచెట్టుయొక్క పుష్పములను, గింజలను, పట్లను, వేళ్లను, అకులను రెండు రెండు భాగములు చొప్పున గ్రహించవలెను. త్రిఫలములు (పృత్యేకముగ, త్రికటుకములు (పృత్యేకముగ), సరస్వతియాకు, వల్లేరు కాయలు, నల్లజీడిగింజలు, చిత్రమాలము. వాయువిడంగములు, నేలతాటిగడ్డలు, లోహభస్మ, తిప్పతీగె, సుపు, మాను పసపు, బావంచాలు, రేలపట్ట, చక్కెర, చంగల్యకోష్ఠ, కొడితపాలపిత్తులు, చిరుబొద్ది వీనిని ఒక్కొక్క భాగము చొప్పున గ్రహించవలెను. పిమ్మట నిండిలి లోహభస్మను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యముల నెల్ల మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితముజేసి అందు లోహభస్మను గలిపి యీ చూర్ణమును చండ్రోకషాయముతో నేడు మారులును, వేగిస కషాయముతో నేడుమారులును, వేపచెక్క కషాయముతో నేడుమారులును, గుంటకలగ రాకు రసముతో నేడుమారులును భావపజేసి బాగుగా నెండించి, చూర్ణముజేసి యుగచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుబడినట్టిది బృహత్సంచనింబ చూర్ణ మనబడును. దీనిని ఆర తులము మొదలు 1 పలము వరకు మోతాదు చొప్పున స్నేహకోధన కర్మలను జేసి కొనిన పిమ్మట తేనెతో జేర్చిగాని, తిక్క కళభృతముతో జేర్చిగాని, చండ్రోకషాయముతోగాని, వేగిస కషాయముతోగాని, కేవలము ఉష్ణజలముతోగాని నేవించవలెను. ఇందువలన విచర్చిక, ఉసుంబరకుష్మము, పుండ్రోకకుష్మము, కపాలకుష్మము, దదుగ్నికుష్మము, కిటిమకుష్మము, అలపక్షుము, శతారూకుష్మము, విస్ఫోటము, విసృము, వామ, కిలాసము, భగందరము, స్థివదము, వాతిరిక్తము, నాడీవర్ణము, శిరోరోగము, పృమేహము, పృద్దము, జంగమవిషము, స్థావర విషము, స్థావ్రము, ఉదరము, కార్శ్యము ఇవియెల్లకషమించును. మిగుల రసాయనము.

443 నింబపత్యాది లేపము.

శ్లో|| నింబపత్యం తిలా దన్తి త్రివృత్ సైంధవ మాక్షికం |

దుష్టవర్ణ పృశునో లేపః శోథన కేచిత్ ||

(భై.ర.విణ)

వేపాకులు, నల్లనువ్వులు, దంశీమాలము, తెగడవేరు, సైంధవలవణము, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూరించి వస్త్రగాఢితము జేయవలెను. ఈ చూర్ణమును తేనెతో గలిపి వర్ణములపఱ లేపణము జేసిన ప్రణవోధనమిగును. దుష్టవర్ణము శమించును.

(115) నీలదూర్వా - పచ్చగరికె.

444. దూర్వాది తైలము

శ్లో॥ దూర్వా భవ్యఫలం మాషః కులుతో వంశపత్రికా ।
జలసలభివౌ కర్ణమోరటౌ ఖరమంజరీ ॥
దండోత్పలస్య మూలం చ నిఃక్వాఢ్యాష్ట గుణే ఆంభసి ॥
తత్పాదకేషితిం తైలం తుల్యం కృత్వా విపాచయేత్ ।
తత్తైలం జ్యోతిమశ్శుణ ఆహవాజ్యం గదం జయేత్ ॥

(భై-ర-జ్యర.)

గరికెవేళ్ళు, నక్కెరకాయలు, మినుములు, ఉలవలు, చెదురాకు, సలవాయింట, జలవాయింట, ఉత్తరేణు, సహదేవీమూలము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి వీని కలిమిదింతలు నీళ్లలో జేసి, నాల్గవభాగము మిగులునట్లు కషాయము గాచవలెను. ఈ కషాయమునందు సమముగా తిలతైలమును జేర్చి మందాన్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది దూర్వాది తైల మనబడును. దీనితో నశ్యము జేసిన నాసాజ్యరము శమించును.

445. దూర్వాది ఘృతము

శ్లో॥ దూర్వా సో త్వలకింజల్కా మంజిష్ఠా సైలవాలుకా ।
సితా సితముశీరగ చ ముస్తం చందన పద్మకే ॥
విపచేత్కూర్చితై రేతైః సర్పిరాజం ముఖాన్నినా ।
తండులాం బుత్యజా క్షీరం దత్త్వా చైవ చతుర్భుజం ॥
తత్పానం సమతోరక్తం నావనం నాసికాగతే ।
... .. ॥

(భై-ర-రక్తపితృ.)

గరికేశ్వర్య, కలువపువ్వులలోని కింజల్కములు, మంజిష్ఠ, కూతురు
బుడమ, తెల్లపటివేరు, నల్లపటివేరు, తుంగముస్తలు, మంచిగంధము, కున్న
కాష్ఠము వీనిని పృశ్నేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నచి,
జలముతో నూరి కల్కమును సిద్ధము జేయవలెను పిమ్మట నీ కల్కమున,
1 పృష్ఠము మేక నెయ్యిని, 4 పృష్ఠములు బియ్యపుకడుగును, 4 పృష్ఠములు
మేకపాలను ఒక పాత్రలో బోసి మందాగ్ని చే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్ట
వలెను. ఇయ్యది దూర్వాద్విఘృత మనబడును. రక్తపిత్తమునందు రక్తము
ముఖమునుండి ప్రవించిన యెడల 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను.
నాసికనుండి స్రవించినచో నస్యమును, కర్ణమునుండి స్రవించిన కర్ణపూర
మును, నేత్రములనుండి స్రవించిన తగ్మణమును, మేధ్యము పొయుపు
మున్నగు సోమైస్మల నుండి స్రవించిన వస్త్రీకర్మను, రోనుకూపములనుండి
స్రవించిన అభ్యంగమును ఈ ఘృతముతో నావరించిన అవియ్యెల్ల శమించును.

446. దూర్వాద్వి ఘృతము

శ్లో॥ దూర్వా క సేరు పూతీకకంభీకపవ కైలం ।

జలేన క్షిధితం పీతం శుక్రమేహ హరంపరం ॥

(గ్నని-పృమేహ.)

గరికేశ్వర్య, పెదతుంగముస్తలు, నక్కెరకాయలు, పాడిరివేళ్ళు,
తుంగముస్తలు, నాచు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలిచు
గట్టి కషాయవిధి ననుసరించి పాకము జేసి కషాయమును సిద్ధము జేయవలెను.
దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన శుక్రమేహము శమించును.
(116) నీలిసీ - నీలిచెట్టు.

447. నీలిస్వాది ఘృతము

శ్లో॥ నీలిసం త్రిఫలం రాస్నాం బలం కటుకరోహిణీం ।

పచే ద్విడంకం వ్యాపీయం పాలికాని జలాధకే ॥

రనే ఽప్తభా శేషేతు ఘృతప్రసం విపాచయేత్ ।

దధ్మక పృనేన సంయోజ్య నుధాక్షీర పలేనచ ।

తతో ఘృతేఫలం దద్యాద్భవాగుమండ మిశ్రితం ।

జీరేసమ్యగ్విరిక్తంచ భోజయే ద్విసభోజనం ||
గుల్మకుహో దిగవ్యంగ శోఫపాండామయ జ్వరాక్ |
శ్విత్రింప్లిహాన మున్నాదం చాస్త్యే త న్నీలిసీఘ్రతం ||

(వా.గుల్మ.)

నీలిచెట్టువేళ్ళు, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), సన్నరాష్ట్రము, చిట్టాముట్టి, కటుకరోహిణి, వాయువిడంగములు, వాకుడు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి, 4 పగ్గముల జలము నందుజేసి $\frac{1}{2}$ పగ్గము మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నిందు 1 పగ్గము ఘృతమును, 1 పగ్గము పెరుగును, 1 పలము జెఱుడుపాలును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల నెద్దయు జేయబడినట్టిది నీలిన్యాదఘృత మనబడును. దీనిని విరేచనార్థము 1 పలము మోతాదు చొప్పున తేటగజిహ్వ గలిపి సేవించవలెను. బాగుగ శోధనమైనపిమ్మట మాంసరసముతో జేర్చి ఆహారము దీసికొనవలెను. ఇందువలన గుల్మము, పుష్కము, ఉదరము, వ్యంగము, శోఫ, పాండు, జ్వరము, శ్విత్రిము, వీహవృద్ధి, ఉన్నాదము ఇయ్యది శమించును.

448. నీలికాది తైలము

శ్లో॥ నీలికా కేతకీ కందం భృంగరాజః కురంటకః ||
తథారసస్య పుష్పాణి బీజకా కుమరూన్యసి ||
కృష్ణాస్తిలాశ్చ తగరం సమూలం కమలం తథా |
అయోరజః ప్రియంగుశ్చ దాడిమత్వ గుడూచికా ||
త్రిఫలా షడ్గు శుంకశ్చ కల్కైరభిః పృథక్ పృథక్ |
కర్ష మాత్రం ఖచ్చేత్తైలం త్రిఫలాక్యాధ సంయుతః ||
భృంగరాజగనైవ సిద్ధం కేశసిరీ కృతం |
అకాలపతనం హన్తి దారుణం చోపజహ్నికాం ||

(కార్జును-అ-9.)

నీలియాకులు, మొగలివేళ్ళు, గుంటకలగ రాకు, గోరింటపువ్వులు, మద్దిపువ్వులు, వేగిసపువ్వులు, నల్లనువ్వులు, గ్రంధితగరము, పద్మము (సమూలముగ) ఇనుపరజను, క్షేంఖంపువ్వు, దానిమ్మకాయబెరడు, తిప్పతీగె, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), తామరదుంపకీంది బురద వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 తులము

చోష్పనగ్రహించి, మెత్తగా నూరి కల్కము సిద్ధము జేయవలెను. పిమ్మట నొకపాత్రలో 3 కల్కములు 1 పద్మము, తిలత్తైలమును, 4 పద్మము, క్రోధలా కషాయమును 4 పద్మములు, గుంటకలగరాప 1 పద్మము జేర్చి మద్యాచిత్రైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది నీలికాది తైల మనబడును. దీనిని సస్యార్థిగారూపమున నుపయోగించవలెను ఇ గు నలన కేశములకు ని త్త్వ మేర్పడును. పరితము నశించును. హావజీర్ణహృత్ శమించును

(117) పద్మకా - పద్మకాష్ఠము.

449. పద్మకాది లేహ్యము

శ్లో॥ పద్మకం త్రిఫలం వ్యోమం విడంగం సూదాన చ |
బలాం రాస్తూరం చ తుల్యం నూత్నమార్ద్రం కాంయేత్ ||
సర్వైరేభిః సమం చూర్తైః పృథక్ తేదిం ఘృతం నితాం |
విమధ్యలేహానీలేహం సర్వకాస హరిం శేవం ||

(చ-కాస.)

పద్మకాష్ఠము, త్రిఫలములు (పరిశ్రేకముగ), త్రికిటుకములు (ప్రత్యేకముగ), వాయువిడంగములు, దేవదారు, చిట్టాముట్టి, సన్నరాష్ట్రము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాభితము జేయవలెను. పిమ్మట 3 చూర్ణమునకు 1 పద్మముగా తేనెను, ఘృతమును, చక్కెరచూర్ణమును జేర్చి అన్నింటిని గలిపి మెత్తగా లేహ్యమువలె మథించి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పద్మకాదిలేహ్య మనబడును. దీనిని 1 తలము మోతాడు చోష్పన సేవించిన సమస్త కాసలును శమించును.

450. పద్మకాదిగణ కషాయము

(నా-నూ.అ-15.)

పద్మకాదిగణ ద్రవ్యములు * ను సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును సిద్ధము జేయవలెను దీనిని

* పద్మకాదిగణము—ఔషధవిజ్ఞానమున రే వ ఆధ్యాయమునందు పొడవగును.

1 పలము మోతాదు చోప్పన నేవించవలెను. ఇందువలన పుష్కము వృద్ధి
యగును. ధాతుప్రీతిము, బృంహణము, జీవనము, సద్యశ్శుక్రమును గలుగును.
పిశ్చము శమించును.

(118) పనసః - పనసచెట్టు.

దీనిని గురించి పృత్యేకముగ యోగములు గానరావు.

(119) పరూషకం - చిట్టిక.

451. పరూషకాది మృతము

శ్లో॥ త్వాన్తి కా తామలకీ ద్వికా క్వాలీ శతాహః |

క సేరుకా క సాయేణ క ల్మేభిః పచేద్వృతం ||

దత్వా పరూషక దాంతా క్వాన్త్యేతురసాన్ సమాన్ |

పుష్కదార్యాః స్వరసా శనా క్షీరం చక్షుర్గుణం |

విత్తత్పామోగికం సర్వః సారూషక మితిస్మృతం |

వాతరక్తే త్తతే క్షీణే లీలసస్పృష్టైకే జ్వరే || (చ- వాతగక్త.)

కలుకాగ్నినగ, నేలయుసిరిక. కాళోలి, క్షీరకాళోలి, పిల్లిపిచడగడ్డలు,
వీనిని పృత్యేకముగ 1 పలము చోప్పన గ్రహించి, మెత్తగా దంచి జలముతో
నూరి కల్కము సిద్ధము చేయవలెను. పిమ్మట నొక పాత్రలో నీ కల్కమును
1 పృస్తము, ఘృతము 1 ప్రస్తము, చిట్టపండ్ల రసమును 1 పృస్తము, దాగ్ని
పండ్ల రసమును 1 పృస్తము, పేగున్నిడిపండ్ల రసమును 1 పృస్తము, చెంబురస
మును 1 పృస్తము, నేలగున్నిడిగడ్డల రసమును 1 పృస్తము, పెదతుంగము స్థుల
క హయమును జేర్చి మిదాన్ని చే ఘృతపాకము చేసి వడ్డియగట్టవలెను. ఇయ్యది
పరూషకానిమృత మునబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చోప్పన అగ్ని
సింపవలెను. ఇందువలన వాతరక్తము, శుగ్లక్షతము, వినర్పము, పిత్తజ్వరము,
ఇయ్యది శమించును.

452. పరూషకాది క హయము

(వా-నూ-అ-15)

పరూషకాది గణద్రవ్యముల * ను సమాంశములుగ గ్రహించి, క హయము
విధి ననుసరించి క హయము సిద్ధము చేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు

* పరూషకాదిగణము — జై విధివిజ్ఞానమున 1 వ అధ్యాయమునందు
బూదనగును.

చౌష్టక సేవించిన వాతనా, తృప్త, మూత్రోదోషము ఇయ్యవి శమించును.

120) పర్పాటకః - పర్పాటకము.

453. పర్పాటక రిషము

శ్లో॥ పర్పాటక తులామేకాం చతుదోణా జలేపచెత్ ।

క్వాథే సాదావశేషేచ శీలే పలతద్వయం ॥

దద్వాదుడ్య ధాతక్యాః పలమడశికా చుతా ॥

గుడూచీ ముత్తకం దర్వీ దారు వ్యాఘ్రే, దురాలభా ॥

చవ్యం చిక్రికములంచ త్రికటు క్రిమినాశనః ।

సర్వాణ్యేతాని సంహర్ణ్య జలాంశేన వినిక్షీపేత్ ॥

స్థాపయిత్వా తతోభాండే మాసాదూర్ధ్వం పిబేదముం ।

వాండుగుల్మో, దిరాష్టిలాః కామలాంచ హలీమకం ॥

ప్రీహానం యక్తుతం శోధం స్వంచ విషమజ్వరం ।

ఏహ ౭రిష్ట నిహస్తాశు పృక్ష మింద్రాశనిగ్రహా ॥

(భై-ర-పాండుకామిలాది.)

పర్పాటకము 100 పలము గ్రహించి, నలియగొట్టి 64 వాసములజలము నందువేసి 16 వాసములు మిగులువరకు గాచి ఎడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయము నొక భాండములో జేర్చి అందు 200 పలములుబెల్లమును గలుప వలెను. మరియు నందు 16 పలములు ఆరెళువైన, తిప్పతీగ, తుంగముస్తల, మౌనుపసపు, దేవదారు, వాకుడు, దురదగొండివేళ్ళు, చవ్యము, చిత్రమూలము (త్రికటుకములు, (ప్రత్యేకముగ). వాయువిడంగములు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూట్లించి, ఈమార్గమునుగూడ చేర్చి, బాగుగా కలియగలిపి అరిష్టవిధానమున బంధించి, యొక మాస ములులనే యంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియొట్టి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పర్పటాద్వరిష మనబడును. దీనిని 1 ఔన్ను మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన పాండు, గుల్మము, ఉదరము, అస్తీల, కామిల, హలీమకము, ప్రీహావృద్ధి, యక్తుద్వృద్ధి, శోఘ, విషమజ్వరము ఇయ్యవి శమించును.

454. పర్వటాది కషాయము

శ్లో॥ ఏకః పర్వటకః శ్రేష్ఠః పిత్తజ్వరవిశాశనః ।

కిం పునర్దీది యుజ్యేత చందశోశీర నాగరైః ॥

(చ. ద. పిత్తజ్వర)

పర్వటకమును నలియగొట్టి, కేవల మీయొక్క ద్రవ్యముతోగాని, దీనిని రక్తచందనమును, వట్టివేరును, శుంఠిని సమాంశములుగ గ్రహించి, నలియగొట్టి యీ ద్రవ్యసముదాయముతోగాని కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును సిద్ధము జేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించిన పిత్తజ్వరము శమించును.

(121) పలాశః - మోదుగచెట్టు

455. క్రిమియుద్ధర రసము

శ్లో॥ క్రిమీవృద్ధం రసగంధకౌజమోదా విడంగం విషముష్టికా చ ।

పలాశబీజం చ విచూర్ణమస్య నిష్కృప్రమాణం మధునావలీధం ॥

పిచేత్కషాయం ఘనజం తదూర్ధ్వం రసోఽయముక్తః క్రిమి

మద్గరాఘ్నిః ।

క్రిమికా నిహన్తి క్రిమిజాంశ్చరోగాన్ సందిషయత్యగ్ని

మయం తిర్రాత్రాత్ ॥

(భై-ర.క్రిమిరోగ.)

శుద్ధిజేసిన పాదరసము 1 భాగము, శుద్ధిజేసిన గంధకము 2 భాగములు, ఓనుము 3 భాగములు, నాయువిడంగాలు 4 భాగములు, శుద్ధిజేసిన విషముష్టి బీజములు 5 భాగములు, మోదుగమాడలు 6 భాగములు ఇటుల గ్రహించి, తొలుత రసగంధకములను కజ్జలిగానూరి అందు మిగిలిన ద్రవ్యముల మృదు చూర్ణమును జేర్చి చక్కగా కలియనూరవలెను. ఇది చూర్ణరూపముననే యుపయోగము. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది క్రిమియుద్ధరరసమనబడును. దీనిని 10 యవలు మొదలు 45 యవల వరకు మోతాదు చొప్పున తేనెతో గలిపి సేవించుచు ముస్తాక షాయమును అనుపాసముగా దీనుకొనవలెను. ఇందు

వలన క్రిములు, క్రిములవలన శేష్పడు వికారములును శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధిజూడును.

456. పలాశాది లేపము

శ్లో॥ పలాశోదుంబర ఫలం తిలతైలసమన్వితం ।

వాధునా యోని మాల్వ్య గాఢీకరణ ముత్తమం ॥

(శైర.యోనిశోగ.)

మోదుగ మాడలు, అత్తికాయలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి అందు తగుమాత్రముగ తిలతైలమును, లేనెయ జేర్చి వెన్న ఎలె నూరి యుంచవలెను. దీనిని శిథిలమైన యోనికి లేపనముజేసిని ఔషధీకరణముగును.

457. కింశుకాదిగణము

శ్లో॥ కింశుకః కాశ్మరీ విశ్వ మగ్నిమగధ స్త్రికంటకః ।

శ్యోవాకః శాలపర్ణ చ సింహపుచ్చీద్వయం సిరా ॥

పాటలా కుట్రకాఢీ చ బృహతీ బిల్వ ఏవచ ।

కింశుకాదిగణోష్ఠ్యాష దోషత్రయ హరోమతః ।

(ర.సా.సం.)

మోదుగవేళ్ళు, పెద్దమ్మిడివేళ్ళు, శుంఠి, నెల్లివేళ్ళు, పల్లెరుకాయలు, పెద్దమార్కెవేళ్ళు, కోలపొన్న, ముయ్యకుపొన్న, అడవికోలపొన్న, అడవి ముయ్యకుపొన్న, పాదిరివేళ్ళు, వాకుడు, పెద్దములకవేళ్ళు, మారేడువేళ్ళు, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయువలెను. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన త్రిదోషములు శమించును. (122) ప్రిసారణీ - గొంతెనుకొమరు.

458. ప్రిసారణీ తైలము

శ్లో॥ ప్రిసారణీ తులక్వాథే తైలప్రస పయః సమం ।

ద్విమేదా మిశి మరజిష్ఠా కృష్ణ రోస్నా కుచందనైః ॥

జీవకర్థ కళాశాలీయుగలా మరదాహః ।

కల్పితైర్విచేత్స్య మారుతామయ నాశనం ॥

(వా-వాతకోగ.)

గొంతెమకొమరును సమూలముగా 100 పలములు గొప్పించి మెత్తగా కలియగొట్టి 16 పంసముల జలమునందు చేసి 4 పంసములు మిగులువరకు నాచ నలెను. పిమ్మట నీ క మారుమనందు 1 పంసము తలతైలమును, 1 పంసము ఆవుపాలను, మేగ, చుహామేద, సోపు, మంజిష్ఠ, చంగల్వకొమ్మ, సన్న రాక్షసియు, ఎర్రచందనము, జీవకము, ఋషభకము, కాకొలి, క్షీరకాకొలి, శేవచారు వీనిని ప్రత్యేకముగా 2 తలములు చొప్పున గొప్పించి, మెత్తగా నుంచి జలముతో నూరి సిద్ధము చేసిన కల్పమును చేర్చి మందాగ్నిచే తైల నాకిము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిని ప్రసాదీశ్చ తైల మనబడును. దీనిని వాననస్యాభ్యంజన రూపమున నుపయోగించిన కమస్త సాతన్యాధులును శమించును.

459. కుబ్జప్రసాదీశ్చ తైలము

శ్లో॥ ప్రసాదీశ్చ శతం క్షుణ్ణం వచేత్తోయా స్స శేషభే ।

పాచితేషే సమం తైలం దధి దద్యాత్ సకాంజికం ॥

ద్విగుణంచ పయో దత్వా కల్మాశ్చ ద్విపలికాం స్తథా ।

చిత్రకం శిష్పలీమూలం మధుకం సైంధవం బలాం ॥

శతపుష్పం దేవదారు రాస్నాం వారణశిష్పలీం ।

ప్రసారణ్యాశ్చ మూలాని మాంసే భల్లత కానిచ ॥

వచేత్స్యద్విగ్నితా తైలం వాతశ్లేష్మామయాక జయేత్ ।

అశీతిం నగనాస్థాక వాతరోగాక వ్యూహాంతి ॥

కుబ్జస్థిమిత పంగుత్వం గుర్భాసీ ఖుషకార్ద్రతం ।

హనుషృష్ట శిరోగ్ని వాస్తంభం చాశు నియచ్ఛతి ॥

(చ-చి-వాతరోగ.)

గొంతెమ గొమరును(సమూలముగ) 100 పలములు గొప్పించి, మెత్తగా కలియగొట్టి 16 పంసముల జలమునందు చేసి 4 పంసములు మిగులువరకు

గాచి వడియగట్టవలెను. పిచ్చుట నీకషాయమునందు 4 పృస్థములు, తిలజైలమును, 4 పృస్థముల పెరుగుమీదిలేటను, 4 పృస్థములు కాంజికమును, 8 ప్రస్థమును పాలును జేర్చవలెను. చిత్రిమాలము 2 పలములు, మోడి 2 పలములు, అతివధురములు 2 పలములు, సైంధవలవణము 2 పలములు, చిటాముట్టి 2 పలములు, శతపుష్పి 2 పలములు, దేవదారు 2 పలములు, సన్నరాష్ట్రము 2 పలములు, గజపిచ్చులి 2 పలములు, గొం తెనుకొమరు 2 పలములు, జటామాంసి 2 పలములు, నలుజీడిగింజలు 2 పలములు, ఇటుల గృహించి, మెత్తగా దంచి, జలముతో నూరి సిద్ధముజేసిన వీని కల్కమును గూడ నగుదు జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుబడినట్టిది కుబ్జుకాసారినీ తైలమనబడును. దీనిని పానసాస్యాంధ్యంగి రూపమున నుపయోగించిన సమస్త వాతశ్లేష్మ వ్యాధులు శమించును. అందు విశేషముగ మజ్జవాతము, క్షమితవాతము, ఘనవాతము, గృధ్రానీ. వాతము, ఖుడవాతము, అర్ధతివాతము, పాన సంతభము, పృష్ఠ సంతభము, కిర సంతభము, గీర్వా సంతభము ఇదియైతల శమించును.

460. త్రిశతీప్రసారిణీ తైలము

శ్లో॥ సమూలపత్ర శాఖాశ్చ జాతసారాం ధృసారిణీం |
 వట్టయిత్యా వలశతం దశమాలశతం తథా ||
 అశ్వగంధా పలశతం కటాహే సమధక్షిపేత్ |
 వారివోణే పృథక్ గృత్వా పాదశేషేనవతారితం ||
 శ షాయసమకూర్మితు తైలత్రిప్రదాపయేత్ |
 దద్ధిస్తథాథకం దత్వా ద్విగుణం చామకాంజికాత్ ||
 చతుర్ద్విజేన పయసా జీవనీయః పలాన్వితైః |
 శృంగచేరపలాత్ పంచ త్రింశత్ భణాశకాని చ ||
 ద్వేసలే విప్పలీయాలాత్ షట్త్రికాచ్చవలద్వయం |
 యవక్షౌర చలేద్వేచ సైంధవస్య వలద్వయం |
 సౌవర్చలపలే ద్వేచ మంజిష్ఠాయాః పలద్వయం ||
 ప్రసారిణీ పలేద్వేచ మధుకస్య వలద్వయం ||
 సర్వాణ్యేతాని సంహృత్య శనైర్గ్రహ్యన్న నా పచేత్ |
 ఏతదభ్యంజనే శ్లేష్మం వక్షిర్య నిరూహజే ||

పానే నన్యే చ దాతన్యం నకన్దచిత్ పృతిహన్యతే |
అశీతిం వాతజాక్ రోగాక్ చత్వారింశచ్చ పైత్తికాక్ ||
వింశతిం శ్లేష్మికాంశ్చైవ సర్వానేతాక్ శ్మయహాహతి |
... ..
ఏతదుపయుజ్యమానః ప్రసన్నవర్ణేంద్రియో భవతి ||

(శ్లో-ర.వాతరోగ.)

గొంతెనుగొమరు సమూలముగ 100 పలములు గ్రహించి, మెత్తగానలియ నొట్టి 16 పృస్థముల జలమునందు వేసి 4 పృస్థములు మిగులు వరకు గాచి వడియగట్ట చలెను. ఇటులనే దశమూలములు 100 పల్లు, పెన్నేరుగడ్డ 100 పల్లు, గ్రహించి పృత్వేక పృత్వేకముగ 4 పృస్థముల కపాయములను సిద్ధము జేసి, యీ మూడింటి నొక పాత్రలో బోసి అందు 12 పృస్థముల తిలతైలమును, 4 పృస్థములు పెరుగుమీద తేటను, 24 పృస్థములు పులికడుగును, 64 పృస్థములు పాలను జేర్చవలెను. జీవనీయగణద్రవ్యములు (పృత్వేకముగ) 1 పలములు, కుంతి 5 పలము, నల్లజీడిగింజలు 30 పలములు, మోడి 2 పలములు, చిత్రీమూలము 2 పలములు, యవక్షారము 2 పలములు, నైఋధవలగము 2 పలములు, సౌవర్చలవణము 2 పలములు, మంజిష్ఠ 2 పలములు, గొంతెనుగొమరు 2 పలములు, అతిమధురము 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి, వీనిని మెత్తగా దంచి, జలముతో నూరి సిద్ధము జేసిన కల్కమును గూడ పైవానిలో జేర్చి, మందాగ్నిచే తైలపాకముజేసి వడియకట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయబడినట్టిది తిరిశతీ ప్రసాదీశ్చ తైలమనబడును. దీనిని పానసస్యాభ్యం జనపన్తి రూపమున నాపయోగించవలెను. ఇందువలన 80 వాతవ్యాధులును, 40 పిత్తవ్యాధులును, 20 శ్లేష్మవ్యాధులును, శమించును. మరియు, విశేషముగ గృధ్రాసీవాతము, అస్థిభంగము, అగ్నిమాంబ్యము, ఆరుచి, అపస్మారము, ఉన్నాదము, భగ్గు, ముండగమనము, త్వగ్గతవాతము, రోవాతము, సంధివాతము, జానువాతము, ప్రాశవాతము, పుష్పవాతము, పక్షాఘాతము, సర్వాంగవాతము, వాతగుల్మము, వంధ్యాత్వము ఇవియెల్లశమించును. మరియు, మిగులరసాయనము, వర్ణమును, ఇంద్రియ ప్రసాదనమును గలిగించును.

461. సప్తశతక ప్రసారిణీ తైలము

శ్లో॥ సమాలవత్యా ముత్పాట్య శరత్కాలే ప్రసారిణీ ।
 శతం గాగ్ధ్యం సమాచరాత్ శతావర్యాః శతం తథా ॥
 బలాశ్శుగుప్తాశ్శుగంధా కేతకీనాం శతం శతం ।
 ఋచేచ్ఛతుర్గుణే తోయే దగ్ధవైష్ణే లాఢకం భృషక్ ॥
 మస్తు మాంసరసం చుక్కం పంచశృంగక మాత్రకం ।
 దధ్యాధకసమాయుక్తం పాచయేద్బుధునాగ్నినా ॥
 ద్రోవాణాం తు ప్రిదాతవ్యా మాత్రా చార్థపలాశికా ।
 తగరం మదనం కువ్దం కేసరం ముస్తకం త్తచిం ।
 రాస్నా సైధవ పిప్పల్యా మాంసీ సుంజిష్ఠి యష్టికాః ।
 తథా మేదా మహామేదా జీవకర్బ భిక్షా పునః ॥
 శితపుష్పా వ్యాఘ్రసింఖం శుంఠి దేవాహ్వమేవ చ ।
 కాళోలీ క్షీరకాళోలీ పచా భృలౌతకం తథా ॥
 పేషయిత్వా సమాశేతాన్ సాధనీయా ప్రసారిణీ ।
 నాతిపక్వం న చా హీనం సిదం పూతం నిధాపయేత్ ॥
 యత్ర యత్ర ప్రదాతవ్యా తీన్నేనిగదతిః శృణు ।
 వజ్రానా మధ పంగూనాం వామనానాం తద్దైవ చ ॥

 వస్తా పానే తథాభ్యంగే నన్యే చైవ ప్రయోజయేత్ ।
 ప్రియుక్తం శమయత్యాశు వాతజాన్ వివిధాన్ గదాన్ ॥

(భైర-వాతనోగ.)

గోతెసగొమరు (సమాలముగ) 100 పలములు, ములుగోరింటు 100 పలములు, పిలిపీచరవేళు 100 పలములు, చిటాముట్టి 100 పలములు, దురదగొండివిత్తులు 100 పలములు, పెన్నేరుగడ్డ 100 పలములు, మొంగి యూడలు 100 పలములు ఇటుల గగ్గించి, మెత్తగా నలియగొట్టి ప్రత్యేకముగ 25 పగ్గములు జలమునందువేసి నాలవభాగము మిగులుచుగ గాచవలెను. పిమ్మట నీ కషాయముల నేడింటి నేకముజేసి యందు 4 పగ్గములు తిలతైలమును, 4 పగ్గములు పెరుగుమిది తేటను, 4 పగ్గములు మాంస కషాయమును, 4 పగ్గములు కాంజికమును, 4 పగ్గములు పాలను, 4 పగ్గములు

ములు పెరుగును జేర్చవలెను. గ్రంథితగగము, మృంగకాయలు, చేంగల్ప
 లోష్ణ, నాగకేసరాలు, తుంగముస్తలు, లవంగవట్ట, సన్నరాష్ట్రము, సైంధు
 లవణము, పిప్పళ్ళు, గజపిప్పలి, జటామాంసి, మంజిష్ఠ, అతిమధురము, మేష,
 సుహామేద, జీవకము, ఋషభకము, శతపుష్పి, సఖించిప్పలు, శుంఠి, జేప
 చారు, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, వస, నల్లజీడిగింజలు, ఇవన్నియు ఒక్కొక్కటి
 క్రిష్ణపలము చొప్పున గ్రహించి, వీనిని మెత్తగా దించి, జలముతో నూరి
 సిద్ధము జేసిన వీని కల్కమును గూడ జేర్చి ముదాగ్నిచే తైలపాకముజేసి
 వడియుగటవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినది సప్తశతీక ప్రసారిణీ తైల మన
 బడును. దీనిని వానసస్యాభ్యంగ వస్త్రరూపమున నుపయోగించవలెను. ఇందు
 పలన కుబ్జవాతము, పగులవాతము, వామనవాతము, శుష్కంగవాతము, అస్త
 ధగ్నము, సంధిభగ్నము, వాతరక్తము, చిత్తవిభ్రంశము, క్షీణశుక్రము
 మున్నగు వాతవికారములెల్ల శమించును. మిగుల వాజీకర మగును.

462. ఏకాదశశతీక మహాప్రసారిణీ తైలము

శ్లో॥ కాఘామూలదలైః ప్రసారిణీతులః తిస్రః కురంటీతులే |
 చిన్నాయశ్చ తులే తులే రుబుఃతో రాన్నా శిరీషాత్తులాం ||
 దేవాహ్వచ్చ సకేతకాత్ ఘటశతే నిఃక్వాభ్య పంభాంశికే |
 తోయే తైలఘటం తుషాంబు కలకౌ దత్వాథకం మస్తునః ||
 శుక్తాచ్చాగరసాదధేతురసతః క్షీరాచ్చ దత్వాథకం |
 స్పృక్కా కర్కటజీవకాద్యవికషా కాకోలికా కచ్చురాః ||
 నూత్నైలలా ఘనసారికుందుసరలా కాశ్మీరమాంసీనఃప్రైః |
 కాలీయోష్ణలపద్మకాహ్వయవిశా కక్కులకగ్రంథికైః ||
 చాంపేయా భయచోచ పూగకటుకా జాతీఫలబీగుభిః |
 శ్రీవాసా మరదారు చందన ఏచా తైలేయ సింధూద్భవైః ||
 తైలాంభోదకఙ్గంభరాంఘ్రిలికా పృష్ఠీరకచోర్చరకైః |
 కస్తూరీ దశమూల కేతక సతధ్యామశ్వగంధాంబుభిః ||
 కాంభీతార్యజశ్లక్ష్మీ ఫలలఘుశ్యామాశతాహ్వయైః |
 గ్ధల్లాతత్త్రిఫలాబ్జకేసరమహాశ్యామా లవంగాన్వితైః |

సవ్యోష్ఠే, త్రిపైర్మహీయసి పంచస్కంధేనపాతేర్ని 2 గ్నినాః
పానాభ్యంజన పస్తీ నస్య విధినా తస్మాదతం నాశయేత్ ॥

...

...

...

...

...

(భైరవాతకోగ.)

గొంతెగుమరు (సమూలము) 300 పలములు, ములుగోరింటవేళ్లు 200 పలములు, తిప్పతీగె 200 పలములు, ఆముదపువేరు 200 పలములు, సన్నరావ్వము 50 పలములు, దిరిశెనచక్క 50 పలులు, దేవదారు 50 పలులు, మొగలియూడలు 50 పలములు ఇటులగలిపించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 1600 పృస్థముల జలమునందువేసి 32 పృస్థములు మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. పీమ్మట నీ కషాయములో 16 పృస్థములు తిలతైలమును, 32 పృస్థములు కాంజికమును, 4 పృస్థములు పెరుగుమీడి లేటను, 4 పృస్థములు శుక్రమును, 4 పృస్థములు మేకమాంసము మొక్క కషాయమును, 4 పృస్థములు చెరకురసమును, 4 పృస్థములు పాలను జేర్చవలెను. మరియు, ప్పొక్కయను గంధద్రవ్యము, కర్కాటకశృంగి, జీవకాది గణద్రవ్యములు (ప్రత్యేకముగ), మంజిష్ఠ, కాకోలి, దురదగొండివిత్తులు, చిన్నయేలకులు, పచ్చకర్పూరము, సాంబాళి, సరల దేవదారు, పెగుమ్మిడివేళ్లు, జటామాంసి, నఖించిప్పలు, క్షిప్రాగరు, నల్లకలువ, దుంపలు, పద్మకాష్ఠము, పసుపు, తక్కినాల్గులు, మోడి, సంపెంగ మొగలు, వట్టివేరు, లవంగపట్ట, పోకగాయలు, కటుకకోహిణి, జాజికాయలు, పిల్లి పీచరగడ్డలు, దేవదారునిర్వాసము, దేవదారు, మంచిగంధము, వస, రాతిపువ్వు, సెంధవలవణము, కిలాజతు, తుంగము పులు, పెదమూగినువేళ్ళు, పవడపుత్రీగ, లేలుకొండిచెట్టు, కహోరములు, కస్తూరి దశమూలములు (ప్రత్యేకముగ), మొగలియూడలు, గృంధికగరము, మాచిపత్రి, పెన్నేరుగడ్డ, పురువేరు, లేలుకలు, రసాంజనము, అందుగుకాయలు, ఆగరుకాయ, తెగడవేరు, శకపుష్ప, చంగల్వతోష్ఠ, నల్లజీడిగింజలు, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), పద్మకేసరములు, తెల్లతెగడవేరు, లవంగములు, త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ) దీనిని ప్రత్యేకముగ 3 పలములు చొప్పున గలిపించి, ఇందలి పచ్చకర్పూరమును కస్తూరిని విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా దంచి జలముతో నూరి సిద్ధముజేసిన కల్పమునుగూడ పైవానితో జేర్చి మందాన్ని చేతైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇది కొంచెము శల్లబడు సమయమున పచ్చకర్పూర చూర్ణమును,

ఐస్త్రిని యిందు బాగుగా కలియ గలిపి దృఢముగ మూసియుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది ఏకాదశశతక మహాపరిసారిణీ తైలమనబడును. దీనిని పాన నస్యాభ్యంజన వస్త్రీయాపమున నుపయోగింపవలెను. ఇందువలన సర్వాంగవాతము, అర్థాంగవాతము, ఏకాంగవాతము, సంధిగతవాతము, అస్థిగతివాతము, మజ్జాగతవాతము క్షేష్ణజవ్యాధులు, పిత్తజవ్యాధులు, వంధ్యాత్వము, అసిభగ్నము మున్నగునవి శమించును. మరియు, బృంహణము, ధాతుస్థైర్యకరము, రసాయనము.

463. అష్టాదశశతక పరిసారిణీ తైలము

శ్లో॥ సములదలకాఖాయాః పరిసారిణ్యాః శతత్రయం ।
 శతమేకం శతావర్యాః అశ్వగంధాశతం తథా ॥
 కేతకీనాం శతంచైకం దశమూలాచ్చతం శతం ।
 శశం వాట్యాలకస్యాపి శతం సహచరస్య చ ॥
 జలద్రోణశతం దత్వా శతాభాగావశేషితం ।
 తత సేన కషాయేణ కషాయద్విగుణేన చ ॥
 నువ్వుక్తే నారనాశేన దధిమస్త్యాధకేన చ ।
 క్షీరకుక్తేతు నిర్యాసం ఛాగమాంస రసాధకైః ।
 తైలద్రోణం సమాయుక్తం దృఢే పాత్రే నిధాపయేత్ ॥
 ద్రోణ్యాణి యాని పేష్ట్యాణి తాని వత్సామ్యుతః పరం ॥
 భల్లతకం నతం కుంఠీ విప్పలీ చిత్రకం శతీ ।
 మచా స్పృక్కా పరిసారిణ్యా విప్పల్యా మూలమేవ చ ॥
 దేవదారుశతాహ్వ చ నూత్నేల త్వచవాలకం ।
 కుంకుమం మదనుంజిష్టా తురుష్కం సఖికాగురు ॥
 కర్పూరం కుందురు నిళా లవంగం ధ్యాయచందనం ।
 కక్కోలం నలికా ముస్తం కాలీయోత్పలపత్రకం ॥
 శతీ హళేబుశైలేయం శ్రీవాసం చ సకేతకం ।
 త్రిఫలా కచ్చురాభీరు సరళం పద్మకేసరం ॥
 పియంగూశీరసలదం జీవకాద్యం పునర్నవా ।
 దశమూల్య శ్వగంధే చ నాగపుష్పం రాసాంజనం ॥

కలుకా జాతిపూగానాం ఫలాని శలక్కిరసం ।
 భాగక్ తిపలికాక్ దద్వా శనైస్సృప్యగ్నినా పచేత్ ॥
 విస్తీరే సుదృఢే పాతే పాచ్యేషా తు పృసారిణీ ।
 పృయోగః పద్విధశ్చాత్రో రోగార్తానాం విధీయతే ॥
 ఆధ్యంగా త్స్యగతం హ ని పాత్ కోష్ఠగతం తథా ।
 భోజనాత్ సూక్ష్మాన్మాడేనాక్ సన్యాధూర్ధ్వగతం తథా ॥
 పక్వాశయగతే ని స్తిర్నిరూహః సర్వగామికే ।
 ॥

(భై-ర.వాతరోగ.)

గొంతెమగొమరు (సమూలము) 300 పలములు, పిల్లిపీచరగడ్డలు 100 పలములు, పెన్నెరుగడ్డ 100 పలములు, మొగలియూడలు 100 పలములు. దశమూలములు 100 పలములు (ప్రత్యేకముగ), చిట్టాముట్టి 100 పలములు, ములుగోరింట వేళ్ళు 100 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా నలియిగొట్టి 1600 పృస్థముల జలమునందు వేసి 100 పృస్థములు మిగులు వరకు గాఢపఱెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 200 పృస్థములు కాంజికమును, 4 పృస్థములు పెరుగుమీద తేటను, 4 పృస్థములు పాలను, 4 పృస్థములు శుక్తమును, 4 పృస్థములు చెరుగురసమును, 4 ప్రస్థములు మేకమాంసముయొక్క కషాయమును, 16 పృస్థములు తిలతెలమును జేర్చవలెను. మరియు, నల్లజీడిగింజలు, గింధి తగరము, శుగతి, పిప్పళ్లు, చిత్రమూలము, కచోరాలు, వస, స్ఫుక్కాయము గంధద్రవ్యము, గొంతెమగొమరువేళ్ళు, మోడి, దేవదారు, శతపుష్పి, చిన్న యేలములు, లవంగ పట్ట, కురువేరు, కుంకుమపువ్వు, కస్తూరి, మంజిష్ఠ, తురస్కూ నిర్యాసము, నఖంచిప్పలు, అగరు, పచ్చకర్పూరము, సాంబూడి, పసపు, లవంగము, మాచిపత్రి, మంచిగంధము, తక్కోలము, పవడపుతీగ, తుంగ ముస్తలు, మౌనుపసపు, నల్లకలువదుంపలు, ఆకుపత్రి, పెద్దకచోరాలు, కేణుకలు, తాతిపువ్వు, దేవదారు నిర్యాసము, మొగలియూడలు, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), దురదగొండిపత్తులు, పిల్లిపీచరగడ్డలు, సరళదేవదారు, పద్మ కేసరము, పేర్తిఖణము, వట్టివేరు, పెద్దపట్టివేరు, జీవకాది గణద్రవ్యములు (ప్రత్యేకముగ), తెల్లగలిజేరువేళ్ళు, దశమూలములు, (ప్రత్యేకముగ) పెన్నెరు గడ్డ, నాగకేసరాలు, సాంజనము, కలుకరోహిణి, జాజికాయలు, పోక

కాయలు, అందుగుబంక వీనిని ప్రత్యేకముగ 3 పలుములు చొప్పున గ్రహించి ఇంద్ర పచ్చకర్పూరము, కస్తూరి, కంకుసుపువ్వు వీనిని విడచి, మిఠిల ప్రవృములను మెత్తగా చూర్ణించి జలముతో నూరి సిద్ధము చేయబడిన కల్కయును గూడ నందు జేర్చి మందగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇది కొంచెము చల్లబడుచున్నప్పుడు పచ్చకర్పూరమార్జమును, కస్తూరిని, కంకుసుపువ్వు మార్జమును జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి వృక్షముగ మూసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది యష్టాదశశతక ప్రసాదిణీ తైల మనబడును. దీనిని పానసస్యాభ్యంజనాది రూపమున నుపయోగింపవలెను. అందు అభ్యంగము జేసి 6 తిగ్గతములగు వాతవ్యాధులును, పానము జేసిన కొద్దిగతములగు పాతవ్యాధులును, ఆహారముతో గూడ జేర్చి నేవించిన నూత్ననాడుల నాశ్రయించిన వాతవ్యాధులును, వస్యము జేసిన జఘార్ష్యగతవాతవ్యాధులును ఆనవానవస్త్రీ జేసిన పక్ష్యాశయగత వ్యాధులును, నిరూచావస్త్రీ జేసిన వస్యదేహగత వ్యాధులును శమించును. మరియు, నిది మిగుల రసాయనము.

464. మహారాజప్రసాదిణీ తైలము

శ్లో॥ శతత్రయం ప్రసాద్యా శ్వేచ శీతసహచరాత్ ।
అశ్మగంధై రండబలావరీ రాస్నా పునర్నవాః ॥
శేతక్ దశమూలం చ వృథక్ శ్వక్ పారిభద్రతః ।
ప్రత్యేక మేషాం తు తులా తులార్థం కిలిమాత్తథా ॥
తులార్థం స్యాచ్చిరీషాద్భ లాక్షాయాః పంచవింశతిః ॥
పలానిలోధాచృతథా వస్యమేకత్ర సాధయేత్ ।
జలశంచాధకశ తే సహజే తత్ర శేషయేత్ ।
దోణాద్వయం కాంజికస్య షడ్వింశపాదాభ్యాం నియతం ॥
క్షీరదధ్వాః వృథక్ ప్రస్తాః దశమస్త్యాధకం తథా ।
ఇక్షోరసాధకా చాపి ఛాగమాంసతులాత్రియే ॥
జలేపంచచత్వారింశత్ ప్రస్తే పక్ష్యే తు వేషయేత్ ।
సప్తదశరసప్రస్తాక్ మంజిష్ఠాక్వాధ ఏవ చ ॥
క్షుడవో నాథకోన్నానో దగ్ధై రేభిస్తు సాధయేత్ ।
సుకుద్ధం తిలతైలస్య దోణా ప్రస్తేన సంయుతం ॥

ఆద్య ఏభిర్ద్రవైః పాకః కల్కో భూతకం కణా ।
 నాగరం మడిచం చైవ పృత్యేకం షట్పల్లోన్మితం ॥
 షడ్భాక్షధాత్యాః సరళం శతావ్య కర్కటో వచా ।
 చోరపుష్పి శతీ ముస్తద్వయం పద్మం చ సోత్పలం ॥
 పిప్పలీమాల మంజిష్ఠా సాశ్వగంధా పువర్షవా ।
 దశమాలం సముదితం చక్రిమదోక రసాంజవం ॥
 గంధత్యం హరిద్రాచ జీవనీయోగైస్తథా ।
 ఏషాం ద్విపల్లికై ర్భృగైః ఆద్యఃపాణో విధాయతే ॥
 దేవపుష్పీ బోలవత్సం శలకీరపత్తైశ్చ ॥
 ప్రియంగూశీరమధునీ మాంసీదారు బలా చలా ॥
 శ్రీవాసో సలికాఖోఽపి నూత్నైలూ కుందురుష్ణరా
 దమనం కేణుకా స్ఫుక్తా మరువం చ పలత్రయం ।
 సఖిత్రయం చ త్వక్ష్పత్రీ పామరా పూతివంశకం ॥
 పృత్యేకం గంధతోయేన ద్వితీయః పాక ఇవ్యతే ।
 (గింధోదకం తు త్వక్ష్పత్రీ పత్రా కోశీరముస్తకం ।
 పృత్యేకం సరళామాలం పలాని పంచవింశతిః ॥
 కుష్మంధాభాగోఽత్ర జలపృష్ఠాస్తు పంచవింశతిః ।
 ఆర్ద్రావశిష్టాః కర్తవ్యాః పాకే గంధాంబుకర్మణి ॥
 గంధాంబు చందనాంబుభ్యాం తృతీయః పాక ఇవ్యతే ।
 కల్కోఽత్ర కేసరం కుష్మం త్వక్ కాలీయక కుశుమం ॥
 భద్రాశ్రియం గింధిపరం లతా కన్యారికా తథా ।
 లవంగాగరుకక్కులజాతీకోశఫలانی చ ॥
 విలా లవంగంహలీ చ పృత్యేకం త్రిపల్లోన్మితం ।
 కన్యూనీ షట్పల్లా చంద్రాత్ పలం సార్దంచ గృహ్యతే ॥
 వేధసార్దం పునశ్చంద్రిమదౌ దేయా తథోన్మితౌ ।
 మహాపృష్ఠాచీ సేయం రాజభోగ్యా పృక్షీ రితౌ ॥
 గుణాన్ పృష్ఠాచీనాం తు వహత్యేషా బలోత్తమా ॥

(భై - ర. వాతకోగ.)

గొంతెనుగొమరు (సమూలము) 300 పలములు, ములుగోరింట 200 పలములు, పెన్నేరుగడ్డ 100 పలములు, అమడపువేరు 100 పలములు, చిట్టాముట్టి

100 పలములు, తెల్లగలిజేరువేరు 100 మొగలియాడలు పలు, 100 పలములు, దళమాలములు (పృత్యేకముగ) 100 పలములు, వేపచెక్క 100 పలములు. దేవదారు 50 పలములు, దిరిశనపట్టు 50 పలములు, లక్క 25 పలములు. లొద్దుగ పట్టు 25 పలములు ఇటుల గృహించి, వీనిని మెత్తగా నలియగొట్టి 2500 పృస్థముల జలమునందువేసి, 332 పృస్థములు మిగులువరకు కాచవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునగు 26 పృస్థముల కాంజికమును, 10 పృస్థముల పాలను, 10 పృస్థముల పెరుగును, 4 పృస్థములు పెరుగుమీదిలేటను, 8 ప్రస్థములు చెరకురసమును, 17 ప్రస్థముల మాంసరసమును (మేకమాంసము 300 పలములు గృహించి 45 పృస్థముల జలమునందువేసి 17 పృస్థములు మిగులువరకు కాచిన మాంసకషాయమును, 15 వుడవములు మంజువృక్షకషాయమును, 17 ప్రస్థమును తీల తైలమును జేర్చువలెను. మరియు, నల్లజీసిగింజలు, పిప్పిగు, కుంక, మిరియాలు వీనిని పృత్యేకముగ 6 పలముల చొప్పునను, కరక్కాయలు, శాంకాయలు, ఉసిరికపప్పు, సరళదేవదారు, శతపుష్పి, కర్కటకశృంగి, వన, మాచిపత్రి, కచోరాలు, పెదతుంగముస్తలు, చిన్నతుంగముస్తలు, పచ్చకదము, నల్లకలుపదుంపలు, మోడి, మంజుప, పెన్నేరుగడ్డ, తెల్లగలిజేరువేరు, దళమాలములు, తిగిరికపిట్టలు, రసాంజనము, గంధత్విణము, పనపు, జేసీయ గణద్రవ్యములు (పృత్యేకముగ) వీనిని పృత్యేకముగ 2 పలములచొప్పునను గృహించి వీని నన్నింటిని మెత్తగా చూర్చించి సిద్ధము జేసిన కల్పమును గూడ పై దానితో జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేసిన ఇయ్యది మొదటిపాకము పూరిజేసి నట్టుగును. పిమ్మట నీ తైలమును పాత్రలో బోసి అందు 12½ పృస్థములు గంధోదకము (గంధోదక విధానము — లవంగపట్టు, వచ్చాకు, అకుపత్రి, పట్టివేరు, తుంగముస్తలు, తెగడవేరు వీనిని పృత్యేకముగ 25 పలములు చొప్పునను, చంగల్గి శోమృ 12½ పలములను గృహించి, వీనినెల్ల మెత్తగా నలియగొట్టి 25 పృస్థముల జలమునందువేసి 12½ పృస్థములు మిగులువరకు గాచిన యయ్యది గంధోదక మనబడును.) దేవపుష్పి, బోలపత్రిము, అందుగునిర్యాసము, శింజతు, పేరింఖిణ్యపుష్ప, పట్టివేరు, సోపు, జటామాంసి, దేవదారు, చిట్టాముట్టి, నిల్వకమును గంధద్రవ్యము, దేవదారునిర్యాసము, పడవపుత్రేక, వర్షములకు సాంబారిణి, చిన్నయెలకులు, సాంబారిణి, యురయను గంధద్రవ్యము, మూడు విధములగు నఖించిప్పలు, లవంగపట్టు, అకుపత్రి, తిప్పత్రిక, గంధ

మారాజీవము (పునుగు), సంపెంగ మొగ్గలు, దిమనము, కేంకులు, ప్లూగ్ యను గంధద్రవ్యము, మరువము వీనిని పశ్చిమమున నుంచి పలములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నూరి సిద్ధముజేసిక కల్కమును జేర్చి మందాగ్నిచే తైల పాకము జేసి వడియగట్టవలెను ఇటుల జేసిన యియ్యది ద్విత్వముపాకము పూర్తి జేసిన ట్లగును. అటుపిమ్మట నీ తైలమును తిరిగి పాత్రలో భోసి అందు 12½ పదార్థములు పైని జెప్పిన గంధోదకమును, 12½ పదార్థములు చందనమును, నాగకేసరిము, చంగల్మకొప్పు, లవంగపట్ట, చూనమసపు, కుంకుమ పువ్వు, మంచిగంధము, మాచిపత్రి, లతాకస్తూరి, లవంగము, క్రిమిగరు, తక్కిన లము, జాపత్రి, జాజికాయ, నీలకులు, లవంగపట్ట (పెద్దది) వీనిని పశ్చిమముగ రి పలములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నూరి సిద్ధము జేసిక కల్కమును జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను ఇటుల జేయుట వలన తృతీయపాకము పూర్తిజేసి ట్లగును అనగా - నీ తైలమును పైని జెప్పిన విధానమున చూడు మరులు పాకము జేయవలెనని భావము. అటుల చూడవపాకాంతమున అయ్యది కొంచెము చల్లబడుననుచును 6 పలములు కనుగొని, 1½ పలముపచ్చకర్పూరమును మెత్తగా చూర్ణించి అందు కలుప వలెను. అనగా - నొక ఖిచ్చియిన కస్తూరి పచ్చకర్పూరమును మెత్తగా నూరి కొద్దిగా పై తైలము నొడు జేర్చి బాగుగా మర్చించి, దీనిని పై తైల మొత్తములో జేర్చి, కలియగలిపి దృఢముగా మూసి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది మహారాజసౌందరీతైల మనబడును. దీనిని వాతన్యాధు లగుదు ఇతరసౌందరీ తైలములవలెనే యుపయోగింపవలెను. ఇది మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైన గుణములను గలిగియుండును.

(123) స్వతుః - జువ్విచెట్టు.

దీనినిగురించి పశ్చిమయోగములు గానరావు.

(124) పాటల - పాదరిచెట్టు.

465. పాటల పుష్పాది క్వాథము

శ్లో॥ పాటలీకుసుమం యష్టే పద్మ కోశీరచందనం ।

ధాత్రీ మృత్యుతః క్వాథః శ్వాస్త్రాహనివ రకః ॥

(వై-విం.జ్యోతి)

పాదిరిపువ్వులు, అశిమధురము, పద్మకావ్యము, వట్టివేరు, చందనము, ఉసిరిపప్పు, చంద్రకోస్తు వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి కషాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము జేయబడిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేచింపిన అనరూహ జ్వరము శమించును.

466. పాటలాద్యంజనము

శ్లో॥ పాటల్యజ్జననీపర్ణ ధాతకీ ధాత్రీబిల్వతః ।
పుష్పాణ్యధ బృహత్సోశ్చ బింబీ లోటాచ్చ తుల్యతః ॥
సమంజఃపాని మధునా పిష్టాపిక్షురసేన వా ।
రక్తాభ్యర్చ్యైకాన్తర్థం ఏతదం జనమివ్యతే ॥

(సు.ఉ. నేత్రశోగ.)

పాదిరిపువ్వులు, చుద్దిపువ్వులు, పెద్దమ్మిడిపువ్వులు, ఆరెపువ్వు, ఉసిరికపువ్వులు, మారెకుపువ్వులు, వాకుసుపువ్వులు, పెద్దములక పువ్వులు, తెల్లలూడుగపట్టు, మంజిష్ఠ వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి, తేనెతోగాని, చెరకుగనముతోగాని వెన్నవలె నూరి రక్తికియసిద్ధము జేయవలెను. దీనిని యధోక్త విధానమున నేత్రముల కంజనముజేసి రక్తాభ్యర్చనము శమించును.

(125) పాతా - విషబొద్ది లేక, చిరుబొద్ది.

467. పుష్పానుగ (పాతాది) చూర్ణము

శ్లో॥ పాతా జంబూమృయోగ్యగ్ధ్యం శిలోజ్ఞేదం రసాంజనం ।
అంబుష్టా కాల్పలీ క్లేషం సమంగాం వత్సకత్వ చం ॥
బాహీకాతినిషే బిల్వం ముస్తం లోభ్యం సత్తైరికం ।
కట్వంగం మరిచం శుంఠీం మృచ్చీకాం రక్తచందనం ॥
కట్టలం వత్సకానస్తా ధాతకీ వధుకాన్తనం ।
పుష్పేణోద్భృత్య తుల్యాని సూక్ష్మచూర్ణాని కారయేత్ ॥

తానితో జీవించి సంయోజ్య పితృత్వండులవారిజా,
అగ్నిస్సు చాతిసారేషు రక్తం యచ్చోపశేష్యతే ||
దోషాగ్నిస్త్వక్తతా యే చ బాలానాం శాశ్వతాశ్చయేతే ||
యోనిదోషం రజోదోషం శ్వేతం కీలం సప్తతః ||
స్త్రీణాం శ్యావారణం యచ్చప్రసవ్యా వినివర్తయేత్ ||
చూరం పుష్కానుకం నామ హితమాత్రేయపూజితం ||

(చ-యోనిశోగ.)

చిరుబొద్ది, నేరేడుగింజలు, మామిడిబీడి, శిలాజతు, రసాంజనము,
చిరుబొద్ది, బూరుగుబంక, మంజిష్ఠ, కొడిశపాలపట్ట, కుంకుమపువ్వు, అతివర,
మాకేడువేరు, తుంగముస్తలు, లొడ్డుపట్ట, కాపిరాయి, పెద్దమార్కనువేరు,
మిరియాలు, శుంఠి, దాక్షిణ్య, రక్తచందుము, కామధులచెక్క, కొడిశపాల
గింజలు, నల్లనుగంధిసాల, ఆరెపువ్వు, అతిచుడుగుము, మద్దిచెక్క వీని
పుష్కమి సత్తత్త్రిమున సమాంశములుగ గ్రహించి పెత్తగా చూర్ణించి పస్త్ర
గాలితము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధమైనది పుష్కానుక చూర్ణమనబడును,
దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున తేనెతో గలిపి బియ్యపు కడుగుతో
సేవించవలెను. ఇందువలన అర్శము అతీసారము, రక్తాతిసారము, బాలుర
అతీసారము, యోనిదోషము, శ్వేత నీల పీల్చిర్లుముగల రజోదోషము
మున్నగునవి వెంటనే శమించును.

468. పాతాది చూర్ణము

శ్లో|| పాతా దాన్య త్వక్కువ మస్తా సమంగా తిక్తా పీతాంగా
రోధ్యతేజోపతీనాం |

చూర్ణః సత్తేదోద నైమాంసా ర్థకంధూ పాశస్యావాణాం
నాశనో ఘ్నర తేన ||
(వా-ఉ.మఖిరోగ.)

చిరుబొద్ది, మార్కనుపపువ్వునెండు త్వక్కు, చంగల్వకోమ, తుంగ
ముస్తలు, మంజిష్ఠ, కిటుకరోహిణి, పీతరోహిణి, లొడ్డుగవట్ట, మార్కుగుని
వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి పెత్తగా చూర్ణించి పస్త్రగాలితము

జేయవలెను. దీనిని తేనెతో గలిపి ద్రవములకు ప్రతిపాదము జేయవలెను. ఇందువలన దంతశూల, దంతకండు, దస్తమాంసహాళము, కస్త్రపాచము ఇయ్యది కమించును.

469. పాతాదిగణక్యాధము

(చ-సూ.ఆశీ.)

పాతాదిగణద్రవ్యము * లను సమాంశములుగ గ్రహించి కషాయవిధ సమసరించి పాకము జేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన స్తన్యము శుభ్రపడును.

470. పాతాదికషాయము

శ్లో॥ పాతా మశీరం సోదీచ్యం పిబేద్వా జ్వరతా న్తయే !
జ్వరమ్నీ దీపనాశ్చైతే కషాయా దోషపాచనః ।
తృష్ణారూచిహ్రీమహః మఖిచైరస్యనాశనాః ॥

(చ-జ్వర.)

చిరుబొద్ది, పట్టివేరు, మరువేరు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మత్తగా నలియగొట్టి 16 రెట్ల జలమునందుజేర్చి 8-వ భాగము మిగులునట్లు గాచవలెను. ఇయ్యది పాతాదిక షాయ నునబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన దోషపాచనమగును. జాతరాగ్ని వృద్ధి బొందును. జ్వరము, జరుచి, తృష్ణ, మఖిచైరస్యము ఇవి కమించును.

471. పాతాద్యమూర్ణము

శ్లో॥ పాతా బిల్వశలయోషజంబూ దాడిమధాతకీ ।
కటుకా తివిషా మస్తదాద్యే భూనింబవత్సకైః ॥
సర్వైశ్చైస్సమం చూరం కీటజం తండులాంబునా ।
సత్కేద్యం చ పిచేచ్ఛర్షి జ్వరాతీసారశూలవాక్ ॥
తృష్ణాహగ్రహణీదోషా రోషకానలసారజిత్ ॥

(చ-ద-గ్రహణీ.)

* పాతాదిగణము - జైవిధవిజ్ఞానమున 31 వ అధ్యాయమునందలి స్తన్యతోధనవర్గమును చూడవగును.

చిరుబొడ్డి, మారేడుపిండెలు, చిత్రమాలము, త్రికటుకములు, (ప్రత్యేకముగ), నేకేనుచెక్క, దానిమ్మపండుమీడితోలు, ఆరెపువ్వు, కటుక చొప్పిడి. అతివస, తుంగము సలు, మార్గినుపసపు, నేలవేము, కొడిక పాలగింజలు సమంతములుగ గ్రహించి, వీటి యన్నింటి మొత్తమునకు సమానముగ కొడిక పాలపట్టును గూడ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది పాతాద్యమృదు మనబడును. దీని ౧/౪ తులము మోతాదు చొప్పున తేనెతో గలిపి నేవించి తండులొడకమున పానము చేయవలెను. ఇందువలన ఛర్ది, జ్వరంతిసారము, తూల, తృప్తిదాహము, గ్రిహణి, అరుచి, అగ్నిమాంద్యము ఇయ్యవి శమించును.

472. పాతాది తైలము

శ్లో॥ పాతా ద్విరజనీ మూర్ధ్వా విప్పలీ జాతిపలవైః |
దన్త్యా చ తైలం సంసిద్ధం నన్యం సంపక్వవీననం ||

(శైర-నాసారోగ.)

చిరుబొడ్డి, పసపు, మార్గినుపసపు, చాగుదుంప, పిప్పళ్ళు, జాజి, చాక్రయాకులు, నాగదస్త్రములము వీనిని పరిశ్రేణికముగ 3 తులములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కల్కుమును సిద్ధము చేయవలెను. పిమ్మట నీ కల్కమును, 1 పర్కము తిలతైలమును, 4 పర్కముల జలమును జేర్చి మందాగ్ని తైలపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది పాతాదితైల మనబడును. దీనిచే నన్యముజేసిన పీనసరోగము శమించును.

473. పాతాది ఘృతము

శ్లో॥ పాతా గైరిక మోచదాడిమమహానిగబహ్నియంగ్గంబుదైః |
దాక్షిణ్యదుంబకచందనాగరవిషా లోధాగ్నింబుజంబుగ్నిభిః

మామిడిపైర్లుసలీమృణాలక ఒలీకందాన్నితైస్సాగదయేత్ |
నక్షిగం తు జపారసే ఘృతమిదం స్త్రీణాం మహావోజితం ||

(బ-రా-అస్థద్వ)

చిరుబాది, కావిరాయి, బూరుగుబంగ, దానియ్యకాయ దెడలు, పెద్ద
బొంబాయి, పేర్తింఖిలపువ్వు, తుంగము స్వలు, దాక్షి, అత్తిపట్ట, మంబింభము,
కప్పిసాగిరి, అతివస, లొద్దుగ పట్ట, కురువేళు, కేరేడుగింజలు, బోడెరము, కేల
బోడెరము, తామగతూండు, అరటిదుంప పీఠి పుట్టేకముగ 1 తులము
పొన్న గొప్పించి మెత్తగా దంచి, కల్కమును సిద్ధము చేయవలెను. పిమ్మట
కల్కము నొక బాత్రిలో వేసి అందు 1 పగ్గిసము ఘృతమును, 4 పగ్గిసములు
బాదామపువ్వుల రసమును, 4 పగ్గిసములు పాలును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృత
కాకిముతేసి వడియట్టవలెను. ఇయ్యది పాతాది ఘృతమునకుడును. దీనిని
1 తులము మోలాదు చొప్పున సేవించిన అపుగర్దము శమించును.

473. సారిభద్రాది - బాడివచ్చెట్టు.

474. పారిభద్రాది హరిద్రాది ఖండము

సర్గసం సారిభద్రస్య పగ్గిసనాచాయ యత్నతః ।
శివరాచ్చ సితాం దత్వా ఘృతం కుడవ సమ్మితం ॥
సనాగం గజసిచూరం దత్వా పాకం సమాచరేత్ ।
యదా ద్వీవిలేపః స్యాత్ తదైషం మారమాక్షిపేత్ ॥
నిత్యేన తిథిల మస్తం విడంగం కృత్వజీకం ।
యాచానిర్వయసిదారం నిరుండీళమేవ చ ॥
పాతా విడంగం చైవ శారీబాద్యయనానకా ।
పలాశశీలం గ్యోషం చ తిన్దుర్దస్తీసరేణుకా ॥
అరిషం సిమరాజీ చ పుట్టేకం తు ద్వికాశికం ।
శతో మాసావృకం భజేత్ తోయం చానువిచేన్నరః ॥
కీమింశ్చ విశతివిధాన్ నాశయేన్నాత్రి సంశయః ।
... ..
పగ్గిసాం హితకామో హి పాగ్జనాగారునో మునిః ॥

(శైవ.కీమి.)

బాడివచ్చెట్టుగము 1 పగ్గిసము, చక్కెర 1/2 పగ్గిసము, ఘృతము
4 తులములు, పపపుమాగ్గము 1/2 పగ్గిసము ఇయిల నొకబాత్రిలో జేర్చి

మందాగ్నిచే లేహ్యపాకము జేయవలెను. ఇందు చిత్రిమూలము, త్రిఫలములు, తుంగముస్తలు, వాయువిడంగాలు, నల్లజీలకర్ర, ఓషుము, అడవియోమము, తెల్లవాలు, వావిలిగింజలు, చిరుబొద్ది, వాయువిడంగములు, తెల్లనుగంధిపాల, నల్లనుగంధిపాల, అడ్డచరపువేళ్లు, మోదుగమాడలు, త్రిశిటుకములు, తెగడవేరు, నాగదస్త్రీమూలము, కేణుకలు, శేపగింజలు, బావంచాలు పీచిని పోత్రేకముగ 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్చించి, వస్త్రగాలితము జేసి కలుపవలెను. పిమ్మట పాత్రను క్రింగకు డింపి మరియొకసారి బాగుగా కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది పాచిభద్రాది హరిద్రాఖండ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన క్రిమిరోగము, కుష్ఠము, దుష్ట వర్ణము, నాడీవర్ణము, భగండుము, శీశపిత్తము, విద్రాధి, దదుర్నిపు, చర్మదలము, అజీర్ణము, కామిల, గుల్మము, శ్వయంధు ఇయ్యవి శమించును. బలము పుష్టియు గలుగును.

475. పారిభద్రానివ లేహము

శ్లో॥ పలాశబీజం ద్విపలంచ యోజ్యం తథేంద్రబీజం కిమిశత్కుమార్జ్వరం
లవంగమేలాగజపిప్పలీ చ త్యక్షత్రీకుంతీ మరిచాని టంకం॥
శుభ్రాకణే చిత్రికముస్తకే చ బిడంతథా సైంధవనూక్ష్యుమార్జ్వరం॥
రేణుకధాత్రీఫలతైలజం చ హేతకీ నాక్షఫలం జలంచ॥
లోహాభ్రీవంగానినుమార్జ్జ తాని ప్రత్యేక సేహం పిచుభాగయోజ్య
మందారపత్రిస్వరసస్య ప్రస్తం శరావమేకం సురభీజలస్య॥
వికత్ర సర్వం పరిపాచయేచ్ఛ పలద్వయం మాక్షికమేవ దద్యాత్
తతోఽక్షమాతాం పృథివీస్సరో వై క్రిమీన్ నిహన్యా

త్క్రిమికులముగర్భి

మందానలం హస్తితథా వమిం చ కాసం తథా శ్వాసమరోచకం

(భైర-క్రిమిరో.)

మోదుగమాడలు 2 పలములు, కొడిశపాలగింజలు 2 పలములు, నా విడంగ మార్జము 2 పలములు, లవంగములు, ఎలకులు, గజపిప్పలీ, లవంగము, ఆకుపత్రి, కుంతి, మిరియాలు, టంకణక్షౌరము, మంశలోచన, సిప్పల్లు,

మూలము, తుంగము స్త్రులు, చిదాలవణము, సైంధవలవణము, కేణుకలు, ఉసిరిక పప్పు, శిలజతు, కగ్గక్కాయలు, తానికాయలు, మరువేరు, లోహభస్మ, అభ్రకభస్మ, వంగభస్మ, ఇవన్నియు ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క తులము చొప్పున గరిహించి, ఇందలి భస్మలను విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా మార్చించి వస్త్రగాలితము జేసి యిందు భస్మలను గలిపి యుంచవలెను. పిమ్మట నొక పాత్రలో 1 పృస్థము బాడిదపాకురసమును, 1 శరాసము గోమూత్రమును బోసి అందు పై చూర్ణమును గలిపి మందాగ్నిచే రసక్రియా పాకము జేయలెను. పిమ్మట నయ్యది చల్లబడినప్పుడు అందు 2 పలములు లేన జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పారిభద్రాసలేహ మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన క్రిమిరోగము, క్రిమిజసూల, అగ్నిమాంద్యము, ఛర్ది, కాస, శ్వాస, ఆరుచి ఇయ్యది శమించును.

(127). పిప్పలీ - పిప్పళ్ళు.

476. పిప్పల్యాది ఘృతము

శ్లో॥ పిప్పలీ పిప్పలీమూలం ధాన్యకా దాడిమై ర్మృతం ।
దధ్నాచ సాధితం వాత శక్చన్యూత్ర విబంధహృత్ ॥

(వా-హృద్గో.)

పిప్పళ్ళు, మోడి, ధనియాలు, దానివృగింజలు వీనిని పృత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గరిహించి, మెత్తగా దించి సిద్ధము జేసిన కల్కమునూ, 1 పృస్థము ఘృతమును, 4 పృస్థములు పెరుగుమిది 'తేటను గలిపి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన మలమూత్రవాతముల కనుగోమసము గలిగి ఆరోగ్యాధిశమించును.

477. శ్రీయస్వాది ఘృతము

శ్లో॥ శ్రీయసీ శర్కరా దాగ్నిజా జీవకరథకోత్పలైః ।
బలా ఖర్జూర కాళోలీ మేదాయుగ్నేశ్వ సాధతం ॥
సక్షీరం మాహిషం పల్విః పిత్తన్యూరోగ నాశనం ॥

(వా-హృద్గో.)

గజపిప్పలీ, చక్కెర, దాగిత, జీవకము, ఋషభకము, నల్లజీవకము, చిట్రాముట్టి, ఖరూరపుకాయలు, కాకోళి. మేద, సుహామేద, కినిని స్రజ్వేకముగ విశులములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి, సిద్ధము చేసిన కల్కమును, 1 పద్దము గోదెనెయ్యిని, 4 పద్దములు నాలుగు గజపి మందా గ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియట్టలెను దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున చేరించిన పిత్తజర్మారోగము శమిండును.

478 పిప్పల్యాని తోరము

శ్లో॥ పిప్పలీం తియకం హింధు నాగరం హస్తపిప్పలీం ।
భల్లతికం శగుఫలం త్రిఫలం కబురోహిణీం ॥
దేవదారు హరిద్రేద్యే సరిలాతివిషే వచాం ।
మత్తం ముస్తం తిథా పంజలవణాని చుకల్ప్య చ ॥
దధిర్ద్విగ్నసా మజ్జ తైలయుక్తాని దాహయేత్ ॥
అన్నాదూర్ద్ధ్వసితః త్షారాత్ బిడాలకపదం పితేత్ ॥
మదిరా దధియంరోష్ణజ్వాలిప్త మరానవై ॥

... ..

(చ...శాస్త్రం)

పిప్పలీ, తియకము, హింధు, మత్త, గజపిప్పలీ, నల్లజీవకము, మోద, చిత్తము, త్రిఫలములు (ప్రశ్వేకము), కబురోహిణి, దేవదారు, మత్త, మార్జితపనపు, సరళ దేవదారు, అతివన, వచ, చంగల్కశిష్ట, తుంగము స్త్రు, సావ ముగ్ధవిషము, నైంధవలపము, సోవర్పలపము, బిడాలపము, కౌశలపము, కినిని సహంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నళియగొట్టి కావలసినంత పెరుగున, ఘృతమును, వనన, మజను, తైలమును గ్రహించి వీరిచే నాదగ్గర చూర్ణమును తడిసి, ముద్దజేసి యొకభాండ్ములో నుంచవలెను. పిప్పలీ నాభాండ్మును శరావముచే బంధించి, పోయ్యిపైనుంచి గాఢాన్ని చేభాండ్ము యొక్క ఆగుగుభాగము అగ్నివర్షమును దాల్చునగు పాకము జేయవలెను. సాంగశీతలమునందు దగ్ధమైయున్న త్షారమును గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టి పిప్పల్యాని తోరము శమిండును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున భోజనానంతరమున మును

ముతోగాని, పెరుగుమీది లేటతోగాని, ఉష్ణజలముతోగాని, అరిష్టముతోగాని, కల్లుతోగాని, ఆసముతోగాని నేవించవలెను. ఇందువలన పూర్వోగము, శ్వేయధు, గుల్మము, ప్లేహభిష్పద్ధి, అర్చస్సు, ఉదరము, విషూచిక, ఉదావర్తము, వాతాస్తీల ఇయ్యవి శమించును.

479. పిష్పల్యాద్యాసవము

శ్లో॥ పిష్పలీ మరిచం చవ్యం హరిద్రా చిత్రకోఘనః ।
విడంగం కర్ముతో లోభ్యః పాతా ధాత్ర్యేలవాలుకం ॥
శుశ్రీగం చందనం కృష్ణం లవంగం తగరం తథా ।
మూసీ త్సగేలా శత్రుం చ ప్రియంగుం నాగ కేసరం ॥
ఏషాచురపలాన్ భాగాన్ సూక్ష్మచూర్ణకృతాన్ శుభాన్ ।
జలదోషోద్ధ్యయే క్షిప్త్వా దద్యాద్దుడతులా త్రియం ॥
పలాని దశ ధాతక్యా ద్ద్రాక్షా పశ్చిపలా భవేత్ ।
ఏతాన్త్రైకత్రి సంయోజ్య మృనోభాండే విలిక్షి పేత్ ।
జాత్యా రసగతం సగ్వం పాయయే దగ్న్యపేక్షయా ।
క్షుయం గుల్మోద్ధరం
... .. పిష్పల్యాద్యాసవ స్త్వయం ॥

(భై.ర.గోహణి)

పిష్పళ్లు, మిరియాలు, చవ్యము, పసపు, చిత్రమాలము, తుంగము స్థలు, వాయుఃకడంగములు, పోక కొయలు, లొద్దుగ పట్ట, చిరుబొద్ది, శునిరిక పప్పు, కూతురుబుడమ, పట్టివేగు, మంచిగంధము, చంగల్వకోస్తు, లవంగాలు, గ్రాధ తగరము, జటామాంసి, లవంగపట్ట, వీలకులు, ఆకుపత్తి, పేంఘణము, నాగ కేసరాలు వీనిని పుత్త్రేకముగ 1 1/2 పలము చొప్పున గిరిహించి మెత్తగా చూర్ణించవలెను. పిమ్మట నొక భాండములో 32 పున్నములు జలము బోసి అందు 300 పలములు బెల్లమును జేర్చి బాగగా కలుపవలెను. అట్లుపిమ్మట గింజలుదీసి శుభ్రపరిచిన ద్ద్రాక్ష 60 పలములును, పైని సిన పరచిన చూర్ణమును, ఆరెపువ్వు 10 పలములును జేర్చి, అన్నింటిని చాచునో కలియగలిపి అసగవిధానమున బంధించి ఒక నెలదిన మటులనే యుంచవలెను. తరువాత వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి భస్మపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము

శేయబడినట్టిది పిష్పల్యూద్యారవ మనబడును. దీనిని 1 ఔష్య మోతాను
నోష్ఠున నేవించవలెను. ఇందువలన క్షయము, గుల్మము, ఉదరము,
కాశ్యము, గోషాణి, హిమము, ఆర్శము ఇయ్యవి శమించును.

480. బృహత్పిష్పలీ ఖండిము

శ్లో॥ పిష్పల్యూః కుడవం చూర్ణం ఘృతప్య కుడవద్వయం ।
పలమోడశికిం ఖిండాత్ రి నే వర్యాః పలాష్టకే ॥
పలమోడశికేచైవ ఆమల క్షౌరసస్యచ ।
క్షీరపస్థస్థయే సాధ్యం లేహేభూతే తతః క్షి పేతే ॥
తిజాతకా భిమా జాజీ ధన్యాకిం ముస్తకం శుభా ।
ధాత్రీ చ కాష్ఠికిం మార్గం కిరార్గం చాపి జీర్ణకం ॥
కుష్ఠం నాగకిం నాగం సీదక్తితేచ మూర్ఛితం ।
జాతీఫలం సమరిచం మధునశ్చ పలత్యయం ॥
ఉపయుంజ్యాత్తతోధీమక్ అమపి త్తనివృత్తయే ।
.....పిష్పలీఖండ సంతతితం ॥

(భై-ర-అమపి త్త)

పిష్పలీచూర్ణము 4 పలములు, ఘృతము 3 పలములు, కలకండ్ 16 పల
ములు, పిల్లివీచరి శెల్లరసము 6 పలములు, శిశిరికపండ్లరసము 16 పలములు,
పాలు 2 పస్థములు ఇటుల నొక పాత్రలో జేర్చి మండాగ్నిచే లేవ్యపాకము
శేయవలెను. పిమ్మట లవంగపట్ట 1 తులము, ఎలకులు 1 తులము, ఆకుపత్రి
1 తులము, కగక్కాయలు 1 తులము, నల్లజీలకర్ర 1 తులము, భిరియలు
1 తులము, తుంగముస్తలు 1 తులము, వెదురుపప్పు 1 తులము, శిశిరికపప్పు
1 తులము, జీలకర్ర అరతులము, చంగలవ్రోవ్వు అరతులము, శునీ అ
తులము, నాగకేసరాలు అరతులము, జాజీకాయలు అరతులము, మిరియలు
అరతులము వీని నన్నింటిని మెత్తగా చూర్చిచి వస్త్రుగాళితముజేసి, పైలేవ్య
పాకమున గలిసి పాత్రను క్రిందకు దింపవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట నందు
3 పలములు తేనెజేర్చి బాగా కలియగలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము
శేయబడినట్టిది బృహత్పిష్పలీఖండ మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాడు

చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన అమృశిత్తము, శూల, అరుచి, హృల్లాసము, ధర్మ, అగ్నిహంధ్యము, శ్వాస, కాస, క్షయము ఇయ్యవి శమించును. హృదయము మిగుల హితకరము.

481. పిష్పల్యాద్య తైలము

శ్లో॥ పిష్పలీ మధుకం బిల్వం శతాహ్వం మదనం వచాం ।
 మష్ణం శతీం పుష్కరాఖ్యం చిత్రీకం దేవదారు చ ॥
 పిష్ట్యా తైలం విసక్తవ్యం ద్విగుణ క్షీగసంయుతం ।
 అగ్నిసాం మూఢవాతానాం తత్ శ్రేష్ఠ మనువాసనం ॥

(శై-ర.అగ్ని)

పిష్పర్ణం, అతిమధురము, చుక్కచేరు, శతపుష్పి, మృంకాయ, వన, చంగల్వకోళ్లు, కచోరాలు, పుష్కరమాలము, చిత్రీమాలము, దేవదారు పీచిని పగిలేకముగ 2 తులములు చొప్పున గిరిసించి మెత్తగా దంచి కల్పించు సిద్ధము చేయవలెను. పిష్పట నీకలమును: 1 పగిలము తిలతైలమును, 2 పుసములు పాలను, 2 పగిలములు జలమును ఒక పాత్రలోజేర్చి మందాగ్నిచే తైలవాసము చేసి వడ్డియగట్టవలెను. దీనిని అనువాసన వస్త్రీకి ఉపయోగించవలెను. ఇందువలన అగ్నిస్సు, మూత్రాఘాతము, మూత్రోక్చచ్ఛ్రము, గుదభింగము, శూల, ప్రవాహిక, పంక్షణ కటిశూలలు, వాతవర్షోవిబంధము, ఇయ్యవి శమించును.

482. పిష్పల్యాద్య చూర్ణము

శ్లో॥ పిష్పలీ తిఫలా దారు నాగరం సపునర్జనం ।
 భాగైర్నికై శేషం తత్సమం వృద్ధదారుకం ॥
 కౌంజికేన పిబేచ్ఛూర్ణం కర్షమాత్రం ప్రమాణతః ।
 జీరణ చ పరిహారం స్యాత్ భోజనం సర్వకామికం ॥
 శీఘ్రం వాతరోగాం శ్చ హస్త్యాత్ ప్రహాస మేవ చ ।
 అగ్నిం చ కురుతే ఘోరం భచ్చకం చ నియచ్ఛతి ॥

(శై-ర.శీఘ్ర.)

పిప్పళ్లు, త్రిఫలములు, (చక్రత్యేకముగ) జేవదారు, కుంతి, తెల్లగలిజేరు, వేరు, వీనిని చక్రత్యేకముగ 2 పలముల చొప్పున గ్రహించవలెను. వృద్ధులకు బీజములను 14 పలములను గ్రహించవలెను. వీటి నన్నింటిని కలిపి మెత్తగా దంచి వస్త్రగాభితము చేయవలెను ఈ చూరమును 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన శ్రీ పదము, వాతరోగము, స్త్రీహృద్వి, శిశుకాగ్నియు శమించును. జాతరాగ్ని వృద్ధిబొందును.

483. కృష్ణాది మోదకము

శ్లో॥ కృష్ణా చిత్రక దంతీనాం కర్ణ వర్ధపలం ఫలం ।
వింశతిశ్చ హాతక్యా గుడస్య తు పలద్వయం ॥
కుంధునా మోదకం ఖాదన్ శ్రీపదం హంతి రుస్తిరం ॥

(చై-ర- శ్లోకము)

పిప్పళ్లు 1 తులము, చిత్రమూలము 2 తులములు, నాగదంతీమూలము 1 పలము, కరక్కాయలు 20, ఇటుల గ్రహించి వీనిని మెత్తగా చూర్చి దంచి వస్త్రగాభితము చేయవలెను. పిమ్మట నొక ఖల్వములో 2 పలముల బెల్లమును వేసి మెత్తగా నూరి అందు పై చూరమును కొంచెము కొంచెముగా జేర్చుచు కలియ నూరవలెను. అటుపిమ్మట తగుమాత్రముగా తేనెను జేర్చి బాగ్గుగా మర్చి 1 తులము పరిమితిని మోదకములను జేయవలెను. ఒక్కొక్క మోదకమున పోవలెనంతయు నేవించుచుండిన శ్రీ పదము శమించును.

484. పిప్పల్యాది కషాయము

శ్లో॥ పిప్పలీ శాఠ్వా దాగ్నిశ్చ శతపుష్పా హరణుభిః ।
కృతః కషాయః సగుడో హన్యాత్పిపసజం జ్వరం ॥

(చ-ర- శ్లోకం).

పిప్పళ్లు, సుగంధిపాల, దాగ్నిశ్చ, శతపుష్పి, రేణుకలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి వాకిము చేయవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొంచెము బెల్లము జేర్చి నేవించిన వాతజ్వరము శమించును.

485 భాగవతము (విప్లవాది)

శ్లో॥ విప్లవీ విప్లవీమూలం ధాన్యకం కృష్ణజీరకం ।
 పైంధనం చ బిడంచైవ పత్రింతాల్సితేనకం ॥
 ఏషం ద్విపలికాన్ భాగాన్ పంచసౌవర్చలస్య చ ।
 సరిచా జాజి శుంతీనాం ఎకైకస్య పలం పలం ॥
 త్వగేలా చారభాగేన సాముద్రాత్ కుడవద్వయం ।
 దాశిమత్ కుడవం చైవ ద్వే పతే చామవేతనాత్ ॥
 ఏతచ్ఛార్ద్రకృతం శ్లత్తం గంధాధ్యమచ్యుతోపమం ।
 లవణం భాగ్యం నామ భాగ్యేణ వినిర్మితం ॥
 జగత్తు గోత్రారాయ వాత్సేచ్ఛా మయాపహం ।
 వాతగుల్మం నిపన్యాశు వాతహాలాని యాని చ ॥
 తస్మిన్మమ నురానీధు తస్య కాంజి యోజితం ।
 జాంగలానాం చ మాంసేన వసే విశేషేన చ ॥
 మందాగ్నే రక్షతో నిత్యం భిక్షదాత్వేవపాపకః ॥

(భైరవగీతాంధ్యం)

విప్లవ 2 పలములు, మోడి 2 పలములు, భినియాలు 2 పలములు,
 కల్లజలక 2 పలములు, పైంధవలవణము 2 పలములు, బిడాలవణము 2 పల
 ములు, ఆకుపత్రి 2 పలములు, తాల్సితపత్రి 2 పలములు, నాగకేసరములు
 2 పలములు, సౌవర్చలవణము 5 పలములు, మిరియాలు 1 పలము,
 బిలక 1 పలము, శుంతి 1 పలము, లవణంపట్ట అరపలము, ఏలమలు
 2 పలములు, సముగ్రిలవణము 8 పలములు, దానిమ్మకాయచెరడు 4 పలములు,
 పుల్లపల్లవ 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి మెత్తగాదంచి వస్త్ర
 గోళితము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది భాగవతవణ మన
 బహుళం. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున మజ్జిగ లేటతో గాని, కల్లుతో
 గాని, నీడువుతో గాని, పుల్లని మజ్జిగతో గాని, జాంగలమంసములతో
 గాని పేయించవలెను. ఇందువలన వాతగుల్మము, వాతజ్వాల, అగ్నిమాంధ్యము

అర్జును, గృహణి, కుషము, భగందరము, హృవోగము, ఆమవోషము, సోమోత్సోవిబంధము, పీహవృద్ధి, అశ్లరి, శ్వాస, కాస, ఉదరము, క్రిమి, మూత్రోశర్కర, పాండురోగము మున్నగు వ్యాధులెల్ల శమించును.

486. పిష్పలీమూలాది చూర్ణము

శ్లో: సమూలాం పిష్పలీం త్వారా చ్యౌ పంచలవణాని చ |
మాతులుంగాభయా రాస్నా శతీ మరిచ నాగరం ||
కృత్వా సమాంశం తచూర్ణం పి బేత్పాత్రాః సుఖాంబునా |
త్రైప్సికే గృహణీ దోషే బలవర్ణాన్ని వర్ధనం ||

(చ.గృహణి.)

మోడి, పిష్పల్లు, యవత్తారము, నరత్తారము, బిడాలవణము, మైంధిరి
లవణము, సామద్రోలవణము, సోవర్పలవణము, కాచలవణము, మాడిఫలశేన
ములు, కరక్కాయలు, సన్నరాష్ట్రము, కచూరాలు, మిరియాలు, శుంఠి
పీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగ్నితము చేయ
వలెను. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున ప్రతియుదయమునను ఉష్ణో
దకముతో నేపించవలెను. ఇందువలన త్రైప్సిక గృహణి శమించును. బలము,
వర్ణము, జాతరాగ్నియు వృద్ధిబొందును.

487. పిష్పలీమూలాద్యరిషము

శ్లో: సమూలా పిష్పలీ శృంగీ భృహతీ వ్యాశ్నభేదకః |
పాటలూ దేవకాష్ఠం చ శ్నద్దంష్ట్రా వ్యాభయా తథా ||
వీకకాత్ పాడశవలం కోలానామాధకం తథా |
దస్తీ చిత్రక మూలానాం పంచవింశ వలం పృథక్ ||
చతుర్గుణే జలదోషే పచే దరావశేషితం |
శీతం సమావహేద్భాదే ప్రలిప్తే మధుసర్పిషా ||
ఖండస్య ద్వై శతే శుదే తద్దంష్ట్రోహం సమావహేత్ |
పత్రికృతం తిలొత్సేధ నూక్షుచూర్ణాన్యయాని చ ||
పియంగుం పిష్పలీ రోధం మృద్వికాం సైలవాలుకం |
శ్రీముకం శతపుష్పాం చ నిఘం తేజోవతి మపి ||

పాటికా దేవదారుం చ ఖిదిరస్య చతుః పలం ।

క్షౌద్రో పృస్థస్య చ చాపి సమాసిచ్య ఘటే శుభే ॥

సౌమ్యే పుష్పే తథా హస్తే రోహిణ్యా ముత్తరాను చ ।

దశతాత్రస్థితః పేయోఽరిప్త ఆత్రేయపూజితః ॥

అగ్నిభ్యాం కథితం పూర్వం రసాయనమిదం శుభం ।

యథాగ్నిబలమాత్మాం తు పిచేద్య హితాశనః ॥

... .. ॥ (గ.వి.యత్కృ.)

మోడి 16 పలములు, పిప్పళ్లు 16 పలములు, కర్కాటకశృంగి 16 పలములు, పెద్దములక వేరు 16 పలములు, పాపాణభేదివేరు 16 పలములు, కలిగొట్టువేరు 16 పలములు, దేవదారు 16 పలములు, పల్లేరుకాయలు 16 పలములు, కగిక్కాయలు 16 పలములు, చేగుపండ్లు 4 పృస్థములు, నాగదస్తీమూలము 25 పలములు, చిత్రములము 25 పలములు ఇటుల గృహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి, 64 పృస్థముల జలమునందువేసి 32 పృస్థములు మిగులువరకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట మధుఘృతములచే పూయబడిన భాండమునందు ఆ కషాయమును బోసి అందు 200 పలములు కలకండ్లను కలియగలిపి యుంచవలెను. అటుపిమ్మట ప్రేంఘణము 1 పలము, పిప్పళ్లు 1 పలము, లొద్దుగపట్ట 1 పలము, దాక్షి 1 పలము, మాతురుబుడను 1 పలము, బోక కాయలు 1 పలము, శతపుష్పి 1 పలము, నేపచెక్క 1 పలము, మాల్యంగునివిత్తులు 1 పలము, దేవదారు 1 పలము, చండ్రసారము 4 పలములు వీని నెల్ల మెత్తగా చూర్చించి, ఈ చూర్ణమును, 200 పలములు లోహచూర్ణమును, 2 పృస్థములు తేనెను పై భాండములో చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి అరిష్టవిధానమున బంధించి 10 దినము లట్లులే యుంచవలెను. పిమ్మట దీనిని వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి భద్రాపవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పిప్పలీమూలాద్యరిప్త మనబడును. దీనిని 1 బౌద్ధ మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన త్తయము, కాశము, జ్వరము, వీహాభివృద్ధి, కుష్ఠము, గుల్మము, అగ్నిమాంద్యము, శ్విత్సోమస్తమ, అశ్మరి, ఉదర్దము, విదర్ది, అంత్యివృద్ధి, పాండువు, ఉదరము, శుక్రవోషము, స్తన్యవోషము, నాడివృణము, పిటిక, భూతాపస్మారము ఇయ్యది శేవించును. మిగుల రసాయనము.

488. చవ్యాది ఘృతము

గ|| చవికా త్రిఫల భాగ్ దశమూలైః సచిత్రైః ;

కులత్థ సిన్ధులీమూల వాతా శాలయనైః ౭ తే ||

శృతైర్నాగరదుస్సపర్నాః సిన్ధులీ శతి పౌష్కరైః |

సిన్ధ్యైః కర్కటశృంగార చ సమైః సర్విర్విపాచయేత్ ||

సిన్ధేస్సిం శూర్పా త్తా మౌర్యా వ్యో వంచలవణాని చ |

దత్వా యుక్త్యా కుచేన్యాత్కాం త్తయ కాస నివీసితః ||

(వా-కాస.)

చవ్యము, త్రిఫలములు, గంటుభాగంగి, దశమూలములు, చిత్రీ మూలము, శలపలు, మోడి, చిరుబొద్ది, రేగుపండ్లు, యాచలు వీనిని పృత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పృస్థముల గలముసందువేసి 4 పృస్థములు మిగులుపరికప గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 ప్రస్థము ఘృతమును, శుంఠి, సుదగొండివేళ్ళు, పిప్పళ్ళు, కమారాలు, పుష్కలములము, కర్కటకశృంగి వీనిని వుల్కేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా నంచి జలముతో నూరి సిద్ధము జేసిన కల్కమును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట తగుమాత్రముగా యశతోమమును, సర్జిత్రమును, పంచలవణములను చూర్ణించి యిందు కలిపి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది చవ్యాది ఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన కఫజ త్తయకాస శమించును.

(128) ప్రియాలః - చారచెట్టు.

489. ప్రియాలాది ఘృతము

గ|| ప్రియాల కాంధగృధ నింబ సప్తపల్ల చిత్రక మణిచ చనా పిష్ట సిద్ధం శేష్కషష్ఠినాం ||

(సు-శుష్క.)

చానపప్పు, మద్దిచెక్క, శలయాకులు, వేపచెక్క, విడాకులసాన చెక్క, చిత్రమూలము, మిరియాలు, వన, చంగల్వకోస్తు వీనిని పృత్యేకముగ

2 తులముల చొప్పున గొలిపించి మెత్తగా దంచి సిద్ధముజేసిన కల్కమును, 1 బౌస్థము ఘృతమును, 4 బౌస్థములు జలమును గలిపి మందాగ్నిచే ఘృత పాకము జేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించి 3 ఫజకుష్ఠము శమించును.

(129) పీఠ్యంగు - పేంఘణము.

490. పీఠ్యంగాది తైలము

శ్లో॥ పీఠ్యంగు మధుకాం బహు ధాతవ్యుత్పల పర్తిభిః |
మంజిషా లోభ్య లాక్షాభిః కషిత్తస్య గణన చ ||
కుచ్ఛైలం తిదా సాగ్రవం నిమృహాత్మైశు పూర్ణజాతే ||

(వా-చ-కర్ణ రోగ.)

పేంఘణపువ్వు, అశవధురము, చిరుబొద్ది, ఆరెపువ్వు, నుగంధివాల, మంజిష్ఠ, లొద్దుగపట్ట, లక్క వీనిని పృత్యేకియగ 3 తులములు చొప్పున గొలిపించి, మెత్తగా దంచి సిద్ధము జేసిన కల్కమును, 1 బౌస్థము తలతైలమును, 4 బౌస్థములు వెలగావల రసమును ఒకటిగా గలిపి మందాగ్నిచే తైల పాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఈ తైలమును కర్ణపూరణము జేసిన కర్ణ సాగ్రవము శమించును.

491. పీఠ్యంగాది చూర్ణము

శ్లో॥ పీఠ్యంగు తిగిఫలా లోభ్యం సత్తైదగ్రిం పత్రిసారణం ||

(శ్లే-మ-ముఖరోగ.)

పేంఘణపువ్వు, తిగిఫలాలు, లొద్దుగపట్ట వీనిని సమూహములుగ గొలిపించి మెత్తగా చూర్ణించి సత్తైగాళిశము జేయవలెను. దీనిని పేనెతో గలిపి పత్రిసారణము జేసిన ముఖరోగములు శమించును.

492. రెండవ పీఠ్యంగాది తైలము

శ్లో॥ పీఠ్యంగుశాత్పలయష్టాష్టా ఫలతీః రసాంజ్వలైః |

చందనద్వయ మంజిషా శతాష్టా సర్జ మైంధవైః ||

మన మోచరపానా వాసునీ బిల్వ వాలకైః ।
 కల్పైః కరికణా కృష్ణా కాళోలి యుగైస్తై స్తథా ॥
 గంధదంష్ట్రైశ్చ నిఖిలైః చాగీ క్షీరేణ మమనా ।
 తార్వీ క్వాథేన చ పచేత్ తైలం తిల సముద్భవం ॥
 ప్రియంగ్వాద్యుదం తైలం పృష్ఠగం యోనిజాః గదాః ।
 గృహణీ మతిసారం చ హస్త్యాత్ గర్భస్య రక్షణం ॥

(భై.వ. పృష్ఠర.)

ప్రేక్షణపుష్ప, అతివధురము, తిరిఫలము, రసాంజనము, మంచి గంధము, రక్తచందనము, మంజిష్ఠ, శత్రుషిష్ఠ, సరగము, స్వేదపలవము, తుంగముస్తలు, బూరుగ బంగ, నలసుగంధిపాల, కాకిదొండ్లి, మారేడువేరు, వరువేరు, గజపిప్పలి, పిప్పల్లు, కాళోలి, క్షీరకాళోలి వీనిని పృష్ఠేక ముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి, కల్కమును సిద్దము జేసి దీనితో 1 పృష్ఠము తిలతైలమును, 4 పృష్ఠములు మౌర్య పశువు కషాయమును, 1 పృష్ఠము మేకపానము, 1 పృష్ఠము పెరుగుమీద తేటను జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకము జేసి ఫణియగట్టవలెను. ఇది కొంచెము చల్లబడునమయమున సమస్త గంధద్రవ్యముల యొక్క మృదుమార్మమును తగు మాత్రముగా నీ తైలమునందు గలిపి ధృఢముగా మూసి యుంచుకొని ద్రవీక పానాభ్యంగ - ఉత్తరప సిగూదమున నుపయోగించవలెను. ఇందువలన దీనిని రము, యోనివ్యాధులు, గృహణి, అతిసారము ఇయ్యవి శమింపును. గర్భ రక్షణమగును.

493. ప్రియంగ్వాది గణాక్వాథము

ప్రియంగ్వాదిగణము * నలదు శైవ్యబహిష ద్రవ్యములను సమాంశము లుగ గ్రహించి కషాయవిధి ననుసరించి కషాయమును పాకము జేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతారు చొప్పున నేమించిన పక్వాతీసారము, పితతోగములును శమించును. భిగ్నసంధానము జేయును. వర్ణరోపణము జేయును.

* ప్రియంగ్వాదిగణము - డా॥ పద్మవిజ్ఞానమున 5 వ అధ్యాయమున జూడదగును.

(130) పుత్రజీవః - పుత్రజీవపు చెట్టు.

పీఠి గురించిన ప్రత్యేకయోగములు గానరావు.

(131) పూగః - పోక చెట్టు.

494. పూగభండము.

సోః ఛిచ్ఛం పూగఫలం దృఢం పరిణతం పక్వా చదుగాంబుభిః |
 ప్రక్షిప్త్యాతకశోపితం వసుపలు గాఢ్యం తత్సూర్జితాత్ || -
 తత్సూర్జితాత్ కుడవే విపచ్య హి వరీ ధాత్రి రసా ద్యుంజితా
 ద్యేపసే పయసః పదాయ విపచేన్మందం తులారం సేతాం ||
 హేమాంభోధరచందనం త్రికటుకం ధాత్రి ప్రియలసికా |
 మజానా త్రిసంగం జీరకయంగం శృంగాటకం వంశజా |
 జాతికోశఫలే లవంగ మహా ధన్యాక క్షోలకం ||
 నాకూలీ తగ రాంబు వీణాఫాల్గుంగోత్థాత్ ||
 స్సం ద్యక్ష్యమితం విమర్శ్య విధినా పాకే తు మందే తతః |
 ప్రక్షిప్త్యాతక ప్రికటుక ముచురిదం దర్శ్యావేత్యా త్తతాత్ |
 సిద్ధం వీక్ష్య విధారయేదవహితః స్నిగ్ధేభ్య మృద్భాజనే ||
 భాదేత్వాత్రిదం జ్వరామయమాగం పృష్ఠం బుధః కాన్తికం ||
 శూలాజీర గుదప్రవాహుధిరం దుష్టామసిత్తాజయేత్ ||

... ..
 ఏతత్ పూగరసాయనం ప్రదరనుత్ విజ్ఞాతృసంగావహం ||

(బ-రా-జ్యర.)

పోకపండ్లను (బాగుగా పండినవానిని) గ్రహించి, ముక్కలుగా గోసి
 సెళ్ళుగలిగిన పాలలో జేర్చి మెత్తగా నుడక బెట్టి పరిశుద్ధమగు జలముతో కడిగి
 మెండుబెట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుటచేన పోకపండ్ల-ముక్కలను రి పల
 కులు గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాభితము జేయవలెను. సిమ్మట
 నొక పాత్రలో నీ చూర్ణమును, 4 పలములు పిల్లివరనేళ్ళ రసమును, 4 పల
 కులు ఉసిరికపండ్ల రసమును, 2 పల్లములు పాలను, రెండు పలములు చక్కెరను
 జేర్చి మండాగ్నిచే 'లేహ్యపాకము' జేయవలెను. నాగ కేసరములు, తుంగ

ముస్తలు, మంచిగంధము, తిరిగిటుకములు, ఉసిరికగింజలలోని పప్పు, చాపపు, లవంగపట్ట, వింకులు, ఆకుపత్తి, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, పెద్దకుంభముస్తలు, చెదురుపు, జాపత్రి, జాబికోయ, లవంగాలు, ఫనియాలు, తక్కినములు, దుంపరాష్ట్రము, గింధిగము, కురువేరు, పెద్దపట్టివేరు, గుంటుకల, పెన్నెరు వీనిని ప్రత్యేకముగా 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి మెత్తచూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేసి, ఈ చూర్ణము పైపాకము సిద్ధమైన వెంట్రోలందు జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి పాత్రిను కిందప దించి చల్లారబెట్టవలెను. పిమ్మట దీనిని స్నిగ్ధభాండమునందు గ్రహించి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధమైన జేయబడినట్టిది పూగిండ్ల మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున ప్రతి యుదయమున నేవించవలెను. ఇందువలన కూల, అజీర్ణము, అసారము, రక్తాతిసారము, బద్ధరము, అమిశ్రము, రాజయత్న, తీవ్ర, ఛగ్గి, మూర్ఛ, పొండు, మలమూత్రిబంధము ఇయ్యవి శమించును. వంధ్యాశ్లేష్మబోవును. అగ్నిదీపనము గలుగును. బలము, వర్ణమును గలుగును. సవ్యశృంగము చేయును. నేత్రములకు హితము.

495. కరిము: కాది రసాయనము

పైని చెప్పిన పూగిండ్ల యోగమునకును ఈ యోగమునకును ద్వైరగ్రహణములోగాని, నిర్విణవిధానములోగాని, ఫలశ్రుతిలోగాని పెట్టి శిక్షించును గ్రంథములందు గానరాదు. గాన యీ రెండింటి నొకే యోగము చేయునగును.

(132) బడరీ - శ్రగుచెట్టు.

496. కోలాది చూర్ణము

శ్లో॥ చతుర్ణాం చంద్రసహస్రసాం తూర్వవజాచ్చ పలత్రియం॥

అవతానాం చ చత్వారి శర్కరాయాః పలాశకం॥

తచ్ఛూర్ణం కాకమావాన్న గాదాష్ట్రనచాగ్రయేత్ ।

కానాజీర్ణాదిత్వాన పృథ్వీర్వామయ కూలనత్ ॥

(గా-గ్రహణ)

ముస్తలు, మంచిగంధము, తిరిగిటుకములు, ఉసిరికగింజలలోని పప్పు, చా-
పప్పు, లవంగపట్ట, వింకులు, ఆకుపత్తి, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, పెద్దకుంభ
ముస్తలు, చెదురుపప్పు, జాపత్రి, జాజికాయ, లవంగాలు, ఫనియాలు, తక్కిన
ములు, దుంపరాష్ట్రము, గింధిగము, కురువేరు, పెద్దపట్టివేరు, గుంటుకల,
పెన్నెరు వీనిని ప్రత్యేకముగా 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి మెత్త
చూర్చించి వస్త్రగాలితము చేసి, ఈ చూర్ణము పైపాకము సిద్ధమైన వెంట
అందు జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి పాత్రిను కిందప దించి చల్లారబెట్టవలెను.
పిమ్మట దీనిని స్నిగ్ధభాండమునందు గ్రహించి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధమ
జేయబడినట్టిది పూగభండ మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున
ప్రతి యుదయమున నేవించవలెను. ఇందువలన కూల, అజీర్ణము, అ-
సారము, రక్తాతిసారము, బద్ధరము, అమిశ్రము, రాజయత్న, తీవ్ర, ఛ-
మూర్ఛ, పొండు, మలమూత్రిబంధము ఇయ్యవి శమించును. వంధ్యాశ్లేష్మ-
బోవును. అగ్నిదీపనము గలుగును. బలము, వర్ణమును గలుగును. సవ్యశృంగము
జేయును. నేత్రములకు హితము.

495. క్రిము:కాది రసాయనము

పైని చెప్పిన పూగభండ యోగమునకును ఈ యోగమునకును ద్వై-
గ్రహణములోగాని, నిర్వణవిధానములోగాని, ఫలశ్రుతిలోగాని పెట్టి శిక్ష-
మును గ్రంథములందు గానరాదు. గాన యీ రెండింటి నొకే యోగము
చేయవలెను.

(132) బడకీ - శ్రగుచెట్టు.

496. కోలాది చూర్ణము

శ్లో॥ చతుర్ణాం ఐస్థిసహస్రూనాం తూర్వవజాచ్చ పలత్రియం॥

అవతానాం చ చత్వారి శర్కరాయాః పలాశకం॥

తచ్ఛూర్ణం కాకమావాన్న గాదాష్ణనచాగ్రయేత్ ।

కానాజీర్ణాదిత్వాన హృత్పర్వామయ కూలనత్ ॥

(గా-గ్రహణ)

మాలగొండివేరు వీనిని ప్రత్యేకముగ $1\frac{1}{2}$ వలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 ప్రస్థముల జలమునందు జేసి 2 ప్రస్థములు మిగులు పరప కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 ప్రస్థము ఘృతమును, 2 ప్రస్థములు పాలును, నేలయునిరిక, కమారాజు, దాక్షి, పుష్కరమూలము, మేది, ఉసిరికపప్పు వీటిని ప్రత్యేకముగ 1 వలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి సిడము జేసిన వీని కల్కమును శేర్చి మందాగ్ని చే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిదము జేయబడిన తీది బలాది ఘృతమవడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవించిన జ్వరము, త్వరము, కాసము, శిశ్నూల, పార్శ్వకూల, అంసతాపము ఇయ్యది కమించును.

499. బలాత్తైలము.

శ్లో॥ బలాశతం చిచ్ఛరుహాపాదం రాస్నాష్టభాగికం ।
జలాధకల శతే పక్త్యా శతభాగసి తేరసే (
దధిమ స్త్రితులిర్యాసకుకై నెలాధకం సమై ।
పచేత్సాజపయోరాంశం కల్కైరేభిః పలాన్మితైః ॥
శతీ సరళదార్ద్రేలా మజాపా గురుచందనైః ।
పద్మకాతిబలా మస్తా శూర్పపరీ హరణేభిః ॥
యష్టాహ్యసురసవ్యాఘ్నినఖిర్ భకజీవకైః ।
పలాశరసక స్తురీ నిలికా జాతికోశకైః ॥
స్పృక్కా మంతుమైలేయ జాతికా కట్ఫలాంబుభిః ।
త్వష్కదురుకకర్పూతుపక్ష్మశ్రినివాసకైః ॥
లవంగఖకింకొలకుప్తమాంసీ ప్రియంగుభిః ।
సౌజేయత గరభ్యామ పచాపదసకప్లవైః ॥
నినాగ కేసరైః సిద్ధే దద్యాచ్చాత్రావతారితే ।
పత్యిక్లృతతః పూతృ విధినా తత్ప్రియోజతం ॥
కాసశ్వాసజ్వరచ్ఛర్ది మూర్ఛా గుల్మక్షతక్షయాక్ ।
వీచాశోషమపస్మాదమలక్ష్మిం చ ప్రణాశయేత్ ॥
బలాత్తైలమిదం శ్లేష్మం హతవ్యాధి వినాశనం ॥

(వా-శాస్త్రకోగ -)

చిట్టాముట్టి 100 ఫలములు, తిప్పతీగ 25 ఫలములు, సన్నరాష్ట్రము
 12½ ఫలములు ఇటుల గొనించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 400 పగ్గముల
 జలమునందువేసి 100 ప్రసములు మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. సిమ్మలు
 నీ క సా మమునందు 4 పగ్గములు తిలతెలమును, 4 పగ్గములు పెరుగుమీడి
 తేటగు, 4 పగ్గములు చెఱుగసమును, 4 పగ్గములు కౌంజీకమును, 2 పగ్గ
 ములు మేకిపాలను జేర్చవలెను. మరియు, కమారాలు, పెరళదేవదారు, వీల
 కులు, మంజిష్ఠ, కృష్ణాదు, మంచీగంధము, పచ్చకొవ్వము, అతిబల, తుంగ
 ముస్తలు, అపవి పెరి, కేలుకలు, అతిమధురము, తులసి, వ్యాఘ్రసఖము,
 ఋషభకము, జీరకము, మోడుగబంక, కస్తూరి, నీలివేళ్లు, జాపతి, స్పృశ్క
 యను గంధద్రవ్యము, కుంకుమపువ్వు. కిలాశకు, జాజికాయలు, కాయఫల
 చెక్క, కుమారేర, లవంగపట్ట, సాంబాణి, పచ్చకర్పూరము, గవ్వపలుకు
 సాంబాణి, గోరంటపువ్వు, లవంగాలు, ఎఱుచిప్పలు, తక్కులము, చొగల్వ
 కొప్పు, గట్టామగిసి, పేంఖము, చూచివత్తి, గింధితగరము, దమరము,
 వస, త్రుంగకాయలు, పెద్దతు గము స్థలు, నాగ కేసరములు వీనిని పుల్కేయముగ
 1 పలము చొప్పున గొనించి, ఇందలి కస్తూరిని, కుంకుమపువ్వును, పచ్చ
 కర్పూరమును విడిచి, మిగిలిన వానిని మెత్తగా గంచి, కల్కము జేసి దీనిని
 గూడ వైదానిలో జేర్చి మందగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఈ
 తైలము ఉష్ణముగ నున్నప్పుడు కస్తూరి మున్నగు ద్రవ్యములను ఫిల్ట్రములో
 నీ తైలపాకమును మెత్తగా నూరి దీని సంతకు సిద్ధమైన తైలమునందు జేర్చి
 బాగుగా కలియగలిపి వృధముగా మూసి యుంచవలెను ఇటుల సిద్ధము జేయ
 బడినట్టిది బలాతైల మనబడును. దీనిని వానాభ్యంగ సంస్కరస్థాని హావమున
 నుపయోగించవలెను. ఇందువలన సమస్త వాతవ్యాధులును, కొనుక, క్వాసము,
 జ్వరము, ఛర్ది, మూగ్గు, గుల్మము, తీతక్షయము, వీరహృద్ది, శోష, ఆపస్మా
 రము ఇత్యది శమించును.

500. నాగబలా ఘృతము

శ్లో॥ పాదకేషం జలద్రోణే పచేన్నా నాగబలాతులాం ।
 కేవ క్వాధేన తున్యాంశం ఘృతం క్షీరేణ పాచయేత్ ॥
 పండ్రికైశ్చాపిబలా బలా యష్టి పునర్నచైః ।
 పరపాంహోక కాశ్యగపియాంకపిక్ మృధైః ॥

అశ్వగంధా సింహా భీర మేదాయుగ్ధత్రికంబకైః ।
కాకోళి క్షీరకాకోళి క్షీరశుక్లాద్విజ్జీకైః ॥
ఏతన్నాగబలాఽర్హిః పిత్రరక్తక్షతక్షయకా ॥

... ..

(వా-కౌస.)

నాగబలామూలము 100 పలములు గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పృస్థముల జలమునందు చేసి 4 పృస్థములు మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. ఔమ్ముట నీకషాయమునందు 4 పృస్థములు ఘృతమును, 4 పృస్థములు పూలను జేర్చవలెను. వీమ్ముట, ఆతిబల, చిట్టాముట్టి, ఆతిచుడుగుము, తైలగలి శబుజేరు, పరిపాండవీకపుష్పము, పెగుచ్చుడి, చాగపప్పు, దురిదగొడివిత్తులు, పెన్నేరుడ, చక్కెర, శిలీమీచరవేరు, మేది, మహామేది, పల్లకాయలు, కాకోళి, క్షీరకాకోళి, జీవనీకంఠము, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర వీనిని పృత్వేకముగ 1/2 పలము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి, నిద్రముజేసిన నీని కల్కమును గూడ పైపానిలో జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది నాగబలాఘృతమునబడెను. దీనిని 1 తలము మోతారు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన రక్తసీతము, క్షతక్షయము, తృష్ణ, భగ్ని, దాహము, ఇయ్యవి శమించును. పలీపలీతముభారాకుండయుండును బలము, పుష్టి, ఆయుర్వృద్ధి, ఓజోవృద్ధి, శుక్రివృద్ధియు లగును.

501 మహాబలాత్మలము

శ్లో॥ బలమూలక మాయస్య దశమాలీకృతస్య చ ।
యవకోలకులుతానాం క్వాథస్య వయస్సథా ॥
అష్టవషో శుభా భాగాః తైలాదేక స్తదేకతః ।
పచేదారోప్య మధురం గణం సైంధవసంయుతం ॥
శనా గురుగ్రహం సంశం దేవదారు చ ।
మంజిష్ఠా చందనం శుష్కం వీలాం కాలానుసౌరకం ॥
మాంసీం తైలేయకం పత్తిం తగరం శారీబం వచాం ॥
శతావరీమశ్వగంధాం శతఫుష్పాం ప్రసర్నవాం ॥

తత్సాధునిదం సౌపర్యే రాజతే మృగ్యయేఽసి నా,
 పుష్టిప్య కలశే సమ్యక్ ఆత్మ గుప్తా నిధాపయేత్ ||
 యథాబలమతో మాతాం నూతికాయై పరిదాపయేత్ ||

... ..

(శై-ర-వాత్సోగ.)

చిట్టాముట్టిచేరు క పాముము రి పగ్గములు, దశమూలక పాముము రి పగ్గములు, యువలు, కేగువండు, పులవలు, వీనిని సముదాయముచే కాచబడిన క పాముము రి పగ్గములు, పాలు రి పగ్గములు, తీలతైలము 1 పగ్గము ఇట్లల నొక వాత్రిలో బోసి, అందు మధుగర సదృశ్యములు అనగా - జీవకము, ఋషభకము, మేది, మనఃమేద, కాకోలి, క్షీరకాకోలి, ఆతిమధురము, ఆడవిమినుము, అడవిపెసగ, జీవన్తి అను దృష్టములు, సైంధవలవణము, కృష్ణాగరు, సరసము, సరళశేషనారు, మంజీష్ఠ, చుంచిగంధము, చంగల్వకోష్ఠ, వీలకులు, మాంస పసపు, జటానూంసి, శిలాజతు, అకుపత్తి, గంధితగరిము, సుగంధిపాల, పస, పిల్లిపిచగవేళు, చెన్నేరు, శతపుష్పి, తెలగలిజేరువేరు వీటిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గిరిసించి మెత్తగా నలియగొట్టి సిద్ధము జేసిన నీని కల్కమును గూడ జేర్చి మందాగ్ని చే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇట్లుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది మహాబలాలైలమనబడును. దీనిని యథాబలముగ పాన వన్య - అధ్యంజన వస్త్రరూపమున నుపయోగించవలెను. ఇందువలన సమస్త పైని వాతవ్యాధులును, నూతికావ్యాధియు, మర్మాద్యభిమాతమును, ఆస్తి ధాతుక్షయము, క్షీణకుక్రిము, గర్భాశయవికారము, ఆక్షేపకము, హిక్కి, కాసము, ఆధిమంధము, గుల్మము, క్వాస, ఆస్త్యివృద్ధి, మున్నగు వ్యాధులు శమించును.

502. బ లా రి ప్ట ము

శ్లో. బలాశ్యగంధయోగ్ధ్యాం వృధిక్ పలకతం శుభం,
 చక్షుర్దోశే జలే పక్త్వా దోగ్ధిమేవాపశేషయేత్ ||
 శీతే తస్మిన్ రసే పూతే క్షిప్యేదశుభలతాత్మకం ।
 భాతికీం షోడశపలాం పయస్యాం ద్వైపలాంశికాం ।

పంచాంగులపలకగ్రద్గం రాన్నామేలాం పరిహరిణి |
 దేవపుష్పముశీగం చ శ్నగంష్ట్రం చ పలా శికారం ||
 మాసంభాండే సిశస్త్యేష్వ బలాద్యో మహాఫలః |
 హస్త్యోగ్రాక్ వాతజాక్ రోగాక్ బలపుష్కగ్నిశర్కరః ||

(భై. ౨. వాతరోగ)

చిట్టాచుట్టివేరు 100 పలములు, అశ్వగంధ 100 పలములు ఇటుల
 గొలిపించి మెత్తగా కలియగొట్టి వీనిని 64 ప్రస్తమల జలమునందు చేసి 16 ప్రస్త
 మలు మిగులువరకు గాఢపఱచు. చల్లబడిన పిమ్మట నీకషాయము నొకభాండ
 లోనికి వదియగట్టి అందు 300 పలములు బెల్లమును జేర్చి బాగుగా కలియ
 గలుపవలెను. పిమ్మటనందు 16 పలములు ఆరెపువ్వునూ, తీపనీ 2 పలములు,
 అమృతపువ్వు 2 పలములు, సన్నరాష్ట్రము 1 పలము, నీలకులు 1 పలము,
 గొంతెమగొమరు (సమూలము) 1 పలము, లవంగాలు 1 పలము, వట్టివేరు
 1 పలము, చల్లకాయలు 1 పలము ఇటుల గొలిపించి మెత్తగా చూర్ణించి,
 యా చూర్ణమును పైభాండములో జేర్చి యన్నింటిని బాగుగా కలియగలిపి
 అతివై విధానమున బంధించి యొక మాసమటులనే యుంచవలెను పిమ్మట
 దీనిని తేరోపాత్రలోకి వదియగట్టి భస్మపఱచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయ
 బడినట్టిది బలారోగ్యమునబడును. దీనిని 1 జొన్న మోతాదు చొప్పున నీవించిన
 దారణమును వాతవ్యాధులెల్ల శమించును. బలము, పుష్టియు గలుగును. జాత
 రాగ్ని వృద్ధిపొందును.

503. నాగబలా తైలము

శ్లో॥ శుద్ధా పచేన్నాగబలాతులాం తు విశ్రావ్య తైః ధృవత్రదద్యత్ |
 ఆజాయస్తల్య విమిశ్రితం తు నతస్య యష్టే మధుఃస్య కల్కం ||
 పుగ్ధక్ పచేత్సంపవలం విశ్నం తద్వాతరక్తం శమయత్యుద్గ్రంః |
 పప్తిప్రదావాదిహ సప్తరాజాగ్రీప్తం దశాహస్వ్యోగోత్త్యోగం ||

(చంద-వాతరక్త.)

నాగబలామూలము 100 పలములు గృహించి మెత్తగాదంచి 16 పరిస్థములు జలమునందుజేసి 4 పరిస్థములు మిగలువరకు గాఢపఱెను. పిమ్మట నీ కసాయమును వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి అందు 4 పరిస్థములు తలలైలమును, 4 పరిస్థములు మేకపాలము, గిరింధితగరము 4 పలములు, అతిమధురము 4 పలములు వీనిని మెత్తగా దించి సిద్ధముజేసిన కల్కమును జేల్చి మందాన్నిచే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడునట్టిది నాగబలామూల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము జేసినను, పానము జేసినను వాతరక్తము కీఘ్రిముగా శమించును.

(194) బాహ్యేష్టా - సర్వసరియాను.

504. బాహ్యేష్టా శ్చుతము

శ్లో॥ ద్వౌ పరిసౌ స్వసాత్ బాహ్యేష్టా శ్చుతపరిసౌ చ సాధితం ।

నోన్యగత్యామా తిర్వ్యన్దనీ కంభుభిష్చి పృథుర్యుమైః ॥

ససప్తలాక్ష్మిమినారైః కల్కితైశ్చనమ్మితైః ।

పలన్మద్ధ్యా ప్రియుంజీత యో మాతావశువృలః ॥

ఉన్మాదకుపాదస్కాహరం పంధ్యాసుతపదం ।

వాన్విరస్కృతిమేధాకృత్ కన్యం బాహ్యేష్టాశ్చుతం శ్చుతం ॥

(వా.ఉ.ఉ.నాదం.)

సర్వసరియాను సర్వసము 2 ప్రస్థములు, శ్చుతము 1 ప్రస్థము, త్రికలుకములు (వ్రజ్యేకముగ), నల్లతెగడ, తెల్లతెగడ, నాగదంతియాలము. దింపెనవేరు. కేలపట్ట, ఏడాతులపొన్నచెక్క, నాయువిడంగాలు వీనిని పరిశ్రేయము 1 తులము చొప్పున గృహించి, మెత్తగా దంచి సిద్ధముజేసిన కల్కమును ఈ మూడింటి నేకముజేసి మందాన్నిచే శ్చుతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధముజేయబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున అభ్యంగించి ఒక్కొక్క పలము చొప్పున మోచిచ్చును 4 పలములు మోచు మోతాదున నేవించవలె. గిరింధమునందు జెప్పబడినది. కాని, సామాన్యముగ 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించుట హితముగా నుండును. ఇందుచలన

ఉచ్ఛ్వాసము, కుష్ఠము, అపస్మాగము ఇయ్యవి శమించును. వంధ్యాత్వము నరించును. వాక్పటుత్వము, స్మరణశక్తి, శోధాశక్తి ఇయ్యవి వృద్ధిపొందును.

పేరి, సారస్వతా రిషము

శ్లో॥ సమాలపత్రకాఖాయోః బ్యాగ్నోష్ణో బ్యాగ్నాయుహ్నోజే॥
గృహీత్వా వింశతిపలం పుష్కలయోగే శతావరీ॥
విదూరికాభయోశీరాణ్బార్ద్రకం చ తథా మిశ్రిః ।
పంచ పంచ పలాన్యేషాం జలదోజేపచేద్విషక్ ॥
పాదావశేషే విసోష్ణ్య క్షుం వస్త్రేణ గాలయేత్ ।
మాక్షికస్య దశపలం సితాయాః పంచవింశతిః ।
ధాతకీ పంచపలికా కేబుకా తిర్వతా కణా ।
దేవపుష్పం పంచా కుష్ఠం వాజిగంధా విభీతకీ ॥
అమృతైలా విడంగం త్వక్ ప్రత్యేకం కర్మసమ్మితం ।
క్వాథే తస్మిక్ సమస్తాని సమాక్షిప్య ప్రియత్నతః ॥
స్వర్ణమంధే నిదధ్యాన్యా వవే నృద్భాజనేఽపి చ ।
స్వర్ణచక్రనుపతం చ క్షిప్త్యాస్మిక్ కర్మసమ్మితం ॥
మాసాజ్జాతరసం దృష్ట్వా హేమపత్రే త్రియంగతే ।
వాపసా చ పరిసోష్ణ్య సాపయే ద్విశభాజనే ॥
సారస్వతాభిధోఽరిష్టః ఏహోఽమృతసమః పురా ।
శిష్యజా ముపకారార్థం ధన్వస్తరి వినిర్నితః ॥
అయుర్వ్యంగం భృతిం మేథాం బలం కాంతిం విపర్ధయేత్ ।
... .. ॥

(తై.ర.సా.య.న.)

సరస్వతియాకు (సమాలము) 20 పలములు, పిల్లిపీచరజ్వేలు 5 పలములు, నేలగమ్మిడి 5 పలములు, కిరిక్కాయలు 5 పలములు, వట్టివేరు 5 పలములు, అల్లము 5 పలములు, సోపు 5 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా నీళ్ళ నొట్టి 16 హస్తముల జలమునందుక్షేసి 4 హస్తములు మినులువరకు కాచవలెను. పిమ్మట నొక బొంబములావి కీ కపాయమును పడియగట్టి అందు 25 పల

ములుచక్కగజేర్చి బాగుగా కలుపవలెను. అటుపిమ్మట 10 పలములు తేనెను 5 పలములు ఆరెపువ్వును, కేణుకలు, తెగడవేరు, పిప్పళు, లవంగాలు, వస, ఘంకల్యకోష్ఠ, పెన్నేరు, తానికాయ, తిప్పతీగె, ఏలకులు, గాయువిడం గాలు, లవంగపట్ట వీనిని ప్రత్యేకముగ 2 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా వంచి, ఈ చూర్ణమును, 1 తులము మిక్కిలి పలుచగ సాగగొట్టి నూళ్ళముగా కత్తిరించబడిన బంగారురేకులను అందు జేర్చి అన్నింటిని బాగుగా కలియగలిపి అట్ల విధానమున బంధించి యొక మాసమటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట వర్ణమంతయు నా ద్విమలలో కలిసిపోయినట్లు తెలిసికొని వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి భిక్షాహారమును ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్లే సారస్వతాద్యమునబడును. దీనిని 1 జెన్ను మోతాదు చొప్పున వేరించవలెను. ఇందువలన ఆయువు, వీర్యము, శృతి, మేగ, బలము, కాంతి యివి వృద్ధిబొందును. వాగ్విశుద్ధి గలుగును. వ్యాధ్యము, రసాయనము, విజస్యము, స్మృతికలము, రజోదోషము, శుక్రదోషము మన్నిగనవి శమించును.

(135) బిల్వ - మారేడుచెట్టు.

506. బిల్వాచి తైలము

శ్లో॥ బిల్వం రాస్నాం యవాక్ శొలం దేవదారుం తునర్జవారః
మల్లుతాక్ పంచమూలం చ పక్వా తస్మిక్ పచేజ్జలే॥
తైలం తన్నావనే పానీ వస్త్రా చ వినియోజయేత్ ॥

(వా-హృద్యోగ.)

మారేడువేరు, సన్నరాష్ట్రము, యవలు, లేగుపండ్లు, దేవదారు, తెల్ల గిలేనువేరు, ఉలపలు, మయ్యూకువాష్ట, కొలపొన్న, పెద్దమలక, వామడు, పుణ్యకాయలు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి 16 వర్ణముల జలమునందు వేసి 4 వర్ణములు మిగులునరకు కాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ క పామునందు 1 వర్ణము తిలతైలమును జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాఠము చేసి వడియగట్టవలెను. ఈ తైలమును పాననస్య వస్త్రీయాదులకు శుభదయోగించిన స్వాస్థ్యము శమించును.

507. బిల్వ తైలము

శ్లో॥ తులార్ధం శుష్కబిల్వస్య తులార్ధం దశమాలతః ।

జలదోళితే విషక్తవ్యం చతుర్భాగావశేషితం ॥

ఆర్ద్రాశ్చ రసవర్ధనం అగ్ననాలం తథైవ చ ।

తైలవర్ధనం సమాదాయ త్కించనం తథైవ చ ॥

ధాతకీ బిల్వకుష్ఠం చ శతీ రాష్ట్రపుష్పన్నవా ।

త్రికటుః పిప్పలీమూలం చిత్రకం గజపిప్పలీ ॥

దేవదారు వచా కుష్ఠం మోచకిం కలుకోహిణి ।

తేజపత్రాజమోదే చ జీవహయగణస్తథా ॥

ఏషామర్థపలాః భాగాత్ పాచయేద్బ్రుహస్పతివా ।

ఏతద్ధి బిల్వతైలాశ్చ మందాగ్నీనాం పశ్యశ్వతే ॥

గృహణీం వివిధాం తాన్తి చాతీపారమకోచం ।

... ..

బిల్వతైలమితిఖ్యాత మాత్రేయేణ విర్నితం ॥ (భై-ర.గృహణి.)

పండితమాత్రేయ కాయలు 50 పలములు, దశమాలములు 50 పలములు ఇటుల గృహించి మెత్తగా నలియగొట్టి రీతి పర్థిసముల జలమునందు చేసి 16 పర్థిసములు మిగులువరకు కాచి పడియగట్టవలెను. విష్ణుట 5 కషాయము నొక పాత్రలో బోసి అందు 1 పర్థిసము అల్పపురనమును, 1 పర్థిసము కాంజీ కమును, 1 పర్థిసము తీలతైలమును, 1 పర్థిసము పాలను జేర్చవలెను. మరియు అరెపువ్వు, మారేమకాయలు, చంగల్వకోష్ఠ, కమారాలు, సన్నరాష్ట్రోము, తైలగజజేరువేరు, త్రికటుకములు (పర్థ్యేకముగ), మోడి, చిత్రమూలము, గజపిప్పలీ, దేవదారు, వచ, చంగల్వకోష్ఠ, బూరుగబంక, కలుకోహిణి, ఆపవర్గ, ఓషము, జేపనీయగదగ్రస్థములు (పర్థ్యేకముగ) వివిధ పర్థ్యేకముగ 1/2 పలము చొప్పున గృహించి, మెత్తగా దంచి కల్కమును సిద్ధము చేసి, దీనిగావ వైపాశిలో జేల్చి మందాగ్నీ చే తైలపాకము చేసి పడియ గట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయఁడినట్టి బిల్వతైలమునబడును దీనిని పానాది సూపమున నుపయోగింపవలెను ఇందువలన అగ్నిమాంద్ర్యము, గృహణి, ఆశ

సారము, అరుచి, సంకగ్రహగ్రహణి, అశ్మయ్య, స్త్రీపదము, అంతర్గ్రహణి, శోభ, జ్వరము, శ్వాస, కాస, గుల్మము, పాండు, మక్కులహూలు, నూతికారోగము, మూఢగర్భము, శిశోరోగము, యోనిరోగము, కుశ్రదోషము, మూఢవాతము, వంధ్యాత్వము ఇయ్యవి శమించును.

508. బిల్వాది చూర్ణము

శ్లో॥ మూలం బిల్వకపిత్థయో రరలుః స్యాత్కృష్ణవృహతోన్మిర్దయోః |
శ్వానా పూతికరంజ శిగుళితో స్వశ్వాధారుష్కరం ||
కృష్ణాగ్నిధికచవ్య పగచలపణక్షరాజమోదాన్వితం |
వీటిం కాంజికశోన్మితో యమభితం చూర్ణకృతం బగ్నిజితమ్ ||
(భైరవవృద్ధి.)

మారేడువేరు, వెలగవేరు, పెద్దమార్గిలవేరు, చిత్రమూలము, వాకుడు వేరు, పెద్దచులక వేరు, తెగడవేరు, పూతికరంజ (కానుగ) వేరు, మునగ వేరు, శుద్ధి, నల్లజీడిగంజలు, సిప్పళ్ళె, మోడి, చవ్యము, సాముద్రలవణము, సైంధవలవణము, బిడాలవణము, కాచలవణము, సోవర్పలవణము, యవక్షాగము, ఓనుము వీరి సహంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి విద్రువాశితము చేయవలెను. ఇయ్యది బిల్వాదిచూర్ణ నుపయోగము. దీనిని ఆతమము మోతాకుచోష్టవ కాంజికముతోగాని, ఉష్ణశలముతోగాని నేవించిన బగ్నిరోగము శమించును.

509. బిల్వాంజనము

శ్లో॥ బిల్వపత్రగ్రహ పూతః సైంధవాగ్నిసమన్వితః |
శుద్ధే పరాటికాఘృష్టో హవితో గోమయాన్మనా ||
పయసాలోడితశ్చాప్తో పూణాత్ శోభసూతమ్ |
అభిష్యంశోఽనిమంధే చ సాగ్రవే రక్షే చ శస్యతే ||
(భైరవశత్రోగ)

మారేడుపత్రమును వడిముగట్టి తులము పరిమితిని రాగిపాత్రలో వేసి అందు 2 గుగింజల పరిమితిని సైంధవలవణమూ, 4 బిందువుల

శరమితిని ఘృతమును జేర్చి దీని సంతుల్య గట్టిపడుటకు ఒక గవ్వతో ఘృతమును అది గట్టిపడిన విప్పుట దానిని రాగిపాత్రకు లోభాగమునకును పలుకుచు బూసి, ఎండిన గోమయచూరమును బొగరిప్పులపైగా వేసి అందుండి పూతో నా యాషధద్రవ్యమునకు ధూపము వేయవలెను ఇటుల జేయుచు నది యంతయు కొంచెము కాలమున కారిపోవును. విప్పుట నా యకావ్యము గలిపించి స్తవ్యముతో గలిపి మెత్తగా నూరి నేత్రముల కింజనున వలెను ఇటుల జేసిన అధివ్యంధము, అధిచంధము, నేత్రస్యాంధము మున్నగువానిలో నేర్పడు శోధయు, శూలయు శమించును.

510. బిల్వ ది లే హ్య ము

శ్లో॥ తిరింశత్పలం బిల్వమాలం అర్ధకంభాంభసా పచేత్ |
అష్టభాగావశేషే ఓస్సిక్ | వాయుపతాయేత్ ||
తిరింశత్పలం గుడం దత్వా కించిత్పక్వం చ కారయేత్ |
తిరిపలం శృంగి బేరస్య మరీచస్య చతుష్పలం ||
పిచ్చుల్యూః శుడవార్ధం చ చవికాయాః పరిపంచకం |
ముష్టిం తాలీపత్రస్య ముష్ట్యర్ధం కేసగస్యచ ||
ద్విఫలం పిప్పలీమాలం చిత్రిస్య పలం తథా |
పుధక్ తిరిజాతకం చైవ ఋర్ధం జీ పలస్వయం ||
చూర్ణం తస్మిక్ | నిక్షిప్త్య యుక్త్యా పుష్కరసం క్షిపేత్ |
వేతద్బిల్వాదికం లేహ్యం నర్వచ్ఛర్గనివారణం ||
హృద్యోగ కామిలాగుల్కుగ్నిహణ్యర్థచిహ్నః |
హిక్మా కాసక్పమిశ్వాసస్లేహానాశుగ్నిరామయాక్ |
అర్యాంసిపాండురోగం చ సాన్యాత్కా లే నిశ్చేదితః ||

(బ-రా-మి-)

మూలేడుజ్జీర 30 ఫలములు గలిపించి మెత్తగా నలియగొట్టి 1½ ముల జలమునందువేసి 2 పర్థములు మిగులువరకు గాచి వడియగొట్టి పిప్పుట నీ కషాయమున 30 పలములు గుడమునుజేర్చి లేహ్యపాకమున వలెను. శుంఠి 3 పలములు, మిరియాలు 4 పలములు, పిప్పళ్ళు 2 పలములు, చవ్వము 1 పలము, తాలిసపత్రి 1 పలము, నాగ కేసములు 1½ పలములు

2 పలములు, చిత్రమాలము 1 పలము. లవంగపట్ట 1 పలము, వేలమలుము, ఆకుపరి 1 పలము, జీలకర్ర 4 పలములు, ఇటుల గ్రహించి గా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేసి ఈ చూర్ణమును పై పాకములో బాగుగా కలియబెట్టి పాత్రలు కిందకు దింపవలెను. ఇది చలబడినప్పుడు కావలసినంత తేనెను జేర్చి మరియొక సారి బాగుగా కలియగలిపి భద్రమైనది. ఇటుల సిద్ధము జేయబడునట్టిది బిల్వాదిలేవ్య మనబడును. దీనిని మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన నమస్త ఛర్మలును, శ్మిగము, కామిల, గుల్మము, గ్రహణి, అరుచి, పిసము, హిక్కు, క్షు, క్రిమి, క్షౌ, వీహిష్మది, అనాహము, గరవిమము, అర్శము, పిరోగము ఇయ్యది శమించును.

511. బిల్వాది కమాయము

శ్లో॥ బిల్వాది పంచములస్య క్వాథస్సన్య ద్వాతీకేజ్జరే॥

(చ-ద-జ్వరం.)

చూరేడుజేరు, తక్కిలిజేరు, పెద్దమౌనుజేరు, పొదిరిజేరు, పెద్దగుమ్మడి దీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి కమాయవిధించి కమాయమును సిద్ధము జేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు ను నేవించిన వాతజ్వరము శమించును.

512. బిల్వాది గుటిక

శ్లో॥ బిల్వస్య మూలం సురసస్య పుష్పంఘంకరంజస్య సతంసురాహ్వం॥
 ఘటికంనోయ నిశాద్వయంచ బస్తస్య మూలేణ సునూత్నపిప్లం॥
 భుజంగలూతోండురపుశ్చికాద్వైర్వ ఘాచికాజీర్ణగంజ్వలైశ్చ॥
 ఆర్థానరా భూతవిధర్షణాంశ్చ స్పస్టికరోత్యం జనపానసైత్యం॥
 (సహస్రయోగగుటికాపక్రణము.)

చూరేడుజేరు, తులసిపెన్ను, గానుగ విత్తులు, గ్ర-ధత్తగరము, దేవదారు, ములు, త్రికముకములు, పసపు, మౌనుపసపు, దీనిని సమాంశములుగ

గర్భిణియై మెత్తగా చూర్ణించి, సస్త్రగాలితముజేసి ఈ చూరమును ఖల్వమునందుంచవలెను. పిమ్మట దీనిని మేకనూత్రముతో చక్కగా నూర్చి యవల పరిమితిని గుటికలుజేసి ఛాయాశుక్కుము జేయవలెను. ఇట్లు సిద్ధము చేయబడినట్టిది బిల్వదిగుటిక యనబడును. దీనిని అంజనవాన సస్యరూపముగ చుపయోగించవలెను. ఇందువలన సావరజంగమవిషములు, విషాదిక, అజీర్ణము, గరివిషము, జ్వరము, అపస్మారము ఇచ్చువి శమించును.

(136) బృహతీ - పెద్దములక.

513. బృహత్యాదివర్తి

శ్లో॥ బృహత్స్వరండమూలత్వక్ శిగోఃపుష్పం సస్త్రంధవం ।
అజాక్షిరేణ పిష్టం స్వాత్ పర్తిః వాతాక్షిరోగనుత్ ॥

(చ-త్రిమస్త్రీయః.)

పెద్దములక వేరు పైనుండు త్వక్కు, అమృదపువేరు పైనుండుత్వక్కు, మూనగపువ్వు, సైంధవలణము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మేకపాలతో మెత్తగా నూర్చి వర్తిజేసి ఛాయాశుక్కుము జేయవలెను. దీనిని అరుగ జేసి శస్త్రముల కంజనముజేసిని వాతజనేత్రిరోగములు శమించును.

514. కంటకారీ ఘృతము

శ్లో॥ సమాలఫలపత్రాయా కంటకార్యారసాధకే ।
ఘృతపృష్ఠం బలావ్యోమ విడంగశతిదాడిమైః ॥
సావర్చలయవత్సర మూలామలక పోష్కరైః ॥
వృశ్చీవబృహతీపథ్యాయవానీ చిత్రకర్ణిభిః ॥
మృద్వీకా చవ్యవరాధూ దురాలంభామవేతసైః ।
శృంగీజామలకీ భారీ రాస్నా గోక్షుంకైః పచేత్ ॥
కలైః తిత్సర్వకానైషు శ్వాసహిథ్యనుచేష్యతే ॥

(వా.కా.-స.)

వాకుడు సమాలముగా గ్రహించి మెత్తగా దంచి రసమును గ్రహించవలెను. ఇట్టి రసము 4 పృష్ఠములు ఒక పాత్రలో బోసి అందు 1 పృష్ఠము

ఘృతమును, చిట్టముట్టి, త్రికటుఃములు (ప్రత్యేకముగ), వాయువిహంగములు, కచారాలు, దానిననుసంఘపైని తగ్గవగ్గ, పౌష్కలనణము, యవతొరము, ములంగి, ఉసిరికపప్పు, పుష్కలములము, తేలుకొండచెట్టు, పెద్దములకనేరు, కగర్కాయలు, ఓరుము, చిత్రియాలము, బుద్ధి, దళిత, చవ్యము, గలేరునేరు, దుగదగొండివేళ్లు, పుల్లపబ్బలి, కర్కటకశృంగ, నేలయుసిరిక, గంటుభాగ, సన్నరావ్రిము, పలేరుకాయలు వీని ప్రత్యేకముగా 1 తులము చొప్పున గొహించి, మెత్తగా దంచి కల్కమును సిద్ధముజేసి ఈ కల్కమును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వసియగట్టవలెను. ఇయ్యది కంటకారీఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించి సమస్త కాసులు, శ్వాసలును, హికిలును శమించును.

515. కంటకారీలేహ్యము

శ్లో॥ పచేద్దాగ్నిస్థీతులాం త్సుజ్ఞాం నహేఽపామాఘసితే |
క్షీరేత్వాతే తు సంద్యాన్యో వ్యోరసాన్నామృతాగ్నికా ॥
శృంగీ భాగీ ఘనగింధిచ్యయాసాక్ పలాగకా ॥
సర్పిషః పాదశఫలం చత్వారింశత్పలం చ |
మత్స్యైండికాయాః శుద్ధాయాః పునశ్చ తథిశ్శయేత్ |
దర్శితేఽని శీలే చ పృథక్ ద్విగుడంక్షీపేత్ ॥
పిప్పలీనాం తపక్షీర్యా మాక్షిః స్యానవస్య చ |
లేహోఽయం గుల్మవృహోగదుర్నామశ్వాసకానజితౌ ॥ (హ-కాస.)

కంటకారీ (సమూలము) 100 పలములు గొహించి మెత్తగా దంచి 64 ప్రసముల జలమునందు వేసి 4 పాసములు మిగులు పుకు గాచి వడియ గట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయము నొక పానియందు వోసి అందు త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ), సన్నరావ్రిము, తిప్పతీగె, చిత్రయాలము, కర్కటక శృంగి, గంటుభాగంగి, తులము స్తంబ, మోడి, దుగదగొండివేళ్లు వీని ప్రత్యేకముగా 2 తులములు చొప్పున గొహించి, మెత్తగా చూరించి సప్తగ్రాంతము చేసి ఈ చూర్ణమును, 40 పలములు కలకండను జేర్చి మందాగ్నిచే లేహ్య పాకము చేయవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట దీరియందు 8 పలములు పిప్పలీ చూర్ణమును, 8 పలములు వెదురుఘృత చూర్ణమును, 8 పలములు పొత్తిశనెను జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇయ్యది కంటకారీలేహ్యమున

బడును దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన కాసము, శ్యావ, శల్మలము, హృదోగము, అగ్నిస్థి ఇయ్యవి శమించును.

516. వ్యాఘ్రీ మా రీ త కీ

శ్లో॥ సమాలపుష్పచ్ఛదకంటకార్యాన్మంజీరీదోణిపరిపుతాం చ ।
హరితకీనాశ్శీచ శతం నిదధ్యాత్ విపాచ్య సమ్మిక్చాణావశేపం॥
గుడస్య దత్వా శతమే చుగ్నో విషక్యమన్యో శతః సుశీతే ।
కటుతిగ్గిం చ ద్విపలపర్యమాణం పలాని పటో ఘృష్ణిగసవ్య తత్ర॥
క్షీపేచ్ఛత్రాతపలం యథాగ్ని స్యాయుజ్యమానో విధిసావలేహః॥
వాతాత్మకం సీతకపోద్భవం చ ద్విదోషకాసాపి చ త్రిదోషం॥
... ..
భృగూపదిప్తం హి గసాయనం స్యాత్ ॥ (భై-ర-కాన.)

వాకుడును (సమాలముగ) 100 పలములు గ్రహించి, మెత్తగా నలియ
గొట్టి 16 వర్ణసముల జలమునందు వేయవలెను. వర్ణస్తమైన 100 కరక్కా
ములు నొక గుడ్డలో వదులుగా మూటగట్టి దీనిని గూడ పై జలములో జేర్చి
4 వర్ణసములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ క పాయమును
వేరొక పాత్రలో బోసి అందు 100 పలములు బెల్లమును జేర్చవలెను. మరియు
పై క పాయమున పక్కము జేయబడిన కరక్కాయలను గ్రహించి, యందలి
వీజములను దొలగించి మిగిలిన మజ్జనుగూడ పై పాత్రలో జేర్చి మందాగ్నిచే
లేవ్యాపాకము జేసి యా పాత్రను క్రిందికు దింపవలెను. అది చల్లబడిన పిమ్మట
నందు 2 పలములు తిగకటుకచూర్ణమును, 6 పలములు తేనెను, 1 పలము
చాతురాతకచూర్ణమును జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల
సిద్ధము జేయబడినట్టిని వ్యాఘ్రీహరితకీ యనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు
చొప్పున నేవించిన కాస, క్షతకాస, పీనసము, శ్యావ, ఉరఃక్షతము, రాజ
యత్న యివి శమించును. రసాయనము.

517. వార్తా కు గు టి క

శ్లో॥ చతుష్పలం స్నుహీకాండాత్ త్రిపలం లవణత్రయాత్ ।
వార్తాకుషడపక్వాగ్నాదజ్జే ద్యో చిత్తృకాత్ చలే॥
దిగ్గాని వార్తాకరసే గుటికా భోజనోత్తరాః ।

భుక్తం భుక్తం పచత్యాశు కాసక్త్యాసార్థసాం హితాః ।
విఘాచికాం పృతిక్త్యాపృథ్వోగ్ముఖ్యతా మతాః ॥

(శై-ర-గోహటి.)

జేమునుకావలు 4 పలములు, చిడాలవణము 1 పలము, సోవర్పులవ
ణము 1 పలము, నైలధవలవణము 1 పలము, వంగవేరు 4 పలములు, జల్లేడు
వేరు 8 పలములు, చిత్రామాలము 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి మెత్తగా
పలియగొట్టి పీటి నొక బావలో వేసి అంతర్దూమపాకముచే భస్మ గావించ
వలెను. పిమ్మట స్వాంగశీతలమున నా భస్మను ఫిల్వములో వేసి వంగవేరు
గనఘను బోసి చక్కగా మర్దించి 5 యవల పరిమితిని గుటికలుజేసి యార
బట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది వారాకుగుటిక యనబడును. దీనిని
ఓక్కొక్క గుటిక నేమోతాదు చొప్పున భోజనమునకు పిమ్మట నేవించ
వలెను. ఇందువలన కాస, క్వాస, అగ్నవృద్ధి, విఘాచిక, పృతిక్త్యాదులు,
గ్రావోగము ఇయ్యది శమించును. భుజించిన యాహారము వెంటనే పక్వ
పగును. అగ్నిదీపనము గలుగును.

518. రెండవ కంటకారీ ఘృతము

శ్లో॥ వ్యాఘ్రీస్వరసవిపక్వం రాస్నావాహ్యోగోత్సృజ్యైః ।
సర్పిః స్వరోశుఘాతం హవ్యాత్ కాసం చ చంచవిధం॥

(చ-ద-స్వరభేద.)

వాకుడు (సములము) రసము 4 పృస్థములు, ఘృతము 1 పృస్థము
ల నొక పాత్రలో బోసి, అందు సన్నరాష్ట్రము 1 పలము, చిట్రముట్టి
పేలు, పల్లేరుకాయలు 1 పలము, త్రికటుకములు (పృత్యేకముగ)
లము వీనిని కల్కముజేసి యా కల్కమును గూడ నా పాత్రలో జేర్చి
దాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది కంటకారీఘృత
మనును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన స్వగభేదము, కాస
వృద్ధి శమించును.

519. కంటకార్యాది కషాయము

శ్లో॥ కంటకార్యామృతా భాగ్ నాగరేంద్రయవాసకం ।
భూనింబం శందనం ముస్తం పటోలం కటురోహణీ ॥

క పాయం పాయయే దేతత్త్వేన్దిజ్వరా.హ ।

దాహత్వప్లూరుదిచ్ఛర్ది కాసహృత్పిత్తకూలనుతో ॥ (చంద-జ్వర.)

వాకుడు (సమూలము), తిప్పతీగె, గంటుభారంగి, శుంఠి, కొడితపాల విత్తులు, మాలగొండివేళ్లు, నేలవేము, రక్తచందనము, తుంగముస్తల, చేగు పొట్ల, కటుకోహిణి వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కపాయవిధి ననుసరించి పాకము జేయవలెను. ఫిస్సుట 5 క పాయమును వడి 1 గట్టి 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన పిత్తశ్లేష్మజ్వరము, దాహము, తృష్ణ, అరుచి, ఛర్ది, కాసము, హృత్పూల, పార్శ్వకూల యియ్యది శమించును.

520 బృహత్సాదిగణ కపాయము

శ్లో॥ బృహత్సా పుష్కరం భాగీ శశీ శృంగీ దురాలభా ।

వత్సకస్య చ బీజాని పటోల్గా కటుకోహిణి ॥

బృహత్సాదిగణః పోక్తః సన్నిపాతజ్వరావహః ।

కాపాదిషు చ సర్వేషు దేయస్సోనద్రివేషు చ ॥ (చంద-జ్వర.)

వాకుడు (సమూలము) పెద్దముంకవేరు, పుష్కరమూలము, గంటు భారంగి, కర్కాటకశృంగి, దురదగొండివేళ్లు, కొడితపాలగంజలు, చేదుపొట్ల, కటుకోహిణి యియ్యది బృహత్సాదిగణవ్యవస్థము లనబడును వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి వీనితో కపాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము జేయబడిన కపాయము బృహత్సాదిగణకపాయ మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన సన్నిపాతజ్వరము శమించును. ఇందు వలన సన్నిపాతజ్వరమునందు బుట్టిన కాసము మున్నగు సమస్త ఉపద్రవము లును శమించును.

(157) బంధూకః - మంకెనచెట్టు.

దీనిని గురించిన ప్రత్యేక యోగములు గానరావు.

(138) భాగీ - గంటుభారంగి.

521. భాజ్యే ది క పాయము

శ్లో॥ భార్గ్యబృహత్పట కథాన్యయవాసవిశ్వ ।

భూనింబకుష్ఠ కణాసింహ్య మృతాకపాయః ।

జీర్ణజ్వరం సతతసంతతకం నిహన్యాదన్యే ।

ద్యుష్కం సత్పతీయక చతుర్థకం చ ॥ (చైర-జ్వర.)

గంటుభారంగి, తుంగముస్తలు, తర్వాటకము, భనియాలు, దురదగొండి
దేళ్ళు, శు. తి, నేలజేము, చంగల్వకోళ్ళు, వీపుళ్ళు, నాకుడు (సమూలము)
తిప్పతిగే వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి
ననుసరించి పాకముజేసి, ఈ కషాయమును 1 పలము మోతాడు చొప్పున
సేవించిన జీర్ణ జ్వరము, సమస్త విషమజ్వరములును శమించును.

522. బృహద్భాజ్గోద్ది కషాయము

శ్లో॥ భాజ్గోద్ధాత్యకటుః పశ్యం పర్పటం ముస్తకకణా ।

అమృతాదశమూలం చ నాగరం క్వాగధయేద్భిషక్ ।

హస్తా భాతుగతం సర్వం బహిష్ఠం శీతసంయుతం ।

... ..

ఏష భాగ్భాజ్గో నామపర్వ జ్వరహరః పరః ॥ (చైర-జ్వర.)

గంటుభారంగి, కరక్కాయలు, కటుకరోహిణి, చంగల్వకోళ్ళు,
ఉత్పాటము, తుంగముస్తలు, వీపుళ్ళు, తిప్పతిగే, దశమూలములు, శుంఠి
ఈ ద్రవ్యములను సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయ
విధి ననుసరించి పాకము జేయవలెను. ఇయ్యది బృహద్భాజ్గోద్ది కషాయ మన
బడును. దీనిని 1 పలము మోతాడు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన సమస్త
విషమజ్వరములు, అగ్నిమాంద్యము, అరుచి, వీచావృద్ధి, యక్ష్మస్వప్నాది,
గుల్మము, శోఫ మున్నగువి శమించును.

523. భాజీక గుడము

శ్లో॥ శతం సంగృహ్య భాజ్గోద్ధాత్యం దశమూల్యాస్తథా శతం ।

శతం హాతీకీనాం చ పంచత్రయే చతురుజ్జే ॥

పాదావశేషే తస్మిన్స్తరనే వస్త్రచరిష్యతే ।

అలోద్య చ తులాం పూతాం గుడప్య క్షభయాం తతః ॥

పునః పంచస్పృహవగ్నో యావత్తేహత్వమాగతం ।

శీతేచ మధునత్పాత్రే వట్టులాని పరిదాపయేత్ ॥

తిక్తిలు తిక్తిగుంధిం చ పలికాని పృథక్ పృథక్ |
 క్షయ్యయో యవక్షారం సంచార్య ప్రక్షిప్తతః ||
 భక్షయేదభిరూమేకాం శేహస్యాస్థిఫలం లిహేత్ |
 త్వాసం సుదారుణం హన్తి కాసం పంచవిధం తథా |
 స్వోవర్ణపరిహో హ్యేష జ్వరాగ్నేశ్చ దీపనః ||

(భై-ర-శ్వాసం.)

గంటుభారంగి 100 పలములు, దశమూలములు 100 పలములు ఇటుల
 గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పృస్థముల జలమునందు జేయవలెను.
 100 కరక్కాయలను గ్రహించి వీని నొక గుడ్డలో వదులుగా మూటగట్టి
 దీనిని పై వానితో జేర్చి 4 పృస్థములు కషాయము మిగులువరకు గాచి వడియ
 గట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమును, 100 పలములు బెల్లమును, గింజలు దీని
 శుభ్రోపరచిన పై కరక్కాయలను శేరోక పాత్రలో జేర్చి మందాగ్నిచే లేవ్యా
 వాకము జేయవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట నందు 6 పలములు తేనెను,
 తిక్తికటుకము (పృల్వేకముగ) 1 పలము, సుగంధకృయము (పృల్వేకముగ)
 1 పలము, యవక్షారము 2 పలములు వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రముగాతి
 తము జేసి, ఈ చూర్ణమును జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భద్రోపరచవలెను.
 ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది భ్రాగ్గడ మనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క కర
 క్కాయతో జేర్చి 2 పలములు మోతారు చొప్పున నేనించవలెను. ఇందువలన
 క్లాస, కాస, ఇయ్యవి శమించును. స్వరము, వర్ణము, అగ్నిదీపనము ఇయ్యవి
 గలుగును.

(139) భూమిఖర్జూరికా - పాటిఖర్జూరము.

524. ఖజూరరాది లేవ్యాము

శ్లో|| ఖర్జూరం పిప్పలీ దాగ్రితా పథ్యా శృంగీ రురాలభా |

... ..

శ్లో|| కార్పూరిహితానేతాంలిహ్యేన్నా మధుగ్నిహా |

కాసశ్వాసాపహాన్ స్వర్యాన్ పాశ్చ్యమాలాపహంస్తథా ||

(చ-రాజయత్నం.)

ఖజ్జూరపుకాయలు, పిప్పళ్లు, దాగిత్తు, కరక్కాయలు, కరక్కటక శృంగి, దుండగొండివేళ్ళు వీనిని సమాంశములుగా గ్రహించి మెత్తగా చూరించి పుస్త్రుగాలిశము జేయవలెను. పిప్పట నీ చూర్ణమునకు తగినంత తేనెను, నైయ్యని చేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భద్రగ్రహరచనలెను. ఇయ్యది ఖజ్జూరాది ప్రత్యక్షమనబడును దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేరించిన రాజయత్ను, శోగికి గలుగు కాస, క్వాస, స్వరభంగము, పార్శ్వశూల ఇయ్యది కమించును.

525. ఖజ్జూరాది ఘృతము

శ్లో॥ ఘృతం ఖజ్జూరమృద్గికా మధుకైః సపరూషకైః |

స పిప్పలీకం వై స్వర్యకాస క్వాస జ్వరాపహం॥ (వా-రాజయత్ను)

ఖజ్జూరపుకాయలు, దాగిత్తు, అతిమధురము, చిత్తతపస్సు, పిప్పళ్లు దీనిని ప్రత్యేకముగ 1 కులము చొప్పున గ్రహించి, కల్కముజేసి దీనితో 1 పగ్గము ఘృతమును, 4 పగ్గములు జలమును జేర్చి మందాగ్ని చే ఘృత హాకము జేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేరించిన రాజయత్ను శోగికి గలుగు జ్వరము, కాసము, స్వరభంగము, క్వాస ఇయ్యది మించును.

526. ఖజ్జూరాది క్వాధము

శ్లో॥ సత్త్వదో రక్తమేహజితౌ |

క్వాధః ఖజ్జూరకాశ్శర్యతిందు కాస్థ్యమృశాకృతః॥

(గని-సమేహ.)

ఖజ్జూరపుకాయలు, పెగ్గుమ్మడిపండ్లు, విషతిండుకల్బములు, తిప్పతీగె దీని సమాంశములును గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి హకము జేయవలెను. ఈ కషాయమును 1 కులము మోతాదు చొప్పున పానము నీ రక్తమేహము శమించును.

527. ఖజ్జూరాది చూర్ణము

శ్లో॥ ఖజ్జూరామలదీపాని పిప్పలీ చ శిలాజతు |

ఏలా మధుక పాషాణచండనో ర్వారుదీపకం॥

ధాన్యకం శర్కరాముక్తం పాతవ్యం యప్సివారిణా ।
అంగదాహం లింగదాహం గుదజం క్షీణశుక్రిజం ॥

... .. (బ...రా...త్వద్వ...))

ఖజాళరపుకాయలు, ఉశిరికపప్పు, వీపుళ్లు, శిలాజిహ్వ, వీలకులు, అతిమధురము, పాపాణభేది, రక్తచందనము, దోసగిజలు, తనియాలూ, చక్కెర వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మార్ల విత్తి ననుసరించి మెత్తగా మార్చించి వస్త్రస్థానితము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది ఖజాళర రాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని పావుతులము మోతాదు చొప్పున అతిచురుకు కషాయముతో నేవించవలెను. ఇందువలన అంగదాహము, లింగదాహము, మూత్రోగము, శుక్రిరోగము ఇయ్యవి శమించును. వృద్ధము, బల్యము.

528. ఖజాళరాది రసాయనము

శ్లో॥ ఖజాళరపృస్థయుగ్మం చ తత్సమం శర్కరాం క్షిపేత్ ।
గోక్షీగం పృస్థయుగ్మం చ కారిబాద్వయ మేవచ ॥
వ్యోషం త్రిజాతకం మాంసీ త్రిఫలా ధాన్యకం మిశ్రి,
కచ్చుగం రేణుకా ముస్తా చందనద్వయ భాజికాం ॥
తక్కిలమింద్రియవకం వరాళం కృష్ణజీరకం ।
ఉశిరం వాలకం కువ్థం కపిత్థద్రాక్షకుంకుమం ।
కారాసబీజపారిం చ ఫలం జాత్యాస్సపత్రికం ।
వీక్షకం ఫలయుగ్మం చ నూత్న్యమార్చం తు కారయేత్ ॥
భాగ్నిమరం పృస్థయుగ్మం చ గోఘృతం పృస్థమేవచ ।
లేహ్యపాచిశేషేణ పాచయేదేతదు తమం ॥
సేవయేద్బుద్ధిమాంశైశ్చ మాసం మాసక్రియం తు వా ।
రక్తపైశ్యం చామృతైశ్చం శిరోభగ్నిమణిపైత్రికం ॥
... ..
సర్వధూతహితం గోవ్యం ఖజాళరాదిరసాయనం ॥

(వై - చిం - పిత్తరోగ)

ఖజాళరపుకాయలు 2 పృస్థములు గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 2 పృస్థముల జలమునలిచుచేసి 2 పృస్థములు మిగులువరకు గాచి వడియగొట్టి

వలెను. పిమ్మట నీ కపాయమునందు 2 పరిస్థముల చక్కెరను, 2 పరిస్థములు ఆవుపాలను జేర్చి లేప్యాపాకము జేయవలెను. తెల్లసుగంధిపాఠ, నల్లసుగంధి పాల, తిక్తిటుకములు (పరిశ్లేకముగ), తిక్తిజాతకములు (పరిశ్లేకముగ) జటా మాంసి, తిక్తిఫలములు (పరిశ్లేకముగ), ధనియాలు, సోపు, కమారాలు, లేని కలు, తుంగము స్తలు, మంచిగంధము, రక్తచందనము, గంటుభారంగి, తక్కిన లాలు, కొడికపాలఃత్తులు, లవంగములు, నల్లజీలకర్ర, వట్టివేరు, కురువేరు, చంగల్వకోవ్వు, వెలగగుజ్జ, దాగ్నిపండ్లు, కుగకుమపువ్వు, ప్రిత్తింజలలోని పప్పు, బాజికాయలు, బావతిగ్గి వీనిని పరిశ్లేకముగ 2 పలములు చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాలితముజేసి ఈ చూర్ణమును 1 పరిస్థము ఆవునెయ్యిని పైపాకములో జేర్చి బాగుగా కలిపి చల్లగా బెట్టవలెను. పిమ్మట నందు 2 పరిస్థముల తేనెను జేర్చి మరియొక సారి బాగుగా కలిపి గలిపి భద్రిపాచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుబడినట్టిది ఖజూరాది రసాయన మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నీవించిన రక్తిపిత్తము, అల్లు పిత్తము, శిరోభ్రమణము, పిటికలు, సోఫటకము, జ్వరము, క్షయ, ఉన్మాదము, అగ్నిమాంద్యము, ఆరుచి, దాహము, తృష్ణ, కంఠశోష ఇయ్యది శమించును.

(140) భూర్జ సత్యః - భుజపత్రిచెట్టు.

529. భూర్జగ్రంథ్యాది లేపము

శ్లో॥ గ్రంథిశ్చ భ్రాజో లతునః శిరః సలోమశోగుగులుక్పష్టగంధే ।

... ..

ఇత్త్యర్థరూపైః విహితాః పదేతే గోపిత్రపీతాః పునరేవ పిప్టాః ।

సిద్ధాః పూం సర్వ పతైలయుక్తాః చూర్ణ ప్రిదేహాః భిషజా

ప్రయోజ్యాః ॥ (చ.నూ.అ.తి)

భుజపత్రిగ్రంధి, వెల్లులి, దిరిశనవేరుపట్ట, కానీసము, గుగ్గిలము, కృష్ణా గరు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమును ఖల్వమునందుంచి అదిదు కావలసినంత గోపిత్రమును బోసి జక్కుగా మరించి తిరిగి చూర్ణముజేయవలెను. ఈ చూర్ణ మును తిరిగి ఆవనూనెతో నూరి లేపనయోగ్యముగా సిద్ధము జేయవలెను. ఇయ్యది భూర్జగ్రంథ్యాదిలేపన మనబడును. దీనిని బాహ్యముగ నుపయోగించ

కలెను ఇందువలన కుష్ఠము, కిలాసము, ఇంద్రీలు ప్రము, భగందరము, అర్జున్ము, అపచి, కంఠా ఇయ్యవి శమించును.

(141) భృంగరాజః - గుంటకలగర.

530. భృంగరాజతైలము

శ్లో॥ భృంగరాజరసప్రసే యశ్చీమధుపలేన ।
తైలస్య కుడవం పక్వం సద్యో దృష్టిం పృసాదయేత్ ॥
సస్యాద్వలీపలితఘ్నం మాసేనైతన్న సంశయః ।

... ..

(భై-ర-నేత్రశోగ.)

గుంటకలగరామరసము 1 పృసము, అతిమధురకల్కము 1 పలము, తిలతైలము 4 వలములు ఇటుల గ్రహించి మంచి తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది భృంగరాజతైల మనబడును. దీనిని సస్యాభ్యంగ రూపమున నుపయోగించిన వలీపలితములు నశించును. దృష్టిప్రసాదనమగును.

531. మహాభృంగరాజతైలము

శ్లో॥ అనూపదేశసంభూతం గృహీత్వా మార్కవం కుభం ।
మథాతం జరరీక్మత్స్య స్వరసం తస్య చాహరేత్ ॥
చతురుజేన తేనైవ తైలప్రస్థా విపాచయేత్ ।
క్షీరపిష్టేరి మైర్ద్రవ్యైః సంయోజ్యమతిమాన్ భిషక్ ॥

మంజిష్ఠా పద్మకం లోధం చందనం గై లికం బలా ।
రజన్యా కేసరం చైవ ప్రియంగుర్నధుయష్టికా ॥
ప్రసాంపరీకం గోపీ చ పలికాన్యత్ర దాపయేత్ ॥
సమ్యక్ పక్వం తతోజ్జాత్వా కుభే భాగదే నిధాపయేత్ ॥
కేశపాతే శోధప్తే మన్యాస్తంభే గలగ్రహే ।

... .. (భై-ర-క్షుద్రశోగ.)

పృశ స్తమగు అనూపదేశసంబంధమైన గుంటకలగరామను గ్రహించి, కుభిపరచి, మెత్తగా నలియగొట్టి అందుండి స్వరసమును గ్రహించవలెను.

హస్తాసము 4 పృష్ఠములు, తిలశైలము 1 పృష్ఠము, మంజిన్ద్ర, చద్మకాపము, లాగు, పట్ట, మంచినీరము, కావిరాయి, చిట్టముట్టి, పసపు, మానుపకపు, నాగ కేసరాలు, శ్రేంభిశివుప్రస్థ, అతిమధురము, పూడవీక పుచ్చుకు, ముగంధి పాల వీనిని పృష్ఠేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగాదంచి, పాలతో వెన్నలె నూరి సిద్ధము జేయబడిన ఈ కల్కము నొకటిగా జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది మహాభృంగరాజతైల మనబడును. దీనిని నస్యార్థ్యంగరూపమున నుపయోగించిన కేశసాతము, మస్యస్తంభము, గలగ్రహము, శిరోరోగము, కర్రోగము, నేత్రరోగము, ఖాలి త్యము, ఇంద్రిలుప్తము ఇవి శమించును. కేశములు వృద్ధిబొందును.

532. భృంగరాజ ఘృతము

శ్లో॥ భృంగరాజరసే పక్వం శిఖిపిల్లేన కల్మితం ।

ఘృతం నశ్యేన పలితం వాస్యార్థ్యపాహయోగతః ॥

(తై-ర-తుద్యరోగ.)

గుంటకలగరాకుగసము 4 పృష్ఠములు, ఘృతము 1 పృష్ఠము, నెమలిపిత్త కల్కము పావు పృష్ఠము ఇటుల గ్రహించి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని ఏడుదినములు నస్యముజేసిన పలితము నశించును.

533. భృంగరాజాది చూర్ణము

శ్లో॥ భృంగరాజరసే పృగ్ధే సాధితం మరిచాంచలిం ।

అభయూ సిప్పరీ భాజ్జీ- సైంధవం పుష్కరాహ్వయం ॥

అక్షపగమాణాం చూర్ణం మిశ్రియిత్వా మధుపుత్రం ।

భక్ష్యంతస్మాత్పుత్రయతాన్ భగింశపిత్తం నియచ్ఛతి ॥

(బ-రా-పిత్తరోగ.)

గుంటకలగరాకుగసము 1 పృష్ఠము గ్రహించి అందు 4 పలములు మిరియాల జేర్చి భావన జేయవలెను. పిమ్మట నీ మిరియాలతో కరకాగ్నయలు 1 తులము, పిప్పళ్లు 1 తులము, గంటుభారంగి 1 తులము, సైంధవలపణము 1 తులము, పుష్కరమూలము 1 తులము ఇటుల నీ ద్రవ్యములను జేర్చి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగాలితము జేయవలెను. దీనిని పావుతులము మోతాదు చొప్పున తేనెతో గలిపి నేవించిన పిత్తవ్యాధి శమించును.

534. భృంగరాజుది గుటిక

శ్లో॥ భృంగరాజస్య పత్రం తు చూర్ణితం మధునాసహ ।
 గోశ్శకం ధామ్యేద్యక్షే కంఠజ్వోం విసాశయేత్ ॥

(బ-రా-శ్శేష్కరోగ.)

గుంటకలగ రాకుసు బాగుగా నెండించి మెత్తగా చూర్ణించవలెను. పిమ్మట దీనిని ఖల్వమునం దుంచి తేనెతో మర్చించి రీయవల పరిమితిని గుటికలు జేయవలెను ఒక్కొక్క గుటికను ముఖమునందు ధరించి మెల్లి మెల్లిగా నా స్వరసమును మ్రింగుతుండినచో జీహ్వోఫస మగును.

(142) మదనః - మృంగకాయ.

535. మదనాది చూర్ణము

శ్లో॥ మదనాలాబుబీజాని పిప్పలీం సనిదిగితాం ।
 సంచూర్ణ్య ప్రథమేన్నాఢ్యా విశత్తేశ్వద్యధాగుదం ॥

... ..

పద్యశ్శక్తిరా వేతాయోగా వస్తుతసమ్మతా! (సు-ఉ-ఉదావర్త.)

మృంగకాయలు, చేదుసారకాయగింజలు, పిప్పళ్ళు, వాకుడు (సమూలము) వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్ర గాళితము చేయవలెను. ఇయ్యది మదనాదిమార్జ మనబడును. నాడీయంత్రము ద్వారా ఈ చూర్ణమును గుదములోనికి ప్రవేశము జేసిన ఉదావర్తము శమించును.

536. మదనపలాది లేపము

శ్లో॥ మదనఫలమధుకర్పూరప్రపూరితం కామినిజనస్య ।
 చిరగభితయోవసస్య చ వరాంగమతిగాఢమకుమారం ॥

(భై-ర-యోలిరోగ.)

మృంగకాయలు, పచ్చకర్పూరము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి తేనెతో వెన్నవలెనూరి ముద్దజేయవలెను. దీనిని యోని యందు లేపనము జేసిన యోనికి మాధవము గలుగును. యోని గాఢీ కరణ మగును.

537. మ ద న ఘ లా ది వ న్తే

శ్లో॥ గోమూత్రోఽర్థఘటరామతదన్తికైశ్చ కంఠస్యైకంఘం
 ఖండైశ్చ గుహపగ్నాఢైః | ఆగారధూమః పీతైః
 రితీ వస్త్రలేపాద్యైర్గుణైః గౌఢితవిద్యోటికామయస్కః ||

(బ రా శ్చ దర.)

మృంగకాయలు, ఇంగువ, వాగదన్తీమూలము, కంఠస్థము, నైరఘవ
 లవణము, బిడాలవణము, బెల్లము, కిరీమూపము వీనిని సమాంశములుగా గ్రహించి
 గోమూత్రముతో నూరి యొక వస్త్రఖండమునకు లేపనము జేసి దానిని ధ్రువలే
 చుట్టవలెను. దీనిని ఉదవార్ధమున ప్రవేశపెట్టిన మలబంధము క్షమించును.

(143) మధూకం - ఇప్పు చెట్టు.

538. పుష్ప స వ ము

శ్లో॥ దోణిం మధూకపుష్పజాం విడంగం చ తతోఽర్ధతః |
 చిత్రకస్యతతోఽర్ధం చ తథా భిల్లాతకాఢకం ||
 మంజిష్ఠాఽష్టపలం చైతజలదోణితోయే పచెత్ |
 దోణిశేషం శృతిం తీతం మగ్న్యరాఢసంయుతం |
 వీలామృగాలగర్భశ్చందనైః చ యక్షితే,
 సంభ్రమానం సితం జాతమానవం తః పర్యయోజయేత్ ||
 గృహణీం దీపమస్త్యేష బృహణాః పితృక్తసుత్ |
 గోమృగపిలీసానాం పరమేచాణాం చ వాశనః || (హ గ్నిహతే)

ఇప్పువుప్పు 16 పర్ణములు, వాయువిడంగములు 8 పర్ణములు, చిత్ర
 మూలము 4 పర్ణములు, నల్లజీడిగంజలు 4 పర్ణములు, మంజీష్ఠ 8 పలములు
 ఇటుల గ్రహించి మెత్తగ నీలయగొట్టి, 48 పర్ణముల జలమునందు వేసి
 16 పర్ణములు మిగులువఱకు గాచవలెను. చల్లమైన పిమ్మట నీ కాయమును
 వీలములు, తామరనూండ్లు, కృష్ణాగర, సుందరింజము, వీనిని మెత్తగా జల
 మతోనూరి ఒక భండమునకు లోభాగమున బూసి, అట్లేట్టి అంగు
 షడియగు ట్టవలెను. పిమ్మట నందు 2 పర్ణములు తేనెజేర్చి బాగుగా కలిపి
 అరిష్టవిధానమున బంధించి యొక మాసములు నె యుండువలెను. పిమ్మట దీనిని

వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పుష్పానన మనబడును. దీనిని 1 బౌస్సు మోతాదు చొప్పున నేవించిన గగ్గినాటి, కొవ్వు, తువ్వము, కిలసము, పగ్గమేహము, రక్తపిత్తము ఇయ్యుచి శమించును. మిగుల బృంహణము.

(144) మయూరశిఖా - సెనులిజ్జాటు మొక్క.

దీనిని గురించిన పగ్గిలేక యోగములు గానరావు.

(145) మరిచం - మిరియము.

539. మరిచాది చూర్ణము

శ్లో॥ మరిచం కుంచితాంబహ పృష్ఠామూః కుడవాః పృథక్ ।

పలానిదక చామస్య తేతసస్య పలార్థకం ॥

సౌవర్చలం చిదం పాక్యం యవత్వాః ససెంధవః ।

శటీపుష్కరమూలాని హింశ హింశుశివాటికా ॥

తత్సగ్వమేకతః నూత్నం చూర్ణం కృత్వా పగ్గియాజయేత్ ।

హితం వాతాభిభూతాయాం గగ్గినాణ్యనురుచా తథా ॥

(చ.గగ్గినాటి.)

మిరియాలు 4 పలములు, ఎల్లజీలకర్ర 3 పలములు, చిరుబొద్ది 4 పలములు, చింతపండు 4 పలములు, పుల్లపగ్గిబ్బలి 10 పలములు, సౌవర్చలవణము 1 పలము, చిడాలవణము 1 పలము, సర్వక్షారము 1 పలము, యవక్షారము 1 పలము, సైంధవణము 1 పలము, శమారాలు 1 పలము, పుష్కరమూలము అరపలము, భరితమైన ఇంగువ అరపలము, హింశుపత్రి (ఇంగువ భేదము) అరపలము ఇటుల గగ్గిహించి వీని నన్నిటిని గలిపి మెత్తగాచూరించి వస్త్రగాళితము చేయవలెను. ఇయ్యది మరిచాదిచూర మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన వాతశగ్గినాటియు, అరుచియు శమించును.

54. గుగ్గులు మరిచాది లేపచూర్ణము

గుగ్గులు అను ద్రవ్యముక్రింద వివరించిన గుగ్గువాది చూర మను యోగమునకును, ఈ యోగమునకును ద్రవ్యగగ్గినాటియు, నిర్మాణ

విధానములో గాని, ఫలకృతిలో గాని యెట్టి వృత్త్యాపమును లేదుగాన
ఈ రెండు యోగముల నొకటిగానే గుర్తించవలెను. (వా.కుప్త.)

541. మరిచాద్య ఘృతము :

శ్లో॥ మూచం విప్పరీమాలం నాగరం చిప్పరీ కథా,
భిల్లాతకం యమావీ చ విడంగం హస్తాచిప్పరీ |
హింగు సోపర్మలం చైవ విడసైంధవ చవ్యకః |
సాముద్రం సయవక్షరం చిత్రాశో వచయా పహా ||
ఏతై రర్చయైర్భాగైః ఘృతపక్వం విపాచయేత్,
దశమూలీరసే సిద్ధంబయసా ద్విగుణేన చ |
మందాగ్ని నాం హితం శోషం గృహణీదోషనాశనం |
... .. (శై-ర-మృత.)

మిరియాలు, మోడి, కుంజి, పిప్పళ్లు, నల్లజీడిగింజలు, ఓమము, రాయు,
విడంగాలు, గవవిప్పరీ, ఇంగువ (భరితము), సోపర్మలవణము, బిడాలవణము,
సైంధవలవణము, చవ్యము, సాముద్రోలవణము, యవక్షరము, చిత్రామాలము,
వప వీనిని పృత్యేకముగ అరచలము చొప్పున గ్రహించి, మిథునా మారింది
కల్పమును సిద్ధము చేయవలెను. పిమ్మట నీ కల్పమును, 1 పోసము ఘృత
మును, 2 పోసములు దశమూలక పాయమును, 3 పోసములు పాలను ఒక
పాత్రలో కేర్చి మందాగ్ని చే ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల
సిద్ధము చేయుటకై టిడి మరిచాద్యఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోరారు
చొప్పున నేవించిన అగ్నిమాంద్యము, గృహణీ, విష్ణుభక్తము, అమదోషము,
ప్లిహభివృద్ధి, కాస, శ్వాస, క్షయము, అర్బుము, భగవంతుడు ఇయ్యవి
శమించును.

542. మరిచాద్య తైలము

శ్లో॥ మరిచాలాబ్ధారకపయోఽశ్వారిజటాతిర్వత్ |
శక్వదోసవికాలా రుక్ వికాయా గాతచందనైః |
కటుతైలాత్ పచేత్పక్వం ద్వ్యక్షైర్విషపహస్యితైః |
పగోమూతైస్తదభ్యంగాత్ దద్యుక్తిత్రయినాశనం |
సర్వేష్వపీ చ కుష్మేషు తైలమేతత్ పశ్యతే | (శై-ర-మృత.)

మిరియాలు, తాలకము, మణిశిల, తుంగమునైలు, గన్నేరుజేడు, తెగడ, పాపరవేరు, చంగల్లకోష్ఠు, పసపు, మార్మినుపు, జేవదారు, చంద్రము వీటిని ప్రత్యేకముగా 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి అందు 1 పలము పత్తనాభిని జేర్చి మెత్తగా దంచి ఈ మార్గమును 2 తులముల జిల్లేన పాలతోను, 2 తులములు గోమయ రసముతోను చూర ముద్దజేయవలెను. పిచ్చులు నీ కల్కమును, 1 పండ్లము అవనూనెను, 4 పండ్లములు గోమార్గమును ఒక పాత్రలో జేర్చి మందాగ్ని చే తైలవక్రము జేసి వడియగల్గినట్లెను. ఇయ్యది మేచాద్యతైల చునబడను. దీనిని నల్భంగముజేసి 2 ముక్కలుగా, శ్విత్తిపత్తము మున్నగు సున్ను కుక్కములను కలిపి చును.

543. బృహన్మరిచాద్య తైలము

శ్లో॥ మరిచం తిప్పతా దన్తీ క్షీరమాంకం శక్యవ్యసః ।
 జేవదారు హరిజే శ్వే మాంసీ కుష్ఠం స చందనం ॥
 విశాలాకరవీగం చ హరితాలం చునశ్శిలా ।
 చిత్రకో లాంగలాభ్యా చ విడంగం చక్రిమగం ॥
 శివీపం కుటబో నింబః సప్తపర్వః స్మృహామృతా ।
 శంపాకో సక్తమాలోబం ఖదిగం పిప్పలీ వచా ॥
 జ్యోతిష్మతీ చ పలికా విషన్య ద్విఫలం భవేత్ ।
 ఆథకం కటుతైలన్య గోమాతం చ చక్రుగణం ॥
 మృతాంతే లోహపాతే వా శస్త్రైర్మద్యగ్నినా పచేత్ ।
 పక్త్యా తైలవరం హ్యేతత్ మిశ్రయేత్ కుక్కుకా వ్రణాకో ॥
 హమా పిచర్చకా దమృకంఘావిస్ఫోటకాః ॥

... .. (జ్ఞాపకయోగవిజ్ఞానము)

మిరియాలు, తెగడ, నాగదన్తీనూలము, జేవదారు, పసపు, మార్మినుపు, జటామాంసి, చంగల్లకోష్ఠు, మంచిగంధము, పాపరవేరు, గన్నేరుజేడు, తాలకము, మణిశిల, చిత్రమూలము, పాత్రిదుంప, వాయువేడంగములు, తగిరిశివుత్తులు, దిరిశెనవేరు, కొడిశపాలపల్ల, జేవచెక్క, ఏడామలపొన్నునాలు, వేరు, జెముడువేరు, తిప్పతీగె, రే ఆకులు, గానుగవిత్తులు, తుంగమునైలు, చంద్రచెక్క, పిప్పల్లు, వస, మూల్యంగునీరత్తులు వీనిని ప్రత్యేకముగా

1 పలము చొప్పున గ్రహించి, ఇందు 2 పలములు వత్సశాఖిని జేర్చి యన్నింటిని మైత్రగా దంచి అందు 1 పలము జిలేడుపాలను, 1 పలము గోమయ స్వరసమును జేర్చి మైత్రగా నూరి ముద్ద జేయవలెను. పిమ్మట నీ కల్కమును, 4 పృస్థములు అవనూసెను, 16 పృస్థములు గోమూత్రమును ఒక వాత్సలో జేర్చి ముండాగ్ని చేతైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది బృహస్పరి చాద్యతైల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము జేసిన పాను, విచర్చిక, ఉద్యుక్తుప్రము, కండు, విస్ఫోటము, వలి, కలితము, చాయ, నీలిక, వ్యంగము మున్నగు త్యగ్యకారములు శమించును. చక్రమునకు సౌమచూర్ణము గలుగును. సర్వవృద్ధివిణములు శమించును.

(146) మంజిష్ఠా - మంజిష్ఠ.

544. మంజిష్ఠాది ఘృతము

శ్లో॥ సమంగా ధాతకీ రోహిణులున్నటబలావ్యయైః ।
మహాసహా త్సదంసహ త్సదౌబిల్వశలాటుభిః ॥
సకార్యాసీఫలై స్తోయే సాధితైః సాధితం ఘృతం ।
క్షీరమస్తుయుతం హన్తి శీఘ్రం దనోద్భవోద్భవాన్ ॥
వివిధానామయానేతద్విద్యుద్ధక శ్శృపరిన్ధితం ॥ (వా-ఉ-బాలరోగ.)

మంజిష్ఠ, ఆరేపుప్ర, లాదుగపట్ట, మోసుపరపు, చిట్టామట్టి, ఎరగ గులాబీపువ్వులు, చామంతిపువ్వులు, మాకేడుపిండలు, ప్రత్తికాయలు వీని పృత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి 16 పృస్థముల జలమునందు జేసి 4 పృస్థములు మిగులవగకు కషాయము గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట ని కషాయమునందు 1 పృస్థము ఘృతమును, 2 పృస్థములు పాలను, 2 పృస్థములు పెరుగుమీద తేటను జేర్చి ముండాగ్ని చేత ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1/16 తులము మోతాదు చొప్పున బాలురకు ప్రాశనము జేయించిన దస్తములు జరించునప్పుడు గలుగు వ్యాధులెల్ల శమించును.

545. మంజిష్ఠాది తైలము

శ్లో॥ మంజిష్ఠాం చందనం మూర్ధ్నాం సిమ్మో తైలం విపాచయేత్ ।
సర్వేషామగ్నిదగ్ధానాం ఏకకోషణమివ్యతే ॥ (భ-ర-సరోష్ఠివ్యా.)

మంజిష్ఠ, మంచిగంధము, చాగదుండు వీనిని పృత్యేకముగ 2 పలములు చొప్పున గ్రహించి, మేత్తగా దంచి, కల్కమును సిద్ధముజేసి దీనితో 1 వర్ణము తిలతైలమును, 4 వర్ణములు జలమును జేర్చి మందాగ్ని చేతైల పాకము జేసి వడియగట్టవలెను ఈ తైలమును ఆగ్నిదగ్గరైనములను అభ్యంగము జేసిన రోపణముగును.

546 రెండవ మంజిష్ఠాది తైలము

శ్లో॥ మంజిష్ఠాచుధుకిం లాక్షా మాతులుంగం సయష్టికం ।

కర్షప్రమాణైరేతేస్తు తైలస్య కుడపం తథా ॥

అజం పయస్తద్విగుణం శస్త్రైశ్చైద్యగ్నినా పచేత్ ।

నీలికా పిడికా వ్యంగానభ్యంగాదేవ నాశయేత్ ॥

... .. (భై.ర. తుల్యరోగ.)

మంజిష్ఠ, అతిమధురము, లక్క, మాదీఫలపువ్వు, వీనిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున (ఇందిలి వధుయష్టి రెండు మారులు పరిపడుటచే దీనిని ద్వ్యగుణముగా గ్రహించవలెనని తెలియవలెను.) గ్రహించి మేత్తగా చూర్ణించి కల్కమును సిద్ధము జేయవలెను. పిచ్చుట నీ కల్కమును, 4 పలములు తిలతైలమును, 8 పలములు మేకపాలను ఒక పాత్రలో జేర్చి మందాగ్ని చేతైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది మంజిష్ఠాదితైల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము జేసిన నీలిక, పీటికలు, వలి, పక్షతము ఇయ్యది శమించి ముఖము పద్మమువంటి కాంతిగలది యగును.

547. మంజిష్ఠాది కషాయము

శ్లో॥ మంజిష్ఠా పిచుసుంద చందన ఘనచ్చిన్నా గవాక్షీవిషా ।

త్రాయస్తీ త్రిపుతా సన ద్వ్యజనీ భూనింబహుతాపృష్టైః ।

గాయత్రీ త్రిఫలా పటోలకటుకా కీటద్విషత్పృష్టైః ।

ఉగాగ్రై పల్లజయాసపత్నకయంతైః క్వాథం విదధ్యాద్విషక్ ॥

కంఠామండలపుండ్రక కిటి ధైః

ప్రాప్త్యేనం తు మహాకషాయమచిరాత్స్యైః కౌసురూపాన్వితాః॥

(గ-ని-కుప్త)

మంజిష్ఠ, వేపచెక్క, ఎర్రచందనము, తుంగముస్తలు, తిప్పతీగె, చేదు
పువ్వువేరు, ఆంబు, కలుకాయ, తొడ, వేగింపట్ట, పసుపు, మూనినుపసుపు,
శేలవేము, చిరుగొద్ది, అడ్డంపువేళ్లు, చండ్రుసారము, తిరిగలములు, చేదు
బొట్ల, కటుకగోహిణి, వాయువిడంగములు, పర్వాటకము, వసు, జావంతాలు,
దుండగొండివేళ్లు, కొడిశపాలపట్ట వీనిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా
నీళ్లుగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి, పాకము జేయవలెను ఇటుల సిద్ధము
జేయుటచేటిది మహాసుజ్ఞానాదికషాయ మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతారు
చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన నమస్త వృద్ధులును శిమించును. శరీరము
నకు నుంచి ఎర్రము కలుగును.

(147) మాతులుంగః - మాదీఫలము.

548. మాతులుంగాది చూరము

శ్లో॥ మాతులుంగశతీ రాస్నా కటుత్రయవారీతకీ ।

స్వర్జికా యావశూకాభ్యో త్తూరా పంచపటుని చ ॥

సుఖంబువీతః శిష్యార్థం బలవరాగ్నివర్ధనం ॥ (వాగ్గ్రహణి.)

మాదీఫలములోని కేసరములు (ఎండినవి), కమారాలు, సన్నరాష్ట్రము,
తిరికటుకములు, కరక్కాయలు, సరత్తూరము, యవత్తూరము, బిడాలవంశము,
సైంధవలపణము, సౌవర్ణలపణము, సామద్రోలపణము, కాచలపణము వీనిని
సమాశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాభితము జేయవలెను.
ఇయ్యది మాతులుంగాదిచూర మనబడును. దీనిని అరతులము మోతారు
చొప్పున గోరువెచ్చని నీళ్ళతో పానము జేసిన బలము, జఠరాగ్ని, వర్ణము
ఇయ్యవి వృద్ధిపొందును.

549. బీజపూరాది ఘృతము

శ్లో॥ బీజపూరకమేరండం రాస్నాం గోక్షురకం బలాం ।

పృథక్ పంచపలాః భాగాః యావపృసనమాయతా ॥

వారిద్రోణేన స్సంస్థానం యావత్పాదావశేషితం ।

ఘృతపృథం పచేత్తేన కల్కం దత్వా త్వచమ్మితం ॥

తుంబురుణ్యభయా వ్యోషం హింతు సౌవర్ణలం బిడం ।

సైంధవం యావశూం చ గర్జికామమవేతసం ॥

1 జౌషు వరకు గల పరిమితిని నేమించిన గర్భిణికి గలుగు అరుచి, ఛర్ది, పొండుమున్నగు వికారములు శమించును. గర్భము హక్కుగా వృద్ధిబొందును. జాతరాగ్ని వృద్ధియగును. శూల శమించును.

(148) మాధవీ - మాధవీలత.

దీనిని గురించిన ప్రత్యేక యోగములు గానకాస్త్ర.

(149) మారిషః - లోటహార.

551. తండులీయాది తైలము

శ్లో॥ తండులీయకమూలాని ఫలముంకొలజు తథా ।

అహింసా కేందుకాన్మూలం సరళం దేవదారు చ ॥

లఘునం శృంగచేరం చ తథావంశావలేఖనం ।

కల్పైరేహంతథా మైశ్చ పచేత్సేచుం చతుర్విధం ।

వేదనాయాః ప్రశాంత్యర్థం హిసం తత్కర్తవ్యమాణం ॥

(ను-శి-కర్ణ తోగ.)

చిర్రీహూజ్వర, ఊడుగవండు, అదౌంపివేరు, విషముషికాయ, గరళ దేవదారు, వెల్లుబి, అలము, వెదురుబద్దలు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మైత్తగ నలియగొట్టి కల్కమును నీర్ధము చేయవలెను. పిన్నుట నొక పాత్రలో పుల్లనిపెరుగు 128 పలములును, పుల్లని సుజ్జ 148 పలములును, మగయను మద్దవిశేషము 128 పలములును, పులిసీళ్ళు 128 పలములును, మాదీఫలరసము 128 పలములును, ఘృతము 8 పలముగను, తిల తైలము 8 పలములును, వన 8 పలములును, చుజ 8 పలములును, పెని సిద్ధముజేసిన కల్కమును జేసి ముదాగ్నిచే తైలపాకముజేసి వడియగుటవలెను. ఇయ్యది తండు లీయాది తైల మనబడును. దీనిని కర్ణ పూరణము జేసిన జె-టానే కర శూల శమించును.

552. తండులీయక ఘృతము

శ్లో॥ తండులీయకమూలేన సిద్ధం పానే హితం ఘృతం ॥

(వా-ఉ-చూషి కౌదివిష.)

చిరిగూరవేరుకల్కము 1 భాగము, ఘృతము 4 భాగములు, జలము 16 భాగములు ఇటుల కలిపి మందాన్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున సేవించిన మాషికాదివిషము శమించును.

(150) మాచః - మినుము.

553 మాషాది వాజీకర ఘృతము

శ్లో॥ మాషాణామాత్మగుప్తాయాః బీజానామథాం నవం ।
జీవకర్షభకా వీరాం మేదామృద్ధి శతావరీం ॥
మధుకిం చాశ్వగంధాం చ సాళయేత్కుండవోన్మితాం ।
రసే తస్మిన్ ఘృతప్రసంగవ్యం దశగుణం వయః ॥
విదారీణాం రసప్రసం ప్రసమితౌ సస్య చ ।
దత్వా మృద్యున్నివా సాధ్యం సిదం సర్విర్బదాపయేత్ ॥
శర్కరాయాస్తు గాక్షీర్యాః తైద్ర్యస్య చ పుభక్ పుభక్ ।
భాగా శృతుష్పలాన్ తత్కృషిష్పల్వాశ్చాపతేత్పలం ॥
పలం పూన్వమలోలిధ్యా తతోఽన్నమపయోజయేత్ ।
య ఇచ్చేదక్షయం శుక్రిం శేషసోత్తమంబలం ॥ (చ-వాజీకర.)

మినుములు (క్రోత్తవి) 4 పృష్ఠములు, దుగదగొండివిత్తులు 4 పృష్ఠములు, జీవకము 4 పలములు, ఋషభకము 4 పలములు, చిన్నపిల్లిలేగలు 4 పలములు, మేద 4 పలములు, ఋద్ధి 4 పలములు, పెద్దపిల్లిలేగలు 4 పలములు, అతిమధురము 4 పలములు, పెన్నేరు 4 పలములు, ఇటుల గలిపించి, వీనిని నలియగొట్టి 16 పృష్ఠముల జలమునందువేసి 4 పృష్ఠములు మిగులువరకు కాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 పృష్ఠము గవ్యఘృతమును, 10 పృష్ఠములు అవుపాలును, 1 పృష్ఠము నేలగుమ్మడిరసమును, 1 పృష్ఠము చెరకురసమును జేర్చి మందాన్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడినపిమ్మట నందు 4 పలములు చక్కెరచూర్ణమును, 4 పలములు వంశకోచనాచూర్ణమును, 4 పలములు తేనెను, 1 పలము పిప్పళ్ళచూర్ణమును జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది మాషాదివాజీకరఘృత మనబడును దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించిన అధికముగా శుక్రవృద్ధియు, కామాదీపనమును గలుగును.

పాద 4. బృహన్నామ తైలము

శ్లో॥ మామక్వాథే బలాక్వాథే రాస్నాయా దశమూలతః ।
 యః శోలముత్థానాం చాగమాంభలే స్పృశ్ ॥
 పృష్ఠే తైలస్య చ పృష్ఠం క్షీరం దత్వా చతుర్ముఖం ।
 రాస్నా త్మగుప్తా సింధు తః శతాహ్వైరగ్రాహయేత్ ॥
 జీవరీయబలావ్యోమైః పంచోక్షుం మైద్భుకమ్ ।
 మాసకం పే శిరఃకం పే బాహుశోషే అపబాహుకే ॥
 బాధిర్యే కర్ణశూలే చ కర్ణనాశే చ ధాన్తకే ।
 విమూచ్యాదుర్ధ్వతే కుచే గృభ్రస్యానువతానకే ॥
 చస్త్రభ్యంతంజనపాశము నావశేచ పృథ్విజయేత్ ।
 మామతైలమిదం శృష్టం షోర్ణవర్ణమగ్రహపాపం ॥
 క్వాథస్యాస్థాః షడౌషధైః క్త్యస్తేన దర్శితాః ॥

(శ్లో-ర. వాతవ్యాధిః)

మిశ్రములక పాయము 1 పృష్ఠము, చిట్టాముట్టిక పాయము 1 పృష్ఠము, సన్న రాష్ట్రక పాయము 1 పృష్ఠము, దశమూలః పాయము 1 పృష్ఠము, యలు, రేగుపండ్లు, ఉలవలు వీని సాముదాయక కపాయము 1 పృష్ఠము, మేక మాంస కపాయము 1 పృష్ఠము, తిలతైలము 1 పృష్ఠము, పాలు 4 పృష్ఠములు ఇటుల నొక పాత్రలో జేర్చి, అందు సన్న రాష్ట్రము, దుగ్ధగోండ్లిత్తులు, సైంధవ లుణము, శత్రుప్రస్మి, ఆముగవుజేరు, తుంగము స్తలు, జీవనీయగణదోష్యములు * (పర్వత్యేకముగ), చిట్టాముట్టి, త్రికటుకములు, (పర్వత్యేకముగ) వీనిని (చత్యేకముగ) 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మెత్తగా దంచి కలకమును సిద్ధముజేసి ఈ కలకమును గూడ జేర్చి మందాగ్ని చేతైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది బృహన్నామతైల ముననునది దీనిని పాన అధ్యం జుష్టనస్య వర్తిరూపమున నుపయోగించవలెను ఇందులన చాస్తకంపము, కరః కంచము, బాహుశోష, అపబాహుకము, బాధిర్యము, కర్ణశూల, కర్ణనాదము, విమూచి, అర్ధిరము, కుబ్జవాతము, గృభ్రస్థి, అపతానకము మున్నగు సమస్త వాతవ్యాధులును శమింపను. ఇది జఠూర్ధ్వగత వ్యాధులలో మిగులచేర్చివ్యము

* జీవనీయగణదోష్యములు - ఔషధవిజ్ఞానమున (ఆయుర్వేదపరిభాష) పేవ అధ్యాయము నందలి వాగ్భటోక్తగణములను జూచినగును.

555. స్వల్పమామ తైలము

శ్లో॥ మామపృష్ఠం సమావాప్య వశేస్సస్యగజాధకే ।
 పాదశేషే గనే తస్మిన్ క్షీణం దవ్యాచ్యతుమ్ ॥
 పృష్ఠం చ తిలతైలకృత్ గంధత్యాక్షిపిమ్మితం ।
 జీవనీయాని యావ్యప్తే శతపుష్పాం స సైంధవాం ।
 రాస్నాత్కగుప్తా మధుక - బలాన్యోష త్రికంతుకం ॥
 సమఘాతే ౭౦ తే వాతేశ్వరశూలే చ దారుణే ।
 మందశృతో చాశ్రివణే తిమిరే చ తిదోషతే ॥

... ..

మాష తైలమిదం శ్రేష్ఠం ఊర్ధ్వజత్రుగదాపహం॥ శ్లేఠ-వాతవ్యాధి-
 మిహములు 1 పృష్ఠము గ్రహించి 4 పృష్ఠముల జలములో వేసి 1 ప్రస్తము
 మిగులవరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 ప్రస్తము
 తిలతైలమును, 4 ప్రస్తములు పాలును, జీవనీయద్రవ్యములు, శతపుష్పి, సైంధవ
 లవణము, సన్నరాష్ట్రము, దురదిగొండేతలు, అతిసుధురము, చిట్రాముట్టి,
 త్రికటుకములు, పల్లెరుకాయలు వీనిని పృష్ఠేకముగ 1 తులము చొప్పున
 గ్రహించి, మెత్తగా దంచి, నిజముజేసిన కల్కమును జేర్చి మందాన్ని చే తైల
 పాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల నివముజేయబడినట్టిది స్వల్పమామ తైలమన
 బడును. దీనిని పావాభ్యంజన వస్త్రరూపమున నుపయోగించవలెను. ఇది మలసి
 కక్షవధ, అర్ధితవాతము, కర్ణశూల, మందశృతి, బాధిగ్యము, తిమిరము, బాహు
 కంఠము, కిరఃకంఠము, విహించిక, అపహావకము, కలాయభింజముమున్నగు
 వాతవ్యాధులు శమించును. ఇది జత్రాస్థ్యగత వ్యాధులలో మిగుల శ్రేష్ఠము.

(151) ముచకుండ - లోలుగు.

దీనిని గురించిన ప్రత్యేకయోగములు గానరావు.

(152) ముద్గ - పెర.

556. ముత్తార్ద్రో వటకము

శ్లో॥ ముద్గపిష్టే విరచితా వటాంస్తైలన పాచితా ।

హస్తే చూర్ణయేత్సప్యక్ తస్మింశ్చాప్తే విత్తిశేత్ ॥

భృష్టం హింగార్ద్యకం సూక్ష్మం మణిచం జీవకం తథా
నింబూరసం యవానీం చ యుక్త్యా స్యం విమిశ్రయేత్ ॥

ముద్గపీష్టింపచేత్సృక్ సాల్యాచాస్థారకోఽపి ।
తస్యాస్థు గోలకం వర్మాత్తప్రద్యే పూర్ణం క్షిపేత్ ॥

తైలే తాక గోలకాక ఒక్త్యా క్వథియాయాం నిమజ్జయేత్ ।
గోలకాః పాచితాః పోక్త్యానేత్వార్ద్యకవటా అపి ॥

ముద్గార్ద్యకవటా రుచ్యాః లఘుసోఽలకారకాః ।

దీపస్తాస్తవణా వర్మాత్త్రైషాదోషేష పూజతాః ॥ (భా-౪౩)

పెసరపిండిని నీళ్లలోతడిసి చిన్న చిన్న పటకములుగా జేసి తైలమునం
దెగ్గరిని వర్ణము పెచ్చువరకు భిర్జనము జేయవలెను. పిమ్మట పీనిని చేతితో
మెత్తగా నలిపి, పొడిజేసి అందు తగు మాత్రముగా జేయించిన యిండువ
మార్లుమును, చిన్న చిన్న అల్లపుముక్కలను, మిరియాలమార్లమును, జీల
కర్రను, ఓమును జేర్చి నిమ్మపండ్లకనముతో తడిసి పీటినన్నింటిని నొక
ముద్దగా జేయవలెను. తిరిగి పెసరపిండిని జలముతో కొంచెము పలచగా కలిపి
పెనముపై అట్టపలె పరచి తైలసహాయమున కుక్కుము జేయవలెను. తొలుత
సిద్ధము జేయబడిన ముద్గపటకాది పిష్టమునుండి కొంచెము కొంచెముగా
గొలిపించి, అటుల సిద్ధములైన ఒక్కొక్క అట్టుపైననుంచి, దీనిచే నా పిష్టము
కచ్చబడి యుండునట్లు వడిచి, పెద్ద పెద్ద పటకములపలె తయారు జేయవలెను.
పిమ్మట పీనిని తిరిగి తైలమునందు ఎగ్గిని కర్ణము పచ్చువరకు వాఁచు జేసి
సంస్కరించిన తక్కిమునందు మనిగియుండునట్లుంజలెను. ఈ సిద్ధముగ
సిద్ధము జేయబడినట్టిది ముద్గార్ద్యకవటక మునబడును. ఇన్నాది మిగుల లఘు
గుణము గలిగి బలమును గలిగించును. రుచిని బుట్టించును. జాతరాగ్నిని వృద్ధి
బొందించును. క్షృప్తిని కలిగించును. తిదోషమును శమింపజేయును

(153) ముద్గపర్ణ - కారుపెసర, మాషపర్ణ - కారుమినుము.

557. ముద్గపర్ణాద్వికాభము

కో॥ ముద్గపర్ణ మాషపర్ణ త్రివృదారగ్గృధశశీ ।
పుష్పదారుఃకీజః చ నీలిశ్యేలా హాతికీ ॥

శ్యామానంతా దేవపుష్పమిశ్యేషం సాధు సాధితః ।

క్వాథో హ్యన్యాత్ ప్రమేహోత్థాః పిడకాః క్షిప్రమేహహి ॥

(భై-ర-ప్రమేహవిటిక.)

కారుపెర (సమూలము), కారుమినుము (సమూలము), తెల్లతెగడ, కేలపట్ట, కమారాలు, వృద్ధదారుబీజములు, నీలినీమూలము, ఏలకులు, కరక్కాయలు, నల్లతెగడ, తెల్లమగంధిపాలు, లవంగాలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి కషాయవిధి ననుసరించి పాకము జేసి కషాయమును సిదము జేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన ప్రమేహవిటికలు వెంటనే శమించును.

958. ముద్గవర్ణ్యాది కషాయము

శ్లో॥ ఆఙ్గముదజలదకేశాహ్యమృతనాగరం ।

ద్విబలా జీరకం క్వాథం పిబేత్సైత్యజ్వరావహం ॥ (వై-చి-జ్వర.)

కారుపెర (అడవి పెర సమూలము), తుంగముస్తలు, కురువేరు, తిప్పతీగ, తుంకి, చిట్టాముట్టి, కేరాముట్టి, జీలకర్ర వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి, పాకముజేసి 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన ఈ కషాయము పిత్తజ్వరమును శమింపజేయును.

(154) ముసలీకందః- నేలతాటిగడ్డ.

959. ముసల్యాది కషాయము

శ్లో॥ ముసలీ ఖదిరామలకీ త్రికంటక జంబూత్వగ్వరీ క్వాథః ।

అస్తిస్యావం ప్రదరం ప్రవాహికాసశ్చ పిత్తమాశు నాశయతి ధృవః ॥

(బ-రా-ఆస్త్వగ్వర.)

నేలతాడిగడ్డలు, చంద్రచెక్క, ఉసిరికపప్పు, పల్లెరుక్కాయలు, శేరేడు చెక్క, పిల్లిపీచరవేళ్ళు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి, పాకము జేసిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన అస్తిస్యావము, ప్రదరము, ప్రవాహిక, రక్తపిత్తము ఇయ్యవి శమించును.

560. మునలీకందాది చూర్ణము

శ్లో॥ మునలీకందచూర్ణం తు సహచీత్యం ముకుం ।

వాక్గోక్షురాభ్యాం చ కల్పలీ శర్కరామయః ।

అలోఽద్య ఘృతమగ్న పాయమృత్యుమరినం ॥ (శార్-36.)

నేలతాడిగడ్డలు, కిచ్చ తు, దుగదగొడివిత్తులు, వల్లెకుకాయలు, యూరుగ కేళ్ళు, ఉసిరికపప్పు, చక్కెర, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మైత్రగా చూర్ణించి చస్త్రగాలితము జేయవలెను. దీనిని 1/4 తులము మోతాదు వోష్పన ఘృతముతో గలిపి నేవించి పాలను పానము జేయవలెను. ఇ దువలన హెచ్చుగ కామోద్దీపన మగును.

(155) ముస్తకం - తుంగముస్త.

561. ఘనాదిశృతశీత కషాయము

శ్లో॥ ఘనచందనకుంత్వంబు పద్మటోశీనాధితం ।

శీతం తేభ్యో హితం తోయం పాచనం తృప్త్యరాపహం (వా-జ్ఞ్యం.)

తుంగముస్తలు, ఎరిచందనము, శుంథి, మరుజీరు, పర్వాటకము, వట్టి తీరు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మైత్రగా దంచి పానీయకషాయవిధి ననుసరించి పాకముజేసి నేవించిన జ్వరమునందుగలుగు తృప్త శమించును. ఆనుము షక్వమగును, జ్వరము శమించును.

562. ము స్త కా ది వ టి

శ్లో॥ అబ్జాత్ పలగ్దయం తుణం కణాకర్పూరహింకుతః ।

పలం పలం గృహీత్యా తే మర్దయిత్వా పటీం చరేత్ ॥

వలగ్దయమితాం ఖాదేత్ కర్పూరాంబు నువాసితాం ।

ఆతిసారమజీర్ణం చ విషూచీం ఘోరరూపిణీం ॥

... .. (భై-ర-అగ్నిమాంద్య.)

తుంగముస్తలచూర్ణము 2 పలములు, పిప్పళ్ళచూర్ణము 1 పలము, పోరతికర్పూరము 1 పలము, హింగించినఇంగువ 1 పలము ఇటుల గ్రహించి కర్పూరముగలిపినజలముతోగాని, తుంగముస్తలకషాయముతోగాని చక్కగా

మరించి రెండుపల్లముల పరిమితిని మాత్రలు జేసి ఛాయాశుక్లము జేయు
వలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది ముస్తకాదివటి యనబడును. దీనిని
ఒక్కొక్క మాత్రచొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన అతీసారము, అజీర్ణము,
కషూచి, అరుచి, అగ్నిమాంద్యము, గృహణి, కాసము ఇయ్యవి శమించును.

563. ముస్తకాదిష్టము

శ్లో॥ ముస్తకస్య తులాద్వంద్వం చతుర్గోణే బుజః పంచేత్ ।
పాదశేషే రసే తస్మిక్ షీషేషుష తులాత్మయం ॥
థాశకీం పాదశపలా యమానీ విశ్వభేషజం ।
మరిచం దేవపుష్పం చ మేథీం వహ్నించ జీకం ॥
వలముగ్గమితం షీష్వా రుభాండే నిధావయేత్ ।
సంస్తాప్య మాసమాత్రం తు తతః సంస్థాపయే ద్భిన్నే ॥
అజీర్ణమగ్నిమాంద్యం చ కషూచీ మపి దారుణాం ।
గృహణీం వివిధాంహంతి నాత్రకార్య విచారణా ॥

(తై.అగ్నిమాంద్యం)

తుంగముస్తలు 200 పలములు గలిపించి, నలియగొట్టి 64 పల్లముల
జలమునందు వేసి 16 పృస్తములు మిగులవరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట
నీ కషాయము నొక భాండములో బోసి అందు 300 పలములు బెల్లమును జేసి
16 పలములు ఆరెపువ్వును, ఓమము, శుంఠి, మిరియాలు, లవంగాలు,
మెంతులు, చిత్రమూలము, జీలకర్ర వీనిని ప్రత్యేకముగ 2 పలములుచొప్పున
గలిపించి మెత్తగా దంచి ఈ చూర్ణమును జేర్చి యన్నింటిని బాగుగాకలియ
గలిపి అదిషిషధానమున బంధించి, యొకమాస మటుల నే యుంచవలెను.
పిమ్మట వేరొక పాత్రలోనికి వడియగట్టి భిద్రవగఱవలెను. ఇటుల సిద్ధము
జేయబడినట్టిది ముస్తకాదిష్ట మనబడును. దీనిని 1 బౌద్ధ మోతాదు చొప్పున
నేవించవలెను. ఇందువలన అజీర్ణము, అగ్నిమాంద్యము, విషూచి, గృహణి
యియ్యవి శమించును.

564. ముస్తకాదిగణ కషాయము

శ్లో॥ ముస్తా ప్పటకాశీర దేవదారు మహాషధం ।
తిగ్ధలా ధన్వయాసక్చ నీలీ కంపిల్లకం తిగ్మత్ ॥

కిరాతతిక్తకం పాతా బలా కటుకగోహిణీ ।

ఘృధుకం వీష లీమూలం ముస్తాద్యో గణ శాచ్యతే ॥

ఈ షాదశాంగముదితం వీతం వ్యసన్నిపాతమత్ ।

వీత్తో త్రతే సన్నిపాతే హితం చోక్తం మనీషిభిః ॥

మన్యాస్తంభే హ్యురోఘాతే ఉరోఘాన్యో శిరోగ్రహే ॥

(చంద-సన్నిపాతే.)

తుంగము స్తలు, పర్పటకము, వట్టివేరు, దేవదారు, కుంఠి, త్రిఫలములు, కురదగొండివేళ్లు, నీలివేళ్లు, కంపిల్లకము, తెగడ నేలవేము, చిరుబొద్ది, చిట్రాముట్టి, కటుకగోహిణి, ఆతిమధురము, మోడి యిది యన్నియు గలసీ ముస్తాదీ గణ మనబడును. ఈ ద్రవ్యములను సహజములుగ గ్రహించి, సరియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి పాకముజేసిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేనించిన వీత్తో త్రత సన్నిపాతజ్వరము, మన్యాస్తంభము, ఉరోక్షతము, ఉరోగ్రహము, పాన్యగ్రహము, శిరోగ్రహము ఇయ్యవి శమించును.

(156) మూర్వా - చాగ.

కోటి. మూర్వాది మూర్ణము

శ్లో॥ మూర్వా వ్యోవ పరా కోల జంబూత్వక్ దారుస్థి పా ।

సపాతా మధునా లీధాః స్త్యవోషహరాః పం ॥

(పా-ఉ బాలగోగ.)

చాగదుంప, త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, శేనుకాయలు, నేనేడువట్టి, దేవదారు, తెగ్గవాలు, చిరుబొద్ది వీనిని సమా శములుగ గ్రహించి, మెత్తిగా చూర్చించి వస్త్రప్రాళితము జేయవలెను దీనిని ఆతులము మోతాదు చొప్పున లేనెత్తో నేనించిన స్త్యవోషము శమించును. (ఈ చూర్ణమును శిశుప్రయోగము తల్లిగాని, దాదిగాని నేయివలెనవి యిటు దెలియవలెను.)

566 మూర్వాది ఘృతము

శ్లో॥ మూర్వా తిక్తా నిశాయాన శృషా చందన పుష్పైః ।

శ్వాద్ధి వత్స ధూనింబ పటోలాంబుది దాంభిః ॥

అక్షమాత్రం పృథక్పదం సిద్ధం క్షీరం చతుర్థం
పాండవతా జ్వర విస్ఫోట శోధార్య రక్తపిత్తముత్ ||

(క్షైర-పాండు.)

చాగదుంప, కటుక రోహిణి, వనపు, దురదగొండివేళ్ళు, పిప్పళ్ళు, చందనము, పర్వాటకము, కలుక్కానుగ, కొడిశపాలపట్ట, కేలవేను, చేమపాట్ల, తుంగము స్తలు, శేవదారు వీనిని పరిశ్రేణముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మైత్తగాచూరించి కల్కమును సిద్ధము చేయవలెను. పిప్పట్ల నీ కల్కమును 1 పగ్గము పృథక్పదమును, 4 పగ్గములు పాలును ఒకటిగా కేర్చి, మందగ్నిచే మృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయఁజేసి మూర్ఛాది పృథక్పదమున బడను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేయించిన పాండు, జ్వరము, కస్తూరిము, శోఫ, అర్శము, రక్తపిత్తము ఇయ్యవి శమించును.

(157) మూలకం - మ శ్లోంగి.

567, మూలకాదితొర తైలము

శ్లో|| కుంకుమాలక శుంఠీనాం త్వాహిం గుఁప చావధం |

శైవుస్తా వచా పవం దారు శిశు రసాంజనం ||

సోవర్చల యనతొర స్వరికౌఞ్చదనైంధపం |

భూర గ్రంధిర్విదం ముస్తం మధుకూక్తం చతుర్థం ||

మ తులుంగ రసశ్చైవ కదల్యాగ్రం వీవ చ |

స్వైరైతైర్వధోద్దిప్తై త్తైరైల విపాచయేత్ ||

వాధిగ్యం కర్ణనాదశ్చ పూయసాగ్రశ్చ దారుణః |

శ్రిమయాః కర్ణశూలం చ పూజితాదస్య నశ్యతి || (చ-త్రిమర్గీయ.)

పెండేన ముళ్ళంగిముక్కలను గాల్చి సిద్ధము చేసిన తొరము, ఇంగువ, కుంఠి, కితపుష్పి, వస, చంగల్వకోష్ఠ, శేవదారు, ముసగ కేరు, రసాంజనము, సోవర్చలవణము, యనతొరము, సుతొరము, బొడ్బిదలవణము, సైంధవలవణము భుజపత్రిచెట్టు కణపపులు, బిడాలవణము, తుంగము స్తలు వీనిని పరిశ్రేణముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మైత్తగా దంచి కల్కమును సిద్ధము చేయవలెను. పిప్పట్ల నీ కల్కమును, 1 పగ్గము తిలతైలమును, 4 పగ్గములు మధు

శూక్తిము * ను, 1 పృస్థము మాదీఫలగమును, 1 పృస్థము అటిదుంప
రసమును ఒక పాత్రలో జేర్చి పుండాగ్ని చే తైలపాకముజేసి పడియగట్టవలెను.
ఇటుల నిక్షము జేయ డింటిది మూలకాంతారతైల మనబడును. దీనిని కరము
నందు పూరించుచేసిన బాధ్యము, కర్ణ నాదము, పూయసారిపము, కీర్తిమి
శ్చము, కర్ణశూల యిది యెల్ల శమించును.

568 బృహత్ శుక్లమూలాది తైలము

శ్లో॥ మూలకం దశమూలం చ కణామూలం పునర్నవా ।
చిత్త్యేకం హంసమాహృత్య వాఙ్మృగజే పచేత్ ॥
తేన పాదాపశేషే తైలస్యార్థాధకం పచేత్ ।
దాపయేత్తైలమల్యం చ గోమాత్రం మళలో భివక్ ॥
మూలకం చామృతా శుభీ పటోలం చహా బలా ।
పాతా పునర్నవా మూలం వాలోశీరం చ శిశుజం ॥
నిర్లంఢీంద్రాశనం శ్యామా కర్ణజం వాసకం తథా ।
శిశా హరీత వైష షచా పుష్కరమూలకం ॥
రాన్నా విడంకం చవ్యం చ ద్వేహరీకృ చ ధాన్యకం ।
ద్విక్షారం సైంధవం వైష దేవదారు స పద్మకం ॥
శతీ కరికణా బిల్వం మంజిష్ఠా చ తత్తః క్రమాత్ ।
పుత్ర్యేకార్ధచలం చై షాం శేషయిత్వా వినిష్క్రియేత్ ॥
అభ్యంగేనాస్య తైలస్య యే గుణాస్తాంస్తత్తః శ్రణు ।
నానాశోధావినశ్యంతి వాతపిత్తకఫాచ్ఛవాః ॥ (తై-ర-శ్లో॥)

ఎందుముల్కేగిందుంపలు 1 పృస్థము, దశమూలములు 1 పృస్థము,
మాదీ 1 పృస్థము, తైలగలిజేరువేరు 1 పృస్థము ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా
పలియగొట్టి 32 పృస్థముల జలమునందు వేసి 3 నృస్థములు మిగులనటు గాచి
పడియగట్టవలెను. పిన్నట్లు ఈ కషాయమున 2 పృస్థములు తిలతైలమును,

* మాధుశూక్తిము - ఒక భాండమున అమరసమును బోసి అందు
తైలము, శుంఠి, తేనె గలిపి అసపవిధానమున బంధించి ధాన్యరాశియందు
మూడు దినము లుంచి పసియగట్టవలెను. ఇయ్యది మధుశుక్తముని చెప్పబడును.

2. ప్రసవములు గోమూత్రమును, ఎండముశృంగిముగ్గులు, తిప్పతీగె, బంటి, చేదుపొట్ట, మోషి, చిటాముట్టి, చిరుబొడ్డి, తెల్లగలిజేరువేరు, కురువేరు, పటి వేరు, మునగపట్ట, వాల్చిగు, కొడికపాలగింజలు, తెగడ, గానుగపట్ట, అడ్డ సగపువేరు, పిప్పళ్ళు, కరక్కాయలు, వస, పుష్కరమూలము, సన్నరాష్ట్రము, వాయువిడంగాలు, చంద్రము, పసుపు, మూనిసపపు, ధనియాలు, నిజతొరము, యవతొరము, సైంధవలవము, దేవదారు, పద్మకాష్ఠము, కచూరాలు, గజపిప్పలి, మారేడువేరు, మంజిష్ఠ వీనిని ప్రాశస్త్యముగ 2 శులములు చొప్పున గ్రహించి, నీలిమగ్గటి సిద్ధము జేసిన యిందును జేర్చి మందాగ్నిచే త్రైల పాకము జేసి వడియగుట్టులెను. దీనిని అభ్యంగము జేసిన సమస్త శోథమున శమించును.

3. వ, భాగము

(158) మేధికా - మెంతులు.

569. మేధీమోదకము

శ్లో॥ త్రికటు త్రిఫలా మస్తా జీరకవ్యం ధాన్యకం ।
కట్ఫలం పొష్కరం శృంగీ యమావీ పైంధవం బిడం ॥
తాలీస కేరం పత్రిం త్వగేలా చ ఫలం తథా ,
జాతీకోశ లవంగం చ మురా కర్పూర చందనం ॥
యావస్త్యేతాని మూర్ధాని తావదే తు మేధికా ।
సంచూర్ణ్య మోదకకాగ్ర్యే పురాతనగుడే చ ॥
ఘృతేన మధునా కిచిత్ ఖాదే దగ్నిబలం పరితిః ।
అగ్నిం చ కురుతే దీప్తం సామే మేదే మహావధం ॥
బలవరకఞ్జోహ్మవః సంగ్రహ గ్రహణీ హరః ॥
ప్రమేహోక్త వింశతిం సాన్తి మూశ్వాసూతాం స్తథాశ్మరీం
పాండురోగం తథా కాపం యక్ష్మాణం సాన్తి కామలాం ।
క్షనౌ చ పతితౌ గాథౌ స్యాతాం తాలఫలౌపమా ॥
బృష్టి ప్రసాదసత్త్వేన నారీణాం చైవపుత్రదః ।
భాషిణః కామదేవేన మేధీమోదకసంజ్ఞకః ॥ (భై-ర-గో-సూత్రీ)

త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, తుంగముస్తలు, జీలకర్ర, నల్లబిడ, సంగ్రహవియాలు, కాయఫలచెక్క, పుష్కరమూలము, కర్పూరకశృంగి, యమావీ

సైంధవలవణము, బిడాలవణము, తాలిసవత్తిరి, నాగకేసరాలు, ఆకుపత్తిరి, లవంగ పట్టు, ఏలకులు, జాజికాయలు, జాపత్తిరి, లవంగాలు ముగయును గంధవర్జ్యము, పచ్చకర్పూరము, మంచీగంధము వీనిని సమాంశములగా గ్రహించి మేత్తగా మార్చించి వస్త్రగాభితము జేయవలెను. ఈ మార్గ మేత్తమునకు సముముగ మెంతు లను గ్రహించి మేత్తగా మార్చించి వస్త్రగాభితము జేయవలెను. పిన్నుట నీరెండు మార్గముల నేకము జేసి అందు తగుమాత్రముగ పాఠితలైయును, ఘృతమును, తేనెను జేర్చి వీని నన్నింటి ఒక రోటిలో కలియచుర్చించి క్లితులముపర్యాయమున మోదకములను జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుబడినట్టిది మేధీమోదక మనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క మోదకము చొప్పున నేవించ వలెను. ఇందువలన జాకరాన్ని వృద్ధిపొందును. బలమును, వరమును గలుగును. భృమేహము, మూత్రాఘాతము, ఆస్మిరి, పాండువు, కాసము, రాజయత్స్న, కామిల, గర్భహాని యియ్యది శమించును. వంధ్యాత్వము నశించును. స్తనములకు దృఢత్వము గలుగును దృష్టి ప్రసాదనమగును.

570. మేధీ పాకము

శ్లో॥ మేధీకాయాః జిలకస్త్రిప్తా శుంఠ్యా ఆష్టపలాని చ ।
తయోక్త్యర్థం పక్షేభూతం దుగ్ధే వృద్ధ్యగ్ని నాపచేత్ ॥
దుగ్ధాధకయుతరి గవ్యం ఘృతమష్టపలం క్షిపేత్ ॥
తత్తావ ద్విపచేద్ద్యావన్న వేదతి ఘనం పయః ॥
పునః కుచేత్ శనై స్తత్త్ర దత్వా ధకమితా సితాం ।
తతః పాకే నునిజ్ఞాతే జ్వలనాదవతారయేత్ ॥
మరిచం పిప్పలీ శుతీః శామూలం సచిత్రీకర ।
యవానీ జీరిణో ధన్యం కావీ శతపుష్పికా ॥
జాతీఫలం శతీ తక్ష్వ పత్రకం భద్రీయ స్తకం ।
గృహీయాత్మలమేతాహం సర్వేషాం చ పృథక్ పృథక్ ॥
వడక్షిం నాగరం తత్త్ర ముచం చ వడక్షిం ।
ఏషాం మార్గం పరిక్షిప్య సర్వం సమ్మిశ్ర్య రక్షయేత్ ॥
ఏతత్తు భేషజం పోక్తం మేధీకాపాకం జ్ఞాతం ।
భక్షయేత్మలమాశ్రిం తు యథాచాగ్నిబలం కథా ॥
ఆసువాతం నిహస్త్రైతత్ సర్వాంశ్చ పవనానుయాత్ ॥

జ్వరాంశ్చ విషమాన్ మాన్తి పాండురోగం సకామలం ||
 హస్త్యన్యాదమపస్కారం ప్రమేహాన్ వాతరోగితం |
 అమపిత్తం శిరఃశీఘ్రం నానారోగం దృగ్గామయూ |
 వృద్ధరం సూతికారోగం హన్యాదైతన్న సంశయః |
 వపుషః పుష్టికృత్వత్వత్వం వీర్యవృద్ధి కార పఠం || (వై-చిం-అనువాకః)

మొంతులు 8 పలములు, తుంరి 8 పలములు వీని మొత్తగా 16 పలములు జేయువలెను. పిమ్మట నొక పాత్రలో 4 పుష్పములు ఆపు పొలను, 8 పలములు నెయ్యిని, పై చూర్ణములను జేర్చి మందాగ్ని చే నవియెల్ల గట్టిపడుచు పాకము జేయవలెను. అటుపిమ్మట నందు 4 పుష్పముల చక్కెర జేర్చి మందాగ్ని చే లేవ్యాపాకముజేసి పాత్రను అగ్నిపై నుండి క్రిందప దింప వలెను. మిరియాలు, పిప్పళ్లు, కు తి, మోడి, చిత్రములము, ఓనుము, జీల కర్ర, ధనియాలు, నల్లజీలకర్ర, శత్రుషి, జాజికాయలు, క చూరాలు, లవంగ పట్ట, ఆకువత్తి, పెద్దతుంగము స్తలు, వీనిని వర్జ్యముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి మొత్తగా చూర్ణించి, ఎత్త్ర గాళితము జేసి ఈ చూర్ణమును 6 తులముల కుశి చూర్ణమును, 6 తులముల మిరియాలు చూర్ణమును పై పాకములో జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భర్జిపచయింపవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది మేఘపాక మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున గాని, అగ్ని బలము ననుసరించి కల్పించిన మోతాదు చొప్పున గాని సేవించవలెను. ఇందు వలన ఆమనాశము, వాతరోగము, భిషమజ్వరము, పాండువు, కామిల, ఉన్మాదము, అపస్కారము, ప్రమేహము, వాతరక్తము, అమపిత్తము, శిరోరోగము, నాసారోగము, నేత్రరోగము, వృద్ధరము, సూతికారోగము ఇయ్యవి శమించును. బలమును, పుష్టియు గలుగును.

(159) మేదా - మేదమును కరదము.

571. ద్వీమేదాద్వి లేహ్యము

శ్లో॥ ఉభేమేదే తుగాక్షీరీ పిప్పలీ నితశ్శుకరా |

ఘృతక్షౌద్రం చ లేహోఽయం కానం జనుకైపైత్తికం || (గని-కాస)

మేద, మహామేద, వెదురుపు, పిప్పళ్లు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మొత్తగా చూర్ణించవలెను. ఈ చూర్ణ మొత్తమునకు ద్వీగుణముగ నుండునట్లు

చక్కరను గొప్పించి దీనిని తక్కువగాకము జేసి అందు పైచూర్చుమును, తగు మాతృముగ భుజియమును జేర్చి చాగుగా కలిపి చల్లా చెట్టవలెను. పిమ్మట తగినంత తేనెజేర్చి తిరిగి కలియుగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయు బడినట్టిది ద్విమేదాదిలేయ్య మనబడును. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన నీ త్రైజకాన శమించును.

(160) మేషశృంగీ - ఒడ్డిచెట్టు.

572. మేషశృంగ్యాది వర్తి

శ్లో॥ దృష్టేరథ ప్రసాదార్థం అంజనం శృణు మే శుభే !
మేషశృంగస్య పుష్పాణి శిష్టా భవయోగిని ||
మాలత్యాశ్చాపి శుభ్రాని ముక్తా వైదూర్యా మేవ చ |
అశాక్షీ రణ సంపిన్నా శామేర్షి పప్తాహూతవశే ||
ప్రతిధాయ తు తద్వస్త్రీ యోజయే దుజనీ భేషకా ||

(కైర-శత్రోగోగ.)

ఒడ్డిచెట్టుపువ్వులు, దిరిశెనపువ్వులు, మాలతీపువ్వులు, మంచుముక్కములు, వైదూర్యముణి వీనిని సమాంశములుగ గొప్పించి 'మేకపాలతో' వెన్నకలెనూరి ఈ కలమును తామ్రపాత్రలో నేడుదినము లుంచి, తిరిగి దీనిని మర్చించి నన్నుని వర్తులవలె జేసి ఛాయాశుష్కము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయ బడునట్టిది మేషశృంగ్యాది వర్తి యనబడును. దీనిని జలముతో కరుగదీసి నేత్రముల కంజనము జేసిన దృష్టి ప్రసాదనచుగను.

(161) మోక్షకః - మొక్కపుచెట్టు.

573. ముక్కుకాది కవయము

ముక్కుకాదిగణదర్శనముల * ను సమాంశములుగ గొప్పించి, మేత్తగ నలియగొట్టి కవయవిధి నచుసరించి పాకముజేసిన కవయమును 1 పలము

* ముక్కుకాదిగణము - బౌద్ధవిజ్ఞానమున (అయుర్వేద పరిభాష) రే వ ఆధ్యాయమునందలి వాగ్భటోక్తగణములను జూడవగును.

మోతాదు చొప్పున నేవించిన కథము, గుట్టము, పరిమేహము, అశ్మి, పాండువు, మేహోష్పది, అగ్నిస్సు, కుశ్రదోషము ఇయ్యని శమించును. (162) యవః - యవధాన్యము.

574. యవపటాల కేమాయము

శ్లో॥ పటాల యవనోక్తాధో మధునా మధురీ కృతః ।
తీవ్రసి త్తద్వరామృదోహనాత్ తృప్తాహనాశనః ॥ (అ-ద-కర్వర.)

చేదుపాట్ల, యవల పీనిన సమూహములంగ గ్రహించి, నలియగొట్టి కేమాయవిధి ననుసరించి, పాకము జేసిన కేమాయమునందు కొద్దిగ తేనెగలిపి 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన తీవ్రమగుత్పష్ట, దాహము వీనితో గూడిన సి త్తద్వరము శమించును.

(163) యవానికా - ఓమము.

575. యవాన్యాది చూర్ణము

శ్లో॥ యవానీ త్రిత్తిడికామ వేణసోషధ దాడియం ।
కృత్వా కొలగ చ క్షిరాంశం సితాయాశ్చ చతుష్పలం ।
ధాన్య సోవర్చలాజాజీవరాంగం చూరకారకం ।
సిప్పలీనాం శతం చైకం ద్వే శతే మరిచస్య చ ॥
చూర మేతత్త్వం రుచ్యం గాగ్రహీ హృన్యం హినస్తి చ ।
విబంధే కాసహృత్పాశ్చ స్త్రీహాన్యో గ్రహణీ గదాకా ॥

ఓమము, 1 తులము, చింతామణి 1 తులము, పుల్లపర్బబలి 1 తులము, కుంత 1 తులము, దానిమ్మ బోడు 1 తులము, లేగుపండు 1 తులము, చక్కెర 4 పలములు, ధనియాలు $\frac{1}{2}$ తులము, సోవర్చలము $\frac{1}{2}$ తులము, జీలకర్ర $\frac{1}{2}$ తులము, లవంగపట్ట, $\frac{1}{2}$ తులము, వీడ్పళ్ళు 100 తులములు, మిరియాలు 100 తులములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగ చూరించి పస్త్ర గాభితము జేయవలెను. ఇయ్యది యవాన్యాదిచూర మనబడును. దీనిని 10 యవల మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన మలనిరోధన మగును. హృదయమునకు హిత మేర్పడును. కాసము, స్త్రీహృద్ధి, అగ్నిహృదము, గగ్నహాని యయ్యవి శమించును.

576. అజమోదాది వటకము

శ్లో|| అజమోదామరిచపిప్పలీడంగసురదారుచిత్రకశతాహ్వః |

సైంధవపిప్పలీమూలం భాగా నవకస్య పలికాః స్మ్యః ||

కుంఠీదశపలికా స్యాత్ పలాని తావన్తి వృద్ధదారస్యః |

పక్వాః పంచపూని చ సర్వాణ్యేకతా సంచూర్ణ ||

సమగుడవటకానదత్తచూర్ణం వాఘ్నష్ణవారిణా పిబత్ |

నశ్యన్త్యామానిలజాః స్నిగ్ధోగాః సుక్ష్మాశ్చ ||

... .. (భైర-అనువాత)

అడవియోనుము 1 పలము, మిరియాలు 1 పలము, పిప్పళ్ళు 1 పలము, వాయువిడంగాలు 1 పలము, దేవదారు 1 పలము, చిత్రకమూలము 1 పలము, శతపుష్ప 1 పలము, సైంధవలవణము 1 పలము, మోడి 1 పలము, కుంఠి 10 పలములు, వృద్ధదారుకిరీజములు 10 పలములు, కరక్కాయలు 5 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగ చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమునకు సమముగ బెల్లమును జేర్చి ఈ రెంటిని చక్కగా మర్చించి పావుతులము ప్రమాణమున వటకములను జేసి భిక్షుపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది అజమోదాదివటక మనబడెను. ఒక్కొక్క వటకమును షష్ఠోదకముతో సేవించిన అనువాతము, విషాచిక, తూనివాతము, హృద్యోగము, గృధ్రోసేవాతము, సుధిశోభ యుయ్యవి శమించును.

577. పారశీక యవానికాది చూర్ణము

శ్లో|| పారశీకయవానికా ఘనకణా శృంగీ విడంగారుణా |

చూర్ణం శత్రుతరం వీరీధమపి తత్ ఔషధేణ సంయోజితం |

కాసం నాశయతి స్నిగ్ధం చ జయతి పౌష్కాతిసాగర జయేత్ |

ఛర్దిం ఆర్దయతి క్రిమిం తు నియతం ఔషధసమున్మలయేత్ ||

(భైర-కృమి.)

ఖురాసానిటమము, తుంగముస్తల, పిప్పళ్ళు, కరక్కటకశృంగి, వాయువిడంగాలు, అతిపస పీనిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగ చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పారశీక

మనవికాది మార మనబడును. దీనిని పాపులులము మోతాదు చొప్పున
లేనతో గలిసి నేవించిన క్రొనికా ము, కానము, జ్వరము, అతీసారము,
ఇది యియ్యది కమించును.

(164) యశ్చేనాథు ఆతిమధురమ.

578. మధుపరి తైలము (శతపాకము)

శ్రీ ॥ శతేన య్యపిమధుకాత్ సాధ్యం దశగుణం పయః ।
తస్మిన్మైత్రం చతుర్థోజ్జే మధుకస్య పరేన తు ॥

సిద్ధం జేయు విషేష్మాదవారాప్రక్యాసకాసనుత్ ।

హృత్పాండురోగవీసర్పకామలాదాహవాగనం || (చ.వాతరక్త.)

అతిమధురము 100 పలములు గ్రహించి, మొత్తము సలియగాక
 1000 పలముల క్షీరమునందు (సుమారు 63 పృష్ఠముల క్షీరమునందు) వేసి
 వాతకవంతు మిగులువరకుగాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట, నీ క్షీరకషాయమునందు
 36 పృష్ఠముల తెలమును, 1 పలము అతిమధుర కల్కమును జేర్చి ముదాగ్నిచే
 తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల పిదము జేయుటచేసి మధురవర్ణ
 తెల మునిలును. (ఇందు నూరు పలముల అతిమధురమును కషాయార్థము
 గ్రహించుటవలన కళహాక మగుచున్నట్లు గ్రహించవలెను.) దీనిని సప్తాభ్యంగ
 తూపమున నుపయోగించిన వాతరక్తము విషము, ఉష్ణాదము, క్యాస, కాస,
 హృద్రోగము, పాండుప్ర, విస్పర్మము, కామిల, దాహము ఇయ్యచికిమించును.

579. మధుకాది స్మృతము

శ్రీ మధుకోశ్పలరోధ్రాంబు సమంగా బిల్వచందనం ।

చనికొతివిషా ము స్తం పాతాక్షర్యోయవాగ్రిజః ||

దాక్షిణ్యక్షాగ్రం మాంసే చిత్రణో దేవదారుచ ।

చాలా కేరీస్వరపే సర్వః సాధికం తైత్తిరీవజిత్ ॥

అక్కడ తీసారగ్గివాణి పాండులో గజ్వారారుచా ।

మాతృచ్ఛ్రి గురభింసే వస్యవాహే ప్రవాహజే॥

(వా-అర్హస్సు.)

అతిమధురము, నల్లకలువదుంప, లొడ్డుగపట్ట, కురువేరు, మంజుష్ఠ, మారేడుపిండలు, మంచిగంధము, చవ్యము, అతివన, తుంగముస్తలు, చిరుబొడ్డి, యవక్షౌము, మౌనుపపపు, కుంతి, జటామాంసి, చిక్కిరమాలము, దేవదాగు వీనిని పుల్కేముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగ నలియగొట్టి కల్కమును సిద్ధము చేయవలెను. పిమ్మట నీ కల్కమును, 1 పుసము ఘృతమును, 4 పుసములు పులిచెంచలియాకు స్వరసమును ఒకటిగా కేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతిపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది మధుకాదిఘృత ములకును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన అగ్నిమ్న, అతీసారము, గగ్గినాటి, పాండుశోగము, జ్వరము, అగుచి, మాత్రాకృచ్ఛము, నుదధింశము, వస్త్రానాహము, ప్రవాహిక యియ్యది కమించును.

580. మధుకాద్యవ లేహము

శ్లో॥ మధుకం చందనం లాక్షా గక్తోత్పలరసాంజనం ।
 కుశవీణయోర్మూలం బలా వాసకయోస్తథా ॥
 కోలమజాంబుదం బిల్వం పిచ్చా దాన్వీ చ ధాతకీ ॥
 అశోకవల్కలం ద్రాక్షా జపాకుసుమస్ఫుటం ॥
 ఆకుజాబూకిపలయం కోమలం నలినదలం ।
 శతమూలీ విదారీ చ రజతం లోహమభ్యంకం ॥
 ఏషాం కోలమితం చూర్ణం ద్విగుజా పితకర్కరా ।
 శరీరసవ్యపృష్ఠార్థే కుచేన్ద్రుదేన వహ్నినా ॥
 ఘనీధూలే క్షిప్తేచ్ఛూర్ణం శీతీధూలే పలంబుధా ।
 మధుకాద్యవలేహోఽయం మహాదేవేః భాషితః ॥
 చుస్తం పరిదరం హస్తే నానావర్ణం సవేదనం ॥

... .. (శైర-ప్రదర.)

అతిమధురము, చందనము, లక్ష్మ, ఏర్రోకలువదుంప, రసాంజనము, ద్భృక్షేళు, పెద్ద వట్టివేరు, చిట్టాముట్టి, అడ్డపరపువేరు, రేగుగంజలు, కురువేరు, మారేడువేరు, బూరుగబంక, మౌనుపపపు, ఆరెపువ్వు, అశోకపట్ట, ద్రాక్ష, మంతారపువ్వుమొగలు, మామిడిచిగుళ్లు, నేరేకుచిగుళ్లు, లేతతామరాకులు, పిల్లివీచరగడ్డలు, కేలగుమ్మడి, రజతభస్మ, లోహభస్మ, అభ్యంక భస్మ వీనిని

ప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, ఇందలి భస్మములను విడిచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి పుస్త్రుకాభివ్రము జేసి, అందు భస్మములను గలిపి యుగచవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణ సమదాయమునకు ద్వీగూయగా చక్కెరను గ్రహించి, అందు ఆగ్రహస్థము వీలిపీచరగడల గవమును బోసే లేహ్యపాకము సిద్ధము జేయవలెను ఈ పాకమునందు పెయ్యారమును గలిపి, అందు చల్లడిపి పిమ్మట 1 పలము తేనెను జేర్చి బాగుగా కలియ గలిపి భవ్యపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది మధుకాద్యవలేహ మవలబడును. దీనిని 1 తులము మోతాకు చొప్పున నేవించిన శివరము, యోని శూల, కుక్షీశూల, వస్త్రీశూల, రక్తాతిసారము, రక్తార్శము, గక్తపిత్తము, మూత్రరోగము, దాహము, మోహము, ఛర్ది, భ్రమ యియ్యవి శమించును.

(165) యూథికా - సంద్యోవర్తము.

దీనిని గురించిన ప్రత్యేక యోగములు గావరావు.

(166) రాజాదనః - పాలచెట్టు.

దీనిని గురించిన ప్రత్యేక యోగములు గావరావు.

(167) రాస్నా - సన్నరాష్ట్రము.

581. రాస్నాది తైలము

శ్లో॥ రాస్నాశీషయస్త్వార్జ్యశుశీసహచరాపుతాః ।

శ్లో॥ నాకదారుశంపాకహయగంధాత్రికంటకాః ॥

ఏషాం దశపలా భాగా కషాయముపకల్పయేత్ ।

తతః సేన కషాయేణ సర్వగంధైశ్చ కారితైః ॥

దధ్యాదనాశీమాషణ్ణములకేయూరసైః శుభైః ।

పుష్పకైః పృష్ఠాన్బిత్తైః సార్థం తైలవ్రసం విపాచయేత్ ॥

నీపహర్ష్యగ్రహశ్వాపకాసమాగుతరోగనుత్ ।

రాస్నాతైలమితిఖ్యాతం పత్యాయుర్బలవర్ధనం ॥ (చ.వాతరోగ.)

సన్నరాష్ట్రము, దిరిశెనవేరు, అతిసుధురము, శుంఠి, ములుగోరింటవేరు, తిప్పతీగ, పెదమూగుచెక్క, రేలచెక్క, పెన్నేరు, పల్లెరు వీటిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగ నలియగొట్టి 16 ప్రస్థముల

జలముచంద్రు జేర్చి 4 పగిసములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 పగిసము తిలతైలమును, 1 పగిసము పెరుగుమిడితేటను, 1 పగిసము ఆరసాళమును, 1 పగిసము మాషకౌంజికమును, 1 పగిసము ముళ్ళంగిదుంపల రసమును, 1 పగిసము చెరకురసమును జేర్చవలెను. మరియు బిక్కుక్క తులము చొప్పున గగ్గహింపబడిన సమస్త గంధద్రవ్యముల కలగమును జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను ఇయ్యది రాస్నాది తైల మనబడును దీనిని పానాద్యంబునాపమును సుపయోగించిన ప్రహేళిబుద్ధి, సోమ్యబుద్ధి, కాన, కాస, వాఙ్మ్యాధి యియ్యది శమించును వర్ణము, బలము, ఆయుస్సును వృద్ధి యగును.

582. రాస్నాది ఘృతము

శ్లో॥ దోషజే ౭పాం సాధయేద్రాస్నా దశమాలశతావరీః |
 పబోన్మితా ద్వికుషిపం కలతం ఒవిగం యవం ||
 తుంగరం చాజమాంసస్య తైస సాధ్యం స్మృతాథకం |
 నిమజ్జీరం సలాంశైశ్చ జీవనీయైః సమీక్ష్యతత్ ||
 పగ్రియుక్తం వాతకోశేష పాననావనస్తిభిః |
 పంచకాపాకైః కింకరంబ యోనిపం త్తక్షణేన ||
 సర్వాంగైః కాంగిరోగాంశ్చ సప్రహార్యానిలాజయేత్ ||

(వా-కాస.)

సన్నరాష్ట్రము 1 పలము, దశమాలములు 1 పలము, నిల్లిపిచరగడ్డలు 1 పలము, ఉలవలు 2 పలములు, లేగువండు 8 పండు, యవలు 8 పలములు, మేకచూరసము 50 పలములు ఇటుల గొప్పించి, 16 పగిసముల జలములో జేసి 4 పగిసములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను పిమ్మట నీ కషాయము నందు 4 పగిసములు ఘృతమును, 4 పగిసములు పాలును, జీవనీయద్రవ్యములను బుగ్గిత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గగ్గహించి, సిద్ధము జేసి కలగమును జేర్చి మందాగ్నిచే స్మృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినదిని రాస్నాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన వాతకోశము, కాస, కింకరంబము, యోనిశూల, వంతుక్షణశూల, ప్రీవావృద్ధి యుపయోగంబు శమించును.

583 రాస్నానస్తక క్వాధము.

శ్లో॥ రాస్నాన్మృతాగ్న్యధదేవదారుత్రికంటకైరండపునర్నవానాం ।
క్వాధింపిశేన్నగరమర్థ్యుశం జగ్ఘోరువాన్మృతిః పుష్టమాత్మీ ॥
(తై-ర. ఆచ-వాత.)

సన్నరాష్ట్రము, తిక్కతీగ, రేలచెక్క, దేవిదాగు, పల్లెర, అమువపు
వేరు, తెల్లగలివేరువేరు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, కషాయవిధి ననుస
రించి సిద్ధము చేసిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొద్దిగ కుం
చూర్ణముతో తేర్చి నేవించిన జంఘామాల, ఊరుమాల, వార్ష్యమాల, తిక్కి
మాల, పువ్వుమాల మున్నగు వాతవికారములు, అనువాతమునుగమించును.

584 నాకల్యాది క్వాధము

శ్లో॥ నువహో బలినర్థంఢీ త్రిబలా ద్విధిరావచా ।
నాగం పద్మకక్వాధో హస్త్యశమశీతలం ॥ (వై-చింజ్యర.)

దుంపరాష్ట్రము, నీలివేరు, వావిలాకు, చిట్టాముట్టి, అతిబు, మహాబు,
కోలపొన్న, నూయ్యపొన్న, వన, కుంతి, పద్మకక్వాధము వీనిని సమాంశము
లుగ గ్రహించి కషాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము చేసిన కషాయమును 1 పలము
మోతాదు చొప్పున నేవించిన విషమజ్వరము శమించును.

(168) రేణుకా - రేణుకలు.

585. హరేణుకా ద్యంజనము

శ్లో॥ ఆమృజంబూద్భవం పుష్పం తదగ్రసేన హరేణుకాం ।
పిష్ట్యై తేనాగ్నిశ్శృంగయుక్తం ధృయోజ్యమథవాంజనం ॥
.....దిశరాత్యంధయోర్ధ్వితం ॥ (సు-ఉ-వేత్రిణోగ.)

మామిడిపువ్వు, నేరేడు పువ్వు వీనినండి స్వరసమును గ్రహించి, వీని
మొత్తములో నాల్గవ వంతుండునట్లు రేణుకల చూర్ణమునందు గలిపి రస
క్రియగా పాకము చేయవలెను. పిమ్మట నిందు తగుమాత్రముగా తేనెను,
ఘృతమును గలిపి చక్కగా మర్చించి భిద్రీహవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడి

A4

B4

పట్టిది హోమకాద్యంజన మనబడును. దీనిని శేత్రముల కంజనము చేసిక
నివాంధ్యము, రాత్ర్యాంధ్యమును శమించును.

586. రేణుకాది చూర్ణము

శ్లో॥ రేణుకాం రోధ్రసంమిశ్రాం లక్ష్మణాం పడియోజితాం ।
గర్భదాం క్షీరసర్పిర్భాగ్యం పీఠేద్యక్తవటాంశరామ్ ॥

(గ-ని-వంశాధ్యాయము)

రేణుకలు, లోద్ధగ పట్ట, లక్ష్మణామాలము, శేత్రమర్చియాడలు వీనిని
సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగ చూర్ణించి వస్త్రాభిరము చేసి పావు
తులము మోతాదు చొప్పున ఘృతముతో శేర్పి నేవించి వాలును. పానము
జేయుచుండిత గర్భధాగణశక్తి గలుగును.

(169) రోహితకః - ములుమోరుగ చెట్టు.

587. రోహితక ఘృతము

శ్లో॥ రోహితకత్వచః కృత్వా పలానాం పంచవింశతిమ్ ।
కోలద్వ్యభృంసం యుక్తమ్ సానును షకల్పయేత్ ॥
పాలిక్నో పంచకోలైస్తు తైః సమస్తైశ్చ తుల్యయా ॥
హరీకత్వచా సిమ్నైః ఘృతపర్థిసం విషావయేత్ ॥

... .. (వా-ఉదరము)

ములుమోరుగపట్ట 25 పలములు, రోగుచండ్లు 2 పర్థిసములు వీనిని
మెత్తగ దంచి 16 పర్థిసముల ఇలమునందు చేసి 4 పర్థిసములు మిగులువరకు
గాలి పడియకట్టవలెను. వీమట్ట నీ కషాయమునందు 1 పర్థిసము ఘృతమును,
వీసృళ్ళు 1 పలము, మోడి 1 పలము, చవ్యము 1 పలము, చిత్రీమూలము
1 పలము, కుంతి 1 పలము, కగక్కాయలబొడు 1 పలములు వీని నెల్ల
మెత్తగా దంచి సిద్ధము చేసిని కల్కమును శేర్పి ముదాగ్ని చే ఘృతపాకము
చేసి పడియకట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది రోహితక ఘృత మన
బడును. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన స్త్రీహారద్రము,
గుల్మము, అర్చస్స, కృమి, కామిల ఇయ్యచి శమించును.

వీరికి మహారోహితక ఘృతము

శ్రీకృష్ణ! సోహితకాత్మలకతం త్రిదయేద్బుధరాధకం :

సాధయిత్వా జలదో జేత చతుర్భాగావశేషితం ||

ఘృతస్యగం సతూవాప్య చాగ్నిం చతుర్థం ||

తస్మిన్ దద్యాదిమాన్ కల్మాన్ సర్వాన్స్తానన్ సమ్మితాన్ |

వోషం ఫలత్రికం హి గుర్హుషా తుంబురుం బిడం |

అజాత శృష్టలవణం దాడిమం దేవదారు చ ||

పుష్పవా వికాలా చ యవత్సం సపాష్కరం |

విడంగం చిత్రకం చైవ హవుషా చవికా వచా ||

వీధిర్భుతం సప్తస్థం సావయేద్భాగవే తుభే |

పాయయేత్తిషలాం మాత్రాం వ్యాధిం బలమవేక్ష్య చ ||

సకేనాథ యూషేణ సయసా వాపి భోగయేత్ |

ఉపయోక్తే ఘృతేత్తస్మిన్ వ్యాధీన్ హన్యాదిమాన్ బహూన్ |

యాక్ష్మిత్వహాం చైవ స్త్రీహాశాలం య్యత్తథా |

... ..

మహారోహితకం నామ స్త్రీహానం హస్తే దారుణం ||

(తై.ర.స్తోమా-యశ్చత్వరీ)

మలుమోడుగ పట్ట 100 పలములు, శేగుపండ్లు 4 శరాపములు, వీరి మేతగ నలియగొట్టి 16 పగ్గముల జలమునందు జేర్చి 4 పగ్గములు మిగులు వరకు గాచి వడియట్టువలెను. పిమ్మట నా కషాయమునందు 1 పగ్గము ఘృతమును, 4 పగ్గములు మేకపాలును, త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, ఇంగువ, ఓమము, ధనియాలు, బిడాలవణము, ఆడవిటమము, సోపగలవణము, దానిమ్మబెరడు, దేవదారు, తెల్లగలిజేనువేరు, పాపరవేరు, యవత్సము, పుష్కరిమాలము, వాయువిడంగాలు, చిక్రియాలము, బోడతరము, చవ్వము, వన పీనిని పగ్గత్రేకముగ 1 తులము చొప్పున గగ్గించి, మేతగ చూర్చించి, సిదము జేసిన కల్కమును జేర్చి మిగదాన్ని చే ఘృతపాకము జేసి వడియట్టువలెను. ఇటుల సిదము జేయబడినట్టి మహారోహితకఘృత మనబడును. వీరికి 1 తులము మోతాదు చొప్పున మంసరసముతో గాని, పెసరకట్టుతో గాని, పాలతో గాని నేవించవలెను. ఇందువలన యశ్చిద్వద్ధి, స్త్రీహవద్ధి, స్త్రీహశాల,

యిక్ష్వాక్షుల, కుషీకూల, హృదయకూల, పార్శ్వకూల, ఆరుచి, విబంధము, పాంగుమనోగము, కామిల, ఛర్ది, అతీసారము, తంద్ర, జ్వరము ఇయ్యవి శమించును. ఇయ్యది విశేషముగ వ్రేహస్పదిని శమించజేయును.

589. రోహితకా చూర్ణము

శ్లో॥ రోహితకతులామేకాం చక్షుర్దృశే జలే పచేత్ ।

వాహశేషే గనే పూశే శీతే పలశతద్వయం ॥

కద్యార్దుశర్మ ధాతక్నోః పలహాదశికౌ మతా ।

పంచకోలం త్రిజాతం చ త్రిఫలా చ వినిక్షీపేత్ ॥

చూర్ణయిత్వా పలాంశేన తతో భ్రాండే ధావయేత్ ।

మానాహృద్ధ్యం చ నిబతాం స్యోగరరుజాం జయేత్ ॥

వ్రేహస్పద్రాష్ట్రీలాగంహ్యర్ధాంసి కామలాం ।

కుష్మరో భాగుచిహ్వో రోహితాద్యుచ్యతే ॥ (శై-ర-యశ్చల్లీపహ.)

ములుమొదలపట్ట 100 పలములు గలహించి 64 పలముల జలమునందు జేర్చి 16 పలములు మిగులువరకు గాచి వడియట్లుకలెను. చల్ల బడినసిగ్గుట దీని నొక భాండములో బోసి అందు 200 పలములు చలమును గలుపవలెను. సిమ్మట 16 పలములు ఆరెపువ్వును, పంచకోలములు (ప్రత్యేకముగ) 1 పలము, త్రిజాతకములు (పంచకోలముగ) 1 పలము, త్రిఫలాలు (ప్రత్యేకముగ) 1 పలము, వీనికెల్ల చూర్ణించి, ఈ చూర్ణమును అందు జేర్చి బాగుగా కలియఁగొని, అరవ్వవిధానమున బంధించి యొకమాస పంటులకే యుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక వాత్రిలోనికి వడియగట్టి భద్రపఁచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది రోహితకాచర్ణ మనబడును. దీనిని 1 బౌద్ధ మోతాదుచొప్పున సేవించిన, ఉదరము, వ్రేహస్పది, యిక్ష్వాక్షుల, గుల్మము, కూల, అస్తీల, గ్రహణి, అర్బుస్సు, కామిల, కుష్మము, శోథ, ఆరుచి ఇయ్యవి శమించును.

590. రోహితకాది చూర్ణము

శ్లో॥ రోహితకం యవక్షారో భూనింబః కటురోహిణీ ।

మస్తకం సరిసారం చ పీఠ విశ్లేషం సుచూర్ణితం ॥

మాషమత్రం తతః ఖాదేచ్ఛితతో దామపావతః ।

యిక్ష్వాక్షోగం నిహస్త్యాశు భాస్కరస్తిమిరం యథా ॥

(శై-ర-యశ్చల్లీపహ.)

ములుమోడుగపట్ట, యవక్షారము, నేలవేము, కటుకరోహిణి, తుంగ
ముస్తలు, నవాసారము, కిల్లివీచగవేళ్ళు, శుంతి వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి
మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. దీనిని 10 గ్రహల మోతాదు
చొప్పున శీతలజలము వానముతో నేవించిన యకృద్వృద్ధియు, ప్లేహవృద్ధియు
శమించును.

(170) లజ్జాలుః - ముణుగుతామరలేక, అత్తపత్తి.

591. లజ్జాల్యాది చూర్ణము

శ్లో॥ లజ్జాలు ధాతకీపుష్పముత్పలం మధులోధృకం ।

ఋతుస్నాత్రస్త్రీయావీతం గర్భపాతం నివారయేత్ ॥

(బ-రా-వంధ్యాశోగ.)

అత్తపత్తి (సమాలము), ఆరెపువ్వు, నల్లకలువదుంప, అతిమధుఃము,
లొడుగుపట్ల వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళి
తము జేసి ఈ చూర్ణమును $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున పాలతో నేవించిన
గర్భపాతవికారము శమించును.

592. అలంబుషాది చూర్ణము

శ్లో॥ అలంబుషా గోక్షురకం తిగ్గఫలా నాగరామృతాః ।

యథోత్తరం భాగవృద్ధ్యా శ్యామాచూర్ణం చ తత్సమం ॥

పిచేన్నస్తు సురాంతత్రీ కాంజికోష్ఠదళేన వా ।

ఆమవాతం యత్యాశు..... ॥

అలంబుషాదికం చూర్ణం రోగానీక వివాళసం ॥ (భౌ-ప్ర-ఆమవాత.)

అత్తపత్తి 1 తులము, చల్లెరు 2 తులములు, తిగ్గఫలములు (ప్రత్యేకముగ)
3 తులములు, శుంతి 4 తులములు, తిప్పతీగె 5 తులములు, తెగడవేరు 21 తుల
ములు ఇటుల గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను.
దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున పెరుగుమీడి తేటతో గాని, మగ్గముతో
గాని, కాంజికముతో గాని, వేడినీళ్ళతో గాని నేవించిన ఆమవాతము, వాత
రక్తము, సంధిశాల, జ్వరము, అరుచి మున్నగు రోగములు శమించును.

(171) లవంగం - లవంగము.

593. ల వ ం గా ది వ టి

శ్లో॥ లవంగశుంఠీమరిచారి భృష్టసౌభాగ్యమార్జాని సమాని కృత్యా !
భావ్యాన్యపామార్గమతాశవారా పృథ్వాతమాంసాదికజానకాయ ॥
(భై-ర-అగ్నిమాంద్యం.)

లవంగాలు, కుంఠి, మిరియాలు, పొంగించిన చెడిగాదము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగ మార్చించి వస్త్రగాభితము జేయవలెను. పిమ్మట ఉత్తరేణు కసాయముతోను, చిత్రమూలక మాయముతోను చక్కగా మర్చించి గురిగింజ పరిమితిని మార్తెలు జేసి చాయాకుప్పము జేయవలెను. ఒక్కొక్క మార్తెనే నేవించుచుండిన సమస్తమైన ఆహారము అతి కీర్షుముగా జీర్ణమగును.

594. లవంగాది మోదకము

శ్లో॥ లవంగం పిప్పలీ శుంఠీ మరిచం జీరకద్వయం ।
కేసరం తగరం యెన ఏలా జాతీఫలం తుగా ॥
కిట్టలం లేజపత్త్రం చ పద్మబీజం సచందనం ।
కక్కోలమగురుత్పైవ ఉశీరం చాభ్రీకం తథా ॥
కిర్కూం జాతికోశం చ ముస్తం మాంసీయవస్తథా ।
చాన్యకం శతపుష్పా చ లవంగం సర్వకుల్యకం ॥
సర్విమార్గద్విగుణితం శర్కరాం వినియోజయేత్ ।
సర్వకోం నిహన్యాశు అమృతం సుహారుణం ॥
అగ్నిమాంద్యమజ్జీచ..... ।
అశ్వీభ్యాం నిర్మితం హన్తి లవంగాద్యమిదం శుభం ॥
(భై-ర-అగ్నిమాంద్యం.)

పిప్పళ్ళు, కుంఠి, మిరియాలు, జీలకర్ర, నల్లజీలకర్ర, నాగకేసరములు, గంధితగరము, ఏలకులు, జాబికాయలు, వెదురుపువ్వు, కాయపలచెక్క, ఆకు పత్త్ర, పద్మబీజము, మంచుగంధము, తక్కోలాలు, కృష్ణాగర, వట్టిజేరు, అభ్రీక భస్మ, పచ్చకర్పూరము, జాపతిగ్రి, తుంగముస్తలు, జటాహంసి, యవలు, ధనియాలు, శతపుష్పి, ఇవన్నియు ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క తులముచొప్పును లవంగాలు 25 తులములు ఇటుల గ్రహించి ఇందలి యభ్రీక భస్మను విడచి

మిగిలిన వాని మొత్తగా నంచి వస్త్రగాలితము చేసి అందు ఆభరణభృతము చేసి యుంచవలెను. పిమ్మట 100 తులముల చక్కెరను గుటికాపాకము చేసి అందు పై మార్గమును గలిపి 5 యువల చిమిడిని మోకములను చేసి భృతము చేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది లవంగానిమోదక మనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క మోదకము చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన అమపిత్తము, అగ్నిమాంద్యము, అజీర్ణము, కామిల, పాండు, గృహణి, అతీసారము, ఇయ్యవి శమించును. శుక్రము, బలము ఇయ్యవి వృద్ధిబొందును.

595. స్వల్ప లవంగాది మూర్ఛము

శ్లో॥ లవంగాతివిషా ముస్తం చిచ్ఛం పాపా చ శాల్మలీ |
జీకం ధాతకీపుష్పం లోక్థోదయవనాలకం ||
ధాన్యం చక్రవర్తి శృంగీ పిప్పలీ కశ్యపేనం |
సమంగా యావశకం చ నైంధవం సరసాంజనం ||
వీతాని చనూత్తాగారి శల్ల మాదాని కాశయేత్ |
శమయేదగ్నిమాంద్యం చ సంగంహగంహణింజయేత్ ||

...

...

...

...

(శ్లో-ర-గృహణి)

లవంగాలు, అతివన, తుంగము నలు, మారేడుకాయలు, చిరునాసి, బూరుగుబంక, జీలకర్ర, అలెపువ్వు, లొంగుచుట్ట, కొడిశపాలగింజలు, మరుజేడు, ధనియాలు, సజ్జరము, కర్కాటకశృంగీ, పిప్పళ్లు, శుంఠి, మంజు, యవతొరము, నైంధవలవనము, గపాంజనము వీనిని గమంశములుగ గ్రహించి, మొత్తగా మాలించి వస్త్రగాలితము చేయవలెను. ఇయ్యది స్వల్ప లవంగాది మూర్ఛ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన అగ్నిమాంద్యము, గృహణి, అతీసారము, శోఢ, పాండు, కామిల, అపీలిక, కాసము, శ్వాస, జ్వరము, ఛర్ది, హృల్లాసము, అమపిత్తము, మూల ఇయ్యవి శమించును.

596. బృహత్లవంగాది మూర్ఛము

శ్లో॥ లవంగాతివిషా ముస్తం విప్పలీమరిచాని చ |
నైంధవం హపుషా ధాన్యం కట్ఫలం పుష్కరం తథా ||

జాతికోశఫలాజాజీసోవర్చలరసాంజనం ।
 ధాతకీ మోచకా వాతా పత్రం తాలింకేసరం ॥
 చిత్రకం చ బిడం సైవ తుంబురుర్మిల్వమేవ చ ।
 త్సగేలా పిప్పలీమూల మజమోదా యయానికా ॥
 కనుంగా చత్వరిం శుంఠి దాడియా యావహూజం ॥
 నింబా సజ్జరేసం త్సోరం సాముగ్గం టంకణం తనా ॥
 హీర్యచేం కటబజం చైవ జంబూమగ్గం కటుకోహిణ్యే ।
 ఆభిక్రిం పుటితం లోచనం శుద్ధగంధకపారదం ॥
 పతానిసచభాగాని శ్శక్త్యూచూర్ణాని కారయేత్ ।
 మధునావా లిహేయూర్గం పీజేత్తుడులవారిజా ॥
 స్వదోషహంఘ్రైవ గృహణీం హస్తదుస్తరాం ।

... ..
 ఉదరం వర్ధరం చైవ లవంగాద్యమిదం కుభం ॥ (భైర-గృహణీ)

లవంగాలు, ఆతిపస, తుంగముస్తలు, పీప్పళ్లు, మిరియాలు, సైంధవ
 లవణము, బోడతరము, ధనియాలు, కాయఫల చెక్క, పుష్కరములము,
 జాపత్రి, జాజికాయలు, జీలకర్ర, సోవర్చలవణము, రసాంజనము, ఆరెపువ్వు,
 బూరుగుబంక, చిరుబొద్ది, ఆవపత్రి, తాలినబత్రి, నాగకేసరాలు, చిత్ర,
 మూలము, బిడాలవణము, ధనియాలు, మాకేడుపిండెలు, లవంగపట్ట, పిలవలు,
 మోడి, అడివియోమము, ఓరుము, మంజిష్ఠ, కొడిపాలగింజలు, శుంఠి,
 దానిన్నుబెరడు, యావత్సరము, వేపచెక్క, సజ్జరసము, సరత్సాము, సాముదగ్గి
 లవణము, టంకణము, కురుజేరు, కొడికపాలపట్ట, నేరేడుచెక్క, మామిడి
 చెక్క, కటుకోహిణి, ఆభిక్రభస్మ, లోహభస్మ, శోధితకంధకము, శోధిత
 వాదరసము వీనిని సమభాగములుగ గృహించి, అందు తొలుత రసగంధకము
 లను కజ్జలిగా నూరి యుంచవలెను. పిమ్మట భస్మలను విడచి, మిగిలిన భస్మము
 లను మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాళితము జేసి ఈ చూర్ణమును పైకజ్జలితో
 జేర్చవలెను. ఇందు భస్మలను గూడ జేర్చి యన్నింటిని కలియనూరి యుంచ
 వలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టి బృహత్సంహితమార్గ మునబడును.
 దీనిని $\frac{1}{4}$ క్షులము మోతాదు చోష్యన తేనెతో జేర్చి తుండులోదకానుపాస
 మతో నేవించవలెను. ఇందువలన సమస్త గృహణీవ్యాధులును, అతీసామును,
 జ్వరము, అరుచి, అగ్నిమాంద్యము, కౌపము, శ్వాస, ఛర్ది, అమలీత్తము,

సోక్కు, పువేహము, చాలీమకము, పాండురోగము, విష్టంభము, అగ్గస్సు
స్యేహము, గుల్మము, ఉదరము, అనాహము, శోఫ, పీనసము, ఆమవాతిము;
సంగ్రహగ్రహణి, ప్రకరము మున్నగు వ్యాధులెల్ల శమించును.

పి.97. వరాళాది లేహ్యము

శ్లో॥ వరాళం వింశతి పలం పంచకోలం చ తత్సమం ।
మరిచం వింశతిపలం జ్యోతిష్కృత్యాశ్చతుర్ములం ॥
చతుర్ముస్తిపలం లేహం చతుర్లోణే జపే క్షిపేత్ ॥
చతుర్భాగవశేషే తు కషాయే వస్త్రగాలితే ॥
గుడస్య వింశతిపలం శనైర్నృద్వగ్నినా పచేత్ ।
సవ్యక్పాకేభ సంచాతే శృంగ్యాదీన్ పృతివాపయేత్ ॥
మధుప్రసగ సమాలాష్ట్ర దాన్యచుద్ధ్యే నిధాపయేత్ ।
వీరత్యాంకనమాత్యేణ కాసత్సాపాన్ జయేన్నరః ॥
క్షయం క్షయకృతాన్ వ్యాధీన్ జ్వరం ఘాతగ్రహం తథా ।
ఆర్తమాసపయోగేణ రాజయత్నావరోధావతి ॥
ఉదరాగ్నిరయం లేప బడబాగ్ని సమో భిషత్ ।
మండగల్యం బల్యమాయువ్యం సప్తధాతుబలప్రదం॥(వై-చిం-క్షయ.)

లవంగాలు 20 పలములు, పంచకోలములు 20 పలములు, మిరియాలు
20 పలములు, మార్కండువిత్తులు 4 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగ
నలియగొట్టి 64 పండ్లముల జలమునందు వేసి 16 పండ్లములు మిగులువగవ
గాచి నడియగట్టనటను. పిమ్మట నీ కషాయమున 20 పలములు జెల్లమునుజేర్చి
లేహ్యపాకము జేసి, అందు శృంగ్యాదిద్రవ్యముల మార్గమును (కర్కాటశృంగి,
తిరికిబుకములు (ప్రత్యేకముగ), చవ్యము, మోడి, చిత్రమూలము, తిరిఫల
ములు (ప్రత్యేకముగ), చాతురాశకములు (ప్రత్యేకముగ), తాలినపత్రి, లవం
గాలు, కైంభవలహము, వన, ఓసుము, జీలకర్ర వీనిని ప్రత్యేకముగ 3 తుల
ములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగ వంచి వస్త్రగాలితము జేయవలెను.)
గలిపి పాత్రోను క్రిందకు దింపవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట నందు 1 పండ్లము
లేహ జేర్చి బాగుగా కలియాలిసి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడి
నట్టిది వరాళాదిలేహ్య మునబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున

సేవించిన శ్వాస, కాస, క్షయ, జ్వరము, ధూతగ్గిహము, ఉదరము, అగ్ని మాండ్లము ఇయ్యచి శమించును. బలమును, ఆయువును వృద్ధి పొందును.

172) లఘుః - వెల్లుది.

598. లఘునాది ఘృతము

శ్లో॥ లఘుస్స్యాపిప్లవస్య తులారం నిస్తపీకృతం ।
తదిదం దశమాలస్య ద్వాష్టిధకేహం విపాచయేత్ ॥
పాదశేషే ఘృతప్రస్థం లఘుసస్య సంతథా ।
కోలనూలకవృత్తామృతమృతం గార్దీకైరపైః ॥
వాడిమాంబునురామస్తుకౌంజికామైస్తృరికైః ॥
సాధయేత్త్రిఫలాదారులవణవ్యోపదీప్యకైః ॥
యమానీచవృహింగ్నమ్మపేతసైశ్చ పలార్థికైః ॥
సిద్ధమేతస్మి బేమ్బాలగుల్మ్యాశ్శృణ్వతరాపహం ॥
బృథ్న పాండావమయస్వీహయోనిదోపజ్వకృమికా ॥
వాతశ్లేష్మమయాకా సర్వానున్మాదాం శ్వాపకర్షతి (చ-ఉన్మాద)

వెల్లులిపాయలు (వైతోలు తీసి శుభ్రపరచినట్టిది) 50 పలములు, దశ చక్షులములు 20 పలములు వీనిని నలియగొట్టి 8 పృస్థముల జలమునందువేసి 12 పృస్థములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయము నందు 1 పృస్థము ఘృతమును, 1 పృస్థము వెల్లులిరసమును, $\frac{1}{2}$ పృస్థము లేగు పండ్లరసమును, $\frac{1}{2}$ పృస్థము ముళ్ళంగిదుంపలరసమును, $\frac{1}{2}$ పృస్థము చింతపండ్ల రసమును, $\frac{1}{2}$ పృస్థము మాదీఫలరసమును, అరపృస్థము అల్లపురసమును, అర పృస్థము దానిమ్మపండ్లరసమును, అరపృస్థము మద్దమును, అరపృస్థము పెరుగు మోక్షతేటను, అరపృస్థము కాంజికమును, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ), దేవ దారు, సైంధవలవణము, త్రికటుకములు (ప్రత్యేకముగ), జీలకర్ర, ఓమును, చవ్వము, ఇంగువ, పుల్లపృబ్బలి వీనిని (ప్రత్యేకముగ) అరపలము చొప్పునను ద్రవించి సిద్ధముజేసిన కల్కమును జేర్చి, మండగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది లఘునాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము చొప్పున నేదించిన ఉన్మాదము, విషమజ్వరము, ఆపస్మారము, శూల,

గుల్మము, అర్చిమృగ, శబరము, బృహ్మము, పాంశువు, ప్రియము, ధూమ, దోషము, జ్వరము, క్షయ ప్రయోగి శమించును.

499. ర సో న పి ం డ ము

శ్లో|| చలమర్చపలం చైవ రసోనస్య సుమతీతమ్ ;
హింసగుణకసింధూతసౌపర్పికటుత్కృతమ్ ||
చూర్ణితైర్మూలభాగ్నానాం అచూర్ణ్య విలాడితం
యథాగ్ని భక్షితం పాతక రుణకార్యధానుపాతః ||
ఇశే దిశే పరిమోక్షవ్యం మామకేకం నిగంతవం ;
నాతకోగం నివాన్త్రాత అర్చితం పాపకోత్యేకం ||

... .. (చైతన్యము)

శుద్ధిగలచల మెల్లపాదములు ఒకటిన్నర చలము గల్గించి మెల్లగా వంచి కల్మముపరి నిద్రిము జేయవలెను. పిమ్మట భక్తితపోగ (పాంగ-వింయంగుడ), జీలకన్న, పైగడపలకము, సౌంద్యలవణము, కుంతి, పిప్పర్లు, మిరియాల వీరిని పుత్త్యేకముగ 10 శాతము చొప్పున గ్రహించి మెల్లగా చూర్ణించి, పుస్త్రుగాలితము జేసి తో చూర్ణమును పై కల్మముతో జేర్చి మెత్తిగా నూరి ముద్దజేసి యుంచవలెను. ఇటుల నిద్రము జేయబడినట్టిది రసోన పిండ మనబడును. ఇందుండి 10 శాతముల మోతాదు చొప్పున అముదపునేర్పక పాయముతో నొక మాసము నేవించవలెను. ఇందువలన అర్చితవాతము, అపతానకము, ఏకాంగవాతము, సర్వాంగవాతము, ఊరు స్పంధవాతము, గృధ్రానీవాతము, కటివాతము, పృథ్వీవాతము మున్నగు ఋతు వాతవ్యాధులు, శబరమును శమించును.

600. మహారసోన పిండము

శ్లో|| రసోనపలకతా మ్మం తదర్థం నిస్తుషా త్రిలాత్ ;
పాత్యం గవ్యన్య రికిన్య పిష్టా చైతాని సంక్షిప్తే ||
త్రికలు ధాన్యకం చవ్యం చిత్రికం గజపిప్పలీ !
అజపాదః త్వగేలా చ గర్భధికం చ పరాంకికం ||

శక్తి-రాధాః పలాన్యస్తే పలాశం మరచస్య చ ।
 కుష్మాజ్యోత్స్వ చత్వారి మధునః కుశవం తథా ॥
 ఆర్ద్రకస్య చ చత్వారి సద్విహోఽస్తే పలానిభః ।
 తిలతైలస్య తాపన్తి శుక్తక స్యాసి విశతిః ॥
 సిగ్ధాగ్రకస్య చత్వారి రాజికాయాస్తథైవ చ ।
 కగి పుష్పాణా చాతవ్యం హింగు లవణపంచకం ॥
 పీఠీకృత్సద్భుధే కుంభే ధ్యాన్యరాశౌ నిధాపయేత్ ।
 ద్వాదశాహో సమద్భుక్త్యాశ్రితః ఖాద్యం యథాబలం ॥
 మరాం సౌహిణం సీఘ్రం క్షీరం చాను విజేష్టరః ।
 జీరే నుశ్లేష్మతం భోజ్యం దధిపీషాన్న రితా ॥
 వీరవాస ప్రయోగేణ సర్వాన్ వ్యాధీన్ వ్యసోహతి ।
 అతీతం చాతజాత్ రోగాత్ చత్వారింశచ్చష్టైత్తికాత్ ॥

... ..

మహాగోపానవింశోఽయమామపాతపలాస్తకః ॥ (శైవ-ఆమపాత.)

కుగ్రీవరచిన వెలులిపాయలు 100 పలములు, పొట్టుదీసి కుగ్రీవరచిన నువ్వులు 50 పలములు వీనిని మైత్రగ నలియగొట్టి యొక భాంధములో మంచి అందు 4 వర్గముల అప్రమజ్జిగను బోసి కలిపి యుంచవలెను. కిమ్మట తిరిక త్తుకములు, భనియాలు, చవ్వము, చిత్రమాలము, గజపిప్పరీ, అడవియోమము, అవగపట్ట, వీలకులు, మోడి వీనిని పుర్రేకముగ 1 పలము చొప్పునగ్రహించి మైత్రగా చూర్ణించవలెను. మరియు, మిరియాలు 1 పలము, చంగలగొర్రె 4 పలములు, నల్లబీరకర్ర 4 పలము, తెల్లవాలు 4 పలములు, ఎర్రావాలు 4 పలములు, పొంగించినయింగున 1 తులములు, చిదాలపదము 1 తులము, సైంధవలనము 1 తులము, సౌవర్చలనము 1 తులము, సామన్దలనము 1 తులము, కాచలనము 1 తులము వీనిని గూడ మైత్రగ చూర్ణించవలెను. మైత్రాంధమునందు ఈ చూర్ణములను, 8 పలములు చక్కెరను, 4 పలములు అలపుముక్కలను, 8 పలములు ఘృతమును, 8 పలములు తిలతైలమును, 4 పలములు తేనెను, 20 పలములు కాంజకమును జేర్చి యన్నింటిని చాచుగా కలియగలిపి తీక్షణమగు నెండలో నా పాత్రనుంచి మూడుదినము లెండించిన పిమ్మట దానిని జాగ్రత్తగా చూసి ధ్యాన్యరాశియందు 12 దినములు గట్టి యుంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది మహాగోపానవింశ మనబడును.

దీనిని 20 శ్రేణుల మోతాదు చొప్పున మద్యముతో గాని, సోపానముతో గాని, నీడుపుతో గాని, పాలతో గాని యొక మాంసము నేవించవలెను ఇది జీర్ణమొనర్చు దెలిసికొని పెరుగును, నీ పానమును క్షణించి మిగిలినవాని నెల్ల ఆహారమునందు జేర్చుటని యథేష్టముగ భవించవలెను. ఇందువలన నమస్ వాతన్యాయులు, అర్చియ్య, గుల్మము, పగ్గమేహము, కృమము, క్షయ, శోథ, యోనిసూల, అస్థిభంగము, ఆకువాతము, ఇయ్యుని శమించును. ఇయ్యుని ఆకు వాతమునందు మిగుల శోధింపను. మరియు నిందులన ఆయువు, బలము వృద్ధి పొందును, శీతగ్రములన, హృదయమునకు హితమగును.

601. లఘునాది తైలము

శ్లో॥ లఘునామలకం తాలం పిష్ట్యై తైలే చతుర్గుణే ।

తైలాచ్చతుర్గుణం క్షీరం పాచ్యం తైలావశేషకం ॥

తత్తైలం పూరయేత్కర్ణే బాధ్యం పరివాళయేత్ ॥ (భైర-కర్ణరోగ)

చెల్లులిపాయలు 1 పలము, ఉసిరిక పళ్ళ 1 పలము, తాళకము 1 పలము దీనిని మెత్తగా నూరి కల్పించును నిదముజేసి, దీనిని 12 పలములు తిలతైలమును, 48 పలములు మేడిపాలను జేర్చి మందాన్ని చే తైలపాకముజేసి వడియ గట్టవలెను దీనిని కర్ణపూరణము జేసిని బాధింపను శమించును.

(173) లక్ష్మణా - లక్ష్మణపంజాయన కందిము.

602. లక్ష్మణా లాహము

శ్లో॥ లక్ష్మణాయాః కలశతం క్వాథయిత్వా యథావిధి ।

క్వాథే పూతే పునః పక్వే ఘృతే ఘృతే చ నిక్షిపేత్ ॥

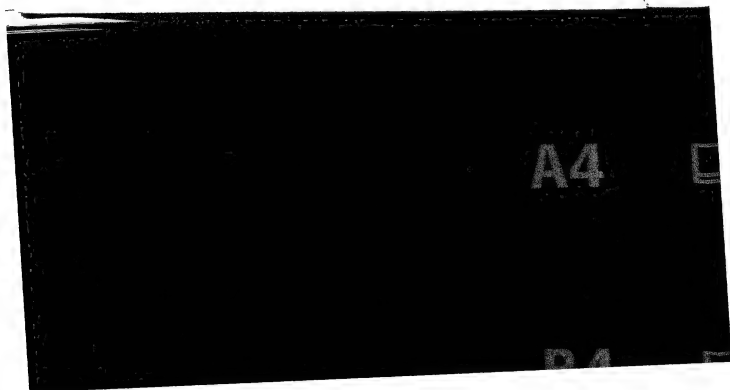
అశోకం వశమూలం చ మధూకం ఐ ధుకం బలాం ।

పాతాం చిల్లం పలోన్మాకం లాహం సర్వసమం తథా ।

లక్ష్మణాలాహనామైదం భేషజం స్త్రీగదావహం ।

జగతామచకారాయ దసాగ్న్యం పరినిర్మితం ॥ (భైర-యోనిరోగ)

లక్ష్మణాకందము 100 పలములు గ్రహించి, మెత్తగదచి 16 పగ్గముల జలమునందుజేర్చి 4 పగ్గములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను.

క సాయమును తిరిగి గట్టిపడువరకు గాచి, అశోకపట్ట 1 పలము, గలము 1 పలము, ఇష్టపువ్వు 1 పలము, అతిసుధురము 1 పలము, 1 పలము, చిరుబొద్ది 1 పలము, మారెడువేగు 1 పలము వీరెల్ల చూర్ణించి వస్త్రగాభితము చేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమును లోహభవ్యుల వైవాకమునందు జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి చల్లార తరువాత దీనిని మెత్తగా చూర్ణించి భద్రపగవలెను. ఇటుల నుబడిజేట్టిది లక్ష్మణాలోహ మనబడును. దీనిని 10 స్త్రావల చొప్పున తేనెతోజేర్చి నేవించిన గర్భపరివరుగును. యోనిలోగంచును.

603. లక్ష్మణాద్వైతము

లక్ష్మణాయాః పులకతం చతుర్లోకజలే పచేత్ |
 నాదశేషే కషాయేఽస్మిన్ త్విదేధువతులాద్యయం |
 ధాతవీం సోదశపలాం మస్తకం మధుకం బలా |
 ఫలత్రయం నిశాద్వంద్వం జీరకం చందవద్వయం ||
 ఆజిమోదాం యమానీం చ చిల్వం చ పలకాశతః ||
 మానాదూర్ధ్వం తు సిద్ధోఽయం ఆరిష్టః స్త్రీదాస్తకృత్ ||
 (శ్లో-ర-స్త్రీకోగ.)

స్కణాకందము 100 పలములు గ్రహించి, మెత్తగ నలియగొట్టి 'లు' జలమునందుజేసి 16 పరిస్థములు మిగులుకొను గాచి వడియగట్టి బడిన పిమ్మట నీ కషాయమును నొక భాంశములో జోసి, అదులు బెల్లమును గలిపి, 16 పలములు ఆరెపువ్వును, తుంగముస్తలు, బ, చిట్టాయట్టి, తిరిఫలములు (పుర్రేకముగ), పుఃపు, మోము క గొ, మంచిగంధము, ఎర్రచందనము, అడవియోనుము, ఓరుము, మినిరి పుర్రేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగ ఈ చూర్ణమును జేర్చి, ఆరిష్టవిధానమున సంభానముజేసి యొక పాత్రలో యంచవలెను. పిమ్మట వడియగట్టి వేరొక పాత్రలో భద్రప ఇటుల సిద్ధము జేయబడిజేట్టిది లక్ష్మణాద్వైత మనబడును. దీనిని మంత్రాదు చొప్పున నేవించిన స్త్రీలోగముల్ల శమిండును

(174) లోధాగ్రా - లోధుగ.

604. లోధాగ్రాదిగణన క్షాప్తము

(మా. మా. అ. 15.)

లోధాగ్రాదిగణము 4 సంవత్సరములైన ద్విత్వములను సమాశములుగ గ్రహించి మొత్తం నలియగొట్టి 3 సాముగొట్టి 4 నను. 8 ది క సామును పాకము చేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాగు చొప్పున సేవించిన యోనివోషము - మేదస్సు, కఫము ఇయ్యవి శనిండురు మలబంధులుగురు. వర్షముగలుగురు.

605. రోధాగ్రా నవము

క్లో రోధాగ్రామార్వా శతీ వేలభాన్ సతనభిప్లవాత్ ॥
 కలింగవృక్షగ్రామక ప్రియంగ్వతివిషాక్ కాత్ ॥
 ద్వే విశాలే చతురాతం ధూరింబం కటుకోహిణీం ॥
 యవాని, వావిగ్నిం పాతాగ గ్రంథం చవ్యర ఫలత్రియం ॥
 కర్క శమంబులశే పాదశేషే సుగ్రీవే హిమే ॥
 ద్వ్యో పృశ్నా మాక్షికాత్ క్షృప్తా ౧ క్షృత్ పక్షుముక్షేతూ మా ॥
 రోధాగ్రావోఽయం మేహోన్యః శ్లక్ష్యప్రప్రాదికృమికా ॥
 పాంశత్వం గ్రహణీదోషం స్థూలతాం చ నియచ్ఛతి ॥

(మా. పృ. మే. మా. ౧)

లోధుగపట్టి చూగదుండు, కమారాలు, వాయువిడంగలాలు, గండు ఖరంగి, గ్రంథిగరిము, నఖుందిప్పలు, తుంగము స్త్రులు, కొడిక పాలగింజలు, చంగల్వకొమ్మ, పోక కాయలు, కేగింఖిగల్గుప్రస, అతివన, చిత్తరూపము, చిన్న పాప వేళ్లు, పెద్ద పాద వేళ్లు, లవంగ పట్ట, ఎలకులు, అనుపత్తి, నాగ కన రాలు, సేల వేము, కటుకోహిణి, బినుము, పున్నగ మూలము, చిరుబొమ్మ, మోడి, చవ్యము, కరక్కాయలు, తానికాయలు, శనిరికకుపూ పీనిని పృథ్వీక ముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి మొత్తగా నలియగొట్టి 16 పృష్ఠములు జలమునందుజేర్చి 3 పృష్ఠములు మిగులువరకు గాది వడియగల్గవలెను. చలబడిన పిమ్మట 5 క సామును నొక భాంశముగా వోసి, అందు 2 పృష్ఠములు లేన

* లోధాగ్రాదిగణము - జ్యోతిషశాస్త్రమున (అయ్యుర్వేద పరిభాష) రేచ. ఆధ్యాయమునందు జెప్పబడిన వాగ్భటాశ్రయములను జూచవలెను.

గలిసి అరిష్టవిధానమున బంధించి 15 దిన మటులనే యుంచవలెను. సిగ్గుట వేరొక పాతంలోనికి వదియగట్టి భుజిగఁ జవలెను. ఇటుల సిగ్గుముతేయబడి నట్టితి లోధాగ్రున మనబడును. దీనిని 1 బౌద్ధ మోతాదు చొప్పున నేవించిన ప్రిమేహము, అర్శస్సు, క్లిష్టోక్తుష్మము, అరుచి, క్రిములు, హండుప్ర, గ్రహాదే, పోల్సము ఇయ్యవి శమించును.

606. తిలక ఘృతము

శ్లో॥ పలానకం తిలక తోవరాయాః పర్థం పలాంశం గురుప చమూలం |
పై గోషాపింహితీస్మృతం ఘృతేఽపాకౌ పక్వా పచత్యానశ్యతేన తేన |
దిద్ధి వాత్రే యావకాకాత్తిబిత్తైః పర్థిః పర్థం హని

తత్సేవ్యమాశం |

దువాక్ వాతాక్ ఏకసర్వాంగపంష్టాక్ యోనివ్యాపన్మల్ల
వర్ణోదరం చ || (వాతరోగము.)

లొదుఁ పట్ట 8 పలములు, తింపలములు 1 పర్థము, బృహత్పంచమాల ములు (పర్థేష్వరముగ) 1 పలము, ఆముదపుకేర 1 పలము, నాకుడు (సమా లము) 1 పలము, తెగపిప్పేరు 1 పలము వీనిని మెత్తగా నలియగొట్టి 16 పర్థ ముల జలమునందుజేర్చి 4 పర్థములు మిగులువరకు గాచి చడియొట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 పర్థము ఘృతమును, 8 పర్థములు పెరుగును, 3 పలములు యక్షతూరూరమును జేర్చి మఁదాగ్నిచే ఘృతవాకిని జేసి వదియ గట్టవలెను. ఇటుల సిగ్గుముతేయబడినట్టిది తిలకఘృత మనబడును. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన ఏకాంగనామము, సర్వాంగవాతము, యోనివ్యాపత్తులు, గుత్తము, వర్ణరోగము, ఉదరము ఇయ్యవి శమించును.

607. రోధాగ్రది కషాయము

శ్లో॥ లోధాగ్రోత్పలా చృతావర్ణకారిబాణాం సతర్కరః |

క్వాఢః పిత్తజ్వం హనాత్ ||

(చ.ద.జ్వరం.)

లొదుగపట్ట, నల్లకలుషముపలు, తిప్పతీగె, పద్మకంఠము, సుగంధిపాల వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, నలియగొట్టి కషాయవాది ననుసరించి కషాయ మును బాకముతేయవలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొద్దిగ చక్కెరజేర్చి నేవించిన పిత్తజ్వరము శమించును.

608. రెండవ రోధాద్రి కమాయము

శ్లో॥ లోభోముసాభయం తుల్యం కట్టలం చ సత్తెస్సచా !

కాక్షభయత్వ పిబేచ్ఛను మధునా మధుమేకజాత్ ॥

(బ-రా-పరిమేచా)

లోభము, అభయము, తుల్యము, కట్టలము, చ సత్తెస్సచా !
సమానములుగ గ్రహించి, సలియగొట్టి కమాయకథి సమరణి చి కమాయమును
బాకము జేయవలెను. పిరిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున తేనెతో జేర్చి
సేదించిన చ-ధుమేకము శమించును.

(115) వకులః - బొగడచెట్టు.

609. వకులాది తైలము

శ్లో॥ వకులస్య ఫలం లోభం వజ్రవల్లి కురంబకం !

చతురంగుళబల్బులవాజీర్హారిమానం ॥

ఏసాం కమాయక లాగ్నాభ్యాం తైలం పక్వం ముఖేగృతం !

కైర్వ్యంః శోతి చలతా దస్తానాం నావసేన చ ॥ (తై-గ-ముఖరోగ)

బొగడకాయలు, లోబ్ధుగపట్ట, వజ్రేన, గోరింటపేరు, అమృదపువేరు,
తుమ్మచెక్క, సజ్జపుత్తపుపట్ట, నలతుమ్మపట్ట, జేగినచెక్క పిరిని పుల్కేకముగ
1 పలము చొప్పున గ్రహించి, సలియగొట్టి 16 పుగముల జలమునందజేర్చి
4 పుగములు మిగులువరకు గాచి వడియొట్టవలెను. పిమ్మట నీ కమాయము
నందు 1 పుగము తిలతైలమును, పై కమాయద్రవ్యములను తిరిగి పుల్కేకముగ
జేర్చి పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి సిద్ధముజేసిన కల్కమును
జేర్చి మందాగిచ్చే తైలపాకము జేసి వడియొట్టవలెను. ఇటుల కైర్వ్యము జేయ
బడినట్టిది వకులాదితైల మానబడును దీనిని నవ్యము జేసినను, గంధూషము జేసి
నను ద్రవ్యములకు బలమును. చలద్రవ్యములకు నిరత్యమును గలుగును.

(176) వచా - వచ.

610. వచాది ఘృతము

శ్లో॥ వచాపుత కఠి పథ్యా శాభిని తేలనాగరైః !

అహమాకోణ చ ఘృతం సాధితం పూర్వవద్దైః ॥

(గోపర్వాజ్ఞేయాస్య పరిపక్వైః) ॥ (చా-ఉ-బ-రోగ)

A4

వస, తిప్పతీగె, కమాగాలు, కరక్కాయలు, దొరలవేరు, వాయు
మండగాలు, శుంఠి, ఉత్తరేశ్వర వీనిని వ్యత్యేకముగా 1 పలము చొప్పున
గ్రహించి మెత్తగా దంచి, కల్కమును సిద్ధము జేయవలెను పిమ్ముట నీ కల్క-
ముతో 1 పగ్గనము ఘృతమును, 4 పగ్గనములు మేకపాలను జేర్చి మందాగ్నిచే
ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది వచాదిఘృత
మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున బాలునకు పాశశము
చేయించిన వాగ్యవృద్ధియు, బుద్ధిశక్తియు, స్మరణశక్తియు గలుగును. జాత
ర్యాన్ని వృద్ధిబొందును.

611. వచాది చూర్ణము

శ్లో॥ వచా హాణికీ హింగుసైంధవం చామృతేతనం ।
యవత్కాయం యవతానీం చ సింహేనప్యేన వాచితా ॥
ఏతద్ది గుల్మనిచయం కశాలం చపరగ్రహం ।
భిసత్తై వస్త్రరాత్ర్యోః పక్షాద్వృద్ధౌ కరోతి చ ॥ (భై-చ-గుల్మం.)

వస, కరక్కాయలు, హింగించిఁబయింగువ, సైంధవలవణము, పుల్ల
కొబ్బరి, యవత్కాయము, యవతానీం వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా
చూర్ణించి వస్త్రరాతితము జేయవలెను. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున
జేసింట్లతో నేపించిన గుల్మము, కశాలయు, శమింగును.

612. వచాన్యవ లేహము

శ్లో॥ వచోబళుంచికా జాజీ కృష్ణావృణభిసైంధవం ।
అజమోదాయవత్కారచిత్రకిం క్క రాన్వితా ॥
సేప్త్వా పగ్గనన్నయాబలోద్యో భానే తద్విత్తమరితం ।
యోనిపార్శ్వార్ధిచూర్ణో గుల్మాన్యోపనివృత్తయే ॥
(బ-రా-అశ్మగర.)

వస, నల్లజీలకర్ర, జీలకర్ర, పిప్పళ్లు, అడ్డరపుచేళ్లు, సైంధవలవణము,
అజమోదాయము, యవత్కాయము, చిత్రములము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి
మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రరాతితము జేయవలెను పిమ్ముట నీ చూర్ణమునకు-
లముముగా చక్కెరను జేర్చి, అందు ఘృతమును కావలసిన తగిలపి చక్కగా

మర్చి చువచుచునుండె నిద్రము శేషి యుంచవలెను. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున కలుపింపి తేటతో నేనొనలెనె ఇందుపలన మోచినపూల, పొద్దుపూల, చూచోపూలు, గుల్మము, అర్చుమస్సు ఇయ్యవి శమించును.

613. మధుసుహ్ని రిసాయనము

శ్లో: ఫలత్రయం కబుక్రియం సురూజయేద్విదే |
గర్భక్రైస్త్రాశం యవానియుగత్తవస్త్రిజీరికం తథా ||
రాస్త్రిజీరికాండివవృధాస్త్రికృష్ణజీరికం |
మాంసికః పువజ్యకేశ్యకారిబావరాహకం ||
ఆర్కగంధిసంయుతం పృథక్ కర్తవ్యం యతః |
మధుస్మతీ చ తత్సమానశర్కరారామక్షికం ||
గోఘృతం సుచక్రికం రిసాయనం మనోహరం ||
మేహక్షత్తృచాతక్ష్మగ్నగుల్మకూలచరకం ,
కష్టదాతువర్ధనం ముపిపనం యశస్కరం ,
పూజ్యపాదగీర్తితం రిసాయనం సుపూజితం || (వై-చి-సృ-సేషా)

(ఫలములు, త్రికటుకములు, త్రిజాతకములు, ఓమము, అడవిమోమము, చిత్రమాలము, తెల్లజీరిక, నవ్వు గావ్యము, గంటుభారంగి, పిప్పళ్లు, చవ్వగులు, భరియాల, నల్లజీరిక, నబాహండి, చంగల్లకోవ్వు, వజ్జిశేష్లు, సుగంధిసోల, శేలాక్షిగడ్డలు, పెన్నెరు వీనిని పరిశోధకముగ 1 తులము చొప్పునగా, ఈ సర్వద్రవ్యముదాహరణముయొక్క మొత్తమునకు సహజముగ ఫిరంగిచెక్కరు గంపించి వీని నన్నింటిని మెత్తగ చూర్చించి పిష్ట్రుగాలితము చేయువలెను. పిష్ట్రుట నీ చూరముల మొత్తమునకు పిష్ట్రుగాముగా నుండునట్లు చక్కెరను గంపించి, తేహ్నిపాకముజేసి అందుపై దూర్వమును గలిపి సాత్యము దింపవలెను. పిష్ట్రుట నందు తగచాత్రియముగ ఘృతిమునుజేర్చి చల్లారఁజేర్చువలెను. తరువాత తొందత జేరజేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భిర్యవకచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది మధుస్మతీరిసాయన మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన పరిమేహము, పిత్తవికారములు, వాతవాగ్ధములు, పిష్టము గుల్మము, కూల యియ్యవి శమించును దాతుపోషకమగును. సాతరాగ్ధి వృద్ధిచొందును.

A4

614. మహాభగవద్గీత రసాయనము

శ్లో॥ త్రింశత్పులం వృద్ధదారు వాతాఽప్రిశతం తథా |
 హింసాద్వియం చిత్రమూలమింద్రమూలకం తథా |
 మరీచకాండ్యమూలం చ శరభంభీ చ పూతికా |
 అశ్వగంధా చ విరుణా సుశ్యేకం పలషాడశం ||
 పద్మగుణకం కృత్వా జలమాదాయ నిక్షిపేత్ ,
 తస్మై స్ఫుల్బద్విగ్నినా సమ్మళౌ పాచయేత్స పురాత్రకం ||
 చతుర్భుగవశేషే తు కషాయే తు పరిశుభ్రే ,
 పురాణ్య గుడస్యాపీ తులూం కల్కాని దాపయేత్ ||
 కషాయద్వివ్యమూలాని చూర్ణ కృత్వ ప్రియత్నతః |
 ఐశ్యేకం ద్విపలం గాగ్ధ్యం త్రింశద్బల్లాతబీజకం ||
 భరంగ్యష్టపలం చైవ పాతార్యాశ్చ చతుర్పులం |
 కటుతిగ్ధం చ భిదరం రాస్నాక్షోష్ణవిడంగకం ||
 దీప్యద్వియం జాతిపత్రి తత్పులం తృటికేసరం |
 బ్లాట కణమాంసీ నాం పశ్యేకంపలమాత్రకం ||
 గంధం చాప్తఫలం చైవ చూర్ణ కృత్వ యథావిధి |
 యోజయేద్విససిందూరమప్తనిష్కప్రమాణకం ||
 క్షౌద్రం తులార్ధకం చైవ తద్దర్ధం ఘృతమేష చ |
 లేహ్యపాకం తథా కృత్వా నుపక్వమపి కారయేత్ ||
 విష్వక్సేనం సుమభ్యర్చ్య ధన్వన్తరిమధార్చయేత్ |

... ..

పశ్యేకం పాతార్యాశ్చ భక్షయేత్కృష్ణ మత్యం |
 తద్దర్ధం చైవ సాయాహ్న సేవయేన్మండలం కర్మహత్ |
 కేహవృజానిస ర్వాణి కేహరాగాణి సర్వశః |

... ..

భగవద్గీతాసామేదమర్చ్యభ్యాం నిర్మితం పురా || (వై-చిం-ప్రశ్న-౧౧)

కృష్ణదాగ్ధీజములు 30 పలములు, ఎగ్గివాలునుకెక్క 300 పలములు, తెల్లపుష్పిణ్ణ 16 పలములు, నల్లపుష్పిణ్ణ 16 పలములు, చిత్త్యియాలము 16 పలములు, గాక్షేర్ణ 16 పలములు, అగ్నిచేద్యపుజేర్ణ 16 పలములు, సె పక్షి 16 పలములు, పూర్తికాంతము 16 పలములు, పెద్దగొడ్డ 16 పలములు, పాలిమిరికెక్క 16 పలములు, ఇటుల గొట్టింది, మెత్తగ నడిచునాటి 240 పుసముల జలమునందు శ్లేష్మ 60 పుసములు మిగులుకుమగాది పక్షి కాకిట్టవలెను. పిమ్మట నీ క సాయమునందు 100 పలములు పూర్తిశ్లేష్మమును చేర్చి పాకము చేయవలెను. చురియ, న చు క పాయమునకు చేర్చువని ప్రవృత్తులను పుర్రేకముగ 2 పలములచొప్పున గొట్టింది మెత్తగా మార్చింపవలెను. నల్లజీడిగింజలు 30 పలములు, పొంగిచెక్క 8 పలములు, ఎర్రగివాలునుకెక్క 4 పలములు, తిరికటుకములు (పుర్రేకముగ) 1 పలము, చండ్రుచెక్క 1 పలము, సన్నరాష్ట్రము 1 పలము, చంగల్లకోర్టు 1 పలము, వాయువిడం గాలు 1 పలము, ఓముము 1 పలము, అడవియోనుము 1 పలము, బాపర్తి 1 పలము, బాజికాయలు 1 పలము, వీలవలు 1 పలము, నాగకేసరాలు 1 పలము, గంబుభాదంగి 1 పలము, వెలిగారము 1 పలము, బహుమాంసి 1 పలము, కుద్దిజేసిన గంధకము 8 పలములు వీనినిరూప మెత్తగా మార్చింప వలెను. ఈ మార్గము లన్నింటిని వస్తుగాభితముజేసి మైపాత్రలోకీర్ణ మందాగ్నిచే లేవ్యపాకముజేసి పాత్రను కరిగింప దింపవలెను. అందు 25 పలములు నెయ్యిజేర్చి చలారచెట్టవలెను. పిమ్మట 2 తులములు సెనెందూమార్గమును, 50 పలములు లేనెనుజేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల నీదము చేయబడినట్టిది ముఖ్యభ్రంశ్యాగ్ని సాయక ములకును, వీనిని పురి పోషక శుభదయము 1 తులము మోతాదు చొప్పునను, సాయంకాలము 2 తులము మోతాదు చొప్పునను ఒక చుండలకాలము సేవింపవలెను. ఇందువలన పుష్కమేహగ్రాహములు, పుష్కమేహములు, భగిందరము, కాస, శ్వాస, అరద, సర్వ పాణములు ఇయ్యది శమించును.

(177) వజ్రివల్లీ - నల్లేర.

.వీనిని నురింపిన పుర్రేకయోగములు గానరావు.

A4

(179, పట - మర్రిచెట్టు.

615 స్వగోధాది తేజము.

స్వగోధాదిదుంబరాశ్చత్వరింశానాస్త్యవారయేత్ ?
 ఆహారాత్మం జలే తస్మై ఘృతం లేనాభనా జచేత్ ?
 తిరిగిరాముక్తిం లేనాయేత్ తేద్యవాదిః ?
 ఆథో వా యదివా పూర్వస్యం యస్యైక్తం పున్దితే ?

(వా-అతీనాగ.)

మర్రియాడలను, ఆర్తిచెట్టునేళ్ళను, రావిచెట్టునేళ్ళను సమావేశము
 లుగ గ్రహించి, మెత్తగ నీయగొట్టి ఈ మెత్తమునకు నాలుగులెట్టుండుంట్లు
 ఉపజలమును గ్రహించి అందు జేసి యొక ఆహారాత్మ మట్టుల నే యుంచు
 వలెను. పిమ్మట వడియగట్టి అందు నాలవభాగ ముండునట్లు ఘృతమునుజేర్చి
 ముందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టువలెను. ఇది చల్లబడినపిమ్మట దీనికి
 అర్చభాగ ముండునట్లు చక్కరిను, నాలవభాగ ముండునట్లు తేనెను అందు
 జేర్చి, కవ్వముచే ముఖించి లేహమువలె సుండునట్లు సిద్ధము జేయవలెను.
 ఇమ్మది స్వగోధాదిలేహ మనబడును. దీనిని 1 కులము మోతాదు చొప్పున
 నేవించిన రక్తాతిసారము, రక్తపిత్తమును శమించును.

616. స్వగోధాది కమాయము

స్వగోధాది గణద్రవ్యముల * ను సమావేశములుగ గ్రహించి, మెత్తగ
 నీయగొట్టి కమాయవిధి ననుసరించి కమాయమును సిద్ధము జేయవలెను. దీనిని
 1 కులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన వ్యాధియు, రక్తపిత్తము, దాహము,
 వేగోవృద్ధి, యోనిదోషము శమించును. మలనిరోధిమగును. భిక్షుచంఢాన
 ములును, వ్యాధిరోపణమగును.

* స్వగోధాదిగణము—తేద్యవఃజ్ఞానమున (అయుష్వం వచివాసు)
 1. ప ఆధ్యాయమునందలి సమస్తోక్తగణములను జూచునగును.

617. న్యగోధాది ఘృతము

శ్లో॥ న్యగోధాద్ధాత్ర పాథా మృత్యుష కటుకా పక్ష జంబూ ప్రియాంబూః
 న్యగ్నాకాశంబరభావ్య పుష్కరతలబలా తేనం తేనం నీహా ॥
 రోహితం పీతసాలం విధివిహితవృత్తిం సర్వమేనం తయాజాం ।
 మంజ్యేకం వల్మలం తమ్యగ్గలలం త్విజయత్యభిషిక్తిః ॥
 క్వాథం దోహంధనా తిత్ పృథ్వీమలకటాహేఽనీ పాదావతేషు ।
 సర్వీ పృథ్వి తు పావ్యం పువనకర్తృనా మందమ దావలేష ॥
 ప్రశ్నా ధాత్రి సానాం విధివిహితజలపాదమేనం చ తాతీ
 గ్నత్య త్విత్తం తు కల్పం మధుఃపావితధోః పుష్పభూరదార్ద్యః
 జీవ నీకాశ్మీణాం ఫలమపియుగళం క్షీరకాశోరీయుగ్మం ॥
 రక్తాక్ష్యం చందనం యత్తదవగమములం చాంజనం శాలిబా చ ।
 న్యగోధాద్యం ఘృతం హ్యేతత్ దేహం పాప్రస్థామృతాయతే,
 దుస్తం బర్హిరం చాన్తి నీలం రక్తం సితాసితం ॥

... .. (తై-రి-మదం.)

మంజీపట్ట, రావిపట్ట, చుదిరట్ట, తిమ్మతీగ, జడ్డలపుత్రు, కటుక
 రోహిణి, బుద్ధిపట్ట, నేత్రమపట్ట, చానవ్యక్తపుపట్ట, పెద్దమామిడిచెక్క,
 అతిపట్ట, అతిమధురము, చిట్టాయుట్టి, పగిల్లిపట్ట, విషమపిచెక్క, కడిమి
 పట్ట, ములుమోడుగపట్ట, సర్వవృక్షపుచెక్క వీనిని పృత్యేకముగ 2 చులములు
 చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగ నలియగొట్టి 1 ర్ పగ్గముల జలమువందుచేసి
 4 పగ్గములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. వీన్నిటా నీ క మాయము
 నందు 1 పగ్గము ఘృతమును, 1 పగ్గము జీసిరికపండ్డనమును, 1 పగ్గము
 శాలిధాన్యక మాయమును, అతిమధురము, ఇప్పుచుత్త్య, ఖర్జూరపుకాయలు,
 మార్గమవసపు, జీవన్తి, పెద్దవృద్ధిచండ్లు, కాశోర్, క్షీరకాశోర్, విరిచంద
 నము, మంచిగంధము, రసాంజనము, సుగంధిపాల వీనిని పృత్యేకముగ 2 తుల
 ములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగ చంది నీదము తేనీస కల్పమునుజేర్చి
 మందాన్నిచే ఘృతపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల నీదము తేయబడినట్లే
 న్యగోధాదిఘృత మువడును. వీనిని 1 తులము మోతాను చొప్పున నీచివ
 వలెను. ఇందువలన నానావర్ణప్రదరము, యోనిమూల, మక్షిమూల, వత్తిమూల,

A4

B4

అంగదాహము, యోనిదాహము, దృష్టిమాంద్యము, అశుభాతము, తిరుగము, ఆధ్వానము, ఆనాహము, శూల, అమలీతము, ఇయ్యవి శమించును. దృష్టి పరిసాదనమగును. బలము, వర్ణము, జాతరాగ్ని ఇవి వృద్ధిపొందును.

618. వ్యగ్రోధాది చూర్ణము

శ్లో॥ వ్యగ్రోధోదుఃఖరాశ్చ త్ర్యోనాకౌరగ్నాః సహం |
ఆమృతం కపిత్థం శంబూశ్చ పియాలః కపూరకవః ||
మధూః పంథుకం లోఢ్యం వసుణః పారిభద్రకః |
పలాశో మేషశృంగీ చ దన్తి చిత్రకమాఢకీ ||
కంఠః ప్రైఫలా శక్రిం భల్లతకఫలాని చ |
ఏతాని సమగ్రాగాని నూత్నమార్జ్వలం కాయేత్ ||
వ్యగ్రోధాద్యమిదం చూర్ణం మధునాననం లేహయేత్ |
ఫలత్రయరసం చాను పిబేన్నాశ్రిం విశుశ్లాతి ||
అనేన వింశతిశ్చో మాత్రకృచ్చాగ్నిజ్ఞో యాని చ |
పరీమం యాన్తి యోగేన పిటకా న చ జాయతే ||

(గ.ని.పరిమేహ.)

మరిపట్ట, అత్తిపట్ట, రావిపట్ట, పెద్దచూరనుచెక్క, చెలపట్ట, మామిడి చెక్క, వెలగ చెక్క, శేరేనుచెక్క, చాగపృక్షపుచెక్క, మద్దిచెక్క, నివ వృక్షపుచెక్క, ఇప్పచెక్క, అలివధుము, బొమ్మగట్ట, శిరిమిరిపట్ట, బాడిదచెక్క, మోదుగచెక్క, దుప్పపుతీక, నాగదన్తిమూలము, చిత్ర మూలము, కందివేరు, గానుగవేరు, తిరిఫలములు, కొనిశపాలవిత్తులు, నల్లబీడి గింజలు వీనిని సమభాగములుగ గ్రహించి, మెత్తగ మర్చించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. ఇయ్యది వ్యగ్రోధాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోతాదు చొప్పున తిరిఫలకషాయముతో నేర్పించిని బ్రహ్మహము, మాత్ర కృచ్చము, పరిమేహపిటిక ఇయ్యవి శమించును. మాత్రమును శోధించును.

619. వటప్రరోహాది క్వాధము

శ్లో॥ వటప్రరోహః కేకాంబు మహానీలీ జయా నిశా |

శుంకీ విభీతకఫలం క్వాధో వాతజ్వరాపహః || (వై.చి.చి.)

మర్రియాడలు, వరుశేరు, వీలివేరు, నాలివేరు, పసుపు, తుండ్లి, తాగి
కాయలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, నలియగొట్టి క సానువిధి ననుసరించి
క సానుమును పోక ముత్యమువలెను. దీనిని 1 పలము మోతాదు చొప్పున
నీవించిన వాతజ్వరము శమించును.

(179) వరుణః - ఉలిమిరిచెట్టు.

620. వరుణాది ఘృతము

శ్లో॥ వరుణాదిస్సమీకఘ్నా వేలా హరేణుకా |

గుగ్గులుగ్గురిచ పుష్పం చిత్రికః సనురాహ్మయః ॥

తైః కల్పితైః కృతావాతమునకాదిగణేన చ |

భీషతి కఫజామశునాధితః ఘృతమశ్మరీం (వామనాత్రికృష్ణగ్నిం)

వరుణాదిగణద్రవ్యములు, వాతహరములగు వీరతరాదిగణద్రవ్యములు,
విదారాదిగణద్రవ్యములు, * ఏలకులు, కేళికలు, గుగ్గిలము, మిరియాలు,
చంగల్మతోష్ణు, చిత్రిమాలము, దేవదారు, ఊషకాదిగణద్రవ్యములు వీనిని
పళ్ళకేయముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్త నలియగొట్టి కల్ప-
మును సిద్ధము చేయువలెను. పిచ్చుట దీనితో 3 పర్వముల ఘృతమును, 12 బర్జ-
ముల కల మును వేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతహామముజేసి వడియగట్టవలెను.
ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది వరుణాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము
మోతాదు చొప్పున నీవించిన ఆకృతి శమించును.

621. వరుణాది తైలము

శ్లో॥ వరుణాద్యైః పితౄమృజంబూజసాధితం |

పూతికర్ణాపహం తైలం ॥ (తై-రి-కర్ణగోగ.)

ఉలిమిరిచెట్టు, జల్లేడు, వెలగచెట్టు, మామిడిచెట్టు, నేలేడుచెట్టు
వీనివిగుళ్ళను సమభాగములుగ గ్రహించి, కల్పమును సిద్ధముజేసి, దీనితో తైల
పరిభాషానుసారముగ తిలతైలమును వేర్చి మందాగ్నిచే తైలహామముజేసి వడియ
గట్టవలెను. దీనితో కర్ణపూణము జేసిన పూతికర్ణము శమించును.

* వరుణాదిగణము, వీరతరాదిగణము, విదారాదిగణము, ఊషకాది
గణము—ఔషధవిజ్ఞానమున (ఆయుర్వేదపరిభాష) 5 వ యధ్యాయమున
వెల్పుబడిన వాగ్ధ్యోక్తగణములను జూడవలెను.

A4

B4

(180) పంకః - పెరురుచెట్టు.

622. వంశవత్సాదివర్తి

శ్లో॥ వంశవత్సాదివర్తి, ఒకమలకం కసితం కలుతికం హైమవర్తి కవస్తాః
కరంజిజితా తగరం కేవలపుష్పం చ గోపిత్రయతం నివర్తిః
విషాదీలాతోందు నన్న గానాం.....॥ (మ-కల్ప-ఆ-రే.)

పచ్చిపెరురుచెరుగుచెట్టుక, ఈశికపచ్చ, చెలుగులు, త్రికలుక
ములు, వన, వంగలకొమ్మ, గానకపత్తులు, గిరిఫిత్తకము, జిరికెనపుష్ప
నీని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగ చూర్తింజవలెను. పిమ్మట నీ చూర్తి
మును గోపిత్రయతో చక్కగా మర్చించి చిన్న చిన్న పర్వులుగా జేసి చాయా
కుప్పము జేయవలెను ఇటుల పిర్వుము జేయబడింట్టిది వంశవత్సాదివర్తి యని
లడును. దీనిని నీకృతో సరుగ దీని నేత్రముల కంజనముజేసి, మైవ లేపనము
జేసినచు లూత, ఎలుక, మామ, ఇతరశ్రీములు వీని విషవికారములెల్ల శమిం
చును. నాళిక లేపనము జేసిన మలబంధము, మూత్రవిరగము, వాతవరగము,
గర్భవరగము ఇయ్యది శమించును. నేత్రముల కంజనముజేసిన కాచము, అర్జు,
పర్త్వకోగము మున్నగు నేత్రకోగములు శమించును.

623. వేణువత్సాది కమాయము

శ్లో॥ వేణువత్సాదికమాయస్తాః కేకీదాడిచుచాలకం ॥

క్యాథో నాగరమిశ్రిష్ట రక్తపిత్రనిబద్ధః ॥ (బ-రా-సి-త్రోగ-.)

వెదురాకు, కటిజేరు, తుంగముద్దులు, మగుజేరు, దానిమ్మచెరడు,
మామిడిచుడను, కుంఠి, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, నలియగొట్టి కమాయ
జిధి ననుసరించి నిద్రముజేసిన కమాయమును 1 సలు మోతాదు చొప్పున
నీనించిన రక్తపిత్రము శమించును.

(181) వాకుచీ - బావంచాలు.

624 అపలుబాధివర్తి

శ్లో॥ అపలుబాధివర్తి సదీపం కాకాహానోదుంబరీయా చ లాహాః
తావం చూర్తిం మాగధీతాక్షైశ్చైలం తుంగ్యః కార్యాః

కృష్ణవర్ణాస్త్రీల కృ

వర్తిం కృత్వా తాం గవాం పితృపితౄణాం లేపః కాన్యః

శ్విత్రీజాం శ్విత్రీహో ||

(మ.క.౧౧.)

పశుగ్రామగు బావంచాలు, స్వర్ణమాక్షికము, బ్రహ్మమేడికాయలు, అక్క, లోహచూర్ణము, పిప్పళ్ళు, గవాంజనము వీనిని సమాంశముగ గ్రహించి వీని మొత్తమునకు సమముగా మండూకము నల్లమత్స్యమును గూడ గ్రహించి వీని నన్నింటిని మెత్తగా చూర్ణించవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమును గోపితముతో చక్కగా నూరి వర్తిగాజేసి యారబెట్టవలెను. ఇయ్యది అవల్లభాదివర్తి యనబడును. దీనిని జలముతో నరుగదీసి లేపనము జేసిన శ్విత్రీకృష్ణము, శమించును.

624. వాసుచ్యూది చూర్ణము

శ్లో|| శశాంకలేఖా నవిడంగమూలా సశిష్పలీ కా సహుతాశమాలా |

సాయోమలా సామలకా నతైలా కృష్ణాని కృచ్చాణి నిహన్తి లీఢాః ||

(వా.క.౧౧.)

బావంచాలు, విడంగమూలము, పిప్పళ్ళు, చిత్రమూలము, ముహూర్ణము, ఉసిరికపప్పు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి పుస్త్రముగాళితము జేయవలెను. దీనిని పావుతులము మోతాదు చొప్పున తిలత్తైలముతో జేర్చి వేవించిన కృష్ణవాణి శమించును.

625. వాసుచ్యూది లేపము

శ్లో|| పుడవో వాసుచీబీజాత్ హరితాలపలాన్నితః |

గవాం మూలేణ సశిష్ప రేసనాత్ శ్విత్రీనాశనం || (భై.గ.క.౧౧.)

బావంచాలు 4 పలములు, తాళకము 1 పలము వీనిని మెత్తగా చూర్ణించి గోమూత్రముతో చక్కగా మర్దించి ముద్దజేయవలెను. దీనిని లేపనము జేసిన శ్విత్రీకృష్ణము, శమించును.

626. సామరాజీ తైలము

శ్లో॥ సామరాజీహరిద్రో న్యో సగ పాః కృష్ణమేవ చ॥
కగంజై ద్దజబీజం పత్రాణ్యారగ్యధన్య చ॥
విపచేత్సార్ద్ర పం తైలం నాడిదుష్టవృణాపహం॥
అనేనాకు ప్రకామ్యంతి కృష్ణాబ్జపాదకైవ తు॥

... .. (శై-ర-కృష్ణ)

పాపంచాలు, కనపు, మౌనుకనపు, తెల్లవాలు, చంగల్లకోళ్లు, గానుగ విత్తులు, తగిలించుత్తులు, తేలములు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 తులము చూపున గొలిపించి, మెత్తగా దంచి కల్కమును సిద్ధము చేయవలెను. పిమ్మట 5 కల్కముతో 1 పృష్ఠము ఆనూనెను, 4 పృష్ఠములు జలమునుజేర్చి మందా గ్నిచే తైలపాకముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది సామరాజీతైల ముబడును. దీనిని అభ్యంగముచేసిన నాడివిరాము, దుష్టవృణము, కృష్ణములు, నీలిక, పిటికలు, వ్యంగము, వాతరక్తము, కండు, కచ్చుపు, చదుపు, పామ (గజ్జి) ఇయ్యవి శమించును.

27. బృహత్సామరాజీ తైలము

శ్లో॥ సామరాజీ తులాత్వాథే తథా దమృహనస్య చ॥
గోమూత్రస్య తథా ప్లాతే కల్కం దత్వా విచక్షణః॥
విపచేత్సార్ద్రైశ్చార్ధైః పృష్ఠం తైలం తు సారపం॥
ఛత్రకం లాంగూఞ్య చ సాగరం కృష్ణమేవచ॥
హరిద్రాన క్షమాలం చ హరితాలం మనశ్శిలా॥
అస్సోతార్కరవీరం సప్తవరం చ గోమయం॥
ఖదికో నింబపత్రం చ మఠిచం కానమర్చకం॥
ఏతాని శత్రువీష్టాని కల్కం దత్వా విచక్షణః॥
హన్తి సర్వాణి కృష్ణానికిమిదుష్టవృణాని చ॥

... .. (శై-ర-కృష్ణ)

పాపంచాలు 100 పలములు గొలిపించి మెత్తగా నలిచుకొట్టి 16 తులముల జలమునందు చేసి 4 పృష్ఠములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టి 62

(ప్రశ్నేకముగ) 1 తులము, చవ్వము, వాయువిహంకాలు, గజవీపులి, స్వర్ణ
చామీకభింబు, తిరికటుకములు (ప్రశ్నేకముగ) 1 తులము, సరత్కరము,
నావత్కరము, బిడాలకము, పంకవలనము, సోవర్ణలవణము, ఇరవైయు
పిక్కొక్కటి ఒక్కొక్క తులము చొప్పున, లోహభస్మ 2 తులములు, చక్కెర
4 తులములు, గోమూత్రము 8 తులములు, క్షౌర్యగ్రాహకము 8 తులములు
ఇటుల గ్రహించి ఇందలి భింబులను, నున్నులను, చక్కెరను వివరించి మిగిలిన
ద్రవ్యములను మిశ్రణముగా మార్చించి సప్రసాదము జేయవలెను. పిమ్మట
చక్కెరను ప్రశ్నేకముగా మార్చించి, ఈ దూరమును, పైవర్ణములదూర
మును, భింబులను, నున్నులను ఖల్వములలో జేర్చి హంసోదకముతో పిండిములు
చక్కెరగా మురించి దీయవలెను. దీనిని మిశ్రమముగా జేయవలెను. దీనిని
ఒక్కొక్క యాత్రాన నీవించవలెను. ఇందువలన ప్రసాదము, మూత్ర
ప్రసాదము, మూత్రాగ్రహకము, ఆగ్రహకము, అంశము, పాండు, కామిల, చాలీ
మరియు, కాస, కావన, కుటుము, అగ్నిహంకరము, అరోచకము ఇయ్యవి
శుభమును. మరయు నియమము మిగుల రహస్యమును, బలమును, వృద్ధిమునుగను.

629. వాకుచ్యోచారము

శ్లో॥ శతకోగాలిశంకరములం భవయే తేన చాచయే॥

ఫలద్రవ్యం కాశిభా చ తథా కృష్ణశిలానితం॥

కైడ్యం శంఖపుష్పి చ సమభాగం విమారయేత్,

ఉష్ణదకేపి బేహ్యుర్ధ్వం మలబద్ధం వినాశయేత్॥ (బ.రా.చారకోగ)

దావంచాలు 2 తులములు, మగంధిపాల 2 తులములు, నల్లనవ్వులు
2 తులములు, పైద్రవ్యములను 2 తులములు, దిక్కువేరు 2 తులములు,
ఇటుల గ్రహించి మిశ్రణముగా మార్చించి సప్రసాదము జేయవలెను. పిమ్మట
ఫలద్రవ్యములను మిశ్రణముగా మార్చించి సప్రసాదము జేయవలెను. పిమ్మట
పైటి తిరిగి మార్చించవలెను. దీనిని కృష్ణ తులము మూత్రము చొప్పున ఉష్ణదక
ముతో నీవించిన మలబద్ధము శుభమును.

(182) వారాహీకండః - వారాహీకండము.

దీనిని నురించిన ప్రశ్నేక యోగములు గానరావు.

(183) వాస్తూకం - చక్రీవర్తికూర.

దీనిని గురించిన ప్రశ్నేకి యోగములు గానరావు.

(184) విడంగము - వాయువిడంగములు.

680. విడంగావ లేహము

గ|| విడంగ తండులచూరూసామాధకం అధఃగ పిష్పలీతండులచూరూసా
అధ్యర్థాధకం నితోపలాయాః సర్వస్థైలనుభ్యాధకైః వడ్వికేక్తికం స్థై
భాజనస్థం పాప్రపి భస్మరాశావితీ స్వం సమానిం పూర్వేణ యావదే||
(చూరసాయస్థ)

వాయువిడంగములచూరము 4 పృస్థములు, పిష్పలీతండులములచూరము
4 పృస్థములు, కలకండచూరము 6 పృస్థములు, ఘృతము 8 పృస్థములు,
తైలము 8 పృస్థములు, తేనె 8 పృస్థములు ఇటుల గ్రహించి వీనిని
భాండమునందుజేర్చి బాగుగా లేవ్యామువలె కలియగలిపి మైన దృఢముగా
చూసి, పాప్రట్కాలమున తత్కాలాంతమువరకు భస్మరాశియందు కట్టి
యొంచవలెను. పిష్పిట నీ లేవ్యామును వేరొక పాత్రలోనికి గ్రహించి చిట్టి
పరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టి విడంగావలేహ మనబడును. దీనిని
1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవింపవలెను. ఇందువలన జరామృత్యువులు
జయింపబడి దీర్ఘకాలము జీవింపగలుగును.

681. విడంగసారాది లేహము (మాణిభద్రగిరీశము)

శ్లో|| విడంగసారామలకాభియాసం పలత్రయం త్రిణి శిలాని కంభాత్,
గుడస్య చ ద్వాదశమాసమేవ జితాత్మనాం హస్త్యుపయుజ్యమాన్ ||

కృష్ణం శ్వేత్రం శ్వాసకాసోదిరాశ్చ.....

.....భిక్షోః పౌణాక మాణిభద్రః కిలేమం || (వాక్యం..)

వాయువిడంగాలచూరము 1 పలము, ఉసిరిక కాాయల చూరము 1 పలము,
కరక్కాయలచూరము 1 పలము, త్రిపుచ్చూర్ణము 3 పలములు, తైలము 12 పలములు,
ఇటులగ్రహించి, తైలమును ముందుగా లేవ్యాపాకముజేసి అందు మైద్యాములక
గలిపి, వేరొక పాత్రలోనికి గ్రహించి భస్మపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేసి

బడినట్టిది విదంగసారానిలేహము లేక, మాణిగనగ్గిగుడము అని చెప్పబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున 1 మాసము సేవించవలెను. ఇందువలన కుష్ఠరోగము, శ్విత్తము, శ్వాస, కార, ఉదరము, అన్నస్థ, ప్రిహేహము, ప్రిహవృద్ధి, గ్రింధి, కృమి, గుల్మము మున్నగు వ్యాధులు శమించును.

632. విడంగాద్య తైలము

శ్లో॥ తులమానం విడంగస్య సోమవల్లభః పలం శతం ।

జలనోజ్జితే విపక్తవర్గం చతుర్వాగావశేషితం ॥

ఏతత్కాష్ఠే పచేత్తైలం ద్వాత్వింశత్పలమానకం ।

విడంగో వాసుకీ వహ్నిః లాఘవీ చ ప్రిసారిణీ ॥

దానః పుండ్రకః తైలం కట్ఫలత్యూషణం వరా ।

రాన్నాచౌండమాలం చ ప్రిత్యేకం శుక్తిసమ్మితం ॥

లక్ష్మణం దీప్తితే తక్ర శస్త్రప్రవృత్తినా పచేత్ ॥

కోశకంఠూజ్వరానాహ.....

.....విడంగాద్యమిదం తైలం వాశయేన్నాత్రి సంశయః ॥

(తైల-కృమిరోగ)

వాయువిడంగములు 100 పలములు, బావంచాలు 100 పలములు, వీనిని మొత్తగా నలియగొట్టి 16 ప్రస్తముల జలమునందువేసి, 4 ప్రస్తములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమున 25 పలములు తిలతైలమును, వాయువిడంగములు, చేదుపుచ్చకాయలు, చిక్కెములము, పొత్తిదుంప, గొంతెమగొమరు, మందారపువ్వు, గోరింటపువ్వు, కాయఫల చెక్క, త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, సన్నరాష్ట్రము, ఆముడపువేరు వీనిని ప్రత్యేకముగ 2 తులములచొప్పున గ్రహించి, మొత్తగా దంచి, సిద్ధముజేసిన కల్కమును జేర్చి మందాన్నిచే తైలపాకముజేసి పడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది విడంగాద్యతైల మనబడును. దీనిని అశ్మగ్గముజేసిన క్రిములు, కోశములు, కండు, జ్వరము, ఆనాహము, హల్లాసము, ఆరుచి, పీడము, గ్రిహజీ, పాండు, మూర్ఛ యియ్యవి శమించును.

633. విడంగఘృతము

శ్లో॥ త్రిఫలాయాః త్రియః ధృస్తాః విడంగ వర్గ ఏవ ॥

దీపనం దశమాలం చ లాభితే సముపాహరేత్ ॥

పాదశేషే జలద్రోణే శృతే సర్పిర్విపాచయేత్ ।
ప్రసాద్విత్తం సింధుయుతం తత్సరం క్రిమినాశనం ॥

(భై-ర-క్రిమిరోగం.)

శిశుఫలములు లే పృస్థములు, వాయువిడంగాలు 1 పృస్థము, పంచకలములు 1 పృస్థము, దశమూలములు 1 పృస్థము, ఇటుల గ్రహించి, మైత్తగా నలియగొట్టి 16 పృస్థముల జలమునందువేసి 4 పృస్థములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయము 1 పృస్థము ఘృతమును, 1 పృస్థము సైంధవలనూచూర్ణమును జేర్చి మందాగ్ని చే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది విడంగ ఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాడు చొప్పున చక్కెరతో జేర్చి నేవించిన క్రిమిరోగము శమించును.

634. విడంగారిష్టము

శ్లో॥ విడంగం గ్రింధికం రాస్నాపటజత్వక్ ఫలానిచ ।
పాతైలవాలకం ధాత్రీ భాగాక్ పంచపలాక్ పృథక్ ॥
అష్టద్రోణే 2ంభరః పక్త్వా కుర్యాత్ ద్రోణావశేషితం ।
పూతే శీతే షీతే త్రత్ర తైద్రీం వలశతత్రయం ॥
ధాతక్యానిశతిపటం త్రిహతం ద్విపటం తథా ।
స్రియంగు కాంచనారాణాం సలోధాణాం వలం వలం ॥
వ్యోషస్య చ పలాస్యమై మార్గీ కృత్య పృదాపయేత్ ।
ఘృతభాండే వినిక్షిప్య మాసమేకం విభారయేత్ ॥
తతః సింహే యథార్థంతు నయేన్నిధిధి ముత్తమం ।
ఊరుస్తంభాశ్శుద్ధిమేహో పృత్యస్థిలాం భగందరాక్ ॥
గండమాలాం హనుస్తంభం విడంగారిష్ట సంజ్ఞకః ॥

(భై-ర-ప్రసాదరోగం.)

వాయువిడంగములు, మోడి, సన్న రాష్ట్రము, కొశికపాలపట్ట, కొడిక పాలగింజలు, చిరుబొద్ది, కూతురుబుడమ, హిరిక పప్పు వీనిని పృత్యేకముగ 5 వలములు చొప్పున గ్రహించి మైత్తగా నలియగొట్టి 128 పృస్థములజలము, నందువేసి 16 పృస్థములు మిగులువరకు గాచవలెను. పిమ్మట నీ కషాయము నొక భాండములోనికి వడియగట్టి అది చల్లబడిన పిమ్మట నందు 300 వలములు

దేనెను, 20 పలములు అరెపుత్తము, త్రిజాతకములు 2 పలములు, శ్చేంద్రము
పుత్తము 1 పలము, కాంచనాకర్షకము 1 పలము, లావణ్యపట 1 పలము,
త్రికటుకములు 8 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా దంచి, ఈ చూర్ణ
మునుజేర్చి బాగుగా కలియగలిపి అరిష్టవిధానమున బుచ్చించి యొక నూన
ముల నేయుంచవలెను. పిమ్మట వేరొక పాపిలోనికి వడియగలిగి భస్మపరచ
వలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది విడంగారిగ్గ మనబడును. దీనిని 1 రోజున్న
యెంతాదు వొప్పుని నేవించిన కొద్దీ, ఈయంతోభము, అస్త్రరి, పగ్గిమహము,
పగ్గివైల, భగందరము, గండచూల, గునుస్తంభము ఇయ్యవి శమించును.

రెండవ విడంగాది తైలము

శ్లో॥ విడంగశురచార్కేషు నాకే చిత్రకే తథా ।

భవ్విదార్కైల కాష్ఠ్యై చ సర్వేషు లవణేషు చ ॥

తైలం పక్వం పిచేద్వాన్గీరదానాం నివృత్తయే ॥ (శ్లో. ౧౧౩౩౩౩౩౩)

నాయవిడంగములు, మిరియాలు, జల్లేడుచేరు, శుంఠి, చిత్రములము,
చంద్రారు, ఎలకులు, బిడాలవణము, శైంభవలవణము, పావర్జలవణము, కాచ
అవణము, సాముద్రలవణము వీనిని పగ్గిత్కేముగా ప్త పలము వొప్పున
గ్రహించి మెత్తగా దంచి కలకమును పిదము జేయవలెను. పిమ్మట నీ కలక
ముతో 1 పగ్గిము తిలతైలమును, 4 పగ్గిములు జలమునుజేర్చి బాగుగా
తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది విడంగారి
గాదితైల మనబడును. దీనిని పానపద్యార్థంగ రూపమున నుపయోగించి
శమించును.

రెండవ విడంగాది లోహము

శ్లో॥ వజ్రపాం ద్వాదిలోహానాం గాఢ్యం మంచపలం శుభం ।

మార్జం మృతాభక్తిస్యాపి లోహగం సారదం తథా ॥

త్రిగుణా త్రిఫలా గాఢ్యో లోహభాగ్ తే హేతవై ర్జలః ।

చక్రాష్టభాగశేషం య గాఢ్యం క్వాభజలం తతః ॥

తే లోహభిక్షార్ణం చ పునః పాచ్యం సమం ఘృతం ।

తతాపర్యా రసంచైవ క్షీరం చ ద్విగుణం రసాత్ ॥

లోహమయ్యా పంచదర్శ్యా పాతేహిహాస ని త మృతే
 పచేత్పాక విజ్ఞానం నహి నా మృదువాశ నైః ॥
 సిద్ధే చ పక్షి తేనేతాక్ విహంగాది యథోచితాక్ ।
 విడింగం నాగం భాస్కం శుభ్రాచీ సత్ప్రజీకం ॥
 వలాశబీజం మరిచం సిప్పతీ హస్తిపిష్టతీ ।
 త్రివృతా త్రిఫలాద న్తీ నీ చైవంశం తథా ॥
 చపకా గ్రాధికం చిత్తం మునకం వృద్ధచారికం ।
 సర్వేహం చూర్ణ మేతేహం లోహభృంశం భవేత్ ॥
 అమవాత గజేంద్రస్య కేరీకధినిర్మితః ।
 అనానాతం చ శోధం చాప్యగ్నిమాంద్యం హలీమకం ॥

(ఇది ఆమూలము)

లోహభస్మ రీ వలములు, అభృంశభస్మ 2½ పలములు, శోధింపఁ దగిన
 2½ పలములు, త్రిఫలములు 2½ పలములు ఇటుల గ్రహించి, తొల
 లోహభృంశపాదం ననుజ్ఞానగా కలియఁచుచున్న పిన్నట్ల త్రిఫలము
 లను నలియఁగొట్టి 2½ పృష్ఠముల జలమున నదుశేర్చి 2 వృన్దముల 12 పలము
 జలము మిగులువఁకు గాచి పశ్చిమగట్టున నెరు ఈ యమును నొ రాగి గాచి
 యందు బోసి అందు లోహములను జేర్చునలెను మరియు నందు 1½ పలముల
 ఘృతిమును, 7½ పలములు పిల్లి తేగలమున, 15 పలములు వాలనశే
 మందాగ్నిచే రసక్రియగా లోహాద్వితో కలుపుగు వాకిము జేయవలెను.
 పాకమున నుండి దెలిసికొని అందు, నాయుకంపంగములు, శుంఠి, ఛి
 న్దు, జీలకర్ర, మోదుగ మాడలు, మిరియాలు, పిప్పప్ప, ప
 ష్ప, త్రిఫలములు, నాగద న్తీమూలము, వీలకలు, అమలము
 వ్యము, మోడి, చిత్రమూలము, తుంగముస్తల, ప్లవ్విదాయబీజములు
 వీనిని ఎత్తేర్లకముగ 1½ తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి,
 వస్త్రముగాలితముజేసి ఈ చూర్ణముజేర్చి బాగుగా కలియఁగలిపి వాత్రము క్రి
 దింపవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట మెత్తగా చూర్ణించి భద్రపరిచుకొని,
 ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది విహంగాదిలోహ మనబడును. దీనిని 5 మో
 10 యవలవరకు మోతాదు చొప్పున తేనెతో నేవించిన ఆమవాతము, శోధ
 అగ్నిమాంద్యము, హలీమకము ఇయ్యవి శమించును. ఇయ్యది ఆమవాతమునకు
 మిక్కిలి శ్రేష్ఠమైనది.

137. విష్ణు శాస్త్రి గుట్టె

శ్రీ విదంభలతక వాకుచీనా. వ్యా దీ గుహరాహి మాత్రకీనాం ।
సలాంకలక్ష్మణ తిలోమహ్నా నుడే వీ డ్డీ వివిహ నివృణం॥

(గ-చి-కుష.)

వాయుసింహంగములు, నల్లబీడిగి-జలు, బావంచాలు, చిత్రకూటము, నేలతాడిగడ్డలు, పొత్తిమంప, నల్లనువ్వులు, నాగదస్తీమూలము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాభిరమము చేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణమునకు సమముగ బెల్లమును గ్రహించి ఈ రెంటిని గలిపి మెత్తగా మర్చించి, నీ యవల పరిమితి గుటికలు చేయవలెను. ఇట్లుచే విషం గాదినట్టిక యనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక చొప్పున నేదొచ్చిన కుష్ఠ రోగము శమించును.

638. విశంగాది చూరము

శ్లో॥ విడంగం వాగరం రాన్నా విష్ణులీహింగు సైంధవం ।

భారీ షారక్క తమార్చుం పిబేద్వా శ్శుతమాత్రయా ॥

సకలైశ్వర్యకావ్యసహితా మహాగ్నిః (వా-కాస.)

వాయువివగములు, శుంఠి, నన్నరావ్యము, పిప్పళ్లు, పువ్వులు, ఇంగువ, సైంధవలనూము, గంటుభారంగి, యవతౌరము పీనివి నమాంకి గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రగాభితము జేయవలెను. ఈ మూలము 1/4 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన కఫానుబంధముగల వాతకొంఠ శ్వాస, హిఢ్మ, అగ్నిమాంద్యము ఇయ్యది శమించును.

(185) విదారీ - నేలగుమ్మడు.

639. విద్యార్థుని వృత్తిగతులు

శ్లో॥ ఘృతపాత్రం శతగుణే విదూరీ స్వరసే పచేత్ ,

సీదం పునః శతగుణో గచ్ఛే పయసి నాథయే ॥

శర్కరాయాస్తుగాక్షీర్యాః ష్టైశ్చస్యేషురసస్యచ ।

సీపుల్యాః సా జదాయాశ్చ భాగైః పాదాంశైశ్చ ద్యుతం |
 నులికాః కాగయేదైర్ద్యోయథాన్తూల ముదుంబరం ;
 తాసాం ప్రయోగాత్ పురుషః కులింగ ఇవ హృద్యతి ||

(చ-వాచికగణ)

ఘృతము 4 పృస్థములను గ్రహించి 400 పానముల నేలగుమ్మడి కృష్ణముతో జేర్చి మందగిచ్చి ఘృతపాకముజేసి వడియగ్గిటవలెను. పిమ్మట నీ ఘృతమును, 400 పృస్థముల అవుపాలను, 1 పంసము చక్కెరను, 1 పంసము జెడు ఊప్పునాగమును, 1 పంసము నీరుగొట్టివెత్తుల చూర్ణమును, 1 పంసము విత్తరీచూర్ణమును, 1 పంసము పెద్దమాలగొండికత్తుల మిర్చమును ఒకటిగా కలిపి మందగిచ్చి చేగట్టి నడవన పాకము జేయవలెను. పాకము కొంచెము చల్లబడి సమయమున అత్తికాయ పగ్గనాణమున గుటికలుగా జేసి యారబెట్టవలెను. కిన్నుట నీ గుటికలను 1 పంసము నేనెలతో జేసి యారబెట్టవలెను. ఇయ్యది వృషభగుడికి యనబడును దీనిని ఒక్కొక్కటిగా నేవించిన మిక్కిలి వృష్ణమగును

40 విదార్యాది క్వాధము

(వా.సు.అ. 15)

విదార్యాదిగణమున * చెప్పబడిన ద్రవ్యములను సమాంశములుగ జూజి, మెత్తగా నలిగి గొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి, సిద్ధము జేయబడిన యేదయమును 1 పలము మోతాడు చొప్పున నేవించిన హృద్యము, భృంశము, వ్యూహము, ఆగును. వాతపిత్తములు, శోష, గల్లము, అంగమర్దము, శర్శ్వక్యాది వేదకృష్ణ భాద్యవి శమియను.

641. విదార్యాది తైలము

ప్రాణితతో విదారీ యష్టాహ్వా శృంగారక కశేరభి |

తైలం దశగుణక్షీరం సిద్ధం న స్యేత్ పూజితం || (భై ర-ముఖికోగ)

* విదార్యాదిగణము - జ్యోతిషశాస్త్రమున (అయుర్వేద పరిభాష) దీని అధ్యాయమున చెప్పబడిన వాగ్భటోక్తగణములను జూడవగును.

శేలగుమ్మడి, అతిమధురము, పెద్దతుంగముస్తలు, సుగంధముస్తలు వీనిని పృత్యేకముగ 1 వలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కల్కమును సిద్ధము జేయవలెను. పిమ్మట నీ కల్కముతో 1 పృగ్గము తిలతైలమును, 10 పృగ్గములు పాలను జేర్చి మందాగ్ని చే తైలపాకము జేసి పడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుడిసటిది విదార్యాదితైల మనబడును. దీనిని నవ్వుము జేసిన దివ్యముగా స్తోత్ర మేర్పడును.

(180) విభీతకః - తానికాయ.

642. విభీతకాది గుటిక

శ్లో॥ విభీతకా యోమలనాగరాజాం చూర్ణం తిలాశాం చ గుడవ్య మఖ్యః ।

తక్రానుపానో వటకః పృష్ఠముక్తః క్షిణోప ఘోరావపి ప్యాదురోగాక ॥ (ముకుందం.)

తానికాయలు, కుద్రము ఘోమము, కుంతి, నల్లనువ్వులు వీనిని సమాశము లుగ గ్రహించి మెత్తగా చూర్ణించి పస్త్రగాభితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ మార్ల మొత్తమునకు సమముగా గుడము (బెల్లయుగ్మ గ్రహించి, ఈ రె టిని ఖల్వమునందుంచి మెత్తగా కలియమారి రోయవల పరిమితిని గుటికలను జేయవలెను. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక నే నేవించిన సమయములును శమించును.

643. విభీతకాది క్యాధము

శ్లో॥ విభీతకకవా థాత్రీ వటోలాకివనాపకః ।

క్వాథో సుగులునాపేయః శోభపాకాక్షిశూలహః ॥

పిల్లం చ స ప్రిణం కుశ్మిం రాగాదీంకృపి నాశయేత్ ॥

(భైరవశత్రోగ.)

తానికాయలు, కిరక్వాయలు, ఉసిరికపప్పు, చేదుపొట్ల, వేపచెక్క, ఉడ్డెరపువేలు వీనిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా పరియగొట్టి కషాయ విధి ననుసరించి సిద్ధము జేసిన కషాయమును 1 వలము మోతాదు చొప్పున

రేయఃపల పరిమితం శుద్ధగుణములందు జేర్చి వానము వేసిన అక్షిరోగం, అక్షి
పాకము, పిల్లము, వర్షాగ్రహణము, వేత్రోగము మున్నగు వేత్రోగములకు
శమించును.

644. విభీతకాది తైలము.

శ్లో॥ విభీతకఫలం పుష్పం హరితాలం చునశ్శిలా ।

పక్షిమైలం విపక్వమ్మం బాలాశాం పూతికర్ణశ్చ ॥ (భైర-బాలరోగం.)

తానికాయలు 1 పలము, చంగల్వకోకు 1 పలము, శాళకము 1 పలము,
మణిశిల 1 పలము, పినివి మెత్తగా దూర్చించవలెను. పిమ్మట వీరి కల్కుమును
సిద్ధపంచి, వీనితో పక్వము తిలతైలమును, 2 పక్వములు జలమును జేర్చి
మందాగ్నిచే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఈ తైలమును కర్ణపూరణము
జేసి, చిన్న పిల్లలకు గలుగు పూతికర్ణము శమించును.

645. విభీతకాది కషాయము

శ్లో॥ విభీతోష్ణాద్విధిమాతశ్చ కటుకా తిగ్రఫలా నిశా ।

కృష్ణోహస్తీ తృచాం దాహం జ్వరం చ విషమం దుర్బలమ్ ॥

(గ-ని-జ్వరం.)

తానికాయలు, కేలగుజ్జ, కటుకరోహిణి, తిగ్రఫలములు, పసుపు పినివి
మొదలగువిధిగాగ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి మనుసరించి
పక్వము చేసి, పానమును 1 పలము మోతాయు చొప్పున సేవించిన తృప్తి,
దాహము, జ్వరము, దాహం జ్వరం చ విషమం దుర్బలమ్.

646. అక్ష బీజాది వర్తి

శ్లో॥ అక్షబీజ మరీచామలకత్నా తులేయస్థిమధుకైః సమభ్రాగైః ।

పర్తయః సువిహితాః జలపిష్టా నాశయంతి తిమిరాణ్యచిహ్నా ॥

(గ-ని-వేత్రోగం.)

తానికాయగింజలోనిపప్పు, తెల్లమిరియాలు, ఉసిరిక పప్పు, మైల
కుత్తము, అతిమధురము పినివి సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి

విష్ణుస్థానము]

• విష్ణుకాంతాది క్వాధము

కవి

జలముతో నూరి నన్నని పర్వలను జేయవలెను. ఇయ్యది అక్షతీజానివ రి యన
బడును దీనిని జలముతో నరుగదీసి నేతిముల కంజము చేసిన తిమిరరంగము
శమించును.

647. విభీతకాది చూర్ణము

శ్లో॥ విభీతక కణాముడి పైంధవం తత్సమం ననుం |

గోమూలేనా వీచేన్నిష్కం స్వరభంగ ప్రకాస్తయే ||

(బ రా - ౧ - ౧౯౫.)

తానికాయలము పిప్పళ్లు, బోడతగము, సింధవలవలము వీరిని నచూసము
లుగ గ్రహించి మెత్తగ చూర్ణించి వస్త్రగాలితము చేయవలెను. ఈ చూర్ణ
మును నీ తులము మోతాదు చొప్పున గోమూత్రముతో నేవించిన స్వరభంగము
శమించును.

648 విభీతకావ లేహము

శ్లో॥ అజస్య మాత్రస్య శతం పలానాం శతం పలానాం చ లిద్రునుస్య

పక్వం సమధ్యాకునీహన్తి కాసం క్వాసం చ తద్వత్పబలం బలాసం

(యోగ - కాంస.)

తానికాయలచూర్ణము 100 పలములు, నూరు పలముల మేకమూత
ములో వేసి రసక్రియగా మందాన్ని చే పాకము చేయవలెను.
బడిన విష్ణుట కావలసినంత తేనెజేర్చి అవలేహమువలె కలిపి భస్మ
దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన కాస, క్వాస, ష్మ
కఫజ్వార్ధులును శమించును.

(187) విష్ణుకాంతా - విష్ణుకాంతము.

649. విష్ణుకాంతాది క్వాధము

శ్లో॥ విష్ణుకాంతా సహజేవీ శుంఠి భూనింబశాంతిభా |

మధుపిప్పలి సంయుక్తః క్వాధః శీతజ్వరాపహః | (చై - చిం - బద్ధగం.)

విష్ణుకాంత, సహజేవి, శుంఠి, నేలవేము, సుగంధిపాల వీనిని సచూ
కములుగ గ్రహించి, నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము చేయబడిన

కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొంచెము లేనె, సిప్పలిమార్జము
లతో జేర్చి నేవించిన శీతజ్వరము శమించును.

(188) వృద్ధదారుకః - సముద్రపాల.

650. వృద్ధదారుక సమచూర్ణము

శ్లో॥ త్రికటు త్రిఫలచక్రం దార్శ్య వరణగోక్షురం ।
అలంబుషం గుహాచీం చ సమభాగాని చూర యేత్ ॥
సర్వేషాం చూర్ణ మాహృత్య వృద్ధదారస్య తత్సమం ।
కాఙ్గకేన చ తిష్ఠేయం అక్షమాత్రం యథావిధి ॥
జీరేచ పరిహారం స్నాతో భోజనం సర్వకామికం ।
వాళయేత్ క్షీపదం స్థాల్న మామవాతం చ దారుణం ॥
శుల్కపృష్ఠానలహరం వాతశ్లేష్మ జ్వరాపహం ॥ (భై-గ-క్షిపద.)

త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, చక్రము, మ్రాసుపసపు, ఉలిమిరిచెక్క, పజేరుకాయలు, లజ్జాశు, తిప్పతిగ వీనిని పృత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించవలెను. వృద్ధదారుక బీజములను 12 పలములు గ్రహించవలెను. పిమ్మట వీని నన్నింటిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. ఇటుల జేయుడిసిది వృద్ధదారుక సమచూర్ణ మనబడును. దీనిని 1 తులము కైశ్యూన కాంజికముతో నేవించవలెను. ఇందువలన క్షీపదము, వాతము, శుల్కము, కుష్మము, వాతశ్లేష్మజ్వరము ఇయ్యది.

651. నిచులాది లేపము

శ్లో॥ నిచులు కటఫీనుస్తం దేవదారు మహావధం ।
దచాదస్తీ చ మూర్వా చ లేపః శోష్ణో శోఫహా వా శుశ్ముఖశోగం .
నీటిపంబ్బోజేరు, ముండ్లదిరికెనచెక్క, తుంగముస్తలు, దేవదారు, శుగరి, వని, నాగదస్తీమూలము, చాగదుంప వీనిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. దీనిని జలముతో గలిపి

ఉడికించి గోరుచెచ్చగా నున్నప్పుడు లేపనము జేయవలెను. ఇందువలన కంఠ
కోగములలో గలుగు పోపు, కూల ఇయ్యవి శమించును.

(190) శబ్ద - జనుము.

652. శబ్దాది లేపము

శ్లో॥ శబ్దాతనీమూలక శిశుకిదైన్యః పియాలనుజ్ఞాన యుతైషిరైశ్చ |
కోలామృతా శిశుః ప్రసర్వనాన్ గజాతివామాక రహటపమైః ||
వికైషికా వృత్తక తిల్యకైశ్చ మరాహ్మపిషైః అనకృత్రవిజ్ఞాతైః ||
(గ-ని-గలగండాది.)

జనపవిత్రులు, అవిశింజలు, ముళ్ళంగిశింజలు, మునగవిత్తులు, కల్లులోని
మడ్డి, చారపప్పు, నువ్వులు, రేగుశింజలు, తిప్పతీగ, మునగపట్ట, గలిజేరువేరు,
జల్లేడువేరు, గజపిప్పలి, మృంగకాయలు, చుగల్వకోమ, చిరుబొద్ది, కొడిక
చాలచట్ట, లాడుగపట్ట వీనిని సమాంశములుగ గొనించి మెత్తగా చూర్చించ
వలెను. దీనిని పులిసిన కలుతోనూరి లేపనము జేసిన వాతజగలగండ శమించును.

191) శతపత్రి - చామంతి.

దీనిని గురించినచోత్యేక యోగములు గానరావు.

192) శతపుష్ప - సదాపవిత్రులు.

653. శతపుష్పద్వయ పుత్రము

శ్లో॥ శతపుష్ప మృతాదారు చందనం రజనీన్ద్రయం |
జీరకే ద్వేవచానాగ త్రిఫలా గుగులుత్సవం ||
మాంసీన వృషపత్త్రేన రాస్నా శ్మింగీ చ చిత్త్రకం |
కిరీమిఘ్న మశ్వగంధాచ తైలేయం కటుకోహిణీ ||
సంధనం తేరం వృషం జాతీఫల దిప్తిః సమైః |
వీరైశ్చ కాశికైః కల్పైః పుత్రసంసం విపాచయేత్ ||
వృషమండితైక రండ బిల్వపత్రి భవోరసః |
కంటకార్యా స్తథాచ్యస్తం క్షీరపిస్థం వినిక్షిపేత్ ||

సిద్ధమేతత్ ఘృతం పీతం ఆ స్తోమ్యద్ధి వ్యరూపాతి ।
 జాతవృద్ధిం శీతవృద్ధిం మేదోవృద్ధి మధావీవా ॥

మూత్రాన్వద్ధిం శ్లేషదం చ యక్ష్మత్ప్రసూనమేవచ ।

శతపుష్పా ద్యమేతద్ద్యై ఘృతం వాన్తిన సంశయః ॥ (భైర-వృద్ధి)

శతపుష్పి, తిప్పతీగ, దేవదారు, మంచిగంధము, పసుపు, మార్మినుషసపు, జేలకర్క, నెల్లజీలకర్క, పస, నాగకీసరములు, తిరిథలములు, గుగ్గిలము, లవంగ పట్ట, జటామాంసి, చంగల్పకోష్ఠ, ఆకుపత్రి, ఏలహు, సన్నరాష్ట్రము, కర్కాటకశృంగి, చిత్రీఘృతము, జాయువిడంగాలు, తెన్నేరు, రాతిపువ్వు, కటుకరూపిణి, సెండవలవణము, గిరింధితగము, చంగల్పకోష్ఠ, జాతి కాయలు, తామరతూండ్లు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూరించి కల్కమును సిద్ధము జేయవలెను. పిమ్మట నికల్కముతో 1 బర్జనము ఘృతమును, 1 బర్జనము అడ్రురపాకుల రసమును, 1 బర్జనము బోడ తరపు రసమును, 1 బర్జనము ఆముదపాకుల రసమును, 1 బర్జనము మారేదాకుల రసమును, 1 బర్జనము వాకుమ స్వరసమును, 1 బర్జనము చాలను జేర్చి మందా గ్నిచే ఘృతపాముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినదిని శతపుష్పాద్యఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించ వలెను. ఇందువలన ఆస్త్రవృద్ధి, వాతపిత్తజవృద్ధులు, మేదోవృద్ధి, మూత్రజవృద్ధి, శ్లేషదము, ప్లిహాభివృద్ధి, యక్ష్మివృద్ధి ఇయ్యువిశమించును.

654. శతపుష్పాది కషాయము

శతపుష్ప వచాపత్రం దేవదారు హరేణకా ।
 ఘృతము వచాపత్రం దేవదారు హరేణకా ।
 ఘృతము వచాపత్రం దేవదారు హరేణకా ॥

(గ-ని-బ్యర)

శతపుష్పి, పస, చంగల్పకోష్ఠ, దేవదారు, రేణుకలు, ధనియాలు, వట్టి పేరు, తుంగము స్తలు వీనిని సమాశములుగ గ్రహించి, మెత్తగ నలయగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము జేసి కషాయమును 1 పళము మోతాదు చొప్పున కొద్దిగ తేనెతోగాని, చక్కెరతోగాని జేర్చి నేవించిన వాతజ వ్యరము శమించును.

1 తావలీ - సిల్లిపీచర.

55. బృహచ్చతావలీ ఘృతము

త్వో॥ శతావలీ మూలతులా శృతస్యః సంప్రవీడయేత్ ।

రసేన శ్రీరతుశ్శ్వన పచేత్తేన ఘృతాధకం ॥

జీవనీయైః శతావర్యా మృద్వీకాభిః పరూషకైః ।

పిష్టి. ప్రియాలై శ్చాక్షుఃకైః ద్వియవ్రసుధుకైర్భిషక్ ।

సిద్ధే శీతే చ మధునః పిప్పల్యాశ్చ కలావృకం ।

నితాదశపలోన్నిగ్రా ల్లిహ్య త్పాణిశలం తతః ॥

యోష్యభృక తుక్రగోషఘ్నం వృన్యం పుంసవనం చ తత్ ।

క్షతం క్షయం రక్తపిత্তం కాశం శ్వాసం హలీమకం ॥

కామలాం వాతం క్తం చ పిష్టం హృచ్చిరోగ్రహం ।

ఉన్నాదార త్యపస్సారాక్ వాతపితృర్మకాక్ జయేత్ ॥

(చ-యోనివ్యాపతుః)

పిల్లిపీచరశ్శు 400 పలములు గ్రహించి మెత్తగా దంచి, అందుండి
పమును గ్రహించవలెను. పిమ్మట నీ రసపరిమితికి సమముగ పాలను,
స్థములు ఘృతమును జేర్చవలెను. అందు, జీవనీయ గణద్రవ్యములు (శీతావర్యా
) , పిల్లిపీచరశ్శు, చాగ్న, చిట్టిగోషండు, చారపవ్వు, రెండు పలములు
సంధురములు (సంజము, జలజము) వీనిని హృత్స్యకముగ 1 తుల
లించి, మెత్తగా దంచి సిద్ధము చేసిన కల్పమును గూడ జేర్చి
పాకముచేసి వడియగట్టవలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట నందలి నీరు
ని, తీ పలములు పిప్పలిచూర్ణమును, 10 పలములు చక్కెరచూర్ణమును
బాగుగా కల్పముతో చిటికి కలియగలపవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుట
బృహచ్చతావలీఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున
వనవలెను. ఇందువలన యోనిరోగము, రక్తదోషము, తుక్రగోషము, ఉగ్ర
ము, క్షయము, రక్తపితము, కాశ, శ్వాస, హలీమకము, కామిల, వాత
ము, విస్పము, హృచ్చిరోగము, శిరోరోగము, ఉన్నాదము, అపస్మాము
లై శమించును; నద్యశ్శుక్రమును జేయును.

656. శతావరీ ఘృతము

శ్లో॥ శతావరీ మూలకలక్మం ఘృతప్రసం పయస్పయం ।
పచేన్నృత్యగ్నినా సమ్యక్ క్షీరం దత్వా చతుర్థణం ॥
నాశయోగమసీతం చ నాశపితోద్భవాక్ గదాక్ ।
రక్తపిత్రం తృణం మూర్ఖాం శ్వాసం సంతాపమేవచ ॥

(భై-గ-అమః ౩)

సిల్లిపిచరజేభ కలక్మము లే వలములు, ఘృతము 1 పృస్థము, గలము
1 పృస్థము, పాలు 4 పృస్థములు ఇటుల గ్రహించి, వీని నన్నింటి నొక
పాత్రలో జేర్చి ను దాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియుట్టించెను. దీనిని
1 ఘృతము మోతాదు చొప్పున నేవించిన అమలీతము, రక్తపిత్రము, తృష్ణ,
మూర్ఖు, దాహము, శ్వాస ఇయ్యవి శమించును.

657. శతమూల్యాది లోహము

శ్లో॥ శతమూలీ సితాధాన్య నాగకేసర చందనైః ।
తిక్తిత్యయతిలైర్యుక్తం లోహం సర్వగదాపహం ॥
తృష్ణా దాహజ్వరచ్ఛర్ది రక్తపిత్ర హగంపరం ॥ (భై-గ-రక్తపిత్ర)

సిల్లిపిచరజేభ, చక్కెర, ధనియాలు, నాగకేసరాలు, మంచిగంధము, తిక్తికలు
ము, తిజాతకములు, వల్లనువ్వులు వీనిని సనుభాగములుగ గ్రహించి,
చురించి ప్రస్త్రగాలితము చేయవలెను. సిన్నట్ల నీ మూల మొత్తము
లోహాభిన్నము గలిపి భద్రీపరచవలెను. ఇయ్యది శతమూల్యాది
వ్యస్తాభిన్నము. దీనిని రే యవల మోతాదు చొప్పున లేనెతో నేవించవలెను.
ఇదిగదాహ, జ్వరము, ఛర్ది, రక్తపిత్రము ఇయ్యవి శమించును.

658. శతావరీ మంహూరము

శ్లో॥ సంశోష్యచార్ణితం కృత్వా మంహూరస్య పలాప్త్యం ।
శతావరీ రగన్యాష్టే దక్షశ్చ పయస్పత్రా ॥
పలాన్యాదాను చత్వారి తథాగవ్యస్య సర్వితాః ।
విపచేన్నృత్యమేకభ్యం యావత్పిడత్య మగతం ॥

నిధం తు భక్షయేస్సద్యే భోజనస్యాగంతో ౭పివా |
వాతాత్మకం పీత్రభవం కూలం చ పరిణామజం ||
విహస్తేన్ద్రియనియోగో ౭యం మండూరస్య నసంశయః ||

(శ్లో-కూల.)

బాగుగ కుదితేసిన మండూరచూరము ౪ పలములు, పిల్లివీచగజేళ్ళు ౪ పలములు, పెరుగు ౪ పలములు, పాలు ౪ పలములు, ఆమ్లమిడ్ల ౪ పలములు ఇలుల పీనినెల నొకటిగా నొక పాత్రలో జేర్చి మందాగ్నిచే నవియెల్ల గట్టిపడువరకు పాకముజేసి, చల్లబడిన పిమ్మట మృదువుగా చూర్ణించి భవ్యపరచవలెను. ఇయ్యది శతావరీమండూర మనబడును. దీనిని పియవల మోతాదు చొప్పున భోజనమునకు మధ్యగాని, అంతమునంతగాని నెదించిన వాతపీత్రజకూల, పరిణామకూల ఇయ్యవి శమించును.

659. బృహత్పతావరీ మండూరము

శ్లో|| మండూరస్యా తిత్తప్య వరాక్యాథ పుత్రస్య చ |
చూర్ణిత కృత పలాన్యస్తా శతమూలీ రసస్యచ ||
దగ్ధిశ్చ దయసక్వాప్తా వామలక్యా రసస్యచ |
చతుః పలం పుత్రస్యాపి శాణమాత్రిం వినిక్షిపేత్ ||
సిద్ధే ప్రత్యేక మేతాహం అజాతే ధాన్యము స్తకం |
త్రిజాతకం కణాపథ్యా చోషయు క్తం నిరూన్తి చ ||
కూలం దోషగ్రియోద్భూతం అమపిత్తం చ దాయణం ||
అరుచిం చ విమించైవ కాశం క్వాసం చ నాశయేత్ ||

తిగ్ధలక మాయమున బాగుగా శోధించిన మండూరచూరము ౪ పలములు, పిల్లివీచగజేళ్ళరసము ౪ పలములు, పెరుగు ౪ పలములు, పాలు ౪ పలములు, ఉసిరికవండరసము ౪ పలములు, నెయ్యి ౪ పలములు ఇలుల గ్రహించి మందాగ్నిచే నవియెల్ల గట్టిపడువరకు పాకము జేరువలెను. పిమ్మట నందు ఓరుము, ధనియాలు, తుంగముస్తలు, త్రిజాతకములు, పిప్పళ్లు, కరక్కాయలు వీనిని పరిశ్లేషముగ $\frac{1}{4}$ తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి పచ్చగాలితము జేసి, ఈ చూరమును జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి చల్లారబెట్ట

నలెను. 'మృత్యు మెత్తగా చూర్ణించి భద్రీపరచవలెను. ఇయ్యది బృహచ్చతావరీ
మండూక మనబడును. దీనిని రే యవల మోతాదు చొప్పున నేవించిన త్రిదోషక
కుల, అమృషిత్రిము, అరుచి, ఛర్ది, కౌసము, క్వాస ఇయ్యది శుష్కించును.

660. బృహచ్చతావరీ మోదకము

శ్లో॥ శతావరీశ్యదంస్త్రీ చ బలాచాతి బలాశథా ।
మర్కటీశ్యదంజం చ విదారీశ్యదంజం రజః ॥
ఏతాని సమభాగాని పలికాని విచూరయేత్ ।
తస్మా చ్చతుర్దశం దేయం శ్రేలోక్యో విజయరజః ॥
ఏతదశీశ్యతం యావత్ తదర్థం ధూహితం పయః ।
తావన్మాత్రేణ దాతవ్యః శతావర్యా గవస్తథా ॥
విదార్యా స్వరసపక్షం సితాపల శతద్వయం ।
గోలయిత్వా సితాంచైవ పాలే శ్రీ తామ్రమయే కుభే ॥
పాచయేత్ పాకవిద్యైశ్చో మోదకం పరమం హితం ॥
త్యూచనం త్రిఫలాదస్త్రీ త్రిజాతం సైంధవం శతమ్ ॥
భావ్యకం వాలకం ముసం కస్తూరీగోసనీకుగా ।
జాతీకోశఫలం మాంసీ పత్రం వారేంద్రగింధికమ్ ॥
శతపుష్పం చ విదారప్రియంశున లవంగకమ్ ।
సరళం కైలజం కుంభం జాతీపుష్పం యవానికా ॥
మృగ్మలం కేసరం మేఘేనుధుగం నురదాదు చ ।
మృగ్మలం తాలీపత్రం చ ఖయోరీ రవగంధకా ॥
మృగ్మలం దశం తగరం మృగం మృగేకం కర్మనమ్మితమ్ ।
మృగ్మలం త్రిమగంధేన కర్మనా జాధివాసయేత్ ॥
మృగ్మలం చ నే రాజలే పాలే సావ్యమే కర్మనమ్మితమ్ ॥
కర్మనాగం కర్మనమ్మితమ్ క్షీరం చానువీచేత్ పలమ్ ॥
పాలేకర్మనాగం వా భక్షయేత్తు వివక్షణమ్ ॥
పచకుర్మీ క్షయస్తస్య భజలే పృథుదాశతమ్ ॥

... .. (తై. ర. వా. తీ. క. ర. గ.)

విలిపీవరశేఖ, పల్లెరుగాయలు, చిటాముట్టి, అతిబల, పెద్దదూలగొంగి
విత్తులు, నీరుగొట్టివిత్తులు, నేలగుమ్మడిగడ్డ, వీనిని పృథ్వీకముగ 1 చలము

వీతాకా సార్వభౌమాకా భాగాకా కల్పయేచ విహవయేత్ ।

చతుర్జన్య నిరణా పాదశీషం శృణం ఋషేణా ||

నియోజ్యతైస్సే చ క్షీరచర్మం విరిక్షిపత్ ।

కాకాచి రసహిసం జలహిసం చ యోజయేత్ ॥

శతావధి దేవదారు మారనీ తగినవిని.

శతపుష్ప బలాకుః పోశైలేయ ముత్పలం ||

ఋద్ధిర్మదా చ వాధుః కారోఽపి జీవకస్యా ।

వీషాం కగ సమైః కల్కం నైలం గోమయవహ్నినా॥

పల్లెటూరు పాఠశాల (బి) పునాది స్థాపన.

● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ● ●

శతావరీ తెలమిదం కృష్ణాశ్రేయేణ భాషితం || (వై-చి-వాతకోగ.)

కిల్లిపేచు చేళ్ళు, చిట్టాయిట్టి, మహామల, కోలపాన్న, మయ్యాన
పొన్న, అయిదుపువేరు, పెన్నేడుగడ్డ, పల్లెడుకాయలు, మాచేడువేగు, లెల్లు
వేరు, గోరింటవేరు వీరిని పుట్టేకముగ 1 క్క పలము చొప్పున గగిహించి
మెత్తగా నలియగొట్టి 4 పుస్తయల జలమువగుడు తేర్చి 1 పస్తము మిగులునాకు
పుట్టించుటలేదు పిమ్మట నీ కసూరుమున 1 నగిసము తిలతైలుమును,
పల్లెడుచేళ్ళు, 1 నగిసము కిల్లిపేచువేళ్ళు నగుమును, 1 పస్తము జలమును
పుట్టించుటలేదు ముగము, కిల్లిపేచువేళ్ళు, దేవదారు, జటామాంసి, గగింధికగళు,
పుట్టించుటలేదు, పల్లెడుచేళ్ళు, చిట్టాయిట్టి, చంగలవ్వికోస్తు, వీలమలు, కొంజకు,
పల్లెడుచేళ్ళు, యుచ్చి, మీ, అశిమధురము, కాకోలి, జీవకము వీరిని
పుట్టేకముగ 1 కలము చొప్పు: గగిహించి, మెత్తగా దించి నిద్రము జేసిన
కల్పము నుకూడ తేర్చి పిడక విస్ఫులపై తైలవాకముననే వడియగట్టాలెను.
ఇటుల సిద్ధము జెందుమడిచిట్టిది శతావర్తతైల మనమగును. చేరిన అభ్యంగము
కేసిన యోనిసూల, కశమూల, కామిల, హంగు, గగింధిము, గగింధిసీతాలము,
చీమపద్మి, కోష, పగిమోము, దండాపతానకము, వాతగక్తము, అల్పగము,
అధ్వానము, రెక్తపిత్తము, వంధ్యాస్త్రిము ఇయ్యని శమించును. సిద్ధిత్తుకము
గును. మిగుల వాజీకరణ మగును.

195. శల్లకీ - అందుగచెట్టు.

దీనిని శురించిన త్రోవైక యోగములు గానరావు.

196. శంఖపుష్పీ - దింపెన.

663. శంఖపుష్పీ రసాయనము (ఘృతము)

శ్లో॥ నలదల కిటుకొహిణి పయస్యానుధుకం చందనశారివోగగంధాః

త్రిఫలా కటుకత్రయం వారిశేవబోలం లవణం చ త్రైసుపిష్టైః

త్రిశుశేన రసేన శంఖపుష్ప్యైః స పయస్క - ఘృతనల్వణం విపక్వం

ఉపయజ్యభజ్జడోఽపి వాగ్మితథారీ ప్రతిభానవానరోగః ॥

(వా-ఉ-రసాయనం.)

చక్రీశ్వర, కటుకరోహిణి, జీవన్తి, అతిమధుము, మంచిగంధము, ముగంధిపాల, నవ, త్రిఫలములు, త్రికటుకములు, వసపు, మౌనుచుపపు, చోదుపొట్ట, సైంధవలమణి వీని ప్రత్యేకముగ 1 పులు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగ దంచి కల్కమును సిద్ధము చేయవలెను. పిన్నట నీ కల్కమును, 16 పగ్గముల ఘృతమును, 48 పగ్గముల దింపెన (గమూల, స్వోసమును, 16 పగ్గముల సాలను ఒక పాత్రలో జేర్చి, మందాగ్ని చే ఘృతపాకము చేసి వసియగట్టవలెను. దీనిని పృథి నిత్యమును 1 తులము మోతాడు చొప్పున రసాయనవిధి ననుసరించి సేవించిన వాగ్మితథి, శుక్రితథారణము, పృథిభయన గలిగి జరావాన్ధులు శుభించును.

664. శంఖపుష్పీ తైలము

శంఖపుష్పీ మహారింబ వాసానా మర్దనస్య చ

కారసే నారనాశేన లాక్షా తోయేనమస్తునా ॥

శిశుశ్చ దాడిమీదారు నిశాయుగఫలత్రికైః

చండనోశీరవాల్లశ్చ శ్రీశిండమధుకాంబుదైః ॥

క్యామా శైవాలశేఫాలీ రణోత్పల రసాంజన్యైః

గంధద్రవైశ్చ నిఖిలైః పచేత్తైలం తిలీగ్భవం ॥

ప్రయోగాదస్య నశ్యన్తి బాలానా మఖిలాగదాః

.....ననుజ్జదం శంఖపుష్పీ తైలం భువనమంగళం ॥

(ఉ-ర-బాలరోగం.)

దింబెనర్ధరసము 1 పృష్ఠము, పెద్దవేపచెక్కపానము 1 పృష్ఠము, అడవరపురసము 1 పృష్ఠము, మద్దిచెక్కపానము 1 పృష్ఠము, తులకమున 1 పృష్ఠము, లాక్షాస్వరసము 1 పృష్ఠము, పెరుగుమీదలేట 1 పృష్ఠము, తిలకము 1 పృష్ఠము ఇటుల నొక పాత్రలో జేర్చవలెను. మరియు, దానిమీద బెరడు, దేవదారు, పసుపు, మౌనుచుసపు, తిగిఫలములు, ఎర్రచందనము, కట్టిజేరు, కురుజేరు, మంచుగంధము, అతిసుధురము, కుంగము పలు, తొవవేర, నాచు, చాచిలిజేరు, ఎర్రకలువదుంపలు, రసాంజనము, యితర గంధద్రవ్యములు దీనిని పృథ్వీకముగ 1 కులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా మింగి, నీర్లము జేసిన కల్కమును నూనె పె పాత్రలో జేర్చి మందాన్నిచే తైలముగా ము జేసి పడియకట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయుబడినట్టిది శంఖపుష్పితైల మనబడును. దీనిని బొలుర కళ్యాణము జేసిని బాలరొగములెల్ల శమించును. మరియు, నిల్లలకు కాంతియు, మేఘయు, పుష్టియు గలుగును.

(197) కాకపుత్రుఁ - పేకుచెట్టు.

దీనిని నురించిన పృథ్వీక యోగములు గావరావు.

(198) కాలపక్షి - ముయ్యాకుపాన్న.

665. శాలిపర్ణ్యాది క్వాథము

శ్లో॥ శాలిపక్షి బలా ద్వాక్షా నుమాచీ శాలిపా రథా ।

అసాం క్వాథం పితౄక్ష్మణ్ణ తివ్రవాతజ్వరచ్చిదం

ముయ్యాకుపాన్న, చిట్టముట్టి, వాగ్గి, తిప్పరీగ, మగ్గి, పమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కదాయచి నీర్లము జేసిన కపానమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన తిప్పరీ వాతజ్వరము శమించును.

666. కలస్వాది ఘృతము

శ్లో॥ కలశీ బృహత్తి ద్వాక్షా వాగ్గియస్తి రి-బ గోక్షురైః ।

బలా వర్షటకాంభోద శాలిపక్షి యవానైః ॥

పక్కముక్కలైతె నర్హుల కలెగ్గఁజేసి, నువ్వీవోలె
 నీతెచ్చవల్లీ నానీమేదములక పొప్పఁరె || 16.

కౌమర్యసాధనము] సిద్ధికాల్పన కల్పము

నాల్గింటి నొక పాత్రలో జేర్చి మంత్రాన్ని చేర్చుతామని జేసి వడియగట్ట
వలెను. ఇయ్యది కాల్పనీయత కల్పనబడును. ౧. దీనిని ౨. కులము ౩. వృత్తాంతము
చొప్పున నేపించిన పద్మమేకము. కుక్క మేహము క్షుబ్ధము. ధాతుక్షయము,
బోధ, కాన ఇయ్యది కమించును.

శ్రీ భాగవత సిద్ధికాల్పన కల్పము
మృత్యువృత్తివలన మృత్యువును గాల్చి. ధాత్యువృత్తివలన వానిని
సమభాగమున మృత్యువును భాగాలందు గలదిగా ౧౦౦ భాగాలుగా
తదరం పారదేశములకు జల్పి క్షయింపవలెను. ౧. ౨. ౩. ౪. ౫. ౬. ౭. ౮. ౯. ౧౦.
శ్రీ భాగవత సిద్ధికాల్పన కల్పము
మృత్యువృత్తివలన మృత్యువును భాగాలందు గలదిగా ౧౦౦ భాగాలుగా
తదరం పారదేశములకు జల్పి క్షయింపవలెను. ౧. ౨. ౩. ౪. ౫. ౬. ౭. ౮. ౯. ౧౦.
శ్రీ భాగవత సిద్ధికాల్పన కల్పము
మృత్యువృత్తివలన మృత్యువును భాగాలందు గలదిగా ౧౦౦ భాగాలుగా
తదరం పారదేశములకు జల్పి క్షయింపవలెను. ౧. ౨. ౩. ౪. ౫. ౬. ౭. ౮. ౯. ౧౦.

(శ్రీ భాగవత సిద్ధికాల్పన కల్పము)
నేలగుమ్మడిగడ్డ 1 పలము, నేలతాడిగడ్డ 1 పలము,
1 పలము, తెల్లగలిజీరువేరు 1 పలము, కుద్దగంధకమునది పలము
రము 1 పలములు ఇటుల గంగిరెంద్రి యిందలి రసగంధకముల
మిగిలిన ద్రవ్యములను మేత్తగా మార్చించి మేత్తగాలితము
పిమ్మట గంగిరెందకములను కేజలిజేసి దీనిని మేత్తమును కేర్చి బాగుగా
కేళియమొనవలెను. ఈ మేత్తమును తెల్లగారగ చేకక కమయముతో నేడు
నూగులును, కేదెలలతో నేడు మారులును భావనజేసి, బాగుగా మేడించి,
మేత్తగా మార్చించి భగవంతుని వలెను. ఈ మేత్తమును కేళి
మేత్తాదు చొప్పున మధుస్వతములతో గలిపి నేపించి క్షయమున
వేయును దవలెను. ఇందువలన జరావత్కాయము నశించి యరకాలము
కమించు శక్తి కలుగును.

(200) కాగ్నిహోత్ర - బోధకము.

669. కాగ్నివర్ణ్యాది ఘృతము

శ్లో॥ కాగ్నిహోత్రీరకాగ్నిహోత్రీరిణీ జీవక్తః సమైః ।

సిద్ధవర పక్తః సర్వీ స క్షీరం వాతర క్షమత్ ॥ (వా.వాతర క్త.)

బోధకము, క్షీరకాగ్ని, మనుబాల, జీవకము, తెల్లవాలు వీనిని పళ్ళెకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కలపమును సిద్ధము చేయవలెను. వీమ్మట నీ కలపముతో 1 పృష్ఠము ఘృతమును, 2 పృష్ఠములు క్షీరమును, 2 పృష్ఠములు జలమును జేర్చి మగదాగ్ని చే ఘృతపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. ఇందుగ్గి కాగ్నివర్ణ్యాదిఘృత మవబడును. దీనిని 1 శుభము మోతాదు చొప్పున నేవించిన వాతక్తము కలుగుచును.

(201) శిశుః - ముసగ చెట్టు.

670. శిశుత్వాధము

శ్లో॥ పీఠః పీఠహోదరం మాన్వాత్ విప్పలీనుఃచాన్వికః ।

అమృతేన సంయుక్తః శిశుత్వాధః స సైంధవః ॥ (గ.ని.తిదర.)

ముసగ చెట్టును 1 పలము గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొటి కాయను విడి ననువరించి సిద్ధము చేయబడిన కాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున కొదిగ వీపుల్లు, మిరియాలు, పుల్లవృద్ధిలి, పెండ్లవాడకము వీని చూరమున జేర్చి పాకము చేయవలెను. ఇందువలన పీఠహోదరము కలుగుచును.

671. శిశుత్వగాది లేవము

శిశుత్వగ్నక్త మాలార్క దాన్వాత్ శిశుత్వ మాలక్తః ।

దోమోత్రీయుక్తః శ్వయధుః పృతప్రవ్యః క ఘాధిః ॥

(గ.ని.తిదర.)

ముసగపట్టు, గానుగపట్టు, జిల్లేడువేరు, మూసినుపపు, కల కీగు నీవి సమాంశముగ గ్రహించి, మెత్తగా మాలించి పుస్త్రుగాలితము చేయవలెను. ఈ మార్గమున గోమోత్రీయులో గలిపి లేవము చేసిన క ఘాధిగ్నము కలుగుచును.

(202) శరీరమృత - దిరిగెనచెట్టు.

672. శరీరమృత ఘృతము

శ్లో॥ ఓషధ్యై త్రికటుకం త్రిఫలం చ దనోద్భవే,
 స్నేహితే సోబా స్సోతా నూభీ నింబ పాటలాః ॥
 బంధుజీవాఢకీ మూర్కా వాసా సుగంధకాః,
 పాతాం కోలాశగంధాగ్రముల యష్టావ్యపద్మికాః ॥
 విశాలాం బృహతీం యక్షాం కోవిదాం శతావరీం,
 కటభీదస్తగ్గ వాయూర్కా వృక్షై ర్గంధసంజవం ॥
 శ్లేతభండాశ్శుక్లా వృక్షదారు క్రియంగుకాః,
 విదాం మధుకాత్ సారం కంజయ్య ఫలత్వచా ॥
 రజన్యా లోధం మక్షాంశం పిష్టా సాధ్యం ఘృతాధకం |
 తుల్యాంబు చాగ్రోమూత్రా త్యాధకే కద్దిపావహం ॥

 నామైదమమృతం స్వవిషాణాం స్యాత్ ఘృతోత్తమమ్ ॥ చ.విష)

దిరిగెనచెట్టు, త్రికటుకములు, త్రిఫలములు, మంచిగండము, నల్ల
 కలువనుంప, చిట్టాముట్టి, మహాబల, సుగంధిపాల, విష్ణుకాంత, ఆగదుగుచెక్క,
 తేపచెక్క, నాదిరివేరు, మరకెప్పపువ్వు, కందివేరు, చాగుంప, అడవిపూ
 వేరు, తులసి, కొడిశపాలపట్ట, చిగుబొద్ది, ఊడుగవేరు, పెన్నెపూవేరు,
 వేరు, ఆతిమధురం, పద్మకావ్యము, చేదుపుచ్చవేరు, పెద్దములపూవేరు,
 పప్పు, కాంచనాపట్ట, పిల్లిపీచరవేళ్లు, మండ్లదిరిగెనచెక్క, ముగ్ధాపూ
 మాలము, ఉత్తరేణువేరు, కోలపాన్న, గంజనము, తే
 నీరుగొల్బి, చంగల్వకోస్తు, నేపదారు, క్రియంగుపువ్వు, పిష్టా
 ఇప్పుచేప, గానుగపిట్టలు, గానుగపట్ట, పసపు, మ్రాచుపసపు, లొద్దుగపట్ట
 వీనిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెతగా దంచి కల్క
 మును సిద్ధము జేయవలెను. పిమ్మట నీ కల్కముతో 4 పృస్తములు ఘృతమును,
 4 పృస్తములు జలమును, 12 పృస్తములు మేకమాత్రమును, 12 పృస్తములు
 గోమాత్రమును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల
 సిద్ధము జేయబడినట్టిది యమృతఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు
 చొప్పున నేవిగించవలెను. ఇందువలన నమస్త విషములు, అపహ్నిములు,

క్షయము, సన్యాసము, సూత్రగ్రహణము, గ్రహణము, పాఠము, శుల్కము, క్రిమి, వీర్యావృద్ధి, ఊహనము, కామిల, సామగ్రిహము, స్కంధగ్రహము, అయ్యవి కమించును.

673. శిరీషబీజాది చూర్ణము

శ్లో॥ శిరీషబీజ ముడిచి పిప్పలీ సైంధవైశి ।

కుంకుమ పుష్పరసం కాగ్నిం ॥ (భైరవశతగోగ.)

దిరికెఁగి గలు, తెల్లమిరియాలు, పిప్పళ్ళు, సైంధు లవణము వీనిని మ
భాగములుగ గ్రహించి, మెత్తగా మార్చించి వస్త్రగాఢితము చేయవలెను.
దీనిని తేనెతో గలిపి నేత్రమునందు పోతిపాఠము జేసివ కుక్రిగోము
శమించును.

674. శిరీమారిష్టము

శ్లో॥ పచ్చెత్తూర్ధం ద్విదోశే శిరీషస్య జలే సుధీః ।

పాదశేషే కపాయే ఒస్థిక్ క్షీపేద్దుడ తుల్యవ్యయం ॥

శ్విష్టా ప్రియంగు వృష్టేలా నీలినీ నాగకేవరం ।

గజ్జా పలమానేవ దద్యాదత్ర చ నాగం ॥

సాదూర్ధ్యం జాతరసం యథామాత్రం పృయోజయేత్ ।

శిరీష్ట మిత్రేతం విషవ్యాచద్వి నాశనం ॥ (భైరవవిష.)

శ్విష్టా 50 పలములు గ్రహించి మెత్తగా నలియగొట్టి 32 ప్రశ
నలు పుష్పరసము జేసి రి పృసములు మిగులుకను గాచి వడియగటవలెను.
శివ్యుట నీలము నొక భాండములో బోసి అందు 200 పలములు బెల్ల
మును కలుపవలెను పిమ్మట పిప్పళ్ళు, పేర్తి, ఫిణిపువ్వు, చంగల్వకోళ్ళు,
పిండులు, నీలీమాలము, నాగకేసరములు, పసుపు, మార్కవచపు, కుంఠి వీనిని
పృత్యేకముగ 1 పలము కొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా మార్చించి ఈ మూర్త
మును పై భాండములో జేర్చి, బాగుగా కలియగలిపి ఆరిష్టరూపమున
బంధించి యొక సూస నులుప నే యుంచవలెను. నీమ్మట దీనిని వేరొక పాత్ర
లోనికి వదిలుగొట్టి భస్మీకరచరలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది శిరీమారిష్ట

చుచుబడును. దీనిని 1 బౌద్ధు మోతాదు చొప్పున నేమించిన పమస్త విభవికా ములును శమించును.

(203) శృంగే - ఇరుగునుచెట్టు.

దీనిని గురించిన ప్రత్యేక యోగములు గానరావు.

(204) శృంగే - కర్కాటకశృంగి.

675. శృంగ్యాది ఘృతము

శ్లో॥ శృంగీ మూలికా భాగ్ పిప్పలీ జేపదారుభిః ।

అశ్వగంధా ద్వితాళి రాస్మర భక జీవక్తైః ॥

సూప్తపట్టే విడొగైశ్చ కల్కైశ్చ వాధతం ఘృతం ।

శశోత్రిమాంగ నిరూహౌ శువ్యతః పరం॥ (వా-హ-బా-లోగ.)

కర్కాటకశృంగి, అతిమధురము, గంటుభారంగి, పిప్పళ్లు, జేపదారు, పిప్పేలు, ద్వితాళి, రాస్మర భక జీవక్తైః, అశ్వగంధము, వాయువిడంగములు వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కల్కమును సిదము జేయవలెను. పిప్పలు 1 కల్కముతో 1 ప్రస్తము ఘృతమును, 4 ప్రస్తము చెవులపిల్లి శాస్త్రునందట నిధానముతో కాచబడిన కషాయమును జేర్చి, మందార్చి చె ఘృతవాకిము జేసి విడియగట్టవలెను. దీనిని 1 క్షతులము మోతాదు చొప్పున శుష్కమును చిప్పపిల్లల కిచ్చి యెడల పుష్టి గలుగును.

676. శృంగేరుడ ఘృతము

శ్లో॥ కంటకాద్యయం వాసా మృతా పంచపలం పృథక్

తావర్యాః పంచదశ భార్గ్యా దశపూని చ ॥

గోక్షూరం పిప్పలీమూలం పృథక్ పలమున్వితం ।

పాటాగా త్రిపలం చైవ చతుర్థా జలేపచేత్ ॥

చతుర్థాగావన్వితం తు కషాయ ముతాగయేత్ ।

పురాతన గుడయా త్రి పలాని దశ దాపయేత్ ॥

ఘృతస్య పంచ దత్వా చ దత్వా దశపలం పయాః ।

చౌమేకకృతం పక్త్వ చూషేషాం విగ్రహేత్ ॥

శృంగీ ద్విలోలకం జాతీఫలం శత్రో త్రిలోలకం ।
 చతుస్తోలం లవంగం చ తుగాక్షీరీ పృథక్ పృథక్ ॥
 గుడశ్యగేలే చ తథా తోలకద్వయమానితే,
 కుష్మంతోల చతుష్కం చ కుంత్యాస్తోలక సప్తకం ॥
 పిప్పల్యూ పలమేకం చ తాశీపం తోలకత్రియం ।
 జాతీకోశం తోలకైకం కీలే చ మధువః పలం ॥
 తతః ఖాద్యం చ కషైకం అనుపానవిధిం శృణు,
 కాష్ఠ మారూరికా మార్జం మరిచం తచ్చతుర్గుణం ॥
 ఏకీకృత్య వటీం యత్నాత్ కుర్యాన్నాప మితాం భిషక్ ।
 తాసామేకాం చర్వయిత్వా పిబేదనుజలం కియత్ ॥
 శృంగీ గుడఘృతం నామ సర్వరోగహరం పరం ,
 అపివేద్య శతైస్త్యక్తం శ్వాసం హన్తి సుదాయకం ॥
 (భైర.హితాశ్వాస.)

నామదు (సమూలము) 5 పలములు, పెద్దములకి చేరు 5 పలములు,
 పిల్లిపేచరజ్జిల్లు 15 పలములు, గంటుభాగంగి 10 పలములు, పల్లెయకాయలు
 1 పలము, మోడి 1 పలము, పాదిరిపేళ్లు 5 పలములు ఇటుల గ్రహించి, వీనిని
 త్రవ్వించి 10 ప్రసముల జలమునందు జేర్చి 2 1/2 ప్రసములు మిగులు
 ముడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 10 పలములు
 మును, 5 పలములు ఘృతమును, 10 పలములు పాలను జేర్చి
 గుడపాకము జేయవలెను. పిమ్మట 5 పాకమునందు కర్కాటక
 ములు, జాజికాయలు 5 తులములు, అకుపత్తి 5 తులములు,
 లవంగాలు 4 తులములు, పెదురువ్వు 4 తులములు, లవంగపట్ట 2 తులములు,
 పలకులు 2 తులములు, చంగల్లకోష్ఠ 4 తులములు, కుంతి 7 తులములు,
 పిప్పళ్ళు 1 పలము, తాలిసపత్తి, 5 తులములు, జాపత్తి 1 తులము ఇటుల
 గ్రహించి, వీనినెల్ల మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రగాలితముజేసి ఈ చూర్చమును
 జేర్చి బాగుగా కలియగలిసి చల్లారబెట్టవలెను. అటుపిమ్మట 1 పలము జేర
 నందు జేర్చి బాగుగా కలియగలిగి భద్రపాపవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడిన
 శృంగీగుడఘృత మునబడను. దీనిని 1 తులము మూతాదు చొప్పున నెనించ

చలెను. ఇందుకు అనువాదము—కార్తీక గౌరవము 1 భాగము, మిరియాలద్వారము 4 భాగములు ఈ రెండింటిని కలిపి మెత్తగా మూలమునది గింజలు పగిలినా నున గుటికలను తేసి ఒక్కొక్క గుటిక నెదమును కొద్ది జలవానము జేయుచుండవలెను ఇందువలన శ్లాగ, కార, క్షుద్ధివీక్షణము, స్వేదము, స్వేదభంగము, అగుచి ఇయ్యవి శమించును ఇవి శ్లాగసమయము పుడుల కేర్పము.

677. కర్కటాది మాయము

శ్లో॥ కర్కటాది విషా కుశ్రి ధాతకే విలగ్నవాలకం ।

మస్తా మస్తా చ శోలస్య మధునా సహ పేయత్ ॥

శుద్ధిస్సహితానాం..... ॥ (భైరవచారిత్రోగం)

కర్కటకశృంగి, అతివస, శుంతి, ఆరెళువు, మారెనుపించెలు, కురువేగు, శుగంధము, శుగంజలు పుడిని సమాశమముగ గగ్గించి, మెత్తగా చూర్ణించి నస్త్రుగళియు జేయవలెను. ఇయ్యది కర్కటాదిమాయము బగును. దీనిని 10 స్థానముల మోతాను చొప్పున నేవించిన హిక్కయు, చిన్నపిల్లలను జరించు జ్వరము, అతీహాసము, కుహశి, ఛర్ది, రక్తస్పృహలు, కాస, శ్వాస ఇయ్యవి శమించును.

678. కుశీరాది కమాయము

శ్లో॥ కుశీరమధుకం ధాన్యమేలా చోశీరశోలకం ।

వరావిలగ్నయుతం క్నాథం హిక్కా ఛర్దినివారణం ॥

(బరరాజేవ్యరోగం)

కర్కటకశృంగి, అతిమధుము, ధనియాలు, పిల్లలు, చిట్టివేగు, తక్కులములు, తిగిథలములు, మాకేనువేగు కీనిని సమాంశములుగ గగ్గించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కమాయవిధి సమపరిచి సిద్ధము జేయబడిన కమాయమును 1 పలము మోతాను చొప్పున నేవించిన హిక్కయు, ఛర్దియు శమించును.

(205) శ్రేష్ఠాశకః - వక్త్రీచెట్టు.

679. బహువారాది లేపము

శ్లో॥ బహువారస్య బీజం చ పిష్టం తచ్ఛార్ద్రకైస్సహ,
కుంభం నాశయేద్భవే లేపనాన్నాత్మ సంశయః॥

(క్షౌర-వృద్ధిరోగః)

ఇక్కడ కాయలోని గింజలను మెత్తగా చూర్ణించి, అల్లపురసముల నూరి ముద్దశేయనలెను. దీనిని అండమునకు లేపనము చేసిన కుంటకమును వృద్ధిరోగము కలుగదు.

(206) పువర్నవా - గజ్జర.

680. పువర్నవాస్య రిప్తము

శ్లో॥ పువర్నవేద్యే చ బలే నవారే దీప్తిం గుహాచీ మథ చిత్రికం చ
సీగికాం చ తిథుని సక్త్యా దోణావశేషే సలిలేతత సః॥
పుత్ర్యా గం శ్చ చ గుహాత్ పురాణాత్ తులే మధువీస
యుతం సుకీతం!

మాసం నిర్భాతే ఘృత్తజ. సం పల్లెయవాసాం పరితస్మమానాత్॥
శ్లో॥ పుత్రే పాంశ్చ కైశ్చ తిథుగేలా మరీచామలౌహైః॥
ధాన్యేతం క్షేద్యైశ్చ త. చదిగే జీరే పిలేత్ వ్యాధిలం సమీక్ష్య॥
శ్లో॥ పుత్ర్యా దుశోగం శ్చయధు పృష్ఠధం ప్రిహజ్వరా నోచక
మేహసూక్ష్మాత్ ॥ (చ-శ్చయధు.)

పువర్నవాలిజేరువేరు, ఎర్రగలిజేరువేరు, చిట్టాముట్టి, పేరాముట్టి, చిరుబొద్ది, నాగదస్త్రీమూలము, తిప్పతీగె, చిత్రీమూలము, వాకుడు వీరిని ప్రత్యేకముగ రి పలములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి రిక్తి పండ్లముల జలమునందుజేర్చి 16 పక్షములు మిగులునగు క సాయము. గావనలెను. ఇది చల్లబడిన పిచ్చుట చుట్టుప్పుతములచే పూయబడిన యొక భాండములోనికి వడియగొట్టి అందు 200 పలముల పొత్తిబెల్లమును గలుపవలెను. అందు ఆపవత్తి, లవంగపట్ట, మిరియాలు శుద్ధలోహచూర్ణము వీరిని ప్రత్యేకముగ రి పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి ఈ మూలములు, 1 పక్షము

తేనెను జేర్చి బాగుగా కలియగలిగి ఆరిష్టవిధానమున బంధించి, యవకాశిలో నీ భాండమునంచి కప్పి యొక మాస ముట్టల నే యుంచవలెను. పిమ్మట వీనిని జేబొక పాత్రలోనికి వడియూటి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిగ్గము చేయుటచే నట్టిది పునర్నవాద్యుష్ట మనబడును. దీనిని 1 జౌన్న మోతాదు చొప్పున నేనించవలెను. ఇందువలన హృద్రోగము, వాండపు, శ్మయధు, స్తీహోదరము, గ్రిమ, అరుచి, ప్రమేహము, గుల్మము, భగ్గద్రము, ఉద్రము, కాస, క్షౌణ్ణ, గ్రిహణి, కుష్మము, కంఠ, కాఘవాతము, మలబంధము, హిక్కు, కిరీసము, హలీమకము ఇయ్యవి శమించును.

681. పునర్నవా మంధూరము

శ్లో॥ పునర్నవా ల్పిష్టద్యౌష విడంగం దాదుచిత్రంకం ।

కుష్మం వారిశో తిఫూదిన్తీ చవ్యం శంకాః ॥

పిప్పలీ పిప్పలీమాలం ముస్తచేతి లోన్హికం ।

మంధూరం ద్విగుణం చూర్ణాత్ గోనూతే) డ్యౌషధకేవలే ॥

కోలకదుటికాః శ్మత్వా తక్వణాల్లానా నా సిశే ।

తాః పాండుగోగాక..... (చ. పాండు.)

తెల్లగలిజేరునెరు, తెగడజేరు, త్రికటుకములు, వాల్మీకిములు, నేపదాను, చిత్రమూలము, చంగల్గుకోమే, పసుపు, మార్జిను, మూలము, చవ్యము, కొడిశపాలవిత్తులు, పిప్పళ్ళు, మోడి, వీనిని పుల్కేయముగ 1 పలము చొప్పున గంపించి మెత్తగా మస్త్రగాలితిము జేయవలెను. పిమ్మట వీ చూచి మొత్తమునకు అనగా—౪4 పలములు శుద్ధమంధూరమూర్తమును జేర్చి, వీనిని కలపవలెను. బాసలోనుంచి అందు 8 పస్తములు నోయూత్తిమును బోసి మెల్ల మెల్లగా కలుపుచు నదియంతయు గట్టిపడువరకును ముద్దాచి పాకమును జేయవలెను. అది కొంచెము వేడిగ నున్నప్పుడు కెగురింజంత పరమితిని గుటికలకు జేసి యోగబెట్టవలెను. ఇటుల సిగ్గము జేయబడినట్టిది పునర్నవా మంధూర మనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక చొప్పున తక్రకానుపానముతో నేనించవలెను. ఇందువలన పాండుపు, స్తీహవృద్ధి, ఉగ్గము, విషహజ్జరము, శ్మయధు, గ్రిహణి, కుష్మము, క్రిమి యియ్యవి శమించును.

682 పునర్నవాక్షక తైలము

శ్లో॥ పునర్నవా పునరతం జలదోష్టే నిపాదయేత్,
తేన పాదావరోహేన తైలస్పృశం విపాదయేత్ ॥
త్రికటు తిథులశృంగీ ధాన్యకం కిట్టలం ధా,
కః క రు పిండుగుప్ప లేదాద హాణభి ॥
మృదం పునర్నవా మూలం యమానీ కాపీ తపా,
విలాత్సదం మగ్గుకం చ తర్కి నా రతేగం ॥
ఏషాం చి కార్షికం కర్పూః శేమయిన్యా వినిశ్చి శేత్ ॥
కామలా పాండురోగంఽ..... ॥
తైలం పునర్నవం నామ మలన్యాక్షిక నియచ్ఛతి ॥
(తైలం పాండుకామిలాది)

తైలగణితముచేరు 100 పలములు గలిపించి, మెత్తగా నలియనొక
16వస్త్రముల జలమునందుచేసి 4వస్త్రములు మిగులుచుకుగాచి వడియొట్టవలెను.
పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 వస్త్రము తిలత్రైమసును, త్రికటుకములు,
త్రిఫలములు, కర్కటకశృంగి, ధనియాలు, కాయఫలచెక్క, కచోరాలు,
సశదాదు, పేంఘము, దేవదంగ, లేబుకలు, చంగల్లకొప్పు, తెల్లకల్లె,
వేరు, నీలము, నల్లజీలకర్ర, ఏలకులు, అవంగపట్టు, పర్వకాత్మము, ఆసుపత,
వీనిని వస్త్రత్రైకముగ 1 పలము చొప్పున గలిపించి, మెత్తిగా
వేసి జేసిన కల్కమును జేర్చి మందాచి తైలవాకముజేసి పడే
చియ్యది పునర్నవాతైల మనబడును. దీనిని పానాభ్యంగములు
కామిల, నాండా, హలేరుకము, గక్రసిత్తము, ప్రిమేహము,
కాస, శ్మి, భగదగము, వీహచ్ఛద్వి, ఉదగము, స్వగము, ఇయ్యది రుచి
యను, శరీరమునకు కాంతి గలుగును. జాతరాగ్ని పుష్టిబొందును.

683. పునర్నవా కషాయము

శ్లో॥ పునర్నవా నింబ పటోలశుంఖీ తిక్తా మృశా దాన్వ్యభయాకషాయా
సర్వాంగరోధకీరపాగ్న్యకూలశ్వాసాన్నితం పాంశుగగంఽహుతి
(తైలం పాండుకామిలాది)

తెల్లగలిజేరుజేరు, చేపచేక్క, చేదుపాట్లు, కుంతి, కటుకరోహిణి, తిప్పతీగ, మానుపసపు (ఇవట కొందరు దావ్యభయ, అని చదివి దేవదారు నుడయోగిం గుచున్నారు.) కరక్కాయలు వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము చేసిన కషాయమును 1 పలము మోసాదు చొప్పున నేవించిన సర్వాంగశోభ, ఉదగము, పార్శ్వము, క్వాశు, పాండు ఇయ్యవి శమించును.

684. పునర్నవాది గుగులు

శ్లో॥ పునర్నవా దావ్యభయ గుడూచీం పిచేత్సమూతాం

మహిషాక్షయుక్తాం

త్వగ్దోషహోధరపాంకురోగ సౌల్యప్రసోధక ఫామయేషు ॥

(భై.ర.శోధ.)

తెల్లగలిజేరుజేరు, మానుపసపు, దేవదారు, కరక్కాయలు, తిప్పతీగ వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి, వస్త్రగాలితము చేయవలెను. పిచ్చుట నీ చూర్ణ మొత్తమునకు సమముగ కుదరచూపాక్షగుగులును జేర్చి మెత్తగా మర్దించి రీ గ్రహల పరిమితిని గుఱివలెను చేయవలెను. ఇయ్యది పునర్నవాదిగుగు లనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక చొప్పున గోమూతముతో నేవించిన శోభ, త్వగ్దోషము, ఉదగము, పాండు స్థౌల్యము, దశకము ఇయ్యవి శమించును.

685. పునర్నవాది లేహ్యము

శ్లో॥ పునర్నవామృతాదారుదశమూలరసాధకే

అర్చకస్యగవప్రసే గుడవ్య చ తులాం పచేత్ ॥

తత్సిదం న్యోషపత్త్రైలాత్సవ్యైః కారికైః పుకౌ ॥

చూర్ణైః క్షిప్తే శతేయధుః కుడవం నిషేత్ ॥

లేహః పునర్నవో నామశోధకూలనిఘానః ॥

కాశ్యాసారది హో బలవర్ణాన్నివర్ధనః ॥

(భై.ర.శోధ.)

తెల్లగలిజేరుజేరు, తిప్పతీగ, దేవదారు, దశమూలములు వీనిని సగ్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, 16 పర్శములు జలమునందు చేసి

4 పంసములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్టవలెను పిమ్మట నీ క సాయమున
1 పంసము అల్లపుగననును, 100 పలములు తెల్లమును జేర్చి ముందాగ్నిచే
దేహ్యపాకము జేయవలెను. త్రికటుకములు, అనుపత్తి, ఏలవలు, లవంగ పట్ట,
చవ్వము వీనిని పృత్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా
చూర్ణించి పుస్త్రుగాత్రితము చేసిన ఈ చూరమును పై పాకమునందు జేర్చి
బాగుగా కలియబెట్టి పాత్రను క్రిందపడింపవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట నందు
4 పలములు తేనె గలిపి భద్రంబుగావలెను ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది పునర్న
వాదిరేవ్యా మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన శోధ, శూల, కా, శ్వాస, ఆరుచి ఇయ్యవి శమించును. ఒలము, వగ్గము
గలుగును. జాతరాగ్ని పృథ్విబొందును

686. పునర్నవాది ఘృతము

శ్లో॥ పునర్నవా తులాం గృహ్య జలవోజే విపాచయేత్ ।

చతుర్భాగావశేషేణ ఘృతప్రసం విపాచయేత్ ॥

భూనింబ విజయాం తు తి శోధ్నిన్నమరదాచుభిః ।

కాసం శ్వాసం జ్వరం హన్తి శోథం చాపి నుదారుణం ॥

(భాగం శోధ)

తులజేరువేరు 100 పలములు గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణముగా
జలమునందువేసి 4 పంసములు మిగులువరకు గాచి వడియగట్ట
పిమ్మట నీ క సాయమున 1 పంసము ఘృతమును, తేలవలు, శోధ
తులములు తేనె గలిపి భద్రంబుగావలెను ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది
పునర్నవాది ఘృతముననును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన శోధ, శూల, కా, శ్వాస, జ్వరము ఇయ్యవి శమించును

687. సుకుమార రసాయనము (పునర్నవాది)

శ్లో॥ సచేత్పుతర్న సతులాం తథా దశపలః స్య పక్వ ।

దశమూలపయస్మాన్మృగంధైరంధకతాపరీః ॥

ద్విదశ్యతా కాశే క్షయూలపాటగగన్వితాః ।
 వహే ౭పామాప్తభాగైశ్చైవ శ్చైవశ్చైవలం గుడాకౌ ॥
 పృసమేరండతైలయ్య బ్యో ఘృతాత్పయస్తభా ।
 ఆపేత్ ద్విపలాంశం చ కృష్ణా తన్మాత్రలస్యైంధవం ॥
 యష్టిమధుకపృష్టికా యవానీ నాగరాణి చ ।
 తత్స్పిదిం సుకుమారాఖ్యం సుకుమారం రసాయనం ॥

... .. (వా-చివృద్ధిః)

తైలగలిజేరుకేయ 100 పలములు, దశమాలములు 10 పలములు, జీవన్తి
 70 పలములు, పెన్నేరుగడ్డ 10 పలములు, అమదపుకేయ 10 పలములు,
 ప్రిపిచావేళ్లు 10 పలములు, చిన్నదగ్బకేళ్లు 10 పలములు, పెద్దదగ్బకేళ్లు
 10 పలములు, బగ్గిమ్మకేళ్లు 10 పలములు, రెల్లుకేళ్లు 10 పలములు, చెరుకు
 కేళ్లు 10 పలములు, కిక్కినకేళ్లు 10 పలములు ఇటుల గృహించి, మేత్రగా
 పలియగొట్టి 64 పృస్థముల జలమునందువేసి 8 పృస్థములు మిగులువరకు గాచి
 వడియొట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమున ను 30 పలములు తైలమును,
 1 పృస్థము, ఎండతైలమును, 2 పృస్థములు ఘృతమును, 2 పృస్థములు వాలను
 కేర్చినలెను మిరియు, పిప్పళ్లు, మోడి, వైంధపలవణము, అతిమధురము, ద్రాక్ష,
 ప్రిమము, కుతి నీనిని పృత్యేకముగ 2 పలములు చొప్పున గృహించి,
 మేత్రగా చూరించి, వస్త్రగాళితము జేసి, ఈ మార్గమున మేర్ప
 వందాగ్నచే నీనలేహపాకమును జేసి, దిపి చల్లాగ్నమున మేర్ప
 నిర్వము జేయవలెను. సుకుమార రసాయన మనబడును. దీనిని
 మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. ఇందువలన వర్షకాగ్రము, శుష్కము,
 గుల్మము, అగ్నిమృ, యోనిశూల, మేధాశూల, వాతివికారము, సు
 శాదిరము, ఖుడగాతము, వీహవృద్ధి, విడ్బంధము ఇయ్యవి శమించును. ౧౭౦
 దోషమును శోధించి పంధ్యాత్మమును బోగొట్టును.

(207) సప్తపరః - ఏడామలపాన్ని.

88. సప్తచ్ఛదాది క్వాధము

శ్లో॥ సప్తపదో శిర సచోల ముస్తవాతకి తిక్తకరోహిణీభిః ।

యప్త్యాహ్వ రాజగ్రుహఃచంద్రనైశ్చ క్వాధః పితేత్ పాకమాగ
 ముఖ్యమ్ ॥ (భై-ర-మ-శివోగ.)

ఏదాపలవాన్ను చెక్క, వట్టివేరు, చేదుపాట, తుంగము పలు, కర కాగ్గయలు, కటుక గాహిణి, అతిసుధుసము, లేలచెక్క, రక్తచంద్రము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కసాయపిండి ననుసరించి సిద్ధము చేయబడిన కసాయమును 1 పలము మోతాదు నొప్పున పానము చేసిన ముఖపాకము (నోటిపూత) శమించును.

689. నప్తచ్చదాది తైలము

శ్లో॥ నప్తచ్చదన్య వాసాయాః పియూర్దప్య చాంభసాః |
తైలపిసం పచేత్కల్కైర్గర్మితా దార్ద్రస్థలతిక్తైః ||
వ్యోమేంద్రియవ ముజ్జిష్టాభిరక్షారైః సైంధవైః |
గోమూత్రస్యాథకం దత్త్వా శనైశ్చ పునఃసాగ్నినా ||
పద్మినీకంటకం చిప్పం కదరం వ్యంగవీలికే |

జాలగర్దభకం చైతిత్ త్వగ్దహంశ్చ వివాశయేత్ || (భైరవ-తుంగోగ.)

ఏదాపలవాన్ను చెక్క, అడ్డపాపువేరు, వేపచెక్క వీనిని పోత్తేకముగ 10 పలముల నొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి, 16 పున్నముల జలము నందు చేసి, 4 పున్నములు మిగులు వగవ గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కసాయమునందు 1 పున్నము తిలతైలమును, 4 పున్నములు గోమూత్రమును, వసపు, చూరనువసపు, తిరిఫలములు, త్రికటుకములు, కొడికపాలవేరులతో ముంజుకాచచెక్క, యవక్షారము, సైంధవేణుము వీనిని పోత్తేకముగ నొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూరించి సిద్ధము చేసిన కల్క సాత్రిలో జేర్చి మగదాగ్నిచే తైలపాకము చేసి వడియగట్టవలెను. నప్తచ్చదాదితైల మనబడును. దీనిని అభ్యంగము చేసిన పద్మినీకంటకము (కోయచుట్ట), కదరము, వ్యంగము, నీలిక, జాలగర్దభము, త్వగ్దహములు శమించును.

(208) సర్ప పాక - ఎర్రానాలు.

690. సర్పపాది ధూపము

శ్లో॥ సర్ప పా నిలబపత్రిణి మూలమశ్శుఖురా వచాః |
హస్తాపత్రం ఘృతం ధూపః పర్వగ్గ్రహనివారిణః ||

(వా. శి. - బాలశోగ.)

ఎర్రానాలు, వేపాకలు, వేపవేరు, విష్ణుకాంత, వస, భుజరత్నాయాను, వీనిని సమాశ్రయముగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించవలెను. పిస్టుట రిమాన్సు మును ఘృతముతో తడిసి బొగురిప్పులపై వేసి ఆంధ్రుడి ధూమము వచ్చును. ఆ ధూమమును రోగికి తగులునట్లు జేసిచో చిన్నీలలప జనించిన గ్రహ వికారములెల్ల శమించును

691. సిద్ధార్థక ఘృతము

శ్లో॥ సిద్ధార్థకా ఏచా హింగు ప్రియంగురజన్వయం ।
మంజుష్ఠాశ్వేతికటభీ నచా శ్వేతాదికర్ణికా ॥
నింబర్య పత్రి బీజం తు సక్తమాలశివయోః ।
సురాహ్లాంతూర్నాశణం సర్పిః గోమూత్రే తైశ్చతురుజే ॥
సిదం సిదార్థకం నామ పానే సస్యే చ యోజితం ।
గర్భహాన్ సర్వాన్ నిహన్త్యాశు విశేషాదామరాన్ ॥ గ్రహాన్ ॥
... .. (వా.ఉ.ఘృత.)

తెల్లనాలు, వస, ఇంగుర, పేరింఖణము, పసపు, మామపసపు, మంజుష్ఠ, తెల్లగురిచెంబేర, వస, తెల్లవిష్ణుకాంత, వేపాకులు, గానుగ విట్టులు, దరిశెన శ్రింజలు, దేవదారు, త్రికుటుకములు వీనిని పరిత్యేకముగ 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి కల్కమును సిదము జేయువలెను. పిస్టుట నీ కల్కముతో 1 చుగ్గసము ఘృతమును, 4 ప్రిసముల మును జేర్చి మందాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. జేయబడినట్టిది సిద్ధార్థక ఘృత మనబడును. దీనిని $\frac{1}{2}$ తులము మోశ నేనించవలెను. మరీయు దీనిని సస్యరూపముగ గూడ నుపయోగించి ఇందువలన సర్వగ్రహదోషములు, విషము, ఉన్మాదము, వ్యంఘము, అప స్సారము ఇయ్యవి శమించును.

692. సిద్ధార్థకాది గుటిక

శ్లో॥ సిద్ధార్థక స్వేదనవాత్సర్యంధానితావ్యయం హింగు పలాంకుంధం ।
బీజం కింకరాత్ కుసుమం శివేహత్ ఫలం చ వల్కలృచ్ఛ కపితృపుష్పైః ॥
సమాజీమంధం సవత్సరం సమస్తం సోద్యనాకమూలం కిడిహి సితా చ ।

బస్త్రస్య మూలేణ విభావితం తత్ పితౄన గజ్యేన గుహాత్

వికర్ష్యతే ||

దుష్టవంశోన్మాదతమోనిశాంధాత్.....

.....తే సాధయంత్యో జననస్య లేపైః || (వా.ఉ.భూత)

తెల్లవాలు, త్రికటుకములు, చన, పెన్నేరుగడ్డ, పసుపు, మౌర్య పసుపు, ఇంగువ, నీరులిపాయలు, గానుగవిత్తులు, దిరిశేంపువ్వు, వెల్లుకాయ లోనిగుజ్జ, వెలగపట్ట, మైంధవలవణము, కింధితగరము, చంగల్వకోళ్ళ, పెద్ద మౌర్యపేరు, గిరిగిచ్చబీజములు, చక్కెర వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి మెత్తగా చూరించి వస్త్రగాలితము జేయవలెను. పిన్నుట నీ చూరమున మేకమూత్రముతో ఒక్కగా నూరి మద్ద జేయవలెను. తరువాత గోపిత ముతో నూరి చీగ్గినుల పరిమితిని గుట్టిలు జేసి భాయాతుష్కము జేయ వలెను ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది సిద్ధారకాదిగుటిక యనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుట్టను మెత్తగా వరిగిదిసి అంజన-వ్యంజన రూపమున నుపయోగించవలెను ఇ దువలన దుష్టవంశము, ఉన్మాదము, త్రిమిము, రాత్ర్యింధము, ఒద్దోదగము, జలమగ్నజవికారము, విషదగ్ధత్రజవంశము, సర్వవిషము ఇవి యెల శమించును.

(209) సింధువాగః - వావిలిచెట్టు.

693. నిగ్గుండాది తైలము

సములవత్సాం నిగ్గుండీ వీడియత్సారసేన తు |

చక్రం సిద్ధం సమం తైలం వాడీయవిశోధనం ||

.....పామాపచీనం తు వానాభ్యంజనవాపనైః |

వివిధేషు చ రోగేషు తథా సర్వవ్రజేషుచ || (భై.గ.వాడీయ.౧౦.)

వావిలిని సములవత్సముగ గ్రహించి, మెత్తగా దించి చక్రమున చేయవలెను. పిన్నుట నీ వర్గరసమునకు సముగా తిలతైలమును జేయమనగా తిలతైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను దీనిని పానాభ్యంజన వర్షరూపమున రుచయోగించిన వాడీకాయము, పాము, అపరీ మున్నగు సమస్త విషములును శమించును.

(210) సువర్చలా - సూర్యకాంతపుచెట్టు.

694. సూర్యవర్తాది సుహానీల తైలము

శ్లో॥ ఆదిత్యవర్ణస్య సూర్యాని కృష్ణవైరేయకస్య చ |
 సుగంధస్య చ పతాగిణీ చత్రం కృష్ణకణస్య చ |
 మాగ్గువః కాకమాచీ చ మధుకం దేవదారు చ |
 పుష్కలకపలాంశాలివీష్పల్యస్త్రీసలాశనం ||
 పుష్పాండకం మంజిషా లోధ్రా కృష్ణాగరూత్పలం |
 సమాసి కర్దమః కృష్ణః మృణాలా గ క్షిచందనం ||
 నీలీ భల్లూతకానీని కానీసం మదయ నికా |
 సోమరాగ్యసః కస్తూరం కృష్ణా పిండిత చిత్రాకా ||
 పుష్కరాక్షరకాశ్మరాగ్నామృజ బూఫలాని చ |
 పృథక్ పంచపలాంశాని తైః పిష్టైరాధః పతేత్ ||
 వైభీతకస్య తైలస్య ధాతీరస చతుర్ధగం |
 కుర్యాదాత్యంతపాకం వా యావచ్చుహో భవేదంబః ||
 లోహాపాత్రే తతః పూతం సంకుద్ధిముపయోజయేత్ |
 పానీ నస్యక్రియాయాం చ కిరోన్మితే తథైవ చ ||
 వితచ్ఛత్రుప్యమాయవ్యం శిగసః సర్వరోగనాత్ |
 సుహానీలమితిభ్యాతం పతితఘ్నమనుత్తమం || (చ-తి-స్త్రి-స్త్రి-య.)

సూర్యకాంతపుచెట్టు వేళ్లు, నల్లగోరింటవేళ్లు, తులసియాకు, పాపలు, గుంటాలగ రాకు, కామంచియాపలు, అతిసుధుము, దేవదారు, పరిశ్రేయముగ 10 పలములు చొప్పున గ్రహించవలెను. విప్పట్లు, సాంజనము, పండరీకపువ్వు, మంజిష్ఠ, లోద్దుగపట్టు, కృష్ణాగరూత్పలం, మామిడిజీడి, నల్లబంకమన్ను, తామరతూడ్డు, రిక్షచందనము, నీలీ చత్రము, నల్లబీడిగజలు, అన్నభేది, మాంజీపువ్వులు, బావంచాలు, వేగింపట్టు, లోహచూరము, నల్లమగ్గికాయలు, నల్లచిత్రములపుత్రములు, పుష్కర మాలము, చుద్దిచెక్క, పెగుయ్యిడివేరు, మామిడివండు, నేరడువండ్లు వీనిని పరిశ్రేయముగ 5 పలములు చొప్పున గ్రహించవలెను. పిష్టము నేనివచ్చిరిని మెత్తగా నలిమగొట్టి కల్కమును సిద్ధము జేయవలెను. దీని నొక లుసుప పాత్రమున దుంచి, అందు 4 వర్షములు శానికాయగింజలనుండి తీసికొని

మను, 16 వర్ణముల శిశుకపండ్లకనుమను శేర్మిందాగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. శేష, యా యినుపవాత్రో నా కవిశ్యహినియగు సంకల్పి ద్రవాంశములయు సగిరిపోవునపు నెంతలోనైన నుచి వడియగట్టవలెను. ఇట్లు నిద్రము జేయబడినట్టిని మహనీలతైల మునబడును. దీనిని పాననస్య-శిరోభ్యంగిముల ముపయోగించవలెను. ఇందువలన శిరోరోగములను, పలితిమును బోవును నేత్రములకు మిగుల హితకరము.

635. సూర్యానరాది బృహత్కింకణీ తైలము

శ్లో॥ కింకణీపృష్ఠమేకం చ పృష్ఠం సహచాప్య చ ।
 కృష్ణధున్మూరికపృష్ఠం పృష్ఠం చ సింధువాకం ॥
 పంచమోణం జలం దత్వా పాదశేషం సముద్ధరేత్ ।
 తైలపృష్ఠం విపక్వత్యం ద్రావ్యాణామాని దిప్తయేత్ ॥
 యష్టి కణా పయోదం చ గ్రిహకం పశ్యమేవ చ ।
 సముదాన్తా తథా శృంగీ కింకణీజహేమకం ॥
 రాస్నా మధురికా యుటీ మూలమొక్కగమేవ చ ।
 వినుమాధుకమంజిష్ఠావల్కలం శిగురసంభవం ॥
 ఏషాం కర్షద్యయం చైవ పిష్ట్యా చాత్రో సమావశేత్ ।
 నిహన్తి పూతికర్ణం చ..... (భైగ-శిరోరోగం.)

శిశుకాంతపుచెట్టు (సమూలము) 1 ప్రసము, గోరింటివేరు 1 ప్రసము, పొన్నతాకులు 1 పసము, వావిలాకులు 1 పృష్ఠము ఇటుల గ్రహించి, ముగ్గురియగుట్టి 16 పృష్ఠములు జలమునందు వేసి 4 పృష్ఠములు మిగుల వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయమునందు 1 పృష్ఠము తైల తైలమును, అతిమధురము, పిప్పర, తుంగముస్తలు, కచోరాలు, పుగల్లు శోభ, దూలగొండివేళ్ళు, కర్కాటకశృంగి, సూర్యకాంతపుబీజములు, నల్ల యుమ్మెత్తగింజలు, సన్నరాష్ట్రము, చాగదుంప, గోరింటివేరు, ఈశ్వరివేరి, వినుమాధుకమను ద్రావ్యవిశేషము, మంజు, మునగపట్ట వీరిని పృష్ఠేకముగ 2 కులములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి నిద్రము జేసిన కల్కమును శేర్మి మదాగ్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇహ్యది బృహత్కింకణీ తైల మనబడును. దీనిని పూరణాభ్యంజన రూపమున ప్రయోగించిన పూరి

కర్ణము, కర్ణస్థము, కర్ణకంఠము, కర్ణనాదము, కర్ణవోఘ, బాధిర్గము, కర్ణోగము, నేత్రోగము, మన్వాస్తంభము, గలగ్రహము ఇయ్యవి శమించును.

(211) సూరణ - కంద.

696. బృహచ్చరణ మోదకము

శ్లో॥ సూరణమోదకభాగా వహ్నిర్హవే మహాపక్షస్సాతః ।
ఆరేప భాగయుక్తిస్త్రిచన్యతతోఽపి చార్ధేః త్రిఫలా
కణా సమాలా తాలీసానుష్కా కి మిమ్నానా ।
భాగానహహాపక్షసమాదహనాంకా తాలమూలీ చ ॥
భాగః సూరణతుల్నో దాతవ్యో వృద్ధదాకస్యాపి ।
ఘ్నైతే మహానేత్రాణ్యేకత్రి సంచూర్ణ్య ॥
ద్విగుణేన గుణేన యుతః సేన్యోఽయం మోదకః పృకామధస్తైః ।
గురు పృష్ఠభోజ్యరహితేష్వీతరేహాపద్యవం కుర్యాత్ ॥
భిష్కై మసేనజనితం పూర్వమగస్తస్య పరియోగరాజేన ।
భీమశ్య మాదులేరసి యేన తౌ మహాశనా జాతౌ ॥
అగ్నిబలవృద్ధిహేతు కేవలం సూరణో మహావీర్యః ।
పృథవతి శస్త్రమైరాగ్నిభిర్విసా ప్యర్థసా మేవః ॥

... .. (భైర-అర్చన)

కందగడ్డ (పైని తోలుదీసి శుభ్రపరచినట్టిది) 16 భాగములు, మూలము 8 భాగములు, శుంఠి 4 భాగములు, మిరియాలు 2 భాగములు, త్రిఫలములు (ప్రత్యేకముగ) 4 భాగములు, పిప్పళ్లు 4 భాగములు, 4 భాగములు, తాలిశపత్రి 4 భాగములు, నల్లజీడిగొజలు 4 భాగములు, వాసువిడంగాలు 4 భాగములు, నేలతాడిగడ్డలు 8 భాగములు, వృద్ధదాక భీజములు 16 భాగములు, అవంగపట్ట 2 భాగములు, ఎలకులు 2 భాగములు ఇటుల గిరిపించి, మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రగాభిర్యు జేయవలెను. పిప్పళ్లు నీ మార్గమొత్తమునకు ద్విగుణముగా బెల్లమును గిరిపించి, ఈ రెండింటిని గలిపి మెత్తగా భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది బృహచ్చరణ మోదక మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. దీనిని సేవించినప్పుడు గురుగుణము గలిగినట్టియు, పృష్ఠమైనట్టియు ఆహారము

మును భుజింపవలెను. లేనిచో భగ్నకాగ్ని మున్నగు నుపద్రవములు జనించును. ఇందువలన శస్త్రతౌరాది పర్యయోగము లేకయే అగ్నేవ్యాధి సంపూర్ణముగ శమించును. మరియు, జాతరాగ్ని వృద్ధిపొందును. శోఫ, శ్లేష్మపదము, గర్హరగము, గగ్గహణి, వాతజహిక్కు, శ్వాస, రాజయత్క్య, పృమేహము, వీహావృద్ధి యివి యెల్ల శమించును. వలీపలితములు గూడ శమించును. మేఘాశక్తియు, కుక్రివృద్ధియు గలుగును.

697. స్వల్పసూరణ మోదకము

శ్లో॥ నురిచ మహాషధచిత్రక సూరణభాగా యథోత్తగం ద్విగుణాః
సర్వసమో గుడభాగః సేవ్యోఽయం మోదకః సిద్ధఫలః ॥
జ్వలనం జ్వలయతి జాతగమున్మూలయతి గుల్మశూలగదాక్ ।
నిశ్శేషయతి శ్లేష్మపదమనశ్శమరాంసి నాశయత్యాకు ॥

(భై-గ-అర్చస్సు.)

మిరియాలు 1 భాగము, కుంఠి 2 భాగములు, చిత్రకములము 4 భాగములు, కందదుంప (తోలుదీసి కుభ్రపరచినది) 8 భాగములు ఇటుల గ్రహించి, మేత్తగా చూర్ణించి వస్త్రాగ్నితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర్ణము తమ నవ సమముగ జెల్లమును జేర్చి, మేత్తగా నూరి భద్రపరచవలెను. ఇయ్యది స్వల్పసూరణమోదక మనబడును దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోతాదు చొప్పున వ్రేయవలెను. ఇందువలన జాతరాగ్ని వృద్ధిపొందును. ఉదరము, గుల్మము, గదాదులు, అర్చస్సు ఇయ్యవి శమించును. అగ్నేవ్యాధి కిది మిగుల

(212) స్వల్పసూరణ - గోరింట.

698. సహచరాది తైలము

శ్లో॥ సమూలకాఖిస్య సహచరస్య తులాం సమేతాం దశమూలతశ్చ ।
పలాని పంచాశదభీరుతశ్చ పాదావశేషం విపచేద్వహేఽపాం ॥
తత్ర సేవ్య నభిమత్తహిమైలాస్పృక్ ప్రీయంగుః పిశాంబు కిలాజైః ।
అహితానలద లోహసురాహ్వానైః శోభనా మితితుర్యవత్తైశ్చ ॥

తుల్యులక్షీరం పాలైక్తైలపాత్రం సిద్ధం కృచ్ఛాన్తా వీరవః

కంపాక్షేప స్తంభహోహనియుక్తా గుల్మోన్మాదా వీరవః
యోనిరోగాత్ ||

(వా.వా.కౌ.గ.)

తెల్లగోరింట (సమూలము) 100 పలములు, దశమూలములు 50 పలములు, వీలిపీచరవేళు 50 పలములు వీని నెల్ల మెత్తగా నరియగొట్టి 64 పక్షముల జలమునందువేసి 16 ప్రసములు మిగులువఱకు గాచి వడియగట్టవలెను. పిమ్మట నీ కహయమునకు 4 ప్రసములు తిలతైలమును, 4 ప్రసములు పాలును, వట్టివేరు, నఖించిప్పలు, చంగల్మక్కింపు, పచ్చకర్పూరము, వీలకులు, స్పృక్కయను గంధద్రవ్యము, పేర్తింఖిణపువ్వు, చవడపుతీగ, కురువీరు, నోయూతంకిలాజతు, రక్తచందనము, తెల్లవట్టివేరు, క్రిష్ణాగరు, జేవదారు, గుల్మలు, సోపు, నాంబ్రాణి, గ్రంధితగరము వీనిని ప్రత్యేకముగ 1 పలము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి సిద్ధము జేసిన కల్కమును జేర్చి, మందాన్నిచే తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది సహజరాదితైల మనబడును. దీనిని పానాభ్యంగరూపమున నుపయోగించిన కంపనాతిము, అక్షేపకవాతము, ఊరు స్తంభము, శుష్కవాతము, గుల్మము, ఉచ్ఛ్వాదము, వీరసము, యోనిరోగము ఇయ్యవి శమించును.

699. దాస్యాది (సీలసైలేయక) కహయము.

శ్లో॥ దాసీ దారు కలింగలోహితలతా శ్యామాకవాతాశ్చ
శు త్రోకిరకిరాతపంజరకణా శ్చాయన్తికా వద్మికైః
వజ్జీధాన్యక నాగరాభ్యరతైః శిగ్రంబుసింహీశివా వా
పగ్మటపగ్మమూలకటుకా వస్తామృతా పుష్కరైః
ధాతుపం విషమం
యోగోఽయం మునిభిః పురా నిగదితో జీర్ణజ్యలే దుస్తతే |

(తై.-కౌ.-గ.)

కలగోరింటవేళ్లు, జేవదారు, కొడిశపాలవత్తులు, మంజిష్ఠ, నల్లతొవవేరు, చిరుబొది, కచోరాలు, శుంఠి, వట్టివేరు, వేలవేరు, గజజిర్ణి, కంపాక్షుగ, పచ్చకర్పూరము, జేముడువేరు, ధనియాలు, ఇల్లము, కుంకుమపైలు,

సగళదారు, ముచగపట్ట, పరుషేగ, పెద్దయలక, కంక్కాయల, వామక, పర్వాటకము, దగ్ధమూలము, కటుకొలహిణి, సుగంధిపాల, తిప్పతీగ, పుష్కరమూలము, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి, సిద్ధము జేయబడిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన ధాతుగతజ్వరము, విషనుజ్వరము, సన్నిపాతజ్వరము, కామకోకాదిజ్వరము, ఛర్ది ఇయ్యది శమించును.

700. సైశేయకాది క్యాధిము

శ్లో॥ సహచర ము సగదూచి భిక్షోత్కటవిశ్వనాలక క్ష్యాధితం ।

పెయ్యదిం మధుమిక్కి పక్షో జ్వరశూలయత్ సూత్యాః ॥

(భై. ర. నూతిక.)

తెల్లగోరింటజేరు, తుంగము స్తంభ, తిన్నతిగె, గొల్లజెనుగొనురు (సమాలము), కుంతి, పరుషేరు, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము జేయబడిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున పానము జేసి నూతకా జ్వరము వెంటనే శమించును.

701. సహచర ఘృతము

శ్లో॥ సహచరతూక్వాథే క్యాథే చ దశమూలజే ।

శీషస్య కషాయే చ ఘృతప్రసం విపాచయేత్ ॥

స. ౪౭౯ దత్వా పంచకోలం కిమిమ్ముం పటుపంచకం ।

దధురత్రయం వృశ్చికాశీం సింధూగమపిక్త రికం ॥

క్యాథేతత్ ఘృతం న్యచ్చుగ నీలికాం తిలకాలకం ।

శీషేష్వకం పాదవారీం చ ముఖిదూషికాం ॥ (భై. ర. తులద్రహంగ.)

తెల్లగోరింటజేళ్ళ కషాయము గిక్కి సగిస్తములు, దశమూలకషాయము గిక్కి ప్రస్తములు, దిరిశెన చెక్క కషాయము గిక్కి ప్రస్తములు, ఘృతము 1 ప్రస్తము, పంచకోలములు, వాయువిడంగములు, అనూపంచకము, తొగిత్రయము, తేలుకొండచెట్టు, గిరిసింధూగము, కావిరాము వీనిని చక్రిజ్యేకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూరించి సిద్ధము జేసిన కల్పమును వీని నన్నిటి నొక పాత్రలో జేర్చి, మందగించే ఘృతపాకముజేసి పడియగట

వలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయబడినట్టిది సహచరఘృత మనబడును. దీనిని అభ్యంగము చేసి వ్యర్థము, నీలిక, వ్యంగము, తిలకాలకము, అంగులీవేష్టకము, పాదదారి, ముఖదూషిక ఇయ్యవి శమించును.

(213) స్త్రీనాకః - పెద్దమాను.

దీనిని గురించిన పరిశ్రేయ యోగములు గానరావు.

(214) హరిద్రా - పసుపు.

702. పారిభద్రాది హరిద్రా ఖండము

స్త్రీ సుఖం పారిభద్రాద్య పరిసమాదాయ యత్తుతః |
తద్రాం చ సితా దత్త్యా ఘృతం వడవసమ్మిశం ||
పరిస్థార్థం రజనీమార్థం దత్త్యా పాకః సమాచరేత్ |
యదా దర్శ్య పరిశేషః స్వాత్ తదైషం చూర్ణ చూషీకేత్ ||
చిత్రకం త్రిఫలము స్థం విడంగం కృష్ణజీరకం |
యహ సీద్ధయసిదార్థం నిరుగ్దీఫలమేవ ||
హతా విడంగకం చైవ సారిబాద్యయ వాసకా |
పలాశబీజం వ్యోషం చ త్రివృద్ధనీ సకణికా ||
అర్జున సోమరాశీ చ పరిశ్రేయం తు ద్వికృత్తికం |
తతో మాషాష్టకం భక్షేత్ తోయం చానుపిచేత్తరః ||
క్రిమింశ్చ వింశతివిధాన్ నాశయేన్నాత్రి సంశయః

...

హరిద్రా ఖండనామాయం సర్వవ్యాధినిహారకం |

ప్రతిహం హితకామో హి పాపా నాగార్జునో ము

(తై-ర-క్రిమిరోగ.)

బాడీదచేక్కి స్వరసము 1 పరిసము, చక్కెర ౧ పరిసము, ఘృతము వలములు, చుట్టచూర్ణము ౧ పరిసము, ఇటుల గలిపించి, వీని నన్నింటిని నొక పాత్రలో శేర్చి మందాగ్నిచే పాకము చేయవలెను. ఈ పాకము చిక్కబడి దర్శకంబుకొను సమయమునందు, చిత్రమూలము, త్రిఫలములు, కుంగము స్థం, వాంశివిడంగాలు, నల్లజీలకర్ర, ఓమము, అపిచయోమము, తెల్లవాలు, నాళిబీజములు, చిరుబొద్ది, వాయువిడంగాలు, తెల్లసుగంధిపాలు

నల్లనుగంధిపాలు, అడ్డనరపువేరు, మోడుగమాడలు, త్రికటుకము
తెగడవేరు, నాగదస్త్రీనులము, కేణుకలు, వేపగింజలు, బావంచాలు !
ప్రత్యేకముగ 2 తులములు చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి, ౪
గాలితము జేసి ఈ చూర్ణమును జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి పాత్రను క్రిం
దింపవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది హరిదాఖండ మనబడును. ౬
2 తులము మోతాదు చొప్పున నేవీపురు శీతజలమును పానము జే
యవలెను. ఇందువలన క్రిమిలు, దుష్పదార్థము, నాడీకణము, కుష్ఠ
భగందరము, కీతిపిత్తము, విదగ్ధి, దుర్బాహు, చర్మదలము, అజీర్ణము, కాని
గుల్మము, శ్వియధు ఇయ్యవి శమించును. బలము, పుష్టియు గలుగును.

703. నిశాద్యతైలము

శ్లో॥ నిశాద్యక్షీర సింధ్వగ్ని పురాశ్వహనవత్సకైః ।

సిద్ధమభ్యంజనే తైలం భగందరవివాశనం॥ (భై.ర. భగ.ద.)

పసపు, జిలేడుపాలు, సింధవలవణము, చిత్రమూలము, గుగ్గులు, గన్నే
వేళ్లు, కొడికపాలపట్ట వీనిని ప్రత్యేకముగ 3 తులములు చొప్పున గ్రహించి
యిందలి యర్కక్షీరమును విడచి మిగిలిన ద్రవ్యములను మెత్తగా దిం
పిమ్మట ~~సింధు~~ జిలేడుపాలను గూడ కలిపి కల్కమును సిద్ధము జేయవలెను
ఒక రక్త్రయం కల్కమును, 1 పృస్థము తైలమును, 4 పృస్థములు జలము;
జేరి ~~చిత్రమూల~~ తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది నిశాద్యతై
లమనబడి ప్రవృత్తకం వ్యంగము జేసిన భగందరవర్ణము శమించును.

704. హరిద్రాదిగణ కషాయము

(హ. సూ. అ. 15.)

హరిద్రాదిగణమున జెప్పబడిన ద్రవ్యములను సమాంశములు గ్రహించి,
మెత్తగా నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి, సిద్ధము జేయబడిన కషాయమును
1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన దోషపాక మగును. కఫము, అమాతీ
పారము, మేదోచ్ఛ్చి, ఆఘ్యవాతము, స్తన్యదోషము ఇయ్యవి శమించును.

705. దార్వాద్విది తైలము

శ్లో॥ దార్వాద్విశ్చ యశ్చమూలస్య క్వాథేషే మధుకస్య చ |

కదల్యాః స్వరసేనాపి పచేత్తైలం తిలోద్భవం ||

కల్మషః కృష్ణవచాశిగురీ శతశ్రుష్టా రసా జనైః |

దేవదారు యవత్కర స్ఫర్జికాబిడసైంధవే ||

కరశూలం కరీ నాదగ బాధిర్యం పూర్వకం |

కర్ణశ్చేదం జంతుర్ణం కర్ణపాకం చ దారుణం ||

... ..

తైలం దార్వాద్విదికం చాన్తి కర్ణస్థానం తత్తై వ చ ||

(తైర-కర్ణకోగ.)

మౌనుపనపు కషాయము 1 పృష్ఠము, దశమూలకషాయము 1 పృష్ఠము, అతిమధురకషాయము 1 పృష్ఠము, అంటిదుంప స్వరసము 1 పృష్ఠము, తిల తైలము 1 పృష్ఠము ఇటుల నొక పాత్రలో జేర్చి, చంగల్వకోష్ఠ, వస, మునగ పట్ట, శతశ్రుష్ట, రసాంజనము, దేవదారు, యవత్కరము, సర్జకరము, బిడాలవణము, సైంధవలవణము వీనిని ప్రత్యేకముగ $\frac{1}{2}$ పలము చొప్పున క్రమక్రమముగా మెత్తగా దంచి సిద్ధము జేసిన కల్మషమును గూడ నందు గలిపి, మందముగా తైలపాకము జేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టి దార్వాద్విది తైల ముంబడును. దీనిని కరపూరణము జేసిన కరశూల, కరనాదము, కర్ణమ, పూతికరము, కర్ణశ్చేదము, కిమికర్ణము, కర్ణపాకము, కర్ణకషాయము, కర్ణశోభ, కర్ణస్థానము ఇయ్యవి శమించును.

(215) హరీతకీ - కరక్కాయ.

706. కంపహరీతక

శ్లో॥ ద్విపంచమూలస్య పచేత్కషాయే కంపే లభయానాం చ

శతం గుడస్య |

తేహే సునిదే లభ పనియూర్ణం వ్యోషం త్రిసౌగంధ్య

ముపాపేతే చ ||

ప్రస్థార్థమాత్రం మధునః సుకీలే కించిచ్చ చూర్ణాదపి
యనకూకాత్ ।

వికాభయాం పాగ్రిశ్చ తతశ్చ లేహద్భుక్తిం నిహన్తి శ్వయంధుం
శ్రీశృద్ధం ॥

... .. (చ-శ్చయః ధు.)

బృహత్సంచమాలములు, లఘుపంచమాలములు (దశమాలములు), వీనియొక్క కషాయమును 4 ప్రస్థములు సిద్ధము చేసి, అందు 100 కరక్కాయులను, 100 పలములు బెల్లమును జేర్చి మందాగ్నిచే లేహ్యపాకము జేయవలెను. పాకసమయమున త్రికటు చూరము 4 పలములును, త్రిసుగంధ (అనంగవట్టి, వీలకులు, అకువత్తి) చూరము 2 పలములును, యవక్షారచూరము 1 తులమును అందు జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి పాత్రను క్రిందకు దింపవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట నాడు 2 ప్రస్థము లేనెను గలిపి భద్రపరచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది కింసహారీతకి యనబడును. ఇందుండి ఒక్కొక్క కరక్కాయును, 2 పలము మోతాదు చొప్పున లేహ్యమును నేవించుచుండవలెను. ఇందువలన శ్రియఃధు, శ్వాస, జ్వరము, అరుచి, ప్రమేహము, హిక్కు, ప్లేహవృద్ధి, ఉష్ణగము, పాండువు, కార్మ్యము, ఆమవాతము, వాతరక్తము, అమలీష్మము, వైశర్వము, మూత్రోదోషము, శుక్రదోషము ఇయ్యవి శమించును.

707. ఫలార్థిష్టము

కూరీతకీఫలప్రసం ప్రస్థమామలకస్య చ ।

శాలాయాదధితీస్య పాతా చిత్రకమాలయోః ॥

అద్వై ఫలే సమాపాఢ్య ద్విద్రోణే సాధయేదపాం ।

పాదానశేషే పూతే చ రసే తస్మిన్ ప్రదాపయేత్ ॥

గుడస్యైకాం తులాం వైద్యః తత్ సాప్తం ఘృతభాజనే ।

పక్షుస్థితం పిబేదేనం గృహణ్యోర్భో వికారవాక్ ॥

.....పలారహితో వ్యపాహతి ।

అగ్ని సందివనో హ్యేషక్యస్థా త్రేయేణ భాషితః ॥ (చ-అర్చ.)

కరక్కాయులు 1 ప్రస్థము, ఉసిరికపప్పు 1 ప్రస్థము, చేడుపుచ్చపప్పు 2 పలములు, వెలగవేళ్లు 2 పలములు, చిరుజొడ్డి 2 పలములు, చిత్రములు

2 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 32 పుస్తముల జలము నందుజేర్చి 8 పృష్ఠములు మిగులువరకు గాచనలెను. ఇది చల్లబడిన పిమ్మట నీ కషాయము నొక ఘృత లిప్తభాండములో భోసి, అందు 100 పలములు జెల్లమును గలిపి, అరిష్టవిధానమున బంధించి 15 దినము లటులనే యుంచవలెను. పిమ్మట దీనిని వేరొక పాత్రలోనికి వడియగొట్టి భస్మీకరచలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది ఫలారిష్టమనబడును. దీనిని 1 బౌన్సు మోచాక చొప్పున నేవించవలెను. ఇందువలన అగ్నిస్థు, గర్భిణి, వ్యాధి, ము, వాండువు, పీచావృద్ధి, కామిల, విషమజ్వరము, మలబంధము, మూత్రాశయము, వాతవిబాధము, అగ్నిమాంద్యము, కాస, గుల్మము, శిశువాస్తవ్యము, ఇయ్యది శమించును. జాకరాగ్ని మిగుల వృద్ధిబొందును.

708. అగస్త్యహరితః

శ్లో॥ దశమూలీం స్వయం గుప్తాం శంఖపుష్పీం శశీ బలాం ।
హస్తినిస్ఫూపా మార్గసింహులీమాలచిత్రికాత్ ॥
భాగ్గీ ఘృగ్గరీమూలం చ ద్విసాంశం యవాభాజం ।
హరితకీశతం చైకం శరే పంచాధకే పచేత్ ॥
యతే స్వీక్తే కషాయం తం పూతం తచ్ఛాభయాశతం ।
పచేదుడతులం దత్వా కుడవం చ శృగ్గక్ ఘృతాత్ ॥
తైలత్సపిప్పలీమారాత్ సింహకీలే చ మాక్షికాత్ ।
కీచ్యద్వే చాభయే నిశ్చయతః భాజేన్రిసాయనాత్ ॥
తద్వలీపలితం హన్తి వర్ణాయుద్బలవర్ధనం ।
మంచకాపాక్..... ॥
అగస్త్యవిహితం శ్రేష్ఠం రిసాయనమిదం శుభం ॥

దశమూలములు 2 పలములు, దురదగొండివేళ్లు 2 పలములు, తిమ్మిరి శేఫెర్ 2 పలములు, కమారాలు 2 పలములు, చిట్టాముట్టి 2 పలములు, పిప్పలి 2 పలములు, ఉత్తేణు 2 పలములు, మోడి 2 పలములు, కిమ్మలము 2 పలములు గంటుభారంగి 2 పలములు, ఘృగ్గరీమూలము 2 పలములు ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా నలియగొట్టి 20 పుస్తముల జలమున జేర్చవలెను. పురియు నందు 4 పృష్ఠముల యవలను, 100 కరక్కాయలను

జేర్చి, ఇందలి యవధానము మెత్తగా నుడుసువరకు పాకముజేసి, కరక్కాయలను జేరువరచి, కషాయమును వడియి ట్టవలెను. పిమ్మట నీ కషాయముఁ జేయుడికిన కరక్కాయలను, 100 పలములు బెల్లమును, 4 పలములు ఘృతమును, 4 పలములు తైలమును జెర్చి, లేవ్వాపాము జేయవలెను. పాకము సిద్ధమైనప్పుడందు 4 పలములు పిప్పళ్ళమార్జమును గలిపి పాత్రను క్రిందకు దింపవలెను. చల్లబడిన పిమ్మట 4 పలముల తేనె గలిపి భస్మపాచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టి యగస్త్యహానికి యవధానము. ఇందుండి 2 కరక్కాయలను, 1 తులము మోతాదు చొప్పున లేవ్వాచము సేవించవలెను. ఇందువలన కాసము, త్వచము, క్వాఘ, హిష్క, విషుజ్వరము, అగ్గిమృదు, 19 హాని, హృద్రోగము, అగుచి ఇయ్యవి శమించును. మిగుల రసాయనమగును.

709. పథ్యాది చూర్ణము

శ్లో॥ పథ్యా కుస్తుంబరీ మస్తా శుంతీ కట్టణపగ్గటం ।
సకట్టలవచా భాగ్ దేనాశుంధ సద్ధు హింగునతో ॥
కఫవాతజ్వరేష్వేవకుక్షిప్వాత్వాస్మి నేననాః ।
కంఠామయాస్యశ్వయధుకాసశ్వాసాన్నియచ్ఛతి ॥ (వా-జ్ఞస్.)

కరక్కాయలు, ధనియాలు, తుంగమునలు, శుంతి, కావంచీకసున్న, వేపకాయలు, కాయఫలచక్క, వస, గంటుభారంగి, దేవదారు, భరిత, కర్కశు నమాంకములుగ గ్రహించి, మెత్తగా మార్చించి వస్త్రముగా తీసికొని త్రావలెను. ఇయ్యది పథ్యాదిమార్జ మవలడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ తులము మోస్తూ కట్టణపగ్గట తేనెతో సేవించిన వాతకఫజ్వరములందు జరించు వక్షి, కుల, హృదయకుల, సార్వకాల, గళరోగము, ముఖరోగ, కాసము, శ్వాసము ఇయ్యవి శమించును.

710. హరితకీ ఘృతము

శ్లో॥ హరితీచూర్ణురజః పృస్థస్థుక్తం ఘృతాధకం ।
అగ్నౌ విలాపగ్గ మథితం ఖరీన యవపల్లకే ॥
విధాపయేత్తతో మసాత్ శద్ధృతం గాఢితం పచేత్ ॥

హాతకీనాం క్షాంతేన దధ్నా చామేన సంయుతం ॥

ఉడరం గరమషీలాం అనాహృ గుల్మవిద్రోధిం।

హస్తేత్ కుష్యున్మాదమపస్సారం చ పానతః || (హ. ఉ. ౩౩.)

కర్కాశుల మృదుచార్జము 1 ప్రస్థమును 4 పృస్థముల ఘృతమునందు జేర్చి, యా ఘృతము నగ్ని సంద్రోగమున కరగునట్లు జేసి, కవ్యయతో చిలికి, యా వాతొనిను దృఢముగ బంధించి యవలరాశిలో 1 మాసము కప్పించి వలెను. పిమ్మట నా ఘృతమును వడియగట్టి అందు 16 పృస్థములు కర్కాశుల కహమమును, 16 పృస్థములు పుల్లనిపెరుగును జేర్చి ముగిసి, దే ఘృతపాకము జేసి విడియగట్టవలెను. ఇటుల నీదము జేయబడినట్టిది హస్తశిక్ష ఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున నేవించిన ఉదరము, గరదోషము, అస్థిశిక్ష, ఆనాహము, గుల్మము, విదగ్ధి, కుష్మము, ఉష్మాదము, అపస్మాగము ఇయ్యని కమించును.

711. అ భ యూ వ టి

శ్లో॥ అభయానుచితం కృష్ణా టంకణం చ సమాంశికం ।

సర్వమార్గసముం భాగం దద్వ్యాత్ కానకజం ఫలం ॥

స్మృతిహీనా సమర్థాః చటిం నిర్వహణాయత్ ।

పట్టిద్యయం శివామేకం పిమ్మ తందులవారిదా ॥

ఉపాధి లేదయేదేహ శీతే శ్వాస్యము పెరి చ ।

వాతోదరే ప్రశస్తాయం సర్వాజ్ఞం వ్యవహతి ||

కామలాం పాండురోగం చ తథైవ కుంభకామలాం ।

(1000000.)

కరక్కాయలు, మిరియాలు, పిప్పళ్లు, పొంగించిన వెలిగారము వీరిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మేత్రగా చూర్ణించి వస్త్రకాలితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చూర మొత్తమునకు సుముగా తుదనేపాలనీజములను జేర్చి, ఖల్వమునం దుంచి జెయిడుపాలతో చక్కగా నూరి కిగ్రానుల పరిమితిని గుటికలను జేయవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది యభయవాటి యనబడును. ఇందుండి రెండు గుటికలను, 1 కరక్కాయను గల్పి, ఖల్వమునందు వియ్యపుకడుగుతో నూరి ముద్దజేసి వియ్యపుకడుగుతో నే నేకంచవలెను. ఇందు

c
o
s
is
g
b.
y
at
s
t-
n
7,
e
of
al
e
).
d
r,
e
s.
ll
y
t-
s

పలన విలేచనములగును. ఉష్ణజలము పానముజేసిన విలేచనము అధికముగా
వగును. శీతలజలమును పానముజేసిన పెంటనే విలేచనములగుట నిలిచిపోవును.
మరియు, నియ్యది వాతోదరమున మిగుల శ్రేష్ఠము. అజీర్ణము, రామిల,
చాండూ, కంభకామిల ఇయ్యది గూడ శమించును.

712. హారీతకీ ఖండము

శ్లో॥ త్రిఫలబ్బం చతుర్రాతం యమానీ కటుకత్రయం ।

ధాన్యం మధురికాచైవ శతపుష్పం లవంగకం ॥

పృత్యేకం కార్షికం గాగ్ధ్యం త్రిష్యతాస్త్వర్ణ తత్త్రికా ।

పలద్వంద్యం పృమాణేన పర్వతుల్య హారీతకీ ॥

యావత్త్రేతాని చూర్ణాని సితా తద్విగుణా మతా ।

చత్వరేతాని విధానేన క్షీరేణోష్ణేన సంపిశేత్ ॥

హస్త్యప్లవీక్తం కూలం చ పడర్శాంస్యగిలామయం ।

కొద్దవారం కటికూలమానానామపీ దాదణం ॥ (భైర-కూల.)

త్రిఫలములు, తుంగమ స్తలు, చాతుర్జాతకములు, కీమము, త్రికటుక
ములు, ధనియాలు, చాగదుంప, శతపుష్పం, లవంగాలు వీనిని పృత్యేకముగ
1 తులము చొప్పునను, తెగడచేయి, నునాముఖ వీనిని పృత్యేకముగ 2 చుట
ములు చొప్పునను గృహించవలెను. మరియు, 8 పలములు కరక్కాయలను,
గంపిండి, వీని నన్నింటిని మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగూలిరము జేయవలెను.
పలములు చక్కరను గృహించి, లేవ్యపాకవిధానమున పోకము
పె చూర్ణమును జేర్చి బాగుగా కలియగలిపి భద్రాపరచవలెను.
హారీతకీ ఖండ మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున
చాతుర్జాతకమున నేవించవలెను. ఇందువలన అమసిక్రము, కూల,
అల్సము, వాతరోగము, కటికూల, అనానాము ఇయ్యది శమించును.

713. చిత్రక హారీతకీ

శ్లో॥ చిత్రకస్యామలక్యకృ గుహాచ్ఛాద శమూలకం ।

శతం శతం రసం దత్వా పథ్యామారాధకం సుదాత్ ॥

శతం పచేత్ ఖనిధాతే పలద్వందశకం క్షీరేత్ ।

A4

B4

వ్యోమతిరిజాతయోః త్వాత్ పులస్తమపకేతహరి !
 పరిసారం పథునో దత్వా యథాగ్నౌ న్యాయంత్యోః !
 వృద్ధియైశ్చేక్షే.....

(శై-ర-వాసానోగ్)

చిత్రిమూలక సాయము ర్థి పరిస్థులు, శివీక కామల క మాయము
 ర్థి పరిస్థులు, తిప్పతిగ క సాయము ర్థి పరిస్థులు. దుఃఖాలక సాయము
 ర్థి పరిస్థులు ఇటుల సోపాత్రీలోజ్ఞే అందు కి పరిస్థులు కర్తవ్యముల
 చూగి మను, అరుపాపు ప సములు బెలమును గళి పి దేహ్యాపాకము జేయ
 పలెను. పాక సమయమున అందు త్రికలుక చూడము రి పళములును, త్రిజాతక
 చూరము రి పలములును, యవత్తారచూరము 1/2 పలమును జేర్చి కలియించి
 సాత్రిను క్రిందికు దింపవలెను మరియు 1/2 పర్ణము జేసెను గూడ ఎందు
 జేర్చి, బాగుగా కలియాలిసి భిర్యరగవలెను. ఇటుల సిదము జేయబడినట్టి
 చిత్రికపాత్రకి యవలగును దీనిని 1 తులము మె తాడు చోష్టన కేవలచి
 ప్రిఃసము, త్తయము, కాసము, క్రిమి, గుల్మము, శిదావర్తము, అన్నము,
 కావస, ఇయ్యది శమింతును. జాతరాగ్ని వృద్ధిబొందును.

714. హరితకాస్త్రిచర్మ

శ్లో॥ హరితికి హరిదాగ్ని చ పిప్పలీలవణాని చ ।

కంఠాతిమిరజస్వతిన్చ క్వచిత్ప్రతిపాస్యతే ॥ (శై-ర-వాసానోగ్)

కరక్కాయలు, వనపు, పిప్పళ్ళు, సైంధవలవణము వీనిని నవ
 గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రుగాలితము జేయవలెను. ఇట్లు
 నీ మార్గమును ఫిల్గమునందుంచి జలముతో జక్కుగా చూర్ణించిన్న చిన్న
 వర్ణువలె జేసి ఛాయాతుల్యము జేయవలెను. దీనిని జలముతో సమకరిసి
 శ్లేష్మముల కంజముజేసిని శ్లేత్రకంఠువును, తిమిరమును శమించును. ఇది పర్ణ
 శ్లేష్మోగ్గములగుదును హితమగును.

715. శివామోదకము

శ్లో॥ శివా తామలకీ మూర్ధ్యా శతపుష్పా నిశాప్యయం !
 అత్మగుప్తా బలా బిల్వం దేవపుష్పం శతాపదే ॥

ముగా వధురికా మాంసీ నివారీ విశ్వభేషజం ।
 అనన్తా 2 ముక్తి శ్వాసాభ్యాన్ కరికణా కణా ॥
 కాశురాతం చతుర్భుజ చందనం రక్షచందనం ।
 మసలీ వావిగంగా చ బీజం గోక్షుసంభవం ॥
 సర్వాణ్యే తాని త్యక్తుని ద్వాత్సా సర్వసమా పహా ।
 నితా ద్వాత్సా సమా వైలేశ్యేతాని మధునానహ ॥
 సర్వర్గ్యమావకాన్ కృతా మామక ప్రితివాక భిషక్ ।
 వీక క మేషం పయసా ప్యాసా ప్యాసా ప్రియోజయత్ ॥
 బాలానాం సర్వోగ్మం ఫస్టికృద్బలవరసం ।
 పరం వహ్నికగం వేద్యం ఆయుష్యం గ్రహదోషహృత్ ॥
 భగవత్స్త్వే సమదిశం వేదాయై లోకమంభా ।
 వితన్దోదిక మీశేష యుగే భగవతా కృతే ॥ (భై. గ. బాలసాగ)

కంక్తాయలు 1 తులము, కేలయునిరక 1 తులము, చాగియు 1
 1 తులము, శశిపుష్పి 1 తులము, పరపు 1 తులము, మార్జితవనపు 1 తులము, ము
 ముగ్ధాంజివిత్తులు 1 తులము, చిటాముట్టి 1 తులము, మాచేగురి 1 తులము,
 1 తులము, లవంగాలు 1 తులము, పిల్లిపరవేళ్ళు 1 తులము, ముగయము 1 తులము,
 జ్యోతిషము 1 తులము, ఇప్పపువ్వు 1 తులము, జటూరూరి 1 తులము, శేష
 శుమ్మిశిగడ్డ 1 తులము, కుంతి 1 తులము, ముగంధిపాల 1 తులము, శేష
 గంబుభాంగి 1 తులము, గజసిప్పలి 1 తులము, సిమ్మగట్ట
 లవగపట్టు 1 తులము, ఏలకులు 1 తులము, అశుపల్లి 1 తులము,
 మెంతులు 1 తులము, చలవమిడిగాలు 1 తులము,
 పిల్లిపిప్పి 1 తులము, ఓరుము 1 తులము, మంచిగంధము 1 తులము, గం
 చందనము 1 తులము, నేలతాడిగడ్డలు 1 తులము, పెన్నేగుడ్డ 1 తులము,
 పల్లెకాయలు 1 తులము ఇటుల గ్రహించి, మెత్తగా చూర్చించి వస్త్రం గాలి
 తము చేయవలెను. పిమ్మట 34 తులములు దాగ్గిపండ్లను గ్రహించి, గంజము
 పసి శుభ్రపరిచి పిట్టి ఖల్లుమునందు మెత్తగా నూర్చి అందు పెయ్యమును,
 34 తులముల చక్కెర మూడుమును జేర్చి, కావలసినంత తేనెను గూడ జేర్చి
 పని చక్కగా మిరించి 5 గ్రాముల పరిమితిని గుటికలను చేసి భద్రపాచ
 నచేసు, ఇటుల సిద్ధము చేయబడినది వేదామోదక మనబడును. ప్రితివాక

హంసపాదీశ్వరము, వేపాకులస్వరము, జాజి మల్లెయావలస్వరము వీనిని ఒక్కొక్క భాగము చొప్పున గ్రహించి, యొక పాత్రలో బోయచలెను. పిమ్మట నీ స్వరముల మొత్తము పరిమితిలో నాలవభాగ ముండునట్లు తలైతలమును, తలైతలములో నాలవభాగ ముండునట్లు హంసవాదీ మున్నగువాని కల్గమును అందు జేర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకముచేసి వసియుటనలెను. ఇయ్యది హంసపాదీతైల మనబడును. దీనిని అభ్యంజనము జేసిన నాడివర్ధింపగా శమించును.

(217) హింగు - ఇంగువ.

718. హింగాది గుటిక

శ్లో॥ హింగు త్రికటుకం పాతాం హపుషామధయాం శరీరీ ।

అజమోదాజగంధే చ తింతిడికామవేతసా ॥

వాడిమల పుష్కరం ధాన్యమజాజీం చిత్రకం వనాం ।

ద్వౌ త్తూరా లవణే ద్వౌ చ చవ్యం చైకత్ర చార్ణయేత్ ॥

... ..

భావితం మాతులంగస్య చార్ణమేతద్గ్రసేన వా ।

ఇషుభో గుళికాః కార్యః కార్లుకాః స్యుః తపో ౭ధికం ॥

(చ-గుల్లు)

పొంగించినఇంగువ, త్రికటుకము, చిరుబొద్ది, బోహితరము, కరక్కాయలు, కచూరాలు, అడవియోమము, వాయంట, చింతమండు, పుల్లప్రబ్బలి, దానిమ్మకాంబోడెడు, పుష్కరమూలము, ధనియాలు, జీలకర్ర, పుష్కరమూలము, వసి, యవతొరము, సర్జితొరము, సైంధవలపణము, సోవర్చలవలము, చవ్యము వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూరించి వస్త్రాగాభితము జేయవలెను. పిమ్మట నీ చార్ణమును మాదీఫలరసముతో నివవడియొక దినములు మర్దించి రే యవల పరిమితిని గుటికలను జేసి ఛాయాశుష్కముగావించి భద్రపరచవలెను. ఇట్లు సిద్ధము జేయబడినట్టిది హింగాదిగుటికయనబడును. దీనిని ఒక్కొక్క గుటిక చొప్పున భోజనమునకు పూర్వము మద్యముతోగాని, ఉష్ణజలముతోగాని నేవించవలెను. ఇందువలన వాతకఫజ

గుల్మము, అపాహము, మూత్రోక్చచ్ఛ్చము, కూల, అర్శము, యోనిశోగము, గర్భవాణి, వ్రీహభివృద్ధి, పాండు, అరుచి, ఉశోవిబంధము, కాస, క్వాఠ, హిక్మ, గళగ్రహము ఇయ్యవి శమించును.

719. హింగ్వాది చూర్ణము

శ్లో॥ హింగూగార్ధదిద శుంశ్య జాజివిజయా ।

వాట్యాభి ధానామయై శ్శూర్ణః ॥

కుంభిమంభునూలపహితైర్భాగోత్తరం పరితైః ।

వీరః కోష్ఠజలేన కోష్ఠజరుతో గుల్మోదరో దీనయః ॥

కాద్దూలం పృసభం పృసుథ్య హరితివ్యాధీన్ మృశాఘానిన ॥

(వా-గుల్మం)

హింగించిన ఇంగువ 1 భాగము, వస 2 భాగములు, బిడాలవణము 3 భాగములు, కుంతి 4 భాగములు, జీలకర్ర 5 భాగములు, కిరక్కాయలు 6 భాగములు, పుష్కరమూలము 7 భాగములు, చంగల్వకోష్ఠ 8 భాగములు, తెగడవేరు 9 భాగములు, నాగదస్త్రీమూలము 10 భాగములు ఇటులగ్రహించి, మెత్తగా చూరించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. ఇటుల నిద్రము జేయబడి నట్టిది హింగ్వాదిచూర్ణ మనబడును. దీనిని $\frac{1}{4}$ కులము మోతాదు చొప్పున వేడినీళ్ళతో సేవించిన కోష్ఠకూల, గుల్మము, ఉదరము మున్నగు వ్యాధులు శమించును.

720. హింగ్వస్తక చూర్ణము

శ్లో॥ త్రికటుక మజమోదా పైంథవం జీరకే ద్యౌ ।

సమధరణధృతా నామాష్టమే హింగుభాగః ॥

పృథకుకబళభోజ్యో సర్పిషా చూర్ణకోఽయం ।

జనయతి భృశమగ్నిం వాతగుల్మం నిహంతి ॥

(వా-గుల్మం)

కుం, పిప్పిలు, మిరియూలు, ఓమము, కైంశవలవణము, జీలకర్ర, చల్ల జీలకర్ర, హింగించిన ఇంగువ వీరిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చూర్ణించి వస్త్రగాళితము జేయవలెను. ఇయ్యది హింగ్వస్తకచూర్ణ మనబడును.

దీనిని పావ్రతులము మోతాదు చొప్పున భోజనమునందు ప్రథమ శబళముతో జేర్చి, నెయ్యి గలిపి నేవించిన జాతరాన్ని అధికముగా వృద్ధియగును. వాని గుల్మము శమించును.

721. హింగు త్రిగుణ తైలము

శ్లో॥ హింగు త్రిగుణం సైంధవముస్నాత్త్రిగుణం తు తైలమేరండం ।

త త్త్రిగుణం సోవరిసం గుల్మోద్ధరవర్ధత్యక్షలఘ్నమ్ ॥ (వా-గుల్మ.)

ఇంగున 1 భాగము, సైంధవలవణము ౪ భాగములు, ఏరండతైలము 9 భాగములు, వెల్లులిపాయలస్వరసము 27 భాగములు ఇటుల నొక పాత్రలో జేర్చి (ఇందు వెల్లులిపాయలనుండి స్వరగమునకు బదులు కషాయమును గ్రహించుట సులభము. మరియు ఇంగువకు ఒక రాత్రి తగుమాత్రముగా జలములో నూరబెట్టి మరునాడు చక్కగా పిసికి, వడియగట్టి యాద్యవమును గ్రహించుట యుక్తము సైంధవలవణమును మెత్తగా చూర్ణించి చేర్చుకొని వలెను. ముందాన్ని చేతైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది హింగుత్రిగుణతైల పునబడును. దీనిని శ్రీ మోతాదు చొప్పున పానము జేసిన గుల్మము, ఉదరము, అస్త్రస్పద్ధి, కాల ఇయ్యవి శమించును. మరియు కర పూగణము జేసిన కర హాల, కర పూయము మున్నగువని శమించును. దీనిని నాడివ్రణమునందభ్యంగము జేసిన వ్రణశోధన మగును. వస్త్రరూపమున గూడ దీనిని ప్రయోగింపవచ్చును.

722. హింగాది తైలము

శ్లో॥ హింగు తిక్తా వచా మాదీ౧ పాశేంద్రయశగోక్షురం ।

ప చక్షోలం చ కరాంశం చలాంశం పటపంచకం ॥

ఘృతతైలద్వికుడవేదఘ్నః ప్రసన్నయే చ తత్ ।

ఆపోద్ధ్య క్వాథయేద్యగ్నో మృదావనుగతే రశే ॥

అనరూపం తతోద్ధగ్నా చూర్ణేప్రిత్య ఘృతాపుతం ।

విచేష్ణాశితలం తస్మిన్ జీరే స్వాస్థ్యధురాశనః ॥

వాత్సేష్ణమయాన్ సర్వాన్ హస్తాద్విభగరాంశ్వ సః ॥

(వా-గోక్షురం.)

ఇంగువ 1 తులము, కుంకుమ 1 తులము, కప 1 తులము, ఆకున 1 తులము, చిరుదొడ్డి 1 తులము, కొడికలాలగింజలు 1 తులము, పల్లెదూకాయలు 1 తులము, పిమ్మళ్ళు 1 తులము, మోడి 1 తులము, చవ్వము 1 తులము, చిత్తిమూలము 1 తులము, శుంకి 1 తులము, సాముదొలవణము 1 పలము, పైంధవలవణము 1 పలము, కాచలవణము 1 పలము, పిదాలవణము 1 పలము, సోమర్పలవణము 1 పలము ఇటుల గొప్పించి, మెత్తగా మార్చించి వలెను. పిమ్మట నలుగురు 4 పలములు పుట్టును, 4 పలములు తైలమును జేర్చి బాగుగా కలిపి మిద్దిజేయులెను ఒక భాండమునందు 2 పిమ్మళ్ళు పెరుగును పోసి అందు మైదునుజేర్చి మందాగ్నిచే వాడిన నలుగురు సగిరివాల్చులు పాకము జేయవలెను పిమ్మట నాచి నలుగురు రావముతో గట్టి, దృఢముగా బంధించి అది మందాగ్నిచే పాకము నేయవలెను. ఇందువలన నా యాషడ్వర్ణవ్యయమున ననరూపమున దగిలును. స్వాంతకీతలమున చందలి దగ్గరమును గొప్పించి, మెత్తగా చూర చి భద్రపంచవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది హిందూక్షాంత మనబడును. దీనిని 15 స్త్రీల మోతాదు చొప్పున ఘృతముతో జేర్చి నేవించవలెను ఇది జీర్ణమైనట్లు దెలిసి కొని మధుగిప్రాయముగ ఆహారమును భుజించవలెను. ఇందువలన వాతకఫజ గొహణియు, క్షయము, గర్భము ఇయ్యవి శమించును.

723. హిందూక్షాంత తైలము

శ్లో॥ హిందూ తుంబురుకుంఠిభ్యః సాధ్యం తైలం తు సారపరమ్ |

కర కూలే ప్రధానం తు పూరణం హితముచ్యతే | తైలం కరకోగ |

ఇంగువ, కనియాలు, శుంకి పిటిని పరిశ్రేయముగ 2 పలములు చొప్పున గొప్పించి, మెత్తగాదంచి కల్గమును సిద్ధము జేయవలెను పిమ్మట నీ కల్గముతో 1 పస్తము ఆవనూనెను, 4 పస్తములు జలమును పోర్చి మందాగ్నిచే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇయ్యది హిందూక్షాంత తైల మనబడును. దీనిని కర పూరణముజేసిక కర కూల శమించును.

(218) హిందూక్షాంత - కరువేరు.

724. హిందూక్షాంత ఘృతము

శ్లో॥ హిందూక్షాంతములం లోభ్యం సమంగా చవ్యచంద్రవం |

సాతాసాతివిషా బిల్వం ధాతికే దేవదారు చ ||

దాక్షిణ్య క్షణ నాగరం మాంసీ మస్తం యోగో యనాగ్రిజః ।
 చిత్తః శ్చేతి పేష్యాణి చాంగరీస్వరసే క్షుతం ॥
 ఐకధ్యం సాధయేత్సర్వం తత్సర్వీ పామాపథం ।
 అహ్నిఃపరిపారగ్రిహణీపాండురోగే జ్వ ⁵ ₂ రచా ॥

... .. (చ. అర్చనామ్యం.)

కురువేరు, నల్లకలువదుంపలు, లొడ్డుగపట్ట, చుంజిష్ట, చవ్యము, మంచి గంధము, చిరుబొద్ది, అతివన, మారేడుకాయలు, ఆరెపువ్వు, దేవదారు, యాగవనపుపైరిపట్ట, కుంఠి, జటామాంసి, తుంగముస్తలు, యవక్షారము, చిత్రిమాలము వీనిని పృథ్వీకముగ 1 తులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కల్కమును సిద్ధము చేయవలెను. వీమ్ముట దీనితో 4 పృష్ఠముల పులి చెంచలియాకుస్వరసమాను, 1 వంసము ఘృతమును జేర్చి, మంచాగ్నిచే ఘృత పాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము చేయుబడినట్టిది హ్రీఃబేరాదీప్యత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు చొప్పున సేవింపిన అగ్నిస్సు, అలీ సారము, గగ్రిహణి, పాండు, జ్వరము, అరుచి, మూత్రకృచ్ఛము, గుడ భ్రంశము ఇయ్యవి కమించును.

725. హ్రీఃబేరాదీ యోగము

శ్లో॥ హ్రీఃబేరైకం తతగోపకన్యా మస్తా శమీ చందనటింట్టుకాని ।
 తైవానసీలోత్పలకగ్రియప్త క్షృగ్నా పులీపద్మకరాతమధ్యం ॥

... ..

2. మెత్తక పానిలలాతాః పానాంజవస్యలేపనీకేస ।

అగదవరాప్యతస్థాః కుమతీరివ వారయస్త్యేలే ॥ (వా. కీటలాతాది.)

కురువేరు, అతివల, మగంధిపాల, తుంగముస్తలు, జమ్మిపట్ట, రక్తచగత్తనము, పెద్దమ్రానువేరు, నాచు, నల్లకలువదుంపలు, గ్రంధితగరము, అతిమధురము, లవంగపట్ట, దుంపరాష్ట్రము, పద్మకావ్యము, మృంగకాయలోనిగుజ్జ, వీనిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కషాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము చేసిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున సేవించవలెను. మరీయనా ఈ ద్విష్టములను జలముతో మెత్తగా నూరి నేత్రముల కంజనము చేయవలెను.

ఆ కల్కమునుండి న్నగ్రసమును దీసి నస్యము జేయవలెను. మరియు నీ కల్కముతో లేపనము జేయవలెను. ఇట్టి ప్రియోగమువల్ల సమస్త బూతావిషమును శమించును.

726. హిరేరాది తైలము

శ్లో॥ హిరేనం నలదం లోభం చద్యశోకిరవత్యం ।

నాగపుష్పం చ బిల్వం చ భద్రముస్తా తథా శశీ ॥

చందనం చైక పాతా చ కుటుబస్య ఫలత్వచం ।

తీర్థం శృంగ బేగం చ భూతవాంత్యచస్తథా ॥

ఆహూసి జంబుసారాసియాలం శ్లోత్పలస్య చ ॥

ఏతేషాం కార్తికై ర్భాగై స్తైలప్రసం విపాచయేత్ ॥

లాక్షా సాధ్యం చైవ తీరం స్నేహసము ధజేత్ ।

రక్తపిత్రం చ త్రివిధం నాశయేదవికల్పతః ॥

కాసం చంచవిధం హస్తే తథా శ్వాసమురక్షతం ।

హిరేరాద్యమిదం తైలం బలవర్ణాగ్నివర్ణదం ।

శ్రీమద్దహననాధేన నిర్మితం విశ్వమంగళం ॥ (భైరవరక్తపిత్రం.)

మరువేరు, తెల్లవట్టివేరు, లూదుగపట్ట, పగ్గకావ్యము, వట్టివేరు, ఆకు పత్తి, నాగకేసరాలు, మారేడువేరు, భద్రముస్తలు, కమారాలు, మంచి గంధము, చిరుబొడి, కొడిశపాలగింజలు, కొడిశపాలపట్ట, త్రిఫలములు, శుంఠి, తానికాయచెట్టుయొక్కపట్ట, మామిడిజీడి, నేరేడుగింజలొనిపప్పు, ఎర్ర కలువదుంప వీనిని పోత్యేకముగ 1 కులము చొప్పున గ్రహించి, మెత్తగా దంచి కల్కమును సిద్ధము జేయవలెను. పిమ్మట దీనితో 1 పౌసము తిలతైలమును, 4 పౌసములు లక్కనుండిదీసి ౧సమును, 1 పౌసము పాలును జేర్చి మందాగ్ని చే తైలపాకముజేసి వడియగట్టవలెను. ఇటుల సిద్ధము జేయబడినట్టిది హిరేరాదితైల వనబడును దీనిని సస్మాభ్యంగరూపమున చువయోగించిన రక్తపిత్రము, కాస, శ్వాస, ఉరఃక్షతము ఇయ్యవి శమించును. బలము, వర్ణము, అగ్నియు వృద్ధిబొందును.

727. హ్రీబేరాది క్వాధము

శ్లో॥ హ్రీబేరాభర క్తచందన బలాధన్యక వత్సవనీ ।
 ముస్తాశీరయవాసవగృటవిషాక్వాధం పి బేద్ధిచ్ఛణీ ।
 నానావర్ణ రుజాతిసారకగ జే గక్తమృతౌ వా జ్వరే ।
 యోగోఽయం మునిభిః పురా నిగదితః సూతామయేషాత్తమః ॥

(భై-ర-గ ర్భిణీగో.)

మరువేగు, పెద్దమృగానువేరు, గక్తచందనము, చిట్టాముట్టి, ధనియాలు, తిప్పతీగ, తుంగముస్తలు, పట్టివేరు, దుగడగొండికేళ్లు, పర్వాటకము, అతివస పినిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగ నలియగొట్టి కషాయవిధి ననుసరించి పాకము జేయబడిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన గర్భిణీస్త్రీకి జనించు గర్భవాణి, అతిసారము, రక్తాతిసారము, జ్వరము మున్నగు సమస్త వ్యాధులును శమించును.

728. హ్రీబేరాది కషాయము

శ్లో॥ హ్రీబేరాతివిషా ముస్తా బిల్వథాన్యక నాగరైః ।
 పిపేత్పిచ్చావిబంధఘ్నం శూలదోషమపాచనం ॥
 సరక్తం హస్త్యతీసారం నజ్వరం వాధ విజ్వరం ॥

(చంద-జ్వరాతిసార.)

మరువేరు, అతివస, తుంగముస్తలు, మారేడువేరు, ధనియాలు, శుంఠి, పినిని సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా దంచి, కషాయవిధి ననుసరించి సిద్ధము జేసిన కషాయమును 1 పలము మోతాదు చొప్పున నేవించిన అతీ సారమునందు పిచ్చముతో గూడిన విబంధము శమించును శూలయు, రక్తాతి సారము, జ్వరముతో గూడిన అతిసారము, జ్వరములేనట్టి అతిసారము ఇవి యెల్ల శమించును. అపాచనముగను.

(219) క్షీరినీ - పాలకూర.

729. దుగ్ధికాది ఘృతము

శ్లో॥ దుగ్ధికా కంటకాభ్యాం సిద్ధం సర్విః పశ్యస్యలే॥ (వా-అర్చ్యమ్.)
పాలకూరస్వరసము 2 పృష్ఠములు, వాకుడుస్వరసము 2 పృష్ఠములు,
ఘృతము 1 పృష్ఠము, పాలకూరవాకుడులయొక్క కల్కము $\frac{1}{2}$ పృష్ఠము పెట్టుట
నొక పాత్రలో జేర్చి, ముదాగ్నిచే ఘృతపాకముజేసి వడియగలుపెను.
ఇయ్యది దుగ్ధికాదిఘృత మనబడును. దీనిని 1 తులము మోతాదు పోషక
వేడించిన రిక్తార్థము శమించును.

730. పయస్యాది తేవము

శ్లో॥ పయస్యా శారిబా పత్రముంజపా మధుకైరపి!

అజాక్షీరాన్నితైరేవ సుఖోష్ణైః పథ్య ఉచ్యతే॥ (తై-నేత్రరంగ.)

పాలకూర, సుగంధిపాల, అకుపత్రి, మంజిష్ఠ, అరిమధురము దీనిని
సమాంశములుగ గ్రహించి, మెత్తగా చంచి వస్త్రగాళితము జేయవలెను.
ఈ చూర్ణమును మేకపాలతో మెత్తగా నూరి, దెప్పజేసి సుఖోష్ణముగ ముఖ
మున కంటటను లేవనము జేయవలెను. ఇందువలన నేత్రములందుగలిగిన కూల,
రక్తిమ ఇయ్యది శమించును.

జౌషధయోగ విజ్ఞానము

స మా ప్ర ము

ఔషధ యోగ విజ్ఞానము

అనుబంధము

పారిభాషిక విషయములు

(1) మానవరిభాష

ఈ గ్రంథమునందు చెబుచుబడిన యోగములలో 1 కరమన 1 కులమనియు, 1 పలమన 4 కులములనియు, 1 ప్రసమన నుమారు 2 పానులనియు, 1 కులయన 100 కులములనియు దెలియవలెను. మిగిలిన తూర్విక పరిమాణములను, కొలత పరిమాణములను బోషధవిజ్ఞానమునుండి గ్రహింపవలెను.

మరియు, నందు పరిమాణమునుండి భార పరిమాణమువరకు జెప్పబడిన తూర్వికలలోను, కొలతలలోను ఆర్థోద్రవ్యములను, ద్రవద్రవ్యములను జెప్పియున్నచో నట్టి ద్రవ్యముల నట్టి పరిమాణములందు ద్విగుణముగా (రెట్టింపు) జేర్చుకొనవలెనని తెలియవలెను. అయితే ఆసవములయొక్కయు, అరిష్టములయొక్కయు నిర్మాణములలో యోగములందు జెప్పిన పరిమాణములలో యా ద్రవద్రవ్యములను గ్రహించి వానిని సిద్ధము జేసినప్పు డయ్యది యష్టరసమును బొందక మిగుల మధురాది రసవంతములుగ నున్నట్లును, ద్విగుణముగ గ్రహింపబడిన ద్రవద్రవ్యముతో సిద్ధము జేసినప్పు డయ్యది యష్టరసమును గలిగియున్నట్లును నూ యనుభవమున దెలిసికొనబడినది. కావున నీ ద్రవద్రవ్య గ్రహణముల వారి వారి స్వానుభవమునుబట్టి యనుసరించుట యుక్తమగును.

(2) ద్రవ్య పరిభాష

శుష్కార్ద్ర ద్రవద్రవ్యగ్రహణమున నియమము.

యోగములందు జెప్పబడిన శుష్కద్రవ్యముల నుక్తపరిమితిలోనే గ్రహించవలెను, ద్రవద్రవ్యములను పరిష్కరింపవలెనుండి యుక్తపరిమితికి ద్విగుణముగా గ్రహించవలెను. ఆర్థోద్రవ్యములను గూడ నుక్తపరిమితికి ద్విగుణముగానే జేర్చుకొను మండవలెను.

నూతన — పురాతన ద్రవ్యములు

పౌత్ర యోగమునందు శిశుబడిన ద్రవ్యములను నూతనమైనవానివే
 ంపదలెను. అందు వాయువిడంగములు, పిప్పళ్ళు, బెల్లము, ధనియాలు,
 కిమ్మ, తేనె వీనిని మాత్రము మిగుల పాత్రబడినవానినిగా గ్రహించి
 క్రొనవలెను.

పచ్చిగ గ్రహింపదగు ద్రవ్యములు

అడ్డంగము, కొడిశపాల, గుమ్మడికాయ, పిల్లిపీచర, తిప్పతీగె, గోరింట,
 చివుచెల్లువేరు, ఉల్లివాములు, ఖర్జూరపుపండు, తామగతూండ్లు, కామంచి
 వు, లఘుపంచమాలములు, బృహత్పంచమాలములు, తృణపంచమాల
 లు, మాంసము, అల్లము, సుగంధిపాల, కురువేరు, తుంగముస్తలు, వట్టివేరు,
 ముంపలు వీనిని పచ్చిగ నున్న స్థూడే గ్రహించి యోగములందు జేర్చు
 వలెను. ఇతరద్రవ్యముల కన్నింటిని ఎండినవానినిగ దెలిసి, అట్టి వానిని
 గాంచి యోగములందు జేర్చుకొనవలెను.

త్వక్కును తొలగించి గ్రహింపదగు ద్రవ్యములు

కుంఠి, తిప్పతీగె, పిల్లిపీచర, నిమ్మకాయలు, బృహత్పంచమాలములు,
 ప్ర ఈ ద్రవ్యములను వానిపైనుండు త్వక్కును తొలగించి యోగములందు
 వలెను.

ద్రవ్యగ్రహణమునకు యుక్తకాలము

చెట్లయొక్క తేళ్ళను శిశిరర్తువునందును, ఆకులను గ్రీష్మర్తువునందును,
 లను వర్షర్తువునందును, గడ్డలను వసంతర్తువునందును, క్షీరములను శర
 పువునందును గ్రహించవలెను. పుష్పములను, ఫలములను అయ్యదియే యే
 యమున జనించినో వాని నా యా కాలములందే గ్రహించుచుండవలెను.
 యు సాగవంతములగు నోషధులను శరదృతువునందును, వసువవేచనకర్షల
 యోగింపబడు వానిని వర్షర్తువునకు కడపటను గ్రహించవలెను.

ద్రవ్యములకు గుణహీనకాల నిరూపణము

నెయ్యి, బెల్లము, తేనె, ధనియాలు, పిప్పళ్లు, వాయువిడంగలాలు ఇయ్యవి యొక సంవత్సరకాలము పాతబడినచో గుణవంతములుగా నుండును. మిగిలిన ద్రవ్యములు ఒక సంవత్సరకాలము దాటినచో నవియెల్ల గుణహీనము లగును. గంధద్రవ్యములు వానియందుండు గంధము నశించిన వెంటనే యయ్యవి గుణహీనములని దెలియవలెను. కాని లవంగము మున్నగు తీక్షణగంధద్రవ్యము లందలి గంధము ఒక సంవత్సరమైనను నశించదు. మరియు ఫలములు, ఆకులు మున్నగునవి సంవత్సరము దాటినచో నయ్యవి గుణహీనములగును. కొయ్యలు, తామరతూట్లు మున్నగునవి రెండు సంవత్సరములైనచో నిస్సాగములగును. వేర్వేళ్లను నూడు సంవత్సరములకు బిమ్మట నుపయోగింపరాదు. పారము లైదు సంవత్సరము లైనచో గుణరహితము లగును.

అభావప్రతినిధి ద్రవ్యములు

యోగములందు జెప్పబడిన ద్రవ్యములలో గొన్ని లభ్యములు గానిచో వానితో సమానమైన గుణములు గల వేరు ద్రవ్యములను గ్రహించి జేర్చు కొనవచ్చును. అట్టి ద్రవ్యములు అభావప్రతినిధు లనబడును.

అభావద్రవ్యము

చిత్రమాలము

...

పెద్దదూలగొండి

గంధిత్తరము

చాగడ ప

తేలుకొండిచెట్టు

తెల్లములక

బొగడిపువ్వు

...

...

...

...

...

...

...

నల్లకలవ

జూపత్రి

...

...

ప్రతినిధిద్రవ్యము

నేపాళపువేరు లేక ఉత్తరకణ

తొరము

చిన్నదూలగొండి

చంగల్వకోపు

గిరిగిచ్చవేరునట్ట

మెట్టతామరదువ

ముళ్ళంగి

ఎర్రకలువ లేక నల్లకలువ

లేక తామరపువ్వు

తెల్లకలువ

లవంగము

జల్లేడాకులు మొదలగు		జల్లేడాకులు మొదలగువాని	
వానిపాలు	౧౦౦	స్వరసము	
పుష్కరములము		చంగల్వకొమ్మ	
పొత్తిదుంప, మాచిపత్రి	౧౦౦	మోడి	
పవ్వులు, గజపిప్పరీ	౧౦౦	తగిరికవిత్తులు	
బొవచాలు	౧౦౦	పసపు	
మూనుపసపు	౧౦౦	మూనుపసపు	
సాంజనము	౧౦౦	పటిక	
సౌరాష్ట్రమృత్తిక	౧౦౦	నేలయుసిరిక	
తొలినపత్రి	౧౦౦	తొలినపత్రి లేక వాకుడు చేరు	
గంటుభొంగరి	౧౦౦	కొవలవణము	
సోంబులవణము	౧౦౦	ఆరెపువ్వు	
యప్పిమడుకము	౧౦౦	పులిచింత	
పులపొబ్బలి	౧౦౦	పెగుమ్మడిచుండు	
చాక్షపండు	౧౦౦	మంకెనపువ్వు	
దాక్షపండు	౧౦౦	అవంగము	
పెగుమ్మడిపండు	౧౦౦	తక్కిలములు	
నఖించిప్పలు	౧౦౦	జాపత్రి	
కన్నారి	౧౦౦	మంచి పరిమళముగల తుంగ	
తక్కిలములు	౧౦౦	ముస్తలు లేక మాచిపత్రి	
పచ్చకర్పూరము	౧౦౦	కొత్తపసుంధిపువ్వుము	
తుంకురుపువ్వు	౧౦౦	పచ్చకర్పూరము	
తెల్లచందనము	౧౦౦	రైచందనము	
పచ్చకర్పూరము	౧౦౦		
తెల్లచందనము			
గక్తచందనము	౧౦౦	కొత్తపట్టిజేరు	
అతివస	౧౦౦	తుంగముస్తలు	
కరకొయ	౧౦౦	డిసిరికాయ	
నాగకేసరము	౧౦౦	పచ్చకేసరము	

మేద, మహామేద	...	పిల్లలైగలు
చేపకము, ఋషభకము	...	నేలగుమ్మడిగడ్డ
కాళాళి, క్షీరకాళాళి	...	పెన్నేరుగడ్డ
ఋద్ధి, వృద్ధి	...	నేలతాడిగడ్డలు
వారాహాకందము	...	చర్మకారాలుకము
వలజీడిగింజలు	...	చిత్రిమూలము
చెరకువేళ్ళు	...	కాకివదురువేళ్ళు
బంగారము	...	స్వర్ణమాక్షికము
చెండి	...	రజతిమాక్షికము
స్వర్ణభస్మము, రజతభస్మము	...	కాంతలోహభస్మము
కాంతలోహభస్మము	...	తీక్షణలోహము
మాక్షికము	...	ముత్యపుచిప్పలు
తేనె	...	పొత్తిబెల్లము
కలకండ	...	తెల్లచక్కెర
పాలు	...	పెసరకట్టు లేక చిరుపెస గలకట్టు
లోహము	...	మండూరము
కోలబొన్న	...	ముయ్య్రకుపొన్న
సామద్రోలవణము, సైంధవ	...	బిడాలవణము
లవణము		
కొడికపాల	...	నేలతాడిగడ్డ
సన్నరావ్రిము	...	బదనిక
జీలకర్ర	...	ధనియాలు
పొత్తిబెల్లము	...	తీక్షణమైన ఎండలో నానబెట్టిన యోమములెండబెట్టినకొత్తపప్పులు

అభావప్రతినిధి ద్రవ్యగ్రహణమున నియమము

అభావప్రతినిధి ద్రవ్యములు గూడ లభించుచో వానితో సమగుణ గుణగుణవీర్ణ విపాకాదులను గలిగిన యితర ద్రవ్యములను గూడ గ్రహించి యోగములందు జీర్ణకొనవచ్చును. మరియు నీ దెలుపబడిన అభావప్రతి

మూల కేవలము యోగములందలి యసృధాన దృష్ట్యాభిముననే గృహింపఁ
గలిగిన పరిధానదృష్టముల యభివమున నెట్టి పరిధిని దృష్టమును
గొంపగూడదని శాసించెను.

(౪) ఔషధనిర్మాణ పరిభాష

కషాయకల్పనా భేదములు

పంచభూతాత్మకముగు దృష్టసామాన్యమును మధురము, అమృతము,
కఠిమృ, కిటుపు, తిక్తము, కషాయము అను ఆరు రసము లాశ్రియించి
యగును. ఇందు లవణము తప్ప మిగిలిన రసముల కాశ్రితములైన దృష్ట
సామాన్యమునే కషాయములను గల్పింపవలెను. లవణరసమునకు కషాయకల్పనలేదు.
మూల మధురరాది రసాశ్రితములగు దృష్టములతోగల్గింపబడునట్టి కషాయము
ను విశేషములుగా నుండును. అయ్యవి స్వోసము, కల్కము, లేక చూర్ణము,
స్వోధము, తీరకషాయము, ఘాటకషాయము అని న్యవహరింపబడును.

స్వోరసకల్పన

పచ్చిగనుండు దృష్టములను రోటిలో మెత్తగా దంచి, గుడ్డలోవేసి
డబ్బా వచ్చిన దృష్టము స్వోరస మనబడును.

కల్కకల్పన

పచ్చిగనుండు దృష్టములనైనను, ఎండిన దృష్టములను జలముతోజేర్చి
నను మెత్తగా నూరి ముద్దజేసిన యయ్యది కల్కముని జెప్పుదును.

చూర్ణకల్పన

ఎండిన దృష్టములను మెత్తగా దంచి వస్త్రముతో జేయబడినట్టిది
చూర్ణమనబడును. ఇట్టి యోగములలో ఇంగున చెప్పబడినచో దానిని
చూర్ణముగా ఘృతసంయోగమున దోరగా భజ్జవజేసి, పిమ్మట మిగిలిన దృష్టము
తో జేర్చి చూర్ణించవలెను. లవణములు, చక్కెర చెప్పబడి యున్నచో
దానిని పరిశ్రమముగా చూర్ణించి కలుపుకొనవలెను.

క్వాథ కల్పన

ఎండిన ద్రవ్యముల నొక భాగమున గ్రహించి, నలియగొట్టి వదిలూరు భాగముల జలమునందు వేసి, యెనిమిదవభాగము జలము మిగులువరకు గాచిన యయ్యుది క్వాథ మనబడును. ఇట్టి కషాయములు ఔషధార్థమై యుపయోగింప దగినవి తెలియవలెను.

రెండవ పద్ధతి

ఎండిన ద్రవ్యముల నొక భాగమున గ్రహించి, నలియగొట్టి నాలుగు భాగముల జలమునందు వేసి, నాలువభాగము జలము మిగులువరకు గాచిన యయ్యుదికూడ క్వాథమనియే చెప్పబడును. అయితే యిట్టి కషాయములు ఘృతతైలదుల పాకార్థమై యుపయోగింపదగినవిగా నుండునని గ్రహింప వలెను.

శీతకషాయ కల్పన

ఎండిన ద్రవ్యముల నొక భాగమున గ్రహించి, నలియగొట్టి యారు భాగముల జలముతో వేసి, పైని మూత్రయాని, యొక రాత్రి యటుల వేయుంచి, మరునాడు వడియగట్టబడినట్టి ద్రవము హిను లేక, శీతకషాయ మనబడును.

ఘంటకషాయ కల్పన

ఎండిన ద్రవ్యముల నొక భాగము గ్రహించి, నలియగొట్టి నాలుగు భాగముల బాగు మరగిన జలమునందు వేసి, కొంచెము కాలమైన పిదప వడియగట్టబడిన ద్రవము ఘంటకషాయ మనబడుచుండును.

అవలేహ కల్పన

కాచి సిద్ధము జేయబడిన కషాయమును వడియగట్టిన పిమ్మట తిరిగి గట్టచుండువరకు (గరిటిజారుగా) గాచబడినట్టిది అవలేహ మనబడును. ఇదియే రసక్రియమును నామముతో గూడ వ్యవహరింపబడుచుండును.

వటికా విధానము

చక్కెరనుగాని, దెలమునుగాని, గుగులముగాని లేవ్యపాకమువలె బువ్వముజేసి యాపదద్రవ్యముల చూర్ణమునందు గలిపి కొంచెము వెచ్చగ నున్నప్పుడు గోళీలవలె జేరుబకునట్టివి వటిక లనబడును. ఇందు చూర్ణము నకు చక్కెర నాలుగురెట్లు, బెల్లము రెండురెట్లును, గుగులు సమానముగను నుండునట్లు జేర్చుకొనవలెను. తేనెతో మరించి చేయబడు వటికాయోగము లలో తేనెను మూర్ణమునకు సమముగా గర్హించవలెను.

చక్కెర మున్నగువాని పాకములందు చూర్ణప్రక్షేపణ

ని య మ ము

చక్కెర మున్నగు పాకములందు చేర్చదగిన చూర్ణము లధికప్రమాణమున నున్నచో వాని పాకములు సమించునప్పు డా చూర్ణములందు కలుపు కొనవలెను. తక్కువ ప్రమాణములో నున్నట్టి చూర్ణములను వాని పాకాంతమున గలుపుకొనవలెను.

చిన్న చిన్న మాత్రలు జేయు విధానము

ఆ యా యో ములందు జెప్పబడిన ద్రవ్యములను మెత్తగా చూర్ణించి ఉక్తకషాయములతో గాని, స్వరసములతో గాని ఖల్వమునందు చక్కగా మరించి ఆవాలు, గుగింజలు మున్నగువాని పరిమళిని మాత్రలు జేసుకొనవలెను. యోగములందు మాత్రలపరిమితి జెప్పబడకున్నచో సాధారణముగా గుగింజ ప్రమాణమున మాత్రలను జేయవలెను. కషాయము జెప్పబడకున్నచో జలముతో మరించి పై విధముగా మాత్రలను జేసుకొనవలెను.

భావనా విధానము

భావన చేయదగిన మూలాదులు చక్కగా తడియునంత పరిమితిని ద్రవ ద్రవములను గర్హించి వీనిచే నట్టి వానిని తడిపి రాత్రికాలమున యూరబెట్టి, పగటిపూట నెడలో నెండించవలెను. తిరిగి రాత్రికాలమున వారిని ద్రవ ద్రవముచే తడిసియుంచి మరునాడు నెండబెట్టుచుండవలెను. ఇట్లు జేయ

బడు సంస్కారము భావన యవలంబును. దీనిని ఏడు దినములు చేయవలెను. కషాయములతో జేయు సెడల భావ్యద్రవ్యమునకు సుముగ క్వాణ్యద్రవ్యమును గలిపించి ఎనిమిదికెట్లు జలములో వేసి యెనిమిదవభాగము మిగులునట్లు కాచి యట్టి కషాయములతో భావన జేయవలెను.

ఆసవారిష్టములు

జలాది ద్రవద్రవ్యములను భాండములలో వోసి, అందు జ్యోతిషద్రవ్యముల మార్గమును, బెల్లము, చక్కెర, తేనె మున్నగు సుంధాని ద్రవ్యములను, ఆరెపువ్వును గలిపి, యా భాండముల ముఖములను గాలి నెగులుపించునట్లు బంధించి, యొక మాసమైనను, ఒక పక్షమైనను అటులనే యుంచి, తరువాత పడియగట్టబడినట్టి ద్రవములు, ఆసవములు, అరిష్టములు అని వ్యవహరింపబడును.

ఆసవారిష్ట భేదములు

అగ్నితప్తములుగాని జలము మున్నగు ద్రవద్రవ్యములతో ప్రైథ్వీయగు సిద్ధము జేయబడినట్టివి యాసవములనియు, వగ్నితప్తములైన ద్రవద్రవ్యములతో సిద్ధము జేయబడినట్టివి యరిష్టములనియు నెరుగవలెను.

అనుక్రమరీతిగానున ఆసవారిష్ట కల్పన

ఆసవారిష్ట యోగములందు పరిమాణమును జెప్పకున్నచో ద్రవద్రవ్యమునొక దోణమును, బెల్లమును నూరు పలములును, తేనెను ఏబదిపలములును, చూర్ణమును షణ్ణ పలములును గలిపించి యుక్తివిధానమున బానిని సిద్ధము జేయవలెను.

స్నేహ కల్పన

జలము, కషాయము, నగ్గరినము, పాలు, పెరుగు, మాంసగనము, మూత్రము మున్నగు ద్రవద్రవ్యములతో తిలతైలము, నరి పతైలము మున్నగు తైలములను గాని, ఘృతమును గాని, వసను గాని, మజ్జను గాని జేర్చి, జ్యోతిషద్రవ్యముల కల్గముల సహాయముతో నా తైలాదులు మిగులువరకు పక్వము చేసి డియగట్టబడినట్టివి స్నేహము లనబడును.

ఘృతతైలపాక భేదములు

యథోక్తవిధానమున ఘృతయోగమున బక్వము జేయునప్పుడు అంధములలో నురుగు కాచుపించి క్రియముగా పాకము సమీపించినకొలదియు తగును పాకావసానమున నవశ్యది పూర్తిగా నశించిపోవును. తైలమును పాకము జేయునప్పుడు పాకమగుట కారంభించి నప్పటినుండియు నురుగు కాచుపించి, అది పాకావసానమువరకు క్రియముగా హెచ్చుచుండును ఘృతతైలపాకములం విటి విశేషలక్షణముచు గుర్తించనగును.

స్నేహపాకమునకు సామాన్యపరిభాష

ఘృతపాకమును గాని, తైలమును గాని సిద్ధము జేయునప్పుడు అట్టి యోగములలో పరిమాణము జెప్పకున్నచో నొక భాగము స్నేహమును, నాలుగు భాగములు స్నేహాద్రద్రవ్యములను, ఈ స్నేహద్రవ్యములలో నాల్గవభాగము కల్కమును జేర్చి వానిని సిద్ధము జేయవలెను.

ద్రవభేదముచే కల్కపరిమాణ భేదము

కేవలము జలముతో తైలమును బాకము జేయునెడల తైలములో నాల్గవంతు కల్కమును, కషాయముతో బాకము జేయునెడల తైలములో నాల్గవంతు కల్కమును, స్వరసముతో బాకము జేయునెడల తైలములో నెనిమిదవంతు కల్కమును జేర్చుకొనవలెను. పాలు, పెరుగు, మాంసరసము, మజ్జిగ వీనిలో నేయొక దానిచేసిన బాకము జేయునెడల తైలములో నెనిమిదవంతు కల్కమును, తైలమునకు నాలుగురెట్లు జలమును జేర్చుకొనవలెను.

స్నేహపాకమున భిన్న భిన్న ద్రవద్రవ్య పరిమాణము

స్నేహపాకములో పాలు, పెరుగు, మాంసరసము మున్నగు ద్రవద్రవ్యము లైదిండికెన్న హెచ్చుగ జెప్పబడి యున్నచో వానిని స్నేహద్రవ్యపరిమితికి సమముగ నేర్పించింపవలెను. అయ్యది యైదిండికెన్న తక్కువ సొల్పులో జెప్పబడినచో స్నేహపరిమితికి నాలుగురెట్లుండునట్లు వానిని గ్రహించవలెను

అను క్తకల్కాదులకు నియమము

యోగములందు కషాయమును మాత్రము జేర్చి, కల్కమును జేర్చు కున్నచో కషాయమునకు జెప్పబడిన ద్రవ్యములనే కల్కముగా జేసి

యథోక్తప్రమాణమున దీనిని గూడ స్నేహపాకములందు జేర్చుకొనవలెను. పుష్పకల్కమును జేర్చునెడల దీనిని స్నేహములో నెనిమిదివంతు తుల్యము చేర్చి, స్నేహమునకు నాలుగింతలు జలమును గలిపి పాకము జేయువలెను.

అనుక్తజలాది పరిమాణము

యోగములందు జెప్పబడిన ద్రవద్రవ్యములకును, కల్కములకును పరిమిత చేర్చబడకున్నచో కల్కమునకు నాలుగింతలు స్నేహమును, స్నేహమునకు నాలుగింతలు ద్రవద్రవ్యమును జేర్చుకొనవలెను. మరియు, గంధద్రవ్యములను జేర్చు నెడల దీనిని కల్కద్రవ్యముల మొత్తములో సగభాగమున నుండునట్లు గగ్గహించవలెను. క్షీరముతోనే స్నేహమును బక్రము జేయునెడల, క్షీరమును స్నేహమునకు నాలుగింతలుండునట్లును, ఇతర ద్రవ్యములతో క్షీరముగూడ జెప్పబడి యున్నచో దీనిని స్నేహద్రవ్యమునకు పదుముగ నుండునట్లును జేర్చుకొనవలెను.

స్నేహములందు కల్కమును, గంధద్రవ్యములను జేర్చుటలో

నియమము

తైలపాకములో తొలుత కల్కమును జేర్చి, పాకమును పూర్తిజేసి వడియగట్టిన పిచ్చుట నందు కుంకుమపువ్వు, భచ్చకర్పూరము, కస్తూరి ముప్పగు నుగంధద్రవ్యములను చూల్లించి, కలిపి, పైని మూతమొనీ యుంచవలెను.

స్నేహాదిపాకములందు పాకనియమము

ఘృతము, తైలము, గుడము మున్నగువాని పాకములను త్వరపడి యొక దినమున పూర్తి గావించగూడదు. అటుల జేసినచో వానియందు తౌషధవీర్యము సంపూర్ణముగ సంకల్పింపనేరదు. కావున వానియందు జేర్చబడు కషాయాదుల తోను, కల్కములతోను కొన్ని నాళ్లు ఊరునట్లుజేసి అనగా మందాగ్నిచే నొక్కొక్క దినమున కొంచెము కొంచెముగా పక్వముజేసి, నిలిపివేయుచు, నటుల కొన్ని దినములు గలిగించిన పిచ్చుట నా పాకములను బూర్తిచేసిన యట్టి స్నేహములు మిగుల వీర్యవంతములుగ నుండును. కావున ఈ చెప్పిన రీతిని పాకములను గావించుట యుక్తమగును.

స్నేహపాకమునుదెలియు నుపాయములు

తైలమును బాకము జేయునప్పుడు పాకాపాఠమున విశేషముగ మరుగున, మంచిగంధమును గాఢపించును. ఘృతపాకాపాఠమున మరుగుతగ్గి పైఃధముగ నేనుగంధము గాఢపించును. మరియు, వీరిలో కల్కమును కొంచెముగా దీసి జ్వల్మతో నదిమిసప్పుడు అయ్యది వర్జివలె నగును. స్నేహమును కొంచెముగా నిప్పులపై నుంచినచో చిటచిటయు కబ్బమును, పొగయును లేక వెంటనే మండిపోవును. ఇట్టి లక్షణములను బట్టి స్నేహములు బక్వములైనట్లు గుర్తించవలెను.

త్రివిధ తైలపాకములు

స్నేహపాకము, మృదుపాకమనియు, మధ్యపాకమనియు, ఖరపాకమనియు మూడు విధములు. అందలి స్నేహపాకములలోని కల్కమును దీసి జ్వల్మతో నదిమిసప్పుడు కొంచెము ద్రవమును చూపుటనేని అనగా—జ్వల్మ కంటుకొనినచో నయ్యది మృదుపాకమనియు, ద్రవము కొంచెమైనను లేక మృదువుగా నుండేనేని అనగా—జ్వల్మ కంటుకొనినక యుండినచో నయ్యది మధ్యపాకమనియు, జ్వల్మకు కఠినముగా నుండేనేని అనగా పొడి పొడిగా నైనచో నయ్యది ఖరపాకమనియును దెలియవచ్చును.

త్రివిధ తైలపాకముల ప్రయోగము

మృదుపాకమున సిద్ధము జేయబడిన స్నేహములు నస్యకర్మమునకు, మధ్యపాకములలో సిద్ధము జేయబడిన స్నేహములు పానాదిస్వకర్మమునకు, ఖరపాకములలో సిద్ధము జేయబడిన స్నేహములు అధ్యంగనకర్మమునకు నుపయోగించవచ్చును. కావున ఈ చెప్పబడిన త్రివిధ ప్రయోగముల కనువగు నట్లు స్నేహముల నటుల పాకములతో సిద్ధము జేయవలెను.

తేవ్యపాకములు

తైలమును గాని, చక్కెరను గాని, లేవ్యపాకము జేయునప్పుడు అది చిక్కబడిన కొండయు పాత్రనుండి విశేషముగా పైకి పొంగుచుండును. మంచి ముగంధము గోచరించును. జ్వల్మతో నదిమిసప్పుడు చిక్కనితీగవలె పొగును. దక్షిణతో కొంచెము దీసి జలములలో జ్వలనప్పుడు అయ్యది నీటితో

చేరక అణుగునకు మునిగిపోయి యొకచో ముద్దపలె నిలుచును. అట్టి ముద్దను దీని జ్వేళ్ళతో నదిమినప్పుడు (వేళ్ళ) నంటుకొనక అందు (వేళ్ళ)చేపు లేప్పును. ఇట్టియెడ వాని పాకములు సిద్ధములై నట్లు చెలిసికొనవలెను.

గు గు లు పా క ము

దీని పాకలక్షణము గుడ్డలులకు వలెనే గుర్తించవలెను. అయితే గుగులుపాకములో జ్వేళ్ళతో నదిమినప్పుడు అయ్యది వర్షవలె సాగును.

పా న క పా క ము

స్వరసములతో గాని, కషాయములతో గాని పానకములను, సిద్ధము జేయునప్పుడు ఆ ద్రవ్యద్రవ్య పరిమితికి సమానముగ చక్కెను జేర్చి, మందాగ్నిచే పాకము జేయుచు నది కొంచెము తేనెవలె చిక్కబడి జ్వేళ్ళతో నొక్కనప్పుడు సన్నని తంతువులవలె సాగిన పానకపాకము సిద్ధమైనట్లు చెలిసికొనవలెను.

ఔషధనిర్మాణమునకు ద్రవ్యాదిగ్రహణమున నియమము

ఔషధయోగములను సిద్ధపరచుట ఆ యోగములలో సామాన్యముగ పాత్రయని మాత్రము చెప్పి యున్నచో అందును పూర్ణయపాత్రను, గ్రహించవలెను. యోగద్రవ్యములలో ఉత్పలమని జేప్పినచో నల్లకలువకు శక్యద్రవ్యమని చెప్పినచో అపుషేడనమును, చందనమని చెప్పినచో రక్తచందనమును, సర్పపమని చెప్పినచో తెల్లవాలను, లవణమని చెప్పినచో సైంధవలవణమును, మాత్రము, క్షీరము, ఘృతము అని చెప్పియున్నచో గోమూత్రమును, గోక్షీరమును, గోఘృతమును గ్రహించవలెను. అయితే యిందలి చందనమును గురించిన విశేషనియమమును గూడ పాటించవలెను. అందు చూర్ణము, లేహ్యము, ఆసవము, అరబ్దము, స్నేహము అనువాని యోగములందలి చందనమునకు శ్వేతచందనమును, కషాయము, లేపము అనువాని యోగములందలి చందనమునకు రక్తచందనమును గ్రహించవలెను. మరియు, యోగములందు ద్రవద్రవ్యము చెప్పకున్నచో జలమును, పరిమాణమును జెప్పవన్నచో సమభాగముగను, ద్రవ్యాంగములను నిర్దేశించినచో మూలములకు గ్రహించవలెను. మరియు నొకే ద్రవ్యము రెండుమార్లు పరింపబడినచో దానిని ద్విగుణముగా జేర్చుకొనవలెను.

జైషధ గుణహీన కాలము

స్నేహములను జేర్చి సిద్ధము జేయబడిన లేహ్యములు ఒక సంవత్సరము దాటినచో సయ్యలి నిర్ద్యోగము లగును. తైలములు మున్నగు స్నేహశాస్త్రములు నాలుగు మాసములకు పిమ్మటను, ఘృతములు ఒక సంవత్సరమునకు పిమ్మటను గుణహీనములగును చూర్ణములు రెండు మాసములు దాటినచో నాని నుపయోగింపరాదు. మాత్రము సంవత్సరకాలము దాటిన యయ్యవి నిరుపయోగములగును.

కాలాతీతమున గుణవంతములగు జైషధములు

అననములు, అరిష్టములు, బంగారు మున్నగు ధాతువులతో జేయబడిన భస్మములు, రసములు ఇయ్యవి యెంత పురాణములైన అంత గుణవంతములగును.

(4) జైషధప్రియోగ పరిభాష

జైషధ సేవనకు యుక్తకాలము

ఆహారమును భుజించునట్టి కాలము, ఆహారమును భుజించుటకు పూర్వక్షణికాలము, భోజనమధ్యకాలము, ఆహారమును సమిలి మ్రింగుచున్నట్టికాలము, భోజనమైనవెంటనే ఉత్తరిక్షణికాలము, భోజనమునకు ముందుకు తరువాతను యుండునట్టి యుభయకాలము, రెండు భోజనకాలములకు మధ్యకు ముట్టికాలము, అన్నమును మద్దజేసి భుజించుకాలము, భుజించునట్టి రెండుముద్దలకు మధ్యనుండుకాలము, పలుహార్లు అను నీ పదీ కాలములను జైషధసేవనకు యుక్తములైన కాలములుగా దెలియనగును. అందు బలిష్ఠునకు మాసవ్యాధి గలిగినచో భోజనము చేయునట్టి కాలమున నౌషధమును సేవింపవలెను. సాధారణముగ సమస్త వ్యాధులందును ఆహారమును భుజించుటకు పూర్వక్షణికాలమున నౌషధసేవన హితముగా నుండును. మధ్యశరీరము నాశ్రయించిన వ్యాధులలో భోజనమధ్యకాలము జైషధసేవనకు యోగ్యమగును. మరియు నీ వ్యాధులలోనే రెండు భోజనకాలములకు మధ్యగా నుండునట్టి కాలము

గూఢ నౌషధ సేవనకు హితమగును. సుమనూరులకు, బాలుగన, ఔషధశక్తి, లక్ష ఆహారమును నమిలి మ్రింగుచుండునట్టి కాల మావిధసేవనకు సుకరము నుండును. అనగా నట్టి వారలచే నౌషధమును అన్నముతో గూఢ మిగి నింపజేసి ని భావము. మెడకొంతుల కూర్చున్న జనించినట్టి వ్యాధులలో ఆహారము భుజించునట్టి ఉత్తగత్తణకాలమున ఔషధమును సేవించుట యుక్తము. మ బంధము గలవారలను, అగ్నిదీప్తి గలవారలను, బలవంతులను భోజనమున ముందును, తరువాతను నగు ఉభయకాలములలో నౌషధమును సేవి చువలె మగును. జాతిరాగ్ని మదగించినట్టి వారలను, బాహ్యవ్యాధి గలవారలను సక్తి గలవారలకును పృతి మన్నుపున్నుద్ధులలోను ఔషధమును జేర్చి సేవించి హితమగును. వృద్ధులు, పృమేహము ఈ వ్యాధులచే బీజించుట వాని భోజనము చేయునప్పుడు ముద్దముద్దకు మధ్యనుండు కాలమున నౌషధమును సేవించుట యోగ్యమగును. తృష్ణ, ఛర్ది, శ్వాస, కాస, హిక్కు ఈ వ్యాధులలో పలువారు ఔషధమును సేవించవలెను.

స్నేహ క ర్మ

ఘృతము, తైలము మున్నగు నిజస్నేహములను గాని, సంస్కరించుబడినట్టి స్నేహములను గాని యథోక్తపరిమితిని వానము జేయించుటయు, బాహ్యముగ నభ్యంగింపగాది రూపమున శరీరమునకు బ్రయోగించుటయు స్నేహకర్మ యనబడును.

స్వేద క ర్మ

శరీరమునందలి మాత్స్యనూత్న్య సోత్తన్నుల ముఖములను వికసించ జేయుటకును, వానికి మార్దవము గలిగించుటకును అగ్నేయ-అనాగ్నేయ ఉపకరణముల సహాయమున స్వేదమును బయటికి వెడలించ జేయునట్టి క్రియ స్వేదకర్మ యనబడును.

బ మ స క ర్మ

అమూల్యమునందలి దోషమును ముఖముద్వారా బయటకు విశ్లేషించుటకై యట్టి దాహవృద్ధమును పానము చేయించుట వసుకర్మ యనబడును.

ని శ్రే ష గ క ర్మ

సర్వశరీరమునందును శ్లేష్మైయున్న దోషములను గండరూపమున విశ్లేషించుటకై యట్టి దాహవృద్ధమును పానము చేయించుట విశ్రేణవకర్మ యనబడును.

వ స్త్రి క ర్మ

సాధిక క్రిందుగానుండు అశయములలోని దోషములను విశ్లేషించుటకు అంతుపుల వస్తువులను ద్రావ్యావధములచే నీచి తన్నుటయును నుదాహరణమున శరీరములోనికి పరివేశపెట్టుట వస్త్రికర్మ యనబడును.

న స్య క ర్మ

శిగన్మనందలి దోషమును నాసికద్వారా బయటకు విశ్లేషించుటకై నాసికచేతనే ఔషధమును బీల్చించుట నస్యకర్మ యనబడును.

ధూ మ పా న ము

ఔషధద్రావ్యములను మెత్తగా నూరి చిట్టలవలె చేసి, కిన్నెపంబెడగా మన వానినుండి వచ్చు దాగను నాసికద్వారా పీల్చించుట ధూమపాన మనబడును.

గంధూషక వల ములు

నోటిని కడుపులకు కలులేపఁడునటు నోటినిండి క మాయాచి ద్రావ్యావధము లను యథోక్త కాలమునకు ధరించియుండి పుక్కిలింనుట గంధూష మన

మరి

ఆయుర్వేదశిక్ష - జ్యోషగయోగవిజ్ఞానము

[భా. ౨.]

బడును. నోటిని కడుపుటకు వీలగునట్లు భరించియుండి పుక్కిలిండుకా కువల
మనబడును.

ఆ లే ప న ము

జ్యోషగదర్శివ్యములను మెత్తగా వెన్నవలె నూర్చి, వేక, అటులనుండు
నట్లు పక్యము చేసి దానితో బాధగల శరీరభాగమున పట్టువేయుట ఆచారము
మనబడును.

క ర్ణ పూ ర ణ ము

స్వరసాది నిజదర్శనదర్శివ్యములను గాని, సంస్కరించుబడిన స్వేదాములను
గాని విందురూపమున చెవులతో నింపుట కర్ణపూరణ మనబడును.

ఆ శ్లో త న ము

దర్శనరూపేషధములను విందురూపమున కంటికికొలికెలో జూరవిడచి
ఆశ్లోతన మనబడును.

అ ం జ న ము

జ్యోషగములచే కంటిలో కలికము వేయుట అంజన మనబడును.

ఆ ను బ ం ధ ను

స మా ప్ర ము

భౌ ప థ యో గ వి జ్ఞా న ము

—: ౦ :—

అ కా రా ప నూ చి క

అక్షరము 31
 అగ్రము 2, 308
 అగ్నిమాండ్లము 13, 61, 214, 226,
 264, 329, 76
 అడవిపెనర 3, 18, 94, 147, 239
 అడవిమీనుము 3, 94, 147, 239
 అడవి ఓనుము 180, 181, 385, 392,
 401, 403, 476
 అడవితులసి 76
 ,, ,, శేడ 261
 అడవిరము 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41
 89, 127
 ,, శేరు 14 95, 101, 122, 171,
 176 207, 218, 278, 367,
 407, 412, 427, 466
 అత్తపత్తి 394
 అతిబల 119, 160, 390
 అతిమధురము 54, 83, 95, 132, 143,
 153, 162, 191, 204, 206, 216,
 228, 257, 274, 283, 325, 337,
 366 386 3 7, 440, 483
 అతిమృదు 4, 5, 8, 64, 64, 138, 177,
 180, 188, 265, 367, 390, 482

అతిసారము 55, 61, 64, 112, 114,
 135, 139, 154, 219, 226, 232,
 245, 264, 270, 284, 344, 376,
 386, 393
 అన్నభేది 10 185, 283
 అబచి 116
 అపస్మారము 17, 23, 156, 160,
 224, 337, 342, 399, 433
 అభ్యుదయము 63, 112, 113, 114, 174,
 232, 2 6, 275, 387, 424
 అమృతము 33, 52, 63, 64, 71,
 73, 76, 112, 135, 183, 204,
 235, 259, 293, 325, 396,
 436, 468
 అరటిపువ్వు 98
 అర్చనము 177, 178, 187, 190,
 234, 359, 276, 276, 347,
 363, 400, 408, 451
 అరుచి 6, 13, 53, 61, 64, 146,
 217, 218, 245, 268, 376
 అరుదము 177, 358, 261,
 అల్లము 92, 369
 అమృతము 3
 ,, గింజలు 24

అశోకపుష్పము 12,
 " పట్ట 13, 14, 282, 403
 " మాలము 13,
 " రసశ్రీము 15
 అశ్వశి 85, 106, 144, 146, 178,
 183, 201, 276, 328
 అశ్వశంఖము 384
 అశ్వశక్తిము 170, 179, 183, 188,
 207
 అశ్వగర్జము 229, 292, 319
 అండుగుచ్చెలు 3, 440

అ

అకుంఠ 3, 6, 17, 34, 47, 57,
 59, 67, 76, 85, 90, 143,
 162, 210, 224 259, 274, 474
 475, 483,
 అఖువిషము 277,
 అదౌంఢము 369
 అనవశేదము 4
 అన్యస్మిద్ది 92, 134, 178, 183, 225,
 258, 261, 329, 339, 345, 432,
 478
 అనువాకము 13, 176, 183, 186,
 189, 383, 390, 394, 468
 అనుదత్తము 3, 9, 91
 " గంజలు 94
 " శత్రు 10, 94, 186, 204, 368,
 390, 405, 406, 438
 ఆయిల్ ఆఫ్ వింటర్ గ్రీన్ 116
 అరణ్యము 3, 389

అరచెలు 3

" చక్క- 8, 15, 62, 207
 " తుత్త 7, 14, 17, 42, 90, 135,
 133, 140, 166, 209, 238,
 265, 282, 283, 284, 300,
 331, 365, 376, 394, 403
 అవమాన 11, 129, 196, 227, 365
 అవాల 3, 115, 150, 185
 అవ్రహాలు 19, 92, 124, 142, 161,
 225, 268

ఇ

ఇచ్చుచెలు 9

" తుత్త 7, 104, 135, 148, 207
 250, 271, 361, 403
 ఇరుగును 27 :
 ఇశ్వరగోలువిరులు 79
 ఇంగువ 10, 80, 69, 93, 97, 151,
 184, 220, 361, 457, 476, 478,
 479
 ఇందువుచెలు 97
 " గంజలు 98
 ఇంద్రులు ప్రము 281 358

ఉ

ఉత్తరము 3

ఉదరము 45, 59, 61, 71, 106, 112,
 172, 173, 264, 421, 468
 ఉన్నాదము 17, 433, 446, 463
 ఉదగతము 90, 107, 109, 131
 ఉర్రుతుము 34, 36, 182, 433, 461

అలవలు 3,124,143,144,268,389

అతిమిరిచెట్టు 414

,, పట్ట 146, 415

అసిరిక బిరుదు 51,59,60

అసిరిక కాయలు 40, 69,88,101

,, పచ్చ 111, 157, 168, 169,

172, 182, 184, 193, 213,

250,259, 288, 290, 324,

336,356,402,427,468

,, పండు 51

ఉ

ఉడుగుచెట్టు 1

,, పట్ట 1,2

,, పేరు 369

ఉరువారిము 186

ఉరు స్తంభము 21,423,446,463

ఉడునాటి చెట్టు 199

ఎగ్గిరిలంగుంపలు 150, 206

ఎగ్గిరి శివులపేరు 450

ఎర్రగులాబీపువ్వు 365

ఎర్రచంద్రము 1, 16,194,212,314

ఎర్రమద్ది చెక్క 206

ఎగ్గిరిబొద్దు 3

ఎర్రనాలుడు చెక్క 410

ఎర్రానాలు 401,457

ఎలుక చెవియూకు 31

ఏ

ఏడాకలపొన్న 117, 195, 198,

208, 455

ఏనుగుకంకపుచెట్టు 109

ఏరండమూలము 92

,, కైలము 41, 92, 162, 455,
478

ఏలకులు 3,6,17,24,33,34,59, 52,

57,59,75,76 84,85, 91, 155,

177, 210,259 268, 337, 401

ఒ

ఒడిచెట్టు 383

ఓ

ఓమము 3,8,15,57,69,78,88, 99,

109,180,198,237, 264, 278,

320,373,384,465

ఓష్ఠకోగము 43

ఔ

ఔద్భిదిలవణము 378

క

కచోరము 3,7,63,112,118, 130,

143,177,230,241, 328, 357,

367,404,463,481

కటికశూల 13

కటుకకోహిణి 11,23,35, 41, 54,

62,94,96,119, 122, 127, 143

150,151,169,175, 198, 207,

217,218,228,250, 253, 277,

310,353,367,397, 412, 456,

479

కడిమిపట్టు 207

కరకర్కాసు 7,9,11,16,18,24,35,

40,46,49,53,57

69, 72, 88, 98, 101, 111, 117
 126 130 154 157 168 172
 175 184 190 193 213
 221 228 250 251 265 290
 353 359 367 407 427 467
 466 469 470 471 473
 474 475 476
 కర్కటకశ్రావణ 5 30 53 96
 114 180 192 242 250 276
 329 352 396 447
 కర్కటకశ్రావణ 212
 కేంద్ర 43 46 52 58 62 78
 75 78 79 155 220 269 286
 349
 కేంద్ర 113 141
 కలహస్తి 130 169 217 241
 246 248 250 299 335 367
 442
 కేంద్ర 126 190
 కమల 143 212 275 311 337
 కార 123
 కాలిదాసు 206
 కాలిదాసు 47
 కాలి 18 77 113 121 122
 192
 కావము 98
 కావము 68 84 118 172
 219 261 328 401
 కాలిదాసు 9 73 114
 కాలిదాసు 105

కాలి 107 108
 కాలి 108
 కాలి 119
 కాలి 3 9
 కాలి 13 37 127 174 248
 250 433 469
 కాలి 3 35 63 96
 114 126 140 144 150 165
 283 316 397 406 437
 కాలి 373 374
 కాలి 373 374
 కాలి 42 46 165 464
 కాలి 161
 కాలి 5 13 23 47 52 58 63
 115 167 172 173 220 245
 250 339 355 397 433 441
 కాలి 357
 కాలి 149 206
 కాలి 65
 కాలి 186
 కాలి 82 96 99 114 127 180
 138 142 106 215 242 257
 265 283 374 396 449 479
 480 481 482
 కాలి 10 11 107 167 221
 328 402
 కాలి 151
 కాలి 13
 కాలి 33 153 222
 296 422

కృష్ణానదు 3 5 8 9 46 53 130

152 161 165 191 280 357

కొడిశపాలనల్లు 41 125 127 132

137 138 139 213 217 224

255 265 266 278 316 364

397 422 431 481

,, చిత్తులు 41 96 127 130

138 157 208 265 463

కొత్తిమెరు 119

కొట్టుచెట్టు 286

కొట్టుచెట్టు 207

,, పెను 2'4

కొర్రలు 116

కొడిమలము 12

కొలపాన్న 3 94 104 129 147

153 265 302 335 433

కొమ్మకశీర వాతము 93

కంఠము 361

కంటకారి 349

కందగడ్డ 461

కంపవాతము 172

కంపిలకము 5 35 116 117 118

150 165

కాజికము 304 337 399

కుంకుమచెట్టు 10

,, వేగు 207

కుంకుమపువ్వు 31 102 143 151

152 153 212 214 230 275

311 316 337

కొండకురువేరు 143

ఖ

ఖరపుకాయలు 19 85 200

207 274 322 355 356 412

ఖాజవాతము 93

ఖండశర్కర 33 34

క

కాక 3

కాకిప్పలి 67 95 113 127 131

157 177 267 322 401 463

కాక్కువేరు 150 256 466

కాకవేరు 207

కలగడ్డ 116 123 241 253

కలేశువేరు 109 196

కలకపాలు 214

కొమ్మ 29 64 100 115 133 13

217 238 261 266 277 384

462 482

గానుకత్తులు 347

గారచెట్టు 9 65

గరిసిందూరము 464

గొలము 3 9 105 172 184 185

357 414

గడము 105

గుదభ్రాంతము 216

గుమ్మడిచెట్టు 125

గుడివెండవేరు 4

గుల్మము 29 25 45 53 60 69

85 100 106 115 117 117

167 173 193 219 220 245

250 323 337 351 400 402

సులూది 141

గృధ్రానీనాశము 16 93 179 182

186 187 304 385 400 438

గేత నెయ్యి 322

గైకము 209

గోడు ఆ గాక గండ 123

గొబ్బి 161

గొలియిడి 3

గోఘృతము 19

గోద నము 25

గోధుమము 199 200

గోమూత్రము 11 30 196 365

గోమూత్రశిలజితు 27 36 73 114

147 204

గోమట్ట శిరు 146 406 460

గోనోచనము 10

గంజాయియాకు 111 233

గంటుభాగం 21 33 38 73 97

145 352 353 354 359 404

425 442 447

గండమాల 27 97 116 122 174

218 261 423

గండిము 3

గంధము 92 105

గంధనాకులి 93

గ్రంథి 116

గ్రంథితగరము 3 30 83 143 161

192 203 243 307 337 347

గుంటకలగర 63 96 99 334 353

గొంతెమకొమరు 36 302 303

306 308 310 312

గు

గురుము 13 24 30 32 48 60

74 98 167 153 155 177

204 216 225 241 257 288

319 341 426 455 465

చ

చక్కెర పిండా 420

చక్కెర 13 24 85 100 104 111

163 163 211 240 244 259

275 287 319 401 465

చక్కెరము 174

చక్కెరము 6 19 67 101 105 105

109 132 266 330 401

చలనమిరియాలు 205 474

చామరము 112 127 129 149

175 190 196 207 217 247

318 366 377 378 474

చాతుర్విక జ్వరము 51

చామ తి 431

,, పువ్వు 365

,, శిరు 129

చామపప్పు 13 207 274 330

431 433

చిట్టము 3 18 20 22 23 54

73 83 97 102 104 124

153 175 192 202 207 230

258 266 310 312 335 337

349 365 403 438 441 450

చిట్టపండ్లు 13 271 355 433

3 6 8 10 12 16
 40 61 67 70 88 105
 106 109 110 118 124 127
 132 157 177 187 190 219
 20 221 223 233 320 330
 15 351 391 401 423 425
 31 462 465

అనినామృతము 146

అనినామృతము 369

3 5 62 118 127
 40 150 175 177 190 213
 23 277 315 316 317 318
 19 330 331 362 367 468

అనినామృతము 95

అనినామృతము 223, 335

66

అనినామృతము 147 149 206

అనినామృతము 12

అనినామృతము 10

అనినామృతము 10 127

అనినామృతము 65 66 127 174
 367 468

అనినామృతము 8 40 95 104 131

అనినామృతము 154 176 191 207 217

అనినామృతము 228 285 352 367 384 427

156

అనినామృతము 261

అనినామృతము 3 8 21 28 30

అనినామృతము 36 54 81 120 129 150 162

అనినామృతము 177 192 221 230 246 267

అనినామృతము 307 330 337 353 428 438

అనినామృతము 9 27

అనినామృతము 8 42 99 214 367

అనినామృతము 252

అనినామృతము 253, 254

అనినామృతము 6 252 253 335
 362 476

అ

అనినామృతము 5 44 56 58 67 85 101
 169 218 226 241 284 352
 436

అ

అనినామృతము 3 9 53 63 90 102
 113 144 161 192 196 212
 223 224 246 307 337
 437 474

అనినామృతము 431

అనినామృతము 5 14 23 61 67 101
 102 126 177 196 145 154
 21 218 226 250 236 396
 400 482

అనినామృతము 104 140 313

అనినామృతము 31 42 44 63 110

అనినామృతము 113 143 170 212 231 232

అనినామృతము 233 234 235 237 247 261

అనినామృతము 310 381 397 410 437

అనినామృతము 143, 437

అనినామృతము 106 228

అనినామృతము 312 247 337 381 410
 437

బలేడు 3 106 127
 ,, పాలు 251 256 365 466
 ,, చేయి 351 423 444
 బీరజ్యోరము 61 114 115 160
 173 215
 బీలకర్య 6 44 52 57 59 61 75
 77 100 109 1 3 153 155
 232 236 237 254 264 265
 286 287 324 347 373 380
 397 403 476 477
 బీవకము 18 77 148 238 239
 240 444
 బీవనీ 77 148 107 246 412
 బాబ్బిచెట్టు 314
 ,, వట్టు 27 107 207 412
 బెముడు 106
 పాలు 118 256
 ట
 టేవ చెట్టు 441
 టంకణ్డూరము 172 397
 డ
 దావనదంగివిత్తులు 113 261
 థ
 తక్కెల 4
 తక్కెలము 31 39 115 143 212
 247 449
 తగ్గెట్టు 205
 ,, విత్తులు 120 417
 తనులపావతీగ 247

తాటి చెట్టు 243
 ,, గులకలు 68 244
 ,, వేళ్లు 207
 తానికాయలు 24 36 40 41 59
 69 88 104 157 168 172
 175 193 207 213 250 259
 290 427 428 429
 తామూభవ్యము 3
 తామరతూ-డు 103 143 191
 319 432
 ,, పువ్వులు 102 206 229
 ,, గింజలు 103
 ,, కింజల్క-ము 103
 ,, వేళ్లు 103
 ,, పత్రములు 103 206
 తాలినపత్తి 6 21 35 44 52 110
 180 233 244 245 246 337
 346 398 437
 తాళకము 55 56 185 364 402
 416 428
 తిక్కటుకములు 10 17 28 44 112
 119 127 132 163 174 177
 178 183 186 189 194 217
 220 270 294 341 347 367
 377 380 398 401 408 423
 437 452 457 466 476
 తిజాతకములు 17 133 408 413
 435 437
 తిప్పతీగ 3 15 36 41 47 51 73
 89 94 121 122 146 154

A4

B4

174 175 176 177 198 190
 191 192 193 194 195 198
 217 239 274 297 308 349
 352 367 390 394 405 450
 464 482

తిప్పనత్తు 193 375 424

తిప్పలము 3 3 14 53 60 95
 97 100 112 113 119 127
 143 163 174 177 178 183
 187 188 189 190 194
 223 256 270 271 282 289
 297 331 367 377 390 394
 398 408 422 424 428 437
 449 481

తిమిము 32 98 195 241 372
 473

తిలకాలము 152 465

తిలతెము 3 24 29 30 45 53
 65 80 102 109 116 124 142
 143 151 160 163 184 194
 230 251 303 304 305 308
 341 369 371 386 389 401
 452 481

తుమ్మగట్టు 168 169 170 179 207

తుమ్మచెట్టు 281

తులసి 242 261

తుపాదకము 160

తిప్ప 47 172 256 250 270 431

తెగడ 3 41 73 95 127 509

256 364 367 380

తెల అనుదపుచెట్టు 3

తెల్లకజేరు 129 156 22

313 338 344 379 390 44

450 451 452 453 454 45

తెల్లగోరింట 463

తెల్లచందనము 3

తెల్లజీలకర్ర 24 35 54 67 57

129 142 187 406

తెలపలసి 3

తెల్లమిడియలు 428 446

తెల్లమునా 3

తెల్లపుప్పేళ్లు 410

తెల్లవాలు 24 377 417 457

458

తేనె 17 28 34 44 48 51 6

75 89 90 104 155 166

తేలుకొండచెట్టు 3 184 349

తేలుచిమము 107

తొట్టకూర 369

తుంగము నలు 3 14 15 33 41

51 52 54 57 64 69 76 8

96 100 110 111 143 16

163 177 185 186 193 205

210 228 242 250 259 270

313 319 335 367 375 37

377 424 435 437 441 48

ద

దర్బ 145

,, శేష 102 146 206
 సత్యమూలములు 36 97 131 145
 175 238 255 305 330 344
 353 379 389 422 453
 463 469
 దానివృత్తులు 263
 ,, బౌద్ధ 99 139 172 228
 286 384 392
 దౌర్జన్య 7 13 14 15 28 82 85
 143 154 207 211 239 259
 276 355 433
 విశేష గ్రంథములు 446
 ,, షష్ఠా 445 446
 ,, షష్ఠ్య 118
 దుర్బల గ్రంథములు 100 101 140
 153 168 218 224 238 239
 249 300 330 349 355
 469 482
 దుష్టత 3 5 413
 దూత గ్రంథములు 3 18 148 200
 దేవతాంజనములు 122
 దేవదారు 3 5 10 65 84 95 97
 121 131 143 149 151 166
 177 178 186 188 212 216
 243 255 261 268 276 277
 278 279 280 298 313 354
 377 385 396 437 441
 452 467
 దేవదారు నిర్మాణము 9 185 212
 213

దోషగ్రంథములు 147 243
 దండపరాసము 438
 దండపరాసము 341 407 469
 దుష్టరాష్ట్రము 3 334 390 480
 దౌర్జన్యము 141

ధ

ధర్మములు 3 10 33 35 52 57
 62 67 75 96 104 113 131
 155 180 181 236 253 264
 283 284 285 327 401
 437 482

న

నాగార్జున 118 243
 నాగార్జునగ్రంథములు 117 243
 నాగార్జునపుష్పము 28 192 212
 నాగార్జునపుష్పములు 14 82 103 104
 122 143 150 210 213 216
 240 253 272 283 337
 459 480
 నాగార్జున 3
 నాగార్జునగ్రంథములు 459 463
 నాగార్జునగ్రంథములు 143
 నాగార్జునగ్రంథములు 8 55 69 88 157
 177 200 244 307 363 425
 459 461

A4

B4

అజీతకర్మ 14 35 62 67 77
110 142 157 187 228 325
401 407 432 465 477

అజ్ఞాతుమ్మచక్క 165

అజ్ఞాతులసి 3

అజ్ఞాతెగడ 16 259

అజ్ఞాపది 9

,, చెక్క 107 206

అజ్ఞానగరు 35 154 269

అజ్ఞాపిష్టికర్మ 410

అజ్ఞాన 189 406 410

అజ్ఞానేనములు 17 34 39 47 52

70 90 91 113 143 159 174

206 208 209 228 237 253

261 285 327 333 394 404

434 481

అజ్ఞాన సమూలము 9 11 12 72

89 95 173 174 253 277

320 326 341 361 413 425

437 466

అజ్ఞాన 7 160

అజ్ఞానము 125 172 177 178

292 329 417 476

అజ్ఞా 226

అజ్ఞాపిష్టి 146 196 207

అజ్ఞాపిష్టి 262

అజ్ఞాపిష్టి 296 .

అజ్ఞానములు 297

అజ్ఞానము 157

అజ్ఞాన 4 263

అజ్ఞాన 3 71 251 431

అజ్ఞాపిష్టి 251

అజ్ఞాపిష్టి 250

అజ్ఞాపిష్టి 3 4

,, వేరు 46

అజ్ఞానము 107 265 374

అజ్ఞానముడి 16 18 24 122 239

240 253 261 268 271 425

426 427

అజ్ఞానము 16 153 204

209 211 266 319 374 375

408 425 442 461

అజ్ఞానము 192 241 242 299

336 339 442 474

అజ్ఞానము 41 94 101 126 127

129 131 140 188 196 211

250 352 353 367 394 413

429 463

అజ్ఞానము 388

ప

పచ్చిరూపము 35 42 109 110

143 168 212 233 275 308

437 463

పచ్చిరూప 437

పచ్చి 180 217

పచ్చి 124

,, అంజలు 100 124

,, వేరు 125

,, అంజలు 365

ప్రదర్శనము 75 140 215 374

పద్మము 101

పద్మకాశము 94 82 97 102 112

180 152 164 165 201 204

206 217 238 315 359 380

445 480

పద్మకేసరము 24 82 213 272

పానశిల్పము 299

పాల్కురిశిల్పము 430

,, పల్ల 27 102

,, వేళు 149 150 206

పాల్కురిశిల్పము 9 10 14 27 29 42

54 70 82 89 127 129 146

157 177 203 254 259 279

362 402 421 437

పాల్కురిశిల్పము 259 374 413

పాల్కురిశిల్పము 94 96 101 104

113 164 198 211 218 282

300 301 335 353 367

442 482

పాల్కురిశిల్పము 52 73 435

పాల్కురిశిల్పము 46 84 139 180

181 194 194 201 202

204 205 225 240 241 302

329 385 349 351 368 374

436 488 448 479

పాల్కురిశిల్పము 140 216 325 374

పాల్కురిశిల్పము 8 10 16 30 60 125 180

172 177 195 215 225 251

258 347 380 432 458 465

466 473

పాల్కురిశిల్పము 23 374

పాల్కురిశిల్పము 81

పాల్కురిశిల్పము 314

,, పల్ల 315

,, వేళు 46 146 207 225

పాల్కురిశిల్పము 60 64 116 245

335 336 353 453

పాల్కురిశిల్పము 241 242 483

పాల్కురిశిల్పము 9 383

పాల్కురిశిల్పము 10

పాల్కురిశిల్పము 84 105 329 356

పాల్కురిశిల్పము 3 5 6 7 21 30 34 36

43 49 52 59 65 66 69 75

90 105 109 122 130 155

170 172 184 193 215 219

239 241 242 244 245 252

254 257 259 285 323 332

353 380 400 408 425 438

461 473 477

పాల్కురిశిల్పము 13 15 19 20 142

148 179 225 229 308 330

387 389

పాల్కురిశిల్పము 130 205 222 244

258 261 271 306 342 374

433 434 436 438 442

455 463

పాల్కురిశిల్పము 168

పాల్కురిశిల్పము 316

పీనసము 6 58 115 176 177 233

245 347 398

వీహవృద్ధి 35 58 59 61 69 70

85 109 115 118 126 128

129 132 157 221 245 300

337 353 392 393 394 421

438 468 469 477

పుత్రజీవపు చెట్టు 333

పుష్పసరోగము 7

పుల్లపొబ్బలి 6 105 117 252 362

384 407 476

పులిచింతి 3

పులిచెంచలి 215

పుష్కరములము 3 7 23 46 60

65 73 105 127 130 172

238 242 385 469

పూతికర్ణము 151

పూతికరంజత్వమ్ము 105

పూయమేహము 205

పుష్పిపర్ణి 46

పెగుమ్మడువేరు 210

పెద్దకచోరము 3

పెద్దగరిక 3

పెద్దజీలకర్ర 3 21 76 112

పెద్దబరిన్సువేళ్లు 146

పెద్దమోనువేరు 46 225 308 315

పెద్దములకవేరు 46 121 171 194

225 240 243 265 267 302

329 345 349 352 448

పెద్దపట్టివేరు 146

పెద్దచెక్కడు 151

పెన్నెరుగడ 3 5 12 15 118 122

129 153 189 194 224 242

305 306 310 410 438

445 458

పెయగు 257

పెసర 372

పేరాముట్టి 374 450

పొగడపువ్వులు 142 207

పొట్ల 217

పొత్తిమంప 4 10 184 243 364

418 421 425

పోక చెట్టు 333

,, కాయలు 323

పంచకోలములు 422

పాండు 10 13 29 59 64 82 89

106 127 129 157 214 218

236 245 255 324 405 421

ప్రేంఖణపువ్వు 17 82 118 137

207 212 272 282 319 331

404 445

ఫ

ఫింగిరోగము 25

ఫిరంగిచెక్క 24 410

బ

బచ్చలి 80

బ్రహ్మ మేడిపట్ట 119

బహుమాత్రము 99
 వానంజాలము 119 166 195 203
 294 320 367 415 416 417
 418 419 421 425 459 466
 చిదాలవలము 42 61 68 84 118
 154 172 219 252 259 351
 367 401 477
 చిల్లరము 99 104 114 228 236
 చీర 162
 చూడిగుమ్మ 115
 చూడగలము 442
 , చీర 442
 , చల్ల 210
 , బంక 82 112 132 137
 207 213 228 266 315
 387
 చెలము 7 11 14 39 59 60 66
 67 69 71 170 237 251 398
 461
 చొగడచెట్టు 406
 , చొయలు 406
 చోడతరము 15 73 105 179 179
 192 261 319 397 429
 444 476
 చోలము 112
 బంగారుచేపలు 103
 ఛ
 భాంజరము 28 89 90 157 179
 176 195 294 358 363 410
 423 453 466

భుజపత్తి చెట్టు 357
 భూతులసి 3

మ

మణిశిల 55 185 364 418 428
 మద్దిచెక్క 7 8 16 104 107
 189 201
 మధుమేహము 406
 మధుమేషి 11 13 87
 మధుమేషము 116
 మన్నాపంథము 88 461
 మనుచాల 246 444
 మురిపట్టు 27 79 107 230
 412 413
 మురియూడలు 42 411 414
 మరువము 3
 మల్లిపువ్వులు 143 229
 మమూరిక 167
 మహాబల 390 433 445
 మహామేష 18 77 122 339
 మాచిరతి 3 288 308 337
 మాచిఫలము 3 367 368
 మాధవీలత 369
 మార్గముపసపు 2 10 14 16 127
 150 162 181 185 196 209
 210 216 228 251 253 268
 289 300 347 364 365
 417 432
 మామిడిచెక్క 42 211 265

A4

,, తేడి 14 140 214 228
 మాలకపేరు 46 126 343 346
 347 380 481 482
 ,, పిండు 140 268 263
 284 318 365 387 337 449
 మాలకపేరు 24 229 383
 మాలకపేరు 177 243
 364 398
 మునులు 3 148 200 293 370
 372
 మురియ 1 6 10 30 34 39
 42 43 52 59 65 66 69 72
 90 105 109 155 170 172
 177 185 193 219 252 254
 259 323 362 363 364 385
 395 400 461 462 471 473
 మునుగు తామర 394
 మునుగు చెట్టు 444
 ,, చెక్క 115
 ,, కేరు 10
 ముయ్యకుపాన్న 3 94 129 147
 240 265 302 335 390 438
 441 442
 ములిగొరింటవేరు 171 279 306
 388
 ములుమోడుగ చెట్టు 391
 ములుమోడుగవట్టు 391 392 393
 394 412
 ములువెంచలి 255
 ముల్లంగిచెట్టు 124 150

మూకొక్కప్పుడు 29 84 106
 144 183 201 216 279 291
 325 387 477 480
 మూలకర్పి 3
 మృతసంజీవనము 37
 నాథిలేపెడ స్పిరిట్ 116
 నేకపాలు 53 109 138 162
 225 258 341 392 442
 ,, నాంకము 18 369
 ,, మూకొము 184
 మేడికాయ 79
 ,, పట్ట 27
 నేర 18 122 339 382
 నేదోము 3
 నైవము 9 212 228 256
 నైవేయము 3
 నైలకులేము 10 150 228 423
 నైక్కుళుచెట్టు 383
 నైగలిపువ్వు 142 143
 నైగలియూడలు 160 308
 నేడి 19 44 57 72 105 132
 172 177 194 219 220 321
 329 363 401
 నేడుగ పట్ట 282
 ,, నూడలు 301 466
 నంకెన్న చెట్టు 352
 ,, కువ్వు 445
 నంగికాయలు 307 325 360
 361
 ,, కులు 10

„ శేరు 11
 మంచినగంధము 8 30 31 36 41
 54 83 90 98 129 142 143
 153 197 201 206 208 209
 210 212 213 230 275
 308 359 384 437 440
 మంచినముక్కములు 383
 మంజిష 8 16 53 87 93 103
 127 132 137 142 177 195
 228 282 296 316 359 365
 483
 మందూరము 70 71 416
 మందారమొగలు 214
 మెంతులు 380 382 437 474
 మెంఢాలి 116

య

యశ్వద్వత్తి 61 69 115 130 132
 301 353 392 393 394 422
 యవలు 92 384 389
 యవతూరము 30 68 109 129
 144 171 177 186 216 219
 345 367 394 467
 యవ్విమధుకము 16 61
 యోనిశూల 13 99 389

ర

రక్తగల్లము 109
 రక్తచందనము 63 90 93 153

143 150 168 206 302
 352 482
 రక్తప్రసరము 35
 రక్తపితము 14 19 33 34 35
 37 52 54 75 82 101 151
 155 161 213 228 250 259
 271 362 368 411 415
 433 432
 రక్తాతిసారము 2 35 136 195
 213 228 316 368 483
 రక్తార్చ్యు 139 368 433
 గజకర్ణము 141 275 387
 రసభస్మ 65
 రససింధూరము 232
 రసాంజనము 13 45 98 135 140
 387 412 467
 రాజముష్ణు 34 37 51 85 103
 154 177 187 241 273 355
 381 462
 రాతిపువ్వు 3 9 53
 రాలనిర్మాసము 9
 రావిచెట్టు 25
 „ చెక్క 107 211
 రాక్షసిబొగ్గు 263
 రుద్రజట 3
 రలుచేర్లు 145
 రేగుపండ్లు 266 329 335 343
 384 389 391 392
 రేణుకలు 3 23 129 153 246
 268 321 390 391 414 432

A4

రేలగుజ్జ 259 263 428

,, పట్ట 188

,, పండు 55 57

ల

లక్క 22 387

లజ్జాకు 165 430

లంఘము 19 31 57 91 98 110

115 233 261 381 395 396

397 398

లపంగపట్ట 3 8 33 34 39 52

59 61 67 75 105 114 115

155 159 172 181 210 273

347 381 401 454

లక్ష్మణ 402

లాక్ష్యరసము 36

లాదుగపట్ట 8 9 42 87 135 138

141 158 201 213 280 365

387 404 405 406 481

లాలుగు 372

లాహమార్జము 255 256

లాహభస్మ 42 49 63 112 159

174 210 242 275 321 387

403 424

వ

వట్టివేరు 3 8 28 81 83 89 59

103 119 158 192 202 203

క్ష

226 230 315 317 323 405

432 450 456 481

వత్సనాథి 364 365

వరగోగు 3

వరాహమజ్జ 26

వస 3 7 8 16 26 96 186 196

201 373 398 406 407 415

వస్త్రీకూల 64 248 412

వాసుడు 3 41 122 126 175

190 240 335 351 352 445

,, వేరు 105

వాతరము 47 51 73 85 36

102 159 161 174 176 177

186 187 188 193 195 255

294 386 433 444

వాము 3

వాయుంబు 4 5

వాయువిదంగములు 10 11 30 66

70 98 110 117 144

177 187 189 193 195

223 233 240 256 259 265

323 361 420 421 422 425

424 425 451 471 455

వారాహీకందము 43

వావిలాకు 171 390

వావిలిచెట్టు 485

వద్యధి 177 250 285 423 455

466 471

విషమజ్వరము 30 51 55 90 111

114 130 153 187 300 345

382 399 428 451 465 469
 470
 కృతినికవీజములు 355
 కవనాద్రి 315
 కవిమహిమలు 108
 విష్ణుకృత 3 208 262 418 429
 445 457
 విఘ్నాదిక 61 157 323 348 352
 385
 విద్యుదు 21 32 90 167 249
 299 433
 విస్ఫోటము 90 167 195 365
 378
 వృద్ధదారుకవీజములు 179 292
 410 461
 వెదురుచెట్టు 415
 ,, అప 415
 ,, మొలకలు 243
 వెదురుపూ 6 47 58 77 111 112
 114 204 210 244 261 286
 382 395 418
 వెలగ 3
 వెలిగారు 112
 వెలుగు 26 118
 వెలులి 115 184 357 399
 వేగవచెట్టు 27
 ,, సారము 42
 వేపచెట్టు 292
 ,, చెక్క 40 42 81 88 89
 95 107 130 176 188

195 201 207 217
 273 320 335 36
 ,, నూనె 227
 ,, ఈనెలు 26
 వైద్యుర్యము 363
 వంగభస్మ 112 113
 వ్యంగము 151 235 263
 వంశలోదయ 33 62 133 1
 చెండిరజను 108

శ

శత్రుత్వము 15 23 61 80 1
 161 179 192 197 2
 326 332 372 392 4
 479
 శాలిపక్షి 46
 శ్యామ 13 32 35 37 47
 59 65 67 75 90 96
 131 143 145 163 21
 233 242 245 246 25
 273 321 350 355 36
 429 433 451 470 475
 శ్వేతశిఖము 29 107 174 29
 శిశుజ్వరము 161 199 262
 శిశుపిత్తము 73 90 466
 శ్మశదము 28 478 183 280
 326 345 423 430
 శుకశిఖము 310 230 29
 శూల 44 52 58 59 63 6
 114 115 151 217 226

318 368 369 393 407 408

413 431 472 482

అ 14 23 28 35 59 69 71

93 106 214 223 254 256

261 297 378 393 431

454 475

శంభునాథి 98 108

శంభుధన్వు 140

అంబ 3 6 7 14 15 21 30 31

39 43 52 57 59 60 62

65 66 69 80 90 92 96 98

105 109 110 140 170 172

179 186 193 215 219 242

254 254 259 267 326 382

400 407 425 461 482

స

సహపనితులు 3 431

సాక్షాత్తులు 3 7 8 15 16 36

114 124 127 157 172 173

181 194 220 230 297 351

367 372 388 389 390 425

సన్నిపాతజ్వరము 30

సముద్రాశ్లేషము 98 181

సముద్రపాల 430

సరళ దేవదారు 3 289

సంస్కృతియను 341

స్వరధింగము 121

సరస్వతి 279 282 332 397

సాక్షాత్తులు 68 135 178 214

367 397 467

స్వప్నము 10 277

సర పత్రము 29

స్వర్ణధన్వు 141

స్వర్ణమాక్షికులు 416

సూర్యుడు 429

సామద్రోలవణము 68 84 118

127 172 219 357 401

స్నాయురంగము 141

సిద్ధపథము 124

సిరావాతము 279

మగంధపాల 24 103 143

154 157 158 159 160 192

194 208 273 326 331 405

412 419 440 464 480 483

సునా ధి 210

సుర 3

సూతకాశంగము 61 114 345

సూర్యకాంతపుచెట్టు 459 460

సూర్యార్ధము 160

సూర్యుడు 116

సూర్యకాయ 10

సోమోంజనము 283

సోమ 44 257

సోమశోగము 99 391

సోమగంధికామాలము 3

సోమద్రోలవణము 68 84 93 118

127 172 178 219 305 351

367 401

సోమశోగము 3

సోమశోగము 100

సంగ్రహగ్రహణీ 345 398

స్పృశ్యవాతము 68

సంధివాతము 180 182 305 309

సంపెంగమొగలు 143 230 314

సాంచాణీ 84 112 308

సంధివలనము 49 60 61 68

84 98 118 127 144 172

187 219 246 305 332 367

401 473

హిక్క 51 67 143 242 298

339 450

హృద్యాగము 6 7 16 32 33 35

47 51 62 64 75 101 104

169 177 179 202 220 249

259 271 287 343 385 404

433 470

హంససాది 119

క్ష

హ

హనుస్తంభము 16

హరీమకము 87 128 258 271

433

హరితిగర్భము 110 115 116

క్షరహకము 108

క్షరక్షయము 35 75 85 155

క్షయము 19 23 33 53 73 202

238 245 286 470

క్షీరబాణీ 18 77 113 153 199

క్షేపద్రవము 3

బౌద్ధయోగ విజ్ఞానమున అకారాది నూచిక పమాప్తము.

